Mən dəfələrlə deyirdim, bu gün də deyirəm, biz böyük ailəyik. Azərbaycanda yaşayan bütün xalqlar bir böyük ailənin üzvləridir. Yaxşı günlərdə, ağır günlərdə bir yerdəyik və bu birlik dünya miqyasında nadir dəyərdir. Baxın, biz başqa ölkələrin timsalında milli, dini, etnik zəmində narazılıq, toqquşma, inamsızlıq görürük. Azərbaycanda nə görürük - birlik, qardaşlıq, dostluq! Azərbaycanda yaşayan bütün xalqlar Qarabağ uğrunda ölümə gedirdilər. Bu, bizim böyük dəyərimizdir. Biz bunu, bu dəyəri daim qoruyub saxlamalıyıq, gücləndirməliyik.

İLHAM ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

ISSN 2309-1347

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ:
NƏZƏRİYYƏ VƏ TƏCRÜBƏ

2022
4 (80)

DÖVLƏT İDARƏÇİLİK AKADEMİYASI
BAKI – 2022

Demokratik cəmiyyətdə dövlət idarəçiliyinin, yerli özünüidarəetmənin nəzəriyyəsi və təcrübəsi üzrə tədqiqatlar

REDAKSİYA ŞURASI: ***Samir Nuriyev*** *(sədr)*

Anar Ələkbərov, Fərəh Əliyeva, Kərəm Həsənov, Zeynal Nağdəliyev, Fuad Ələsgərov, Hikmət Hacıyev, Şahmar Mövsümov, Natiq Əmirov, Urxan Ələkbərov

REDAKSİYA HEYƏTİ: ***Urxan Ələkbərov***
(redaktor)

Əlikram Abdullayev
(redaktor müavini)

Elman Nəsirov
(məsul katib)

Əli Nuriyev, Namiq Əliyev, Ziyafət Həbibova, Elçin Əhmədov, İsaxan Vəliyev, Xatirə Hüseynova, Gülnarə Qurbanova, Rəcəb Rəhimli, Sevil Məmmədova, Firdovsiyyə Əhmədova, Yusif Ağayev

Elmi-nəzəri jurnal 2003-cü ildən nəşr olunur. İldə dörd dəfə çıxır.

Jurnal AAK-ın rəsmi qeydiyyatdan keçirilmiş və elmi nəşrlər siyahısına daxil edilmişdir.

Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə.
Elmi-nəzəri jurnal. 2022, №4(80).
Bakı, Dövlət İdarəçilik Akademiyasının (DİA) nəşri, 2022, 336s.

© Dövlət İdarəçilik Akademiyası, 2022

ISSN 2309-1347

The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan

PUBLIC ADMINISTRATION:
THEORY AND PRACTICE

2022
4 (80)

ACADEMY OF PUBLIC ADMINISTRATION

BAKU – 2022

Research Dedicated to the Theory and Practice of Public Administration and Application of Decentralized Governance in Democratic Society

EDITORIAL COUNCIL: ***Samir Nuriyev*** *(chairman)*

Anar Alakbarov, Farah Aliyeva, Karam Gasanov, Zeynal Naghdaliyev, Fuad Alasgarov, Hikmat Hajiyev, Shahmar Movsumov, Natiq Amirov, Urkhan Alakbarov

EDITORIAL BOARD: ***Urkhan Alakbarov***
(editor-in-chief)

Alikram Abdullayev
(deputy editor)

Elman Nasirov
(executive secretary)

Ali Nuriyev, Namiq Aliyev, Ziyafet Habibova, Elchin Ahmadov, Isakhan Valiyev, Khatira Huseynova, Gulnara Gurbanova, Rajab Rahimli, Sevil Mammadova, Firdovsiyya Ahmadova, Yusif Agayev

Journal of Public Administration: theory and practice is published since 2003. Quarterly.

The journal is officially registered at the Supreme Attestation Commission (SAC) and is included in the register of national scientific publications.

Public Administration: theory and practice
Scientific and theoretical journal. 2022, №4(80)
Baku, Publication of Academy of Public Administration (APA), 2022, 336p.

© Academy of Public Administration, 2022

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN FƏALİYYƏTİNİN QISA XRONİKASI

Oktyabr - noyabr - dekabr 2022-ci il

Oktyabr

1 oktyabr
- Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun (IGB) açılış mərasimi çərçivəsində Bolqarıstanın paytaxtı Sofiyada Yunanıstan Respublikasının Baş naziri Kiriakos Mitsotakis ilə görüşmüşdür.
- Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun (IGB) açılış mərasimi çərçivəsində Bolqarıstanın paytaxtı Sofiyada Rumıniyanın Baş naziri Nikolae-Yonel Çuke ilə görüşmüşdür.
- Bolqarıstan Respublikasının paytaxtı Sofiya şəhərində keçirilən Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun (IGB) açılış mərasimində iştirak və çıxış etmişdir.
- Bolqarıstan Respublikasına rəsmi səfəri başa çatmışdır.

3 oktyabr
- Beynəlxalq Şahmat Federasiyasının prezidenti Arkadi Dvorkoviçi qəbul etmişdir.
- İsrailin müdafiə naziri Benyamin Qansı qəbul etmişdir.

4 oktyabr
- Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının xarici işlər naziri Feysal bin Fərhan Al Səudu qəbul etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdam rayonuna səfər etmişdir.
- Bərdə-Ağdam avtomobil yolunda görülən işlərlə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdam rayonunun Eyvazxanbəyli kəndində Atçılıq Nəsilartırma Mərkəzinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə atlara baxış keçirmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdam rayonunun Xıdırlı kəndinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdam rayonunun Kəngərli kəndinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdam şəhərinin daxili yol və kommunikasiya şəbəkəsinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdam şəhərində «City Hotel Agdam» mehmanxanasının təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdamda Pənahəli xanın sarayı və İmarət kompleksində görüləcək işlərlə tanış olmuş, Xurşidbanu Natəvanın qəbirüstü abidəsinin açılışını etmişdir.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə XIX əsr Azərbaycan romantik şeirinin görkəmli nümayəndəsi, şair, rəssam, xan qızı Xurşidbanu Natəvanın qəbirüstü abidəsinin açılışını etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Xurşidbanu Natəvanın qəbirüstü abidəsinin üzərindəki ağ örtüyü götürmüş, önünə gül dəstələri qoymuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə keçmiş məcburi köçkünlər üçün Ağdam şəhərində inşa olunacaq yaşayış məhəlləsinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdam şəhərində Dəmir yolu və Avtovağzal Kompleksinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Ağdam rayonunun Sarıcalı kəndinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.

5 oktyabr
- Ağdamda BMT-nin Məskunlaşma Proqramının (UN-HABITAT) icraçı direktoru xanım Maimuna Mohd Şərifi qəbul etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə BMT-nin Məskunlaşma Proqramı (UN-HABITAT) və Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin birgə əməkdaşlığı, ADA Universitetinin təşkilati dəstəyi ilə Ağdamda «Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri» və «Yeni Şəhər Gündəliyi» – postmünaqişə dövründə bərpa və yenidənqurmanın aparıcı qüvvəsi kimi» mövzusunda Azərbaycan Milli Şəhərsalma Forumunun açılış mərasimində iştirak və çıxış etmişdir.
- Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmona zəng edərək onu yubileyi münasibətilə təbrik etmiş, ona Tacikistan xalqının firavanlığı naminə fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar, möhkəm cansağlığı arzulamışdır.

6 oktyabr
- Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin və Çex Respublikasının Baş naziri Petr Fialanın dəvəti ilə «Avropa siyasi birliyi» Zirvə Toplantısında iştirak etmək üçün Praqaya səfər etmişdir.
- Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel ilə görüşü olmuşdur.
- Çex Respublikasının paytaxtı Praqada «Avropa siyasi birliyi» Zirvə Toplantısının açılış plenar iclasında iştirak etmişdir.

- Praqada «Avropa siyasi birliyi» Zirvə Toplantısı çərçivəsində keçirilən «Avropa qitəsində sülh və təhlükəsizlik» mövzusunda dəyirmi masada iştirak və çıxış etmişdir.
- Praqada Fransa Respublikasının Prezidenti Emmanuel Makron, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə keçirilən görüşdə iştirak etmişdir.
- Praqada «Avropa siyasi birliyi» Zirvə Toplantısı çərçivəsində işçi nahar formatında keçirilən bağlanış plenar iclasında iştirak etmişdir.
- Praqada Azərbaycan televiziya kanallarına müsahibə vermişdir.
- Praqada Fransa Respublikasının Prezidenti Emmanuel Makron, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə yenidən görüşü olmuşdur.

7 oktyabr

- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə MDB Dövlət Başçılarının qeyri-rəsmi görüşündə iştirak etmək üçün Sankt-Peterburq şəhərinə işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində keçirilən MDB Dövlət Başçılarının qeyri-rəsmi görüşündə iştirak etmişdir.
- Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində MDB dövlət başçılarının şərəfinə təşkil olunan qeyri-rəsmi naharda iştirak etmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərinə işgüzar səfəri başa çatmışdır.

10 oktyabr

- Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Fergus Auldun etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Ölkəmizə rəsmi səfərə gələn Moldova Respublikasının Baş naziri Nataliya Qavrilitsa ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə İspaniyanın Kralı Əlahəzrət VI Felipeni təbrik etmişdir.

11 oktyabr

- Qırğız Respublikasına dövlət səfərinə gəlmişdir.
- Bişkek şəhərinin «Manas» Beynəlxalq Hava Limanında onu Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov qarşılamışdır.
- Bişkekdəki «Ata-Beyit» Milli Tarixi-Memorial Kompleksini ziyarət etmiş, abidənin önünə əklil qoymuşdur.
- Sonra görkəmli Qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun məzarını da ziyarət etmiş, məzarı üzərinə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Bişkekdəki Ala-Arça dövlət iqamətgahında rəsmi qarşılanma mərasimindən sonra Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə Azərbaycanla Qırğızıstan arasında Birinci Dövlətlərarası Şuranın məhdud tərkibdə iclasında iştirak etmişdir.
- Bişkekdə Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə Azərbaycanla Qırğızıstan arasında Birinci Dövlətlərarası Şuranın geniş tərkibdə iclasında iştirak etmişdir.
- Geniş tərkibdə iclas başa çatdıqdan sonra Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə Azərbaycan-Qırğızıstan sənədlərinin imzalanması mərasimində iştirak etmiş, "Azərbaycan Respublikası və Qırğız Respublikası arasında Birinci Dövlətlərarası Şuranın iclasının Qərar"ını imzalamışdır.
- Sənədlərin imzalanma mərasimindən sonra Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə birlikdə mətbuata bəyanatla çıxış etmişdir.
- Bişkekdə Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə birlikdə Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkının açılışında iştirak və çıxış etmişdir.
- Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarovun adından onun şərəfinə təşkil edilmiş rəsmi qəbulda iştirak etmişdir.
- Konsert proqramının təqdim olunduğu rəsmi qəbulda Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov Ulu Öndər Heydər Əliyevlə bağlı fotoalbomu ona təqdim etmişdir.

12 oktyabr

- Bişkekdə, Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə birlikdə Heydər Əliyev adına 20 saylı Məktəb-Gimnaziya təhsil-tərbiyə kompleksinin açılış mərasimində iştirak və çıxış etmişdir.
- Sonra Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə birlikdə məktəblə tanış olmuşdur.
- Bişkekdə, Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə birlikdə Nizami Gəncəvi adına 103 saylı məktəbin açılış mərasimində iştirak etmişdir.
- Sonra Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə birlikdə məktəblə tanış olmuşdur.
- Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə birlikdə Bişkekdəki "Ala-Arça" Dövlət Təbiət Parkında təşkil olunan mədəni proqramda iştirak etmişdir.
- Sonra burada Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov ilə birlikdə milli geyim kolleksiyalarından ibarət sərgiyə baxmışdır.
- Qırğız Respublikasına dövlət səfəri başa çatmış, Bişkek şəhərinin "Manas" Beynəlxalq Hava Limanında onu Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov yola salmışdır.
- Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirənin 6-cı Zirvə Toplantısının plenar iclasında və MDB Dövlət Başçılarının iclasında iştirak etmək üçün Qazaxıstan Respublikasına işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Astanada Pakistan İslam Respublikasının Baş naziri Şahbaz Şəriflə görüşü olmuşdur.

13 oktyabr

- Astanada keçirilən Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirənin (AQEM) 6-cı

Zirvə Toplantısının plenar iclasında iştirak və çıxış etmişdir.
- Astanada Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevin adından Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirənin 6-cı Zirvə Toplantısında iştirak edən dövlət və hökumət başçılarının şərəfinə təşkil olunmuş rəsmi qəbulda iştirak etmişdir.
- Astanada İran İslam Respublikasının Prezidenti Seyid İbrahim Rəisi ilə görüşü olmuşdur.
- Astanada Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev ilə görüşü olmuşdur.
- Astanada Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinlə görüşü olmuşdur.
- Astanada MDB dövlət başçılarının şərəfinə təşkil olunmuş qeyri-rəsmi naharda iştirak etmişdir.

14 oktyabr
- Astanada Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) Dövlət Başçıları Şurasının məhdud tərkibdə keçirilən iclasında iştirak və çıxış etmişdir.
- Sonra Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) Dövlət Başçıları Şurasının geniş tərkibdə keçirilən iclasında iştirak etmişdir.
- Astanada MDB dövlət başçılarının şərəfinə təşkil olunmuş rəsmi qəbulda iştirak etmişdir.
- Qazaxıstan Respublikasına işgüzar səfəri başa çatmışdır.

15 oktyabr
- Bartın vilayətindəki mədəndə baş vermiş partlayış nəticəsində çox sayda insanın həlak olması və xəsarət alması ilə əlaqədar Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğana başsağlığı vermişdir.

19 oktyabr
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Cəbrayıl və Qubadlı rayonlarına səfər etmişdir.
- Şükürbəyli–Cəbrayıl–Hadrut avtomobil yolunun 14,2 kilometrlik Şükürbəyli–Cəbrayıl hissəsinin açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Cəbrayıl rayonu ərazisində yaradılacaq “Azərbaycan-Türkiyə Beynəlxalq Meşə Təlim Mərkəzi”, “Ağıllı Tingçilik” və “Dostluq Meşəsi” Kompleksinin layihəsi ilə tanış olmuşdur.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə reintroduksiya layihələrinin həyata keçirilməsi çərçivəsində Cəbrayıl rayonu ərazisinə 18 baş ceyranın buraxılması mərasimində iştirak etmişdir.
- Cəbrayılda "Azərişıq" ASC-nin 35 kilovoltluq yarımstansiyasının və Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- 330/110 kilovoltluq “Cəbrayıl” Qovşaq Yarımstansiyasında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.
- Qubadlı rayonu ərazisində yaradılacaq “Zabuxçay” və “Bərgüşadçay” su anbarlarının layihələri ilə tanış olmuşdur.
- Qubadlıda "Azərişıq" ASC-nin 35 kilovoltluq yarımstansiyasının və Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Qubadlı şəhərinin Baş planı ilə tanış olmuş, İşğal və Zəfər muzeyləri kompleksinin təməlini qoymuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Zəngilan rayonunda olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində olmuşdur.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağalı kənd orta məktəbinin şagird-müəllim kollektivi və sakinlər ilə görüşmüşdür.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanında yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Zəngilanda Arximed turbini tipli Su Elektrik Stansiyasının işə salınması mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Zəngilan şəhərində ilk yaşayış binasının təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Zəngilan şəhərində məktəb binasının təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- 2-ci Azərbaycan Beynəlxalq “Qarabağın Bərpa, Yenidənqurma və İnkişafı” – “Rebuild Karabakh” Sərgisinin və 27-ci Azərbaycan Beynəlxalq İnşaat Sərgisinin iştirakçılarını təbrik etmişdir

20 oktyabr
- Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanında Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfərə gələn Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı qarşılamışdır.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanının açılış mərasimində iştirak etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə Zəngilan rayonunda “Dost Aqropark” ağıllı kənd təsərrüfatı kompleksinin birinci mərhələsinin açılışında iştirak etmişdir.
- Sonra burada Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə jurnalistlərin suallarını cavablandırmışdır.
- Daha sonra Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə komplekslə tanış olmuşdur.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə “Dost Aqropark”ın bölgəyə gətirdiyi, otlaqlarda bəslənərək yetişdirilən və kəsimi aparılmış heyvanlardan alınan ət məhsullarının paketlərinin üzərinə “Made in Qarabağ” etiketlərinin ilk nümunələrini vurmuşdur.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə “Dost Aqropark”ın nəzdində

yaradılan Zəngəzur Ağır Atletika Klubunun açılış mərasimində iştirak etmişdir.
- Açılış mərasimində Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə Türkiyənin və Azərbaycanın ağır atletika üzrə milli komandalarının üzvləri, klubun həvəskar idmançıları ilə söhbət etmişdir.
- Daha sonra Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə burada təqdim edilən konsert proqramında iştirak və çıxış etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə Horadiz-Ağbənd dəmir yolu xəttinin Cəbrayıl rayonundan keçən hissəsində yerləşən Qumlaq stansiyasının təməlini qoymuşdur.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə Cəbrayıl rayonu ərazisində yaradılacaq "Azərbaycan-Türkiyə Beynəlxalq Meşə Təlim Mərkəzi", "Ağıllı Tingçilik" və "Dostluq Meşəsi" Kompleksinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Sonra Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə ərazidə ağac əkmişdir.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə əraziyə ceyranlar buraxmışdır.
- Cəbrayıl şəhərində Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Görüş başa çatandan sonra Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə mətbuata birgə bəyanatlarla çıxış etmişdir.
- Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfəri başa çatan Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanında yola salmışdır.
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Macarıstanın Prezidenti xanım Katalin Novakı təbrik etmişdir.

21 oktyabr
- Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi Bağdat Amreyevi qəbul etmişdir.

22 oktyabr
- Ökəsinin milli bayramı – Respublika Günü münasibətilə Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevi təbrik etmişdir.

24 oktyabr
- Gürcüstana işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Mçxeta rayonundakı Muxrani sarayında (Château Mukhrani) Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili ilə birlikdə Mçxeta rayonundakı Muxrani sarayında "Qarabağ xanlığının irsi" sərgisi ilə tanış olmuşdur.
- Sərgi ilə tanışlıqdan sonra Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili ilə birlikdə mətbuata bəyanatla çıxış etmişdir.
- Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili ilə Gürcüstanın Mçxeti rayonundakı Muxrani saray kompleksində təqdim olunan mədəni proqramda iştirak etmişdir.
- Mçxeta rayonundakı Muxrani sarayında Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili ilə birgə işçi naharı olmuşdur.
- Gürcüstana işgüzar səfəri başa çatmışdır.

26 oktyabr
- Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədri İsmail Serageldini, keçmiş dövlət və hökumət başçılarını, Mərkəzin İdarə Heyətinin üzvlərini qəbul etmişdir.
- Gürcüstanın təhsil və elm naziri Mixeil Çxenkelini qəbul etmişdir.
- Azərbaycan yazıçılarının XIII qurultayının iştirakçılarını təbrik etmişdir.
- Ölkəsinin Baş naziri kimi fəaliyyətə başlaması münasibətilə Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının Baş naziri Rişi Sunakı təbrik etmişdir.
- Qardaş Türkiyənin milli bayramı – Respublika Günü münasibətilə Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı təbrik etmişdir.

27 oktyabr
- BMT Baş katibinin müavini və BMT-nin Cenevrədəki bölməsinin baş direktoru Tatyana Valovayanı qəbul etmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Baş nazirinin müavini Aleksey Overçuku qəbul etmişdir.

28 oktyabr
- Rusiya Federasiyası Baş nazirinin birinci müavini Andrey Belousovu qəbul etmişdir.

29 oktyabr
- Ölkəsinin milli bayramı – İnqilab Günü münasibətilə Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının Prezidenti Abdelmacid Tebbunu təbrik etmişdir.

30 oktyabr
- Seul şəhərində yaranmış izdiham nəticəsində çox sayda insanın həlak olması və xəsarət alması ilə əlaqədar Koreya Respublikasının Prezidenti Yun Sok Yola başsağlığı vermişdir.

31 oktyabr
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə Soçi şəhərinə işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Soçidə Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin ilə ikitərəfli görüş keçirmişdir.
- Soçidə Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə görüşü olmuşdur.
- Rusiya Federasiyasının Soçi şəhərinə işgüzar səfəri başa çatmışdır.

Noyabr

1 noyabr
- Ərəb Dövlətləri Liqasının 31-ci Sammitinə ev sahibliyi edən Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının Prezidentinin dəvəti ilə Zirvə toplantısında Fəxri qonaq statusunda iştirak etmək üçün bu ölkəyə səfərə gəlmişdir.
- Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının paytaxtı Əlcəzair şəhərində Şəhidlər abidəsini və Milli Mücahidlər Muzeyini ziyarət etmiş, abidə önünə əklil qoymuşdur.
- Sonra muzeyin xatirə kitabına ürək sözlərini yazmışdır.
- Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının paytaxtı Əlcəzair şəhərində keçirilən Ərəb Dövlətləri Liqasının 31-ci Zirvə toplantısının açılış mərasimində Fəxri qonaq statusunda iştirak etmişdir.
- Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasına səfəri başa çatmışdır.

2 noyabr
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğana zəng edərək, Türkiyənin mobillik sahəsində xidmət göstərən qlobal texnologiya markası “Togg”un kütləvi istehsala başlanılması münasibətilə təbriklərini çatdırmış və bunu Türkiyə sənayesinin yeni uğuru kimi dəyərləndirmişdir. Telefon söhbəti zamanı Azərbaycan, Rusiya və Ermənistan liderlərinin Soçi görüşü və imzalanmış birgə bəyanat müzakirə olunmuşdur.

4 noyabr
- Türkiyə Respublikasının Vitse-prezidenti Fuat Oktayı qəbul etmişdir.
- Bakının Xəzər rayonunun Zirə qəsəbəsində “Abşeron Zeytun Bağları” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin (MMC) regionda ən böyük zeytun yağı və süfrəlik zeytun məhsullarının emalı zavodunun açılışında iştirak etmişdir.
- Prezident İlham Əliyev əvvəlcə zeytunçuluq kompleksinin yaradılması ilə bağlı görülən işlər barədə videoçarxı izləmişdir.
- “Abşeron Zeytun Bağları” MMC-nin nümayəndəsi Rəmzi Şükürov dövlətimizin başçısına müəssisənin fəaliyyəti barədə məlumat vermişdir.
- Sonra ərazidə zeytun ağacı əkmişdir.
- Avtobusla kompleksin ərazisini gəzmişdir.
- Daha sonra müəssisədə istehsal olunan zeytun yağlarının nümunələri ilə tanış olmuşdur.
- Zavodu işə salmış, istehsal prosesi və laboratoriyaların işi ilə tanış olmuşdur.
- Müəssisənin süfrəlik zeytun emalı sahəsi ilə də tanış olmuşdur.
- İtaliyanın “Pieralisi” şirkətinin nümayəndələri ilə görüşmüşdür.

7 noyabr
- Füzuli rayonu ərazisində Müdafiə Nazirliyinin yeni istifadəyə verilmiş “N” saylı hərbi hissəsində yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Hərbi şəhərciyin ərazisində şəhidlərin xatirəsinə ucaldılmış abidə kompleksinin önünə gül dəstəsi qoymuş, burada ağac əkmişdir.
- Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev hərbi şəhərciyin qərargah binası ilə tanış olmuşdur.
- Hərbçilərlə birgə foto çəkdirmiş, onları 8 Noyabr – Zəfər Günü münasibətilə təbrik etmişdir.
- Hərbi şəhərcikdə əsgər yataqxanası, əsgər yeməkxanası və idman zalı ilə tanış olmuşdur.
- Sonra mənzillərdə yaradılmış şəraitlə tanış olmuşdur.

8 noyabr
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və oğulları Heydər Əliyev ilə birlikdə Zəfər Günü münasibətilə Şuşada təşkil olunan tədbirdə iştirak etmiş, hərbçilər qarşısında çıxış etmişdir.

10 noyabr
- Avropa Olimpiya Komitələrinin prezidenti və Yunanıstan Olimpiya Komitəsinin prezidenti Spiros Kapralosu qəbul etmişdir.
- Türk Dövlətləri Təşkilatının IX Zirvə görüşündə iştirak etmək üçün Özbəkistan Respublikasına səfərə gəlmişdir.
- Səmərqənddə Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev ilə görüşü olmuşdur.
- Səmərqənddəki “Əbədi şəhər” kompleksində Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv ölkələrin folklor ifalarının təqdimatında iştirak etmişdir.
- Səmərqənddə Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə görüşü olmuşdur.

11 noyabr
- Səmərqənddə Türk Dövlətləri Təşkilatının IX Zirvə Görüşündə iştirak və çıxış etmişdir.
- Türk Dövlətləri Təşkilatının IX Zirvə Görüşündə iştirak edən dövlət və hökumət başçılarının “Yaşıl məkan” layihəsi çərçivəsində Səmərqəndin “Registan” meydanında ağacəkmə mərasimində iştirak etmiş, həmin meydanda ağac əkmişdir.
- Səmərqənddə Türk Dövlətləri Təşkilatının IX Zirvə Görüşündə iştirak edən dövlət və hökumət başçılarının şərəfinə təşkil olunmuş rəsmi qəbulda iştirak etmişdir.
- Səmərqənddə Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədov ilə görüşü olmuşdur.
- Özbəkistan Respublikasına səfəri başa başa çatmışdır.
- Yaranmasının 30 illiyi münasibətilə Azərbaycan Respublikasının Milli Olimpiya Komitəsinin üzvlərini,

eləcə də ölkəmizin bütün idman ictimaiyyətini təbrik etmişdir.

12 noyabr

- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Fələstin Dövlətinin Prezidenti Mahmud Abbası təbrik etmişdir.

13 noyabr

- İstanbulun mərkəzində törədilmiş xain partlayış nəticəsində insanların həlak olması və xəsarət alması ilə əlaqədar Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğana başsağlığı vermişdir

15 noyabr

- Albaniya Respublikasına dövlət səfərinə gəlmişdir.
- Albaniyanın paytaxtı Tiranadakı "Brigades" Sarayında rəsmi qarşılanma mərasimindən sonra Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqay ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Təkbətək görüş başa çatdıqdan sonra Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqay ilə birlikdə mətbuata bəyanatla çıxış etmişdir.
- Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqay ilə rəsmi lanç əsnasında geniş tərkibdə görüşü olmuşdur.
- Tiranada "Mother Albania" abidəsini ziyarət etmiş, abidənin önünə əklil qoymuşdur.
- Sonra şəhərin mənzərəsini seyr etmişdir.
- Tiranada Albaniya Respublikasının Baş naziri Edi Rama ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Tiranada onun şərəfinə Albaniya Respublikasının Baş naziri Edi Rama tərəfindən verilən naharda iştirak etmişdir.
- Albaniya Respublikasına dövlət səfəri başa çatmışdır.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Latviya Respublikasının Prezidenti Egils Levitsi təbrik etmişdir.

16 noyabr

- Azərbaycan Respublikası ilə Gürcüstan arasında əlamətdar tarix – diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30-cu ildönümü münasibətilə Gürcüstanın Prezidenti xanım Salome Zurabişvilini təbrik etmişdir.
- Azərbaycan Respublikası ilə Gürcüstan arasında əlamətdar ildönümü – diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30 illiyi ilə əlaqədar Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvilini təbrik etmişdir.
- ABŞ dövlət katibi Antoni Blinken ona zəng edərək, bu il noyabrın 7-də Vaşinqtonda Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirlərinin sülh müqaviləsi üzrə növbəti danışıqlarının keçirildiyini və ABŞ-ın Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması prosesinə töhfə vermək əzmində olduğunu bir daha vurğulamışdır.

17 noyabr

- Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı üzrə xüsusi elçisi Dirk Şuebelin rəhbərlik etdiyi, Avropa İttifaqının və bir sıra üzv ölkələrin Şərq Tərəfdaşlığı üzrə məsul şəxslərinin daxil olduğu nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin ona zəng edərək, iqtisadi-ticari və enerji sahələrində əməkdaşlıq məsələlərini müzakirə etmişdir.

18 noyabr

- Rusiya Federasiyası Hökumətinin sədri Mixail Mişustin ilə geniş tərkibdə görüşü olmuşdur.
- Rusiya Federasiyası Hökumətinin sədri Mixail Mişustin ilə çay masası əsnasında təkbətək görüşü olmuşdur.

21 noyabr

- Türkiyə Respublikasının Ədalət və İnkişaf Partiyasının (AK Parti) sədrinin birinci müavini və İstanbulun millət vəkili Numan Kurtulmuşu qəbul etmişdir.
- Asiya Siyasi Partiyalar Beynəlxalq Konfransının (ICAPP) Baş katibi Cho Byunq-jaeni qəbul etmişdir.
- Heydər Əliyev Mərkəzində Yeni Azərbaycan Partiyasının (YAP) yaradılmasının 30 illiyi münasibətilə keçirilən tədbirdə iştirak və çıxış etmişdir.
- Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə növbədənkənar seçkilərdə qazandığınız inamlı qələbə münasibətilə Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevi təbrik etmişdir.
- Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevə zəng edərək, onu prezident seçkilərində inamlı qələbə münasibətilə təbrik etmiş, ona Qazaxıstanın inkişafı və firavanlığı naminə prezidentlik fəaliyyətində, o cümlədən aparılan islahatların həyata keçirilməsi işində yeni-yeni uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.

22 noyabr

- Formula 1 Qrupunun idarə heyətinin sədri və prezidenti Stefano Domenikalini və Formula 1 Qrupunun məsləhətçisi Flavio Briatolini qəbul etmişdir.
- İsrail Dövlətinin Prezidenti İsxak Hersoq ona zəng edərək, İsraildə Azərbaycan səfirliyinin açılması barədə qərara görə ona təşəkkürünü bildirmiş və bunun, İsrail üçün mühüm dost ölkə və strateji tərəfdaş olan Azərbaycanla çox gözəl münasibətlərdə irəliyə doğru böyük bir addım olduğunu qeyd etmişdir.

23 noyabr

- Serbiya Respublikasına rəsmi səfərə gəlmişdir.
- Belqrad şəhərinin "Nikola Tesla" hava limanında onu Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç qarşılamışdır.
- Serbiyanın paytaxtı Belqradda rəsmi qarşılanma mərasimindən sonra Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Belqradda Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç ilə geniş tərkibdə görüşü olmuşdur.

- Geniş tərkibdə görüşü başa çatdıqdan sonra Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç ilə sənədlərin imzalanması mərasimində iştirak etmiş, "Azərbaycan Respublikası Prezidenti ilə Serbiya Respublikası Prezidenti arasında Birgə Bəyanat"ı, "Azərbaycan Respublikası və Serbiya Respublikası arasında Strateji Tərəfdaşlıq Şurasının yaradılması haqqında Memorandum"u və onun əlavəsi olan "Azərbaycan Respublikası və Serbiya Respublikası arasında Strateji Tərəfdaşlıq Şurasının Əsasnaməsi"ni imzalamışdır.
- Sənədlərin imzalanması mərasimindən sonra Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç ilə mətbuata bəyanatla çıxış etmişdir.
- Belqradda Serbiya Respublikasının Baş naziri xanım Ana Brnabiç ilə geniş tərkibdə görüşü olmuşdur.
- Paytaxt Belqraddakı Taşmaydan parkında Ümummilli Lider Heydər Əliyevin və görkəmli serb yazıçısı Milorad Paviçin abidələrini ziyarət etmiş, abidələrin önünə əklil qoymuşdur.
- Belqradda onun şərəfinə Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç tərəfindən verilən rəsmi lançda iştirak etmişdir.
- Serbiya Respublikasına rəsmi səfəri başa çatmış, Belqrad şəhərinin "Nikola Tesla" hava limanında onu Serbiya Prezidenti Aleksandar Vuçiç yola salmışdır.

24 noyabr

- Moldova Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunan fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Aleksandr Esaulenkonun etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Liviya Dövlətinin Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunan fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Ali Salem Naserin etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Müqəddəs Taxt-Tacın Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş apostol nunsisi arxiyepiskop Marek Solçinskinin etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Xarici İşlər Nazirliyinin Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşdırılması üzrə xüsusi nümayəndəsi İqor Xovayevi qəbul etmişdir.

25 noyabr

- Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarı qəbul etmişdir.
- Bakıda, ADA Universitetində "Orta Dəhliz boyunca: geosiyasət, təhlükəsizlik və iqtisadiyyat" mövzusunda keçirilən beynəlxalq konfransda iştirak və çıxış etmişdir.
- Sonra konfrans iştirakçılarının suallarını cavablandırmışdır.

26 noyabr

- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin ona zəng edərək, Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan liderləri arasında üçtərəfli razılaşmaların kompleks şəkildə həyata keçirilməsi üzrə qarşıdakı addımları, eyni zamanda regionda nəqliyyat və iqtisadi əlaqələrin açılmasının praktiki məsələlərini müzakirə etmişdir.

28 noyabr

- ABŞ Dövlət Departamentinin Qafqaz danışıqları üzrə baş müşaviri Filip Rikeri qəbul etmişdir.

29 noyabr

- Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin (BƏƏ) Kabinet işləri naziri Məhəmməd bin Abdullah Əl Qərqavini qəbul etmişdir.
- Rusiya Federasiyası Tatarıstan Respublikasının Prezidenti Rüstəm Minnixanovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Türkmənistanın Baş nazirinin ticarət kompleksi üzrə müavini Batır Atdayevin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Prezidenti Əlahəzrət Şeyx Məhəmməd bin Zayed Al Nəhyanı təbrik etmişdir.

Dekabr

1 dekabr

- Çin Xalq Respublikasının keçmiş Sədri, görkəmli dövlət xadimi Tszyan Tszeminin vəfatı ilə əlaqədar Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpinə başsağlığı vermişdir.

2 dekabr

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Şəki rayonuna səfər etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Şəki şəhərindəki abidəsini ziyarət etmiş, önünə gül dəstələri qoymuşdur.
- Qaraməryəm-İsmayıllı-Şəki avtomobil yolunun Oğuz-Şəki hissəsinin yenidənqurmadan sonra açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Şəkinin Orta Zəyzid kəndində "Green Factory" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin (MMC) quru meyvə istehsalı müəssisəsində yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Şəki Şəhər İcra Hakimiyyətinin yeni inzibati binasında yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Şəki Xan məscidi kompleksində aparılmış bərpa işləri ilə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Şəki şəhərindəki "Yuxarı Baş" Milli Tarix-Memarlıq Qoruğu ərazisində aparılan təmir-bərpa işləri ilə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə burada şəbəkə ustası ilə söhbət etmişdir.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə keçəçi qadın sakin ilə söhbət etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Rəsm Qalereyasında görülmüş bərpa işləri ilə tanış olmuşdur.
- Tarix-Memarlıq Qoruğu ilə tanışlıqdan sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva ilə birlikdə Şəki şəhərinin sakinləri ilə söhbət etmiş, xatirə şəkilləri çəkdirmişdir.
- Oğuz rayonuna səfər etmişdir.
- Ulu Öndər Heydər Əliyevin Oğuz şəhərindəki abidəsini ziyarət etmiş, önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Oğuzda Daşağıl çayı üzərində "Oğuz-1", "Oğuz-2", "Oğuz-3" kiçik su elektrik stansiyaları silsiləsinin açılışında iştirak etmişdir.
- Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə Oğuz şəhərində inşa edilmiş 100 yerlik körpələr evi-uşaq bağçasının açılışında iştirak etmişdir.
- Sonra bağçanın qrup otaqları, oyun zalı, yeməkxana və həyətyanı sahəsində yaradılmış şəraitlə tanış olmuşdur.
- Oğuz rayonunda "Aqroinkişaf 2017" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin (MMC) "Şəki-Oğuz" Aqroparkında yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Aqroparkın ərazisində ağac əkmişdir.
- "Şəki-Oğuz" Aqroparkının torpaq sahəsinin suvarma suyu ilə təmin edilməsi üzrə görülmüş işlərlə tanış olmuşdur.
- Aqroparkın torpaq sahəsini suvarma suyu ilə təmin edən qurğuları işə salmışdır.
- Oğuz rayonunda "Şəki-Oğuz" Aqroparkının qoz məhsulunun qərzəkdən təmizlənməsi, yuyulması və qurudulması zavodunun təməlini qoymuşdur.

5 dekabr

- Rusiya Federasiyası Prezidentinin köməkçisi İqor Levitini qəbul etmişdir.
- Türkmənistanın Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri Rəşid Meredovu qəbul etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının milli müdafiə naziri Hulusi Akarın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Dağıstanın görkəmli dövlət və ictimai-siyasi xadimi, Azərbaycan xalqının böyük dostu Maqomedali Maqomedovun vəfatı ilə əlaqədar doğmalarına və yaxınlarına başsağlığı vermişdir

6 dekabr

- Rusiya Federasiyasının Dağıstan Respublikasının rəhbəri Sergey Məlikovu qəbul etmişdir.

7 dekabr

- Rusiya Federasiyası Həştərxan vilayətinin qubernatoru İqor Babuşkinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- "Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin sifarişi ilə Bakı gəmiqayırma zavodunda inşa olunan "Akademik Xoşbəxt Yusifzadə" tankerinin istismara verilməsi mərasimində iştirak etmişdir.

9 dekabr

- Fövqəladə Hallar Nazirliyi (FHN) tərəfindən alınmış və işğaldan azad olunmuş ərazilərdə istifadə ediləcək xüsusi təyinatlı texnikalar və İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi tərəfindən alınmış müasir təcili tibbi yardım avtomobilləri ilə tanış olmuşdur.

12 dekabr

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Fəxri xiyabana gələrək, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etmiş, Ulu Öndərin məzarı önünə əklil qoymuşdur.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ulu Öndərin ömür-gün yoldaşı, görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın məzarı üzərinə gül dəstələri qoymuşdur.
- Daha sonra tanınmış dövlət xadimi Əziz Əliyevin və professor Tamerlan Əliyevin xatirələrini yad edərək məzarları üstünə gül dəstələri düzmüşdür.
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin ona zəng edərərk, Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan liderlərinin 2020-ci il 10 noyabr, 2021-ci il 11 yanvar və 26 noyabr, həmçinin bu il 31 oktyabr tarixli razılaşmalarının reallaşdırılmasının bəzi praktiki aspektlərini, o cümlədən Cənubi Qafqazda iqtisadi və logistik əlaqələrin bərpası planlarını müzakirə etmişdir.

13 dekabr

- Heydər Əliyev adına Bakı dərin özüllər zavodunda "Azəri-Mərkəzi-Şərqi" platformasının dayaq blokunun dənizə yola salınması mərasimində iştirak etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Bəhreynin Kralı Şeyx Həməd bin İsa Al Xəlifəni təbrik etmişdir.

14 dekabr

- Azərbaycan Respublikası, Türkiyə Respublikası və Türkmənistan Dövlət Başçılarının Birinci Üçtərəfli Zirvə Görüşündə iştirak etmək üçün Türkmənbaşı şəhərinə səfərə gəlmişdir.
- Türkmənbaşı şəhərində Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədov ilə görüşü olmuşdur.
- Türkmənbaşı şəhərində Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədov ilə görüşü olmuşdur.

- Türkmənbaşı şəhərində Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan və Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədov ilə məhdud tərkibdə keçirilən görüşdə iştirak etmişdir .
- Türkmənbaşı şəhərində Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan və Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədov ilə geniş tərkibdə keçirilən görüşdə iştirak və çıxış etmişdir.
- Geniş tərkibdə görüşündən sonra Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan və Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədov ilə birlikdə Azərbaycan-Türkiyə-Türkmənistan sənədlərini imzalamışdır.
- Türkmənbaşı şəhərində Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanla görüşü olmuşdur.
- Türkmənbaşı şəhərində Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun adından onun və xanımı Mehriban Əliyevanın, Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın və xanımı Əminə Ərdoğanın şərəfinə verilmiş rəsmi naharda iştirak etmişdir.
- Türkmənistana səfəri başa çatmışdır.

15 dekabr

- Türk Dövlətləri Təşkilatının (TDT) Baş katibi Kubanıçbek Ömüralıyevi qəbul etmişdir. Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Qətər Dövlətinin Əmiri Şeyx Təmim bin Həməd Al Tanini təbrik etmişdir.

17 dekabr

- Rumıniyanın Prezidenti Klaus Yohannisin dəvəti ilə Buxarestə işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Buxarestdə "Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan Hökumətləri arasında yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş"in imzalanması mərasimi ilə bağlı keçirilən plenar iclasda iştirak və çıxış etmişdir.
- Buxarestdə, Rumıniyanın Baş naziri Nikolae Çuke, Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili və Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban ilə "Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan Hökumətləri arasında yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş"i imzalamışdır.
- Buxarestdə, "Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan Hökumətləri arasında yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş"in imzalanma mərasimində iştirak edən nümayəndə heyətləri rəhbərlərinin şərəfinə Rumıniya Prezidenti Klaus Yohannes tərəfindən verilən naharda iştirak etmişdir.
- Rumıniya Prezidenti Klaus Yohannis ilə görüşü olmuşdur.
- Rumıniyaya işgüzar səfəri başa çatmışdır.

18 dekabr

- Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının investisiya naziri, Azərbaycan Respublikası ilə Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı arasında Hökumətlərarası Müştərək Komissiyanın həmsədri Xalid bin Əbdüləziz Əl-Falihin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.

19 dekabr

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə paytaxtda "The Ritz-Carlton Baku" otelinin açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə oteldə yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.

21 dekabr

- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Liviya Dövləti Prezident Şurasının Sədri Məhəmməd Yunis Əl-Mənfini təbrik etmişdir.

22 dekabr

- Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi vəzifəsinə təyin olunmuş Fuad Nəcəflini qəbul etmiş və ona müvafiq tapşırıqlarını vermişdir.

23 dekabr

- Bakı Metropoliteninin "Xocəsən" stansiyasının və "Xocəsən" elektrik deposunun açılışında iştirak etmişdir.

24 dekabr

- Özbəkistan Respublikasının Baş nazirinin müavini, investisiya və xarici ticarət naziri Cəmşid Xocayevi qəbul etmişdir.
- Qərbi Azərbaycan İcmasının inzibati binasında yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Bina ilə tanışlıqdan sonra Qərbi Azərbaycandan olan bir qrup ziyalı ilə görüşmüş, görüşdə giriş və yekun nitqi söyləmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin zəng edərək onu doğum günü münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik etmişdir.
- Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev zəng edərək ona ad günü münasibətilə təbriklərini çatdırmış, xalqımızın rifahı naminə fəaliyyətində ona uğurlar, möhkəm cansağlığı arzulamışdır.
- Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart zəng edərək onu doğum günü münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik etmiş, ona cansağlığı və ali dövləti fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar arzulamışdır.
- Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov zəng edərək onu ad günü münasibətilə təbrik etmiş, ölkəmizin inkişafı naminə fəaliyyətində ona uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.
- ICESCO-nun Baş direktoru Salim bin Məhəmməd əl-Maliki zəng edərək onu ad günü münasibətilə təbrik etmiş, Azərbaycanın inkişafı naminə prezidentlik fəaliyyətində yeni uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.

26 dekabr

- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə MDB dövlət başçılarının iclasında iştirak etmək üçün Sankt-Peterburq şəhərinə işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində keçirilən MDB dövlət başçılarının iclasında iştirak etmişdir.
- Sankt-Peterburqda MDB dövlət başçılarının qeyri-rəsmi naharında iştirak etmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərinə işgüzar səfəri başa çatmışdır.

27 dekabr

- Bakı Ağ Şəhərin Mərkəzi Park Kvartalında görülən işlərlə tanış olmuşdur.
- Bakı Ağ Şəhər Qarabağ Atları Kompleksinin təməlini qoymuşdur.

28 dekabr

- Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin tabeliyində olan Dayanıqlı və Operativ Sosial Təminat Agentliyinin Bakının Xətai rayonunda yerləşən 5 saylı DOST Mərkəzinin açılışında iştirak etmişdir.

29 dekabr

- Ölkəsinin milli bayramı – Azadlıq Günü münasibətilə Kuba Respublikasının Prezidenti Migel Dias-Kanel Bermudesi təbrik etmişdir.
- İsrail Dövlətinin Baş naziri kimi fəaliyyətə başlamağınız münasibətilə İsrail Dövlətinin Baş naziri Benyamin Netanyahunu təbrik etmişdir
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Sudan Respublikasının Suveren Keçid Şurasının Sədri Abdel Fattah Al-Burhan Abdelrahman Al-Burhanı təbrik etmişdir.

30 dekabr

- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 30-da Bakıda Mərkəzi Parkın ikinci hissəsinin açılışında iştirak etmişdir.

31 dekabr

- Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü və Yeni il münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciət etmişdir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN RƏSMİ QƏBULLARI

Beynəlxalq Şahmat Federasiyasının prezidenti Arkadi Dvorkoviçin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Beynəlxalq Şahmat Federasiyasının prezidenti Arkadi Dvorkoviçi qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycanla Beynəlxalq Şahmat Federasiyası arasında uzun illər uğurlu əməkdaşlığın həyata keçirildiyi vurğulandı. Ölkəmizdə idmanın digər növləri kimi, şahmatın inkişafına da dövlət səviyyəsində böyük diqqət və qayğı göstərildiyi bildirildi. Azərbaycanlı şahmatçıların beynəlxalq yarışlarda qazandığı uğurlar qeyd olundu.

Söhbət zamanı ötən ay Şuşada keçirilən Beynəlxalq şahmat turnirinin əhəmiyyətinə toxunuldu, oktyabrın 2-də Arkadi Dvorkoviçin Naxçıvanda keçirilən 16 yaşadək yeniyetmələr arasında Ümumdünya Şahmat Olimpiadasının açılışında iştirakından məmnunluq bildirildi.

Görüşdə gələcəkdə Azərbaycanda şahmat üzrə nəzərdə tutulan beynəlxalq əhəmiyyətli turnirlər barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

İsrailin müdafiə naziri Benyamin Qansın qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də İsrailin müdafiə naziri Benyamin Qansı qəbul edib.

Görüşdə iki ölkə arasında uzun illər davam edən hərbi-texniki əməkdaşlıq və bu sahədə perspektivlər barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının xarici işlər naziri Feysal bin Fərhan Al Səudun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının xarici işlər naziri Feysal bin Fərhan Al Səudu qəbul edib.

Xarici işlər nazirini salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

– Sizi görməyə şadam, Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Əminəm ki, səfəriniz məhsuldar olacaq.

Nazir Feysal bin Fərhan Al Səud dedi:

– Çox sağ olun, Zati-aliləri, bizi qəbul etmək üçün vaxt ayırdığınıza görə təşəkkür edirəm. Azərbaycanda səfərdə olmaq böyük şərəfdir və Zati-alinizlə görüşmək böyük məmnuniyyət doğurur. İcazə verin, İki Müqəddəs Ocağın Xadimi, Kral Əlahəzrətin və Vəliəhdin Sizə və Azərbaycan xalqına səmimi salamlarını çatdırım. Bizi bu səhər qəbul etdiyiniz üçün bir daha sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Xahiş edirəm, mənim də salamlarımı Kral Əlahəzrətə və Vəliəhdə çatdırasınız. Mənim qardaş ölkənizə səfərim, Kral Əlahəzrəti və Vəliəhdlə müzakirələr aparmağımla bağlı çox yaxşı xatirələrim var. Əminəm ki, sizin səfəriniz artıq mümkün olan ən yüksək səviyyəyə çatmış münasibətlərimizin daha da inkişafında çox vacib rol oynayacaq. Biz ölkələrimiz arasında mövcud olan bu səmimi münasibətlərə böyük dəyər veririk. Biz hər zaman hökumətinizin və xalqınızın dəstəyini hiss etmişik. İşğal dövründə Səudiyyə Ərəbistanı az sayda olan ölkələrdən biri idi ki, bizim haqlı işimizə davamlı dəstək verirdi. Bunun bariz nümunəsi işğal dövründə Səudiyyə Ərəbistanının Ermənistanla diplomatik münasibətlər qurmaması idi. Bu addımı isə dünyada yalnız üç ölkə atıb və biz buna görə həqiqətən də minnətdarıq.

İndi isə torpaqlarımızı işğaldan azad etdikdən sonra biz irimiqyaslı yenidənqurma proqramı həyata keçiririk və qardaş ölkələrin şirkətlərini tərəfdaşımız olaraq görmək istəyirik. Eyni zamanda, ilin əvvəli də çox yaddaqalan olub – ölkənizdən olan şirkət tərəfindən maliyyələşdirilən böyük elektrik enerjisi stansiyası layihəsinə start verilib. Həmin layihə ilin əvvəli üçün yaxşı start idi və layihə uğurla gedir. Bu yaxınlarda hökumətinizin bir sıra üzvləri ilə görüşüm oldu və mənə layihənin gedişi ilə bağlı məlumat verildi.

Yəni, əlaqələrimiz siyasi və iqtisadi sahələrdə inkişaf edir. Əminəm ki, ölkəmizə daha çox turist gələcək. Çünki COVID-19-la bağlı rəqəmlər artıq aşağı düşüb və vəziyyət əvvəlkinə qayıdıb. Əlbəttə, qardaş ölkələrimiz arasında mədəniyyət sahəsində də əlaqələr

uğurla inkişaf edir. Biz bir-birimizə çox yaxınıq. Bizim vətəndaşlar Səudiyyə Ərəbistanına səfər edir, sizin vətəndaşlar Azərbaycana gəlir və bunu aydın şəkildə görürlər.

Beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıq münasibətlərimizin daha bir vacib hissəsidir. Biz BMT və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı çərçivəsində göstərilən dəstəyə görə minnətdarıq. Biz bu təsisatlarda uğurla əməkdaşlıq edirik. Əminəm ki, səfəriniz zamanı həmkarlarınızla məsləhətləşmələr çərçivəsində əlaqələrimizi daha da gücləndirmək üçün hansı istiqamətdə irəli gedəcəyimiz müəyyən ediləcək. Bir daha xoş gəlmisiniz.

Nazir Feysal bin Fərhan Al Səud: Təşəkkür edirəm, Zati-aliləri. Həqiqətən də ölkələrimiz arasında dostluq münasibətləri olduqca güclüdür və biz qardaşıq. Biz onilliklər ərzində yaxından əməkdaşlıq etmişik və bir-birimizin yanında olmuşuq. Bu, ölkəmizin rəhbərliyinin mövqeyidir.

Zati-aliləri, mövcud olan güclü dostluq əsasında görülə biləcək işlərimiz çoxdur və potensialımız daha böyükdür. Sizin rəhbərliyiniz və təlimatlarınız əsasında son bir neçə ayda biz bir sıra iqtisadi məsələlərdə irəliləyişə nail olmuşuq. Çünki siyasi səviyyədə və xalqlarımız arasında güclü əlaqələrə baxmayaraq, iqtisadiyyat sahəsində görüləcək işlər çoxdur. Ticarət dövriyyəmiz aşağıdır və qarşılıqlı sərmayə qoyuluşu da hər iki ölkənin iqtisadi potensialına uyğun deyil. Zati-aliləri, son iki ildə Azərbaycanda ciddi iqtisadi artım olub və ölkəniz Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı kimi böyük uğurlara imza atıb. Biz Səudiyyə Ərəbistanında inanırıq ki, mövcud olan qardaşlıq münasibətlərimizin təməli üzərində daha güclü əməkdaşlığın qurulması üçün böyük imkanlar var.

BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktoru xanım Maimuna Mohd Şərifin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 5-də Ağdamda BMT-nin Məskunlaşma Proqramının (UN-HABITAT) icraçı direktoru xanım Maimuna Mohd Şərifi qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı BMT-nin Məskunlaşma Proqramı ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıqdan məmnunluğunu bildirdi. Bu ilin martında xanım Maimuna Mohd Şərifin Azərbaycana səfəri çərçivəsində keçirilmiş görüş zamanı müzakirə olunan məsələlərin reallaşdırılması istiqamətində əldə edilən irəliləyişləri müsbət qiymətləndirən Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın BMT-nin Məskunlaşma Proqramı ilə hərtərəfli əməkdaşlığın inkişafında maraqlı olduğunu qeyd etdi.

BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktoru xanım Maimuna Mohd Şərif yenidən Azərbaycanda olmaqdan məmnunluğunu bildirdi və Milli Şəhərsalma Forumunun yüksək səviyyədə keçirilməsinə görə təbriklərini çatdırdı. Azərbaycanla Məskunlaşma Proqramı arasında əməkdaşlığın hərtərəfli qaydada inkişaf etdiyini vurğulayan Maimuna Mohd Şərif Prezident İlham Əliyevin Polşanın Katovitse şəhərində Ümumdünya Şəhər Forumunun 11-ci sessiyasındakı çıxışını məmnunluqla xatırladı, UN-HABITAT-ın Nyu-Yorkda keçirilən toplantısında, həmçinin Katovitsedəki tədbirdə Azərbaycan nümayəndə heyətinin fəal iştirakını yüksək qiymətləndirdi. O, Azərbaycan hökumətinin UN-HABITAT-ın fəaliyyətinə verdiyi dəstəyə, o cümlədən könüllü maliyyə töhfəsinə görə dərin təşəkkürünü ifadə etdi.

Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərdə genişmiqyaslı şəhərsalma və yenidənqurma fəaliyyəti həyata keçirdiyinə toxunan BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktoru həmin ərazilərdə görülən işlərin miqyasından və sürətindən heyranlığını ifadə etdi, qısa zaman ərzində ölkəmizin şəhərsalma sahəsində müasir yanaşmalar tətbiq edərək belə nailiyyətlər qazanmasını xüsusi vurğuladı. O, həmçinin UN-HABITAT-ın bu prosesdə Azərbaycana dəstək verməyə hazır olduğunu bildirdi və Azərbaycan üzrə hazırlanmış layihə sənədini dövlətimizin başçısının diqqətinə çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın UN-HABITAT-la əməkdaşlığı bundan sonra da genişləndirəcəyini və Proqramın fəaliyyətinə dəstək göstərəcəyini bildirdi. Dövlətimizin başçısı Milli Şəhərsalma Forumunun ölkəmizdə illik əsasda keçiriləcəyini qeyd etdi.

Sonda qonaq Məskunlaşma üzrə ölkə proqramı sənədini – Azərbaycan Respublikasında BMT-nin Məskunlaşma Proqramı ilə əməkdaşlıq strategiyasını dövlətimizin başçısına təqdim etdi.

Böyük Britaniyanın Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş səfiri Fergus Auldunun etimadnaməsinin qəbulu

Oktyabrın 10-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Fergus Auldun etimadnaməsini qəbul edib.

Etimadnaməsini dövlətimizin başçısına təqdim edən səfir Fergus Auld Azərbaycan dilində dedi:

– Hörmətli cənab Prezident, sabahınız xeyir, etimadnaməmi Sizə təqdim etməkdən çox məmnunam.

Prezident İlham Əliyev: Təşəkkür edirəm.

Sonra dövlətimizin başçısı səfirlə söhbət etdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Cənab səfir, sabahınız xeyir. Əvvəlcə, Azərbaycan dilini öyrəndiyinizə görə sizə təşəkkür edirəm. Bizim artıq görüşmək imkanımız olub və mən gördüm ki, siz, demək olar, Azərbaycan dilində səlis danışırsınız. Bu, olduqca gözlənilməz oldu, ancaq, eyni zamanda, bu, sizin bizim mədəniyyətimizə və dilimizə ehtiramınızı nümayiş etdirir. Bilirəm ki, səfir təyin edilməmişdən əvvəl siz bir neçə həftə Azərbaycanın bölgələrindən birində yaşamısınız. Bu, sizin yeni vəzifəyə təyin edilməyinizlə əlaqədar nümayiş etdirdiyiniz yüksək məsuliyyətin daha bir göstəricisidir.

Əminəm ki, ölkəmizdə olduğunuz müddətdə siz Azərbaycanı daha yaxından tanımaq imkanı əldə edəcəksiniz və əməkdaşlığımızın gələcək inkişafına əhəmiyyətli töhfə verəcəksiniz, o cümlədən bizim ənənəvi əməkdaşlıq sahələrinə daxil olmayan, potensial tərəfdaşlığın yeni sahələrində.

Çünki əməkdaşlığımızın əsas və ənənəvi sahələrində artıq ciddi irəliləyiş və böyük nailiyyətlər var. Mən təkcə Azərbaycan üçün deyil, daha geniş region üçün bu gün heç zaman olmadığı qədər mühüm olan enerji sahəsini nəzərdə tuturam.

Hesab edirəm ki, biz artıq enerjidən başqa sahələrə nəzər salmalıyıq – ticarət, qarşılıqlı ticarətin artırılması, turizm və insanlar arasında təmaslar. Düşünürəm ki, təhsil sahəsində əməkdaşlığın yaxşı nəticələri var. Bildiyiniz kimi, bir çox azərbaycanlı Böyük Britaniyada təhsil alıb və almaqda davam edir. Lakin, bu əməkdaşlığın dinamikaya və müəyyən çərçivəyə ehtiyacı var. Ümumilikdə, biz tərəfdaşlığımızın səviyyəsindən olduqca məmnunuq. Uzun illər ərzində Azərbaycan və Böyük Britaniya arasında yüksək səviyyəli siyasi dialoq, qarşılıqlı maraqlara hörmət və bir sıra sahələrdə sıx əməkdaşlıq mövcuddur.

Böyük Britaniya Azərbaycana ən çox sərmayə qoymuş ölkə və strateji tərəfdaşdır. Buraya ənənəvi sahələr daxildir, ancaq əminəm ki, artıq yenilənən enerji növlərinə də sərmayə qoyulacaq. Siz bilirsiniz ki, biz bu vacib istiqamətdə addım atmağa yaxınıq. Siz Azərbaycanda fəaliyyətinizə tamamilə fərqli mühitdə başlayırsınız. Çünki Qarabağ münaqişəsi başa çatdıqdan sonra regionda vəziyyət tamamilə dəyişib. Biz hesab edirik ki, bu, müsbət dinamikadan bəhrələnmək və regionumuzda davamlı sülhün bərqərar edilməsi üçün fürsətdir.

Bizim mövqeyimiz çox aydındır. Biz bunu vurğulamışıq və ictimai şəkildə bir neçə vacib təkliflər irəli sürmüşük ki, onlar davamlı sülh, sabitlik, təhlükəsizlik və normal qonşuluq münasibətlərinə gətirib çıxara bilər. Biz bu istiqamətdə Böyük Britaniya Hökumətinin dəstəyinə ümid edirik. Bizə məlumdur ki, ölkənizin də regionla bağlı gündəliyi eynidir – sülh, sabitlik, təhlükəsizlik və əməkdaşlıq. Əminəm ki, qarşıdan gələn illərdə biz sizinlə, buradakı heyətinizlə və hökumət rəsmilərinizlə Ermənistan və Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması prosesinin sürətləndirilməsi istiqamətində əməkdaşlıq edəcəyik. Yəni, gündəliyimiz olduqca genişdir.

Mədəniyyətimizə böyük ehtiramın nümunəsinə görə bir daha təşəkkür edirəm. Sizə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm. Cənab səfir, xoş gəlmisiniz.

Görüşdə Azərbaycan dilində çıxış edən səfir Fergus Auld dedi:

– Hörmətli cənab Prezident.

Əlahəzrət Kraliça II Elizabetin vəfatından sonra Azərbaycan xalqı adından başsağlığı vermək üçün səfirliyimizi ziyarət etdiyinizə görə Böyük Britaniya adından bir daha Sizə minnətdarlığımızı bildirmək istərdim.

Bu gün Gəncə şəhərinin məruz qaldığı dəhşətli raket hücumunun ikinci ildönümüdür. Həmin faciəli gündə həlak olanların ailələrinə başsağlığı vermək istərdim. Həmçinin iki il əvvəlki müharibədə və döyüşlər başa çatdıqdan sonra toqquşmalarda və mina partlayışları nəticəsində həyatını itirənlərin də yaxınlarına başsağlığımı çatdırmaq istərdim. Böyük Britaniya regionda sülhün mümkün qədər tez əldə olunmasını arzulayır.

Hörmətli cənab Prezident, Britaniya səfirliyində görüşərkən Sizə dediyim kimi, mən ilk dəfə Azərbaycana Azərbaycan dili tələbəsi kimi gəlmişəm. Altı həftə ərzində Gəncə şəhərində yerli bir ailə ilə yaşadım, onların yeməklərini yedim və həyatlarını paylaşdım. Sizin mənə söylədiyiniz kimi, bu öyrənmə Sizin

mədəniyyətinizə dərin hörmətimi və böyük ölkənizi anlamaq istəyimi göstərdi. Xoş qarşılanmağım və xalqınızın qonaqpərvərliyi məni valeh etdi. Çox şadam ki, Azərbaycana səfir və dost kimi qayıdıram. Mən ümid edirəm ki, təzə bardağın suyu sərin olar.

Prezident İlham Əliyev: Təşəkkür edirəm. Siz danışdıqca öz-özümə düşündüm, görün nə qədər yol qət etmişik ki, Britaniya səfiri azərbaycanca danışır, Azərbaycan Prezidenti isə ingiliscə danışır və bir-birimizi anlayırıq.

Moldovanın Baş naziri Nataliya Qavrilitsa ilə görüş

Oktyabrın 10-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin ölkəmizə rəsmi səfərə gələn Moldova Respublikasının Baş naziri Nataliya Qavrilitsa ilə təkbətək görüşü olub.

Prezident İlham Əliyev Moldovanın Baş naziri Nataliya Qavrilitsanı qarşıladı.

Sonra birgə foto çəkdirildi.

Görüşdə çıxış edən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Xoş gəlmisiniz, xanım Baş nazir. Sizi görməyimə çox şadam. Azərbaycana səfərə gəldiyinizə görə təşəkkür edirəm. Əminəm ki, səfər çox uğurlu olacaq və biz əməkdaşlığımızı gücləndirəcəyik. Bilirsiniz ki, Azərbaycan ilə Moldova dost və tərəfdaşdırlar. Əminəm ki, gələn illər ərzində əməkdaşlığımızın intensivləşdirilməsi yolları üzərində çalışacağıq, çünki belə yaxşı siyasi münasibətlərlə yanaşı, biz birmənalı olaraq, digər sektorlarda imkanları da araşdırmalıyıq. İnanıram ki, səfəriniz zamanı bu məsələlər ciddi şəkildə nəzərdən keçiriləcək və biz ticari əməkdaşlıq, iqtisadi işbirliyində daha çox canlanmanı görəcəyik. Əminəm ki, ikitərəfli ticarət səviyyəsini artırmaq üçün böyük potensial var.

Əlbəttə ki, hazırda qlobal gündəlikdə duran mühüm məsələlərdən biri enerji təhlükəsizliyidir. Biz nümayəndələrimiz vasitəsilə artıq bu məsələlər üzərində iş aparmışıq. Sözsüz ki, cari vəziyyəti və həmin sahələrdə əməkdaşlığın başlanması üçün hansı işlərin görüləcəyini də müzakirə edəcəyik. Bir çox digər sahələr də var və inanıram ki, ikitərəfli gündəliyimizin genişləndirilməsi üçün böyük imkanlar olacaqdır. Təbii ki, çox güclü siyasi münasibətləri nəzərə alsaq, onlar olmalıdır. Bir neçə gün əvvəl, xanım Prezidentlə Praqada görüşmək imkanı oldu. Bilirsiniz ki, bizim əvvəllər də görüşlərimiz, o cümlədən telefon danışıqlarımız olub. Bir sözlə, yaxşı işgüzar münasibətlər qurulub. Əminəm ki, siz də tərəfdaşlığımızı irəliyə doğru aparmaq məqsədilə azərbaycanlı həmkarınızla yaxşı işgüzar münasibətlər quracaqsınız. Bir daha Azərbaycana xoş gəlmisiniz.

Moldovanın Baş naziri Nataliya Qavrilitsa dedi:

Cənab Prezident, Zati-aliləri, Sizinlə görüşmək və yüksələn xətlə inkişaf edən ikitərəfli münasibətlərimizi müzakirə etmək üçün bu fürsətə görə olduqca minnətdaram. Həqiqətən, son ilyarım ərzində çoxsaylı səfərlər vasitəsilə əlaqələrimizdə xüsusi canlanmanın şahidi olmuşuq. Fürsətdən istifadə edərək, mən Prezident Sandunun Moldovaya səfər dəvətini bir daha Sizə çatdırıram. Biz, sözün əsl mənasında, müxtəlif səviyyələrdə çoxsaylı səfərlər etmişik. Şadam ki, həmin rəsmi səfərlər əsnasında biz ikitərəfli münasibətlərimizin 30 iliyini qeyd etmişik. Həmçinin hesab edirik ki, siyasi, iqtisadi və humanitar əlaqələr çox sıx olmuşdur və təkmilləşmişdir. Lakin onların potensialı daha böyükdür. Buna görə mən nəinki Baş nazir və müvafiq nazirlərlə, eləcə də işgüzar dairələrlə görüşməyi səmimiyyətlə arzulayıram. Son on ildə ilk dəfədir ki, Moldova-Azərbaycan iqtisadi komissiyasının iclası keçiriləcək.

Əminəm ki, enerji, iqtisadi, ticari və sosial sahələrdə əməkdaşlığımızı genişləndirmək üçün bizim çox məhsuldar müzakirələrimiz olacaq.

Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi Bağdat Amreyevin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 21-də Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi Bağdat Amreyevi qəbul edib.

Bağdat Amreyevi salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

– Hörmətli Bağdat Kultayeviç, Azərbaycanda olmağınızdan istifadə edərək sizi dəvət etmişəm ki, ilk növbədə, bizim təşkilatın Baş katibi qismində işlədiyiniz illərə görə təşəkkürümü bildirim və sizi Azərbaycanın yüksək mükafatı – "Dostluq" ordeni ilə təltif edim. Siz bu təltifə layiqsiniz. Siz Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi kimi bizim birliyimizin möhkəmləndirilməsi işində mühüm rol oynamısınız və bunu davam etdirirsiniz. Biz sizinlə dəfələrlə görüşmüşük – həm siz Azərbaycanda səfərdə olanda, həm də beynəlxalq tədbirlər çərçivəsində. Mən həmişə görürdüm ki, siz həqiqətən bütün türkdilli dövlətlərin sıx birləşməsini istəyirsiniz. Təsadüfi deyil ki, sizin sədrliyiniz dövründə bu qurum təşkilata çevrilib, öz adını dəyişib. Buna görə əminəm ki, bu, təkcə adın dəyişməsi deyil, həm də inkişaf vektorunun dəyişməsidir. Ona görə ki, mənim fikrimcə, bizim təşkilatın üzvləri olan bütün ölkələrdə birliyi möhkəmləndirməyin zəruri olmasını başa düşürlər.

Siz bilirsiniz ki, mən bizim təşkilat çərçivəsində, həmçinin ikitərəfli formatda əməkdaşlığa həmişə çox diqqətlə yanaşmışam. Türk dünyası ölkələri ilə əlaqələrin,

qardaşlıq münasibətlərinin möhkəmləndirilməsi Azərbaycan üçün xarici siyasətin əsas prioritetlərindən biridir. Təsadüfi deyil ki, hətta mənim səfərlərimin və qardaş ölkələrin dövlət başçılarının səfərlərinin son xronologiyasına baxsaq, bizim bu məsələyə əlavə dinamizm verdiyimizi görmək olar.

Bütün türkdilli ölkələrlə münasibətlər bizim üçün prioritetdir. Mən əminəm ki, qarşıdakı Səmərqənd Zirvə Görüşü bizim birliyimizi bir daha təsdiq edəcək. Xüsusən indiki geosiyasi vəziyyətdə biz qarşılıqlı dəstəyin, dövlətlərimizin müstəqilliyinin, suverenliyinin möhkəmləndirilməsinin, əməkdaşlığımıza konkret məzmun verməyin zəruriliyini nəzərə alaraq ümumi maraqlar ətrafında daha sıx birləşməliyik. Hesab edirəm ki, bu halda gələcək illərdə qarşılıqlı siyasi fəaliyyətlə bərabər, təhlükəsizlik tədbirlərinin möhkəmləndirilməsi sahəsində əməkdaşlıq əsas istiqamətlərdən biri olacaq.

Dünya dəyişir, o, artıq dəyişib, buna görə yeni təhdidlər və yeni çağırışlar, necə deyərlər, artıq qapını döyür. Buna görə, düşünürəm ki, iqtisadi əməkdaşlıqla bərabər, nəqliyyat, humanitar və başqa sahələrdə əməkdaşlıq prioritetlərdən biri olacaq. Öz tərəfimdən demək istəyirəm ki, Azərbaycan Türk dünyasının birliyini möhkəmləndirmək üçün bundan sonra da nə mümkündürsə edəcək. Bu, əcdadlarımızın böyük irsidir. Təəssüf ki, tarixin müxtəlif mərhələlərində Türk dünyası fraqmentləşdirilib və hələ indi də bizim diqqətimizi və sıx birgə siyasətimizi tələb edən məsələlər mövcuddur. Lakin Türk dünyası dövlətləri milli dövlətlər çərçivəsində artıq birləşiblər.

Əlbəttə, Türk dünyası Türk Dövlətləri Təşkilatının üzvləri olan milli dövlətlərin sərhədlərindən qat-qat genişdir. Buna görə də əminəm ki, bizim humanitar əlaqələrimizə, insanlar arasında, geniş dünya coğrafiyasında yaşayan türkdilli xalqların nümayəndələri ilə əlaqələrə gələcəkdə də ehtiyac olacaq. Hər halda, Azərbaycanda öz tərəfimizdən bizim təşkilatımıza daxil olan ölkələrin birliyini möhkəmləndirmək üçün hər şeyi edəcəyik, dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan qardaşlarımızı, – on milyonlarla qan qardaşlarımızı, - dəstəkləyəcəyik. Təkcə Azərbaycanın hüdudlarından kənarda yaşayan azərbaycanlıların sayı Azərbaycanda yaşayanlardan xeyli çoxdur, bir neçə dəfə çoxdur. Buna görə də, əlbəttə, onların təhlükəsizliyi, hüquqları, salamatlığı bizim üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Biz taleyin hökmü ilə dövlətimizdən ayrı düşmüş azərbaycanlılara, həmçinin bizim qardaş türk dövlətlərinin digər xalqlarının dövlət sərhədlərinin hüdudlarından kənarda yaşayan çoxsaylı nümayəndələrinə kömək etmək, onların inkişafı, onların Azərbaycan dilini, Azərbaycan ənənələrini, Azərbaycan mədəniyyətini qoruyub saxlamaları, azərbaycançılıq prinsiplərinə sadiq olmaları və öz tarixi Vətəni ilə əlaqələri heç vaxt kəsməmələri üçün əlimizdən gələni edəcəyik. Həmçinin mən bunu da bilirəm ki, Türk dövlətlərinin bütün rəhbərləri bu və ya digər ölkələrdə onların qardaşlarının hüquqlarının necə təmin edilməsinə böyük əhəmiyyət verirlər.

Buna görə də düşünürəm ki, qarşıdakı illərdə biz Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində bu mövzunu - taleyin hökmü ilə Türk Dövlətləri Təşkilatının üzvləri olan ölkələrin hüdudlarından kənarda yaşayan qardaşlarımızın hüquqları, təhlükəsizliyi, milli identikliyi məsələlərini çox ciddi müzakirə etməliyik.

Biz bu mövzuları sizinlə bu və ya digər dərəcədə müzakirə etmişik və mən həmişə sizin timsalınızda öz türk köklərinə dərindən bağlı olan bir insan görmüşəm. Mən bunu səmimi deyirəm. Mənim üçün bu, çox mühüm amildir, ona görə ki, biz hamımız öz köklərimizi yadda saxlamalı və ölkələrimizi yaxınlaşdırmağa çalışmalıyıq. Türk dünyası dünya miqyasında çox böyük potensiala, coğrafiyaya, nəqliyyat yollarına, enerji resurslarına, insan potensialına, intellektual potensiala malik olan böyük ailədir, böyük sərvətdir. Buna görə birlik bizim gücümüzdür.

Mən layiq olduğunuz bu mükafatı böyük məmnuniyyətlə sizə təqdim edirəm. Öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından, sizin bütün dostlarınız adından, Azərbaycandakı onlarca, bəlkə də yüzlərlə dostunuz adından sizə təşəkkürümü bildirmək, cansağlığı, firavanlıq və gələcək uğurlar arzulamaqla bu mükafatı təqdim etmək istəyirəm.

Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi Bağdat Amreyev: Çox sağ olun.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev “Dostluq” ordenini Bağdat Amreyevə təqdim etdi.

Bağdat Amreyev: İlk növbədə, bu mükafatı bizim türk xalqlarının görkəmli Liderindən, türk xalqlarının birliyinə çox böyük şəxsi töhfə vermiş insandan qəbul etmək olduqca böyük şərəfdir. Həqiqətən, Siz dediyiniz kimi, mən Türk xalqlarının birliyinin möhkəmlənməsinə, bizim ortaq gələcəyimizin bazasının yaradılmasına töhfə vermək üçün bütün qüvvəmi sərf etmişəm. Bütün bu illər ərzində mən Sizin rəhbərliyinizlə, bizim liderlərin rəhbərliyi ilə və öz komandamla birlikdə çox möhkəm təməl yaratmaq üçün maksimum səy göstərmişik. Bütün bu illər ərzində biz Sizin rəhbərliyinizlə həqiqətən Türk birliyi infrastrukturunu yaratmağa nail olmuşuq. Siyasi əməkdaşlıq reallığa çevrilib, iqtisadi əməkdaşlıq, nəqliyyat sahəsində və iqtisadiyyatın digər sahələrində əməkdaşlıq inkişaf edir. Mədəni-humanitar əməkdaşlıq bizim münasibətlərimizin əsasıdır. Biz hətta təhlükəsizlik sahəsində də əməkdaşlığa başlamışıq. Bu

yaxınlarda ölkələrimizin təhlükəsizlik şuraları rəhbərlərinin görüşünü keçirmişik. Bizim xüsusi xidmətlərimiz işləyir. Biz bu sahə üçün yaxşı baza yaratmışıq. Ölkələrimiz arasında həm ikitərəfli əsasda, həm də artıq daha geniş əsasda hərbi-texniki əməkdaşlığı və hərbi əməkdaşlığı nizamlamışıq.

Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 26-da Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədri İsmail Serageldini, keçmiş dövlət və hökumət başçılarını, Mərkəzin İdarə Heyətinin üzvlərini qəbul edib.

İsmail Serageldin son dövrlərdə Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin nüfuzunun dünyada daha da artdığını vurğuladı, beynəlxalq təşkilatlar və bir sıra ölkələrin aparıcı institutları ilə birbaşa əlaqələrinin yaradıldığını dedi. O, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin fəaliyyətinə verdiyi dəstəyə görə dövlətimizin başçısına minnətdarlığını bildirdi.

İsmail Serageldin Mərkəzin təsis olunmasının 10 illik yubileyi münasibətilə xatirə hədiyyələrini dövlətimizin başçısına təqdim etdi.

Prezident İlham Əliyev Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin yubileyi münasibətilə təbriklərini çatdırdı və yubileyin Bakıda qeyd edilməsinin rəmzi xarakter daşıdığını bildirdi. Dövlətimizin başçısı Mərkəzin beynəlxalq səviyyədə əməkdaşlığının genişlənməsindən, dünyada rolunun və nüfuzunun artmasından məmnunluğunu ifadə etdi.

Görüşdə vurğulandı ki, Azərbaycan Prezidentinin himayəsi altında Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi tərəfindən hər il keçirilən Qlobal Bakı Forumu artıq bütün dünyada aktual məsələlərin müzakirə olunduğu və onların həlli istiqamətində yeni yanaşmaların təklif edildiyi beynəlxalq platforma kimi qəbul olunur.

İsmail Serageldin bildirdi ki, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi bu il ərzində Çində və Polşada həmin ölkələrin prezidentlərinin himayəsi altında keçirilən beynəlxalq konfranslarda, BMT Baş Assambleyası çərçivəsində ABŞ-da, Cenevrədə Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı və BMT-nin Cenevrə ofisi və Berlində Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı ilə birgə təşkil olunan tədbirlərdə, həmçinin Yaponiyada baş tutan Texnologiya Sammitində və Latviyanın paytaxtında keçirilən "Riqa konfransı 2022"də tərəfdaş kimi çıxış edib.

Gürcüstanın təhsil və elm naziri Mixeil Çxenkelinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 26-da Gürcüstanın təhsil və elm naziri Mixeil Çxenkelini qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı bir neçə gün əvvəl Gürcüstana səfərinin uğurla keçdiyini, səmərəli müzakirələrin aparıldığını bildirdi, səfərin ölkələrimiz arasında qardaşlıq əlaqələrinin gələcək inkişafı üçün çox əhəmiyyətli olduğunu vurğuladı, müzakirə olunan məsələlərin siyasi, iqtisadi, nəqliyyat, enerji və digər sahələrdə geniş gündəliyi əhatə etdiyini dedi. Prezident İlham Əliyev qeyd etdi ki, təhsil əməkdaşlığımızın əhəmiyyətli hissələrindən biridir. Dövlətimizin başçısı Gürcüstanda Azərbaycan dilində, Azərbaycanda isə gürcü dilində məktəblərin fəaliyyət göstərməsini bunun yaxşı göstəricisi kimi qiymətləndirdi. Prezident İlham Əliyev Mixeil Çxenkelinin səfərinin ölkələrimizin müvafiq nazirlikləri arasında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi işinə xidmət edəcəyinə əminliyini bildirdi.

Qəbula görə minnətdarlıq edən Mixeil Çxenkeli dövlətimizin başçısının Gürcüstana səfərinin tarixi səfər olduğunu qeyd etdi və əlaqələrimizin genişləndirilməsində səfərin xüsusi önəm daşıdığını dedi. Qonaq ölkələrimizin Təhsil və Elm nazirlikləri arasında çox səmərəli və uğurlu əməkdaşlığın həyata keçirildiyini bildirdi.

Görüşdə əməkdaşlığın perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

BMT Baş katibinin müavini Tatyana Valovayanın qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 27-də BMT Baş katibinin müavini və BMT-nin Cenevrədəki bölməsinin baş direktoru Tatyana Valovayanı qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycanın BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin icrası ilə əlaqədar 2030-cu ilə qədər qarşıya qoyulmuş hədəflərə nail olacağına əminlik ifadə edildi və bu istiqamətdə əldə olunan nailiyyətlər xüsusi vurğulandı. Ölkəmizin BMT-nin Cenevrə bölməsi yanındakı strukturları və ixtisaslaşmış təşkilatları ilə əməkdaşlığı qeyd olundu. Bundan əlavə, Azərbaycanın BMT-nin ixtisaslaşmış təşkilatlarına verdiyi könüllü maliyyə töhfələri, həmçinin donor təşəbbüslərini dəstəkləməsi məsələləri vurğulandı. COVID-19-a qarşı mü-

barizə tədbirləri çərçivəsində Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi Azərbaycanın Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının xətti ilə Hərəkatın 80-dən çox üzv ölkəsinə göstərdiyi humanitar və maliyyə yardımı nümunəvi hal kimi qiymətləndirildi.

Tatyana Valovaya BMT-nin Cenevrədəki bölməsinin rəhbərinin və Heydər Əliyev Fondunun birgə təşəbbüsü ilə Heydər Əliyev Mərkəzində keçirilən Azərbaycan qadınlarına həsr olunmuş fotosərginin əhəmiyyətinə toxundu. Bildirildi ki, sərgi Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə töhfə vermiş Azərbaycan qadınlarını təşviq edir və ilk olaraq Bakıda təşkil edilən bu tədbir mütəmadi şəkildə digər ölkələrdə də keçiriləcək.

Rusiya Baş nazirinin müavini Aleksey Overçukun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 27-də Rusiya Federasiyasının Baş nazirinin müavini Aleksey Overçuku qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycan və Rusiya prezidentləri arasında əldə olunmuş razılaşmalar əsasında münasibətlərimizin dinamik inkişafından və ölkələrimiz arasında müxtəlif sahələrdə, o cümlədən iqtisadi-ticari, nəqliyyat-tranzit, energetika sahələrində əməkdaşlığın mövcud vəziyyətindən məmnunluq ifadə edildi, bütün istiqamətlər üzrə irəliləyişin olduğu və ticarət dövriyyəsinin artdığı vurğulandı. Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Söhbət zamanı 10 noyabr Bəyanatının icrası ilə bağlı bölgədə nəqliyyat və iqtisadi əlaqələrin bərpası məqsədilə yaradılmış Azərbaycan, Rusiya və Ermənistan üçtərəfli işçi qrupunun fəaliyyəti üzrə məsələlər müzakirə olundu.

Görüşdə qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlər ətrafında da fikir mübadiləsi aparıldı

Rusiya Baş nazirinin birinci müavini Andrey Belousovun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 28-də Rusiya Federasiyası Baş nazirinin birinci müavini Andrey Belousovu qəbul edib.

Görüşdə ölkələrimiz arasında bütün sahələrdə əlaqələrin uğurlu və dinamik inkişafı qeyd edildi, ticarət dövriyyəsinin artımı vurğulandı. Söhbət zamanı iqtisadi-ticari, nəqliyyat-logistika, Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizi, maliyyə-bank, turizm və digər sahələrdə əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı məsələlər müzakirə olundu.

Avropa Olimpiya Komitələrinin prezidentinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 10-da Avropa Olimpiya Komitələrinin prezidenti və Yunanıstan Olimpiya Komitəsinin prezidenti Spiros Kapralosu qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı, ilk növbədə, Spiros Kapralosu Avropa Olimpiya Komitələrinin prezidenti vəzifəsinə seçilməsi münasibətilə təbrik etdi, fəaliyyətində uğurlar arzuladı, Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin 30 illik yubiley tədbirlərində iştirakına görə minnətdarlığını bildirdi. Birinci Avropa Oyunlarını məmnunluqla xatırlayan Prezident İlham Əliyev bu mötəbər tədbirin önəmini vurğuladı, oyunların təşkilində Spiros Kapralosun rolunu yüksək qiymətləndirdi.

Xoş sözlərə görə minnətdarlığını bildirən qonaq, ilk növbədə, Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin 30 illik yubileyi münasibətilə təbriklərini çatdırdı. Birinci Avropa Oyunlarının əhəmiyyətinə toxunan Spiros Kapralos bu beynəlxalq idman tədbirinin yüksək səviyyədə təşkil olunduğunu və bu işdə dövlətimizin başçısının rolunu xüsusi qeyd etdi. Bildirdi ki, ölkəmizin bu tədbirə layiqincə ev sahibliyi etməsi Avropa Olimpiya ailəsində həmrəyliyə böyük töhfə verib. Spiros Kapralos ötən dövr ərzində Azərbaycan idmançılarının beynəlxalq turnirlərdə qazandıqları böyük uğurları məmnunluqla vurğuladı.

Təbriklərə görə minnətdarlığını bildirən Prezident İlham Əliyev Azərbaycanla Avropa Olimpiya Komitələri arasında əlaqələrin bundan sonra da uğurla inkişaf edəcəyinə əminliyini ifadə etdi.

Söhbət zamanı əməkdaşlığın perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Spiros Kapralos dövlətimizin başçısına Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin 30 illik yubileyi münasibətilə xatirə hədiyyəsi təqdim etdi.

Sonda xatirə şəkli çəkdirildi.

Türkiyənin Ədalət və İnkişaf Partiyasının sədrinin birinci müavininin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 21-də Türkiyə Respublikasının Ədalət və İnkişaf Partiyasının (AK Parti) sədrinin birinci müavini və İstanbulun millət vəkili Numan Kurtulmuşu qəbul edib.

Numan Kurtulmuş Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 30 illiyi münasibətilə dövlətimizin başçısını təbrik etdi, Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını Prezident İlham Əliyevə çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı təbrikə görə minnətdarlığını ifadə etdi. Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarına görə təşəkkürünü bildirərək, onun da salamlarını Türkiyə Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə dostluq və qardaşlıq münasibətlərimizin bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi qeyd olundu, əlaqələrimizin bundan sonra da genişlənəcəyinə əminlik ifadə edildi.

Söhbət zamanı Yeni Azərbaycan Partiyası ilə Türkiyənin hakim Ədalət və İnkişaf Partiyası arasında səmərəli əməkdaşlığın həyata keçirildiyi vurğulanaraq, əlaqələrin perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Rusiyanın "Yedinaya Rossiya" Partiyasının Ali Şurası Bürosunun üzvünün qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezident İlham Əliyev noyabrın 21-də Rusiya Federasiyasının "Yedinaya Rossiya" Partiyasının Ali Şurası Bürosunun üzvü, Federasiya Şurasının Beynəlxalq məsələlər komitəsinin sədr müavini Andrey Klimovu qəbul edib.

Qonaq Azərbaycanın son illər əldə etdiyi mühüm nailiyyətlər, uğurlar və Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 30 illik yubileyi münasibətilə Prezident İlham Əliyevi təbrik etdi.

Dövlətimizin başçısı xoş sözlərə və təbrikə görə minnətdarlığını bildirdi.

Söhbət zamanı Azərbaycan-Rusiya ikitərəfli münasibətlərinin bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi qeyd olundu, əlaqələrimizin bundan sonra da genişlənəcəyinə əminlik ifadə edildi.

Görüşdə Yeni Azərbaycan Partiyası ilə "Yedinaya Rossiya" Partiyası arasında uğurlu əməkdaşlığın həyata keçirildiyi qeyd olundu və perspektivlərlə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Asiya Siyasi Partiyalar Beynəlxalq Konfransının Baş katibinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 21-də Asiya Siyasi Partiyalar Beynəlxalq Konfransının (ICAPP) Baş katibi Cho Byunq-jaeni qəbul edib.

Qonaq Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 30 illiyi münasibətilə dövlətimizin başçısını təbrik etdi. O, Partiyanın əldə etdiyi uğurlar və ölkəmizin qazandığı mühüm nailiyyətlər münasibətilə Prezident İlham Əliyevə təbriklərini çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı xoş sözlərə və təbrikə görə minnətdarlığını bildirdi.

Görüşdə ICAPP-ın sabah Bakıda keçiriləcək "Sülh və təhlükəsizlik: siyasi partiyaların rolu" mövzusunda xüsusi konfransının əhəmiyyəti vurğulandı.

Söhbət zamanı ölkəmizin Asiya Siyasi Partiyalar Beynəlxalq Konfransının fəaliyyətinə həmişə mühüm töhfələr verdiyi qeyd edildi, uğurlu əməkdaşlığın bundan sonra da davam etdiriləcəyinə əminlik ifadə olundu.

Özbəkistanın Liberal Demokratik Partiyasının İcra Komitəsinin sədrinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 21-də Özbəkistanın Liberal Demokratik Partiyasının İcra Komitəsinin sədri Aktam Xaitovu qəbul edib.

Aktam Xaitov Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 30 illiyi münasibətilə Prezident İlham Əliyevi öz adından və Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevin adından təbrik etdi, Özbəkistanın dövlət başçısının xoş arzularını Prezident İlham Əliyevə çatdırdı. Aktam Xaitov Prezident Şavkat Mirziyoyevin Azərbaycan ilə qarşılıqlı əlaqələri yüksək qiymətləndirdiyini vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı təbriklərə görə minnətdarlığını bildirdi, onun da xoş arzularını Özbəkistan Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Bu il ərzində Özbəkistana üç dəfə səfər etdiyini deyən Prezident İlham Əliyev Prezident Şavkat Mirziyoyevlə görüşlərini məmnunluqla xatırladı.

Söhbət zamanı Yeni Azərbaycan Partiyası ilə Özbəkistanın Liberal Demokratik Partiyası arasında əməkdaşlığın səmərəliliyinin və qarşılıqlı səfərlərin əhəmiyyəti vurğulandı.

Formula 1 Qrupunun idarə heyətinin sədrinin və qrupun məsləhətçisinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 22-də Formula 1 Qrupunun İdarə Heyətinin sədri və prezidenti Stefano Domenikalini və Formula 1 Qrupunun məsləhətçisi Flavio Briatoreni qəbul edib.

Görüşdə Formula 1 yarışlarının Azərbaycanda uğurla keçirilməsinin önəmi vurğulandı, dünyada bu yarışlara marağın getdikcə artdığı bildirildi və yarışları seyr etmək üçün ölkəmizə xeyli sayda turistlərin gəldiyi məmnunluqla qeyd olundu.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın turizm potensialının hər il daha da genişləndiyini bildirdi.

Formula 1 Qrupunun İdarə Heyətinin sədri və prezidenti Stefano Domenikali və Formula 1 Qrupunun məsləhətçisi Flavio Briatore ölkəmizdə bu yarışların daha da inkişaf etməsi üçün əllərindən gələni əsirgəməyəcəklərini qeyd etdilər, yarışlara beynəlxalq və Azərbaycan ictimaiyyətini daha çox cəlb etməyə çalışdıqlarını dedilər. Onlar artıq dünyada çox tanınan Bakı şəhər halqasının Formula 1 üzrə dünya çempionatının ən gözəl treklərindən biri olduğunu, bu yarışların keçirilməsi üçün Bakıda gözəl və müasir infrastrukturun yaradıldığını vurğuladılar.

Görüşdə ölkəmizə xaricdə böyük marağın olduğu nəzərə alınaraq Formula 1 yarışlarını izləmək üçün çoxlu sayda tanınmış şəxslərin Azərbaycana dəvət olunması barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Stefano Domenikali və Flavio Briatore Bakı şəhərinin gözəlliyinin, təmizliyinin və işıqlandırma sisteminin onlarda xoş təəssürat yaratdığını qeyd etdilər və bununla bağlı Prezident İlham Əliyevə təbriklərini çatdırdılar. Onlar paytaxtımızın gözəlliyi barədə məlumatın beynəlxalq səviyyədə daha geniş yayılması üçün səylərini əsirgəməyəcəklərini vurğuladılar.

İşğaldan azad edilmiş torpaqlarımızda həyata keçirilən genişmiqyaslı bərpa-quruculuq layihələri ilə bağlı da dövlətimizin başçısını təbrik edən qonaqlar həmin ərazilərdə yol hərəkətinin təhlükəsizliyi istiqamətində görülən işlərin, xüsusilə minlərlə kilometr yeni avtomobil yollarının çəkilməsinin əhəmiyyətini bildirdilər.

Moldovanın Azərbaycanda yeni təyin olunan səfirinin etimadnaməsinin qəbulu

Noyabrın 24-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Moldova Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunan fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Aleksandr Esaulenkonun etimadnaməsini qəbul edib.

Etimadnaməsini dövlətimizin başçısına təqdim edən səfir Aleksandr Esaulenko Azərbaycan dilində dedi:

– Hörmətli cənab Prezident, icazə verin Sizi, burada olanların hamısını və bütün Azərbaycan xalqını Vətən müharibəsində Zəfərin ikinci ildönümü münasibətilə şəxsən Azərbaycan dilində təbrik edim.

Prezident İlham Əliyev: Təşəkkür edirəm.

Sonra Prezident İlham Əliyev səfirlə söhbət etdi.

Dövlətimizin başçısı ikitərəfli əlaqələrimizin çox yaxşı səviyyədə olduğunu vurğuladı və konkret sahələr üzrə əməkdaşlığımızın bundan sonra da genişlənəcəyinə ümidvar olduğunu bildirdi.

Siyasi sahədə yaxşı qarşılıqlı fəaliyyətin olduğunu qeyd edən dövlətimizin başçısı yüksək səviyyədə təmasların əhəmiyyətini və ticarət mübadiləsinin artırılmasının vacibliyini vurğuladı, nəqliyyat, energetika, investisiya qoyuluşu sahələrində əlaqələrin dərinləşdirilməsi üçün imkanların olduğunu dedi.

Beynəlxalq səviyyədə ölkələrimizin qarşılıqlı dəstəyinə toxunan Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın və Moldovanın ikitərəfli formatda da həmrəylik nümayiş etdirdiklərini vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı səfir Aleksandr Esaulenkonun fəaliyyəti dövründə əlaqələrimizin möhkəmlənməsinə öz töhfəsini verəcəyinə ümidvar olduğunu bildirdi.

Səfir Aleksandr Esaulenko Moldova Prezidenti Maya Sandunun dövlətimizin başçısına salamlarını və Azərbaycan xalqına ən xoş arzularını çatdırdı. Qeyd etdi ki, Moldova Respublikasının rəhbərliyi Moldova-Azərbaycan dövlətlərarası münasibətlərinin dərinləşdirilməsi və genişləndirilməsinə çox böyük diqqətlə yanaşır.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Moldovanın dövlət başçısına çatdırmağı xahiş etdi.

Səfir əlaqələrimizin genişləndirilməsi üçün yaxşı potensialın olduğunu dedi, ikitərəfli əlaqələrin inkişafında qarşılıqlı təmasların rolunu vurğuladı. Bu xüsusda, Moldovanın Baş naziri, parlament sədri və digər rəsmi şəxslərinin ölkəmizə səfərlərinin əhəmiyyətinə

toxundu. Aleksandr Esaulenko vurğuladı ki, Moldova siyasi, iqtisadi və digər sahələrdə Azərbaycanla əlaqələrin bundan sonra da genişləndirilməsində maraqlıdır.

Liviyanın Azərbaycanda yeni təyin olunan səfirinin etimadnaməsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 24-də Liviya Dövlətinin ölkəmizdə yeni təyin olunan fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Ali Salem Naserin etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir Ali Salem Naser etimadnaməsini dövlətimizin başçısına təqdim etdi.

Sonra səfirlə söhbət edən Prezident İlham Əliyev bildirdi ki, Azərbaycan və Liviya həmişə bir-birinə dost olub və maraqlarını müdafiə ediblər. Hər iki ölkə beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində bütün məsələlərlə bağlı qarşılıqlı dəstək nümayiş etdirirlər. Prezident İlham Əliyev vurğuladı ki, həm işğal dövründə, həm də işğaldan sonra Ermənistan-Azərbaycan məsələsi ilə bağlı ölkəmiz həmişə Liviyanın dəstəyini görüb. Bu dəstəyin, eyni zamanda, Qoşulmama Hərəkatı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı çərçivəsində də olduğunu deyən dövlətimizin başçısı buna görə Liviya tərəfinə təşəkkürünü bildirdi.

Prezident İlham Əliyev bu yaxınlarda Ərəb Dövlətləri Liqasının Əlcəzairdə keçirilən 31-ci Zirvə toplantısında iştirakını məmnunluqla xatırladaraq, bu tədbirdə çıxışında ərəb dövlətləri ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin hazırkı vəziyyəti və perspektivləri barədə danışdığını vurğuladı. Prezident İlham Əliyev dedi ki, Azərbaycanın bu Zirvə toplantısına fəxri qonaq qismində dəvət olunması ərəb dünyasının ölkəmizə münasibətini bir daha nümayiş etdirdi.

Azərbaycan Prezidenti dostluq əlaqələri nəzərə alınmaqla ikitərəfli münasibətlərimizin, xüsusilə də iqtisadiyyat, ticarət və energetika sahələrində əməkdaşlığımızın fəallaşdırılmasının zəruriliyini vurğuladı.

Xoş sözlərə görə minnətdarlığını bildirən səfir Liviya Prezident Şurasının sədri Məhəmməd Yunis əl-Mənfinin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Məhəmməd Yunis əl-Mənfiyə çatdırmağı xahiş etdi.

Ali Salem Naser səfir kimi fəaliyyəti dövründə ölkələrimiz və xalqlarımız arasındakı əlaqələrin möhkəmlənməsi istiqamətində səylərini əsirgəməyəcəyini dedi. Səfir dövlətlərimizin və xalqlarımızın maraqları naminə həm ikitərəfli, həm də beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əlaqələndirmənin və əməkdaşlığın gücləndirilməsinin vacibliyini vurğuladı.

Müqəddəs Taxt-Tacın Azərbaycanda yeni təyin olunmuş apostol nunsisinin etimadnaməsinin qəbulu

Noyabrın 24-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Müqəddəs Taxt-Tacın ölkəmizdə yeni təyin olunmuş apostol nunsisi arxiyepiskop Marek Solçinskinin etimadnaməsini qəbul edib.

Müqəddəs Taxt-Tacın apostol nunsisi etimadnaməsini dövlətimizin başçısına təqdim etməkdən şərəf hissi duyduğunu dedi. Marek Solçinski bildirdi ki, Roma Papası Fransisk Prezident İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya onun salamlarını çatdırmağı xahiş edib. O dedi ki, Roma Papası dövlətimizin başçısına xalqa şərəflə rəhbərlik missiyasının uğur qazanması üçün dualar edir.

Sonra Marek Solçinski etimadnaməsini dövlətimizin başçısına təqdim etdi.

Apostol nunsi ilə söhbət edən Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi və onun da salamlarını Roma Papasına çatdırmağı xahiş etdi.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanda və Vatikanda Roma Papası ilə görüşlərini məmnunluqla xatırlayaraq, onun ölkəmizə səmimi münasibətini həmişə hiss etdiyimizi vurğuladı. Dövlətimizin başçısı Roma Papasının Azərbaycana rəsmi səfərini tarixi səfər kimi qiymətləndirərək bunun ikitərəfli münasibətlərimizi, eyni zamanda, bizim tərəfdaşlıq ruhunun, multikulturalizm, sülh və tolerantlıq dəyərlərinin təşviqinin zəruriliyini nümayiş etdirdiyini bildirdi. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın Vatikanda ayrıca səfirliyinin fəaliyyətə başlayacağını deyərək bunun əməkdaşlığın dinamizminə xidmət göstərəcəyinə əminliyini ifadə etdi.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Vatikanın tarixi yerlərinin bərpasında iştirakından məmnunluq duyduğunu bildirdi və bunu mədəniyyətlərarası dialoqa bir töhfə kimi qiymətləndirərək Azərbaycan tərəfinin bu işi davam etdirməyə hazır olduğunu dedi.

Prezident İlham Əliyev ölkəmizdə mütəmadi keçirilən mədəniyyətlərarası dialoq forumunun bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın genişlənməsi işinə xidmət etdiyini bildirdi.

Bakıda yenidən olmasından çox xoş təəssürat hissi keçirdiyini deyən Marek Solçinski Azərbaycanla Müqəddəs Taxt-Tac arasında əməkdaşlığın müxtəlif sahələrdə inkişafından məmnunluğunu ifadə etdi.

Rusiya Xarici İşlər Nazirliyinin Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşdırılması üzrə xüsusi nümayəndəsinin qəbulu

Noyabrın 24-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiya Federasiyasının Xarici İşlər Nazirliyinin Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşdırılması üzrə xüsusi nümayəndəsi İqor Xovayevi qəbul edib.

Görüşdə Ermənistan ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması və iki ölkə arasında sülh müqaviləsinin hazırlanması üzrə danışıqlar prosesi, 2020-ci il noyabrın 10-da imzalanmış üçtərəfli Bəyanata uyğun olaraq Ermənistan tərəfinin üzərinə düşən öhdəlikləri icra etməməsi, Soçidə keçirilmiş son görüş və onun nəticələri ilə bağlı ətraflı fikir mübadiləsi aparıldı.

ABŞ Dövlət Departamentinin Qafqaz danışıqları üzrə baş müşavirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 28-də ABŞ Dövlət Departamentinin Qafqaz danışıqları üzrə baş müşaviri Filip Rikeri qəbul edib.

Filip Riker ABŞ dövlət katibi Antoni Blinkenin salamlarını Prezident İlham Əliyevə çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Antoni Blinkenə çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması, sülh müqaviləsi üzrə danışıqların aparılması ilə bağlı xarici işlər nazirləri səviyyəsində Vaşinqtonda keçirilmiş görüş ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

ABŞ dövlət katibi Antoni Blinkenin Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması prosesini daim diqqətdə saxlaması yüksək qiymətləndirildi.

Rusiyanın Tatarıstan Respublikası Prezidentinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 29-da Rusiya Federasiyası Tatarıstan Respublikasının Prezidenti Rüstəm Minnixanovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Rüstəm Minnixanov Azərbaycana böyük nümayəndə heyəti ilə səfər etdiyini vurğuladı. O, nümayəndə heyətinin tərkibində çoxsaylı şirkətlərin təmsilçilərinin də olduğunu diqqətə çatdırdı, Rusiyanın regionları ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıq çərçivəsində Tatarıstanın da ölkəmizlə əlaqələrinin inkişaf etdiyini məmnunluqla bildirdi.

Bakının gözəlliyindən məmnunluğunu bildirən Rüstəm Minnixanov ölkəmizin sürətli inkişafını qeyd edərək Azərbaycanın sənaye potensialının artırılması istiqamətində görülən işləri vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı qeyd etdi ki, iki ölkənin prezidentləri arasındakı dialoq əməkdaşlığımızın bütün sahələrdə inkişaf etdirilməsi üçün əsas istiqamətləndirici amildir. Azərbaycan Prezidenti cari il ərzində yüksəksəviyyəli qarşılıqlı səfərlərin önəminə toxundu, özünün Rusiyaya səfərlərinin, iki ölkənin qanunverici orqanları və hökumətləri səviyyəsində səfərlərin əhəmiyyətini vurğuladı. Ölkələrimiz arasında münasibətlərin inkişafında regionlararası təmasların vacibliyini diqqətə çatdıran Prezident İlham Əliyev bu xüsusda Azərbaycan ilə Tatarıstan arasında əlaqələrin hərtərəfli inkişafını qeyd etdi.

Görüşdə "KamAZ"ın Azərbaycanda istehsalı məmnunluqla vurğulandı, bu xüsusda işğaldan azad edilmiş Cəbrayılda ötən ilin oktyabrında Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə Araz vadisi sənaye zonasında "KamAZ" ASC ilə "Gəncə Avtomobil Zavodu" İstehsalat Birliyinin birgə servis mərkəzinin təməlinin qoyulmasının önəmi qeyd olundu.

Görüşdə Azərbaycanda və Tatarıstanda fəaliyyət göstərən sənaye zonaları arasında əməkdaşlığa toxunuldu, bu məsələlərin Bakıda keçirilən biznes forumda daha geniş müzakirə ediləcəyi bildirildi.

Söhbət zamanı Azərbaycan-Rusiya hərtərəfli əlaqələri çərçivəsində Azərbaycan ilə Tatarıstan arasında da energetika, neft-kimya, sərmayələr, nəqliyyat, logistika, sənaye korporasiyaları, humanitar, turizm, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları və digər sahələrdə əməkdaşlıq məsələlərinə dair geniş fikir mübadiləsi aparıldı.

Türkmənistanın Baş nazirinin müavininin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 29-da Türkmənistanın Baş nazirinin ticarət kompleksi üzrə müavini Batır Atdayevin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Batır Atdayev Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədovun salamlarını və ehtiramını Prezident İlham Əliyevə çatdırdı. O qeyd etdi ki, Azərbaycan Prezidentinin bu ilin iyununda Aşqabadda Xəzəryanı Dövlətlərin Dövlət Başçılarının VI Zirvə Toplantısında iştirak etmək üçün Türkmənistana səfərinə ölkəsində böyük önəm verilir.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Sərdar Berdiməhəmmədova çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə Azərbaycan-Türkmənistan ikitərəfli əlaqələrinin inkişafından məmnunluq bildirildi, ölkələrimiz arasında iqtisadi və humanitar sahələrdə əməkdaşlıq üzrə birgə Hökumətlərarası Komissiyanın bu gün Bakıda keçiriləcək iclasında müzakirə ediləcək məsələlər qeyd olundu, energetika, nəqliyyat, logistika, malların qarşılıqlı təchizatı məsələləri barəsində fikir mübadiləsi aparıldı.

Söhbət zamanı Azərbaycan ilə Türkmənistan arasında ticarət dövriyyəsinin artdığı qeyd edildi, qarşıdakı dövrdə bu dövriyyənin daha da genişlənməsi üçün birgə layihələrin həyata keçirilməsinin vacibliyi vurğulandı. Eyni zamanda, gəmiqayırma, gəmi təmiri və digər sənaye sahələrində əməkdaşlıq imkanları müzakirə edildi.

Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Kabinet işləri nazirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 29-da Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin (BƏƏ) Kabinet işləri naziri Məhəmməd bin Abdullah Əl Qərqavini qəbul edib.

Məhəmməd bin Abdullah Əl Qərqavi Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Prezidenti Şeyx Məhəmməd bin Zayed Al Nəhyanın və vitse-prezident Şeyx Məhəmməd bin Rəşid Əl-Maktumun salamlarını və xoş sözlərini dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara və xoş sözlərə görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Prezidentinə və vitse-prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Söhbət zamanı iki ölkənin liderləri arasında səmimi dostluq münasibətlərinin olmasının əlaqələrimizin inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyi vurğulandı.

Məhəmməd bin Abdullah Əl Qərqavi Bakının gözəlliyinə və təmizliyinə heyran olduğunu bildirdi, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmizin bütün sahələrdə əldə etdiyi nailiyyətlərin dost və qardaş ölkə olaraq BƏƏ-ni sevindirdiyini diqqətə çatdırdı. Qonaq ölkələrimizin aidiyyəti nazirlikləri və dövlət təşkilatları arasında da yaxın əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulduğunu vurğuladı.

Azərbaycana səfəri çərçivəsində "ASAN xidmət" mərkəzi ilə tanışlığını, bu konsepsiyanı böyük maraqla qarşıladığını, burada vətəndaşlara çox səmərəli və operativ xidmət göstərildiyinin şahidi olduğunu deyən Məhəmməd bin Abdullah Əl Qərqavi vətəndaş məmnunluğu prinsipi əsasında fəaliyyət göstərən "ASAN xidmət"in Azərbaycan Prezidentinin uzaqgörən və mükəmməl təşəbbüslərindən biri olduğunu məmnunluqla qeyd etdi, bu sahədə əməkdaşlığın vacibliyini bildirdi.

Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin əldə etdiyi nailiyyətlərin də dost və qardaş ölkə olaraq Azərbaycanı sevindirdiyini diqqətə çatdıran dövlətimizin başçısı BƏƏ rəhbərliyi ilə dostluq münasibətlərini qeyd etdi və ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın əhəmiyyətini vurğuladı. İkitərəfli əlaqələrimizin çox yaxşı səviyyəsindən çıxış edərək bərpaolunan enerji sahəsində əməkdaşlığın genişləndirildiyini deyən dövlətimizin başçısı bu xüsusda BƏƏ-nin aparıcı şirkətlərindən olan "Masdar"ın Azərbaycanda investisiya qoyuluşu layihəsini qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev işğal dövründə ərazilərimizdə Ermənistanın törətdiyi dağıntılardan danışdı, hazırda Azərbaycanın həmin ərazilərdə ən müasir şəhərsalma konsepsiyası tətbiq olunmaqla həyata keçirdiyi bərpa-quruculuq işləri barədə məlumat verdi.

Görüşdə qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Rusiya Prezidentinin köməkçisinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 5-də Rusiya Federasiyası Prezidentinin köməkçisi İqor Levitini qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, İqor Levitin Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Rusiya Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə Azərbaycan-Rusiya ikitərəfli münasibətlərinin, o cümlədən iqtisadi əlaqələrin inkişafından məmnunluq ifadə edildi, nəqliyyat-infrastruktur sahələrində həyata keçirilən birgə işlərin önəmi qeyd olundu.

Söhbət zamanı ikitərəfli və regional müstəvidə nəqliyyat, tranzit, logistika, o cümlədən Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizi imkanlarının genişləndirilməsi və Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı məsələlər müzakirə edildi.

Türkmənistanın Baş nazirinin müavininin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 5-də Türkmənistanın Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri Rəşid Meredovu qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Rəşid Meredov Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədovun və Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Sərdar Berdiməhəmmədova və Qurbanqulu Berdiməhəmmədova çatdırmağı xahiş etdi.

Söhbət zamanı Azərbaycanla Türkmənistan arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin müxtəlif sahələrdə, o cümlədən iqtisadi, nəqliyyat, humanitar sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi qeyd olundu. Dövlətimizin başçısının bu il Türkmənistana səfərinin və səfər çərçivəsində Türkmənistan Prezidenti və Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri ilə keçirdiyi görüşlərin əlaqələrimizin inkişafında rolu vurğulandı.

Görüşdə əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Türkiyənin milli müdafiə nazirinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 5-də Türkiyə Respublikasının milli müdafiə naziri Hulusi Akarın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, nümayəndə heyətinə Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi, Quru Qoşunları komandanı, Hərbi Dəniz Qüvvələri komandanı və Hərbi Hava Qüvvələri komandanı daxildir.

Hulusi Akar Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Rəcəb Tayyib Ərdoğana çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə 2022-ci ilin də Azərbaycanla Türkiyə arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin inkişafı baxımından çox uğurlu il olduğu bildirildi, əlaqələrimizin bütün sahələrdə, o cümlədən hərbi sahədə daha da gücləndiyi vurğulandı. Bu baxımdan, hazırda ölkəmizdə keçirilən Azərbaycan-Türkiyə birgə hərbi təlimlərinin çox böyük önəm daşıdığı qeyd edildi. Azərbaycanla Türkiyənin bundan sonra da daim bir-birinin yanında olacağı bildirildi.

Azərbaycana səfərinin Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anım günü ərəfəsində olduğunu deyən Hulusi Akar Ulu Öndərin xatirəsinin Türkiyədə daim dərin ehtiramla anıldığını bir daha vurğuladı.

Söhbət zamanı Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri arasında keçirilən mütəmadi görüşlərin münasibətlərimizin inkişafında rolu xüsusi olaraq qeyd edildi və iki dövlət başçısının müəyyənləşdirdiyi qərarlar əsasında digər sahələrdə olduğu kimi, hərbi sahədə də əməkdaşlığın uğurla davam etdiyi məmnunluqla vurğulandı.

Hulusi Akarın ölkəmizə səfərinin əlaqələrin genişləndirilməsi işinə töhfə verəcəyinə əminlik ifadə olundu.

Görüşdə əməkdaşlığın perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Rusiya Federasiyasının Dağıstan Respublikasının rəhbərinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 6-da Rusiya Federasiyasının Dağıstan Respublikasının rəhbəri Sergey Məlikovu qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Respublikasının Rusiya Federasiyasının ayrı-ayrı regionları, o cümlədən Dağıstan Respublikası ilə uğurlu əməkdaşlıq həyata keçirdiyini bildirdi və bunun Azərbaycan-Rusiya ikitərəfli münasibətlərinin inkişafına töhfə verdiyini dedi. Dövlətimizin başçısı, eyni zamanda, bildirdi ki, Azərbaycan-Rusiya əlaqələri 2022-ci ildə də uğurla inkişaf edib. Prezident İlham Əliyev bu baxımdan qarşılıqlı səfərlərin və səmərəli

görüşlərin əhəmiyyətini vurğuladı, eyni zamanda, bu yaxınlarda keçirilən növbəti Azərbaycan-Rusiya regionlararası Forumunun önəmini qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı əsrlər boyu xalqlarımız arasında tarixi əlaqələrin mövcud olduğunu vurğulayaraq müasir dövrdə də bu münasibətlərin möhkəmləndiyini məmnunluqla diqqətə çatdırdı. Bu baxımdan Prezident İlham Əliyev Sergey Məlikovun ölkəmizə səfərinin Azərbaycanla Dağıstan arasında konkret istiqamətlər üzrə əməkdaşlığın genişləndirilməsi işinə töhfə verəcəyinə əminliyini bildirdi.

Xalqlarımızın qardaşlıq əlaqələrinin mövcud olduğunu bildirən Sergey Məlikov digər xalqların nümayəndələri ilə yanaşı, azərbaycanlıların da Dağıstanda vahid ailə kimi yaşadıqlarını məmnunluqla qeyd etdi. O, ölkəmizə səfəri zamanı keçiriləcək görüşlərin əməkdaşlığın daha da genişlənməsi işinə töhfə verəcəyinə əminliyini bildirdi.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycan Prezidentinin Sərəncamına əsasən, Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası, o cümlədən Azərbaycan və Dağıstan xalqları arasında dostluq əlaqələrinin inkişafında səmərəli fəaliyyətinə görə Dağıstan Respublikasının rəhbərinin müşaviri Maqomed Səidoviç Qurbanova təltif olunduğu “Şöhrət” ordenini təqdim etdi.

Sonra xatirə şəkilləri çəkdirildi.

Daha sonra Azərbaycan Prezidentinə görkəmli dövlət xadimi və ictimai xadim Əziz Əliyevin vaxtilə iş otağında olan heykəltəraşlıq əsəri təqdim edildi.

Qeyd edək ki, Əziz Əliyev 1942-1948-ci illərdə Dağıstana rəhbərliyi dövründə digər Qafqaz xalqları kimi, Dağıstan xalqına qarşı da nəzərdə tutulmuş sürgünün qarşısını almışdı. Buna görə Dağıstan ağsaqqalları adından ona tərkində uşaq olan atlının əks olunduğu heykəltaraşlıq əsəri hədiyyə edilib. Bu əsər bundan sonra Prezident İlham Əliyevin iş otağında olacaq.

Rusiyanın Həştərxan vilayətinin qubernatorunun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 7-də Rusiya Federasiyasının Həştərxan vilayətinin qubernatoru İqor Babuşkinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, dövlətimizin başçısı Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyasının ayrı-ayrı vilayətləri, o cümlədən Həştərxan vilayəti ilə səmərəli əməkdaşlığın həyata keçirildiyini bildirdi və bu əməkdaşlığın Azərbaycan-Rusiya əlaqələrinin inkişafında rolunu qeyd etdi. Rusiya ilə ikitərəfli münasibətlərin 2022-ci ildə də uğurla inkişaf etdiyini deyən Prezident İlham Əliyev bu baxımdan qarşılıqlı səfərlərin və Bakıda keçirilən regionlararası forumun əhəmiyyətini vurğuladı. Azərbaycanla Həştərxan vilayəti arasında ənənəvi qonşuluq əlaqələrinin mövcudluğuna toxunan dövlətimizin başçısı əməkdaşlıqla bağlı planların həyata keçirilməsindən məmnunluğunu ifadə etdi.

Xoş sözlərə görə minnətdarlığını bildirən İqor Babuşkin Rusiya Federasiyasının Həştərxan vilayətinin ölkəmizlə əməkdaşlığının uğurla davam etdiyini deyərək, bu ilin 9 ayının nəticələrinə əsasən, yükdaşımalarının 4 dəfə artmasını əlaqələrin yaxşı göstəricisi kimi dəyərləndirdi, eyni zamanda, ixrac və idxal məhsullarının çeşidinin genişləndiyini diqqətə çatdırdı. Qonaq Bakıda keçirilən regionlararası forumun əhəmiyyətini vurğulayaraq Həştərxan vilayəti ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın Azərbaycan-Rusiya əlaqələrinin genişlənməsi işinə töhfə verdiyini məmnunluqla qeyd etdi.

Görüşdə Heydər Əliyev Fondunun Həştərxan vilayətində həyata keçirdiyi layihələrin əhəmiyyətinə toxunuldu, gələn il Ulu Öndərin anadan olmasının 100 illiyi ilə bağlı Həştərxanda bir sıra tədbirlərin keçiriləcəyi bildirildi.

Söhbət zamanı humanitar sahədə əməkdaşlıq məsələləri də müzakirə olundu.

Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 15-də Türk Dövlətləri Təşkilatının (TDT) Baş katibi Kubanıçbek Ömüralıyevi qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Prezident İlham Əliyev Kubanıçbek Ömüralıyevi Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi seçilməsi münasibətilə təbrik etdi, ona təşkilatın üzv dövlətləri arasında qarşılıqlı fəaliyyətin daha da gücləndirilməsi istiqamətindəki işində uğurlar arzuladı və əminliyini bildirdi ki, o, Təşkilat çərçivəsində sıx əməkdaşlığın həyata keçirilməsində səylərini əsirgəməyəcək.

Türk Dövlətləri Təşkilatının fəaliyyətinə toxunan Prezident İlham Əliyev Təşkilatın beynəlxalq səviyyədə önəminin artdığını məmnunluqla qeyd etdi, bunun üzv və müşahidəçi dövlətlərin beynəlxalq nüfuzunun və iqtisadi potensialının artmasına xidmət etdiyini bildirdi, bu

baxımdan ötən ay Təşkilatın Səmərqənddə keçirilən IX Zirvə Görüşünün əhəmiyyətini vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı Kubanıçbek Ömüralıyevin Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi kimi azərbaycanlı həmkarları ilə sıx təmasda olacağına əminliyini bildirdi.

Xoş sözlərə görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığını ifadə edən qonaq TDT-ni yaradan dövlətlər sırasında ilk ölkə olaraq Azərbaycana səfər etməsindən məmnunluğunu bildirdi və Təşkilatın fəaliyyətinin güclənməsində ölkəmizin fəal rolunu xüsusi vurğuladı.

Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi vurğuladı ki, 44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycanın Qələbəsi və ərazilərimizin işğaldan azad edilməsi təkcə ölkəmiz üçün deyil, bütün türk dünyası üçün böyük önəm daşıyır. Kubanıçbek Ömüralıyev üzv dövlətlərin dil və mədəniyyət baxımından ümumi köklərə malik olduğunu qeyd edərək əməkdaşlığın gücləndirilməsi istiqamətində səylərini əsirgəməyəcəyini bildirdi.

Söhbət zamanı əlaqələrin perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının investisiya nazirinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 18-də Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının investisiya naziri, Azərbaycan Respublikası ilə Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı arasında Hökumətlərarası Müştərək Komissiyanın həmsədri Xalid bin Əbdüləziz Əl-Falihin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, görüşdə Azərbaycan Respublikası ilə Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı arasında münasibətlərin yüksək səviyyədə olması qeyd edildi, həm Azərbaycan Prezidenti, həm də Səudiyyə Ərəbistanının Kralı və Vəliəhdinin səyləri nəticəsində əlaqələrimizin daha da möhkəmləndiyi vurğulandı.

Dövlətimizin başçısı bundan əvvəl Xalid bin Əbdüləziz Əl-Falihlə görüşünü məmnunluqla xatırlayaraq Azərbaycan Respublikası ilə Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı arasında Hökumətlərarası Müştərək Komissiyanın iclasının uğurla keçəcəyinə əminliyini bildirdi. Əməkdaşlığımızın gündəliyinin daha da genişləndiyini deyən Prezident İlham Əliyev sabah keçiriləcək Azərbaycan-Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı biznes forumunun əhəmiyyətini qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı ölkələrimiz arasında siyasi sahədə əlaqələrin yüksək səviyyədə olmasının ikitərəfli münasibətlərin inkişafı üçün yaxşı əsaslar yaratdığını dedi və biznes sahəsində əməkdaşlığın, o cümlədən investisiya və energetika sahələrində əlaqələrin genişləndirilməsi üçün hər iki tərəfin qarşılıqlı maraq göstərdiyini bildirdi, bu baxımdan Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının "ACWA Power" şirkəti tərəfindən Azərbaycanda Külək Elektrik Stansiyasının inşası ilə bağlı həyata keçirilən layihəni əməkdaşlığın faydalı nümunəsi kimi qiymətləndirdi. Prezident İlham Əliyev alternativ enerji, xüsusilə külək enerjisinin inkişafı üçün ölkəmizin böyük potensiala malik olduğunu dedi.

Azərbaycan Prezidenti Səudiyyə Ərəbistanı Krallığından nümayəndə heyətinin işğaldan azad edilmiş torpaqlarımıza nəzərdə tutulan səfərini, orada aparılan yenidənqurma işlərinə göstərdikləri marağı və Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının biznes dairələrinin ölkəmizə investisiya qoymaq istəklərini yüksək qiymətləndirdi.

Dövlətimizin başçısı ilə keçirilən görüşdən şərəf hissi duyduqlarını bildirən Xalid bin Əbdüləziz Əl-Falih əməkdaşlığın genişləndirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Prezidentinin verdiyi tapşırıq və tövsiyələrə görə minnətdarlığını bildirdi.

Qonaq İki Müqəddəs Ocağın Xadimi, Səudiyyə Ərəbistanının Kralı Əlahəzrət Salman bin Əbdüləziz Al Səud və Vəliəhdi Əlahəzrət Məhəmməd bin Salman bin Əbdüləziz Al Səudun salamlarını və son dövrlərdə ölkəmizin əldə etdiyi böyük uğurlar münasibətilə təbriklərini dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara və təbriklərə görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Səudiyyə Ərəbistanının Kralına və Vəliəhdinə çatdırmağı xahiş etdi.

Xalid bin Əbdüləziz Əl-Falih Azərbaycana OPEC+ çərçivəsində əməkdaşlıq və Səudiyyə Ərəbistanının bir sıra beynəlxalq tədbirlərə ev sahibliyi etməsində verdiyi dəstəyə görə minnətdarlığını bildirdi. Qonaq qeyd etdi ki, ölkəsi Azərbaycanın öz ərazilərini işğaldan azad etməsi məsələsindəki haqlı mövqeyini hər zaman dəstəkləyib.

Xalid bin Əbdüləziz Əl-Falih Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş ərazilərində aparılan böyük bərpa və yenidənqurma işlərinin Səudiyyə Ərəbistanı Krallığında hələ də böyük sevinclə izlənildiyini vurğuladı. Səudiyyə Ərəbistanının Azərbaycanın etibarlı tərəfdaşı olduğunu qeyd edən qonaq dedi: "Biz çox şadıq və ümid edirik ki, yenidənqurma və bərpa işləri vasitəsilə sizin sülh mərhələsinə keçidiniz uğurlu olacaq". Qonaq bunun bölgəyə firavanlıq gətirəcəyinə ümidvar olduğunu bildirdi.

Xalid bin Əbdüləziz Əl-Falih ölkələrimiz arasında diplomatik əlaqələrin 30 illiyinin qeyd edilməsinin əhəmiyyətini vurğuladı.

Qonaq Avropa İttifaqının enerji təhlükəsizliyinin təmin olunması sahəsində Azərbaycanın həyata keçirdiyi layihələrin, bu baxımdan dünən Rumıniyada imzalanan Sazişin əhəmiyyətinə toxundu.

Söhbət zamanı iqtisadi sahədə əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsinin önəmi vurğulandı, ölkəmizdə bərpaolunan enerji generasiya layihələrində Səudiyyə Ərəbistanı Krallığından olan şirkətlərin iştirakı müzakirə edildi. Qeyd edildi ki, Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı bu istiqamətdə, həmçinin kənd təsərrüfatında və digər sahələrdə yeni layihələrə investisiya qoymaqda maraqlıdır.

Görüşdə Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının İnkişaf Fondunun və Dövlət İnvestisiya Fondunun ölkəmizdəki layihələri maliyyələşdirməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Sonda xatirə şəkli çəkdirildi.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsinin qəbulu

Dekabrın 22-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi vəzifəsinə təyin olunmuş Fuad Nəcəflini qəbul edib və ona müvafiq tapşırıqlarını verib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, qəbulda Prezident İlham Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikasına göstərdiyi daimi diqqəti sayəsində və birbaşa tapşırığı ilə həyata keçirilən genişmiqyaslı işlər, o cümlədən böyük infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi, Naxçıvanda qazlaşdırmanın 100 faiz səviyyəsində təmin edilməsi, enerji təchizatı, müasir yolların inşa olunması, səhiyyə və təhsil obyektlərinin tikintisi, yeni iş yerlərinin yaradılması istiqamətində görülən işlər qeyd olunub.

Bildirilib ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasına hər il dövlət büdcəsindən böyük həcmdə dotasiya ayrılıb.

Prezident İlham Əliyev tapşırıq verib ki, səlahiyyətli nümayəndə kimi Fuad Nəcəfli insanların qayğısına qalınması, korrupsiya, rüşvətxorluqla mübarizə, şəffaflıq, düzgün kadr siyasətinin həyata keçirilməsi, mərkəzi icra orqanları ilə sıx təmasda fəaliyyətlə bağlı bütün səylərini göstərsin.

Fuad Nəcəfli ona göstərilən yüksək etimada görə dövlətimizin başçısına təşəkkürünü bildirib və Prezident İlham Əliyevi əmin edib ki, bütün fəaliyyət dövlətimizin başçısının siyasəti üzərində aparılacaq, ölkə miqyasında həyata keçirilən genişmiqyaslı islahatların Naxçıvan Muxtar Respublikasında da təmin edilməsi işində səylərini əsirgəməyəcək.

Özbəkistanın Baş nazirinin müavininin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 24-də Özbəkistan Respublikasının Baş nazirinin müavini, investisiya və xarici ticarət naziri Cəmşid Xocayevi qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, dövlətimizin başçısı ölkələrimiz arasında ikitərəfli münasibətlərin inkişafı baxımından 2022-ci ilin də çox uğurla başa çatdığını bildirərək bu il Özbəkistana 3 dəfə səfər etdiyini xatırlatdı. Prezident İlham Əliyev bu səfərlər zamanı keçirilən görüşlərdə əməkdaşlığımızın genişlənməsi ilə bağlı müəyyən edilmiş bütün sahələr üzrə qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmaqdan məmnunluğunu ifadə etdi və 2023-cü ildə də əlaqələrimizin inkişaf dinamikasının saxlanılacağına əminliyini bildirdi. Dövlətimizin başçısı sənaye, kənd təsərrüfatı, hərbi-texniki, nəqliyyat, təhsil sahələrində və digər sahələrdə əməkdaşlığın gələcək inkişafı üçün yaxşı zəmin yaradıldığını vurğuladı.

Cəmşid Xocayev, ilk növbədə Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevin salamlarını və ad günü münasibətilə təbriklərini dövlətimizin başçısına çatdırdı, Azərbaycan və Özbəkistan dövlət başçıları arasında şəxsi əlaqələrin münasibətlərimizin inkişafında rolunu xüsusi olaraq qeyd etdi, belə bir əlamətdar gündə Azərbaycan Prezidentinin qəbulunda olmaqdan böyük şərəf hissi duyduqlarını dedi.

Prezident İlham Əliyev salamlara və təbrikə görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Şavkat Mirziyoyevə çatdırmağı xahiş etdi.

Torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi və Vətən müharibəsində əldə olunan Qələbə münasibətilə dövlətimizin başçısını təbrik edən Cəmşid Xocayev vurğuladı ki, bu, bütün Türk dünyasının Qələbəsidir. Qonaq dövlətimizin başçısının rəhbərliyi ilə Azərbaycanın iqtiadi inkişafını və əldə etdiyi nailiyyətləri xüsusi qeyd etdi.

Görüşdə ikitərəfli münasibətlərin inkişafı barədə fikir mübadiləsi aparıldı, ticarət dövriyyəsinin artdığı qeyd olundu, birgə investisiya fondunun yaradılması istiqamətində dövlət başçıları arasında müvafiq razılığa əsasən həyata keçirilən iş barədə danışıldı.

Söhbət zamanı nəqliyyat, istehsalat kooperasiyası, energetika, yüngül sənaye, xüsusilə ipəkçilik və pambıqçılıq sahələrində əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olundu.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN SƏFƏRLƏRİ

Bolqarıstan Respublikasına rəsmi səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 30-da Bolqarıstan Respublikasına rəsmi səfərə gəlib.

Hər iki ölkənin Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Sofiya şəhərinin hava limanında dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyevi Bolqarıstanın yüksəkvəzifəli dövlət və hökumət nümayəndələri qarşıladılar.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sentyabrın 30-da Bolqarıstanın paytaxtı Sofiya şəhərinin Aleksandr Nevski meydanında rəsmi qarşılanma mərasimi olub.

Azərbaycanın və Bolqarıstanın Dövlət bayraqlarının dalğalandığı meydanda dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi Bolqarıstan Prezidenti Rumen Radev qarşıladı.

Fəxri qarovul dəstəsinin rəisi Azərbaycan Prezidentinə raport verdi.

Hərbi orkestrin ifasında Azərbaycanın və Bolqarıstanın Dövlət himnləri səsləndi.

Prezidentlər fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdilər.

Prezident İlham Əliyev Bolqarıstan əsgərlərini salamladı.

Bolqarıstanın dövlət və hökumət nümayəndələri Prezident İlham Əliyevə, Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvləri isə Prezident Rumen Radevə təqdim olundu.

Fəxri qarovul dəstəsi prezidentlərin qarşısından keçdi.

Sentyabrın 30-da rəsmi qarşılanma mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Sofiyanın Aleksandr Nevski meydanında naməlum əsgərin məzarını ziyarət edib.

Burada dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev naməlum əsgərin məzarı önünə əklil qoydu.

Sentyabrın 30-da Sofiyada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Bolqarıstan Respublikasının Prezidenti Rumen Radevlə təkbətək görüşü olub.

Başçıları əvvəlcə rəsmi foto çəkdirdilər.

Sentyabrın 30-da Sofiyada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Bolqarıstan Respublikasının Prezidenti Rumen Radev ilə geniş tərkibdə görüşü olub.

Azərbaycan Prezidentini salamlayan Bolqarıstan Prezidenti Rumen Radev dedi:

– Hörmətli cənab Prezident, bu gün Sizi və Sizin nümayəndə heyətinizi Bolqarıstanda salamlamağa çox şadam.

Biz bu səfəri bir imkan kimi dəyərləndiririk ki, biz Sizin qonaqpərvərliyinizə qarşılıq verə bilək. Biz ikitərəfli münasibətlərimizi müzakirə edəcəyik və müəyyən çağırışların öhdəsindən gəlmək üçün müəyyən imkanları nəzərdən keçirəcəyik. Biz Azərbaycanla sıx dostluq, qarşılıqlı hörmət münasibətlərinə malikik. Bizim ən yüksək səviyyədə siyasi dialoqumuz il ərzində çox fəal olub, münasibətlərimiz artıq strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə qalxmışdır. Bizim üçün Azərbaycan etibarlı və sınanmış tərəfdaşdır. Əminəm, bizim qarşılıqlı marağımız var ki, bütün sahələr üzrə praqmatik və səmərəli münasibətlərimizi inkişaf etdirək.

Sizin ölkəmizə səfəriniz böyük rəmzi mənaya malikdir. Çünki bu, bizim diplomatik münasibətlərimizin qurulmasının 30 illiyinə təsadüf edir. Bununla yanaşı, digər maraqlı və çox əlamətdar bir hadisəyə şahidlik edəcəyik. Biz Yunanıstan-Bolqarıstan qaz İnterkonnektorunun açılışını edəcəyik. Bu, həm bizim üçün, həm Avropa qitəsi üçün strateji əhəmiyyətə malik bir layihədir. Çünki bununla Avropanın enerji xəritəsini yenidən cızırıq. Biz artıq Azərbaycandan real olaraq təbii qaz alacağıq. Bu da təbii ki, bizim təminatı və təchizatı şaxələndirəcəkdir.

Biz enerji sahəsində əməkdaşlığımıza çox böyük əhəmiyyət və çox böyük önəm veririk. Amma, əlbəttə, biz görüşümüzdə təkcə enerji sahəsini deyil, digər strateji sahələri də müzakirə edəcəyik. İnnovasiya, yüksək texnologiyalar, ticarət, sərmayə qoyuluşu və təbii ki, mədəniyyət, elm sahələri də buraya daxildir. Bunlar da bizim əməkdaşlığımızın dərinləşməsinə xidmət edəcəkdir.

Bir daha Sizi salamlayıram.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Təşəkkür edirəm, hörmətli cənab Prezident. İlk növbədə, göstərdiyiniz qonaqpərvərliyə görə Sizə minnətdaram. Yenidən gözəl ölkənizdə olmağımdan da çox məmnunam, dəvətə görə təşəkkür edirəm.

Siz tamamilə haqlı qeyd etdiniz ki, Bolqarıstan və Azərbaycan strateji tərəfdaşdırlar. Strateji tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamə yeddi il bundan əvvəl imzalanıb və bu illər ərzində bu strateji tərəfdaşlıq demək olar ki, bir çox sahələrdə özünü göstərmişdir. Mən Sizin Azərbaycana rəsmi səfərinizi xatırlayıram. Səfər zamanı apardığımız müzakirələr və qəbul etdiyimiz qərarlar həyatda öz əksini tapır. Qeyd etdiyiniz kimi, sabah Bolqarıstanda çox önəmli hadisə baş verəcək – biz

Yunanıstan-Bolqarıstan İnterkonnektoru layihəsinin başlanğıcını qeyd edəcəyik. Bu münasibətlə bəri başdan Sizi təbrik edirəm.

Bizim bütün sahələrdə əməkdaşlığımızın təməlində səmimi münasibətlər dayanır. Bolqarıstan-Azərbaycan əlaqələri çoxşaxəli əlaqələrdir. Xalqlarımız arasındakı tarixi bağlar, əlbəttə ki, bu əlaqələrin təməlində dayanan mühüm amildir. Bu gün, əlbəttə ki, qarşılıqlı maraqlar üzərində qurulmuş o strateji tərəfdaşlıq yeni imkanlar açır. Çünki enerji sahəsində başlanılan çox ciddi əməkdaşlığın çox böyük gələcəyi var. Biz bu işin birinci mərhələsindəyik. Əminəm ki, bu gün Sizinlə təkbətək görüşdə müzakirə etdiyimiz mövzularla bağlı gələcəkdə praktiki addımlar atılacaq. Azərbaycan etibarlı qaz təchizatçısı kimi Avropa ölkələri üçün önəm daşıyan ölkədir. Bizim üçün də Avropa bazarı, o cümlədən Bolqarıstan və Sizin qonşu ölkələrin bazarları böyük maraq kəsb edir.

Amma haqlı qeyd etdiyiniz kimi, təkcə enerji məsələləri deyil, digər sahələrdə də yaxşı nəticələr var. Humanitar sahəni xüsusilə qeyd etməliyəm. Nəqliyyat sahəsində "Orta dəhliz"in həyata keçirilməsi, Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizinin fəaliyyəti, əlbəttə ki, ölkələrimizi bir-birinə daha da sıx bağlayacaq. Əminəm ki, gələcəkdə təmaslarımız çox olacaq və bizim onsuz da geniş olan gündəliyə yeni məsələlər daxil ediləcəkdir.

Dəvətə və qonaqpərvərliyə görə bir daha təşəkkürümü bildirirəm.

Sentyabrın 30-da geniş tərkibdə görüş başa çatandan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Bolqarıstan Respublikasının Prezidenti Rumen Radev mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Əvvəlcə Bolqarıstan Prezidenti bəyanatla çıxış etdi.

Prezident Rumen Radevin bəyanatı

– Hörmətli cənab Prezident.

Xanımlar və cənablar.

Bu gün mən böyük məmnuniyyətlə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevi - Bolqarıstanın dostunu salamlayıram. Biz ənənəvi olaraq dostluq münasibətlərinə malikik, həqiqi və səmimi əməkdaşlıq edirik. Cənab Əliyev və mən ikitərəfli münasibətlərimizi, onların mövcud vəziyyətini, qarşımızda duran çağırışları müzakirə etdik və əlbəttə ki, yeni imkanları nəzərdən keçirdik.

Böyük məmnuniyyətlə deyə bilərəm ki, ölkələrimiz arasında ən yüksək səviyyədə çox fəal siyasi dialoq var. Biz artıq bunun sayəsində münasibətlərimizi strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə qaldırmışıq. Azərbaycan bizim üçün arzuolunan, etibarlı tərəfdaşdır. Mən çox şadam ki, bu məsələdə də mövqelərimiz üst-üstə düşür və biz həmin bu praqmatik və səmərəli əməkdaşlığımızı bir çox sahələr üzrə irəli aparmaq niyyətindəyik.

Cənab Əliyevin bu rəsmi səfərinin ikiqat rəmzi var. Birincisi, biz bu il diplomatik münasibətlərimizin 30 illiyini qeyd edirik. İkincisi, bu səfər çərçivəsində sabah – oktyabrın 1-də biz rəsmi olaraq Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun açılışını qeyd edəcəyik. Həmin interkonnektor - bu strateji layihə həm bizim ölkə, həm də Şərqi Avropa üçün çox mühüm layihədir. Bu interkonnektor bizə ilk dəfə olaraq Azərbaycandan təbii qaz almağa imkan verəcək. Bu, təbii ki, Avropanın enerji xəritəsini dəyişdirəcək. Bu, elə bir infrastruktur layihəsidir ki, biz təkcə ölkələrimiz arasında deyil, bütün regionda iqtisadi əməkdaşlığı inkişaf etdirə biləcəyik. Həmin bu layihə vasitəsilə biz strateji tərəfdaşlığımızı bir daha təsdiq edirik. Mən cənab Əliyevə təşəkkür edirəm ki, biz bu məsələyə sadiqlik və əzm sayəsində, vaxtilə imzaladığımız strateji tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamə əsasında bu gün münasibətlərimizi inkişaf etdiririk.

Daha bir vacib məsələni də diqqətinizə çatdırmaq istərdim ki, mən dünən aldığım bir təklifi cənab Əliyevlə bölüşdüm. Bolqarıstandan əlavə Avropanın daha 3 ölkəsi - Rumıniya, Macarıstan və Slovakiya bizə müraciət edib ki, əlavə qaz həcmini almaq və nəql etmək istəyirlər. Bu ilin yayında - iyul ayında cənab Əliyev və xanım Fon der Lyayen sənəd imzalayıblar. Həmin sənədə əsasən yeni yanaşma tətbiq edilməlidir. Bunun sayəsində biz illərlə gözləmək əvəzinə, – bilirsiniz ki, burada mövcud infrastrukturu genişləndirmək üçün böyük sərmayə lazımdır, – həmin bu 4 ölkədə olan infrastruktur vasitəsilə Azərbaycan qazını dərhal digər ölkələrə göndərə bilərik. Beləliklə də qaz daha tez və etibarlı şəkildə Mərkəzi, Qərbi və Cənubi Avropaya çatdırıla bilər. Bu təklif sabah rəsmi olaraq təqdim ediləcək. Biz bunu Avropa Komissiyasının Prezidenti və bu 4 ölkənin nümayəndələri ilə müzakirə edəcəyik. Biz buna hazırıq. Bir ay ərzində yüksəksəviyyəli görüş təşkil edə bilərik. Bununla da layihəni irəli apara bilərik, bu layihəyə start verə bilərik.

Hazırda qaza olan yüksək tələbat və böhran şəraitində yeni imkanlar axtarışındayıq. Prezident Əliyev və mən müxtəlif məsələləri, müxtəlif fikirləri müzakirə etdik. Çünki bizə sement istehsalında, şüşə istehsalında və digər istehsalat sahələrində qaz lazımdır. Azərbaycan da müxtəlif məhsullar istehsal edir. Beləliklə, biz birbaşa Azərbaycandan qaz həcmi ala biləcəyik. Bu, çox vacib bir məsələdir və bu qaz bizim vasitəmizlə artıq üçüncü ölkələrin bazarlarına nəql edilə bilər. Biz burada nəqliyyat xərclərinə və vaxta qənaət edirik. Bu prosesdə Bolqarıstan daha fəal iştirak edəcək və bizim qaz şirkətimiz olan "Bulqarqaz" da daha fəal rol oynayacaq. Biz təbii ki, bu məsələni cənab Əliyevlə yenə də müzakirə edəcəyik ki, bizim imkanlarımız nədən ibarətdir, hansı variantlarımız var. Biz bu məsələdə maraqlıyıq və təbii qazı elektrik enerjisinə çevirmək məsələsini də nəzərdən keçirəcəyik. Bu, təkcə Bolqarıstan üçün deyil, həm də Avropa İttifaqı üçün mühüm məsələdir. Əlbəttə ki, Strateji Tərəfdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu çox mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Biz müzakirələrimizdə təkcə enerji məsələsi ilə kifayətlənmədik. Biz yeni imkanları, digər innovativ sahələrdə əməkdaşlıq imkanlarını axtaracağıq. Məsələn, informasiya texnologiyaları və süni intellekt. Əlbəttə ki, hazırda bizim qarşımızda "yaşıl enerji", karbon neytrallığı ilə bağlı müəyyən çağırışlar var. Bunun üzərində də çalışacağıq. Bununla yanaşı, biz gübrə istehsalını nəzərdə keçirdik. Bizim avtomobil və ehtiyat hissələrinin istehsalı sahələrində böyük potensialımız var. Biz bir yerdə, əl-ələ verərək bu sahələrdə də çalışa bilərik. Kənd təsərrüfatı, qida istehsalı, əczaçılıq da çox maraqlı sahələrdir.

Digər vacib sahələr elm, təhsil və mədəniyyətdir. Bununla biz xalqlar arasında təmasları, mübadiləni gücləndirə, iqtisadiyyat, sərmayə sahələrində əməkdaşlığımıza yeni perspektivlər əlavə edə bilərik.

Bu fürsətdən istifadə edərək Prezident Əliyevə təşəkkür etmək istərdim ki, o, öz vədinə sadiq qaldı və biz Bakıdan Sofiyaya birbaşa uçuşlar təşkil edirik. Ümid edirəm ki, biz turist axınını gücləndirəcəyik. İnanıram ki, pandemiya tam başa çatandan sonra bu uçuşlar fəal və intensiv olacaq.

Mədəniyyət sahəsinə gəldikdə, biz Heydər Əliyev Fondunun töhfəsini heç vaxt unutmuruq. Bizim mədəni irsimizin mühafizə edilməsi, qorunması sahəsində tarixi paytaxtımız olan Veliko Tırnovoda reallaşdırılan layihədən söhbət gedir.

Biz Prezident Əliyevlə müzakirə etdik ki, işçi səviyyədə də təmaslar daha fəal olsun. Çünki çoxsaylı imkanlarımız var və biz burada daha operativ olmalıyıq, bir yerdə çalışmalıyıq, bir yerdə düşünməliyik. Geosiyasi, regional vəziyyət nəzərdən keçirilib. Biz mövcud vəziyyəti nəzərə alaraq daha çevik qərarlar qəbul etməliyik ki, bu, bizim xalqlarımızın, ölkələrimizin mənafeyinə uyğun olsun.

Biz SOCAR-ın Bolqarıstanda nümayəndəliyinin açılması məsələsini də müzakirə etdik. Hesab edirəm ki, bu da bizim səmərəli əməkdaşlığımızın əlaməti ola bilər.

Prezident Əliyev, bu, bizim müzakirələrimizin bir hissəsidir. Mən əminəm ki, Sizin bugünkü səfəriniz həm bizim ikitərəfli münasibətlərimizə təkan verəcək, həm də Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında əməkdaşlığı inkişaf etdirəcəkdir. Biz hər zaman humanitar baxımdan, coğrafi baxımdan Azərbaycana yaxın olmuşuq. Əminəm ki, qarşımızda duran vəzifələri uğurla həyata keçirəcəyik.

* * *

Sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti bəyanatla çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı

– Təşəkkür edirəm, hörmətli cənab Prezident.

Hörmətli xanımlar və cənablar.

İlk növbədə, cənab Prezident, məni Bolqarıstana dəvət etdiyiniz üçün, mənə və nümayəndə heyətinə göstərdiyiniz qonaqpərvərliyə görə Sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Yenidən gözəl ölkənizdə olmağımdan çox məmnunam.

Prezident Radev bu gün müzakirə olunan məsələlər haqqında geniş məlumat verdi. Öz tərəfimdən onu əlavə etmək istərdim ki, bizim həm təkbətək söhbətimiz, həm də nümayəndə heyətlərinin iştirakı ilə gedən müzakirələrdə səmimi şəraitdə bir çox məsələlər müzakirə edildi. Əminəm ki, bu səfərin nəticələri çox uğurlu olacaq və bu gün əldə edilmiş razılaşmalar mütləq yerinə yetiriləcəkdir, necə ki, bundan əvvəlki dövrlərdə əldə edilmiş razılaşmalar yerinə yetirilirdi. Xüsusilə 2015-ci ildə Bolqarıstanla Azərbaycan arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında Birgə Bəyannaməni qeyd etmək istərdim. Bu Bəyannamə həm bizim əlaqələrimizi yüksək səviyyəyə qaldırmışdır, eyni zamanda, o bəyannamədə təsbit edilmiş bütün məsələlər həyatda öz əksini tapmışdır. Bu gün Bolqarıstan və Azərbaycan iki dost və strateji tərəfdaş ölkələr kimi bir-biri ilə daha sıx əlaqədədirlər.

Siyasi əlaqələrə gəldikdə, təkcə bizim təmaslarımızı qeyd etmək kifayətdir, eyni zamanda, nazirlər səviyyəsində çoxsaylı görüşlər keçirilib. Mənim səfərim, əlbəttə, bir az gecikib, amma buna səbəb COVID-dir. Mən COVID-dən dərhal sonra bir neçə ölkəyə, o cümlədən Bolqarıstana səfərlər etmişəm. Əminəm ki, strateji tərəfdaşlar kimi biz bu gün müzakirə edilən əsas məsələ olan enerji təhlükəsizliyi sahəsində əlavə addımlar atacağıq. Artıq bu sahədə də tərəfdaşlıq gerçəkləşib, Azərbaycan qazı indi Bolqarıstandadır. Bu gün Prezidentlə söhbət zamanı biz Bolqarıstana ixrac ediləcək Azərbaycan qazının həcminin artırılmasını da müzakirə etdik və müvafiq göstərişlər verilmişdir. Enerji təhlükəsizliyi məsələləri bütün dövrlərdə mühüm əhəmiyyət kəsb edir, ancaq indiki şəraitdə bu əhəmiyyət daha da artmışdır. Biz bunu yaxşı dərk edirik. Ona görə əlimizdən gələni edirik ki, qaz hasilatını artıraq və tərəfdaşlarımızı təbii qazla təmin edək. Azərbaycan uzun illərdir etibarlı tərəfdaş kimi xam neftini dünya və Avropa bazarlarına ixrac edir. İndi təbii qazı ixrac edən Azərbaycan bu sahədə də etibarlı tərəfdaş kimi özünü göstərəcəkdir.

Sabah keçiriləcək mərasim haqqında da bu gün fikir mübadiləsi aparıldı. Mən Prezident Radevi bu böyük tarixi nailiyyət münasibətilə təbrik etdim. Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektoru layihəsi doğrudan da tarixi əhəmiyyətə malikdir. Əminəm ki, bu interkonnektor həm Azərbaycan qazının Avropaya daha geniş miqyasda nəql olunmasına imkan verəcək, eyni zamanda, Avropa qitəsində enerji təhlükəsizliyinə də bunun çox böyük faydası olacaqdır.

Prezidentin qeyd etdiyi kimi, Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında bu yaxınlarda enerji sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Memorandum imzalanmışdır. Bu Memoranduma əsasən, növbəti bir neçə ildə biz Avropaya qaz ixracatımızı ən azı 2 dəfə artıracağıq

və buna imkan var. Azərbaycanın təsdiq edilmiş qaz ehtiyatları 2,6 trilyon kubmetrdir. Yeni və çoxşaxəli qaz nəqliyyat infrastrukturu bizə imkan verir ki, bir çox ölkələri təbii qazla təmin edək. Əlbəttə ki, bu sahədə əldə edilmiş uğurlar gələcək planlar üçün də gözəl zəmindir.

Eyni zamanda, bu gün artıq Prezident də qeyd etdi, SOCAR-ın Bolqarıstanda ofisinin açılması məsələsi müzakirə olundu. Biz enerji sahəsində təkcə təbii qazın ixracı ilə işimizi bitmiş hesab etməməliyik. Biz enerji ilə bağlı olan digər məsələləri müzakirə etdik. Elektrik enerjisinin ixracı və bu sahədə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq, xam neftin Bolqarıstan istiqamətinə nəqli, Bolqarıstanda enerji infrastrukturunun yenilənməsində SOCAR-ın mümkün iştirakı və digər məsələlər müzakirə olundu. Bir sözlə, SOCAR-ın Bolqarıstandakı ofisinin açılması vaxtı çatıb və əminəm ki, biz yaxın vaxtlarda bunu da edəcəyik.

Bütövlükdə isə digər məsələlərə gəldikdə, bu gün yeni geosiyasi vəziyyəti nəzərə alaraq nəqliyyat təhlükəsizliyi də əlbəttə ki, önəmli məsələdir. Azərbaycan öz ərazisində çox müasir nəqliyyat infrastrukturu yaratmışdır, – dəmir yolları, avtomobil yolları, yeni Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı, - bütün bu infrastruktur obyektləri bir məqsədi güdür ki, Azərbaycan üzərindən tranzit yüklərin həcmi artsın. Bu il bu yüklərin həcmi təqribən 50 faizə yaxın artmışdır. Gələcəkdə bu rəqəm daha da böyük olacaq. Ona görə Bolqarıstan və Azərbaycan nəqliyyatçıları indidən bir araya gələrək uzunmüddətli və genişmiqyaslı gələcək əməkdaşlıq haqqında fikir mübadiləsi aparacaqlar.

Mən bu gün Bolqarıstanın bir neçə aparıcı şirkətinin rəhbərləri ilə görüşəcəyəm. Artıq görüşlər üçün mövzular da kifayət qədərdir. Əminəm ki, bu görüş bütövlükdə iqtisadiyyat və sərmayə sahələrində əməkdaşlığın dərinləşməsi üçün çox önəmli rol oynayacaq. Eyni zamanda, mən Bolqarıstan şirkətlərini Azərbaycanda daha genişmiqyaslı işlərin görülməsinə dəvət edəcəyəm, o cümlədən işğaldan azad olunmuş ərazilərə. Hazırda orada böyük quruculuq-abadlıq işləri aparılır və biz dost ölkələrin şirkətlərini orada görmək istərdik.

Bir sözlə, bu gün aparılan müzakirələrin və hələ davam edəcək müzakirələrin, - biz Prezident Radevlə hələ axşam bərabər olacağıq, mənim Baş nazirlə görüşüm olacaq, sabah tədbirdə bərabər iştirak edəcəyik, – çox gözəl bir ab-havada keçən bu görüşlərin çox böyük əhəmiyyəti var və olacaq.

Qonaqpərvərliyə və göstərdiyiniz diqqətə görə bir daha Sizə minnətdaram. Sağ olun.

Sentyabrın 30-da Sofiyada Bolqarıstan Respublikasının müvəqqəti Hökumətinin rəhbəri Qılıb Donevin adından Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin şərəfinə nahar verilib.

Bolqarıstanın müvəqqəti Hökumətinin rəhbəri Qılıb Donev dedi:

– Hörmətli cənab Prezident Əliyev.

Hörmətli cənab nazirlər, Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvləri.

Mən Sizi Bolqarıstan Respublikasında salamlamaqdan olduqca məmnunam. Bu səfər ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30-cu ildönümünə təsadüf edir. Əminəm ki, səfəriniz nəinki bu il intensiv qaydada apardığımız siyasi dialoqa töhfə verəcək, o cümlədən həm enerji təhlükəsizliyi, həm qarşılıqlı maraq doğuran bütün digər sahələrdə ölkələrimiz arasında əməkdaşlığı daha da genişləndirəcək və inkişaf etdirəcək.

İnanıram ki, son illər ərzində iki ölkə arasında yüksək və ali səviyyələrdə aparılan fəal strateji dialoq dostluq və qarşılıqlı hörmət əsasında inkişaf yolu ilə davam edəcək və o, hazırkı mürəkkəb geosiyasi hadisələr baxımından daha da əhəmiyyətlidir.

Hesab edirəm ki, səfəriniz coğrafi mövqeyimizdən daha yaxşı bəhrələnməyə və nəinki xalqlarımız, eləcə də bütün Avropa üçün daha böyük sabitliyə, proqnozlaşdırmaya və əminliyə töhfə verəcək.

Əlbəttə ki, şəxsən mənim və bütün bolqarların dərin hörmət bəslədiyi Heydər Əliyev Fondunu qeyd etməliyəm. Bu Fondun Bolqarıstanın qədim paytaxtı Veliko Tırnovo şəhərindəki "Trapezitsa" tarixi kompleksinin bərpasına və inkişafına verdiyi töhfəsi mədəniyyət sahəsində yaxşı əməkdaşlıq və əlaqələrin nümunəsidir.

Bir daha xoş gəlmisiniz və Sizə uğurlu səfər arzu edirəm.

* * *

Prezident İlham Əliyev dedi:

– Cənab Baş nazir, təşəkkür edirəm. Sizi görməyimə çox şadam. İkitərəfli münasibətlərimizə aid mühüm məsələləri müzakirə etmək fürsətinə görə çox məmnunam. Əminəm ki, bu səfər ikitərəfli əlaqələrin inkişafına yeni təkan verəcək və Bolqarıstan ilə Azərbaycan arasında strateji tərəfdaşlıq yeni dinamika qazanacaq.

Uzun illər ərzində, əslində, artıq yeddi ildir ki, bir-birimizi strateji tərəfdaş hesab edirik və sözün əsl mənasında, biz həmin sıx əməkdaşlığın nəticələrini görürük. Ticarət dövriyyəsi sahəsində yaxşı nəticələri müşahidə edirik. Baxmayaraq tam göstəricilər hələ ki, qane etmir, lakin bu il ticarət dövriyyəmiz iki dəfədən çox artıb.

Bu gün ərzində mən potensial əməkdaşlığımıza dair daha praktiki əsasların müəyyən edilməsi üçün Bolqarıstanın aparıcı şirkətlərinin rəhbərləri ilə görüşəcəyəm. Hazırda enerji təhlükəsizliyinin qlobal gündəlikdə birinci yer tutduğunu nəzərə alsaq, əlbəttə ki, Bolqarıstan ilə Azərbaycan arasında bu sahədə əməkdaşlıq bizim diqqət mərkəzimizdədir.

Bu yaxınlarda biz bu əməkdaşlığa başlamışıq və Azərbaycan Bolqarıstan üçün qaz təchizatçısına çevrilib. Biz qaz təchizatının həcmini hətta elan edilmiş həcmdən də çox artırmağı planlaşdırırıq.

Birgə işimizi uğurla planlaşdıra biləcəyimiz digər vacib sahə marşrutların müəyyən edilməsidir. Hesab edirəm ki, mövcud layihələr və hazırkı birləşdirici xətlərin uzadılması ölkələrimizin ərazisi ilə artırılmış tranzit üçün yeni yaxşı imkanlar açacaq.

Cənab Baş nazir, Heydər Əliyev Fondunun Bolqarıstanda fəaliyyətini qeyd etdiyinizə görə təşəkkür edirəm. Veliko Tırnovoda tarixi bərpa prosesinə dəstək vermək bizim üçün böyük şərəf oldu. Bu layihə əməkdaşlığımızın səmimiliyini, xalqlarımız arasında çox yaxın əlaqələri bir daha göstərir.

Səfərim yenicə başlayıb, hazırda davam edir və sabah da davam edəcək. Lakin artıq söyləyə bilərəm ki, nəticələr məni qane edir.

Sentyabrın 30-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Bolqarıstana rəsmi səfəri çərçivəsində bu ölkənin aparıcı biznes dairələrinin nümayəndələri ilə görüşüb.

Görüşdə çıxış edən Prezident İlham Əliyev dedi:

– Bolqarıstana rəsmi səfərim zamanı bu ölkədəki biznes icması ilə tanış olmaq fürsəti əldə etdiyimə görə şadam. Bu görüşə gəldiyinizə görə sizə təşəkkür edirəm. Əvvəlcə demək istəyirəm ki, bu gün Prezident və Baş nazirlə apardığım müzakirələrdən çox razıyam. Biz ortaq maraq doğuran bir çox sahələr üzrə danışıqlar aparmışıq. Biz qarşılıqlı əməkdaşlığı genişləndirməyin yollarını müzakirə etmişik. Biz enerji və nəqliyyat sahələri də daxil olmaqla, iqtisadi əlaqələr, ticari əməkdaşlıq sahələrinə toxunduq. Bu sahələr bizim qarşılıqlı əlaqələrimiz, həmçinin regional inkişaf üçün çox mühümdür. Təbii ki, biz sizi maraqlandıran məsələləri müzakirə edəcəyik. Çünki sizin bu görüşdə iştirakınız ondan xəbər verir ki, ölkəmizi yaxşı tanıyırsınız, inkişafımızı və apardığımız islahatları yaxşı bilirsiniz. Ümid edirəm ki, bu görüşdən sonra siz bizim şirkətlərlə, ölkəmizlə istər investor kimi, istərsə də müqavilələr vasitəsilə çalışmağa daha həvəsli olacaqsınız. Bolqarıstan ilə Azərbaycan arasında dostluq münasibətlərini nəzərə alaraq inanıram ki, bizim biznes cəmiyyətlərimiz üçün qarşılıqlı layihələrdə iştirak etməyin əsl zamanıdır.

Bu görüşdə iştirakınız üçün bir daha minnətdaram.

Sonra çıxış edən Bolqarıstanın aparıcı biznes dairələrinin nümayəndələri tərəfindən Azərbaycan Prezidentinə avtomobil, qida, enerji, peyk, pilotsuz uçuş aparatları, kommunikasiya, rəqəmsal inkişaf, İKT, tibb, kimya sənayesi ilə bağlı olan layihələr barədə təqdimatlar edildi. Bəzi şirkətlərin nümayəndələri artıq Azərbaycan şirkətləri ilə əməkdaşlıq etdiklərini bildirdilər. Həmçinin Ələt Azad İqtisadi Zonasında və digər sənaye zonalarında Azərbaycan şirkətləri ilə birgə fəaliyyət göstərməkdə maraqlı olduqlarını qeyd etdilər.

Görüşdə bolqarıstanlı iş adamlarına Azərbaycandakı investisiya imkanları və biznes mühiti barədə də ətraflı məlumat verildi.

Sentyabrın 30-da Bolqarıstan Respublikasının Prezidenti Rumen Radevin adından Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin şərəfinə rəsmi şam yeməyi verilib.

Oktyabrın 1-də Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun (IGB) açılış mərasimi çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Bolqarıstanın paytaxtı Sofiyada Yunanıstan Respublikasının Baş naziri Kiriakos Mitsotakis ilə görüşüb.

Görüşdə enerji sahəsində əməkdaşlıq məsələlərinə toxunulub, bu xüsusda TAP layihəsinin əhəmiyyəti vurğulanıb. Həmçinin Yunanıstan ilə Bolqarıstan arasında istifadəyə veriləcək təbii qaz interkonnektorunun əhəmiyyəti qeyd olunub.

Eyni zamanda, Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında imzalanmış enerji sahəsində Strateji Tərəfdaşlığa dair Anlaşma Memorandumunun vacibliyi bildirilib.

Oktyabrın 1-də Bolqarıstan Respublikasının paytaxtı Sofiya şəhərində Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun (IGB) açılış mərasimi keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev mərasimdə iştirak edib.

Bolqarıstan Prezidenti Rumen Radev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevi, digər ölkələrin dövlət və hökumət başçılarını qarşıladı.

Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun texniki göstəriciləri, layihənin əhəmiyyəti barədə videoçarx nümayiş etdirildi.

Sonra çıxışlar oldu.

Layihə barədə danışan Bolqarıstanın müvəqqəti Hökumətinin rəhbəri Qılıb Donev bildirdi ki, interkonnektorun həyata keçirilməsi tərəfdaş ölkələr üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bolqarıstan Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında enerji sahəsində Strateji Tərəfdaşlığa dair Anlaşma Memorandumunu və Azərbaycandan təbii qaz təchizatının artırılması imkanlarını alqışlayır. Bu, "Repower Europe" planındakı şaxələndirmə hədəflərinə töhfə verəcək.

İnterkonnektorun Bolqarıstanda təbii qaz mənbələrinin real şaxələndirilməsini və enerji müstəqilliyini təmin edən ilk layihə olduğunu bildirən Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun (IGB) icraçı direktoru Teodora Georgiyeva dedi: "Mən, həmçinin Azərbaycandan olan tərəfdaşlarımızın və dostlarımızın dəstəyinin əhəmiyyətini vurğulamaq istərdim. Bu gün onlar Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə burada yenidən yüksək səviyyədə təmsil olunublar. Azərbaycan qazının Bolqarıstana təchizatı layihənin əsasını və onun ehtiyatının 1/3-ni təşkil edir, bu həcmin artırılması potensialı var".

Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun (IGB) digər icraçı direktoru George Satlas da layihə barədə danışdı. Bildirdi ki, 5 il əvvəl bu layihənin reallaşmasına inananlar az olsa da, birgə səylər sayəsində o, bu gün artıq reallığa çevrilib.

Avropa Komissiyasının Prezidenti Ursula Fon der Lyayen çıxışında dedi ki, IGB kimi layihələr qışda Avropanı qazla kifayət qədər təmin edəcək. Bu gün qaz

kəmərinin işə salınması ilə Bolqarıstan və Cənub-Şərqi Avropa üçün yeni dövr başlayır.

Dövlətimizin başçısı mərasimdə çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

– Təqdimata görə çox sağ olun.

Hörmətli Bolqarıstan Prezidenti Radev.

Hörmətli Avropa Komissiyasının Prezidenti xanım Ursula Fon der Lyayen.

Hörmətli prezidentlər və Baş nazirlər.

Xanımlar və cənablar.

Əvvəlcə Bolqarıstan Prezidenti Radevə bu tarixi mərasimdə iştirak etmək üçün dəvətə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektoru layihəsi Avropanın enerji təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsində və qaz təchizatının şaxələndirilməsində mühüm rol oynayacaq. Enerji təhlükəsizliyi hər bir ölkənin milli təhlükəsizliyinin bir hissəsidir. Dünyada cari geosiyasi vəziyyət bunu bir daha sübuta yetirir. Təxminən iki ildir ki, Azərbaycan qazı Avropa bazarlarına çıxarılır və indi isə, o, Bolqarıstana daxil olur.

Avropanın enerji xəritəsini dəyişmiş Cənub Qaz Dəhlizi qitə üzrə ən böyük infrastruktur layihələrindən biridir. Azərbaycan Cənub Qaz Dəhlizini başlayan tərəf olmaqdan qürur hissi duyur. Cənub Qaz Dəhlizi qazı istehlakçılara yeni marşrutla, o cümlədən yeni mənbədən nəql edir. Bu vaxta qədər yeganə mənbə Xəzərin Azərbaycan sektorunda yerləşən "Şahdəniz" qaz yatağı olmuşdur. Lakin Azərbaycanın bir neçə digər qaz yatağında hasilat bu yaxınlarda başlayacaq və təchizat həcmlərinin artırılmasına töhfə verəcəkdir.

Uzun illər Azərbaycan beynəlxalq bazarda və ilk növbədə, Avropa bazarında etibarlı neft təchizatçısı olub. İndi isə etibarlı qaz təchizatçısına çevrilir. Xanım Prezidentin bərpaolunan enerji barədə dedikləri ilə bağlı bildirmək istərdim ki, bu, həmçinin bizim iyul ayında Avropa Komissiyası ilə Azərbaycan arasında imzaladığımız Enerji sahəsində strateji tərəfdaşlığa dair Anlaşma Memorandumunun bir hissəsidir. Beləliklə, əminəm ki, bu yaxınlarda Azərbaycan Avropa üçün etibarlı elektrik enerjisi təchizatçısına çevriləcəkdir. Külək enerjisi sahəsində təkcə Xəzər dənizində təsdiq edilmiş potensialımızın həcmi 157 qeqavatdır. Hazırda biz avropalı tərəfdaşlarımızla bu enerjinin Avropa qitəsinə çatdırılması barədə müzakirələr aparırıq.

Ötən il qaz ixracımız təxminən 19 milyard kubmetr təşkil etmişdir. Onun 8,2 milyard kubmetri Avropaya nəql olunmuşdur. Bu isə əvvəlki illə müqayisədə 40 faiz artım deməkdir. Bu il biz ixracımızı 22 milyard kubmetrə qədər artıracağıq və onun 11,5 milyard kubmetri Avropa istehlakçılarına çatdırılacaqdır. Artıq söylədiyim kimi, bu ilin iyul ayında biz xanım Prezident Ursula Fon der Lyayenin Azərbaycana səfəri zamanı Avropa Komissiyası ilə Anlaşma Memorandumu imzaladıq. Bu, çox əhatəli sənəddir, ona əsasən, 2027-ci ilə qədər biz təbii qazın təchizat həcmini ən azı iki dəfə artırmağı planlaşdırırıq və bunu etməyə tam potensialımız var.

Biz TANAP-ın 16 milyard kubmetrdən 32 milyard kubmetrə, TAP-ın isə 10 milyard kubmetrdən 20 milyard kubmetrə qədər genişləndirilməsi ilə bağlı tərəfdaşlarımızla artıq məsləhətləşmələrə başlamışıq. Çünki bu, olmadan əlavə təchizatı təmin etmək çətin olacaq.

Sonda mən Bolqarıstan, Yunanıstan xalqlarını və hamımızı bu tarixi mərasim, belə bir mühüm layihənin tamamlanması münasibətilə təbrik etmək istərdim və Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektoruna uzun və uğurlu fəaliyyət arzu edirəm.

Sağ olun.

* * *

Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun istismara verilməsini təkcə layihədə iştirak edən tərəflər üçün deyil, həm də bütövlükdə Avropa üçün xüsusi hadisə kimi dəyərləndirən Yunanıstanın Baş naziri Kiriakos Mitsotakis dedi: "Prezident Əliyevin qeyd etdiyi kimi, bu kəmər vasitəsilə Azərbaycan qazı Bolqarıstana nəql olunacaq və əlbəttə ki, bu, regionda həyata keçirilən digər infrastruktur layihələri ilə birlikdə təbii qaz şəbəkəsinin inkişafına töhfə verəcək".

Rumıniyanın Baş naziri Nikolae-Yonel Çuke isə bildirdi ki, qaz təchizatının şaxələndirilməsi üçün bütün imkanlardan istifadə edilməlidir. Bu layihə də təchizatın yaxşılaşdırılmasına öz töhfəsini verəcək.

Serbiya Prezidenti Aleksandar Vuçiç çıxış edərək dedi: "Bolqarıstanlı və yunanıstanlı dostlarımızı bu interkonnektorun uğurla tamamlanması münasibətilə təbrik edirəm. Layihə Serbiya üçün də vacib əhəmiyyət kəsb edir. Deməliyəm ki, dostumuz İlham Əliyevin iştirakı olmasaydı, bizim hər birimiz üçün qaz, eləcə də elektrik enerjisi təchizatının şaxələndirilməsinə ümid etmək asan olmazdı. Əziz dostum, görürəm ki, indi Siz Avropada çox məşhurlaşmısınız. Mən Sizinlə əlaqə saxlamaq istəyirəm. Mən onunla dəfələrlə danışmışam. O, Avropada çox məşhurlaşıb. Bu arada, bilmirəm o, nə edib, amma etiraf edim ki, bunun sirrini mən də bilmək istərdim".

Şimali Makedoniyanın Prezidenti Stevo Pendarovski də layihənin təkcə ev sahibləri üçün deyil, bütövlükdə Cənub-Şərqi Avropa üçün mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini bildirərək dedi: "Avropada ən çox arzuolunan şəxs - Azərbaycan Prezidenti barədə söz düşmüşkən, onun yeni nömrəsini bilmirik. Ola bilsin ki, o, telefon nömrəsini dəyişib".

Mərasimə yekun vuran Bolqarıstan Prezidenti Rumen Radev Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun artıq Avropanın enerji xəritəsini əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdiyini vurğuladı. Prezident dedi: "Nəhayət ki, 10 ildən çox bundan əvvəl Prezident Pırvanovla əldə edilən razılaşmaya sadiq qalan Prezident Əliyevin simasında özünü etibarlı tərəfdaş kimi sübut etmiş

Azərbaycandan real qaz axını var. Dünən mən çox mühüm bir təklif aldım, faktiki olaraq 4 ölkənin – Bolqarıstan, Rumıniya, Macarıstan və Slovakiyanın qaz nəqli şirkətləri və təchizatçıları tərəfindən, belə demək mümkündürsə, mənə səlahiyyət verilib. Onlar məndən Avropa Komissiyasının Prezidentinə birgə imzalanmış məktubu təqdim etməyi xahiş edirlər və iyulda Avropa Komissiyasının Prezidenti ilə Prezident Əliyev arasında imzalanmış Memorandumla paralel olaraq, Azərbaycandan nəql olunan qazın həcminin artırılmasını təklif edirlər".

* * *

Sonda xatirə şəkli çəkdirildi.

* * *

Qeyd edək ki, Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun (IGB) ümumi uzunluğu 182 kilometrdir, Bolqarıstanın və Yunanıstanın qaz nəqli şəbəkələrini birləşdirir.

Layihə 2011-ci ildə Bolqarıstanda qeydiyyatdan keçmiş Bolqarıstan-Yunanıstan "ICGB AD" investisiya şirkəti tərəfindən Bolqarıstanın Enerji Holdinqi və Yunanıstanın "IGI Poseidon" şirkətinin səhmdarları ilə birlikdə reallaşdırılır və hər biri 50 faiz paya malikdir.

İnterkonnektorun ümumi dəyəri 240 milyon avrodan çoxdur. Avropa Komissiyası 2010-cu ildə texniki-iqtisadi əsaslandırmalar üçün 45 milyon avro qrant yardımı və Bolqarıstanın həyata keçirdiyi proqram çərçivəsində 35 milyon avro məbləğində daha bir ödəniş ayırıb. Avropa İnvestisiya Bankı isə 110 milyon avro kredit verib.

Xatırladaq ki, IGB Azərbaycanın "Şahdəniz-2" yatağından hasil edilən təbii qazı Bolqarıstana çatdıracaq. Bu məqsədlə Bolqarıstanın "Bulgargaz EAD" dövlət şirkəti "Şahdəniz" konsorsiumu ilə müqavilə imzalayıb. Boru xəttinin illik ötürmə gücü 3 milyard kubmetr təşkil edəcək. Perspektivdə bu göstərici ildə 5 milyard kubmetrədək artırıla bilər. Beləliklə, Azərbaycan təbii qazı Bolqarıstanın tələbatının 25-30 faizini ödəyəcək.

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan qazının Avropaya nəqli 2020-ci ilin axırında Cənub Qaz Dəhlizinin sonuncu seqmentinin - TAP-ın işə düşməsi ilə başlayıb. Hazırda Türkiyə, Gürcüstan, Yunanıstan, Bolqarıstan, Albaniya və İtaliya Azərbaycan qazının alıcılarıdır. Göründüyü kimi, yeni çağırışlar qarşısında Azərbaycan qazına tələbat artır.

Oktyabrın 1-də Bolqarıstan Respublikasının Prezidenti Rumen Radevin adından Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun (IGB) açılış mərasimində iştirak edən dövlət və hökumət başçıları üçün rəsmi lanç verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev lançda iştirak edib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Bolqarıstan Respublikasına rəsmi səfəri oktyabrın 1-də başa çatıb.

Hər iki ölkənin Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Sofiya şəhərinin hava limanında Azərbaycan Prezidentinin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyevi Bolqarıstanın yüksək vəzifəli dövlət və hökumət nümayəndələri yola saldılar.

Ağdam rayonuna səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 4-də Ağdam rayonuna səfər ediblər.

Dövlətimizin başçısı yeni çəkilən Bərdə-Ağdam avtomobil yolunda aparılan işlərlə tanış olub. Sonra Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Ağdam rayonunun Eyvazxanbəyli kəndində Atçılıq Nəsilartırma Mərkəzinin, Ağdam rayonunun Xıdırlı və Kəngərli kəndlərinin, şəhərin daxili yol və kommunikasiya şəbəkəsinin, City Hotel Agdam mehmanxanasının təməlqoyma mərasimlərində iştirak ediblər.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım Pənahəli Xanın Sarayı və İmarət Kompleksində görüləcək işlərlə tanış olub, Xurşidbanu Natəvanın abidəsinin açılışında, Ağdam şəhərində keçmiş məcburi köçkünlər üçün inşa olunacaq 470 mənzildən ibarət yaşayış məhəlləsinin, şəhərin dəmir yolu və avtovağzal kompleksinin, rayonun Sarıcalı kəndinin təməlqoyma mərasimlərində iştirak ediblər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Bərdə-Ağdam avtomobil yolunda görülən işlərlə tanış olub.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına yolun texniki göstəriciləri və görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, başlanğıcını Bərdə şəhərindən götürən bu avtomobil yolunun uzunluğu 44,5 kilometr, eni 26,5 metrdir. Birinci texniki dərəcəyə uyğun inşa olunan avtomobil yolu Qarabağın inkişaf planı nəzərə alınmaqla, dörd hərəkət zolağından ibarətdir.

Məlumat verildi ki, yol boyu 4 körpünün, o cümlədən 3 yolüstü piyada keçidinin inşası nəzərdə tutulur. Həmçinin avtomobil yolunda 29 avtobus dayanacağı tikilir. Onlardan 14-nün inşası tamamlanıb.

Qeyd edildi ki, layihə üzrə torpaq işləri başa çatdırılıb, ümumi iş həcminin 75 faizi icra olunub.

Oktyabrın 4-də Ağdam rayonunun Eyvazxanbəyli kəndində Atçılıq Nəsilartırma Mərkəzinin təməlqoyma mərasimi keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva mərasimdə iştirak ediblər.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım atlara baxış keçirdilər.

Prezident İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya Atçılıq Nəsilartırma Mərkəzi barədə məlumat verildi.

Qeyd olundu ki, mərkəzin konsepsiyası "Reflect Architechts" şirkəti tərəfindən hazırlanıb. Potensial böyümə hədəfi 30 hektar olan ərazinin 7 hektarında yerləşən mərkəzin tərkibində 120 baş at üçün xüsusi dizayn edilmiş tövlələr, nəsilartırma laboratoriyaları, baytarlıq klinikası və digər zəruri obyektlər yaradılacaq.

Diqqətə çatdırıldı ki, mərkəzdə 60-80 otaqlı mehmanxana, muzey, kafe, restoran və tribunalar nəzərdə tutulub. İstər peşəkar, istərsə də həvəskar çaparlar üçün xüsusi məşq zonaları, qaçış zolaqları və Çövkən yarışları üçün meydança layihələndirilib.

Prezident İlham Əliyev Atçılıq Nəsilartırma Mərkəzinin təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 4-də Ağdam rayonunun Xıdırlı kəndinin təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər.

Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma kənddə görüləcək işlərlə bağlı məlumat verdi.

Kəndin tikintisi və inkişaf planı barədə videoçarx nümayiş olundu.

Prezident İlham Əliyev Xıdırlı kəndinin təməlini qoydu.

Bildirildi ki, Ağdam şəhərinin mərkəzindən 3 kilometr məsafədə yerləşən Xıdırlı kəndində 5990 nəfərin (1500 ailə) məskunlaşması planlaşdırılıb. Layihələndirilən ümumi ərazi 418 hektardır. Burada məskunlaşacaq əhalinin yaşayış yükünü nəzərə alaraq, məhəllələrin salınmasının birinci mərhələsi üçün 160 hektar torpaq sahəsi ayrılıb. Birinci mərhələdə kəndə 2951 nəfərin köçürülməsi üçün 719 fərdi evin tikilməsi planlaşdırılır.

Vurğulandı ki, kənddə əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsi üçün də hər cür şərait yaradılacaq. Burada mədəniyyət və əyləncə mərkəzləri, dini, xidmət, kommersiya müəssisələri, iqtisadi inkişaf obyektləri, təhsil, idarəetmə və kənd təsərrüfatı sahələri üzrə ümumilikdə 2595 nəfərin işlə təmin olunması planlaşdırılır.

Qeyd edilib ki, Xıdırlıda tikinti işlərinə bu il oktyabrın 10-da başlanılacaq. Kənddə tikinti işlərinin 2024-cü il aprelin 10-da tamamlanması nəzərdə tutulur.

Oktyabrın 4-də Ağdam rayonunun Kəngərli kəndinin təməli qoyulub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva mərasimdə iştirak ediblər.

Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma kənddə görüləcək işlərlə bağlı məlumat verdi.

Kəndin inkişaf planı barədə videoçarx nümayiş olundu.

Qeyd edildi ki, Ağdam şəhərindən 6 kilometr məsafədə yerləşən Kəngərli kəndində 2626 nəfərin (639 ailə) məskunlaşması planlaşdırılıb. Layihələndirilən ümumi ərazi 177,2 hektardır. Burada məskunlaşacaq əhalinin sayı nəzərə alınaraq, yaşayış məhəllələrinin salınmasının birinci mərhələsi üçün 66,2 hektar torpaq sahəsinin ayrılması nəzərdə tutulur. Birinci mərhələdə 1279 nəfərin köçürülməsi üçün 290 fərdi evin inşa edilməsi planlaşdırılır.

Diqqətə çatdırıldı ki, kənddə əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsi üçün hər cür şərait yaradılacaq. Burada mədəniyyət və əyləncə mərkəzləri, müxtəlif təyinatlı bir sıra müəssisələr, iqtisadi inkişaf obyektləri, təhsil, idarəetmə və kənd təsərrüfatı sahələri üzrə ümumilikdə 1182 nəfərin işlə təmin olunması nəzərdə tutulur.

Prezident İlham Əliyev Kəngərli kəndinin təməlini qoydu.

Bildirildi ki, kənddə tikinti işlərinin bu il oktyabrın 10-da başlanılması və 2024-cü il aprelin 10-da tamamlanması nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 4-də Ağdam şəhərinin daxili yol və kommunikasiya şəbəkəsinin təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər.

Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma görüləcək işlərlə bağlı məlumat verdi.

Bildirildi ki, dördzolaqlı Bərdə-Ağdam avtomobil yolu Ağdamın şəhərdaxili yol şəbəkəsi ilə birləşir. Şəhərdaxili yolların ümumi uzunluğu isə 191,1 kilometrdir. İlkin mərhələdə 121 kilometr uzunluğunda yolların inşası nəzərdə tutulur.

Qeyd edildi ki, şəhərdaxili yollar eni 55-60 metr olan 1-ci dərəcəli və eni 40 metr olan 2-ci dərəcəli ümumşəhər əhəmiyyətli prospektlərdən, həmçinin eni 34 metr olan ümumşəhər əhəmiyyətli və eni 20-24 metr olan yerli əhəmiyyətli küçə və yollardan ibarət olacaq. Yolların 2, 4 və 6 zolaqlı olması nəzərdə tutulur.

Prezident İlham Əliyev Ağdam şəhərinin daxili yol və kommunikasiya şəbəkəsinin təməlini qoydu

Oktyabrın 4-də Ağdam şəhərində "City Hotel Agdam" mehmanxanasının təməli qoyulub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva mərasimdə iştirak ediblər.

"PMD Projects" şirkətinin direktoru Nəriman Topçubaşov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma inşa olunacaq mehmanxana barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Ağdamın bərpası konsepsiyasında şəhərin turizm potensialı da nəzərə alınaraq, ona uyğun infrastruktur yaradılır. Hotel müasir səviyyədə inşa olunacaq, rayona səfər edəcək ziyarətçilərin rahatlığı üçün burada hər cür şərait yaradılacaq.

Diqqətə çatdırıldı ki, 130 nömrədən ibarət olacaq beşmərtəbəli hotel binasında konfrans, iclas və banket zalları, fitnes və spa mərkəzləri, restoran və açıq terras yaradılacaq.

Prezident İlham Əliyev "City Hotel Agdam" mehmanxanasının təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 4-də Ağdamda Pənahəli xanın sarayı və İmarət Kompleksində görüləcək işlərlə tanış olub, Xurşidbanu Natəvanın qəbirüstü abidəsinin açılışını ediblər.

Əvvəlcə dövlətimizin başçısına və birinci xanıma Pənahəli xanın sarayı və İmarət Kompleksində görüləcək işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Ağdam rayonunda erməni vandalizminə məruz qalan tarixi-memarlıq abidələrindən biri də Qarabağ xanlığının banisi Pənahəli xanın sarayıdır. Burada Qarabağ xanlığının əsasını qoymuş Pənahəli xanın və xanlıqda müxtəlif illərdə hakimiyyətdə olmuş hökmdarlar – İbrahimxəlil xanın və onun oğlu Mehdiqulu xanın qəbirüstü türbələri, həmçinin Mehdiqulu xanın qızı Xurşidbanu Natəvanın məzarları olub. Lakin Ağdam şəhəri işğal olunduqdan sonra İbrahimxəlil xanın türbəsi və Xurşidbanu Natəvanın qəbirüstü abidəsi də ermənilər tərəfindən dağıdılıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin müvafiq tapşırığına əsasən bu kompleksin bərpası işlərinə başlanılıb.

Qeyd edildi ki, Pənahəli xanın sarayının yerləşdiyi İmarət Kompleksi üçün ilkin konsepsiya layihəsi İtaliyanın "ArtCloud Network International s.c.r.l." şirkəti tərəfindən hazırlanıb.

İlkin konsepsiyaya əsasən, kompleks Pənahəli xanın sarayı, məqbərələr, kassa, məlumat mərkəzi və Qarabağ atları parkından ibarət olacaq. Pənahəli xanın sarayı bərpa edilərək interaktiv muzey kimi fəaliyyət göstərəcək.

Vurğulandı ki, bu kompleksdə aparılacaq bərpa və konservasiya işlərinə mədəniyyət üzrə beynəlxalq ekspert Alesandro Bianҫi rəhbərlik edəcək. O, İtaliya ilə yanaşı, Türkiyə, Gürcüstan, İsrail, İraq, Albaniya, Efiopiya və sair ölkələrdə bərpa və konservasiya işləri üzrə fəaliyyət göstərib, bir çox beynəlxalq təşkilatların həyata keçirdiyi layihə, treninq və proqramlarda mütəxəssis kimi iştirak edib.

Kompleksin ilkin layihələndirilmə işləri üçün tələb olunan maliyyə vəsaitinin qrant qismində Qarabağ Dirçəliş Fondu tərəfindən ayrılması nəzərdə tutulur.

Sonra Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva XIX əsr Azərbaycan romantik şeirinin görkəmli nümayəndəsi, şair, rəssam, xan qızı Xurşidbanu Natəvanın qəbirüstü abidəsinin açılışını etdilər.

Onu da deyək ki, Prezident İlham Əliyevin 2022-ci il 14 mart tarixli Sərəncamı ilə bu il Xurşidbanu Natəvanın 190 illiyinin qeyd olunduğu nəzərə alınaraq yubiley ilində Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən həmin qəbirüstü abidənin bərpa olunması istiqamətində işlərə başlanılıb.

Şairənin qəbirüstü abidəsi özünün ilkin görkəmi əsasında heykəltaraş Kənan Əliyev tərəfindən 350 santimetr hündürlükdə boz qranit materialından hazırlanıb və əvvəlki yerində quraşdırılıb. Ağdamda 1982-ci ildə ucaldılmış və Elcan Şamilovun müəllifi olduğu qəbirüstü abidənin daş yonulması işlərini görmüş Rəfi Zeynalov 40 il sonra da eyni abidənin hazırlanması üçün daş yonub. Bununla bağlı Rəfi Zeynalovun xatirələrini bölüşdüyü qısa film də hazırlanıb.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Xurşidbanu Natəvanın qəbirüstü abidəsinin üzərindəki ağ örtüyü götürdülər, önünə gül dəstələri qoydular.

Oktyabrın 4-də keçmiş məcburi köçkünlər üçün Ağdam şəhərində inşa olunacaq yaşayış məhəlləsinin təməlqoyma mərasimi olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva tədbirdə iştirak ediblər.

Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma məhəllə barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Ağdam şəhərinin təsdiq edilmiş baş planına uyğun olaraq əhalinin səmərəli və yüksək həyat səviyyəsini təmin etmək məqsədilə müasir tələblərə cavab verəcək yaşayış məhəllələrinin salınması nəzərdə tutulub. Təməli qoyulan yaşayış məhəlləsinin salınması üçün 6,9 hektar torpaq sahəsi ayrılıb. Ərazi şəhərin şimal-şərqində yerləşir. Şərqdən Üzərliktəpə tarixi arxeoloji abidəsi, qərbdən isə şəhərin tarixi mərkəzi ilə əhatələnib. Həmçinin "İmarət" adlanan tarixi ərazi də məhəllənin yaxınlığındadır.

Qeyd edildi ki, layihə üzrə yaşayış binaları 4-7 mərtəbəli olacaq. Burada 1139 mənzil inşa ediləcək. Yaşayış məhəlləsində 3068 nəfər məskunlaşdırılacaq. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə "yaşıl enerji" zonasının yaradılması hədəfinə uyğun olaraq, məhəllədəki binaların enerji təchizatında alternativ enerji mənbələrindən istifadə üzrə konseptual həllər işlənmişdir.

Prezident İlham Əliyev yaşayış məhəlləsinin təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 4-də Ağdam şəhərində Dəmir yolu və Avtovağzal Kompleksinin təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər.

Dövlətimizin başçısına və birinci xanıma kompleks barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, iki mərtəbə və terrasdan ibarət olmaqla layihələndirilən kompleksə dəmir yolu vağzalı və avtovağzal daxildir. Kompleks vahid nəqliyyat qovşağı şəklində milli arxitektura üslubunda dizayn edilib. Eyni zamanda, kompleksin tikintisində milli ornamentlər əsas götürülməklə, şüşə elementlərdən geniş istifadə olunacaq. Kompleks Ağdam rayonunun logistik imkanlarını genişləndirəcək. Dəmir yolu vağzalı gündəlik 800-1000 nəfər sərnişinin daşınmasına imkan verəcək. Avtovağzal isə gündəlik 1300-1500 nəfər sərnişinə xidmət edəcək.

Qeyd olundu ki, kompleksdə gözləmə zalları, bilet kassaları, tibb və polis məntəqələri, ana və uşaq otağı, əl yüklərini saxlama kamerası, texniki otaqlar, mağazalar, uşaqlar üçün əyləncə zonası, restoran və istirahət guşələri yaradılacaq.

Prezident İlham Əliyev kompleksin təməlini qoydu.

Oktyabrın 4-də Ağdam rayonunun Sarıcalı kəndinin təməli qoyulub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev təməlqoyma mərasimində iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına kənddə görüləcək işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Sarıcalı kəndi 1720 nəfər (425 ailə) əhali üçün planlaşdırılır. Layihələndirilən ümumi ərazi 101,9 hektardır. Burada məskunlaşacaq əhalinin sayı nəzərə alınaraq, yaşayış məhəllələrinin salınmasının birinci mərhələsi üçün 50,3 hektar torpaq sahəsi ayrılıb.

Qeyd olundu ki, birinci mərhələdə 895 nəfərin köçürülməsi üçün 211 fərdi ev tikiləcək. Ağdam şəhərinin mərkəzindən 6 kilometr məsafədə yerləşən Sarıcalı kəndində əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsi üçün hər cür şərait yaradılacaq. Burada mədəniyyət və əyləncə mərkəzləri, müxtəlif təyinatlı bir sıra müəssisələr, iqtisadi inkişaf obyektləri, təhsil, idarəetmə və kənd təsərrüfatı sahələri üzrə ümumilikdə 774 nəfərin işlə təmin olunması nəzərdə tutulur.

Prezident İlham Əliyev Sarıcalı kəndinin təməlini qoydu.

Çex Respublikasına səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin və Çex Respublikasının Baş naziri Petr Fialanın dəvəti ilə "Avropa siyasi birliyi" Zirvə Toplantısında iştirak etmək üçün Praqada səfərdədir.

Oktyabrın 6-da Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel ilə görüşü olub.

Görüşdə Ermənistan-Azərbaycan əlaqələrinin normallaşdırılması istiqamətində Brüsseldə Şarl Mişelin iştirakı ilə keçirilmiş görüşlərin əhəmiyyəti qeyd olundu. Prezident İlham Əliyev Şarl Mişelə vasitəçilik missiyasına görə təşəkkürünü bildirdi. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Brüssel formatını dəstəklədiyini qeyd etdi.

Şarl Mişel bununla bağlı dövlətimizin başçısına minnətdarlığını bildirdi.

Söhbət zamanı gələn ay Brüsseldə keçirilməsi nəzərdə tutulan üçtərəfli görüşün gündəliyi müzakirə olundu.

Görüşdə Azərbaycan-Avropa İttifaqı tərəfdaşlıq əlaqələrinin perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Oktyabrın 6-da Çex Respublikasının paytaxtı Praqada "Avropa siyasi birliyi" Zirvə Toplantısının açılış plenar iclası keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iclasda iştirak edib.

Çex Respublikasının Baş naziri Petr Fiala Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi, Zirvə Toplantısında iştirak edən digər dövlət və hökumət başçılarını qarşılayıb.

Sonra plenar iclas keçirilib.

İclas başa çatandan sonra iştirakçılar birgə foto çəkdiriblər.

* * *

Qeyd edək ki, "Avropa siyasi birliyi" qitənin ölkələri arasında siyasi əlaqələndirmə platformasıdır. Birliyin məqsədi ümumi maraq doğuran məsələlərin həlli üçün siyasi dialoqu və əməkdaşlığı inkişaf etdirmək, Avropa qitəsinin təhlükəsizliyini, sabitliyini və rifahını gücləndirməkdir.

Zirvə Toplantısında ümumilikdə 44 ölkənin dövlət və hökumət başçıları iştirak edirlər. İlk dəfə keçirilən "Avropa siyasi birliyi" Zirvə Toplantısı Avropa ölkələrinin liderlərini bərabərhüquqlu və birlik ruhunda bir araya gətirir. Toplantı ərzində liderlər müxtəlif fikir mübadilələri zamanı sülh və təhlükəsizlik, iqtisadi vəziyyət, enerji və iqlim, miqrasiya və hərəkətlilik məsələlərini müzakirə edə biləcəklər

Oktyabrın 6-da Praqada "Avropa siyasi birliyi" Zirvə Toplantısı çərçivəsində "Avropa qitəsində sülh və təhlükəsizlik" mövzusunda dəyirmi masa keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Dəyirmi masada çıxış edən Prezident İlham Əliyev bildirib ki, İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra regionda yeni vəziyyət yaranıb. Ermənistan tərəfindən 30 illik işğala, işğal dövründə törədilmiş dağıntılara, vəhşiliklərə baxmayaraq, Azərbaycan Ermənistanla sülh müqaviləsinin imzalanması təklifi ilə çıxış edib. Dövlətimizin başçısı deyib ki, bu sülh müqaviləsinin əsasını Azərbaycanın təklif etdiyi 5 prinsip - Dövlətlərin bir-birlərinin suverenliyi, ərazi bütövlüyü, beynəlxalq

sərhədlərinin toxunulmazlığı və siyasi müstəqilliyini qarşılıqlı şəkildə tanıması; Dövlətlərin bir-birlərinə qarşı ərazi iddialarının olmamasının qarşılıqlı təsdiqi və gələcəkdə belə bir iddianın qaldırılmayacağına dair hüquqi öhdəliyin götürülməsi; Dövlətlərarası münasibətlərdə bir-birlərinin təhlükəsizliyinə hədə törətməkdən, siyasi müstəqillik və ərazi bütövlüyünə qarşı hədə və gücdən istifadə etməkdən, habelə BMT Nizamnaməsinin məqsədlərinə uyğun olmayan digər hallardan çəkinmək; Dövlət sərhədinin delimitasiyası və demarkasiyası, diplomatik münasibətlərin qurulması; Nəqliyyat və kommunikasiyaların açılışı, digər müvafiq kommunikasiyaların qurulması və qarşılıqlı maraq doğuran digər sahələrdə əməkdaşlığın qurulması təşkil etməlidir. Prezident İlham Əliyev bu xüsusda Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması prosesində və Brüssel sülh gündəliyinin formalaşmasında Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin iştirakı və təşəbbüsü ilə keçirilmiş görüşlərin əhəmiyyətini vurğulayıb. Dövlətimizin başçısı xatırladıb ki, oktyabrın 2-də iki ölkənin xarici işlər nazirləri bu xüsusda görüş keçiriblər. Sülh müqaviləsi üzrə danışıqlar uzun müddət davam etməməli, mümkün qısa zaman kəsiyində başa çatdırılmalıdır.

Prezident İlham Əliyev, eyni zamanda, qeyd edib ki, Azərbaycan Türkiyə və Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması üzrə aparılan prosesi dəstəkləyir. Vurğulayıb ki, Azərbaycanla Ermənistan arasında olan normallaşma prosesi və Türkiyə ilə Ermənistan arasındakı normallaşma prosesi bir-birini tamamlayacaq proseslərdir, bütövlükdə regionda sülhün və əmin-amanlığın təmin olunmasına xidmət göstərə biləcək haldır.

Dövlətimizin başçısı, həmçinin Cənubi Qafqazda sülh və sabitliyin təmin olunması baxımından Azərbaycan-Gürcüstan-Ermənistan, yəni, üçlü formatda vahid müzakirə platformasının yaradılmasının vacibliyini qeyd edib. Deyib ki, burada da enerji, kommunikasiya və qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlər müzakirə edilə bilər.

Yekunda Prezident İlham Əliyev bir daha dövlətlərarası münasibətlərdə beynəlxalq hüququn prinsiplərinin rolunu qeyd edib, xüsusilə ərazi bütövlüyü prinsipinə diqqət çəkib. Bu prinsipə münasibətdə eyni yanaşmanın və dövlətlərarası münasibətlərdə bu prinsipin üstünlük təşkil etməsinin vacibliyini vurğulayıb. Həmçinin bu prinsipə münasibətdə selektiv yanaşmaların kənara qoyulmasının önəmini qeyd edib.

Oktyabrın 6-da Praqada İlham Əliyevin Fransa Prezidenti, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti və Ermənistanın baş naziri ilə görüşü keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 6-da Praqada Azərbaycan televiziya kanallarına müsahibə verib.

Müsahibə təqdim edilir.

Prezident İlham Əliyev: Buyurun, eşidirəm sizi.

– Cənab Prezident, ilk növbədə, bizə vaxt ayırdığınıza görə minnətdarlığımızı ifadə edirik. Bu gün kifayət qədər sıx qrafikiniz var idi. İlk görüş Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişellə oldu. Sülhə doğru daha bir addımın atılması üçün son görüş də onun vasitəçiliyi ilə keçirildi. Daha da yaxınlaşa bilirikmi və bu prosesdə Avropa İttifaqının, şəxsən Şarl Mişelin rolunu necə qiymətləndirirsiniz?

– Ümid edirəm ki, biz sülhə yavaş-yavaş yaxınlaşırıq və Şarl Mişelin də bu sahədəki fəaliyyətini mən yüksək qiymətləndirirəm. Çünki bildiyiniz kimi, Brüsseldə bir neçə dəfə üçtərəfli görüş keçirilmişdir və hər dəfə biz sülhə daha da yaxınlaşırıq. Bu dördtərəfli görüş Şarl Mişel və Emmanuel Makron tərəfindən təşkil edilmişdir və bu görüş zamanı da önəmli məsələlər müzakirə olunub. Hesab edirəm ki, bu görüşün də sülh müqaviləsinə çatmaq üçün önəmi olacaq.

Hələ ki, təmaslar davam edir. Biz danışdıq ki, şam yeməyindən sonra yenə də bir araya gələk. Hər halda, sülh prosesinə artıq təkan verildi. Bildiyiniz kimi, Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirləri ilk görüşü keçirdilər və bizim fikrimizcə, bunun ardı kəsilməməlidir. Tezliklə nazirlər ikinci dəfə görüşməlidirlər və biz təklif etdik ki, ondan sonra hər iki ölkənin işçi qrupları da bir araya gəlsinlər, bəlkə də bir görüş kimi yox, bir neçə gün ərzində sülh müqaviləsinin mətninin hazırlanması ilə məşğul olsunlar. Yəni, bizim niyyətimiz bundan ibarətdir. Hesab edirəm Praqa görüşləri - həm bu gün səhər Şarl Mişellə bir saat yarım görüş keçirdik, bir çox məsələləri müzakirə etdik və indiki görüş, axşam keçiriləcək görüş də bir məqsədi güdür ki, tezliklə Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh müqaviləsi imzalansın.

– Cənab Prezident, Azərbaycanın bu tədbirə dəvət olunması ölkəmizin Avropa üçün artan əhəmiyyətini bir daha vurğuladı. Bəs, Azərbaycan-Avropa İttifaqı münasibətləri yaxın gələcəkdə hansı istiqamətlərdə inkişaf edə bilər?

– Bir sıra istiqamətlər üzrə çox fəal əməkdaşlıq aparılır, əlbəttə ki, ilk növbədə, enerji sahəsində. Buna misal olaraq bu ilin iyul ayında Avropa Komissiyasının Prezidenti ilə Bakıda imzalanmış Anlaşma Memorandumunu qeyd edə bilərəm. Bu gün Azərbaycanın enerji resurslarına Avropada daha böyük tələbat var. Bizim tərəfimizdən həyata keçirilmiş layihələrin əhəmiyyəti bu gün özünü daha da büruzə verir.

Digər istiqamətlər, əlbəttə ki, siyasi dialoq. Avropa İttifaqı bizim üçün çox önəmli tərəfdaşdır və yeni saziş üzərində iş aparılır. Sazişin böyük əksəriyyəti artıq razılaşdırılmışdır və qalan məsələlər o qədər də böyük prinsipial xarakter daşımır. Nəqliyyat sahəsində əməkdaşlıq üçün yeni imkanlar yaradılıb. Çünki Azərbaycanın coğrafi vəziyyəti və müasir nəqliyyat infrastrukturu Avropa üçün də çox önəmlidir. Həm Şərq-Qərb, həm də Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərini nəzərdə tuturam. Avropa İttifaqı ölkələri bizim əsas ticarət tərəfdaş-

larımızdır. Azərbaycanın geosiyasi məkanda artan rolu, əlbəttə, iqtisadi sahədə də, sərmayə qoyuluşu sahəsində də özünü göstərir. Yəni, bir çox sahələr üzrə - əlbəttə ki, təhsil, humanitar sahə çox önəmlidir. Mən deyə bilərəm ki, son aylar ərzində Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında həm təmasların sayı kəskin artıb, eyni zamanda, mahiyyət də yeni müstəviyə çıxıb və qarşılıqlı etimad artıb. Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm.

O ki qaldı, Azərbaycanın bu tədbirə Avropa tərəfindən dəvət edilməsinə, bunu, əlbəttə, biz yüksək qiymətləndiririk. Bu, yeni platformadır, müzakirələr təzə başlayıb. Hələ ki, bu təşəbbüsün gələcəyi ilə bağlı dəqiq bir şey demək mümkün deyil. Amma hər halda, Azərbaycanı həm Avropa İttifaqı tərəfindən, həm də tədbirin ev sahibi – Çexiya tərəfindən bu Avropa ailəsinə dəvət etmələri deməyə əsas verir ki, bizim əlaqələrimizin çox gözəl perspektivləri vardır.

– Cənab Prezident, enerji məsələsinə toxundunuz. Bu gün ölkəmizin Avropanın enerji təhlükəsizliyində rolunu necə qiymətləndirirsiniz? Mövcud geosiyasi vəziyyətdə Azərbaycan qazı Avropaya nə vəd verir və qazın həcmini artırmağımız üçün Avropa hansı addımlar atmalıdır?

– Deyə bilərəm ki, burada da çox dəqiq və açıq gündəlik var. Çünki biz öz enerji layihələrimizi uzun illərdir icra edirik. Sadəcə, indiki dünyada mövcud olan geosiyasi vəziyyət bizim resurslarımıza tələbatı kəskin artırmışdır. Əgər belə demək mümkündürsə, tale elə gətirdi ki, bizim bütün layihələrimiz hazır olan vaxtda Avropada qaza olan tələbat daha da artdı. Bu yaxınlarda Bolqarıstanda Yunanıstan-Bolqarıstan İnterkonnektorunun açılış mərasimində də mən bu barədə məlumat verdim ki, biz ötən il qaz ixracatımızı əvvəlki ilə nisbətən 40 faiz artırmışıq. Bu il təxminən 30-40 faiz artıracağıq. Əlbəttə ki, bu, böyük sərmayə tələb edir və biz buna getməyə hazırıq və buna gedirik. Ona görə Avropa İttifaqı ilə imzalanmış Memoranduma əsasən növbəti illərdə biz Avropaya qaz ixracatını ən azı iki dəfə artırmağı planlaşdırırıq. Yəni, əgər keçən il bu, 9 milyard kubmetr idisə, deməli, 2027-ci ildə bu, ən azı 18 milyard kubmetr olacaq, bəlkə də çox. İndi yeni qaz yataqları istismara düşür, mövcud qaz yataqlarından hasilat artırılacaq. Eyni zamanda, Azərbaycanda bərpaolunan enerji növlərindən istifadə olunması böyük həcmdə təbii qaz ehtiyatı yaradacaq. Həmçinin enerji təsərrüfatının səmərəliliyinin artırılması nəticəsində itkilər müəyyən dərəcədə ixtisar ediləcək, yəni, biz bu qədər itkilərlə üzləşməyəcəyik. Ona görə bu gün mümkün olan qaz ixrac potensialımızı təsəvvür etmək bir qədər çətindir, çünki daha da çox ola bilər. Biz, əlbəttə ki, çox təvazökarcasına bu rəqəmləri səsləndiririk. O rəqəmləri səsləndiririk ki, onların həyata keçməsinə tam əminik. Amma əminəm ki, daha çox olacaq. Bizim həm qazımız, həm neftimiz, eyni zamanda, elektrik enerjimiz də Avropa qitəsinə ixrac ediləcəkdir. Buna nail olmaq üçün indi konkret proqramlar işlənib hazırlanır, bəlkə də bu haqda danışmaq bir qədər tezdir. Amma ümid edirəm ki, yaxın 6-7 ay ərzində bu sahədə də çox ciddi irəliləyiş olacaq. Ona görə Azərbaycan Avropa üçün və təkcə Avropa üçün yox, dünya üçün çox önəmli, strateji enerji tərəfdaşı olacaqdır.

– Cənab Prezident, Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan ilə görüşün detalları barədə də öyrənmək istərdik. Nəzərə alsaq ki, Azərbaycan ərazisində hələ də qanunsuz erməni silahlı birləşmələri mövcuddur, digər tərəfdən isə Azərbaycan üçün əsas prioritet mina təhlükəsizliyi məsələsidir. Ermənistan isə hələ də təxribatlar törətməyə davam edir. Görüş çərçivəsində hansı məsələlərə toxunuldu və istərdik ki, Siz ətraflı şəkildə məlumat verəsiniz.

– Bəli, bu məsələ bütün görüşlərdə qaldırılır. Bu gün də Ermənistan baş naziri ilə tədbir çərçivəsində ayaqüstü söhbətim də olmuşdur, bundan sonra da olacaqdır. Ermənistanın bu addımlarının sülhə zərər vurması haqqında Azərbaycan tərəfi hər dəfə öz sözünü deyir. Bu gün dördtərəfli görüşdə də mən qeyd etdim ki, İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatandan sonra ermənilər tərəfindən ən azı 1400 mina basdırılıb və bu, bizə qarşı növbəti cinayətdir, növbəti terror aktıdır. Onu da bildirdim ki, 250-dən çox azərbaycanlı müharibədən sonra ya həlak olub, ya da ki, ağır yaralanıb. Yəni, bizə qarşı erməni terroru davam edir və buna son qoyulmalıdır. Minaların basdırılması yeganə cinayət deyil.

Siz də qeyd etdiniz ki, bu günə qədər erməni silahlı birləşmələri bizim torpağımızdan çıxarılmayıb. Biz bunu tələb edirik. Düzdür, onların bir qismi çıxarılıb, amma hələ də onlar torpağımızda mövcuddur və ümid edirəm ki, buna da son qoyulacaq. Çünki bir şeyi artıq bütün dünya ictimaiyyəti açıq dərk edir ki, Qarabağ Azərbaycandır! Bunu biz hər dəfə deyirdik, işğal dövründə, müharibə dövründə, müharibədən sonra. Bu gün dünya birliyi bu həqiqəti artıq nəinki dərk edir, həm də bunu tələffüz edir. Qarabağda yaşayan ermənilər, – mən bunu dünən Ağdamda demişəm, – bizim vətəndaşlarımızdır və onların taleyini, onların gələcək həyatını biz hər hansı bir ölkə ilə müzakirə etmək fikrində deyilik, o cümlədən Ermənistanla. Bu, bizim daxili işimizdir və Azərbaycan vətəndaşları hansı hüquqlara malikdirlərsə, ermənilər də o hüquqlara malik olacaqlar. Hər halda, əmin ola bilərlər ki, onların yaşayışı, Azərbaycan cəmiyyətinə inteqrasiya edilmiş yaşayışı indiki yaşayışdan qat-qat yaxşı olacaqdır.

– Cənab Prezident, Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanla görüş barədə danışarkən, növbəti belə görüşün noyabrda keçiriləcəyi elan edildi. Artıq gələn ay sülh müqaviləsi bağlana bilərmi, ümumiyyətlə, bu sənədin razılaşdırılması hansı mərhələdədir? Nəqliyyat yollarının açılması barədə maddənin bu sənədə daxil olduğunu nəzərə alsaq, o, region üçün nə kimi əhəmiyyət daşıyır?

– Prinsipcə, hələ bir müddət bundan əvvəl mən demişəm ki, Ermənistan tərəfindən xoş məram olarsa, sülh müqaviləsi ilin sonunadək imzalana bilər. Vaxt keçir, bizim təşəbbüslər heç də asan irəliləmir, xarici işlər nazirlərinin birinci görüşü konkret nəticələr verməsə də, hesab edirəm ki, bu, müsbət addımdır. Düşünürəm ki, yaxın vaxtlarda qərar qəbul edilərsə, iki ölkənin işçi qrupları sülh müqaviləsinin mətni üzərində işləməyə başlayacaqlar, biz ilin sonunadək razılaşmaya nail ola bilərik. Deməliyəm ki, bizim tərəfdən elan edilən beş prinsiplə bağlı heç kimin – nə erməni tərəfinin, nə də Avropa İttifaqının heç bir sualı yoxdur. Bu gün Fransa Prezidenti ilə görüş zamanı mən gördüm ki, bu beş prinsip qəbul edilir. Bu, təbiidir, çünki biz yeni heç nə icad etməmişik. Bu, münasibətləri normallaşdırmaq istəyən dövlətlər arasında münasibətlərə əsaslanan prinsiplərdir.

Bizim daxili məsələlərə gəlincə, təbii ki, sülh müqaviləsində bu barədə söhbət gedə bilməz. Qarabağda erməni əhalinin həyatının necə qurulacağına gəlincə, bu, ayrı məsələdir. Biz xarici siyasət blokumuz çərçivəsində məsləhətləşmələri intensivləşdirməyi, eləcə də Qarabağın erməni əhalisinin nümayəndələri ilə qeyri-formal əlaqələri davam etdirməyi planlaşdırırıq. Deməliyəm ki, belə əlaqələr artıq müəyyən müddətdir ki, aparılır. Düşünürəm ki, bu, hələ Rusiya sülhməramlı kontingentinin məsuliyyət zonasında yaşayan əsas əhali ilə tam anlayışa gətirib çıxaracaq. Çünki Azərbaycan cəmiyyətinə inteqrasiyanın, sadəcə, başqa yolu yoxdur. Əgər kim hesab edirsə ki, onlara Azərbaycan vətəndaşı kimi yaşamaq lazımdır, fikrimcə, onlar peşman olmayacaqlar. Amma əgər bu, hansı səbəblərdən kiməsə münasib deyilsə, onlar özləri üçün başqa yaşayış yeri seçə bilərlər.

Buna görə də sülh müqaviləsinin beş prinsipi mümkün qədər tez paraflanmalıdır, sülh müqaviləsinin mətni üzərində iş bu prinsiplər əsasında başlamalıdır. Əminəm ki, buna tez nail olmaq mümkündür. Çünki hesab etmirəm ki, bu, hansısa çoxcildlik olmalıdır, bu, beynəlxalq hüquq, beynəlxalq təcrübə çərçivəsində parametrləri müəyyən edən bir neçə maddədən ibarət yetərincə yığcam sənəd olmalıdır. Bununla biz müharibə, düşmənçilik səhifəsini qapadacağıq. Əlbəttə ki, kommunikasiyaların açılması – bu, mümkün sülh müqaviləsinin hissəsi deyil, bu, mahiyyətcə artıq olmalı idi. Ona görə ki, bu, Ermənistanın 2020-ci il noyabrın 10-da götürdüyü, amma yerinə yetirmədiyi öhdəlikdir. Bu gün mən Ermənistanın baş nazirinə yenə də müraciət edəndə ki, nəhayət bizə avtomobil yolu üçün marşrut verin, təəssüflər olsun, yenə də cavab ala bilmədim. Bu, hətta gülməli də deyil, çünki orada o qədər də böyük sahə yoxdur. Hamı bilir ki, dəmir yolu və avtomobil yolu haradan keçməlidir. Bizə Naxçıvana könüllü olaraq keçid verilməməsi anlaşılan deyil. Öz öhdəliyini pozmaq, əlbəttə, son dərəcə biabırçı faktdır. Lakin biz hələ səbir edirik, təmkin göstəririk. Əminəm, biz buna da nail olacağıq, yaxşı olardı ki, gec deyil, tez olsun. Buna görə də bu suallar fikrimcə, ölkə rəhbərləri səviyyəsində noyabrda planlaşdırılan Brüssel görüşünün gündəliyində də, xarici işlər nazirlərinin tarixi hələ müəyyən edilməyən görüşündə də, bu ay Brüsseldə bizim təklifimizlə təşkil olunacaq delimitasiya üzrə görüşlərdə də üstünlük təşkil edəcək.

-Cənab Prezident, icazənizlə, iki məsələyə görə Sizə bir daha təşəkkürümüzü bildirək. Qeyd etdiniz ki, bundan sonra da Sizin görüşünüz nəzərdə tutulur. Birincisi, sıx qrafikinizdə bizə vaxt ayırdığınıza görə. İkincisi isə bu gün liderlərin birgə fotosu çox geniş yayıldı, sosial şəbəkələrdə çox geniş müzakirə olundu və qeyd edildi ki, bizim mövqeyimiz mərkəzdə və öndədir. Əslində, Azərbaycanın bu mövqeyinə görə də bir daha təşəkkür edirik.

Prezident İlham Əliyev: Mən də təşəkkür edirəm. Çox sağ olun

Oktyabrın 6-da Praqada "Avropa siyasi birliyi" Zirvə Toplantısı çərçivəsində işçi nahar formatında bağlanış plenar iclası keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Oktyabrın 6-da Praqada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Fransa Respublikasının Prezidenti Emmanuel Makron, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə yenidən görüşü olub.

Rusiya Federasiyasına işgüzar səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə MDB Dövlət Başçılarının qeyri-rəsmi görüşündə iştirak etmək üçün oktyabrın 7-də Sankt-Peterburq şəhərinə işgüzar səfərə gəlib.

Sankt-Peterburq şəhərinin Pulkovo-1 hava limanında dövlətimizin başçısı İlham Əliyevi Sankt-Peterburqun qubernatoru Aleksandr Beqlov və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Oktyabrın 7-də Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində MDB Dövlət Başçılarının qeyri-rəsmi görüşü keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 7-də Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində MDB dövlət başçılarının şərəfinə təşkil olunan qeyri-rəsmi naharda iştirak edib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərinə işgüzar səfəri oktyabrın 7-də başa çatıb.

Qırğızıstan Respublikasına dövlət səfəri

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 11-də Qırğız Respublikasına dövlət səfərinə gəlib.

Hər iki ölkənin Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Bişkek şəhərinin "Manas" Beynəlxalq Hava Limanında Prezident İlham Əliyevin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Hava limanında dövlətimizin başçısını Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov qarşıladı.

Qırğız Respublikasında dövlət səfərində olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 11-də Bişkekdə "Ata-Beyit" Milli Tarixi-Memorial Kompleksini ziyarət edib.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu.

Dövlətimizin başçısı görkəmli Qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun məzarını da ziyarət etdi və üzərinə gül dəstəsi qoydu.

Məlumat verildi ki, Qırğız dövlətçiliyinin ən mühüm inkişaf mərhələlərinin tarixi yaddaşının bərpası və qorunub saxlanılması məqsədilə tikilən "Ata-Beyit" Milli Tarixi-Memorial Kompleksi 2000-ci il iyulun 8-də açılıb. Memorial görkəmli Qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun təklifi ilə "Ata-Beyit" – "Ataların məzarlığı" adlandırılıb.

Qırğız memarlığının elementləri nəzərə alınmaqla müasir standartlara uyğun inşa edilmiş kompleks üç hissədən – memorial günbəzdən, qəbirüstü plitələrdən və memorial divardan ibarətdir.

Ümumi sahəsi iki hektar olan kompleksdə 1920-1930-cu illərdə Qırğızıstanın siyasi həyatını əks etdirən sənədlər və fotoşəkillər, digər tarixi materiallar toplanıb. Kompleksin mərkəzində məzarlıq yerləşir, həmçinin burada muzey fəaliyyət göstərir.

Kompleksdə Qırğız xalqının mübarizəsinin rəmzi olan "Urkun" abidəsi də var.

Oktyabrın 11-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Bişkekdəki Ala-Arça dövlət iqamətgahında rəsmi qarşılanma mərasimi olub.

Azərbaycanın və Qırğızıstan Dövlət bayraqlarının dalğalandığı meydanda Prezident İlham Əliyevin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevi qarşıladı.

Fəxri qarovul dəstəsinin rəisi Azərbaycan Prezidentinə raport verdi.

Azərbaycanın və Qırğızıstan Dövlət himnləri səsləndirildi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Qırğızıstan əsgərlərini salamladı.

Prezidentlər fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdilər.

Qırğızıstanın dövlət və hökumət nümayəndələri Prezident İlham Əliyevə, Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvləri isə Prezident Sadır Japarova təqdim edildi.

Fəxri qarovul dəstəsi hərbi marşın sədaları altında prezidentlərin qarşısından keçdi.

Dövlət başçıları rəsmi foto çəkdirdilər.

Oktyabrın 11-də Bişkekdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarovun iştirakı ilə Azərbaycanla Qırğızıstan arasında Birinci Dövlətlərarası Şuranın məhdud tərkibdə iclası keçirilib.

İclasda çıxış edən Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov dedi:

-Hörmətli İlham Heydər oğlu, Sizinlə bu dəfə qonaqpərvər Qırğızıstan torpağında yenidən görüşməyimə çox şadam. Qırğızıstan-Azərbaycan qarşılıqlı əlaqələrinə dair məsələləri müzakirə etmək fürsətinə görə də şadam. Mən Azərbaycana səfərimi böyük məmnuniyyətlə xatırlayıram. Bu ilin aprelində mənə və nümayəndə heyətimizin üzvlərinə göstərdiyiniz qonaqpərvərliyə görə səmimi minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm.

Biz Sizin dövlət səfərinizə olduqca böyük əhəmiyyət veririk. Çünki bu səfər bizim qardaş ölkələrimiz arasında əsl strateji tərəfdaşlıq münasibətlərini nümayiş etdirir. Bizim xalqlarımızın dostluğu zamanın və tarixin sınağından çıxmış uzunmüddətli etibarlı və səmimi münasibətlərə əsaslanır. Ölkələrimiz bu il Dostluq və əməkdaşlıq haqqında Müqavilənin 25 illiyini qeyd ediblər. Üç aydan sonra bizim yeni yubileyimiz – diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30 illiyi olacaq. Biz bu tarixə yaxşı nəticələrlə yaxınlaşmışıq. Bizim əməkdaşlığımız strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlib.

Fərəhli haldır ki, dinamik şəkildə möhkəmlənən və genişlənən əlaqələr ölkələrimizin parlamentləri, hökumətləri və aidiyyəti qurumları arasında aktiv qarşılıqlı fəaliyyətlə nəticələnib. Aprel ayındakı bir sıra razılaşmalarımız hökumətlərarası birgə komissiyanın xətti ilə əməli surətdə həyata keçirilib, İşgüzar Şura yaradılıb, Heydər Əliyev adına, Nizami Gəncəvi adına məktəbləri, Qırğızıstan- Azərbaycan Dostluq Parkını birlikdə açacağıq. Əminəm ki, Sizin səfəriniz və Dövlətlərarası Şuranın iclasının keçirilməsi ikitərəfli münasibətlərə yeni təkan verəcək. Bu, bizim əməkdaşlığımızın siyasi, ticari-investisiya və mədəni-humanitar sahələrdə fəal inkişafının parlaq göstəricisidir. Xüsusilə vurğulamaq istərdim ki, Qırğızıstan qardaş Azərbaycanla sistemli və uzunmüddətli əməkdaşlıq əzmindədir və strateji sahələrdə ciddi qarşılıqlı fəaliyyətə hazırdır.

Hörmətli İlham Heydər oğlu, biz beynəlxalq təşkilatlarda da aktiv qarşılıqlı fəaliyyət göstərir və beynəlxalq strukturlara namizədliklərin irəli sürülməsi zamanı bir-birimizi dəstəkləyirik. Qırğızıstan beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri çərçivəsində Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə dair mövqeyinə həmişə

tərəfdar olub. Biz Sizə ona görə minnətdarıq ki, Siz Qırğızıstanın bütün təşəbbüslərini beynəlxalq arenada dəstəkləyirsiniz. Bizim ölkələrimiz BMT, ATƏT, ŞƏT, TDT, İƏT və Qoşulmama Hərəkatı kimi nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarda və strukturlarda aktiv qarşılıqlı fəaliyyət göstərir. Əminəm ki, əməkdaşlığımızın yüksək səviyyəsi uzunmüddətli olacaq.

Hörmətli İlham Heydər oğlu, Qırğızıstan-Azərbaycan qarşılıqlı fəaliyyətinin aktual məsələlərini müzakirə etməyə hazıram və sözü Sizə verirəm, buyurun.

* * *

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Çox sağ olun, cənab Prezident. İlk növbədə, qardaş Qırğızıstana dövlət səfərinə dəvətə görə təşəkkürümü bildirirəm. Həmçinin Sizin yarım il bundan əvvəl Azərbaycana səfərinizi məmnunluqla xatırlayıram. Münasibətlərimizin belə dinamikası ondan xəbər verir ki, biz qarşılıqlı əməkdaşlıq potensialını artırmaq əzmindəyik. Sizin Azərbaycana rəsmi səfəriniz zamanı ölkələrimiz arasında Strateji tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamə imzalanıb. Bu Bəyannamə bizim əlaqələrimizi daha yüksək səviyyəyə qaldırıb. Əminəm ki, mənim səfərimin yekunlarına dair razılaşmalar əldə olunacaq və bu razılaşmalar bir çox sahələrdə əməkdaşlığın dərinləşməsinə kömək edəcək.

Siz bizim ölkələrin həm beynəlxalq arenada, həm də ticari-iqtisadi əlaqələr çərçivəsində əməkdaşlıq istiqamətlərini qeyd etdiniz. Düşünürəm ki, bu gün və sabah həm biz Sizinlə, həm də nümayəndə heyətlərinin üzvləri planlarımızı ətraflı müzakirə etmək və tərəfdaşlığın möhkəmləndirilməsi yollarını müəyyənləşdirmək fürsəti əldə edəcəyik. Mən əmtəə dövriyyəsinin rəqəmlərinə baxdım. Əlbəttə, onlar bizi məmnun edə bilməz. Lakin fikrimcə, bu, bizim nəzərdə tutduğumuz o planlardır ki, qısa zaman kəsiyində qarşılıqlı ticarətin həcmini artırmağa imkan verəcək. Azərbaycan, həmçinin Sizin ölkədə investisiya layihələrində maraqlıdır. Biz bu gün bunu da müzakirə edəcəyik.

Mən Azərbaycan dövlətinin banisi Heydər Əliyevin xatirəsinə ehtirama görə Sizə xüsusi təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bişkekin böyük məktəblərindən birinə onun adı verilib. Həmçinin qeyd etdiyiniz kimi, Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkı, Nizami Gəncəvi adına məktəb açılacaq. Bizim əməkdaşlığımızın bütün bu əlamətdar anları, əlbəttə, Azərbaycan xalqının dərin minnətdarlığına səbəb olur və bizim münasibətlərin qardaşlıq xarakterini ifadə edir. Əminəm ki, biz bundan sonra da səmərəli əməkdaşlıq edəcəyik, ölkələrimiz arasında münasibətlər dinamik inkişaf edəcək.

Oktyabrın 11-də Bişkekdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarovun iştirakı ilə Azərbaycanla Qırğızıstan arasında Birinci Dövlətlərarası Şuranın geniş tərkibdə iclası keçirilib.

İclasda çıxış edən Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov dedi:

– Möhtərəm İlham Heydər oğlu.

Hörmətli nümayəndə heyətinin üzvləri.

Hörmətli İlham Heydər oğlu, Sizi və başçılıq etdiyiniz Azərbaycan Respublikasının nümayəndə heyətini Qırğız Respublikasında səmimi-qəlbdən salamlayıram. Bizim dəvətimizi qəbul edib ölkəmizə dövlət səfəri etdiyinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Biz Sizin səfərə Qırğızıstanla Azərbaycan arasında strateji tərəfdaşlığın məntiqi davamı kimi xüsusi əhəmiyyət veririk. Bizim qarşımızda gələcəkdə qarşılıqlı münasibətlərimizin strateji hədəflərini və fəaliyyət alqoritmini, eləcə də istiqamət parametrlərini, məzmun və xarakterini müəyyən etmək vəzifəsi durur. Biz dövlətlərarası münasibətlərin yüksək səviyyədə dəstəklənməsinə, mövcud və gələcək əməkdaşlıq üzrə bütün əlaqələri intensivləşdirməyə hazırıq. Məhdud tərkibdə görüşdə biz artıq əməkdaşlığımızın çoxlu mühüm məsələlərini müzakirə etdik, onun başlıca istiqamətlərini, prioritetləri müəyyənləşdirdik və Dövlətlərarası Şuranın iclası çərçivəsində müzakirəni davam etdirəcəyik.

Ticarət və investisiya əməkdaşlığından danışarkən mən məmnuniyyətlə qeyd etmək istəyirəm ki, bu gün biz Sizinlə Qırğızıstan-Azərbaycan İnkişaf Fondunun mühüm rolunu nəzərdən keçirdik. Bu Fond Azərbaycan investisiyalarının Qırğızıstana cəlb edilməsində, qarşılıqlı faydalı biznes layihələrinin icrasında sürət katalizatoruna və fəaliyyət mexanizminə çevrilməlidir.

Sevindirici haldır ki, bizim ölkələrimiz arasında əmtəə dövriyyəsinin artırılmasının vacibliyi anlayışı var. Onun indiki səviyyəsi hələ ki, potensialdan uzaqdır. Biz Azərbaycan Respublikasının biznes dairələrini bazarımızda salamlayırıq və bundan sonrakı tərəfdaşlığa açığıq. Biz investorların qorunmasına zəmanət veririk və ən əlverişli şəraiti təqdim etməyə hazırıq.

Hörmətli İlham Heydər oğlu. Ölkələrimiz arasında mədəni-humanitar əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi ilə bağlı bunları qeyd etmək istərdim. Sevindirici haldır ki, biz ortaq tarixə, köklərə, mədəniyyətə, ənənələrə və milli xüsusiyyətlərə malikik. Çox qədim zamanlardan əcdadlarımız bizə dostluq və əməkdaşlıq vəsiyyət ediblər. Biz mədəniyyət, təhsil, elm, turizm, idman sahələrində münasibətlərin inkişafı məsələlərinə böyük əhəmiyyət veririk. Bu kontekstdə bizim Vətənimizin paytaxtı Bişkekdə sabah istifadəyə veriləcək Heydər Əlirza oğlu Əliyevin adına və Nizami Gəncəvinin adına iki ümumtəhsil məktəbinin birgə açılışı kimi ölkələrimiz və xalqlarımız arasında qarşılıqlı anlaşmanın, dostluq və əməkdaşlığın daha da dərinləşdirilməsinə töhfə verən belə əlamətdar layihələrin mühüm əhəmiyyətini xüsusi məmnunluqla vurğulamaq istərdim. Bu gözəl yerlərdə bizim gənclərimizin – Qırğızıstanın gələcəyinin təhsil alacağı fərəh doğurur. Əminəm ki, bizim oğlanlarımız

və qızlarımız qardaş Azərbaycan ilə Qırğızıstan arasında dostluq və əməkdaşlıq körpüsünə çevriləcəklər.

Həmçinin böyük məmnuniyyətlə qeyd etmək istərdim ki, biz tikintisi azərbaycanlı dostlarımızın köməyi ilə bir gün əvvəl başa çatdırılan Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkının açılışında iştirak edəcəyik. Ümid edirəm ki, bu gözəl park sakinlərin sevimli istirahət məkanı olacaq.

Xatırlayıram ki, Bakıdakı görüşümüzdə mən "Manas" dastanında əsrlərin dərinliklərindən gələn Qırğız mənəvi irsinin aparıcı mövzusunun birlik olması haqqında bizim dahi həmyerlimiz, yazıçı Çingiz Aytmatovdan sitat gətirdim. Bildiyimiz kimi, o, həmçinin bizim azərbaycanlı dostlarımıza da yaxındır. Biz birliyi, ləyaqəti, ədaləti dərindən qiymətləndirir, onlara ehtiramla yanaşırıq. Sevindirici haldır ki, bu keyfiyyətlər bizim azərbaycanlı qardaşlarımıza da xasdır.

Qırğız və Azərbaycan dillərində "namız" eyni əhəmiyyətə malikdir və "namus", "vicdan", "abır-həya" kimi tərcümə edilir, müxtəlif nitq çalarlarını əks etdirir.

Uzaq 1995-ci ildə "Manas" dastanının 1000 illik yubileyinin qeyd olunması zamanı Qırğızıstana səfər edən Azərbaycan xalqının dahi oğlu və ölkənin Ümummilli Lideri hörmətli Heydər Əlirza oğlunun sözlərindən sitat gətirmək istəyirəm. O qeyd edirdi ki, biz bir-birimizi qəlbimizlə hiss edirik və anlayırıq.

Biz öz tərəfimizdən, həmçinin vurğulamaq istəyirik ki, azərbaycanlı qardaşlarımızla əməkdaşlığın bütün istiqamətləri üzrə səmərəli işə hazırıq.

Hörmətli İlham Heydər oğlu, diqqətinizə görə təşəkkür edirəm. Sizi bir daha salamlamağa şadam və sözü Sizə verirəm, buyurun.

* * *

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Səmimi sözlərə görə çox sağ olun, hörmətli Sadır Nurqojoyeviç. Həm xalqlarımız arasında qardaşlıq xarakteri daşıyan əlaqələrə, həm də Qırğızıstan-Azərbaycan münasibətlərinin hazırkı vəziyyətinə verdiyiniz qiymətlə tam şərikəm. Qardaş Qırğızıstana dövlət səfərinə dəvətə görə bir daha minnətdarlığımı bildirmək istərdim. Çox şadam ki, bu səfəri həyata keçirirəm. İndiyədək mən iki dəfə qardaş Qırğızıstan torpağında olmuşam, lakin bu səfərlər beynəlxalq tədbirlərdə iştirakla bağlı olub. Amma Qırğızıstana rəsmi dövlət səfərim ilk dəfədir və o, demək olar Sizin rəsmi səfərinizdən yarım il sonra həyata keçir ki, bu da münasibətlərimizi fəallaşdırmaq əzmində olduğumuzu nümayiş etdirir.

Həmçinin bizim xalqlarımızı birləşdirən və dövlətlərarası münasibətlər üçün möhkəm təməl rolunu oynayan ortaq tarixi köklərimizi, mədəni köklərimizi qeyd etmək istəyirəm. Bu gün mən Xatirə Memorialını, Qırğız xalqının dahi oğlu Çingiz Aytmatovun məzarını da ziyarət etdim. Bakıda onunla görüşmək mənə nəsib olub və bu görüşləri səmimiyyətlə xatırlayıram. O, həqiqətən təkcə Qırğız xalqının deyil, bütün Türk dünyasının fəxridir.

Bu gün Türk dünyası yeni potensial əldə edir, həm Azərbaycan, həm də Qırğızıstan türkdilli dövlətlər arasında qardaşlıq münasibətlərinin möhkəmlənməsinə fəal töhfə verir. Gələn ay keçiriləcək Zirvə Görüşü, fikrimcə, bizim həmrəyliyimizin möhkəmlənməsi işində daha bir addım olacaq. Biz daim müstəqillik və milli ləyaqət yolu ilə getməkdən ötrü öz köklərimizə yaxın olmalı, öz ənənələrimizə, əcdadlarımızın vəsiyyətlərinə söykənməli və xalqlarımızın nadir mədəniyyətini qoruyub saxlamalıyıq.

Artıq yarım ildir ki, Azərbaycan və Qırğızıstan rəsmi şəkildə strateji tərəfdaşlardır. Müvafiq Bəyannamə Sizin səfəriniz zamanı Bakıda imzalanıb və biz bu gün artıq məhdud tərkibdə görüşdə bu Bəyannamənin necə uğurla həyata keçməsi barədə fikir mübadiləsi apardıq. Biz onu daha konkret məzmunla zənginləşdirəcəyik. Düşünürəm ki, Birgə İnvestisiya Fondunun yaradılması barədə qərar belə amillərdən biridir.

Biz artıq o barədə danışmışıq, fondun fəaliyyəti, onun kapital qoyuluşunun istiqamətləri üzrə konkret təkliflər gözləyirik ki, vaxt itirmədən əmtəə dövriyyəsinin yaxşılaşdırılmasına daha tez töhfə verək. Mən Sizin rəyinizlə razıyam, səfər ərəfəsində ikitərəfli münasibətlərin materialları ilə tanış oldum və əlbəttə, gördüm ki, ölkələrimiz arasında əmtəə dövriyyəsi demək olar rəmzidir, lakin yaxşı imkanlar mövcuddur. Qırğızıstanda həyata keçirilən islahatlar əminəm ki, sürətli iqtisadi artıma, biznes və xarici investorlar üçün yeni imkanların yaradılmasına kömək olacaq.

Azərbaycana gəlincə, biz artıq uzun illərdir ki, dost ölkələr üçün investoruq və bizim investisiyalar vəsait qoyduğumuz ölkələrlə əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi işinə həmişə xidmət edib və xidmət edir, bizim qarşılıqlı maraqlarımıza xidmət edir – onlar iş yerləri, biznesin inkişafı üçün yeni imkanlar yaradır. Beləliklə, düşünürəm ki, birgə fondun yaradılması mənim səfərimin ən mühüm nəticələrindən biridir.

Əlbəttə ki, biz ilk dəfə olaraq Dövlətlərarası Şuranın iclasını keçiririk. Biz, əslində, münasibətlərimizi Dövlətlərarası Şuranın hamiliyi altında strukturlaşdırırıq ki, qərarların qəbul edilməsinə, o cümlədən ticari-iqtisadi fəaliyyət çərçivəsində nəzarət üçün daha çox imkanlara və daha çox dinamizmə malik olaq. Artıq qeyd etdiyimiz kimi, bizim hökumətlərarası komissiyanın iclası nisbətən bu yaxınlarda Bakıda təşkil olunub və gələn il Bişkekdə keçiriləcək. Dövlətlərarası Şura, hökumətlərarası komissiya – bunlar o mexanizmlərdir ki, bizə həmişə, necə deyərlər, əlimizi nəbzimizdə tutmaq və qeyd etdiyimiz hədəflərə nail olmaq üçün nə etmək lazım olduğunu görmək imkanı verəcək.

Xalqlarımız arasında münasibətlər, əslində, böyük tarixə malikdir və Siz öz çıxışınızda humanitar sahədə əməkdaşlığı qeyd etdiniz. Biz Azərbaycan dövlətinin banisi Heydər Əliyevin xatirəsinə yüksək etimada görə

minnətdarıq. Bişkekin böyük məktəblərindən birinə onun adı verilib. Eləcə də Azərbaycanın dahi şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin adı başqa məktəbə verilib. Biz bunu xalqımıza hörmət əlaməti kimi dəyərləndiririk və buna yüksək qiymət veririk.

Mən Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkının istirahət məkanı və Qırğızıstan paytaxtının inkişaf edən simasını bəzəyən yeni layihələrdən biri olacağı barədə fikrinizlə şərikəm.

Dəvətə, qonaqpərvərliyə görə bir daha təşəkkür edirəm. Qardaş Qırğız xalqına Azərbaycan xalqı adından dərin hörmətimi ifadə edirəm. Sağ olun.

Prezident Sadır Japarov: Hörmətli İlham Heydər oğlu, səmimi sözlərinizə görə çox sağ olun.

* * *

Sonra ikitərəfli əməkdaşlığın hazırkı vəziyyəti və perspektivləri barədə çıxışlar oldu.

* * *

Daha sonra dövlət başçıları çıxış etdilər.

Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov dedi:

Möhtərəm İlham Heydər oğlu, hörmətli nümayəndə heyətinin üzvləri. Qırğız Respublikası ölkələrimiz arasında dövlətlərarası münasibətlərin inkişafına mühüm əhəmiyyət verir, Azərbaycana etibarlı dost və tərəfdaş qismində baxır.

Böyük məmnuniyyətlə qeyd etmək istəyirəm ki, Qırğızıstan-Azərbaycan əməkdaşlığı dinamik inkişaf edir, ölkələrimiz arasında heç bir siyasi ziddiyyət yoxdur. Biz siyasi dialoqun möhkəmlənməsinə, daha sıx iqtisadi əlaqələrin qurulmasına, o cümlədən nəhəng investisiya layihələrinin birgə reallaşdırılmasına, beynəlxalq platformalarda fəal qarşılıqlı əlaqələrin, habelə mədəni-humanitar əməkdaşlığın gələcək inkişafına hədəflənmişik.

İnanıram ki, biz beynəlxalq təşkilatlar və regional birliklər çərçivəsində konstruktiv əməkdaşlığın gələcək inkişafını birgə səylərlə təmin edəcəyik.

Heç bir şübhə yoxdur ki, ölkələrimiz arasında çoxəsrlik tarixə, ortaq ənənələrə, dilə və mədəni-mənəvi irsə əsaslanan dostluq telləri və qarşılıqlı qardaşlıq münasibətləri gələcək inkişaf və dərinləşmə üçün zəmin yaradır.

Əminəm ki, bu gün imzalanmış sənədlər gələcəkdə ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın genişlənməsinə və möhkəmlənməsinə kömək edəcək.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

* * *

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

-Hörmətli Sadır Nurqojoyeviç.

Hörmətli nümayəndə heyətinin üzvləri.

Biz bu gün belə tərkibdə əməkdaşlığımızın mühüm istiqamətləri üzrə nümayəndə heyətinin üzvlərinin şərhlərini dinlədik. Bu, bir daha sübut edir ki, hər iki tərəf konkret nəticəyə istiqamətlənib. Düşünürəm ki, həm iqtisadi, nəqliyyat, mədəni-humanitar sahələrdə əməkdaşlıq üzrə, həm də investisiya layihələri çərçivəsində dinlənilən bu məlumatların konkret nəticəsi olacaq. Çünki bütün bu istiqamətlər üzrə ölkələrimizin və xalqlarımızın yaxınlaşdırılmasına dair ümumi fikir mövcuddur.

Biz artıq həm gələn il, həm də gələcək illər üçün mədəni gündəliyi müəyyən etmişik. Azərbaycanda Qırğızıstan mədəniyyət günlərinin, Qırğızıstanda Azərbaycanın mədəniyyət günlərinin keçirilməsi tamaşaçılarımıza, dinləyicilərimizə ölkələrimizin zəngin mədəniyyəti ilə tanış olmağa, müxtəlif səviyyələrdə daha çox, daha sıx təmaslar qurmağa imkan verəcək.

Biz bu gün məhdud tərkibdə görüş çərçivəsində təhsillə bağlı məsələlərdən də danışdıq. Düşünürəm ki, bu sahədə də ölkələrimizin aparıcı ali məktəblərində tələbələrimizin təhsil alması və gənc nəslin nümayəndələri arasında təmasların qurulmasına dair konkret proqramı müəyyən etmək lazımdır. Çünki onlar gələcəkdə bizim kimi köklərimizə, ənənələrimizə, ölkələrimiz arasında hisslərə bağlı olmalıdırlar.

İndiki mərhələdə nəqliyyat-tranzit sahəsində əməkdaşlığın vacibliyini xüsusilə vurğulamaq istərdim. Qeyd edildiyi kimi, artıq fəaliyyət göstərən, eləcə də planlaşdırılan yeni nəqliyyat yolları, necə deyərlər, bizə kommunikasiyalarımızı daha sıx birləşdirməyə imkan verəcək. İlk növbədə, söhbət dəmir yolundan gedir. Biz Xəzərə çıxışı olan Çin-Qırğızıstan-Özbəkistan dəmir yolunun tikintisi barədə qərarı dəstəkləyirik. Xəzərin bizim tərəfində tam olaraq Avropa istehlakçılarına qədər - həm dəmir yolu, həm avtomobil yolu, həm hava yolu və bizim yük hava nəqliyyatının potensialı nəzərə alınmaqla artıq geniş nəqliyyat infrastrukturu var. Bu gün açıq dənizlərə çıxışı olmayan Azərbaycan artıq mühüm nəqliyyat şəbəkəsi yaradıb. Əlbəttə ki, Çin-Qırğızıstan-Özbəkistan dəmir yolu Orta Dəhlizin bir hissəsi olacaq. Bunun indi baş verməsi də, əlbəttə ki, anlaşılandır. Lakin əsas odur ki, bizim regionda və Qərbi Xəzər regionunda həyata keçirilən bütün bu layihələr elə sinxronlaşdırılmalıdır ki, biz liman imkanlarımızın həm artırılmasını, həm də genişləndirilməsini planlaşdıra bilək. Artıq deyildiyi kimi, Ələt ticarət limanının potensialını 15 milyon tondan 25 milyon tona qədər genişləndirməyi planlaşdırırıq. Prinsipcə, bu cür planlar əvvəllər də mövcud idi, lakin biz buna uzaq perspektiv kimi baxırdıq. Lakin hazırda bəzi günlərdə limanda, hətta tıxaclar da yaranır. Çünki yüklərin həcmi sürətlə artır. Burada rəqəm artıq səsləndirilmişdi, 9 ay ərzində 60 faiz artım – bu, yüklərin nəql edilməsində əhəmiyyətli göstəricidir.

Azərbaycandan, həmçinin çox böyük potensiala malik Şimal-Cənub dəhlizi də keçir. Azərbaycanın müəyyən qovşaq nöqtələrində bu iki dəhliz təbii ki, kəsişir, artıq həm Cənub-Qərb, həm də Şimal-Qərb dəhlizlərinin potensialını genişləndirmək imkanı yaradır. Buna görə düşünürəm ki, həm hökumətlərarası komissiyalar, həm də ola bilsin, nəqliyyat sahəsi üzrə daha tez-tez məsləhətləşmələr çərçivəsində hansısa

mərhələdə xüsusi işçi qrupunun yaradılmasına dəyər ki, bu, daim təmasda ola bilər. Çünki burada həyata keçirilən layihələr haqqında informasiya ilə bağlı, yenə də sinxronlaşdırma ilə bağlı məsələlər çox vacibdir. Çünki sizin regionda infrastruktur layihələri hazır olan zaman biz nəqliyyat potensialımızı genişləndirməyə hazır olmalıyıq ki, investisiyalar vaxtında və necə deyərlər, daha səmərəli olsun.

Buna görə də düşünürəm ki, bu istiqamətdə və bütün digər istiqamətlərdə çox ciddi potensial var. Bu gün bizim gündəliyimiz geniş oldu. Əminəm ki, planlaşdırdığımız hər bir işi icra edəcəyik. Biz prezidentlər kimi qərarların icrasına nəzarət edəcəyik. Dövlətlərarası Şura müntəzəm görüşəcək. Buna görə də nümayəndə heyətinin bütün üzvlərini fəal çalışmağa və nəticə yönümündə işləməyə dəvət edirəm. Çox sağ olun.

Prezident Sadır Japarov: Çox sağ olun, İlham Heydər oğlu. Sizin irəli sürdüyünüz təklifləri, fikirləri əminəm ki, tezliklə həyata keçirəcəyik.

Oktyabrın 11-də Bişkekdə Azərbaycanla Qırğızıstan arasında Birinci Dövlətlərarası Şuranın geniş tərkibdə iclası başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarovun iştirakı ilə Azərbaycan-Qırğızıstan sənədlərinin imzalanması mərasimi olub.

“Azərbaycan Respublikası və Qırğız Respublikası arasında Birinci Dövlətlərarası Şuranın iclasının Qərar”ını Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov imzaladılar.

“Azərbaycan Respublikasının Ticarət və Sənaye Palatası ilə Qırğız Respublikasının Ticarət və Sənaye Palatası arasında əməkdaşlıq haqqında Anlaşma Memorandum”unu Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyat naziri Mikayıl Cabbarov və Qırğız Respublikasının Ticarət və Sənaye Palatasının prezidenti Marat Şarşekeyev imzaladılar.

“Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi və Qırğız Respublikasının Ticarət və Sənaye Palatası arasında Anlaşma Memorandum"unu Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Orxan Məmmədov və Qırğız Respublikasının Ticarət və Sənaye Palatasının prezidenti Marat Şarşekeyev imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikasının Bakı şəhəri və Qırğız Respublikasının Bişkek şəhəri arasında qardaşlıq əlaqələrinin qurulmasına dair Anlaşma Memorandum"unu Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Eldar Əzizov və Bişkek şəhərinin meri Emilbek Abdıkadırov imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə Qırğız Respublikasının Təbii Sərvətlər, Ekologiya və Texniki Nəzarət Nazirliyi arasında qarşılıqlı anlaşma və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində əməkdaşlıq haqqında Memorandum"u Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Ceyhun Bayramov və Qırğız Respublikasının təbii sərvətlər, ekologiya və texniki nəzarət naziri Dinara Kutmanova imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi ilə Qırğız Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Sosial Fond arasında məcburi dövlət sosial sığortası sahəsində əməkdaşlıq haqqında Protokol"u Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Ceyhun Bayramov və Qırğız Respublikasının Sosial Fondunun sədri Bəxtiyar Əliyev imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi ilə Qırğız Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi arasında 2023-2025-ci illər üzrə əməkdaşlıq Proqramı"nı Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Ceyhun Bayramov və Qırğız Respublikasının xarici işlər naziri Jeenbek Kulubayev imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Qırğız Respublikası Nazirlər Kabineti arasında bitki karantini sahəsində əməkdaşlıq haqqında Saziş"i Azərbaycan Respublikasının kənd təsərrüfatı naziri İnam Kərimov və Qırğız Respublikasının kənd təsərrüfatı naziri Askarbek Canibekov imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Qırğız Respublikası Nazirlər Kabineti arasında Azərbaycan-Qırğız İnkişaf Fondunun yaradılması haqqında Saziş"i Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini Əli Əhmədov və Qırğız Respublikasının Nazirlər Kabinetinin sədr müavini Bakıt Torobayev imzaladılar.

Oktyabrın 11-də Bişkekdə Azərbaycan-Qırğızıstan sənədlərinin imzalanması mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Əvvəlcə Qırğızıstan Prezidenti bəyanatla çıxış etdi.

Prezident Sadır Japarovun bəyanatı

– Hörmətli kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri, hörmətli xanımlar və cənablar.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevi Bişkekdə qarşılamaq mənim üçün böyük sevincdir. Bu, onun Qırğız Respublikasına birinci dövlət səfəridir. Çox şadam ki, mənim Bakıya səfərimdən yarım il sonra hörmətli İlham Heydər oğlu Qırğızıstanla Azərbaycan arasında dövlətlərarası münasibətlərin möhkəmliyini bir daha sübut edən cavab səfəri edir.

Biz strateji tərəfdaşlıq ruhunda dövlətlərimiz arasında ikitərəfli və çoxtərəfli əməkdaşlıq üzrə aktual məsələlərə dair məzmunlu danışıqlar, qarşılıqlı maraq doğuran beynəlxalq və regional mövzular üzrə fikir mübadiləsi apardıq. Danışıqlar dövlətlərimiz arasında qardaşlıq münasibətlərini xarakterizə edən tam qarşılıqlı anlaşma, açıqlıq, etibar mühitində keçdi. Biz strateji tərəfdaşlığın fəallaşdırılması və genişləndirilməsi

istiqamətində kursun dəyişməzliyini təsdiq etdik. Məmnuniyyətlə qeyd edirəm ki, Dövlətlərarası Şuranın fəaliyyətə başlaması və bu gün imzalanmış sazişlər əməkdaşlığımızın siyasi, ticari-investisiya sahələrində fəal inkişafının əyani göstəricisidir. Mədəni-humanitar sahədə xüsusilə artıq qardaş xalqlarımız arasında qırılmaz dostluq rəmzi olan Heydər Əliyev adına və Nizami Gəncəvi adına ümumtəhsil məktəblərinin birgə açılışını qeyd etmək istərdim. Bu kontekstdə ölkələrimiz və xalqlarımız arasında qarşılıqlı anlaşmanın, dostluğun və əməkdaşlığın dərinləşməsinə töhfə verən bu rəmzi layihələrin mühüm əhəmiyyətini xüsusi məmnuniyyətlə vurğulamaq istərdim. Sevindirici haldır ki, qeyd edilən gözəl məktəblərdə bizim gənclər, Qırğızıstanın gələcəyi təhsil alacaq. Əminəm ki, bizim oğlanlarımız və qızlarımız qardaş Azərbaycan ilə Qırğızıstan arasında dostluq və əməkdaşlıq körpüsü olacaqlar.

Məmnunluqla qeyd edirəm ki, biz azərbaycanlı dostlarımızın köməyi ilə bir gün əvvəl tikintisi başa çatdırılan Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkının açılışında iştirak edəcəyik. Ümidvaram ki, bu gözəl park paytaxt sakinlərinin və qonaqlarının sevimli istirahət məkanına çevriləcək. Diplomatik münasibətlərimizin qurulmasının 30 illiyi ərəfəsində növbəti mərhələ kimi biz birgə İnkişaf Fondunun fəaliyyətinin sürətləndirilməsi, əməkdaşlığın inkişafı üçün beşillik kompleks proqramın imzalanması və 2023-cü ildə Azərbaycanda Qırğızıstanın Mədəniyyət Günlərinin, 2024-cü ildə isə Qırğızıstanda Azərbaycanın Mədəniyyət Günlərinin keçirilməsi barədə razılığa gəldik. Əminəm ki, ikitərəfli münasibətlərimizin gələcək inkişafı çox müsbət olacaqdır. Biz Azərbaycan investorlarının Qırğızıstana gəlişinə şad olarıq və iqtisadi sahələrdə əməkdaşlığa hazırıq.

Nəqliyyat-logistika, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, təhsil, turizm və idman sahələrində hələ çox işlər görülməlidir. Bu gün biz münasibətlərimizin strateji xarakterini bir daha təsdiqlədik, onları ən yüksək səviyyəyə çatdırdıq ki, bu da əcdadlarımızın tarixi vəsiyyətidir.

Xalqlarımız və ölkələrimiz arasında dostluq bağlarının möhkəmləndirilməsi işinə şəxsi töhfəsinə görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti hörmətli İlham Heydər oğlu Əliyevə minnətdarlığımı bildirir, Azərbaycan xalqının rifahı naminə ali məqsədlərə çatmaqda böyük uğurlar və tükənməz enerji, bütün qardaş Azərbaycan xalqına isə sülh və firavanlıq arzulayıram. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

* * *

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı

– Hörmətli xanımlar və cənablar.

İlk növbədə, Qırğızıstan Prezidentinə qardaş ölkəyə səfərə dəvətinə görə bir daha minnətdarlığımı bildirmək istərdim. Sadır Nurqojoyeviçin qeyd etdiyi kimi, bu, mənim ilk rəsmi dövlət səfərimdir. Mən əvvəllər də Qırğızıstanda olmuşam. Lakin bu, beynəlxalq təşkilatların işində iştirakla bağlı olub, bu, beynəlxalq tədbirlər olub. Buna görə də mənim indiki səfərim xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Sadır Nurqojoyeviçin qeyd etdiyi kimi, cəmi yarım il bundan əvvəl biz onu Bakıda qəbul etmişdik, bu gün mən Bişkekdəyəm. Bu, onu göstərir ki, biz nəzərdə tutduqlarımızı daha tez həyata keçirmək niyyətindəyik. Bir qayda olaraq, cavab səfərləri bir ildən tez baş tutmur. Bizim halda bu, yarım il çəkdi. Bu, məhz onu nümayiş etdirir ki, biz nəticələrə hədəflənmişik.

Məmnunluqla deməliyəm ki, Bakı görüşü zamanı bizim nəzərdə tutduqlarımızın bir hissəsi artıq icra olunub. İlk növbədə, birgə Qırğızıstan-Azərbaycan İnkişaf Fondunun yaradılması barədə qərarı vurğulamaq istərdim. Bu Fond inkişafa, investisiyaların cəlb edilməsi işinə, iş yerlərinin yaradılmasına və ticari-iqtisadi sahədə əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün daha çox ilkin şərtlərin formalaşdırılmasına xidmət edəcək.

Yarım il bundan əvvəl biz strateji tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamə imzalamışıq ki, bu da bizim münasibətləri keyfiyyətcə yeni səviyyəyə çıxarıb. Bu gün bu Bəyannamənin necə icra olunduğunu məmnunluqla qeyd edirik. Çünki yarım il bundan əvvəl müəyyən etdiklərimizin çoxu artıq real siyasət sahəsinə transformasiya olunur. Biz mədəni-humanitar əməkdaşlıqdan, iqtisadiyyat, nəqliyyat sahələrində qarşılıqlı fəaliyyətdən və təhsil, yüksək texnologiyalar sahələri ilə bağlı geniş məsələlər spektrini ətraflı müzakirə etdik. Deməliyəm, artıq müəyyən vaxtdır ki, Azərbaycanın iki peyki – “Azersky” və “Azerspace-1” Qırğız tərəfdaşlarımıza xidmətlər göstərir və biz bu sahədə qarşılıqlı fəaliyyətin gələcək inkişaf yollarını müəyyən etmişik. Nəqliyyat-tranzit sahəsində Çin-Qırğızıstan-Özbəkistan-Xəzər yeni dəmir yolunun tikintisinə və istismarına başlamaqla əmtəə dövriyyəsinin artması və yüklərin daşınmasının ucuzlaşması üçün imkanlar yaranacaq. Biz qardaş Qırğızıstan xalqını, eləcə də digər tərəfdaş ölkələri bu mühüm layihənin icrasına başlanması münasibətilə təbrik edirik. Beləliklə, nəqliyyat yoluna sahib olmaqla, Qırğızıstan hökuməti üçün prioritet sahələrdə investisiya siyasətini birgə həyata keçirməklə, beynəlxalq-hüquqi xarakterli belə möhkəm bazaya, məhz artıq qeyd etdiyim kimi, strateji tərəfdaşlıq haqqında Bəyannaməyə, bu gün burada, Bişkekdə, yarım il bundan əvvəl Bakıda imzalanan sənədlərə malik olmaqla, biz, əslində, bəzi səbəblər üzündən əvvəlki illərdə əldən buraxdıqlarımızın qısa vaxt kəsiyində hansısa dərəcədə yerini doldururuq. Düşünürəm, bizim gələcək əməkdaşlığımızın başlıca istiqamətlərindən biri məhz odur ki, biz konkret nəticələrə hədəflənmişik.

Bizim ortaq tariximiz var, biz bir-birimizi başa düşür, bir-birimizi dəstəkləyirik. Bu gün mən Prezidentlə beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıq üzrə fikir mübadiləsi də apardıq. Orada da əməkdaşlıq səmimidir və qarşılıqlı dəstəyə əsaslanıb.

Əlbəttə, bu gün mən Azərbaycan xalqının dahi nümayəndələrinin xatirəsinə belə xoş münasibətə görə bütün Azərbaycan xalqı adından Prezidentə xüsusi təşəkkürümü ifadə etdim. Bişkekdə ən böyük məktəblərdən biri Azərbaycan dövlətinin banisi Heydər Əliyevin adını, digər məktəb isə dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin adını daşıyacaq. Bu gün biz Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkını açacağıq. Bakı və Bişkek qardaşlaşmış şəhərlərə çevriliblər. Bu gün biz, həmçinin bu siyahının digər şəhərlərimizlə də davam etməsini müzakirə etdik. O cümlədən Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı Şuşa da Qırğızıstan şəhərləri ilə qardaşlaşacaq. Hətta mətbuat konfransının vaxt məhdudiyyəti çərçivəsində bizim gündəlikdə duran məsələlərin bütün maddələrinin sadalanması əməkdaşlığın dərinliyindən, qarşılıqlı münasibətlərin səmimiliyindən, bu gün burada müəyyən etdiklərimiz və yarım il bundan əvvəl nəzərdə tutduqlarımızın da həyata keçiriləcəyinə əminliyimizdən xəbər verir.

Mən dəvətə və qonaqpərvərliyə görə Prezidentə bir daha təşəkkürümü bildirmək istərdim. Bir daha qardaş Qırğızıstan torpağında olmağımdan şadam. Fürsətdən istifadə edərək, Qırğızıstan xalqına sülh, əmin-amanlıq, uğurlar arzulayıram. Azərbaycan xalqının dərin ehtiramını qardaş Qırğız xalqına çatdırıram. Sağ olun.

Oktyabrın 11-də Bişkekdə Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkının açılışı olub.

Parkın açılışında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov iştirak ediblər.

Əvvəlcə dövlət başçıları parkın açılışını bildirən lenti kəsdilər.

Prezidentlər tədbirdə çıxış etdilər.

Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov dedi:

– Hörmətli İlham Heydər oğlu.

Hörmətli qonaqlar, dəyərli dostlar.

Sizi Qırğız Respublikasının paytaxtı Bişkek şəhərində qarşılamağa şadam. Bugünkü hadisə – Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkının açılışı iki ölkə arasında dostluq münasibətlərinin və təkcə siyasi, iqtisadi deyil, həm də mədəni-humanitar əməkdaşlıqda iki qardaş xalqın tarixi əlaqələrinin möhkəmləndirilməsinin gözlə görünən parlaq sübutudur. Bu park qədim münasibətlərimizin, dərin tarixi, mənəvi və əxlaqi kökləri, dəyərləri, ənənələri olan ölkələrimizin möhkəm dostluq və qardaşlıq rəmzi kimi çıxış edir. Məhz bu, qurduğumuz müasir Qırğızıstan-Azərbaycan münasibətlərinin möhkəm təməlidir.

Məmnuniyyətlə qeyd edirəm ki, cari ildə Qırğız Respublikası və Azərbaycan Respublikası arasında dövlətlərarası münasibətlər fəallaşıb, strateji tərəfdaşlığının tamamilə yeni mərhələsinə qədəm qoyub. Bu, əsasən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti hörmətli İlham Heydər oğlu Əliyevin şəxsi diqqəti və dəstəyi sayəsində mümkün olub.

Hörmətli İlham Heydər oğlu, Sizin, ölkənin milli maraqlarının təmin edilməsinə və müdafiəsinə, onun dünya ictimaiyyəti arasında beynəlxalq nüfuzunun möhkəmləndirilməsinə istiqamətlənmiş geniş qurucu fəaliyyətinizi xüsusilə qeyd etmək istəyirəm. Sizin şəxsi diqqətiniz və Qırğızıstanla bütün istiqamətlərdə əməkdaşlığı dərinləşdirmək istəyiniz bizim ölkədə hörmət və dəstəklə qarşılanır. Vurğulamaq istəyirəm ki, bizim üçün zamanın sınağından çıxmış qardaş Azərbaycanla strateji tərəfdaşlıq münasibətlərinin inkişafı mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Hörmətli qonaqlar, dəyərli dostlar. Bu gün şəhər sakinləri üçün xüsusi bayramdır. Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkının açılışı münasibətilə sizi təbrik edirəm.

Möhtərəm İlham Heydər oğlu, Sizə, Sizin bütün komandanıza bu gözəl parkın salınmasında köməyə və yardıma görə xüsusi minnətdarlığımı bildirirəm. Bu park əsl inciyə çevriləcək, burada bizim şəhər sakinlərimiz böyük zövqlə vaxtlarını keçirəcəklər. Qısa müddət ərzində bizim qarşılıqlı istəyimizin bu gözəl reallığa çevrilməsini görmək çox xoşdur. Azərbaycanlı dostlarımıza Qırğızıstanda xoş vaxt keçirməyi, ölkələrimiz və xalqlarımızın maraqları və rifahı naminə tükənməz enerji və böyük uğurlar arzu edirəm. Çox sağ olun.

* * *

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Hörmətli Sadır Nurqojoyeviç, əziz dostlar. Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkının açılışı rəmzi məna daşıyır. Bizim ölkəmizə və xalqımıza belə münasibətə görə Qırğızıstan Prezidentinə bütün Azərbaycan xalqı adından minnətdarlıq ifadə etmək istəyirəm. Biz bu parkda, həmçinin Qırğızıstan Prezidentinin baxışlarını, onun şəhərsalma, Qırğızıstanın digər şəhər və kəndlərinin sakinləri üçün olduğu kimi, paytaxt sakinləri üçün rahat, yaxşı şəraitin yaradılması üzrə planlarını görürük.

Yarım il bundan əvvəl Sadır Nurqojoyeviç Azərbaycanda rəsmi səfərdə olub. Bizim təkcə gündəlikdə duran ikitərəfli məsələləri deyil, həm də bütövlükdə daha geniş mənada planları ətraflı müzakirə etmək, gələcəyə baxışlar barədə danışmaq fürsətimiz oldu. Mən Qırğızıstan Prezidentinin Qırğız cəmiyyətinin hara gedəcəyi – sülhə, təhlükəsizliyə, milli köklərə, ortaq türk köklərinə bağlılıq barədə dəqiq anlayışı olduğunu gördüm. Bütün bunlar Azərbaycanda böyük hörmətlə qarşılanır, həmçinin Azərbaycan xalqının dahi övladlarının xatirəsinə göstərilən diqqətə bərabər tutulur. Sabah biz Azərbaycan xalqının böyük oğlu Heydər Əliyevin adının verildiyi məktəbdə, eləcə də Azərbaycan xalqının digər böyük oğlu Nizami

Gəncəvinin adını daşıyan məktəbdə keçiriləcək tədbirlərdə iştirak edəcəyik. Azərbaycanda bizim görkəmli liderlərə, xadimlərə, onların xatirəsinə bu cür münasibəti yüksək dəyərləndirir, bunu qardaşlığın təzahürü kimi qiymətləndirirlər.

Bu gün mən Qırğız torpağında bir daha görürəm ki, bu qardaşlıq sözdə deyil, əməldədir. Biz Qırğızıstan Prezidenti ilə bu gün məsələlərin geniş spektrini müzakirə etdik. Sadır Nurqojoyeviçin qeyd etdiyi kimi, Azərbaycan və Qırğızıstan arasında strateji tərəfdaşlıq artıq reallıqdır və biz hər gün bu tərəfdaşlığı yeni məzmunla zənginləşdiririk. Mənim Qırğızıstana səfərimin birinci günü başa çatır, burada, Qırğızıstan paytaxtının bu yeni mənzərəli guşəsində başa çatır. Onu da deməliyəm ki, bu gün Bakı və Bişkek qardaşlaşmış şəhərlər oldular. Yəni, bizim xalqların qardaşlığı şəhərlərimiz arasında qardaşlaşmaya da transformasiya edir. Əminəm ki, bu gözəl ənənə yaşayacaq, Qırğızıstanın və Azərbaycanın bir çox şəhərləri qardaşlaşacaq.

Mənə və nümayəndə heyətimizin üzvlərinə qardaş Qırğız torpağında göstərilən qonaqpərvərliyə görə bir daha dərin təşəkkürümü bildirirəm. Öz tərəfimdən əmin etmək istəyirəm ki, ortaq köklərə, ortaq mədəni irsə malik olan qardaş xalqlarımızı daha sıx birləşdirməkdən ötrü əlimdən gələni edəcəyəm. Biz Qırğızıstan Prezidenti ilə birlikdə əlimizdən gələni edəcəyik ki, beynəlxalq təşkilatlarda bundan sonra da dostluğu dəstəkləyək, Qırğızıstan və Azərbaycan bütün sahələrdə – həm iqtisadiyyat, həm investisiya, nəqliyyat, energetika, mədəniyyət sahələrində xalqlarımızın rifahı və ölkələrimizin gələcəyi naminə iki qardaş kimi çiyin-çiyinə irəliləsin.

Xoş münasibətə, qonaqpərvərliyə görə bir daha təşəkkürümü bildirir, qardaş Qırğızıstan xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram. Diqqətinizə görə minnətdaram.

Oktyabrın 11-də Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarovun adından Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin şərəfinə rəsmi qəbul təşkil edilib.

Rəsmi qəbulda konsert proqramı təqdim olunub.

Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov Ulu Öndər Heydər Əliyevlə bağlı fotoalbomu dövlətimizin başçısına təqdim edib.

Prezident Sadır Japarov dedi: Hörmətli İlham Heydər oğlu, bizim ölkədə Heydər Əlirza oğlu Əliyevin olduqca çox pərəstişkarı var. Bu, boş sözlər deyil. Bu, sübutdur – mən əlimdə "Azərbaycan xalqının dahi oğlu Heydər Əlirza oğlu Əliyev barədə xatirə" albomunu tutmuşam. Bu albomu onun pərəstişkarları hazırlayıblar və məndən xahiş ediblər ki, onu Sizə çatdırım. İcazənizlə Sizə təqdim edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Hörmətli Sadır Nurqojoyeviç. Belə xatirə hədiyyəsinə görə sağ olun. Biz burada videokadrlarda Heydər Əlirza oğlunun "Manas"ın minilliyi təntənələrində iştirakını gördük və bizim nümayəndə heyətimizin bütün üzvləri, – mən onların hisslərinə şərikəm, – eyni hissləri, fəxarət hisslərini, onun Azərbaycan və Qırğız xalqlarının qardaşlıq yolunu davam etdirdiyimizlə bağlı hissləri keçirdik. Lakin Siz mənə hələ bir kitab da bağışlamısınız.

Prezident Sadır Japarov: Bu, sadəcə, qırğızlar haqqındadır.

Prezident İlham Əliyev: Qırğızlar haqqında Azərbaycan dilində kitabdır. Bu kitab ona görə hörmətə layiqdir ki, biz öz dillərimiz - ortaq köklərə malik Azərbaycan dili və Qırğız dili vasitəsilə bir-birimizi anlamalıyıq, bir-birimizin tarixi ilə fəxr etməliyik və bu gün razılaşdığımız kimi, ölkələrimizin və xalqlarımızın daha da yaxınlaşması üçün bizdən asılı olan hər şeyi etməliyik. Bir daha sağ olun.

Oktyabrın 12-də Bişkekdə Heydər Əliyev adına 20 saylı Məktəb-Gimnaziya təhsil-tərbiyə kompleksinin açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov açılış mərasimində iştirak ediblər.

Dövlət başçıları açılış mərasimində çıxış ediblər.

Prezident Sadır Japarovun çıxışı

– Hörmətli İlham Heydər oğlu.

Hörmətli qonaqlar, əziz dostlar.

Biz bu gün Azərbaycanın Ulu Öndəri Heydər Əliyev adına ümumtəhsil məktəbinin təntənəli açılış mərasimində iştirak edirik.

Qırğızıstanda bu məktəbin açılışı ikitərəfli münasibətlərdə əlamətdar hadisədir və bizim xalqların möhkəm dostluğuna, ölkələrimiz arasında əsası beynəlxalq miqyaslı tarixi şəxsiyyət, Azərbaycanın Ümummilli Lideri, hörmətli Heydər Əlirza oğlu Əliyev tərəfindən qoyulmuş strateji əməkdaşlığa dəlalət edir.

Xüsusi vurğulamaq istəyirəm ki, məktəbə Heydər Əliyevin adının verilməsi bizim üçün böyük şərəfdir, çünki bu böyük şəxsiyyətdə təkcə Azərbaycan xalqının ümidləri və istəkləri cəmlənməyib. Tutduğu vəzifədən asılı olmayaraq – respublika Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Birinci katibi vəzifəsində işləyərkən, yaxud da özünün kiçik Vətəni – Naxçıvanda olarkən Heydər Əliyev öz dövrünün görkəmli nümayəndəsi, incə və dərin düşünən mütəfəkkiri, böyükürəkli insanı olub.

Həmçinin xatırlatmaq istəyirəm ki, Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Siyasi Bürosunun üzvü olanda, SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin Birinci müavini işləyəndə Heydər Əliyev SSRİ-nin iqtisadi, sosial və mədəni həyatının ən vacib sahələrinə rəhbərlik edib.

Onun olduqca zəngin siyasi və dövlətçilik təcrübəsi, xalqın mənafeyinin müdafiəsində qətiyyəti və prinsipiallığı, müdrikliyi və yüksək insani keyfiyyətləri haqlı olaraq ona Azərbaycanın hüdudlarından kənarda da hörmət qazandırıb.

Mən ümidvar olduğumu bildirirəm ki, gələcəkdə bu məktəbdən Heydər Əliyev kimi şəxsiyyətlər çıxacaq. Heç bir şübhə yoxdur ki, bizim gənc soydaşlarımız qardaş xalqlarımız və ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlığın möhkəm körpüsünə çevriləcəklər. Gənclərə gözəl təhsil, tərbiyə almağı, tələbedilən olmağı, Qırğızıstan və Azərbaycan arasında dostluğun və əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi işinə öz töhfələrini verməyi arzulayıram.

Heydər Əliyev dediyi kimi: "Bizim cəmiyyətin gələcək tərəqqisi bu gün bizim gənclərimizə nəyi və necə öyrətməyimizdən çox asılı olacaq". Qeyd etmək lazımdır ki, gənc nəslin tərbiyəsi daim diqqət mərkəzimizdədir və bu, təbiidir, çünki istənilən ölkənin bu günü və gələcəyi keyfiyyətli təhsillə, əldə edilmiş biliyi cəmiyyətin faydası üçün tətbiq etmək bacarığı ilə bilavasitə bağlıdır. Əminəm ki, bu gözəl məktəbin divarları arasında uşaqlar keyfiyyətli təhsil, vətənpərvər və işinin peşəkarı kimi tərbiyə alacaqlar.

Hörmətli İlham Heydər oğlu, əziz dostlar, qeyd etmək istəyirəm ki, biz Azərbaycan xalqının görkəmli mütəfəkkiri və şairi Nizami Gəncəvinin adı verilmiş məktəbin açılışında da iştirak edəcəyik.

XII əsrdə Nizami təxəllüsü ilə yazmış bu məşhur şairin qoyduğu zəngin irs təkcə Azərbaycan xalqını zənginləşdirməyib, eyni zamanda, əminəm ki, bütövlükdə bəşəriyyətin ədəbi xəzinəsinə qızıl hərflərlə həkk olunub.

Nizaminin yazdığı "Sirlər xəzinəsi", "Leyli və Məcnun", "Yeddi gözəl", "İsgəndərnamə", "Xosrov və Şirin" poemaları, çoxsaylı şeirləri orta əsrlərdə Yaxın Şərqdə və Mərkəzi Asiyada ədəbiyyatın gələcək inkişafında dərin iz qoyub.

Əziz dostlar, inanıram ki, Heydər Əliyev adına və Nizami Gəncəvi adına ümumtəhsil məktəbləri Qırğızıstan və Azərbaycan arasında əməkdaşlıq körpülərinə və dostluq mərkəzlərinə çevriləcək, mədəni-humanitar və təhsil sahələrində əməkdaşlığın dərinləşməsinə və genişlənməsinə layiqli töhfəsini verəcək.

Hörmətli İlham Heydər oğlu.

Əziz dostlar.

Sonda qeyd etmək istəyirəm, sevindirici haldır ki, bu il Qırğız Respublikası və Azərbaycan Respublikası arasında münasibətlər fəallaşıb və strateji tərəfdaşlığın yeni səviyyəsinə yüksəlib.

Əziz İlham Heydər oğlu, bütün bu nailiyyətlər Sizin şəxsi diqqətiniz və bütün komandanızın fəal işi olmadan mümkün deyildi.

Bizim azərbaycanlı dostlarımıza səmimi təşəkkürümü bildirirəm.

İki gözəl məktəbin kollektivlərinə böyük nailiyyətlər və uğurlar, iki qardaş ölkələrimizin xalqlarına isə rifah və firavanlıq arzu edirəm.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

* * *

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

– Hörmətli Sadır Nurqojoyeviç, əziz dostlar, əziz müəllimlər, məktəbin şagirdləri.

İlk növbədə, Qırğızıstan Prezidentinə bu məktəbə Azərbaycanın görkəmli oğlu Heydər Əliyevin adının verilməsi qərarına görə təşəkkürümü bildirmək istərdim. Bu, Bişkekin ən böyük məktəblərindən biridir. Biz bunu xalqlarımız arasında dostluğun, qardaşlığın rəmzi, Heydər Əliyevin xatirəsinə ehtiram kimi dəyərləndiririk. Sadır Nurqojoyeviçin də qeyd etdiyi kimi, bu gün biz daha bir məktəbi, Azərbaycanın digər görkəmli oğlu, Azərbaycan xalqının fəxri olan şairi, mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin adını daşıyacaq məktəbi də ziyarət edəcəyik. Bu əlamətdar hadisələr qardaş ölkələrimiz arasında münasibətlərin xarakterini və ruhunu əks etdirir.

Dünən biz Qırğızıstan-Azərbaycan Dostluq Parkının açılışında iştirak etdik. Bu park gözəl müasir istirahət mərkəzi olmaqla yanaşı, xalqlarımızın qardaşlığını da əks etdirir. Bu gün bizim yaşadığımız bu əlamətdar hadisələr xalqlarımızın yaddaşında uzun illər dərin iz buraxacaq. Əminəm ki, ölkələrimiz arasında qardaşlıq münasibətləri mənim dövlət səfərimin nəticələrinə görə yeni dinamika, yeni stimul alacaq.

Qırğızıstan Prezidentinin vurğuladığı kimi, Heydər Əliyev tarixdə dərin iz buraxan görkəmli şəxsiyyətdir. O, iş yerindən və ictimai-siyasi quruluş formasından asılı olmayaraq, həmişə – istər Sovet dövründə Azərbaycanın rəhbəri olaraq, Azərbaycan Respublikasını sosial-iqtisadi inkişaf üzrə son yerlərdən keçmiş SSRİ-nin qabaqcıl respublikaları sırasına çıxaranda, istər SSRİ-nin iqtisadiyyat, sənaye potensialının nəhəng istiqamətlərinə rəhbərlik edəndə, istər hökumət sədrinin birinci müavini olduğu vaxtlarda, istərsə də xalqın tələbi ilə gənc Azərbaycan Respublikasını iflasa uğramaqdan xilas etməyə çağırıldığı vaxt, gənc Azərbaycan dövləti üçün ən çətin dövrdə ona rəhbərlik edəndə Azərbaycanın maraqlarını müdafiə edib.

Biz uçurum kənarında idik, qonşu ölkənin işğal, hərbi təcavüzü nəticəsində təkcə əraziləri itirmirdik, həm də hərc-mərclik və qardaş qırğını, vətəndaş müharibəsi faciəsi ilə üz-üzə idik. Ən ağır müharibə vətəndaş müharibəsidir. Təəssüf ki, Azərbaycan xalqı bunun acısını çəkib. Yalnız Heydər Əliyevin qətiyyəti və Azərbaycan xalqının ona inamı sayəsində o, qardaş qırğınını dayandırdı, Azərbaycanın iflasa sürüklənməsinin, gənc respublikamızın parçalanmasının qarşısını aldı, Azərbaycanı inkişaf yoluna çıxardı, sabitliyin, təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsinə, investisiyaların cəlbinə, müasir Azərbaycan Ordusunun təməlini qoymağa nail oldu. Bu səbəbdən də biz deyəndə ki, bugünkü Azərbaycan Heydər Əliyevin əsəridir, biz tamamilə haqlıyıq. Biz onun davamçılarıyıq, əlbəttə, vəziyyətin spesifikliyi nəzərə alınmaqla, dəyişən dünya nəzərə alınmaqla, Azərbaycanın müasir imkanları nəzərə alınmaqla və qarşımızda duran çağırışlar nəzərə

alınmaqla onun yolu ilə gedirik. Onun bizə etdiyi vəsiyyətlərdən biri ərazi bütövlüyünün bərpası idi ki, biz bunu iki il əvvəl şərəflə yerinə yetirmişik.

Yəqin, hər bir uşağa, hər bir oğlana, qıza, yeniyetməyə həm evdə, həm də məktəbdə deyilir ki, onlar yaxşı oxusunlar. Yəqin, uşaqlara bunu dəfələrlə deyiblər, ola bilər onlar bundan yorulublar. Lakin, əslində, bu, sizi həmişə səslədiyimizdir, çünki bu, gələcəyə yoldur. Bilik, təhsil – bu, o yoldur ki, sizə cəmiyyətdə layiqli yer tutmaq və dövlətinizin möhkəmləndirilməsinə töhfə vermək fürsəti yaradır. Fikrimcə, yaxşı oxumaq üçün hər cür öyüd-nəsihətdənsə, gənc nəslə örnək daha çox təsir göstərir. Mən Heydər Əliyevi, onun orta təhsil haqqında şəhadətnaməsini nümunə göstərə bilərəm. O, azərbaycanlı məktəblilər üçün örnəkdir. Orada bir dənə də olsun “dörd” yoxdur, bütün qiymətlər “beşdir”. Mən bilmirəm, Qırğızıstanda hansı bal sistemi mövcuddur, Azərbaycanda o, dəyişdirilib. Lakin sovet dövründə “beş” ən yüksək qiymət idi. Bax, o, ən kiçik yaşlarından – həm məktəbdə, daha sonra institutda əla oxuyub. O, yerinə yetirilməli olduğu hər bir işə belə tam məsuliyyətlə yanaşıb. Onu da deməliyəm ki, azərbaycanlıların müasir nəslinin tərbiyəsində Heydər Əliyevin rolu öz mənbəyini hələ sovet vaxtlarından götürür. O vaxt Azərbaycan keçmiş SSRİ-də yeganə respublika idi ki, Heydər Əliyevin təkidi ilə minə yaxın azərbaycanlı gənc oğlan və qızı SSRİ-nin ali məktəblərinə göndərmək hüququna malik idi. Bu gənclər belə adlandırılan müsabiqədənkənar qəbuldan keçirdilər. Yəni, onlar Bakıda imtahan verir, SSRİ-nin aparıcı ali məktəblərinə yollanırdılar. Bununla da kadr potensialı yaranırdı ki, bu gün Azərbaycanda ona tələbat olduqca çoxdur. Sizin diqqətinizə onu da çatdırmaq istəyirəm ki, Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulan hərbi quruculuq işi də bu gün bizə öz ərazilərimizi uğurla müdafiə etmək imkanı verir. Məhz onun qərarı ilə 1970-ci illərdə Bakıda general Cəmşid Naxçıvanski adına uşaqları hərbi xidmətə hazırlayan məktəb yaradıldı. Bu, Heydər Əliyevin uzaqgörənliyi, gələcəyə istiqamətlənən fəaliyyəti idi. Sanki o, qabaqcadan görürdü ki, Azərbaycan gözəl bir gündə müstəqil dövlətə çevriləcək, bizə ordu lazım olacaq, bizə mütəxəssislər lazım olacaq. Belə də oldu və biz hər bir situasiyaya hazır olmalıyıq.

Mən Heydər Əliyevin xatirəsinə bu cür ehtirama görə Qırğızıstan Prezidentinə, qardaş Qırğız xalqına bir daha təşəkkür etmək istərdim. Həmçinin çıxışımın sonunda Heydər Əliyev adına məktəbin və Nizami Gəncəvi adına məktəbin müəllim və şagirdlərini Azərbaycana dəvət etmək istərdim. İndi mənim tərəfimdən müvafiq göstərişlər verilir. Mən sizi yaxın tətillərdə dəvət edirəm. Biz sizin səfərinizi, Bakıda, arzulasanız Azərbaycanın digər yerlərində qalmağınızı təşkil edəcəyik. Fikrimcə, bütövlükdə, bizim tədris müəssisələri ilə belə münasibətlərin, əlaqələrin yaradılması üzrə işlərə artıq indi başlamaq lazımdır. Bu, bizim gəncləri əməkdaşlıq, qardaşlıq, dostluq ruhunda tərbiyə edəcək. Bu, bizi qarşılıqlı zənginləşdirəcək. Bütün Azərbaycan xalqına bugünkü belə gözəl hədiyyənizə görə təşəkkür edirəm. Qardaş Qırğızıstan xalqına sülh, firavanlıq arzulayıram. Sağ olun.

Sonra dövlət başçıları məktəblə tanış oldular.

Məlumat verildi ki, Heydər Əliyev adına 20 nömrəli Məktəb-Gimnaziya Kompleksində tədris ikinövbəlidir.

Bildirildi ki, məktəb binasında sinif otaqları, zəngin fonda malik kitabxana, 2 akt zalı, yeməkxana, idman zalları, basketbol, voleybol, futbol meydançaları, xoreoqrafiya zalları, tibb məntəqələri, estetik studiyalar var.

Oktyabrın 12-də Bişkekdə Nizami Gəncəvi adına 103 saylı məktəbin açılış mərasimi keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov açılış mərasimində iştirak ediblər.

Dövlət başçıları məktəbin rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdilər.

Sonra Prezident İlham Əliyev və Prezident Sadır Japarov məktəblə tanış oldular.

Məlumat verildi ki, Nizami Gəncəvi adına 103 saylı məktəbin ərazisi 6 hektardan çoxdur. Məktəb binasında 30 sinif otağı, oxu zalı, kitabxana, informatika, biologiya, kimya, coğrafiya, texnologiya, tarix kabinetləri, idman zalı, 240 yerlik akt zalı var. Bundan əlavə, məktəbin həyətində tennis kortu, basketbol, voleybol və futbol meydançaları yaradılıb.

Bildirildi ki, məktəbdə şagirdlərin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olmaq, həmçinin elmin sirlərinə yiyələnmək üçün hərtərəfli şərait yaradılıb.

Oktyabrın 12-də Bişkekdəki “Ala-Arça” Dövlət Təbiət Parkında mədəni proqram təşkil olunub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov tədbirdə iştirak ediblər.

Mədəni proqramda Qırğız xalqının milli adət və ənənələri geniş nümayiş olundu. Qırğız sənətkarları buradakı xiyabanda Azərbaycanın və Qırğızıstanın dövlət başçılarına əl işlərini, milli xalçalar - “Şırdak”ı təqdim etdilər. Dövlət başçıları milli xalçalar istehsal edilən emalatxanalarla tanış oldular. Burada Qırğız xalqının milli mətbəxindən nümunələr də təqdim edildi.

Prezidentlər, həmçinin milli geyim kolleksiyalarından ibarət sərgiyə baxdılar.

Dövlət başçılarına ənənəvi “Salbuurun” ovunun elementləri də nümayiş etdirildi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Qırğız Respublikasına dövlət səfəri oktyabrın 12-də başa çatıb.

Hər iki ölkənin Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Bişkek şəhərinin “Manas” Beynəlxalq Hava Limanında dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov yola saldı.

Qazaxıstan Respublikasına işgüzar səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirənin 6-cı Zirvə Toplantısında və MDB Dövlət Başçılarının iclasında iştirak etmək üçün oktyabrın 12-də Qazaxıstan Respublikasına işgüzar səfərə gəlib.

Hər iki ölkənin Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Nursultan Nazarbayev adına Beynəlxalq Hava Limanında dövlətimizin başçısını Qazaxıstanın Baş naziri Əlixan Smailov və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Oktyabrın 12-də Qazaxıstana işgüzar səfərə gələn Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Astanada Pakistan İslam Respublikasının Baş naziri Şahbaz Şəriflə görüşü olub.

Prezident İlham Əliyev Səmərqənddəki görüşdən bir ay sonra Astanada keçirilən bu görüşün ölkələrimiz arasında əlaqələrin dinamikliyini bir daha göstərdiyini bildirdi.

Dövlətimizin başçısı ilə Səmərqənddəki görüşünü məmnunluqla xatırlayan Baş nazir Şahbaz Şərif Prezident İlham Əliyevi Pakistana səfərə dəvət etdi.

Azərbaycan Prezidenti Pakistana səfər etmək niyyətində olduğunu bildirdi və öz növbəsində Baş nazir Şahbaz Şərifi ölkəmizə səfərə dəvət etdi.

Pakistanın Baş naziri Azərbaycana məmnuniyyətlə səfər etmək niyyətində olduğunu dedi.

Şahbaz Şərif Pakistan xalqına göstərdiyi yardıma görə dövlətimizin başçısına təşəkkürünü ifadə etdi və ölkəsinin baş vermiş selin nəticələrindən hələ də əziyyət çəkdiyini bildirdi.

Baş nazir Şahbaz Şərif keçmiş Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi ilə əlaqədar Pakistanın hər zaman Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü və suverenliyini davamlı şəkildə dəstəklədiyini qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı Pakistanın mövqeyinə görə təşəkkürünü bildirdi, Azərbaycanın da Cəmmu və Kəşmir məsələsində Pakistanın haqlı mövqeyini daim dəstəklədiyini vurğuladı.

Baş nazir Şahbaz Şərif Azərbaycanın bu ədalətli mövqeyinə görə minnətdarlığını ifadə etdi.

Dövlətimizin başçısı Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması və sülh müqaviləsinin imzalanması üzrə ölkəmizin təkliflərini diqqətə çatdırdı. Prezident İlham Əliyev qeyd etdi ki, əgər Ermənistan tərəfindən siyasi iradə nümayiş olunarsa, tezliklə sülh müqaviləsi imzalana bilər.

Görüş əsnasında Azərbaycan-Pakistan-Türkiyə üçtərəfli əməkdaşlığının önəmi vurğulandı. Bu çərçivədə əlaqələrin daha da genişləndirilməsinin əhəmiyyəti qeyd olundu.

Eyni zamanda, ölkələrimiz arasında hərbi-texniki, ticarət, enerji, kənd təsərrüfatı, nəqliyyat-logistika sahələrində əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi məsələlərinə toxunuldu və bu istiqamətdə müzakirələr aparıldı.

Oktyabrın 13-də Astanada Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirənin (AQEM) 6-cı Zirvə Toplantısının plenar iclası keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Dövlət və hökumət başçıları birgə foto çəkdirdilər.

Əvvəlcə plenar iclasın gündəliyi qəbul edildi.

Sonra Küveytə AQEM-ə üzv dövlət statusu verildi. Beləliklə, Küveyt AQEM-in 28-ci üzv dövləti oldu. Türkmənistan isə AQEM-ə müşahidəçi qismində qoşuldu.

AQEM-in sədri olan Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev çıxış edərək 5-ci Zirvə Toplantısından ötən dövrdə görülən işlər barədə məlumat verdi.

Daha sonra Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Antonio Quterreşin iclas iştirakçılarına videomüraciəti nümayiş olundu.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev plenar iclasda çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

– Hörmətli Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev.

Hörmətli dövlət və hökumət başçıları.

Xanımlar və cənablar.

Mən, ilk növbədə, Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevə Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirənin 6-cı Zirvə Toplantısına (AQEM) dəvətinə və qonaqpərvərliyə görə minnətdarlığımı bildirirəm.

Prezident Tokayevin Azərbaycana son uğurlu rəsmi səfəri zamanı ikitərəfli gündəliyin cari məsələləri ilə bağlı səmərəli müzakirələr apardıq.

Azərbaycan Qazaxıstanda Prezident Tokayevin rəhbərliyi ilə aparılan siyasi və sosial-iqtisadi islahatları dəstəkləyir.

Hörmətli həmkarlar, İkinci Qarabağ müharibəsində qazanılmış Qələbə nəticəsində iki il əvvəl Azərbaycan öz torpaqlarını Ermənistan işğalından azad etdi, 30 il davam edən Qarabağ münaqişəsinə son qoydu, ədaləti bərpa etdi və BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü ildə qəbul etdiyi Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən 4 qətnaməsinin icrasını özü təmin etdi.

Ermənistan tərəfindən 30 ilə yaxın davam edən işğal zamanı şəhərlərimiz və kəndlərimiz, mədəni və dini abidələrimiz, məscidlərimiz məqsədli şəkildə dağıdılıb, təhqir və talan edilib. Hətta məscidlərdən heyvan saxlamaq üçün tövlə kimi istifadə olunurdu.

Təəssüf ki, 30 il ərzində biz erməni cəmiyyətinin bu cür vandalizmə qarşı heç bir etirazını eşitmədik,

əksinə, hətta bu dağıntılar, erməni vandallar və hərbi cinayətkarlar təqdir edilir və qəhrəmanlaşdırılırdı.

Ermənistan Azərbaycanın mülki əhalisinə və hərbçilərinə qarşı sistemli şəkildə müharibə cinayətləri törədib. Birinci Qarabağ müharibəsindən bəri 3900-ə yaxın Azərbaycan vətəndaşı itkin sayılır. Onların əksəriyyəti işgəncələrə məruz qalıb, öldürülüb və kütləvi məzarlıqlarda basdırılıb. Biz işğaldan azad edilmiş iki kənddə bu il kütləvi məzarlıqlar aşkar etdik.

Ermənistan Azərbaycana itkin düşənlərin taleyi və kütləvi məzarlıqların dəqiq yerləri barədə məlumat təqdim etməlidir. Biz iki ilə yaxındır ki, bu məlumatı tələb edirik, ancaq Ermənistan hökuməti bunu Azərbaycanla bölüşməkdən imtina edir və bununla da özünü Ermənistanın əvvəlki rejimlərinin cinayətkar liderləri ilə assosiasiya edir.

Azərbaycan dünyada mina ilə ən çox çirklənmiş ölkələr sırasındadır. İlkin hesablamalara görə, Ermənistan işğal zamanı bir milyondan çox mina basdırıb. İkinci Qarabağ müharibəsinin başa çatmasından keçən iki il ərzində 250-dən çox Azərbaycan vətəndaşı mina partlayışları zamanı həlak olub və ya ağır yaralanıb. Beynəlxalq mütəxəssislərin hesablamalarına görə, Azərbaycana ərazilərin minalardan təmizlənməsi məsələsini həll etmək üçün təxminən 30 il və 25 milyard ABŞ dolları lazımdır.

Minalardan təmizlənmə ilə paralel, indi Azərbaycan həm də işğaldan azad olunmuş ərazilərdə öz resursları hesabına genişmiqyaslı quruculuq işləri aparır. Biz, həmçinin keçmiş məcburi köçkünlərin öz doğma yurdlarına qayıdışı prosesinə başlamışıq. "Böyük Qayıdış" adlanan proqram artıq başlayıb.

Qarabağ münaqişəsinin həll olunmasına baxmayaraq, Ermənistan sərhəddə təxribatlar törətməkdə davam edir, bunlardan sonuncusu isə bu ilin sentyabr ayında törədilib. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Ermənistanın hərbi təxribatının qarşısını almaq üçün qətiyyətli əks-həmlə əməliyyatına başlamağa məcbur oldu. Bütün bu təxribatlara görə məsuliyyət Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyinin üzərinə düşür.

Ermənistan tərəfindən törədilmiş etnik təmizləmə nəticəsində bir milyondan çox azərbaycanlının 30 il ərzində əziyyət çəkməsinə, misli görünməmiş vəhşiliyə, yüzlərlə şəhər və kəndimizin dağıdılmasına baxmayaraq, Azərbaycan Ermənistana qarşılıqlı şəkildə bir-birinin ərazi bütövlüyünün tanınması əsasında sülh sazişi imzalamağı təklif edib.

Hörmətli həmkarlar, Azərbaycan tərəfindən həyata keçirilən genişmiqyaslı nəqliyyat infrastrukturu layihələri ölkəmizi ən mühüm beynəlxalq nəqliyyat və logistika mərkəzlərindən birinə çevirib. 2022-ci ilin ilk doqquz ayı ərzində Azərbaycan ərazisindən keçən tranzit təxminən 65 faiz artıb.

Azərbaycan Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərinin inkişafına mühüm töhfələr verir. Azərbaycan Orta Dəhlizin önəmli hissəsini təşkil edəcək Zəngəzur dəhlizinin yaradılmasını fəal şəkildə təşviq edir.

2019-cu ildən bəri Azərbaycan üzv ölkələrin yekdil qərarı əsasında dünyada BMT-dən sonra ən böyük beynəlxalq struktur olan Qoşulmama Hərəkatına sədrlik edir. Sədrliyimiz yenə də yekdil qərar əsasında daha bir il, 2023-cü ilin sonuna qədər uzadılıb.

Biz Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində həmrəyliyi gücləndirmək, bu Hərəkatın siyasi çəkisini və qlobal nüfuzunu artırmaq üçün böyük səylər göstəririk. Azərbaycan Hərəkatın bu məqsədlə təsisatlanması ideyasını fəal şəkildə təşviq edir. Bu baxımdan, Qoşulmama Hərəkatının Azərbaycanın təşəbbüsü ilə yaradılan Parlament Şəbəkəsi və Gənclər Təşkilatı qeyd edilməlidir. Biz COVID-19-dan sonrakı dünya ilə bağlı fikir mübadiləsi aparmaq və Hərəkatın mövqeyini formalaşdırmaq məqsədilə Qoşulmama Hərəkatına üzv dövlətlərin növbəti il üçün yüksək səviyyəli iclasının keçirilməsini təklif etmişik.

Sağ olun.

Sonra digər dövlət və hökumət başçıları, nümayəndə heyətlərinin rəhbərləri çıxış etdilər.

Plenar iclasda AQEM-in tamhüquqlu beynəlxalq təşkilata çevrilməsi planları müzakirə olundu.

Növbəti iki ildə - 2022-2024-cü illərdə də AQEM-ə Qazaxıstan sədrlik edəcək.

Sonda Astana bəyannaməsi və digər sənədlər qəbul edildi.

Qeyd edək ki, əsas məqsədi və istiqamətləri Asiyada sülhün və təhlükəsizliyin təmin edilməsi üçün çoxtərəfli yanaşmaları inkişaf etdirməklə əməkdaşlığı gücləndirmək olan Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirənin 6-cı Zirvə Toplantısı AQEM-in çağırılması barədə təşəbbüsün 30-cu ildönümünə həsr edilib və Qazaxıstanın sədrliyi ilə keçirilib. Zirvə Toplantısında 11 dövlət başçısı - Azərbaycan, Türkiyə, Rusiya, İran, Özbəkistan, Qırğızıstan, İraq, Fələstin, Tacikistan prezidentləri, Pakistanın Baş naziri, Qətər Əmiri, eləcə də Vyetnamın vitse-prezidenti, Çin Xalq Respublikası Sədrinin müavini və beş nazir, həmçinin AQEM-in dövlət müşahidəçisi olan Belarus Prezidenti iştirak ediblər.

Oktyabrın 13-də Astanada Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevin adından Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirənin 6-cı Zirvə Toplantısında iştirak edən dövlət və hökumət başçılarının şərəfinə rəsmi qəbul təşkil olunub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Oktyabrın 13-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Astanada İran İslam Respublikasının Prezidenti Seyid İbrahim Rəisi ilə görüşü olub.

Görüşdən məmnunluğunu ifadə edən Prezident Seyid İbrahim Rəisi Azərbaycan Respublikasının İran İslam Respublikasının qonşuları içərisində ölkəsi üçün

çox vacib tərəfdaş olduğunu bildirdi. Ölkələrimiz arasında iqtisadi-ticari əlaqələrin səviyyəsindən məmnunluğunu bildirən İran Prezidenti dedi ki, İranın Azərbaycanla əməkdaşlığı hərtərəfli inkişaf etdirmək üçün ciddi niyyəti var.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın Xəzər dənizində və Cənubi Qafqaz regionunda sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunması istiqamətində səylərini davam etdirdiyini dedi.

Dövlətimizin başçısı xüsusilə Xəzəryanı ölkələr arasında münasibətlərin dostluq əsasında inkişafından razılığını ifadə etdi.

Azərbaycanın müstəqil xarici siyasət həyata keçirdiyini vurğulayan Prezident İlham Əliyev bu il sentyabrın 12–13-də Ermənistanın regional vəziyyəti gərginləşdirmək istiqamətində təxribatlar törətdiyini diqqətə çatdırdı. Hazırda Cənubi Qafqazda sülh quruculuğu proseslərinin getdiyini deyən dövlətimizin başçısı bildirdi ki, Azərbaycan irəli sürdüyü 5 prinsip əsasında Ermənistanla sülh müqaviləsinin imzalanmasını təklif edib. Dövlətimizin başçısı Ermənistan tərəfindən siyasi iradə göstəriləcəyi təqdirdə, bu istiqamətdə irəliləyişə nail olmağın mümkünlüyünə inandığını qeyd etdi.

Görüşdə İranla Azərbaycan arasında Ağbənd körpüsünün açılışının həm rəmzi, həm də böyük praktiki əhəmiyyətinin olduğu qeyd edildi.

Söhbət zamanı qarşılıqlı maraq doğuran regional təhlükəsizlik məsələləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Oktyabrın 13-də Astanada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev ilə görüşü olub.

Görüşdə çıxış edən Prezident Kasım-Jomart Tokayev dedi:

– Hörmətli İlham Heydər oğlu, mən Sizə, ilk növbədə, buraya səfər etdiyinizə, Zirvə Toplantısının işində iştirak etdiyinizə, yekun nəticələrə nail olunmasına verdiyiniz müsbət töhfəyə görə minnətdarlığımı bildirmək istərdim. Sözsüz ki, mən bunu dəyərləndirirəm. Siz, necə deyərlər, buna vaxt ayırmısınız.

Bizim ikitərəfli qarşılıqlı münasibətlərimizə gəlincə, gözəl Bakı şəhərinə səfərim zamanı göstərilən qonaqpərvərliyə görə təşəkkürümü bildirməkdən başlamaq istərdim.

Zənnimcə, bizim danışıqlar məhsuldar, maraqlı olub və deməliyəm ki, xaricdə siyasi, iqtisadi dairələrin diqqətini cəlb edib. Buna görə də Azərbaycanı müttəfiqimiz, strateji tərəfdaşımız hesab edirik, daim bu xəttə sadiq qalacağıq. Azərbaycan təkcə öz regionunda deyil, həm də daha geniş coğrafi miqyasda çox böyük rol oynayır. Düşünürəm ki, bizim ortaq cəhətlərimiz çoxdur və ən müxtəlif sahələrdə əməkdaşlığı inkişaf etdirmək əzmindəyik. Biz bu barədə Bakıda ətraflı danışmışıq.

Bu gün gündəlikdə belə adlandırılan Orta Dəhlizin inkişafı məsələsi durur. Dünən mənim Türkiyə Prezidenti ilə danışıqlarım olub. O da, həmçinin müvafiq qurumların rəhbərlərinin Bakıda keçirilən görüşünə dəfələrlə istinad edib. Təbii ki, onlar bu iş formatının davam etdirilməsinə hədəflənib. Bizim tərəfimizdən, əlbəttə ki, hər hansı bir problem olmayacaq, əksinə, biz də bunda maraqlıyıq. Mən açıq çıxışlarımda Orta Dəhliz adlandırılan Transxəzər marşrutu barədə həmişə danışmışam.

Bizim müxtəlif sahələrdə, o cümlədən humanitar sahədə ənənəvi əlaqələrimiz var və bunların hamısı davam edəcək. Biz Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin adını daşıyan küçənin paytaxtımızda daha görkəmli yerə köçürməyin vacibliyindən danışmışıq. Belə bir yer müəyyənləşdirilmişdir. Mən onu bəyənmişəm. Bu, sadəcə, vaxt məsələsidir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Çox sağ olun, hörmətli Kasım-Jomart Kemeleviç. Əvvəla, dəvətə görə təşəkkür edirəm. Qardaş Qazaxıstanda yenidən olmağıma çox şadam. Həmçinin keçirilmiş Zirvə Toplantısının yaxşı nəticələri münasibətilə təbrik etmək istərdim. Bu, Qazaxıstanın beynəlxalq arenada oynadığı rolun və Sizin ölkənizin yüksək nüfuzunun daha bir nümayişidir.

Həmçinin sabah daha bir Zirvə Toplantısı olacaq. Yəni, başa düşürəm ki, Sizin qrafikiniz nə dərəcədə gərgindir və bu mühüm hadisələrə hazırlıqla bağlı məsələlər, əlbəttə, çox vaxt aparır. Odur ki, görüşmək fürsətinə görə şadam.

Sizə, ilk növbədə, Heydər Əlirza oğlu Əliyevin xatirəsinə dərin ehtiramınıza görə təşəkkür etmək istərdim. Biz Sizinlə bu barədə danışdıq. Mən qəbul edilmiş qərarlara görə minnətdaram.

Həmçinin Azərbaycana Sizin rəsmi səfərinizi və bizim görüşümüzü, danışıqlarımızı, həm ikitərəfli gündəlik, həm də regional problemlər üzrə hərtərəfli fikir mübadiləmizi səmimiyyətlə xatırlayıram. Zənnimcə, Sizin səfərinizdən sonra artıq yaxşı nailiyyətlər, nəticələr var, - biz indi bu barədə danışacağıq, - həm nəqliyyat sahəsində, həm də digər sahələrdə. Orta Dəhlizin inkişafı ilə bağlı məsələlər zamanın hökmüdür. Yaxşı ki, həm Qazaxıstan, həm Azərbaycan buna hazır idi, çünki bizim ölkələrdə çox müasir nəqliyyat infrastrukturu yaradılıb ki, bu, çox böyük həcmdə yükləri artıq bu gün daşımağa imkan verir. Lakin düşünürəm ki, gələcək infrastruktur planlarımızın əlaqələndirilməsi zamanı biz Transxəzər marşrutunun buraxılış qabiliyyətinin genişləndirilməsi üzrə bundan sonrakı işləri sinxronlaşdıra bilərik. Bu, bizim ölkələrin və xalqların marağında, uzunmüddətli maraqlarda, qonşuluğumuzdakı ölkələrin maraqlarında olacaq. Yəni, bu mövzunun çox ciddi davamı olacaq.

Digər bütün məsələlər üzrə isə, Siz qeyd etdiyiniz kimi, bizim ölkələr müttəfiqdir, strateji tərəfdaşdır. Bu müttəfiqlik ortaq köklərə və ümumi maraqlara əsaslanır. Sizi Zirvə Toplantısının uğurla keçirilməsi münasibətilə bir daha təbrik etmək və qonaqpərvərliyə görə təşəkkür etmək istərdim.

Görüşdə energetika, nəqliyyat-logistika sahələrində əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olundu. Həmçinin Azərbaycan-Türkiyə-Qazaxıstan üçtərəfli formatda keçirilən görüşlərin davam etdirilməsi barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Oktyabrın 13-də Astanada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinlə görüşü olub.

Dövlətimizin başçısını salamlayan Prezident Vladimir Putin dedi:

– Hörmətli İlham Heydər oğlu, Sizinlə bugünkü tədbir çərçivəsində indi görüşmək fürsətinə görə çox şadam. Biz Sizinlə müntəzəm olaraq görüşürük və həmişə nədənsə danışmağa mövzu var. Çünki çox müxtəlif istiqamətlər üzrə kifayət qədər geniş qarşılıqlı fəaliyyət mövcuddur. Rusiya Azərbaycanın aparıcı iqtisadi-ticari tərəfdaşlarından biri kimi qalmaqdadır və əmtəə dövriyyəsi artır. Məncə, ötən il 14 faiz artıb, bu ilin ilk 7 ayı ərzində 7 faizdən çox artıb. Bizim iqtisadi operatorlar Azərbaycan iqtisadiyyatına 4,5 milyard dollar sərmayə yatırıblar.

Hökumətlərarası Komissiyanın həmsədrləri müntəzəm görüşürlər. İşlər Sizin təklif etdiyiniz plan üzrə gedir. Düşünürəm ki, 2024-cü il də daxil olmaqla, Sizin tərəfinizdən təklif olunan bir sıra perspektivli, maraqlı layihələr üzrə gedir. Təbii ki, biz regionda vəziyyətin nizamlanması ilə bağlı məsələləri də həmişə diqqətdə saxlayırıq. Ümidvaram ki, bütün bu məsələlər üzrə bir daha danışmaq fürsətindən də istifadə edəcəyik və mövqelərimizi dəqiqləşdirəcəyik.

* * *

Prezident İlham Əliyev dedi:

– Vladimir Vladimiroviç, Sizi yenidən görməyimə çox şadam. Siz tamamilə haqlısınız, biz müntəzəm görüşürük, demək olar, bu yaxınlarda Sankt-Peterburqda, o görüşə qədər isə ötən ay Səmərqənddə. Bizim münasibətlər nə dərəcədə dinamik inkişaf etsə də, Siz dediyiniz kimi, bir çox məsələlər üzrə mövqelərimizi dəqiqləşdirməyə həmişə ehtiyac var. Biz ölkələrimiz arasında münasibətlərin bu cür inkişaf etməsinə görə çox şadıq. Fikrimcə, bu münasibətlər ən yüksək səviyyəyə - müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyət səviyyəsinə çatıb və biz bir çox məsələlər üzrə fəal surətdə irəliləyirik. Siz qeyd etdiniz, təsdiqləmək istəyirəm ki, iqtisadi-ticari əlaqələr üzrə əmtəə dövriyyəsində artım var. İndi müəyyən etdiyimiz və bundan əvvəlki görüşlərdə razılaşdırdığımız layihələr bizə qarşılıqlı ticarəti daha da artırmaq imkanı verəcək. Həmçinin nəqliyyat, energetika sahələrində və humanitar sahədə əməkdaşlıqla bağlı məsələlər. Biz bütün istiqamətlər üzrə müsbət dinamika görürük. Lakin, əlbəttə, hər bir görüşdə biz regionumuzda təhlükəsizliyə, sülhə nail olmaq məsələlərindən yan keçmirik. Biz bu gün bu barədə də danışacağıq. Biz uzunmüddətli sülhə hədəflənmişik. Biz hesab edirik ki, nəhayət bu sülhə nail olmaqdan ötrü öz tərəfimizdən kifayət qədər konstruktiv tezislər təklif etmişik.

Beləliklə, görüşmək fürsətinə görə bir daha təşəkkür edirəm. Əminəm ki, bu görüş də çox məhsuldar olacaq. Sağ olun.

Prezident Vladimir Putin: Sağ olun.

Oktyabrın 13-də Astanada MDB dövlət başçılarının şərəfinə qeyri-rəsmi nahar təşkil olunub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Oktyabrın 14-də Astanada Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) Dövlət Başçıları Şurasının iclası keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iclasda iştirak edib.

İclasda iştirak edən dövlət və hökumət başçıları birgə foto çəkdirdilər.

Əvvəlcə MDB Dövlət Başçıları Şurasının məhdud tərkibdə iclası keçirildi.

Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev iclası açıq elan etdi.

MDB İcraiyyə Komitəsinin sədri – icraçı katibi Sergey Lebedev gündəlikdə duran məsələlər barədə məlumat verdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev iclasda çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

– Sağ olun, hörmətli Kasım-Jomart Kemeleviç.

Mən əvvəlcə bizim regionda yaranan vəziyyətlə bağlı həmkarlarımı məlumatlandırmaq istərdim. Həmkarlarım yaxşı bilirlər ki, Azərbaycanın ərazilərinin erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğalı dövründə mən bu mövzunu MDB çərçivəsində heç vaxt müzakirəyə çıxarmırdım. Çünki münaqişənin nizamlanması mövzusu ilə ATƏT-in Minsk qrupu məşğul olurdu, o, mandata sahib idi. Təəssüf ki, 28 il ərzində Minsk qrupunun nəticəsi sıfra bərabərdir. İndi göründüyü kimi, bu qurumun başlıca məqsədi münaqişənin nizamlanması yox, onun dondurulması idi. Danışıqların aparılması münaqişənin hələ uzun illər həll olunmaması üçün yalnız pərdə idi. Beləliklə, münaqişə həll olunub. Azərbaycan beynəlxalq hüquqa, BMT-nin Nizamnaməsinə, o cümlədən hər bir ölkənin özünümüdafiə hüququna malik olmasını nəzərdə tutan BMT Nizamnaməsinin 51-ci maddəsinə uyğun olaraq münaqişəni özü həll edib.

Münaqişədən sonrakı vəziyyət müxtəlif cür inkişaf edir. Buna görə də həmkarlarımı son dövrlər ərzində baş verənlərlə bağlı məlumatlandırmaq istərdim. Sentyabrda – demək olar bir ay bundan əvvəl Azərbaycan-Ermənistan sərhədi ərazisində silahlı toqquşmalar baş verdi. Bu silahlı toqquşmaların səbəbləri bəllidir – Azərbaycana münasibətdə terror, ilk növbədə, mina terroru və snayper terroru davam edir. İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatandan sonra Azərbaycanın 250-dən çox vətəndaşı əsasən işğal dövründə basdırılan minaların partlaması nəticəsində ya həlak olub, ya da ciddi xəsarət alıb. Eyni zamanda, bizim tərəfimizdən

Ermənistan istehsalı olan piyada əleyhinə 1400 mina aşkarlanıb. Bu minalar 2021-ci ildə Laçın rayonu ilə sərhəd ərazidə basdırılıb. Həmçinin Azərbaycanın bir hərbi mövqeyindən digərinə aparan yollar minalanıb. Silahlı toqquşmalar davam edib, aktiv faza maksimum 8 saat çəkib. Bəzilərinin hesab etdiyi kimi, Azərbaycan Ermənistan ərazisini işğal etmək niyyətində olmayıb. Nə bir şəhər, nə də bir kənd işğal olunmayıb. Rusiya tərəfinin vasitəçilik fəaliyyəti nəticəsində, – mən bunu xüsusi vurğulamaq istərdim, – məhz Rusiya tərəfi atəşkəs təklifi ilə çıxış etdi, bəziləri bunu başqa ölkələrə aid edirlər ki, bu da tamamilə əsassızdır. Rusiya tərəfinin vasitəçilik fəaliyyəti nəticəsində silahlı toqquşmalar, artıq dediyim kimi, dayandırıldı.

Oktyabrın 6-da "Avropa siyasi birliyi"nin yeni platforması çərçivəsində Praqada Fransa Prezidenti, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti, Ermənistanın baş naziri və Azərbaycan Prezidentinin iştirakı ilə dördtərəfli görüş təşkil olundu. Görüşdə bir neçə saat davam edən danışıqlar nəticəsində Ermənistan-Azərbaycan sərhədi yaxınlığında Ermənistan ərazisinə Avropa İttifaqının 40 nəfərdən ibarət mülki missiyasının göndərilməsi barədə qərar qəbul olundu. Sonradan bizə məlum oldu ki, onların sayı 50 nəfər olacaq. Onlar orada azı 2 ay olacaqlar. Bu missiyanın məqsədi, gördüyümüz kimi, tərəflərə sərhədlərin çəkilməsində, delimitasiya ilə bağlı məsələlərin müəyyənləşdirilməsində kömək göstərməkdir. Bu səbəbdən biz buna razılıq verdik. Bu missiyanı Azərbaycan tərəfinə göndərmək barədə də cəhdlər oldu, ancaq bizim tərəfimizdən bu cəhdlər qətiyyətlə rədd edildi. Buna görə də missiya Ermənistan ərazisində, Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatının (KTMT) məsuliyyət zonasında yerləşəcək. Dünən Avropa nümayəndələrinin birinci qrupu bu missiyanın yerləşdirilməsini müəyyənləşdirmək üçün Ermənistana gedib.

Təəssüf ki, Azərbaycan dördtərəfli görüşün, o cümlədən Fransa Prezidentinin iştirakı ilə keçirilməsinə razılıq verməsinə baxmayaraq, - Fransanın Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərə heç bir aidiyyəti yoxdur, bəli, ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədri kimi Fransanın vasitəçilik missiyası var idi, lakin Qarabağ münaqişəsi nizamlandığına görə Minsk qrupunun xidmətinə heç bir ehtiyac yox idi, özü də bu xidmətlər, artıq dediyim kimi, əgər belə demək mümkündürsə, faydadan daha çox ziyan gətirən xidmətlər idi, Minsk qrupu heç bir iş görməyib, ərazimizin bir santimetr torpağı belə azad edilməmişdi, - Azərbaycan xoş məram göstərərək, Fransa Prezidentinə bu görüşdə iştirak etməyə icazə verdi. Avropa İttifaqı Şurası Prezidentinin iştirakına gəlincə, bildiyiniz kimi, Brüsseldə artıq bir neçə üçtərəfli görüş keçirilib və prinsipcə, biz Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin normallaşdırılması işində Avropa İttifaqının səylərini həmişə dəstəkləmişik. Lakin Azərbaycanın nümayiş etdirdiyi xoş mərama baxmayaraq, Praqadakı görüşdən demək olar bir həftə sonra Fransa Prezidenti təhqiramiz, qəbulolunmaz, yalan və təxribat xarakterli bəyanatlarla çıxış etdi. Bu bəyanatlar mətbuatda var, hər kəs onları görə bilər. Bu bəyanatlarda o, Azərbaycanı dəhşətli müharibə törətməkdə günahlandırıb, bununla da faktları manipulyasiya edərək, Fransa və dünya ictimaiyyətini çaşdırmağa səy göstərib. Azərbaycan beynəlxalq səviyyədə tanınan öz ərazisində müharibə aparırdı. Qarabağ bütün dünya tərəfindən Azərbaycanın tərkib hissəsi kimi tanınıb. Biz özünümüdafiə hüququndan istifadə edərək, ərazi bütövlüyümüzü güc hesabına bərpa etdik.

Daha sonra bəyan edildi ki, Fransa heç vaxt Ermənistanı atmayacaq. Ancaq, necə deyərlər, bu, ikitərəfli münasibətlər məsələsidir. Həmçinin Rusiya Federasiyasının ünvanına "Rusiya Azərbaycan oyununu oynadı" kimi qərəzli bəyanatlar səsləndirildi. Böyük ölkənin Prezidentinə küçə leksikonundan istifadə etməyin nə dərəcədə siyasi nəzakətə uyğun olmasını, qoy, Fransa ictimaiyyəti müəyyən etsin. Biz isə öz tərəfimizdən belə bəyanatları qəti surətdə pisləyirik, rədd edirik və bundan sonra Fransa hökumətinin belə münasibəti çərçivəsində Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşdırılması işində Fransanın hər hansı rol oynamasının heç bir mümkünlüyünü görmürük.

Bundan başqa, Fransanın xarici işlər naziri Azərbaycanın əleyhinə yalan bəyanatlar verib, Fransa Senatı və aşağı palata İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə qondarma "Dağlıq Qarabağ"ı tanıyan qətnamələr qəbul ediblər. Baxmayaraq ki, hətta Ermənistan özü onu tanımayıb. Bizə məlumdur ki, noyabrın ortalarına Fransa Senatında Azərbaycan əleyhinə növbəti qətnamə hazırlanır. Beləliklə, təəssüf ki, Fransanın indiki rəhbərliyi əvvəlkilərdən fərqli olaraq, - mənim isə Prezident Şirakla da, Prezident Sarkozi ilə də, Prezident Ollandla da kifayət qədər sıx ünsiyyət qurmaq imkanım var idi və münasibətlər kifayət qədər ölçülüb-biçilmiş, kifayət qədər mehriban idi və Fransada müəyyən erməni diasporu amilinə baxmayaraq, biz həmişə Fransanın əvvəlki prezidentlərinin fəaliyyətini balanslaşdırılmış qəbul edirdik, – mahiyyət etibarilə bütün bunların üstündən xətt çəkdi. Buna görə də istərdim ki, həmkarlarımı bu vəziyyət barədə məlumatlandırım.

Daha sonra Azərbaycanın Parisdəki səfirliyinə iki dəfə basqın edildi. Özü də birinci hücumdan sonra Fransa Prezidenti telefonda mənə vəd verdi ki, bunun təkrarlanmaması məqsədilə tədbir görüləcək. Lakin bunun, yumşaq desək, doğru olmadığı ortaya çıxdı. Birinci vandalizm aktından və səfirliyin binasına soxulmaq cəhdindən sonra Azərbaycan səfirliyinin qarşısında qoyulmuş mühafizə götürüldü. Çox güman ki, bu, erməni tərəfi ilə razılaşdırılıb. Mühafizə götürülən kimi ikinci basqın cəhdi oldu, təhqiramiz yazılar oldu, Azərbaycan səfirliyinə hücum edən özündən çıxmış radikalların izdihamı oldu. Bu, qətiyyən

yolverilməzdir və bütün diplomatik konvensiyaların pozulması deməkdir.

Deməliyəm ki, həmçinin Ermənistan tərəfindən Azərbaycanın Livandakı və ABŞ-dakı səfirliklərinə qarşı təxribatlar törədilib. Sonuncu təcavüz aktının, terrorun da – Azərbaycanın ABŞ-dakı səfirliyinin avtomobilinə odlu silahdan atəş açılmasının görüntüləri var. Biz Azərbaycanın diplomatik missiyalarının mövcud olduğu ABŞ-ın, Fransanın, Livanın və digər ölkələrin hakimiyyətlərini, - o ölkələrdə ki, onlar terrora məruz qala bilər, - məsuliyyətli olmağa və beynəlxalq öhdəliklərini yerinə yetirməyə çağırırıq.

Bizdə heç bir şübhə yoxdur ki, terror və vandalizm aktları Ermənistan tərəfindən təşkil edilib. Mən nə üçün bunu deyirəm? Çünki 1990-cı illərdə erməni xüsusi xidmət orqanları tərəfindən 32 terror aktı - metroda, avtobuslarda, bərələrdə və qatarlarda partlayışlar törədilib. Bu terror aktları nəticəsində iki mindən çox dinc azərbaycanlı həlak olub.

Postmünaqişə vəziyyətinin digər aspektlərinə gəldikdə, indi biz azad edilmiş ərazilərin bərpası ilə fəal məşğul oluruq. Hər şey dağıdılıb, görüntülər dərc edilib, arzu edənlər tanış ola bilərlər. On min kvadratkilometr ərazidə demək olar bir salamat bina qalmayıb, 67 məsciddən 65-i dağıdılıb. Müsəlmanların müqəddəs yerlərinin təhqir edilməsi, məscidlərdə donuz və inək saxlanılmasına dair görüntüləri internetdən də əldə etmək olar. Bütün bunlar Azərbaycan xalqına və bütün müsəlman dünyasına qarşı ifrat dərəcədə nifrətdən xəbər verir. Bunu ancaq belə başa düşmək olar.

Daha bir məqamı da qeyd etmək istərdim ki, 2020-ci ilin noyabrında Rusiya Federasiyasının vasitəçiliyi ilə üçtərəfli Bəyanat qəbul edilib. Azərbaycan Bəyanatın bütün müddəalarını yerinə yetirir, o cümlədən Ermənistandan Qarabağa maneəsiz girişi təmin edir. Ermənistan Bəyanatın özünə aid hissəsini icra etmir. Məhz Azərbaycanın əsas hissəsindən Naxçıvan Muxtar Respublikasına maneəsiz girişi təmin etmir, halbuki bu, onun hüquqi öhdəliyidir, həmçinin Azərbaycan ərazisindən erməni silahlı qüvvələrini indiyədək çıxarmayıb. Biz hələ ki, səbir nümayiş etdiririk, lakin bunun da bir həddi var. 2020-ci ilin noyabr Bəyanatının bu iki vacib bəndi icra edilməsə, bizim adekvat tədbir görməkdən başqa seçimimiz qalmayacaq.

Sonda Qarabağ ermənilərinin taleyi barədə. Praqa görüşündə bu məsələ üzrə bizim fikir mübadiləmiz oldu. Bizim mövqeyimiz aydındır, dəqiqdir. Qarabağ Azərbaycandır. Qarabağın erməni əhalisinin hüquqları və təhlükəsizliyi Azərbaycan Konstitusiyasına uyğun olaraq təmin ediləcək. Biz öz daxili məsələlərimizi heç bir tərəflə müzakirə etməyə hazırlaşmırıq. Praqa görüşünün yekunlarına əsasən də başa düşdüyüm qədər, bu mövzu dördtərəfli görüşün bütün iştirakçıları arasında hər hansı fərqli şəkildə qəbul edilməyib.

Diqqətinizə görə çox sağ olun. Mən həmkarlarımı baş vermiş hadisələr haqqında məlumatlandırmağı zəruri hesab etdim, çünki baş verənlər barədə müxtəlif versiyalar dolaşır. İstədim ki, siz bizim versiyamızı və yeganə həqiqi versiyanı mənim özümdən eşidəsiniz. Çox sağ olun.

Prezident Kasım-Jomart Tokayev: Çox sağ olun, hörmətli İlham Heydər oğlu.

Sonra MDB Dövlət Başçıları Şurasının iclası işini geniş tərkibdə davam etdirdi.

İclasda çıxış edən MDB İcraiyyə Komitəsinin sədri – icraçı katibi Sergey Lebedev MDB Dövlət Başçıları Şurasına sədrliyin Qırğızıstana keçdiyini bildirdi.

Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev “Mir” Teleradio Şurasının sədri Radik Batırşini MDB-nin diplomu ilə təltif etdi.

İclasda MDB-nin icraçı katibi vəzifəsinin adı dəyişdirilərək baş katib adlandırıldı. MDB İcraiyyə Komitəsinin sədri–icraçı katibi Sergey Lebedev baş katib vəzifəsinə seçildi.

Daha sonra sənədlər imzalandı.

Bununla da Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) Dövlət Başçıları Şurasının iclası başa çatdı.

Oktyabrın 14-də Astanada MDB dövlət başçılarının şərəfinə rəsmi qəbul təşkil olunub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Qazaxıstan Respublikasına işgüzar səfəri oktyabrın 14-də başa çatıb.

Hər iki ölkənin Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Nursultan Nazarbayev adına Beynəlxalq Hava Limanında dövlətimizin başçısını Qazaxıstanın Baş naziri Əlixan Smailov və digər rəsmi şəxslər yola saldılar.

Cəbrayıl, Qubadlı və Zəngilan rayonlarına səfər

Oktyabrın 19-da Şükürbəyli–Cəbrayıl–Hadrut avtomobil yolunun 14,2 kilometrlik Şükürbəyli–Cəbrayıl hissəsi istifadəyə verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına Şükürbəyli–Cəbrayıl–Hadrut avtomobil yolunun texniki göstəriciləri və görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, uzunluğu 42 kilometr olan köhnə yol 2,3 kilometr qısaldılaraq 39,7 kilometrlik yeni yolla əvəzlənib. Dördzolaqlı yolun hərəkət hissəsinin eni 14 metr, torpaq yatağının eni isə 21,5 metrdir. Yolun üzərində yerləşən 6 körpünün tikintisi başa çatıb.

Məlumat verildi ki, həmçinin yol boyunca 45 dairəvi suötürücü boru, 49 ehtiyat keçid borusu, 25 düzbucaqlı suötürücüsü, 7 düzbucaqlı heyvan keçidi tikilib, 366 metr uzunluğunda beton, 1620 metr daş istinad divarları çəkilib, 18 avtobus dayanacağı quraşdırılıb.

Qeyd edək ki, bu yol Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 29 aprel tarixli Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş işğaldan azad edilmiş ərazilərin yenidən qurulması və bərpası layihəsi çərçivəsində inşa olunub.

Oktyabrın 19-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Cəbrayıl rayonu ərazisində yaradılacaq "Azərbaycan–Türkiyə Beynəlxalq Meşə Təlim Mərkəzi", "Ağıllı Tingçilik" və "Dostluq Meşəsi" Kompleksinin layihəsi ilə tanış olublar.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım reintroduksiya layihələrinin həyata keçirilməsi çərçivəsində Cəbrayıl rayonu ərazisinə 18 baş ceyranın buraxılması mərasimində də iştirak ediblər.

Ekologiya və təbii sərvətlər naziri Muxtar Babayev Prezident İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya kompleksdə görüləcək işlərlə bağlı məlumat verdi.

Bildirildi ki, Şirvan Milli Parkından götürülən 18 baş ceyran Cəbrayıl rayonu ərazisinə fərdi reintroduksiya olunub. Proses bu il və gələn il də davam etdiriləcək.

Qeyd edək ki, Azərbaycan ərazisində ceyranların sayının kritik həddə azalması təhlükəsi nəzərə alınaraq ceyran populyasiyasının tarixi areallarında təbii bərpasının təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Prezidenti tərəfindən 2003-cü ildə Şirvan Milli Parkı yaradılıb. Həyata keçirilən intensiv mühafizə tədbirləri nəticəsində Azərbaycanda ceyranların populyasiyası bərpa edilib. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə fauna növlərinin-ceyran, bezoar keçisi, Dağıstan turu və nəcib maralın, o cümlədən balıq və yırtıcı quş növlərinin 2022-2023-cü illər ərzində öz tarixi areallarına reintroduksiyası nəzərdə tutulub.

Oktyabrın 19-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Cəbrayılda "Azərişıq" ASC-nin 35 kilovoltluq yarımstansiyasının və Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin təməlqoyma mərasimində iştirak edib.

Dövlətimizin başçısı yarımstansiya və idarəetmə mərkəzinin təməlini qoydu.

Qeyd edək ki, inşa olunacaq Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzi 110/35/10 kilovoltluq "Cəbrayıl" yarımstansiyasından qidalanacaq. Mərkəz Cəbrayıl şəhərinin elektrik enerjisinə olan tələbatının bir hissəsini təmin etməklə yanaşı, tikintisi nəzərdə tutulan digər güc mərkəzlərinin rəqəmsal platforma üzərindən idarəetməsini həyata keçirməyə imkan verəcək. Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzində tətbiq olunacaq müasir dispetçer idarəetmə sistemi elektrik enerjisinin real vaxt rejimində istehlakçıya çatdırılmasında abonent məmnunluğunu təmin edəcək.

"Cəbrayıl şəhər" 35/0,4 kilovoltluq yarımstansiya və Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzi ilə "Hadrut" qovşaq yarımstansiyası arasında əlaqələndirmə xətləri çəkilməklə dairəvi təchizat sxemi yaradılacaq. Eyni zamanda, "Qubadlı şəhər" 35/0,4 kilovoltluq yarımstansiyanı Mərkəzlə birləşdirəcək ikidövrəli kabel xəttinin çəkilməsi Cəbrayıl və Qubadlı şəhərlərinin qarşılıqlı enerji mübadiləsinə imkan verəcək.

Cəbrayıl Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin dispetçer idarəetmə sistemi həm mərkəzləşdirilmiş, həm də müstəqil funksional rejimlərdə istismar imkanına malik olacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 19-da 330/110 kilovoltluq "Cəbrayıl" Qovşaq Yarımstansiyasında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olub.

"Azərenerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin prezidenti Baba Rzayev dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, 4 ay əvvəl təməli qoyulan yarımstansiyada böyük həcmdə torpaq, tikinti-quraşdırma işləri görülüb, yeraltı kommunikasiyalar üçün kanallar inşa edilib, 330 və 110 kilovoltluq açıq paylayıcı qurğularda işlərin çox hissəsi yekunlaşıb, Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin binası tikilib.

"Cəbrayıl" Qovşaq Yarımstansiyasının əhəmiyyəti barədə məlumat verən Baba Rzayev deyib ki, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur regionlarının dayanıqlı elektrik enerjisi ilə təchizatını təmin etmək, həyata keçiriləcək meqalayihələrin tələbatını qarşılamaq, Cəbrayıl-Naxçıvan-Ağrı (Türkiyə) yarımstansiyaları, oradan isə Türkiyənin enerji sistemi vasitəsilə Avropa enerji bazarlarına əlavə və daha əlverişli çıxış əldə etmək, ixrac imkanlarını artırmaq, uzun illərdən sonra Naxçıvan Muxtar Respublikasını Azərbaycanın ümumi enerji sisteminə qoşmaq mümkün olacaq. O cümlədən İranla müştərək tikilən "Xudafərin" və "Qız Qalası" Su Elektrik stansiyalarında, həmçinin alternativ və bərpaolunan enerji mənbələrində və kiçik su elektrik stansiyalarında istehsal ediləcək enerjinin Azərbaycanın ümumi enerji sisteminə ötürmək üçün 330 kilovoltluq "Cəbrayıl" yarımstansiyasının tikilməsi olduqca mühüm hadisədir.

Bir çox dövlətlərin marağında olduğu və beynəlxalq əhəmiyyət kəsb edən Azərbaycan-Türkiyə-Avropa ölkələrarası beynəlxalq layihənin reallaşdırılması üzrə 3 mərhələdən ibarət planlaşdırma aparılıb. Bunun üçün birinci mərhələdə istismar müddətini keçən və işğaldan azad edilən ərazilərə ən yaxın məsafədə yerləşən 330 kilovoltluq "Ağcabədi" və "İmişli" yarımstansiyalarının genişləndirilərək tam yenidən qurulması və "Ağcabədi" yarımstansiyasından 132 kilometr, "İmişli" yarımstansi-

yasından isə 130 kilometr məsafədə Cəbrayıla yüksəkgərginlikli elektrik verilişi xəttinin çəkilməsi nəzərdə tutulub. Artıq "Ağcabədi" yarımstansiyasından Cəbrayıla 330 kilovoltluq xəttin çəkilməsinə başlanılıb.

Eyni zamanda, Cəbrayılda 330 kilovoltluq qovşaq yarımstansiyasında işlərin böyük hissəsi görülüb.

İkinci mərhələdə Naxçıvanın ölkənin əsas enerji sistemi ilə əlaqələndirilməsi üçün "Cəbrayıl" Qovşaq Yarımstansiyasından Zəngəzur dəhlizini keçməklə muxtar respublikaya 255 kilometr uzunluğunda ikidövrəli elektrik verilişi xətti çəkiləcək və 330 kilovoltluq "Naxçıvan" yarımstansiyası tikiləcək.

Üçüncü mərhələdə Azərbaycan, Naxçıvan, Türkiyə və Avropa enerji qovşağının yaradılması üçün muxtar respublikanın qardaş ölkəyə yaxın ərazisində 330 kilovoltu 400 kilovolta keçirmək üçün əlavə Avropa enerji standartlarına uyğun 400 kilovoltluq çevirici yarımstansiya inşa ediləcək və Naxçıvandan Türkiyəyə 230 kilometr uzunluğunda ikidövrəli elektrik verilişi xətti çəkiləcək. Bununla da, böyük strateji əhəmiyyətə malik layihə reallaşdırılacaq.

Tədbirdə Azərbaycan enerji sisteminin ixrac və tranzit perspektivləri haqqında təqdimat nümayiş olundu. Bildirildi ki, Prezident İlham Əliyevin 2022–ci ilin 6 ayının yekunlarına həsr olunmuş müşavirədə ölkənin elektrik enerjisi üzrə ixrac potensialının 1000 meqavatdan 5000 meqavata çatdırılması barədə tapşırığına uyğun olaraq, "Azərenerji" tərəfindən müvafiq araşdırmalar aparılıb, ilkin razılaşmalar əldə edilib.

Oktyabrın 19-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Qubadlı rayonu ərazisində yaradılacaq "Zabuxçay" və "Bərgüşadçay" su anbarlarının layihələri ilə tanış olub.

Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin (ASC) sədri Zaur Mikayılov dövlətimizin başçısına layihələr barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, bu layihələr Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2020-ci il 15 aprel tarixli Sərəncamı ilə yaradılmış Komissiyanın 21-ci iclasında Zabuxçayın Həkəriçaya birləşdiyi yerdən aşağı hissədə su anbarının yaradılması və magistral boru kəmərinin tikintisi məqsədilə verilmiş tapşırıqların icrası olaraq ASC tərəfindən hazırlanıb.

Eyni zamanda, ASC tərəfindən Türkiyə Respublikasının "Suyapı" məsləhətçi şirkəti dəvət edilərək Zabuxçayın Həkəriçaya birləşdiyi yerdən aşağı hissədə su anbarının və ondan ayrılacaq magistral kanalların (Laçın-Qubadlı-Zəngilan) yaradılması məsələsi üzrə müvafiq araşdırmalar aparılaraq təkliflər hazırlanıb.

Araşdırmalar əsasında layihələrdə nəzərdə tutulan ümumi ərazisi 12 min 100 hektar olan əkin sahəsinə saniyədə 6,18 kubmetr suyun mütəmadi verilməsi üçün tutumu 26,7 milyon kubmetr olan su anbarının yaradılması daha münasib hesab edilib. Su anbarının hündürlüyü 40 metr, uzunluğu 615 metr olan torpaq bənddən yaradılması təklif edilib.

Eyni zamanda, Zabuxçay çayının suyunun yeni su anbarında tənzimləməklə uzunluğu 49 kilometr olan polad boru xətti ilə Qubadlı və Zəngilan rayonlarında yerləşən torpaq sahələrinə suyun verilməsi, eyni zamanda, layihədə subasar zonadan avtomobil yolunun kənarlaşdırılaraq yeni yolun çəkilməsi və bəndyanı Su Elektrik Stansiyasının tikilməsi nəzərdə tutulur.

Nəticə etibarilə, Qubadlı və Zəngilan rayonları ərazisində "Dost Aqro" şirkətinin 1900 hektar, "Azərsun" MMC-nin 3300 hektar, "AzərAqrar" şirkətinin 2500 hektar, "Aqrovay" şirkətinin 2700 hektar, "Dost Ziraat Heyvandarlıq" şirkətinin 1700 hektar əkin sahəsi suvarma suyu ilə təmin oluna bilər.

Qeyd edildi ki, Bərgüşadçay su anbarının yeri isə topoqrafik və mürəkkəb geoloji şərait nəzərə alınmaqla ən optimal variant olaraq Qubadlı şəhərindən yuxarıda – Bəxtiyarlı kəndinin yaxınlığında yaradılması təklifi qəbul edilib.

Ümumi sututumu 67 milyon kubmetr olan bu su anbarı vasitəsilə Qubadlı rayonu ərazisində 12 min hektar sahənin suvarma suyu ilə təmin edilməsinin və açıq kanal, yaxud təzyiqli boru vasitəsilə "Qız Qalası" hidroqovşağından su götürəcək magistral kanalın qidalandırılması üçün isə saniyədə 10 kubmetr suyun verilməsinin mümkünlüyü müəyyən edilib. Su anbarından suyun təzyiqli boru kəməri ilə veriləcəyi halda ümumi gücü 30 meqavat olan 3 Su Elektrik Stansiyasının quraşdırılması mümkün olacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 19-da Qubadlıda "Azərişıq" ASC-nin 35 kilovoltluq yarımstansiyasının və Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin təməlqoyma mərasimində iştirak edib.

Dövlətimizin başçısı yarımstansiya və idarəetmə mərkəzinin təməlini qoydu.

Qeyd edək ki, Qubadlı şəhərində inşa ediləcək Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzi 110/35/10 kilovoltluq "Qubadlı" yarımstansiyasından qidalanacaq. Mərkəz Qubadlı şəhərinin elektrik enerjisinə tələbatının bir hissəsini təmin etməklə yanaşı, tikintisi nəzərdə tutulan digər güc mərkəzlərinin rəqəmsal platforma üzərindən idarə edilməsini həyata keçirməyə imkan verəcək. Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzində müasir dispetçer idarəetmə sistemi və rəqəmsal şəbəkə modeli tətbiq ediləcək.

"Qubadlı şəhər" 35/0,4 kilovoltluq yarımstansiya və Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzi ilə "Cəbrayıl şəhər" 35/0,4 kilovoltluq yarımstansiya əlaqələndirmə xətləri qurulmaqla, "Hadrut" qovşaq yarımstansiyaları arasında dairəvi təchizat sxemi təmin ediləcək. Eyni zamanda, "Qubadlı şəhər" və "Cəbrayıl şəhər" 35/0,4 kilovoltluq yarımstansiyaları arasında nəzərdə tutulmuş ikidövrəli kabel xəttinin çəkilməsi ilə Qubadlı və Cəbrayıl şəhərlərinin qarşılıqlı enerji mübadiləsi təmin olunacaq.

Qubadlı Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzində "Yaşıl Enerji" mənbələrinin qurulması nəzərdə tutulub. Mərkə-

zin dispetçer idarəetmə sistemi həm mərkəzləşdirilmiş, həm də müstəqil funksional rejimlərdə işləmək imkanına malik olacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 19-da Zəngilan rayonunda da olublar.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım Ağalı kənd orta məktəbinin şagird-müəllim kollektivi və sakinlərlə görüşüb, Arximed turbini tipli Su Elektrik Stansiyasını işə salıb, Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanında yaradılan şəraitlə tanış olub, Zəngilan şəhərində ilk yaşayış binasının və məktəbin təməlqoyma mərasimlərində iştirak ediblər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 19-da Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində olublar.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım Ağalı kənd orta məktəbinin şagird-müəllim kollektivi ilə və sakinlərlə görüşüblər.

Ağalı kənd məktəbində təhsil alan şagirdləri salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

-Uşaqlar, gedək məktəbi göstərin mənə, gəlin, gedək.

Mehriban xanım Əliyeva: Dayanıblar, bəlkə, əvvəl şəkil çəkdirək?

Prezident İlham Əliyev: Şəkil çəkdirək, elə məktəbin önündə.

Mehriban xanım Əliyeva: Gəlin, şəkil çəkdirək.

Prezident İlham Əliyev: Gedək, göstərin məktəbinizi, baxaq uşaqlar burada necə oxuyurlar? Sinif otaqlarına baxaq. Sən neçənci sinifdə oxuyursan?

1-ci şagird: Altıncı sinifdə.

Prezident İlham Əliyev: Bundan əvvəl harada oxuyurdun?

Şagird: Sumqayıtda 30 nömrəli tam orta məktəbdə.

Prezident İlham Əliyev: Sumqayıtda. Bəs sən?

2-ci şagird: Mən də Sumqayıtda.

Prezident İlham Əliyev: Sən də Sumqayıtda. Bəs sən?

3-cü şagird: Mən də Sumqayıtda 15 nömrəli tam orta məktəbdə.

Prezident İlham Əliyev: Sumqayıtda.

4-cü şagird: Mən Mərdəkanda 181 nömrəli tam orta məktəbdə.

Prezident İlham Əliyev: İndi necə? Ağalı kəndi xoşunuza gəlir?

Məktəblilər: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: Çox gözəl. Uşaqlar həvəslə oxuyurlar?

Qadın müəllim: Əlbəttə, çox böyük həvəslə. Ümumiyyətlə, məktəbə gəldikləri vaxt buranı gördükdə inanın ki, o qədər çox gözəl hisslər yarandı. Sevinirdilər ki, çox gözəl məktəbdə təhsil alacaqlar.

Prezident İlham Əliyev: Uşaqlar gəliblər öz dədə-baba torpağına. İndi görürsünüz, necə də gözəldir sizin doğma torpağınız, Vətəniniz, Ağalı kəndi.

Mehriban xanım Əliyeva: Soruşuram, Sumqayıtdan daha gözəldir, deyir, bəli.

Prezident İlham Əliyev: Sumqayıt da gözəl şəhərdir, böyük şəhərdir. Amma buranın, əlbəttə ki, xüsusi gözəlliyi var, təbiət, hava, iqlim.

Şagird: Bura Sumqayıtdan daha yaxşıdır. Buranın havası daha qəşəngdir.

Prezident İlham Əliyev: Bax, sizi biz qaytarmışıq, havası da təmizdir, təbiəti də gözəldir, hər tərəf dağlar, meşələr. Burada həyat qaynayacaq. Bir azdan sonra başqa kəndlərdə də evlər tikiləcək, Zəngilan şəhərində də evlər tikiləcək. Ağalı birinci layihədir, siz də azad edilmiş torpaqlara ilk gələn uşaqlarsınız. Şadam ki, böyük həvəslə gəlmisiniz və sizin valideynləriniz də böyük həvəslə gəliblər. Çünki valideynlərin də çoxu yəqin ki, Ağalını heç görməyiblər. Onlar da işğal dövründə dünyaya gəliblər. Amma torpaq çəkir insanı. Sizin burada olmağınız onu göstərir ki, biz azad edilmiş torpaqları tezliklə abadlaşdıracağıq və bu gün hələ də Sumqayıtda, Bakıda, digər rayonlarda yaşayan keçmiş köçkünlər öz dədə-baba torpaqlarına qayıdacaqlar, burada quracaqlar, yaşayacaqlar, uşaqlar böyüdəcəklər.

Şagirdlər: İnşallah.

Prezident İlham Əliyev: Siz də yaxşı oxuyun. Çünki yaxşı oxumaq təkcə sizin üçün yox, ölkəmiz üçün lazımdır. Çünki sizin kimi uşaqlar gələcəkdə ölkəmizi idarə edəcəklər. Ona görə gərək siz bilikli olasınız, savadlı olasınız, həmişə vətənpərvər olasınız. Vətənpərvər olmaq üçün hər bir Azərbaycan vətəndaşının çox böyük haqqı var. Çünki biz bu torpaqlara qan tökərək qayıtmışıq. Bizim qəhrəman şəhidlərimiz öz canlarını fəda ediblər ki, bax, siz və sizin kimi yüz minlərlə azərbaycanlı öz dədə-baba torpağına qayıtsın. Sabah Zəngilanın, Zəngilan şəhərinin azad olunmasının ikinci ildönümüdür. Zaman tez keçir, ancaq artıq böyük quruculuq işləri görülür. Sizin əsas vəzifəniz oxumaqdır, valideynlərin, müəllimlərin sözünə baxmaqdır və gələcəkdə yaxşı vətəndaş olmaqdır.

Mehriban xanım Əliyeva: Dərslərdən sonra nə edirsiniz? Burada hava yaxşıdır, yəqin bayırda oynayırsınız, görüşürsünüz. Orada – Sumqayıtdakı məktəbdə qalan dostlarınızla yəqin ki, ünsiyyətiniz var, danışırsınız. Onları da dəvət etmək olar, hərdənbir gəlsinlər, sizə dəysinlər. Burada işlər gedir. Haradadır sizin evləriniz? Buradan görünür sizin evlər?

Şagird: Bəli, bizim ev görünür, ikimərtəbəlidir.

Mehriban xanım Əliyeva: Oradakı ikimərtəbəli?

Şagird: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: Darıxmırsınız burada?

Şagirdlər: Xeyr.

Mehriban xanım Əliyeva: Gözəl qızlar.

Məktəbli qız: Siz daha gözəlsiniz. Hələ də inanmıram mən Sizinlə görüşürəm, həyəcanlandım.

Mehriban xanım Əliyeva: Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş belə bir gözəl yerində belə gözəl qızlarla bir yerdə olmaq mənim də çox böyük arzum idi.

Məktəbli qız: Deyə bilərəm ki, qalereyamdakı fotoların çoxu Sizin şəkilinizdir.

Mehriban xanım Əliyeva: Eləmi? Şəkil çəkirsən?

Məktəbli qız: Xeyr, ümumiyyətlə hərdənbir.

Mehriban xanım Əliyeva: Baxırsan?

Məktəbli qız: Bəli.

Mehriban xanım Əliyeva: Çalışacağam tez-tez gəlim sizin yanınıza, İnşallah.

Məktəbli qız: İnşallah.

Prezident İlham Əliyev: Gedək, kəndin mərkəzinə baxaq.

Qadın sakin: Biz Ağalı sakinləri üçün Sizin sayənizdə çox gözəl, möhtəşəm şərait yaradılıb. Çox sağ olun, var olun həmişə.

Prezident İlham Əliyev: Çox yaxşı ki, qayıdıblar və qayıdırlar da. Görürəm, uşaqlar da həvəslə, ürəkdən deyirlər, çox sevinirlər ki, burada yaşayırlar. Buraya gələnlər işlə təmin olunublar?

Qadın sakin: Bəli, hörmətli cənab Prezident. “Kapital Bank”, “ASAN xidmət”.

Prezident İlham Əliyev: İşləyirlər orada?

Qadın sakin: Bəli. Xəstəxana, “Gil MED” fəaliyyət göstərir. Çox gözəldir, möhtəşəmdir.

Prezident İlham Əliyev: Qonaqlar da gəlirlər buraya, xarici nümayəndələr.

Qadın sakin: Xarici qonaqlar da gəlirlər, bəli. Dünyanın ən qabaqcıl ölkələrindən qonaqlarımız olur, çəkilişlər olur. Bu, bizi də sevindirir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, bəli, bilirəm. Onlar da görürlər ki, biz artıq qayıtmışıq.

Qadın sakin: Kəndimiz çox gözəldir, çox sağ olun. Hər bir sakin deyir ki, Allah Prezidentimizin canını sağ eləsin.

Prezident İlham Əliyev: İnşallah, bütün şəhərlər, kəndlər belə olmalıdır.

Qadın sakin: İnşallah, Sizin sayənizdə. Çox sağ olun, hörmətli cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz, birinci layihədir, davamı da gəlir.

Digər qadın sakin: Sizi xoş gördük, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Xoş gördük, necəsiniz?

Qadın sakin: Xoşbəxtəm ki, Sizinlə görüşmək mənə nəsib oldu. 1990-cı ildən mənim üç balam mülki şəhiddir.

Prezident İlham Əliyev: Allah rəhmət eləsin.

Qadın sakin: Özüm də Zəngilanda müəllim işləmişəm, yoldaşım da. Sizin hamınıza böyük hörmətimiz var.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Qadın sakin: Allah Ulu Öndərimizə rəhmət eləsin, Sizləri var eləsin. Siz ki, bizə bu şəraiti yaratmısınız, bu gün biz gəlib burada nəfəs alırıq, çox şükür, Ordumuz var olsun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Qadın sakin: Allah Ordumuzu qorusun! Allah şəhidlərimizə rəhmət eləsin, qazilərimizə cansağlığı versin. Çox şükür ki, Sizi gördük.

Prezident İlham Əliyev: Allah rəhmət eləsin, Amin. Sağ olun. Burada yaşayışınız necədir? Şərait necədir? Yaxşıdır?

Qadın sakin: Yaxşıdır, əladır. Düzü mən hələ ev almamışam.

Prezident İlham Əliyev: Eviniz yoxdur hələ?

Qadın sakin: Mənə Sumqayıtda ev veriblər, hələ oradayam. İndi deyirlər ki, sizin növbəniz çatanda verəcəyik.

Prezident İlham Əliyev: Özünüz Ağalıdansınız?

Qadın sakin: Bəli, Ağalıda müəllim işləmişəm.

Prezident İlham Əliyev: Onda sizə mütləq ev verilməlidir.

Qadın sakin: Çox sağ olun, Allah razı olsun. Əksəriyyəti mənim şagirdlərimdir.

Prezident İlham Əliyev: Sizə də hələ verilməyib?

Digər qadın sakin: Bizə verilib, ikimərtəbəli ev verilib.

Prezident İlham Əliyev: Necədir, razısınız?

Qadın sakin: Çox razıyıq. Əla, hər şey yaxşıdır, öz qaydasındadır.

Prezident İlham Əliyev: Çox yaxşı, uşaqlar da razıdırlar. Mən soruşuram, uşaqlar razısınız? Deyirlər, bəli. Sumqayıta qayıtmaq istəmirlər.

Qadın sakin: Ayaqlarım tutulmuşdu, həqiqətən, mən buraya gələndən ayaqlarım bir az açılıb, yeriyə bilirəm. Çox şükür, havası da, suyu da gözəldir.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, gözəldir, doğma torpağı, havası, suyu – hər şeyi.

Mehriban xanım Əliyeva: Hər şeyi gözəldir.

Qadın sakin: Siz də hamıdan gözəlsiniz. Allah Sizdən razı olsun.

Mehriban xanım Əliyeva: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Qadın sakin: Mehriban xanım salam, necəsiniz? Xoş gəlmisiniz kəndimizə.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm.

Kişi sakin: Cənab Prezident, Sizinlə görüşmək istəyirəm, olar?

Prezident İlham Əliyev: Salam, nə var, nə yox, necəsən?

Kişi sakin: Sizinlə fəxr edirik, cənab Prezident. Sizin uğurlu siyasətinizlə fəxr edirik. Allah Sizə dəyməsin.

Prezident İlham Əliyev: Necə yaşayırsınız?

Kişi sakin: Gözəl yaşayırıq. Allah Sizə dəyməsin. Allah Sizi bizim başımızın üstündən əskik etməsin.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol.

Kişi sakin: Ümummilli Liderimiz cənab Heydər Əliyevə Allah qəni-qəni rəhmət eləsin. Allah Sizə dəyməsin, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol. Sən əvvəl harada yaşayırdın?

Kişi sakin: Mən Ağcabədi rayonunda yaşayırdım, burada işləyirəm.

Prezident İlham Əliyev: Özün bu kənddənsən?

Kişi sakin: Xeyr, Ağcabədi rayonundanam.

Prezident İlham Əliyev: Burada hansı sahədə işləyirsən?

Kişi sakin: Hazırda "Xan çinar"da ofisiant işləyirəm. Sizə təşəkkür edirəm ki, bizə belə günlər yaşadırsınız. Minnətdarıq, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Çox yaxşı, sağ ol.

Qadın sakin: Salam, xoş gördük, cənab Ali Baş Komandan, Sizə təşəkkür etmək istəyirəm.

Prezident İlham Əliyev: Salam, bəli, sizinlə görüşmüşdük.

Qadın sakin: Keçən görüşümüzdə Sizə söz verdiyim kimi, burada vətəndaşlarımıza hüquqşünas olaraq xidmət göstərirəm. Bəli, hazırda prokurorluğa qəbulun birinci mərhələsini keçmişəm. Növbəti mərhələyə hazırlaşıram. İnşallah, xeyirlisi.

Prezident İlham Əliyev: Çox yaxşı.

Qadınlar: Çox şadıq, çox sağ olun.

Sakin: Olar növbəti şəklimizi çəkim?

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, bizim şəklimiz var, amma, əlbəttə, olar.

Qadın sakin: Çox sağ olun. Minnətdaram, təşəkkürlər.

Prezident İlham Əliyev: Burada işləyirsiniz, yoxsa yaşayırsınız?

Kişi sakin: Yaşayırıq.

Prezident İlham Əliyev: Yaşayırsınız. Ev veriblər?

Kişi sakin: Bəli, torpaq sahəli.

Prezident İlham Əliyev: Razısınız?

Kişi sakin: Min şükür.

Prezident İlham Əliyev: O vaxt burada yaşayırdınız?

Kişi sakin: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: Bəs, sonra harada yaşayırdınız?

Kişi sakin: Bakıda yaşayırdıq.

Prezident İlham Əliyev: Deyəndə ki, Ağalıya gəlmək olar, bunu necə qarşıladınız? Həvəslə?

Kişi sakin: Qanlı göz yaşları ilə çıxmışdıq, sevinc göz yaşları ilə qayıtdıq. Bu günümüzə min şükür.

Prezident İlham Əliyev: Allaha şükür.

Kişi sakin: Allah Sizi həmişə var eləsin.

Sakinlər: Şəkil çəkdirək.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, çəkdirək.

Kişi sakin: Şükür Allaha. Allah bu günü bizə qismət elədi, bu günü də gördük.

Prezident İlham Əliyev: Allaha şükür.

Kişi sakin: Allah razı olsun, Allah köməyiniz olsun.

Prezident İlham Əliyev: Siz harada yaşayırdınız?

Kişi sakin: Elə bu kənddə.

Prezident İlham Əliyev: Bəs, işğal dövründə harada yaşayırdınız?

Kişi sakin: İşğal dövründə orduda idim, döyüşdə idim. 1996-cı ildə tərxis olub, Bakı şəhərində yaşadım.

Prezident İlham Əliyev: Bakıda yaşadınız.

Kişi sakin: Bəli, Bakıda yaşadım. Şükür Tanrıya, o qədər buranın arzusunda idik, o qədər buranın duasında idik. Allaha min şükür.

Qadın sakin: Həsrətini çəkirdik. Prezidentimizin sayəsində biz torpaqlarımızda çox gözəl şəraitdə yaşayırıq.

Digər qadın sakin: Şükür Sizi verənə.

Kişi sakin: Yatsaq yuxumuza girməzdi, çox gözəl. Allah köməyiniz olsun.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, mən deyirdim ki, biz mütləq qayıdacağıq. Deyirdim ki, öz torpaqlarımıza qayıdacağıq və qayıtdıq. İndi burada yaşayırıq. Sizin də qayıdışınız bunu göstərir ki, keçmiş köçkünlərin hamısı öz doğma torpaqlarına qayıdacaq. Çünki bəziləri hesab edirdilər ki, indi 30 il keçib, heç kim qayıtmaz. Amma baxın, görün, siz də qayıtmısınız.

Kişi sakin: Biz buranın həsrəti ilə yaşayırdıq.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, indi buralar əvvəlkindən də gözəl olub.

Qadın sakin: Çox gözəl olub. Allah Sizdən razı olsun.

Digər qadın sakin: İndi müasir şəraitə də uyğunlaşmışıq, çox sağ olun. Allah Sizi var eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, şərait də yaxşıdır. İndi bütün xidmətlər də var.

Qadın sakin: Olar Sizinlə şəkil çəkdirək?

Prezident İlham Əliyev: Bəli, əlbəttə, olar.

Digər qadın sakin: İkinci dəfədir Sizinlə görüşürük. Gözəl Prezidentimizlə fəxr edirik.

Qadın sakin: Mənim oğlum da, yoldaşım da burada xidmət edib.

Prezident İlham Əliyev: Hərbidə olub?

Qadın: On ildir hərbçidir. Cəbrayılda yaralanmışdı. Sizin sayənizdə bizə burada ev veriblər. Çox minnətdarıq.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Burada xoşbəxt yaşayın.

Digər qadın: Hörmətli Prezident, icazə verin, mən də Sizinlə şəkil çəkdirim.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, buyurun. Sağ olun.

Kişi sakin: Salam. Necəsiniz?

Qadın sakin: Biz Sizi görməyə çox şad olduq.

Prezident İlham Əliyev: Salam, xoş gördük. Nə gözəl baladır. Neçə yaşı var?

Qadın sakin: On aylıqdır. İlk sakin kimi, xoş gəlmisiniz deyir. Şəkil çəkdirək.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, çəkdirək. Gələcək bax, budur.

Digər qadın sakin: Bəli. Sizin sayənizdə. Çox sağ olun, hər şeyə görə təşəkkür edirik. Belə gözəlliklərə, bizim qayğımıza qaldığınıza görə çox sağ olun, cənab Prezident. Bizə bu cür şərait yaratmısınız.

Prezident İlham Əliyev: Bu uşağa böyüyəndə danışarsınız ki, hansı əziyyətdən keçmisiniz.

Digər qadın sakin: Mütləq. O, Sizin şəklinizi böyüdəcək. Bu da mənim övladımdır və biz Sizinlə qürur duyuruq. Çox sağ olun, cənab Prezident, təşəkkür edirik.

Prezident İlham Əliyev: Doğma Vətənində böyüyəcək.

Qadın sakin: Bəli, həqiqətdir.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Digər qadın sakin: Yeni Ağalının təməli qoyulan gündən oğlum burada işləyir.

Prezident İlham Əliyev: İnşaatda işləyib?
Qadın: Bəli.
Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Burada vəziyyət necədir, yaxşıdır?
Kişi sakin: Yaxşıdır, əladır.
Qadın müəllim: Cənab Prezident, olarmı müəllim kollektivi ilə şəkil çəkdirək?
Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə çəkdirək. Müəllimlər də Ağalıdandırlar?
Qadın müəllimlər: Bəli, çox sağ olun, təşəkkür edirik.
Prezident İlham Əliyev: Necə yaşayırsınız burada?
Qadın sakin: Sağ olun, çox yaxşı.
Prezident İlham Əliyev: İşləyirsinizmi?
Qadın sakin: Mən burada işləyirəm.
Prezident İlham Əliyev: Harada, hansı sahədə işləyirsiniz? Kafedə?
Qadın sakin: Bəli, Allah köməyiniz olsun, həmişə var olasınız.
Prezident İlham Əliyev: "Xan çinar"da nə bişirirsiniz? Çox sağ olun, salamat qalın.
Kişi sakin: Çox sağ olun. Allah ömrünüzü uzun eləsin.
Gənc qız: Şəkil çəkdirə bilərəm?
Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə.
Qadın: Mən Sizinlə çəkdirdim, bayaqkı qaranlıq düşdü.
Prezident İlham Əliyev: Sən çəkdirdin, gəl, bir də çəkdirərik.
Kişi sakin: Cənab Prezident, xoş gəlmisiniz bizim bu yurda.
Prezident İlham Əliyev: Salam, xoş gördük.
Kişi sakin: Hörmətli Prezident, hörmətli Ali Baş Komandan, hörmətli Sərkərdə. Siz Azərbaycan xalqının döyüş tarixini yazdınız. Biz Sizin bu işinizlə fəxr edirik. Hörmətli Prezident, birinci növbədə, Sizə təşəkkürümü bildirirəm.
Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.
Kişi sakin: Vətən müharibəsi əlilləri adından minnətdaram.
Prezident İlham Əliyev: Sizin neçə yaşınız var?
Kişi sakin: Mənim 76 yaşım var.
Prezident İlham Əliyev: Burada, Ağalıda yaşamısınız?
Kişi sakin: Bəli, bu kənddə. Bu kənddə rəhbər vəzifədə işləmişəm.
Prezident İlham Əliyev: Kənddə hansı rəhbər vəzifədə?
Kişi sakin: 1977-ci ildə rəhmətlik Ulu Öndər Heydər Əliyev məni qəbul edib. Burada kolxoz sədri vəzifəsinə təsdiq edib.
Prezident İlham Əliyev: Hə, kolxoz sədri. Sizə deyəndə ki, Ağalıya qayıtmaq olar, həvəslə qayıtmısınız.
Kişi sakin: Həvəslə.
Prezident İlham Əliyev: İndi Ağalı necədir? Yeni Ağalı xoşunuza gəlir?
Kişi sakin: Yeni Ağalı şəhərdir.
Qadın sakin: Çox gözəldir, Sizin sayənizdə.
Kişi sakin: Sizin sayənizdə. Mən şəhidlərin, qazilərin, şəhid analarının, atalarının qarşısında baş əyirəm. Onlara minnətdarıq. Bir də bir söz deyim gülməyin mənə, seçki komissiyasının sədri Məzahir Pənahova deyin kağız-kuğuzu korlamasın, bizim Prezidentimiz həmişəlik seçilib.
Prezident İlham Əliyev: Onu özünüz deyərsiniz ona.
Kişi sakin: Tapmıram axı, onu.
Prezident İlham Əliyev: Çox sağ ol.
Kişi sakin: İcazə verin, şəkil çəkdirək.
Prezident İlham Əliyev: Bəli, buyurun.
Sakinlər: Çox sağ olun.
Uşaq: Cənab Prezident, olar Sizinlə şəkil çəkdirim?
Prezident İlham Əliyev: Burada 3-4 nəsil ağalılı var. Siz, balaca uşaqlar, gənclər, gəlin, elə hamınız ağsaqqalla bərabər gəlin.
Sakinlər: Çox sağ olun.
Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Burada xoşbəxt yaşayın. Allah cansağlığı, uzun ömür versin.
Sakin: Cənab Prezident, olar?
Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, gəl.
Qadın sakin: Salam, həmişə Siz gələsiniz.
Prezident İlham Əliyev: Salam, çox sağ olun.
Qadın sakin: Allah razı olsun, Allah cansağlığı versin. Çox xahiş edirəm, kollektivimizlə şəkil çəkdirək.
Prezident İlham Əliyev: Yaxşı, siz də gəlin.
Kişi sakin: Çox sağ olun, təşəkkür edirik, cənab Prezident.
Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Böyüyəndə hansı peşəyə sahib olmaq istəyirsən?
Uşaq: Hərbçi.
Prezident İlham Əliyev: Qəhrəman Azərbaycan hərbçisi.
Uşaq: Biz Vətənimizi qorumalıyıq.
Prezident İlham Əliyev: Bəli, düzdür.
Digər uşaq: Mən həkim olmaq istəyirəm.
Prezident İlham Əliyev: Bəs, sən?
Məktəbli qız: Hərbçi.
Prezident İlham Əliyev: Sən də hərbçi olmaq istəyirsən? Maşallah!
Kişi sakin: Cənab Prezident, Sizə bir sözüm var. Çoxdandır ki, bu, mənim ürək sözümdür. Siz dünyanın ən birinci Prezidentisiniz.
Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.
Kişi sakin: Həqiqətən bunu ürəkdən deyirəm, Sizə minnətdaram.
Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Çox təşəkkür edirəm. Uşaqlardan da soruşuram böyüyəndə hansı peşəyə sahib olmaq istəyirsiniz? Deyirlər hərbçi. Bax, bu da sizin işinizdir. Qız da deyir ki, hərbçi olmaq istəyirəm. Vətəni qorumaq istəyirlər. Yenə şəkil çəkdirək? Məktəbin önündə çox çəkdirdik. Gəl, qızım, siz də durun. Biz çox şəkil çəkdirdik. Bunlar hamısı internetdə çıxacaq. Gedək.
Qadın sakin: Adam buradan getmək istəmir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, biz tez-tez sizə qonaq gələcəyik.

Qadınlar: İnşallah, həmişə yolunuzu gözləyirik.

Prezident İlham Əliyev: Gələcəyin hərbçiləri, sağ olun.

Qadın sakin: Olar Sizlə şəkil çəkdirək?

Prezident İlham Əliyev: Necə? Biz şəkil çəkdirdik.

Qadın sakin: Mənimlə.

Prezident İlham Əliyev: Hə, yaxşı, bir dəfə də çəkdirək.

Qadın sakin: Çox sağ olun

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, salamat qalın, burada xoşbəxt yaşayın.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 19-da Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanında yaradılan şəraitlə tanış olublar.

"Azərbaycan Hava Yolları" QSC-nin prezidenti Cahangir Əsgərov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma hava limanı barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanının asfalt-beton örtüklü uçuş-enmə zolağının uzunluğu 3 min metr, eni isə 60 metr təşkil edir. Bu hava limanı bütün növ təyyarələri, o cümlədən genişgövdəli ağır yük təyyarələrini qəbul edəcək.

Perronun sahəsi 60 min kvadratmetrdir. Hava limanı ICAO və IATA standartlarına uyğun uçuşların həyata keçirilməsinə imkan verəcək.

Müasir dünya tələblərinə cavab verən beynəlxalq aeroportun terminalı saatda 200 sərnişinə xidmət göstərmək imkanına malik olacaq. Terminal daxilində VIP-zal, kafe, tibb məntəqəsi və ofis otaqları mövcuddur.

Aeroportda tam avtomatlaşdırılmış hava hərəkətinə nəzarət və aviasiya rabitəsi sistemləri ilə təchiz olunmuş Hava Hərəkətini İdarəetmə Qülləsi tikilib.

Uçuşların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün ICAO-nun beynəlxalq tələblərinə uyğun olaraq İtaliyanın və Almaniyanın aparıcı istehsalçılarının müasir aeronaviqasiya dəstək sistemləri tətbiq edilib. Qısa müddətdə ILS/DME instrumental eniş sistemləri, VOR/DME marşrutu üzrə hava gəmisi naviqasiya vasitələri, avtomatlaşdırılmış aviasiya və meteoroloji müşahidə sistemləri, ilkin və ikinci dərəcəli radar sistemləri quraşdırılaraq istifadəyə verilib. Bütün sistemlər ICAO və Eurocontrol-un beynəlxalq aviasiya kataloqlarında qeydiyyatdan keçib.

Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanının ərazisində yardımçı binalar, transformator binası, qazanxana və su çənləri inşa edilib.

Uzunluğu təxminən 10 kilometr olan 35 kilovoltluq ikidövrəli elektrik kabel xətti çəkilib. 230 metr dərinlikdə artezian quyusu qazılaraq su çıxarılıb.

Qeyd edək ki, Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanı Qarabağın mühüm nəqliyyat qovşağına çevrilməsini şərtləndirən əsas obyektlərdəndir. Həmçinin bu hava limanı Zəngəzur dəhlizinin hava nəqliyyatı infrastrukturu ilə gücləndirilməsi baxımından strateji əhəmiyyət kəsb edir. Görülən işlərin sürəti buranın beynəlxalq nəqliyyat-logistika mərkəzinə çevriləcəyi günü yaxınlaşdırmaqdadır.

Onu da deyək ki, Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanı işğaldan azad olunan ərazilərdə Füzulidəki hava limanından sonra istifadəyə verilən beynəlxalq statuslu ikinci aeroportdur. Üçüncü hava limanı isə Laçın rayonunun ərazisində inşa olunur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 19-da Zəngilanda Arximed turbini tipli Su Elektrik Stansiyasının işə salınması mərasimində iştirak ediblər.

Kənd təsərrüfatı naziri İnam Kərimov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma stansiya barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində "Ağıllı kənd" layihəsi çərçivəsində keyfiyyətli ekoloji mühitin yaradılması və enerjidən səmərəli istifadə edilməsi üçün dayanıqlı enerji mənbələrinə üstünlük verilib.

Bu baxımdan, kəndin dayanıqlı enerji ilə təmin edilməsi üçün Həkəri çayı üzərində Almaniyanın "Rehart GmbH" şirkəti tərəfindən istehsal olunan və hər biri 212 kilovat olmaqla 3 hidravlik turbindən və müvafiq hissələrdən ibarət Arximed turbini tipli Su Elektrik Stansiyası inşa edilib. Üç ədəd generatorun quraşdırıldığı stansiya Ağalı kəndinin elektrik enerjisinə tələbatını tam təmin etmək gücünə malikdir.

Arximed qurğusunun digər enerji istehsal sistemləri ilə müqayisədə ən böyük üstünlüyü ondan ibarətdir ki, təzyiqsiz sudan enerji istehsal edə bilir, asan quraşdırılır və iqtisadi baxımdan sərfəlidir.

Prezident İlham Əliyev Stansiyanı işə saldı.

Diqqətə çatdırıldı ki, balıqların Arximed turbinlərinin içindən keçə bilməsi və elektrik enerjisinin balıq ölümünə səbəb olmadan istehsal edilməsi ətraf mühitin qorunması baxımından xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Qeyd edək ki, Arximed turbinlərinin istismar müddəti 50-60 il proqnozlaşdırılır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 19-da Zəngilan şəhərində ilk yaşayış binasının təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər.

Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan Zəngilan rayonunda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Vahid Hacıyev dövlətimizin başçısına və birinci xanıma binanın daxil olduğu yaşayış məhəlləsi barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, ümumi sahəsi 2.06 hektar olan yaşayış məhəlləsinin ərazisinin böyük bir hissəsi yaşıllıq zonasından ibarət olacaq. Məhəllə Zəngilan şəhərinin mərkəzi küçəsində, məktəb və biznes zonanın yaxın-

lığında yerləşəcək, şəhərin təsdiq edilmiş ümumi Baş planına uyğun olacaq. Bu məhəllədə ümumilikdə 10 bina tikiləcək. Bunlardan 6-nın ikimərtəbəli, 4-nün isə üçmərtəbəli olması planlaşdırılır.

Məhəllədəki binaların inşasında modern və minimalistik memarlıq yanaşmalarından, həmçinin milli naxış elementlərindən də istifadə ediləcək.

Tədbirdə yaşayış məhəlləsi barədə videoçarx nümayiş olundu.

Dövlətimizin başçısı Zəngilan şəhərində ilk yaşayış binasının təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva oktyabrın 19-da Zəngilan şəhərində məktəb binasının təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər.

Elm və təhsil naziri Emin Əmrullayev dövlətimizin başçısına və birinci xanıma 960 şagird yerlik tam orta məktəbin binası ilə bağlı məlumat verdi.

Bildirildi ki, Zəngilan şəhərinin mərkəzində, yaşayış kompleksinin yaxınlığında inşa olunacaq məktəbin ərazisi 1,6 hektar sahəni əhatə edəcək. Üçmərtəbəli məktəb modul siniflərdən, böyük amfiteatrdan, açıq sinif otaqlarından, oyun, idman meydançalarından və giriş hissədən ibarət olacaq.

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyev 2022-ci il sentyabrın 7-də Zəngilan şəhərində məktəb binasının layihələndirilməsi və tikintisi ilə bağlı tədbirlər haqqında Sərəncam imzalayıb.

Dövlətimizin başçısı təhsil müəssisəsinin təməlini qoydu.

Gürcüstana işgüzar səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 24-də Gürcüstana işgüzar səfərə gəl ib.

Azərbaycanın və Gürcüstanın Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Tbilisi şəhərinin Şota Rustaveli Beynəlxalq Hava Limanında Prezident İlham Əliyevin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Prezidentini Gürcüstanın xarici işlər naziri İlya Darçiaşvili və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Oktyabrın 24-də Mçxeta rayonundakı Muxrani sarayında (Château Mukhrani) Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili ilə təkbətək görüşü keçirilib.

Gürcüstanın Baş naziri dövlətimizin başçısını qarşıladı.

Sonra rəsmi foto çəkdirildi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili oktyabrın 24-də Mçxeta rayonundakı Muxrani sarayında (Château Mukhrani) "Qarabağ xanlığının irsi" sərgisi ilə tanış olublar.

Sərgidə "Qarabağ xanlığı. Tarixi və mədəni kimlik" kitabı təqdim edilib.

Qeyd edək ki, sərgidə nümayiş olunan fotolar "Qarabağ xanlığı. Tarixi və mədəni kimlik" kitabından seçilərək götürülmüş artefaktlar əsasında hazırlanıb. Onların arasında Qarabağ xanlığına aid edilən bayrağın məlum olan ilk təsvirini, Qarabağ xanları sülaləsində qorunmuş Şah İsmayılın qalxanı, qədim xalçaları, Sərdar məscidinin və onun fasadının dekorasiya plitələrini, həmçinin XIX əsr Şuşa şəhərinin görüntülərini, XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəllərində Sərdar xan sarayının fasadını və daxili görünüşünü, XIX əsrə aid at yəhərini, iki tar və üçsimli kamançanı əks etdirən fotolar, Mirzə Qədim İrəvaninin müəllifi olduğu Həsən Qulu xan Qacarın, Fətəli şah Qacarın portretləri xüsusi maraq doğurur.

Müəlliflər qrupunun rəhbəri professor Eldar Nadiradze olan "Qarabağ xanlığı. Tarixi və mədəni kimlik" adlı kitabda isə XIX əsrdə çar Rusiyasının Qarabağda həyata keçirdiyi hərbi və elmi ekspedisiyaları zamanı toplanan və hazırda Gürcüstan Milli Muzeyinin fondlarında saxlanılan, Qarabağ xanlığına aid olan 300-dən çox artefaktın rəsmi yer alıb. Bu artefaktlar muzeyin arxivinə təhvil verildikdən sonra müəyyən səbəblərdən heç vaxt açılmayıb və 100 ildən artıq bir dövrdə arxivdə kataloqlaşdırılmadan saxlanılıb.

Çox nadir mədəni irsimizin göstəricisi olan nəşrdə kataloqlaşdırılmış bu kolleksiya Azərbaycan tarixinin ayrılmaz hissəsi olan Qarabağ xanlığına, onun zəngin mədəni irsinə beynəlxalq marağın artmasına töhfə verəcək.

Qeyd edək ki, kitab Azərbaycan, rus, ingilis, fransız və ərəb dillərində nəşr olunub.

Oktyabrın 24-də Mçxeta rayonundakı Muxrani sarayında "Qarabağ xanlığının irsi" sərgisi ilə tanışlıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Əvvəlcə Gürcüstanın Baş naziri mətbuata bəyanatla çıxış etdi.

Baş nazir İrakli Qaribaşvilinin bəyanatı

Cənab Prezident.

Hörmətli dostlar, qonaqlar.

Bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevi burada səmimiyyətlə salamlayıram. Cənab Prezidentə təşəkkür edirəm ki, bu gün Gürcüstana səfərə gəlib.

Ölkələrimiz arasında olan mehriban qonşuluq münasibətləri və strateji tərəfdaşlıq, o cümlədən əməkdaşlığımızın gündəliyi Sizin səfərinizin əhəmiyyətini vurğulayır. Onu da vurğulamaq istəyirəm ki, Azərbaycanla Gürcüstanın bu qədər yaxın olmasında Sizin töhfəniz çox böyükdür. Bizim ölkələrimiz arasında misilsiz dostluq əlaqələri və sıx münasibətlər var. Həmin

münasibətlər tarixi əlaqələrimizə və qarşılıqlı hörmətə əsaslanır. Mən əminəm ki, mövcud əməkdaşlığımız ölkələrimizin və xalqlarımızın rifahı naminə daha da yüksək səviyyəyə qalxacaq.

Bu gün bizim çox vacib görüşümüz oldu, müxtəlif məsələləri müzakirə etdik və ölkələrimiz arasında sıx tərəfdaşlığı bir daha vurğuladıq. Biz hazırda dünyada baş verən prosesləri müzakirə etdik və razılığa gəldik ki, bu gün Ukraynada baş verən hadisələr məhz danışıqlar yolu ilə həll edilməlidir.

Onu da nəzərdən keçirdik ki, dünyada baş verən hadisələr yalnız sülh və sabitlik yolu ilə həll olunmalıdır. Bu, həm bizim regionumuz, həm də xalqlarımız üçün vacibdir.

Bununla yanaşı, biz regional vəziyyəti, Azərbaycan və Ermənistan arasında olan təmasları, iki ölkə arasında sülh prosesini nəzərdən keçirdik. Şəxsən mən və bizim hökumətimiz ümidvarıq ki, sülh siyasətini həyata keçirmək üçün əlimizdən gələni edəcəyik. Regionumuzdakı mehriban qonşuluq əlaqələri heç bir əməkdaşlıq formatına zidd deyil, bunu yalnız gücləndirəcəyik və əminəm ki, biz bir yerdə çox işlər görə bilərik.

Cənab Prezident, Sizin Cənubi Qafqazda əməkdaşlıq formatının yaradılması barədə Praqada irəli sürdüyünüz təşəbbüsü də dəstəkləyirəm.

Biz iqtisadiyyat, enerji, nəqliyyat məsələlərini nəzərdən keçirdik. Gürcüstan Azərbaycan üçün önəmli ölkədir və eyni zamanda, Azərbaycan da Gürcüstanın strateji tərəfdaşıdır. Biz artıq reallaşdırdığımız mühüm layihələri nəzərdən keçirdik. Bunlar tarixi layihələrdir - Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəmərləri, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu və Orta Dəhliz. Bizim həyata keçirdiyimiz layihələr bundan sonra da irəliyə aparılacaq və onları daha da sürətləndirmək əzmindəyik.

Mən Sizin atanızdan, ölkənizin Ümummilli Liderindən sitat gətirmək istəyirəm. Onun xatirəsinə bizim dərin ehtiramımız var. O, vaxtilə Gürcüstanda Tbilisidə olanda demişdi, Azərbaycan və gürcü xalqları xoşbəxtdirlər ki, onlar qonşu xalqlardır. Bizim əcdadlarımız həmin təmasları yaradıb və bu gün bizim vəzifəmiz odur ki, həmin əməkdaşlığı irəli aparaq və gələcək nəsillərə ötürək.

Cənab Prezident, bir daha təşəkkür edirəm.

* * *

Sonra dövlətimizin başçısı bəyanatla çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı

– Hörmətli cənab Baş nazir.

Hörmətli xanımlar və cənablar.

İlk növbədə, cənab Baş nazir, ölkənizə dəvət etdiyiniz üçün Sizə təşəkkür edirəm. Biz Gürcüstanın bu gözəl yerində görüşürük, çox gözəl mənzərəli yerlərdir. Eyni zamanda, küləkdir, sanki Bakı küləyidir. Bu, onu göstərir ki, külək də bu gün bizim burada olmağımızı alqışlayır. Yəni, mən doğrudan da özümü evimdəki kimi hiss edirəm. Mən yenidən Gürcüstanda olmağımdan çox məmnunam.

Cənab Baş nazirlə bizim görüşlərimiz tez-tez keçirilir. Təkcə keçən il hörmətli cənab Qaribaşvili iki dəfə Azərbaycanda səfərdə olub. Eyni zamanda, beynəlxalq təşkilatların keçirdiyi tədbirlər çərçivəsində də biz daim görüşürük. Əminəm ki, bugünkü səfər Gürcüstan və Azərbaycan arasındakı dostluq və qardaşlıq münasibətlərinə yeni təkan verəcək. Bu münasibətlər çox dərin ənənələr üzərində qurulub. Əsrlər boyu xalqlarımız dostluq, qardaşlıq, mehriban qonşuluq şəraitində yaşamışlar. Dövlətlərarası əlaqələr də bu möhkəm təməl üzərində qurulubdur.

Bu gün strateji tərəfdaşlıq əlaqələrimiz demək olar ki, müttəfiqlik səviyyəsinə qalxıbdır. Çünki bir çox sahələr üzrə biz fəal əməkdaşlıq edirik. Həm beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində daim bir-birimizi dəstəkləyirik, eyni zamanda, ikitərəfli formatda. Bir çox önəmli layihələr təkcə ölkələrimiz üçün deyil, bölgə üçün, bütövlükdə Avropa üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Cənab Baş nazir qeyd etdiyi kimi, bu gün bir çox məsələlər müzakirə olundu. Hələ müzakirələr davam edəcək. Əlbəttə ki, bölgədə gedən proseslər, təhlükəsizliklə bağlı olan məsələlər müzakirələrin mərkəzində idi. İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra yaranmış vəziyyətlə və Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh danışıqlarının gedişatı ilə bağlı mən Baş naziri məlumatlandırdım. Biz hesab edirik ki, Qarabağ münaqişəsi başa çatandan sonra vaxt gəlib çatıb ki, Azərbaycan və Ermənistan sülh müqaviləsi imzalasınlar. Hər halda, bizim niyyətimiz bundan ibarətdir. Biz beş əsas prinsipdən ibarət təkliflərimizi Ermənistan tərəfinə təqdim etdik. Ümid edirəm ki, Ermənistan tərəfi də siyasi iradə göstərərək beynəlxalq birlik tərəfindən tanınan bu əsas təməl prinsiplər əsasında Azərbaycanla sülh müqaviləsini imzalayacaqdır. Əgər belə olarsa, Cənubi Qafqaza sülh gələcək və eyni zamanda, əməkdaşlıq üçün imkanlar yaranacaqdır. Bu gün, eyni zamanda, söhbət əsnasında Gürcüstan-Azərbaycan-Ermənistan məsləhətləşmələrə başlaması haqqında fikir mübadiləsi apardıq. Əgər Ermənistan tərəfi buna hazırdırsa, biz buna hazırıq.

O ki qaldı, ikitərəfli gündəliyimizə, əlbəttə ki, ticarət dövriyyəmizin artması bizi sevindirir. Bu ilin 9 ayında qarşılıqlı ticarət dövriyyəsi bir milyard dollara yaxınlaşıb. Əlbəttə ki, Azərbaycanın sərmayəsi ilə həyata keçirilən layihələr bizim əməkdaşlığımızı daha da gücləndirir. Azərbaycan Gürcüstana 3 milyard dollardan çox sərmayə qoyub. Bu sərmayə qarşılıqlı faydalı sərmayədir, çünki hər iki tərəfin maraqlarına cavab verir. Əlbəttə, biz bu gün gələcək enerji siyasətimizlə bağlı geniş fikir mübadiləsi apardıq. Baş nazir də qeyd etdiyi kimi, həyata keçirilmiş layihələr artıq uğurla fəaliyyətdədir. Biz yeni layihələr haqqında düşünürük. Biz dünya bazarlarına qaz ixracatını artır-

maq fikrindəyik. Bu il 22 milyard kubmetr ixracımız olacaq, gələn il daha da artacaq. Bu ilin iyul ayında Avropa Komissiyası ilə Azərbaycan arasında imzalanmış enerji sahəsində strateji tərəfdaşlığa dair Memorandumda göstərilir ki, növbəti 5 ildə Azərbaycan Avropaya qaz ixracını iki dəfə artıracaq. Yəni, bizim niyyətimiz bundan ibarətdir, imkanlarımız da buna çatır. Beləliklə, biz planlaşdırırıq ki, 2027-ci ildə Azərbaycanın təkcə Avropaya qaz ixracatı 20 milyard kubmetrə çatacaq. Əlbəttə ki, bununla əlaqədar görüləcək işlər həm ikitərəfli formatda müzakirə olundu, həm də gələcək müzakirələrə ehtiyac var. Eyni zamanda, gələn il Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri xətti ilə ixrac artırılacaq. Biz bununla bərabər hazırda istismarda olmayan Bakı-Supsa neft kəmərindən də istifadə etmək istəyirik. Bu barədə də danışmışıq. Mən bizim planlarımız haqqında cənab Baş naziri məlumatlandırdım. Buna da böyük ehtiyac və böyük potensial var.

Həyata keçiriləcək yeni layihə elektrik enerjisi ilə bağlıdır. Azərbaycan çalışır ki, öz elektrik enerjisini dünya bazarlarına ixrac etsin. Əlbəttə, təbii ki, bizim ixrac istiqamətimiz Gürcüstandan keçir. Təkcə azad edilmiş torpaqlarda 10 giqavatt gücündə bərpaolunan enerji növlərindən istifadə etmək olar. Xəzər dənizində isə bu rəqəm 157 giqavatta çatır. Yəni, bu, beynəlxalq ekspertlər tərəfindən təsdiq edilmiş rəqəmdir və bu, çox böyük rəqəmdir. Əlbəttə ki, bu enerjini istehsal etmək və ixrac etmək bizim növbəti illərdəki vəzifəmizdir. Burada Gürcüstanla Azərbaycan digər sahələrdə olduğu kimi, bu sahədə də fəal əməkdaşlıq edəcək. Yəni, bir sözlə, bölgəmizin iqtisadi potensialını artırmaq üçün çox gözəl imkanlar var – enerji resursları, nəqliyyat dəhlizləri.

Onu da bildirməliyəm ki, Gürcüstanla Azərbaycan arasında yükdaşımaların həcmi bu il 75 faiz artıbdır. Mən bildirmək istəyirəm ki, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun ötürmə qabiliyyətini biz 5 milyon tona çatdırmaq fikrindəyik. Bu məqsədlə bu il və gələn il bu layihəyə Azərbaycan tərəfindən əlavə sərmayə qoyulacaq. Artıq bütün sərmayələr hazırdır və biz bu prosesə start vermişik. Çünki dünyada Xəzər üzərindən Azərbaycan, Gürcüstan və qonşu ölkələrdən keçən nəqliyyat yollarına böyük ehtiyac var. Yeni nəqliyyat yolları həm geosiyasi vəziyyətlə bağlı, həm də bütövlükdə yol boyunca yerləşən bütün ölkələrin maraqlarına cavab verir. Ona görə Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun ötürmə qabiliyyətinin 5 milyon tona çatdırılması, eyni zamanda, Gürcüstan limanlarından istifadə edərək Orta Asiyadan və bütövlükdə Asiyadan Qərb istiqamətinə və əks istiqamətə ötürülən yüklərin həcminin artırılması artıq yeni reallıq yaradır. Biz buna hazır olmalıyıq. Mən bildirməliyəm ki, biz Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanının ötürmə qabiliyyətini 15 milyon tondan 25 milyon tona çatdırmaq istəyirik. Artıq bütün göstərişlər verildi və vəsait də ayrılacaq. Ona görə Gürcüstanla Azərbaycan arasında nəqliyyat sahəsində sıx koordinasiya aparılmalıdır. Çünki bizim birgə layihələrimiz eyni vaxtda tamamlanmalıdır. Tranzit ölkə olmaq üçün mütləq qonşularla yaxşı münasibətlərin olmalıdır. Çünki qonşularla bu münasibətlər olmadan heç bir ölkə etibarlı tranzit ölkəyə çevrilə bilməz. Bizim isə Gürcüstanla dostluq, qardaşlıq, tərəfdaşlıq münasibətlərimiz bu imkanları yaradır. Hazırda enerji resurslarına bütövlükdə dünyada və Avropada böyük tələbat olduğu üçün Gürcüstanla Azərbaycan da bu məsələdə bir cəbhədən hərəkət edərək, bir nöqtəyə vuraraq öz milli maraqlarını təmin edəcək. Baxın, görün, iki qardaş ölkə arasındakı əlaqələr bölgə üçün, Avropa üçün və dünya üçün nə qədər əhəmiyyətlidir.

Yenə də demək istəyirəm ki, bütün bu uğurların təməlində bizim dostluğumuz, xalqlarımızın dostluğu, liderlərin dostluğu və birgə fəaliyyət durur. Odur ki, mən bu gözəl fürsətə görə, məni bu gözəl yerə dəvət etdiyi üçün hörmətli Baş nazirə bir daha təşəkkürümü bildirmək istəyirəm, dost, qardaş gürcü xalqına daim firavanlıq, rifah və sülh arzulayıram. Sağ olun.

Oktyabrın 24-də Gürcüstanın Mçxeta rayonundakı Muxrani saray kompleksində mədəni proqram təqdim olunub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili tədbirdə iştirak ediblər.

Mədəni proqramda gürcü xalqının milli adət və ənənələri nümayiş etdirildi. Tədbirdə Gürcüstanın milli musiqisi və rəqsləri, gürcü mətbəxinin nümunələri, o cümlədən şirniyyatları təqdim olundu.

Prezident İlham Əliyev və Baş nazir İrakli Qaribaşvili milli gürcü rəqslərinə baxdılar.

Oktyabrın 24-də Mçxeta rayonundakı Muxrani sarayında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvilinin birgə işçi naharı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Gürcüstana işgüzar səfəri oktyabrın 24-də başa çatıb.

Azərbaycanın və Gürcüstanın Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Tbilisi şəhərinin Şota Rustaveli Beynəlxalq Hava Limanında dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili yola saldı.

Rusiya Federasiyasına işgüzar səfər

Oktyabrın 31-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə Soçi şəhərinə işgüzar səfərə gəlib.

Oktyabrın 31-də Soçidə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ilə Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin arasında ikitərəfli görüş keçirilib.

Rusiya Prezidenti Vladimir Putin dövlətimizin başçısını qarşıladı.

Sonra birgə foto çəkdirildi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi salamlayan Rusiya Prezidenti Vladimir Putin dedi:

- Hörmətli İlham Heydər oğlu!

Sağ olun ki, bizə, Soçiyə gəlmisiniz. Əslində bu görüş Sizin və Ermənistanın baş nazirinin təşəbbüsü ilə, özü də məhz Soçidə təşkil edilib. Görünür, Siz Soçidə havanın yaxşı olacağını nəzərdə tutmusunuz, lakin belə olmadı, payızdır. Bununla belə, mənim fikrimcə, bu görüş əhəmiyyətlidir, vacibdir.

Mən hesab edirəm ki, bu görüşün məqsədi bizim 2020-ci və 2021-ci illərdə nail olduğumuz bütün razılaşmaların yerinə yetirilməsini təmin etməkdir. Siz dəfələrlə qeyd etmisiniz ki, Rusiya münaqişənin nizamlanmasında nəzərəçarpacaq, mühüm rol oynayıb. Hazırda bizim sülhməramlı kontingentimiz öz missiyasını necə yerinə yetirməli idisə, elə də yerinə yetirir. Bu dəyərləndirmənizə görə Sizə təşəkkür edirəm.

Bu gün isə, əlbəttə, bugünkü vəziyyətdə yaranmış şərait barədə danışmaq, hələ həll edilməmiş məsələlərin həlli yollarını axtarmaq lazım gələcək. Bununla əlaqədar mən iqtisadi xarakterli mühüm tərkib hissəni qeyd etmək istərdim: biz üçtərəfli işçi qrupu yaratmışıq, ona baş nazirlərin müavinləri rəhbərlik edirlər. Bizim əvvəllər, hələ iki il bundan qabaq haqqında danışdığımız məsələlərin həlli baxımından onlar kifayət qədər irəliləyiblər. Görünür, burada da əlavə impuls vermək lazımdır. Bilirəm ki, Azərbaycan tərəfi bu istiqamətdə kifayət qədər fəal işləyir.

Gündəlikdəki məsələlərin əhatə dairəsi kifayət qədər genişdir, Sizi görməyə çox şadam. Xoş gəlmisiniz.

* * *

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Sağ olun, hörmətli Vladimir Vladimiroviç. Dəvətə görə təşəkkür edirəm. Yenidən görüşməyimizə şadam. Biz Sizinlə keçən ayda da, bu ayda da görüşmüşük, ikitərəfli münasibətləri kifayət qədər ətraflı müzakirə etmək və bu münasibətlərdə müsbət dinamikanı qeyd etmək imkanımız olub.

Bugünkü görüş bizim regional məsələlərə həsr edilib. Qarabağ münaqişəsinin nizamlanmasında oynadığınız rola görə Sizə bir daha təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. İki il bundan əvvəl imzalanmış üçtərəfli Bəyannamə çoxillik münaqişəyə son qoydu. İndi Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşması istiqamətində danışmaq və hərəkət etmək vaxtı yetişib. Əlbəttə, biz bu məsələdə Sizin şəxsi rolunuzu yüksək qiymətləndiririk. Bir qədər sonra keçiriləcək bugünkü üçtərəfli görüş bizim ilk görüşümüz olmayacaq. Sizin təşəbbüsünüzlə bu cür görüşlər keçirilib və görürəm ki, normallaşma prosesinə çox yaxşı impuls verib. Azərbaycan nisbətən yaxın vaxtlarda Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşmasının əsası olmalı 5 əsas prinsipi irəli sürüb. Bunlar beynəlxalq hüququn fundamental prinsipləridir və mənim fikrimcə, bu əsasda normallaşmaya nail olmaq mümkündür.

Qarabağ münaqişəsi artıq tarixdə qalıb. O, iki il bundan əvvəl həll edilib. Buna görə də bu baxımdan burada praktiki olaraq müzakirə edilməli məsələ yoxdur. Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşması isə, əlbəttə, çox ciddi addımlar tələb edən formatdır. Biz bu məqsədlərə nail olmaq işində bundan sonra da şəxsən Sizin fəal rolunuza və Rusiyanın roluna ümid bəsləyirik. Dəvətə görə bir daha sağ olun.

Prezident Vladimir Putin: Təşəkkür edirəm.

Oktyabrın 31-də Soçidə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə görüşü olub.

Görüşdə çıxış edən Rusiya Prezidenti Vladimir Putin dedi:

– Hörmətli həmkarlar, bu gün biz üç sessiyadan ibarət danışıqlar apardıq. Əvvəlcə Ermənistan nümayəndə heyəti ilə, sonra isə Ermənistanın baş naziri ilə təkbətək danışdıq. Daha sonra Azərbaycan nümayəndə heyəti ilə və Azərbaycan Prezidenti ilə təkbətək danışdıq və sonra iki saat, bəlkə də bir qədər artıq müddətdə üçlükdə söhbət etdik. Bizim ümumi fikrimizə görə bu görüş çox faydalı oldu. Məncə bu görüş bəzi prinsipial məsələlər barədə gələcəkdə mümkün razılaşmalar üçün çox yaxşı ab-hava yaratdı.

Bu gün biz birgə Bəyanatı razılaşdırdıq. Açıq deməliyəm, hər şeyi razılaşdırmaq mümkün olmadı. Əvvəlcədən mütəxəssislər səviyyəsində işlənmiş mətndən bəzi hissələri çıxarmalı olduq. Bununla belə, mən ümumi rəylə razıyam ki, görüş faydalı oldu və bu, bütövlükdə vəziyyətin nizamlanması istiqamətində sonrakı addımlar üçün şərait yaradır. Özü də mən bütövlükdə deyəndə həm yaxın keçmişə aid cari hadisələri, həm də iki il bundan əvvəl baş vermiş hadisələri nəzərdə tuturam. Hər halda o vaxt biz prinsipial məsələlər barədə razılığa gəlməyə nail olduq. Bugünkü diskussiya onu göstərir ki, biz bütün ölkələrimizin gələcəyi barədə də razılığa gələ bilərik. Mən bizim bütün ölkələr dedikdə həm Rusiyanı, həm Azərbaycanı, həm Ermənistanı, həm də bütün region ölkələrini

nəzərdə tuturam. Ona görə ki, bu ərazidə yaşayan bütün xalqlar münasibətlərin normallaşmasında maraqlıdırlar. Rusiya öz tərəfindən, qəti və hərtərəfli nizamlamaya nail olmaq üçün nə mümkündürsə edəcək.

Çox sağ olun. Mən öz həmkarlarıma – həm Ermənistanın baş nazirinə, həm də Azərbaycanın Prezidentinə təşəkkür etmək istəyirəm ki, siz Rusiyaya, Soçiyə gəlməyə və bugünkü diskussiyanı aparmağa razılaşdınız. Razılaşdığımız kimi biz əlaqə saxlayacağıq, bu dialoqu və uzun müddət davam edən bu münaqişəyə nöqtə qoymaq üçün zəruri həllərin axtarışını davam etdirəcəyik.

Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Oktyabrın 31-də Soçidə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan və Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin Bəyanat imzalayıblar.

“Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Ermənistan Respublikası baş nazirinin və Rusiya Federasiyası Prezidentinin Bəyanatı 31 oktyabr 2022-ci il

Biz, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan və Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin 2022-ci il oktyabrın 31-də Soçi şəhərində görüşdük və 2020-ci il 9 noyabr, 2021-ci il 11 yanvar və 26 noyabr tarixli üçtərəfli bəyanatların həyata keçirilməsinin gedişatını müzakirə etdik.

Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin kompleks şəkildə normallaşdırılması, sülhün, sabitliyin, təhlükəsizliyin və Cənubi Qafqazın davamlı iqtisadi inkişafının təmin edilməsi naminə göstərilən bütün razılaşmalara dönmədən riayət edilməsinə sadiq olduğumuzu təsdiq etdik. Qalan məsələlərin, o cümlədən humanitar məsələlər blokunun təxirə salınmadan həllinə yönəlmiş əlavə səylər göstərmək barədə razılaşdıq.

Rusiya sülhməramlı kontingentinin yerləşdiyi zonada təhlükəsizliyin təmin edilməsinə mühüm töhfəsini qeyd edərək onun regionda vəziyyətin sabitləşməsinə yönəlmiş səylərinə ehtiyac olduğunu vurğuladıq.

Güc tətbiq etməkdən və ya onu tətbiq etməklə hədələməkdən çəkinmək və bütün problemli məsələləri BMT Nizamnaməsinə və 1991-ci il Alma-Ata Bəyannaməsinə uyğun olaraq suverenliyin, ərazi bütövlüyünün və sərhədlərin toxunulmazlığının qarşılıqlı tanınması əsasında müzakirə və həll etmək barədə razılığa gəldik.

Regionda davamlı və uzunmüddətli sülhə nail olmaq məqsədilə Azərbaycan Respublikası ilə Ermənistan Respublikası arasında sülh müqaviləsi bağlanmasına fəal hazırlaşmağın vacibliyini vurğuladıq. Mövcud işlənilən təkliflər əsasında məqbul həll yollarının axtarışını davam etdirmək barədə razılaşdıq. Rusiya Federasiyası buna hər vasitə ilə kömək göstərəcək.

Azərbaycan Respublikası ilə Ermənistan Respublikası arasında ictimaiyyətin, ekspert birliklərinin nümayəndələri və dini liderlər arasında Rusiyanın köməyi ilə dialoqu davam etdirmək üçün, həmçinin iki ölkənin xalqları arasında etimadı möhkəmlətmək məqsədilə üçtərəfli parlamentlərarası əlaqələrin cəlb edilməsi üçün müsbət ab-hava formalaşmasının vacibliyini vurğuladıq.

Azərbaycan Respublikasının və Ermənistan Respublikasının liderləri Rusiya Federasiyasının bundan sonra da Azərbaycan Respublikası ilə Ermənistan Respublikası arasında münasibətlərin normallaşmasına, Cənubi Qafqazda sabitliyin və tərəqqinin təmin edilməsinə hərtərəfli şərait yaratmağa hazır olmasını alqışladılar.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham Əliyev

Ermənistan Respublikasının baş naziri
Nikol Paşinyan

Rusiya Federasiyasının Prezidenti
Vladimir Putin”

Oktyabrın 31-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rusiya Federasiyasının Soçi şəhərinə işgüzar səfəri başa çatıb.

Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasına səfər

Noyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Ərəb Dövlətləri Liqasının 31-ci Sammitinə ev sahibliyi edən Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının Prezidentinin dəvəti ilə Zirvə toplantısında Fəxri qonaq statusunda iştirak etmək üçün bu ölkəyə səfərə gəlib.

Əlcəzair şəhərinin Huari Bumedyen Beynəlxalq Aeroportunda dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Prezidentini rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Noyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının paytaxtı Əlcəzair şəhərində Şəhidlər abidəsini və Milli Mücahidlər Muzeyini ziyarət edib.

Burada dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu.

Qeyd edək ki, Əlcəzairin azadlığı uğrunda mübarizədə həyatını qurban vermiş döyüşçülərin xatirəsinə ucaldılmış Şəhidlər abidəsi ölkənin müstəqilliyinin 20-ci ildönümü münasibətilə 1982-ci ildə açılıb. Abidənin hündürlüyü 92 metrdir.

Milli Mücahidlər Muzeyi ilə tanışlıq zamanı dövlətimizin başçısına məlumat verildi ki, Şəhidlər

abidəsinin altında yerləşən və 1984-cü ildə açılmış muzeyin kolleksiyasının böyük hissəsi ölkənin Fransa tərəfindən işğalına və 1830-1962-ci illərdə Fransa müstəmləkəçiliyinə qarşı aparılmış xalq müqavimətinə həsr olunub. Burada rəsm əsərləri ilə yanaşı, müstəmləkəçiliyə qarşı mübarizə aparmış əlcəzairli mücahidlərə aid silahlar, arxiv materialları və döyüş əşyaları, fotoşəkillər və sənədlər, həmçinin müqavimət dövründə fransızların xalq hərəkatı iştirakçılarını cəzalandırmaq üçün istifadə etdikləri edam alətləri nümayiş olunur. Fransa müstəmləkəçiliyinə qarşı hərəkata rəhbərlik etmiş Əmir Əbdülqadirin (Əbdülqadir İbn Muhyiddin) şəxsi əşyaları və silahları, onun 1853-cü ildə fransız rəssam Anj Tisye tərəfindən çəkilmiş və yalnız 1976-cı ildə Fransa tərəfindən ölkəyə qaytarılmış portreti muzeyin ən çox ziyarət olunan kolleksiyaları sırasındadır.

Muzeydə xalq hərəkatının 7 mindən çox iştirakçısının şahid ifadələri toplanıb.

Fransızlar 1830-1962-ci illəri əhatə edən işğal dövründə 1,5 milyondan artıq insanı amansızcasına qətlə yetiriblər. Buna görə də Əlcəzair "1,5 milyon şəhid ölkəsi" adlandırılır. Ümumilikdə 10 milyona yaxın əlcəzairli Fransanın müstəmləkəçilik dövrünün qurbanı olub.

Fransızların Əlcəzairə münasibəti işğal etdikləri digər ərazilərdən fərqli olub. Belə ki, əgər başqa ərazilərin müstəmləkə olduğu qəbul edilirdisə, Əlcəzair Fransanın bir parçası, onun dənizarxası ərazisi sayılırdı.

Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev muzeyin xatirə kitabına aşağıdakı ürək sözlərini yazdı: "Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasına ilk dəfə səfərə gəlməkdən və qardaş Əlcəzair xalqına dərin ehtiramımın ifadəsi olaraq Milli Mücahidlər Muzeyini ziyarət etməkdən şərəf hissi duyuram.

Milli Mücahidlər Muzeyi Əlcəzair xalqının şanlı tarixinin ən faciəli və eyni zamanda, ən qürurverici səhifələrindən birini özündə əks etdirən mühüm kompleksdir. Bu muzey Əlcəzair xalqına qarşı misli görünməmiş qəddarlıqla və şiddətlə həyata keçirilən müstəmləkə siyasətinin, müharibə və insanlıq əleyhinə cinayətlərin, müstəmləkəçi qüvvələrə qarşı ümumxalq mübarizəsinin və bir milyon yarım şəhidin canı bahasına qazanılmış müstəqillik qələbəsinin yaddaşlarda qorunub saxlanması və gələcək nəsillərə ötürülməsi baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edir.

Amansız müstəmləkə əsarətindən qurtulmaq üçün başlanılan azadlıq və müstəqillik mübarizəsi Əlcəzair xalqının böyük şücaətinin, birliyinin, sarsılmaz iradəsinin və qətiyyətinin rəmzi kimi Əlcəzairin tarixinə əbədi olaraq həkk olunmuşdur.

Böyük qurbanlar verərək istiqlaliyyətə qovuşmuş qardaş Əlcəzairin bu gün inkişafını, rifahını görməkdən dost və qardaş ölkənin rəhbəri olaraq böyük qürur hissi keçirirəm.

Milli Mücahidlər Muzeyində mənə göstərilən səmimi qəbula görə təşəkkürümü bildirir, Əlcəzair xalqının qəhrəmanlıq irsinin əbədiləşdirilməsi işində muzeyin fəaliyyətinə uğurlar arzulayıram".

Sonda qarşılıqlı hədiyyələr təqdim olundu.

* * *

Fransanın Əlcəzairdə apardığı siyasətlə Ermənistanın 30 ilə yaxın işğal altında saxladığı Qarabağda yürütdüyü siyasət arasında paralellər aparmaq olar. Rəsmi Parisin ermənipərəst siyasətinin kökündə həm də bu yanaşma dayanır. Ərazisinə görə Afrikanın və ərəb dünyasının ən böyük ölkəsinin 11 milyondan çox vətəndaşına vaxtilə muxtariyyət belə verməkdən imtina etmiş Fransa indi Qarabağda yaşayan 15-20 min erməniyə müstəqillik tələb edir.

Eyni zamanda, Fransa ordusu öz azadlığını tələb edən əlcəzairlilərə qarşı kütləvi qətliamlar, çoxsaylı müharibə və insanlıq əleyhinə cinayətlər törədib. Eyni cinayətlər Qarabağda yaşayan və erməni işğalına qarşı çıxan azərbaycanlılara qarşı da həyata keçirilib. Məsələn, 1832-ci ildə Əlcəzairin Fransa tərəfindən işğal edilməsinə qarşı çıxan El-Uffia qəbiləsi gecə yatdığı yerdə qılıncdan keçirilib. Bu hadisənin bənzərini biz 1992-ci ildə Xocalıda müşahidə etdik. Bu gün Fransa tərəfindən dəstəklənən Ermənistan o vaxt Xocalının dinc əhalisinə qarşı özü də gecə vaxtı soyqırımı törətdi. Bundan əlavə, həm Fransa, həm də Ermənistan müharibə zamanı Cenevrə konvensiyalarının tələblərini pozaraq qadağan olunmuş silahlardan istifadə ediblər.

Fransanın törətdiyi daha bir faciə isə 1961-ci ilin oktyabrında baş verib. O zaman on minlərlə əlcəzairli Fransa işğalını pisləmək üçün Parisdə nümayişə çıxır. Fransa polisinin açdığı atəş və etirazçıları Sena çayına atması nəticəsində 1500-ə qədər əlcəzairli qətlə yetirilib, mindən çox şəxs həbs olunub. Bu hadisə tarixə "Sena qətliamı" kimi daxil olub. Fransa hakimiyyəti bu faciə ilə bağlı da susqunluq nümayiş etdirib. Fransanın törətdiyi qətliamlara görə məsuliyyəti boynuna almamaq ənənəsi görünür Ermənistana da sirayət edib. 1992-1993-cü illərdə Qaradağlıda, Ağdabanda, Xocalıda və digər yaşayış məntəqələrində azərbaycanlılara qarşı törədilən soyqırımı və qətliamlar, əslində, 1945-ci ildə Setifdə, 1961-ci ildə Parisdə törədilən qətliamlarla oxşardır. Hər iki halda cinayətkarlar planlı şəkildə həyata keçirdikləri qətliamların məsuliyyətini boynuna almayıb. Ermənistan və Fransanın siyasətində daha bir oxşarlıq qanunsuz məskunlaşma ilə bağlıdır. Belə ki, Qarabağda regionun etnik tərkibini dəyişmək üçün Ermənistan tərəfindən Yaxın Şərqdən və digər regionlardan erməni əsilli şəxslərin Azərbaycan torpaqlarına köçürüldüyü kimi, Əlcəzairdə də qanunsuz məskunlaşma siyasəti nəticəsində ölkə əhalisinin 1 milyonunu bu torpaqlarla heç bir bağlılığı olmayan avropalılar təşkil edirdi.

Fransanın daha bir ikiüzlülüyü isə Paris muzeylərində bu ölkənin müstəmləkəsi olan xalqların 21 min nümayəndəsinin kəllə sümüyünün nümayiş etdirilməsidir. Həmin sümüklərin 500-nün əlcəzairlilərə məxsus

olduğu bildirilir. Bu gün Azərbaycanın azad olunmuş ərazilərində də kütləvi məzarlıqlar, skeletlər aşkarlanır. Bütün bunlar onu göstərir ki, Fransa ilə Ermənistan arasında bir çox "oxşarlıqlar" mövcuddur və onların heç biri törətdikləri cinayətlərə görə cavab verməyib. Göründüyü kimi, ikili standartlar və riyakarlıq bütün hallarda Fransanın dövlət siyasətinin əsas xəttini təşkil edir. Bu riyakarlıq isə bu gün demokratiya adı altında pərdələnir.

Noyabrın 1-də Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının paytaxtı Əlcəzair şəhərində Ərəb Dövlətləri Liqasının 31-ci Zirvə toplantısı keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Zirvə toplantısına ev sahibliyi edən Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının Prezidenti Abdelmacid Tebbunun dəvəti ilə tədbirin açılış mərasimində Fəxri qonaq statusunda iştirak edib.

Əlcəzair Prezidenti Abdelmacid Tebbun Prezident İlham Əliyevi, Zirvə toplantısında iştirak edən dövlət və hökumət başçılarını, nümayəndə heyətlərinin rəhbərlərini qarşıladı.

Azərbaycan və Əlcəzair prezidentləri rəsmi foto çəkdirdilər.

Tunis Respublikasının Prezidenti Kays Sayid Zirvə toplantısını açaraq çıxış etdi, təşkilata sədrliyi Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının Prezidenti Abdelmacid Tebbuna təhvil verdi.

Əlcəzair Prezidenti Abdelmacid Tebbun və Ərəb Dövlətləri Liqasının Baş katibi Əhməd Əbul Qeyt çıxış etdilər.

Sonra söz Prezident İlham Əliyevə verildi.

Dövlətimizin başçısı Zirvə toplantısında çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

– Hörmətli Əlcəzair Prezidenti Abdelmacid Tebbun.

Hörmətli Ərəb Dövlətləri Liqasının Baş katibi Əhməd Əbul Qeyt.

Hörmətli dövlət və hökumət başçıları, hörmətli nümayəndə heyətlərinin rəhbərləri, xanımlar və cənablar.

İlk növbədə, mən Əlcəzair Prezidentinə və Ərəb Dövlətləri Liqasının Baş katibinə dəvətə görə dərin təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bunu dostluq və qardaşlıq əlaməti hesab edirəm. Bu mötəbər Sammitdə iştirak etmək və ölkələrimiz arasında birliyi nümayiş etdirmək mənim üçün böyük şərəfdir. Əlcəzairi belə bir xüsusi gündə, Milli Azadlıq Günündə, Milli Ləyaqət Günündə ziyarət etmək məndə xüsusi məmnunluq doğurur. Mən Əlcəzair Prezidentini və hökumətini, bütün Əlcəzair xalqını Azadlıq Günü münasibətilə təbrik edirəm.

Mən bu gün şəhidlərin xatirəsini yad etdim, Şəhidlər memorialını, eləcə də Mücahidlər Muzeyini ziyarət etdim və gördüklərim mənə çox təsir etdi. Fransanın Əlcəzair xalqına qarşı törətdiyi zorakılığı, kütləvi qəddarlığı dünya heç zaman unutmamalıdır. Fransa yüz ildən çox bir müddət ərzində Əlcəzair xalqına qarşı çox dəhşətli müharibə aparmışdır. Bu müharibə 1,5 milyon əlcəzairlinin ölümü ilə nəticələnmişdir. Bu gün biz bu faciəni anaraq gələcəkdə belə faciələrin qarşısının alınması üçün əlimizdən gələni etməliyik.

Ərəb Dövlətləri Liqası ilə Azərbaycan arasındakı münasibətlərin xüsusi xarakteri var. Bu yay mənə Baş katib cənab Əbul Qeyti Bakıda qəbul etmək şərəfi nəsib olub. Biz gələcək əməkdaşlığımızla bağlı geniş söhbət apardıq. Azərbaycan 2006-cı ildən təşkilatın müşahidəçi statusunda üzvüdür və biz əməkdaşlığımızı genişləndirmək istəyirik.

Bu gün mən Sammitdə Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi iştirak edirəm, lakin, eyni zamanda, bizim Ərəb Dövlətləri Liqasına üzv olan dövlətlərlə çox yaxşı münasibətlərimiz var. Əminəm ki, yaxın gələcəkdə də bizim əməkdaşlığımız genişlənəcək, yeni xarakter və yeni dinamika alacaq.

Biz Ərəb Dövlətləri Liqasına üzv olan ölkələrlə ikitərəfli əməkdaşlığa da xüsusi önəm veririk. Biz aramızda olan qarşılıqlı dəstəyi və həmrəyliyi yüksək qiymətləndiririk.

Azərbaycan da Əlcəzair kimi işğaldan əziyyət çəkib. Bizim torpaqlarımız otuz il Ermənistanın işğalı altında qalmışdı. Bütün bu işğal illəri ərzində biz həmişə ərəb qardaşlarımızın dəstəyini, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv olan dövlətlərin dəstəyini hiss edirdik.

Azərbaycan da öz növbəsində bütün beynəlxalq forumlarda müsəlman qardaşlarımıza öz dəstəyini əsirgəməmişdir. Biz İslam həmrəyliyinə kifayət qədər töhfə vermişik. 2017-ci il Azərbaycanda "İslam Həmrəyliyi İli" elan edilmiş və Azərbaycan IV İslam Həmrəyliyi Oyunlarına ev sahibliyi etmişdir. Bu idman tədbiri həmrəylik və dostluq bayramına çevrilmişdir.

Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi Azərbaycan beynəlxalq arenada mühüm rol oynayır. 120 ölkəni bir araya gətirən Qoşulmama Hərəkatı BMT-dən sonra ikinci ən böyük beynəlxalq təsisatdır. Azərbaycan 2019-cu ildən bu təsisatın sədridir və biz bütün üzv dövlətlərin yekdil səsi ilə seçilmişdik. Bu da bizim mövqeyimizə və siyasətimizə yüksək səviyyəli dəstəyi və rəğbəti nümayiş etdirir. Bizim sədrliyimiz bir daha yekdil qərarla 2023-cü ilin sonuna qədər uzadılmışdır. Biz bunu bir daha siyasətimizə verilən qiymətin əlaməti kimi görürük. Bizim sədrliyimiz COVID-19 dövrünə təsadüf etmişdir və biz bu məsələdə çox fəal idik. Azərbaycan koronavirusla bağlı 80-dən çox ölkəyə maliyyə və humanitar yardımı göstərmişdir. Biz Qoşulmama Hərəkatının Sammitini təşkil etdik. Biz 2020-ci ilin dekabrında keçirilmiş və sırf COVID-19 ilə mübarizəyə həsr edilmiş BMT-nin Baş Assambleyasının xüsusi sessiyasının təşəbbüskarı olduq. Bütün bu təşəbbüslərin bir ümumi məqsədi var idi – ehtiyacı olan ölkələrə dəstək vermək, resursları səfərbər etmək və

peyvəndləri əldə etmək imkanı olmayan ölkələrə dəstək göstərmək.

Hörmətli həmkarlar, xatırlayırsınızsa, pandemiyanın əvvəlində peyvəndlərə çıxış ən vacib məsələlərdən biri idi. Hətta inkişaf etmiş bəzi Qərb ölkələri vaksinləri lazım olduğundan beş dəfə, on dəfə çox əldə edirdilər. Amma resursları olmayan ölkələr əziyyət çəkməyə məcbur idi. Beləliklə, Azərbaycan bu məsələdə bir daha peyvənd millətçiliyinə, peyvəndlərin ədalətsiz paylanılmasına qarşı öz səsini ucaltdı və bu, Qoşulmama Hərəkatının da bizim mövqeyimizə dəstəyini gücləndirdi. Biz gələn ilin martında Qoşulmama Hərəkatının Sammitini keçirməyi planlaşdırırıq. Bu fürsətdən istifadə edib Ərəb Dövlətləri Liqasına üzv olan dövlət və hökumət başçılarını həmin Sammitdə iştirak etməyə dəvət edirəm.

İki il əvvəl Azərbaycan Ermənistan tərəfindən torpaqlarımızın iyirmi faizinin demək olar ki, otuz ilə yaxın davam edən işğalına son qoydu. Aparıcı beynəlxalq qurumların qətnamələrinə və qərarlarına baxmayaraq, Ermənistan bütün qərar və qətnamələrə məhəl qoymamış və Azərbaycanın ərazisinin demək olar ki, 20 faizini qanunsuz olaraq işğal altında saxlamağa davam etmişdi. İşğal zamanı bir milyondan çox azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkünə çevrilmişdi. Bizim insanlarımız etnik təmizləməyə məruz qalmışdı. Ermənistan 1992-ci ildə hazırda ondan çox ölkə tərəfindən tanınan Xocalı soyqırımını törədib. BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası Ermənistan qoşunlarının ərazilərimizdən dərhal və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən dörd qətnamə qəbul etmişdir, lakin bu qətnamələr heç vaxt icra olunmamışdır.

Bu isə bizi başqa bir vacib amilə gətirib çıxarır. Bu da BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin icra mexanizmi ilə bağlıdır. Bəzi hallarda BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri bir neçə gün ərzində icra olunur. Amma bizə gəldikdə bu qətnamələr otuz il ərzində kağız üzərində qaldı. Bu, ikili standartdır, bu, yolverilməzdir. Bu, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə, ölkələrin öhdəliklərinə selektiv yanaşmadır. Buna görə də ədalətsizlikdən və işğaldan əziyyət çəkmiş bir ölkə kimi Azərbaycan münaqişələrə dair yanaşmaların birləşdirilməsi işinə töhfə vermək üçün aktiv şəkildə fəaliyyət göstərir. Bütün münaqişələrə eyni mövqedən yanaşmaq lazımdır. Münaqişələrə yanaşmalarda ikili standart olmamalıdır. İşğal işğal adlandırılmalıdır.

İki il əvvəl Azərbaycan, qeyd etdiyi kimi, bu münaqişəyə son qoydu. Biz bunu öz gücümüzlə etdik. Biz BMT Nizamnaməsinin 51-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş özünümüdafiə hüququndan istifadə etdik və ərazilərimizi güc yolu ilə azad etdik. Biz Ermənistanı məğlub etdik. Ermənistan kapitulyasiya etməyə məcbur oldu. İndi isə bizim torpaqlarımız azaddır və biz torpaqlarımıza qayıtmışıq.

Bəs qayıtdıqdan sonra biz nə gördük? On min kvadratkilometrdən çox ərazinin tamamilə məhv edildiyini gördük. Bu ərazi bəzi ölkələrin ərazisinə bərabərdir. Hər bir şey yerlə-yeksan edilmiş, dağıdılmışdır – şəhərlər, kəndlər, binalar, tarixi abidələr, hətta bizim əcdadlarımızın qəbirləri. İşğal zamanı 67 məsciddən 65-i Ermənistan tərəfindən tamamilə dağıdılmışdır. Bu isə terrorçu Ermənistan dövlətinin islamofob mahiyyətinin təzahürüdür.

İndi isə biz şəhər və kəndlərimizi bərpa edirik. Biz “Böyük Qayıdış” adlanan proqramın icrasına başlamışıq. Biz bunu öz resurslarımız hesabına edirik. Əfsuslar olsun ki, beynəlxalq donor təşkilatları bizə bu işdə yardım etmirlər. Biz özümüz bunu edirik. Bu gün Mücahidlər Muzeyini ziyarət edərkən mənə məlumat verildi ki, Fransanın işğalı zamanı fransızlar 5 milyondan çox mina basdırmışdı. Bu isə mənə bizim eyni ilə üzləşdiyimiz, hazırda əziyyət çəkdiyimiz işğal zamanı Ermənistan tərəfindən bir milyondan çox minanın basdırılmasını xatırlatdı. 2020-ci ilin noyabr ayında müharibə bitdikdən sonra minalar səbəbindən 260-dan çox azərbaycanlı həlak olmuş, yaxud ciddi yaralanmışdır. Biz bu işləri özümüz görürük. Biz torpaqlarımızı özümüz bərpa edəcəyik və artıq proses gedir. Biz Ərəb Dövlətləri Liqasının üzv dövlətlərindən olan qardaşlarımızdan yenə həmrəylik görürük, beynəlxalq təsisatlarda dəstək görürük və buna görə çox minnətdarıq. Ərəb Dövlətləri Liqasına qardaş ölkə Azərbaycanın Prezidenti, Qoşulmama Hərəkatının Sədri olaraq mən sizi bir daha əmin etmək istəyirəm ki, biz həmrəyliyimizi, birliyimizi daha da möhkəmləndirmək üçün əlimizdən gələni edəcəyik.

Mən bu dəvətə görə Prezidentə və Baş katibə bir daha minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, belə bir mötəbər auditoriya önündə çıxış etmək mənim üçün böyük şərəfdir. Sizə və xalqlarınıza xoşbəxtlik, rifah və sülh arzu edirəm. Təşəkkür edirəm.

Sonra digər dövlət və hökumət başçıları, nümayəndə heyətlərinin rəhbərləri çıxış etdilər.

Qeyd edək ki, Ərəb Dövlətləri Liqası 1945-ci il martın 22-də Misir, İraq, İordaniya, Livan, Səudiyyə Ərəbistanı, Suriya və Yəmən tərəfindən yaradılıb. Hazırda təşkilata 22 dövlət daxildir. Təşkilatın mərkəzqərargahı Misirin paytaxtı Qahirə şəhərində yerləşir. Türkiyə təşkilatda daimi müşahidəçi statusuna malikdir.

Noyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasına səfəri başa çatıb.

Əlcəzair şəhərinin Huari Bumedyen Beynəlxalq Aeroportunda dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Prezidentini rəsmi şəxslər yola saldılar.

Füzuli və Şuşaya səfər

Noyabrın 7-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyev Füzuli rayonu ərazisində Müdafiə Nazirliyinin yeni istifadəyə verilmiş "N" saylı hərbi hissəsində yaradılan şəraitlə tanış olub.

Müdafiə naziri general-polkovnik Zakir Həsənov Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevə raport verdi.

Prezident İlham Əliyev hərbi şəhərciyin ərazisində şəhidlərin xatirəsinə ucaldılmış abidə kompleksinin önünə gül dəstəsi qoydu, burada ağac əkdi.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev hərbi şəhərciyin qərargah binası ilə tanış oldu.

Dövlətimizin başçısı hərbçilərlə birgə foto çəkdirdi, onları 8 Noyabr – Zəfər Günü münasibətilə təbrik etdi.

Hərbi şəhərcikdə görülən işlər barədə məlumat verən nazir Zakir Həsənov bildirdi ki, şəxsi heyətin xidməti və məişət şəraitinin təmin edilməsi məqsədilə əsaslı təmir olunmuş hərbi şəhərcik ərazisində qərargah, yeməkxana, tibb məntəqəsi, əsgər yataqxanaları, hamam-camaşırxana, avtomobil parkı, müxtəlif təyinatlı anbarlar, eləcə də digər infrastruktur obyektləri mövcuddur. Burada döyüş hazırlığının və qoşun xidmətinin yüksək səviyyədə təşkili, döyüş əməliyyatları zamanı bölmələrin operativ idarə olunması, eləcə də digər qoşun növləri ilə qarşılıqlı əlaqənin təmin edilməsi üçün müasir kommunikasiya və informasiya vasitələri ilə təchiz olunmuş idarəetmə mərkəzi, rabitə qovşağı və digər xidməti otaqlar var.

Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev hərbi şəhərcikdə əsgər yataqxanası, əsgər yeməkxanası və idman zalı ilə tanış oldu.

Diqqətə çatdırıldı ki, şəhərcikdə hərbi qulluqçular və onların ailələri üçün yeni istifadəyə verilmiş iki və üçmərtəbəli yaşayış binaları, məktəb və uşaq bağçası mövcuddur. Hərbi qulluqçuların səmərəli istirahəti üçün müasir standartlara uyğun şərait yaradılıb.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev mənzillərdə yaradılmış şəraitlə də tanış oldu.

Noyabrın 8-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və oğulları Heydər Əliyev Zəfər Günü münasibətilə Şuşada təşkil olunan tədbirdə iştirak ediblər.

Dövlətimizin başçısı hərbçilər qarşısında çıxış edib.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

– Əziz hərbçilər.

Mən sizi və bütün Azərbaycan xalqını Zəfər Günü münasibətilə təbrik edirəm.

İlk növbədə, xahiş edirəm ki, Vətən uğrunda həlak olmuş qəhrəman şəhidlərimizin əziz xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad edək.

Şəhidlərimizin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olundu.

Prezident İlham Əliyev: Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin.

Alınmaz qala sayılan Şuşanı iki il bundan əvvəl erməni işğalından azad edən Azərbaycan Silahlı Qüvvələri şanlı tarix yazdı. Bu şanlı tarix bizimlə əbədi olacaq. Azərbaycan xalqı, gələcək nəsillər bu şanlı Qələbə ilə haqlı olaraq fəxr edəcəklər.

Şuşa həqiqətən alınmaz qala sayılırdı. Şuşanı yüngül silahlarla təchiz edilmiş qəhrəman hərbçilərimiz azad edəndə onlar ölümə gedirdilər. Vətən uğrunda, torpaq uğrunda ölümə gedirdilər. Hər birimiz yaxşı anlayırdıq ki, Şuşasız bizim tam qələbəmiz mümkün olmayacaq.

Müharibə dövründə çoxsaylı müsahibələrdə mən müharibənin gedişatı ilə bağlı bəzi məqamları açıqlayırdım. Təbii ki, hər şeyi deyə bilmirdim. Xüsusilə gələcək planlar haqqında bir çox şeyləri deyə bilmirdim. Verilən suala cavab olaraq cəmi bir dəfə demişdim ki, Şuşasız bizim qələbəmiz yarımçıq olacaq. Əminəm, Azərbaycan xalqı yaxşı anladı ki, bizim son məqsədimiz, müharibənin son məqsədi Şuşanı işğaldan azad etməkdir. Təkcə ona görə yox ki, Şuşa Qarabağın tacıdır. Ona görə yox ki, Şuşanın strateji yerləşməsi faktiki olaraq onun azad olunmasından sonra müharibənin taleyini həll edirdi. O cümlədən ona görə ki, Şuşa Azərbaycan xalqının ürəyidir, canıdır, hər bir azərbaycanlı üçün müqəddəs yerdir. Hər dəfə Şuşada olarkən, - mən son iki il ərzində Şuşada on dəfədən çox olmuşam, - hər dəfə Zəfər yolu ilə Şuşaya yaxınlaşarkən mən və əminəm ki, hər bir insan bir daha hərbçilərimizin qəhrəmanlığını, fədakarlığını, peşəkarlığını görür. Çünki "Zəfər yolu" adlandırdığımız yol cəmi iki ilə yaxındır ki çəkilib. Qəhrəman övladlarımız dağlardan, meşələrdən, dərələrdən, cığırlardan bu uzun məsafəni qət edərək, qanlı döyüşlərdə düşməni məğlub edərək Şuşaya yaxınlaşıb. Ondan sonra sıldırım qayalara dırmaşaraq, yüngül silahlarla küçə döyüşlərində, şəhər döyüşlərində, əlbəyaxa döyüşlərdə düşməni məğlub edib, torpağımızdan qovub, üçrəngli bayrağımızı Şuşada qaldırıb. Bu tarixi gündən cəmi iki il keçib və iki il ərzində bir çox hadisələr baş verib. İllər keçdikcə hərbçilərimizin qəhrəmanlığı hər kəs üçün daha bariz şəkildə aydın olacaq.

Şuşaya gedən yol 27 sentyabr tarixində başlamışdır. Müharibənin ilk günündən son gününə qədər Azərbaycan Silahlı Qüvvələri yalnız irəli gedirdi, 44 gün ərzində bir gün də geri addım atmamışdı. Halbuki, biz dünya hərb tarixindən bilirik ki, belə çətin müharibələrdə, xüsusilə bizim üçün əlverişsiz relyef şəraitində gedən müharibələrdə manevrlər də olur, geriyə addımlar da olur və gözlənilməz hadisələr də olur. Ancaq bizi Qələbəyə aparan güclü iradə idi, Vətən

sevgisi idi, hərbçilərimizin peşəkarlığı idi. Sentyabrın 27-də - müharibənin birinci günündə altı kənd azad olunanda Azərbaycan xalqı daha da inandı ki, biz istədiyimizə nail olacağıq, tarixi missiyamızı yerinə yetirəcəyik.

Biz 44 gün ərzində yalnız irəli gedirdik. Şuşaya qədər bir çox şəhər və kəndlərimiz, o cümlədən Cəbrayıl, Hadrut, Füzuli, Zəngilan, Qubadlı, Suqovuşan, 300-ə yaxın kənd, Laçının və Kəlbəcərin bir hissəsi döyüş meydanında azad edilmişdir. Şuşanın azad edilməsi Ermənistan ordusunun belini qırdı. Faktiki olaraq, müharibənin ilk günlərindən Ermənistan təşviş içində idi, bəzi hallarda panikaya qapılırdı, isterikaya qapılırdı. Məhz buna görə də Ermənistan ordusunda 10 mindən çox fərari olmuşdur, onların özlərinin etirafıdır. Azərbaycan Ordusunda bir nəfər də olsun fərari olmamışdır. Bu, xalqımızın yüksək mənəvi keyfiyyətlərindən xəbər verir. Hərbçilərimiz ölümə gedirdilər, "öldü var, döndü yoxdur" şüarı ilə döyüşlərə gedirdilər, bir nəfər də olsun fərari olmamışdır. Bu, xalqımızın qəhrəmanlığıdır və onu göstərir ki, elə gözəl gənc nəsil yetişdi ki, onların bir çoxları Qarabağı, Zəngəzuru heç vaxt görməmişdilər, televiziyalarda, fotoşəkillərdə, valideynlərin, böyüklərin söhbətlərində bu müqəddəs torpağa yaxınlaşırdılar. Ancaq onlar gəldilər və xalqımızın tarixi missiyasını şərəflə yerinə yetirdilər.

Qələbəyə gedən yol keşməkeşli və çətin idi. Birinci Qarabağ müharibəsindəki məğlubiyyət xalqımızı mənəvi cəhətdən sarsıtmışdır. O məğlubiyyətin də səbəbləri bəllidir. O vaxt antimilli ünsürlər hakimiyyəti zəbt etmişdilər, hakimiyyət uğrunda mübarizə aparmışdılar, Şuşa kimi alınmaz qalanı faktiki olaraq Ermənistana, ermənilərə təslim etmişdilər hakimiyyətə gəlmək üçün və belə də oldu. Şuşa və Laçın işğala məruz qalandan bir ay sonra AXC-Müsavat cütlüyü hakimiyyətə gəldi. Onlar bu faciə üzərində, tökülən bu qan üzərində, milli rəzalət üzərində hakimiyyətə gəldilər və hakimiyyətdə qaldıqları bir il ərzində ölkəmizi bərbad vəziyyətə qoydular, vətəndaş müharibəsinə start verdilər, öz əsgərlərini əsir götürdülər. Torpaqlar əldən gedirdi, onlar isə talançılıq, soyğunçuluqla məşğul olurdular. Hakimiyyəti möhkəmləndirmək üçün bütün səylərini səfərbər etmişdilər.

Yəni, Birinci Qarabağ müharibəsində məğlubiyyət labüd idi. Çünki antimilli hakimiyyət müharibədə qələbə qazana bilməz. İşğal dövründə Ermənistanın rəsmi təbliğatı, onların havadarlarının media resursları bir fikri bütün dünyaya, eyni zamanda, Azərbaycan xalqına bildirməyə çalışırdı ki, Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü heç vaxt müharibə yolu ilə bərpa edə bilməz. Beynəlxalq qurumların nümayəndələrinin, bu məsələ ilə məşğul olan ölkələrin vəzifəli şəxslərinin çıxışlarına baxmaq kifayətdir. Onlar neçə dəfə demişdilər ki, bu müharibənin, bu münaqişənin hərbi həlli yoxdur. Yəni, birincisi, bizi inandırmağa çalışırdılar. İkincisi, bizi məsələni hərbi yolla həll etməkdən çəkindirməyə çalışırdılar. Biz də təbii ki, çalışırdıq bu məsələ sülh yolu ilə həll olunsun, ancaq həll olunsun. Amma biz görürdük ki, sadəcə olaraq, danışıqlar taktikası məsələnin dondurulmasına aparır və əlbəttə ki, bununla heç vaxt razı ola bilməzdik.

Nəhayət, Azərbaycan xalqı bir yumruq kimi birləşərək tarixi missiyasını yerinə yetirdi. Müharibəyə gedən yol bir çox istiqamətlərdən keçmişdir. İlk növbədə, biz özümüz ordumuzu lazımi silahlar və texnika ilə təchiz etməli idik. Bunun üçün də güclü iqtisadiyyat olmalı idi. Azərbaycan müstəqilliyi əldə edəndə bizim maliyyə, iqtisadi vəziyyətimiz çox ağır idi. Ona görə güclü iqtisadiyyatın yaradılması müharibədə qələbənin qazanılması işində önəmli amil kimi nəzərə alınırdı və biz bunu etdik. Bizim iqtisadiyyatımız gücləndi, biz öz hesabımıza yaşayırıq, heç kimin yardımına ehtiyacımız yoxdur, heç kimdən asılı deyilik, özümüz imkan daxilində öz həyatımızı qururuq və yaxşı da qururuq.

İndi dünyada müxtəlif yerlərdə gedən iqtisadi proseslər, çətinliklər, böhranlar onu göstərir ki, Azərbaycan iqtisadiyyatı dayanıqlı iqtisadiyyatdır. Belə ağır müharibədən çıxmış ölkə azad edilmiş torpaqlarda iki il ərzində genişmiqyaslı quruculuq işləri aparır. Bütün bu işlərin də maliyyə mənbəyi Azərbaycan büdcəsidir. Biz bu iki il ərzində heç bir ölkədən, heç bir təşkilatdan, heç bir donordan bir manat belə yardım almamışıq. Əlbəttə, əgər kimsə yardım etmək istəsə, biz etiraz etmərik. Ancaq heç kim bizə yardım etmir və etməyəcək. Güclü iqtisadiyyat ordu quruculuğunda əsas amillərdən biridir. Biz bunu etdik, yaratdıq və iqtisadi asılılığı tamamilə aradan qaldırdıq. Əgər biz kimdənsə iqtisadi cəhətdən asılı olsaydıq, müharibəni uğurla başa vura bilməzdik.

Eyni zamanda, biz Ermənistanın işğalçılıq siyasətini ifşa etməli idik. Çünki əfsuslar olsun Ermənistanın nəzarətində olan beynəlxalq media resursları, satılmış siyasətçilər, onların xaricdəki havadarları, erməni lobbisi - onlar belə bir rəy yaratmışdılar ki, sanki Azərbaycan təcavüzkardır. Azərbaycan torpaqları işğal altına düşən zaman bəzi ölkələr bizə qarşı sanksiyalar tətbiq etmişdilər. Yəni, biz öz diplomatik imkanlarımızdan faktiki olaraq istifadə etmirdik. Ona görə bütün dünyaya sübut etməli idik ki, biz haqlıyıq, haqq-ədalət bizim tərəfimizdədir, beynəlxalq hüquq bizim tərəfimizdədir. Ona görə beynəlxalq müstəvidə çox fəal iş aparırdıq. Aparıcı beynəlxalq təşkilatlar – BMT, ATƏT, Avropa İttifaqı, Qoşulmama Hərəkatı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Avropa Şurası bizim mövqeyimizi dəstəkləyən, yəni, haqq-ədaləti ifadə edən qərar və qətnamələr qəbul etmişdir. Yəni, bu, çox önəmli beynəlxalq hüquqi zəmin idi.

Bununla paralel olaraq, bir çox ölkələrlə ikitərəfli formatda sıx əməkdaşlıq əlaqələri yaratmışıq, həm yerləşdiyimiz bölgədə, həm də digər qitələrdə. Təkcə Avropa İttifaqına üzv ölkələrin doqquzu, digər ölkələr

Azərbaycanla strateji tərəfdaşlıq bəyannamələri imzalayıb. Bu da Avropa İttifaqına üzv ölkələrin üçdəbir hissəsidir. Yəni, bu beynəlxalq əlaqələr və Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzu bizə imkan verdi ki, daha çox dostlar qazanaq, eyni zamanda, Qarabağ həqiqətlərini, erməni işğalı ilə bağlı həqiqətləri dünya birliyinə çatdıraq və çatdırdıq. Bütövlükdə götürəndə 44 gün ərzində müharibə ilə bağlı beynəlxalq yanaşma müsbət idi. Düzdür, bəzi ermənipərəst ölkələr və Ermənistanla yaxın əlaqələrdə olan ölkələr bizə qarşı bəzi siyasi addımlar atmağa çalışırdılar. Amma onlar da heç bir səmərə vermədi. Çünki biz bu illər ərzində güclü beynəlxalq dəstək qazandıq. Biz Qoşulmama Hərəkatına sədr seçildik. Bizim sədrliyimiz yekdil qərarla təsdiqləndi. Sədrliyimiz yekdil qərarla daha bir il uzadıldı. Bu da dünya birliyinin əksər hissəsini birləşdirən beynəlxalq təsisatdır. Bu təsisata 120 ölkə üzvdür. Biz müsəlman ölkələri ilə sıx əlaqələr qurduq və onlara izah etməyə nail olduq ki, Ermənistan təkcə bizə qarşı yox, bütün müsəlman aləminə qarşı təcavüzkar siyasət aparır. Məscidləri dağıdan müsəlman ölkələri ilə dost ola bilməz. Məscidləri dağıdana müsəlman ölkələrinin rəhbərləri qucaq aça bilməz, bilər? Onları qucaqlayıb öpə bilər? Bu, riyakarlıqdır, bu, satqınlıqdır. Bunun başqa adı yoxdur. Ona görə müsəlman aləmində biz Ermənistanı əsas dayaqlardan təcrid etdik. Düzdür, tam təcrid edə bilmədik, bunun başqa səbəbləri var - bax, dediyim riyakarlıq. Ancaq bütövlükdə Ermənistan müsəlman aləmində məscidləri dağıdan, təhqir edən ölkə kimi tanındı və bunu biz etdik.

Bizim vətənpərvərlik məsələləri ilə bağlı çox fəal siyasətimiz olmuşdur. Gənc nəsli vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etmək Prezident kimi mənim siyasətimin əsas istiqamətlərindən biri idi və buna nail olduq. Gənclərimiz vətənpərvərdir, Vətənə bağlıdır və İkinci Qarabağ müharibəsi bunu göstərdi. Bir daha demək istəyirəm, heç vaxt Qarabağı görməyən gənclərimiz Qarabağ uğrunda ölümə getməyə hazır idilər və ölümə gedirdilər, cəmiyyətdə milli birlik, milli həmrəylik ideyaları üstünlük təşkil etdi. Eyni zamanda, Azərbaycanda yaşayan bütün xalqlar mənim apardığım siyasət nəticəsində daha sıx birləşdilər. Mən dəfələrlə deyirdim, bu gün də deyirəm, biz böyük ailəyik. Azərbaycanda yaşayan bütün xalqlar bir böyük ailənin üzvləridir. Yaxşı günlərdə, ağır günlərdə bir yerdəyik və bu birlik dünya miqyasında nadir dəyərdir. Baxın, biz başqa ölkələrin timsalında milli, dini, etnik zəmində narazılıq, toqquşma, inamsızlıq görürük. Azərbaycanda nə görürük – birlik, qardaşlıq, dostluq! Azərbaycanda yaşayan bütün xalqlar Qarabağ uğrunda ölümə gedirdilər. Bu, bizim böyük dəyərimizdir. Biz bunu, bu dəyəri daim qoruyub saxlamalıyıq, gücləndirməliyik. İkinci Qarabağ müharibəsi ölkəmizdə milli həmrəyliyi, milli birliyi daha da gücləndirdi, ölkəmizi gücləndirdi. Biz bu ağır yükü çiynimizdən atdıq, bu damğanı boynumuzdan atdıq. Biz indi başımızı dik tutub istənilən tədbirdə, istənilən formatda sözümüzü deyirik. Biz üzümüz ağ, alnımız açıq, müzəffər xalq kimi yaşayırıq. Buna görə sizə və sizin kimi on minlərlə hərbçiyə borcluyuq. Azərbaycan xalqı bunu bilir və yaxşı qiymətləndirir.

Əlbəttə, müharibədə uğur qazanmaq üçün biz çox önəmli layihələri icra etməli idik və etdik. Bu gün dünyanın və bizim bölgəmizin enerji-nəqliyyat xəritələrinə baxmaq kifayətdir ki, hər kəs görsün bizim təşəbbüsümüzlə icra edilən layihələr həm ölkəmizə, həm də bizim tərəfdaşlarımıza nə qədər böyük fayda gətirib. Bizim təşəbbüsümüzlə nəqliyyat və enerji layihələrində iştirak edən ölkələrin sayı onlarla ölçülür. Hələ indiki mərhələdə daha geniş vüsət alacaq və bütün bu ölkələr bizim təbii dostlarımızdır, müttəfiqlərimizdir. Eyni zamanda, bu layihələr bizə əlavə maliyyə imkanı yaratdı. Biz, ilk növbədə, bu maliyyə imkanlarını hərbi potensialın gücləndirilməsinə yönəltdik. Mənim prezidentlik dövrümdə əgər dövlət büdcəsinin xərclərinə nəzər salsaq, görərik ki, birinci yerdə hərbi xərclərdir, birinci yerdə. Halbuki, ölkənin başqa ehtiyacları var. Bir milyona yaxın məcburi köçkünün də problemlərini biz həll edirdik, onları da biz yeni evlərlə təmin edirdik. Sosial problem, maaşlar, pensiyalar, bunları da biz artırmalı idik və artırırdıq. Daha çox artırmaq istəyirdik və istəyirik. Ancaq, ilk növbədə, orduya, ilk növbədə, Qələbəyə aparan yola daha böyük maliyyə dəstəyi verirdik. Bu gün də belədir. Gələn il üçün Azərbaycanın dövlət büdcəsi rekord həddə çatıb, o cümlədən hərbi xərclərə ayrılacaq vəsait də rekord həddə çatıb. Sual oluna bilər nə üçün, müharibə arxada qaldı, iki il keçib. Cavab çox sadədir. Ermənistanda revanşist qüvvələr baş qaldırır. Ermənistanda müharibənin nəticələri ilə barışmaq istəməyən qüvvələr, dairələr baş qaldırır. Ermənistan 2020-ci ilin 10 noyabr Bəyanatına tam əməl etmir, öz silahlı qüvvələrini Qarabağdan tam çıxarmayıb, Zəngəzur dəhlizini bizə təqdim etməyib, bizə qarşı vaxtaşırı hərbi təxribatlar törədir. Əlbəttə ki, biz hazırlıqlı olmalıyıq və biz hazırıq.

Mən deyə bilərəm ki, son iki il ərzində Silahlı Qüvvələrimiz daha da güclənib. Həm struktur islahatları, həm yeni birləşmələrin yaradılması, eyni zamanda, mövcud olan birləşmələrin sayının artırılması, silah-sursatla təchizat, yeni texnika ilə təchizat ən yüksək səviyyədədir. İndiki Azərbaycan Ordusu iki il bundan əvvəlki Azərbaycan Ordusundan daha güclüdür və bunu hər kəs bilməlidir, Ermənistan və hər kəs!

Ona görə Qələbəyə aparan yol müxtəlif istiqamətlərdən keçmişdir. Əlbəttə ki, güclü Silahlı Qüvvələrin yaradılması əsas vəzifə idi və biz bunu yaratdıq. Bununla paralel olaraq, ölkədə uzun illər ərzində daxili sabitlik, əmin-amanlıq, təhlükəsizlik, əlbəttə ki, bizi gücləndirirdi. Çünki yenə də deyirəm, mən heç vaxt müqayisə aparmaq istəmirəm, - amma indiki dünyada heç nəyi gizlətmək mümkün deyil, hər şey göz qabağındadır, – bir çox ölkələr daxili problemlərin içində çabalayır, bir çox ölkələrdə daxili böhran hökm

sürür, qarşılıqlı inamsızlıq, ictimai asayişin pozulması, xalq-iqtidar arasındakı uçurum. Bizdə nə görürük - daxili sabitlik, milli birlik, milli həmrəylik, xalq-iqtidar birliyi. Bax, bu, bizim siyasətimizin böyük nəticəsidir. Bizim bütün addımlarımız və mənim Prezident kimi 2003-cü ildən bu günə qədər bütün addımlarım Azərbaycanın gücləndirilməsinə yönəldilmişdir. Vətən müharibəsinə qədər bütün addımlarım bir amala xidmət edirdi ki, biz torpaqlarımızı azad edək, düşməni torpağımızdan qovaq və biz buna nail olduq. Mən işğal dövründə deyirdim, bir neçə dəfə deyirdim, hər birimiz azadlıq gününü, bu müqəddəs günü öz işimizlə yaxınlaşdırmalıyıq, yaxınlaşdırırdıq və yaxınlaşdırdıq. Düşmənə elə sarsıdıcı zərbə endirdik ki, bu günə qədər özünə gələ bilmir. İndi Ermənistanda gedən proseslərə baxın, indi onlar öz hirsini, öz zəhərini artıq öz aralarında bölüşürlər. Görün, bu iki il ərzində orada hansı proseslər gedir.

İkinci Qarabağ müharibəsinin dərsləri Ermənistan tərəfindən unudulmamalıdır və onlar bilməlidirlər ki, odla oynamaq onlara baha başa gələcək. Əgər orada kimsə – istər iqtidar, istər müxalifət, istərsə də xaricdən göndərilmiş, öyrədilmiş hansısa ünsür yenidən bizə qarşı hansısa bəd fikirdə olmaq niyyətindədirsə, o, bizim yumruğumuzu bir daha görəcək və son iki ilin tarixi bunu göstərdi. Hətta bu il "Fərrux" əməliyyatı, "Qisas" əməliyyatı, 13-14 sentyabr Ermənistan-Azərbaycan sərhədindəki hadisələr - bütün bunlar Ermənistan üçün dərs olmalıdır. Biz bu dərsi öyrədirik və ümid edirik ki, nəhayət, onlar bunu anlayacaqlar, boyunlarını büküb öz daxili işləri ilə məşğul olacaqlar, bizim torpağımıza göz dikməyəcəklər, Qarabağa göz dikməyəcəklər. Qarabağ bizim torpağımızdır. Rus sülhməramlılar orada müvəqqəti yerləşiblər, 2020-ci ilin 10 noyabr Bəyanatında onların müddəti göstərilir və əgər kiməsə bel bağlayırlarsa, yenə də faciə ilə üzləşəcəklər.

Biz, sadəcə olaraq, bütün beynəlxalq razılaşmalara həmişə hörmətlə yanaşırıq. Biz ədalətli insanlarıq və ədalətli ölkəyik. Əgər biz hansısa öhdəliyi öz üzərimizə götürmüşüksə, onu yerinə yetiririk. Biz 2020-ci ilin 10 noyabr Bəyanatında üzərimizə götürdüyümüz bütün öhdəlikləri yerinə yetiririk, iki ildir ki, yerinə yetiririk, amma Ermənistan yerinə yetirir? Yox! İkinci Qarabağ müharibəsindən dərhal sonra, sadəcə olaraq, o qədər qorxu içində idi ki, təbii, o müddəaları yerinə yetirmişdir və bir güllə atılmadan Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonlarının işğal altında olan əraziləri bizə qaytarıldı. Əgər qaytarmasaydı, yenə də başlarını əzəcəkdik. Amma ondan sonra? Ondan sonra yenə vaxt uzatmağa başladı. Mən bir daha demək istəyirəm, o öhdəlik hələ tam yerinə yetirilməyib. Erməni silahlı qüvvələri Qarabağda nə gəzir? Bizim səbrimiz tükənməz deyil və bir daha xəbərdarlıq etmək istəyirəm, əgər bu öhdəlik yerinə yetirilməsə, Azərbaycan lazımi addımlar atacaq.

Zəngəzur dəhlizi Ermənistanın öhdəliyidir, öz üzərinə öhdəlik götürüb. Biz iki il ərzində Laçın yolu ilə Ermənistandan Qarabağa və əks istiqamətə gedən maşınlara toxunmuruq. Biz öhdəlik götürmüşük, yerinə yetiririk, sərbəst hərəkət. Ermənistan da öhdəlik götürüb ki, Azərbaycanın qərb rayonları ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında yol bağlantısı olsun. İki il keçib üstündən, nə texniki-iqtisadi əsaslandırma var, nə hansısa hərəkət var, nə dəmir yolu, nə də avtomobil yolu. Biz nə vaxta qədər gözləməliyik?

13-14 sentyabr hadisələri elə-belə baş vermədi. Təbii ki, Ermənistan bizə qarşı növbəti hərbi təxribat törətmişdir. Amma cavabımız da çox təsirli oldu. Cavabımız bir qədər az da ola bilərdi, əgər onlar öz üzərilərinə götürdükləri öhdəliklərə əməl etsəydilər. Cavabımız daha sərt ola bilərdi, əgər biz yeni müharibə istəsəydik. Biz bunu istəmirik, qan tökülməsini istəmirik. Sadəcə olaraq, haqqımızı istəyirik.

13-14 sentyabr əməliyyatından sonra Azərbaycan-Ermənistan sərhədi istiqamətində əsas strateji yüksəkliklərdə Azərbaycan Silahlı Qüvvələri yerləşib. Ermənistan gözəl anlamalıdır bu, nə deməkdir. Bu gün həmin strateji yüksəkliklərdən Qarakilsə, Qafan, Gorus, İstisu şəhərlərini biz gözlərimizlə görürük. Biz Bala Göyçə gölünün sahilindəyik. Böyük Göyçə gölü də gözümüzün önündədir. Bütün bunlar reallıqlardır. Bu reallıqları biz yaratmışıq, Vətən müharibəsindən sonra. Nə üçün? İlk növbədə, Ermənistanın hərbi təxribatlarına cavab olaraq, digər tərəfdən, özümüzü gələcək hərbi təxribatlardan sığortalamaq üçün. Çünki dediyim yüksəkliklərdən Ermənistanın əksər postları görünür və əgər orada qüvvələrin konsentrasiyası baş verərsə, biz bunu görüb dərhal tədbir görəcəyik. Eyni zamanda, ona görə ki, Ermənistan öz beynəlxalq öhdəliklərini yerinə yetirmir. Ermənistan İkinci Qarabağ müharibəsində məğlub olub, ordusu darmadağın edilib. Məğlub edilmiş ölkə özünü belə apara bilməz. Ona görə bizim bütün addımlarımız əsaslıdır. Düzdür, Ermənistanın bəzi xarici havadarları bizi nədəsə günahlandırmaq istəyirlər. Onların cavabını da mən vermişəm. Yenə də nəsə banlasalar, yenə də cavablarını verərəm. Bu, məni dayandırmaz. Amma fakt odur ki, biz öz haqqımızı tələb edirik və Azərbaycanın haqlı olması böyük beynəlxalq aktorlar tərəfindən sual altına qoyulmur.

Bir sözlə, müharibədən keçən iki il ərzində biz öz siyasətimizi davam etdirmişik. Biz iki il ərzində böyük quruculuq işləri görmüşük, Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru faktiki olaraq yenidən qururuq və quracağıq. Eyni zamanda, Ordumuzu gücləndiririk və gücləndirəcəyik. Ermənistan bilməlidir ki, bizi indiki çərçivələrdə saxlayan Ermənistanın hansısa havadarının bəyanatı deyil, bizim öz siyasətimizdir. Biz heç kimdən qorxmuruq, heç kimdən çəkinmirik. Əgər biz kimdənsə qorxsaydıq, heç vaxt İkinci Qarabağ müharibəsinə start verməzdik. Biz hər birimiz ölümə gedirdik, öldü var, döndü yoxdur, ya azadlıq, ya ölüm! İndi də ölümə getməyə hazırıq öz haqlarımızı tələb edərək. Çünki hələ də, – müharibə iki il bundan əvvəl başa çatsa da, – narahatedici məqamlar

var və erməni xalqına müraciət edib sözümü demək istəyirəm. Onlar bu otuz ilin işğalının acılarını indi görürlər. İşğal nədir, itki nədir, indi görürlər. Biz, sadəcə olaraq, onlara cavab vermişik, biz öz torpağımızda vuruşmuşuq, işğalçını torpaqlarımızdan qovmuşuq. Onlar bunu anlamalıdırlar ki, xaricdə oturan və bu bölgəyə bir oyun meydançası kimi baxmaq istəyən dairələrin qurbanına ikinci dəfə çevrilməsinlər. Biz burada əsas söz sahibiyik, biz burada əsas güc sahibiyik. Bizim Ordumuz qəhrəmanlıq, peşəkarlıq, fədakarlıq göstərib. Lazım olarsa, bir daha göstərərik, istədiyimizə nail olarıq, bunu hər kəs bilir və bizim sərhədimizdə Ermənistana dəstək olaraq hərbi təlim keçirənlər də bilsinlər. Bizi heç kim qorxuda bilməz. Ermənistan yaxşı qonşuluq siyasəti aparmaq istəyirsə, birincisi, 2020-ci ilin 10 noyabr Bəyanatının bütün müddəalarını yerinə yetirməlidir. Azərbaycanla sülh üzrə aparılan danışıqlarda səmimi olmalıdır. Süni şəkildə vaxt uzatmamalıdır, hansısa möcüzəni gözləməməlidir ki, kimsə gəlib bunların yerinə vuruşacaq. Heç kim gəlib onların yerinə vuruşmayacaq, gəlib vuruşsa da, qarşısında yenə də Azərbaycan Ordusunu görəcək.

Biz sülh istəyirik, biz müharibə istəmirik. Sülh, amma ədalətli sülh. İrəli sürdüyümüz şərtlər ədalətlidir, beynəlxalq hüquqa əsaslanır və sülh müqaviləsi bu şərtlər əsasında imzalanmalıdır. Əgər Ermənistan xoş niyyət göstərsə, bu, imzalanacaq, göstərməsə, imzalanmayacaq. Ondan sonra nə olacaq, onu həyat göstərər.

Dediyim bütün bu sözlərin bir mənbəyi var – həm bizim güclü iradəmiz, həm də Vətən müharibəsindəki Qələbəmiz! Bu Qələbə imkan verir ki, biz bu sözləri hamının üzünə, bizə xor baxanların gözünə deyək. Bu Qələbə, bu Zəfər bizə bu imkanı verdi, bütün xalqımıza inam verdi, ruh verdi. Biz təkcə ərazi bütövlüyümüzü yox, milli qürurumuzu bərpa etdik. Buna görə, əziz hərbçilər, sizə borcluyuq, sizin kimi on minlərlə əsgər, zabitə borcluyuq və Azərbaycan xalqı bunu yaxşı bilir. Mən də Ali Baş Komandan kimi sizinlə fəxr edirəm.

Hərbçilər: Yaşasın Ali Baş Komandan!

Prezident İlham Əliyev: Yaşasın Qarabağ! Yaşasın Azərbaycan!

Sonra xatirə şəkli çəkdirildi.

Özbəkistan Respublikasına səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Türk Dövlətləri Təşkilatının IX Zirvə görüşündə iştirak etmək üçün noyabrın 10-da Özbəkistan Respublikasına səfərə gəlib.

Hər iki ölkənin dövlət bayraqlarının dalğalandığı Səmərqənd Beynəlxalq Hava Limanında dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyevi və birinci xanım Mehriban Əliyevanı Özbəkistanın Baş naziri Abdulla Aripov və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Noyabrın 10-da Səmərqənddə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev ilə görüşü olub.

Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva Prezident İlham Əliyevi və birinci xanım Mehriban Əliyevanı qarşıladılar.

Dövlət başçıları və birinci xanımlar birgə foto çəkdirdilər.

Görüşdə çıxış edən Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev dedi:

– Hörmətli İlham Heydər oğlu, bir daha Özbəkistana xoş gəlmisiniz. Sizi Səmərqənddə görmək mənə çox xoşdur. Çox şadam ki, Siz xanımınız Mehriban Arif qızı ilə birlikdə gəlmisiniz. Ona görə ki, mən demişəm, bu, rəmzi məna daşıyır. Dediyim kimi, sabahkı Sammit rəmzi məna daşıyır, ona görə ki, bu tədbirin əsasını Naxçıvanda qoymuşuq, İlham Heydər oğlu, Sizin Vətəninizdə, atanızın Vətənində. Biz görürük ki, bu istiqamətdə çoxsaylı tarixi hadisələr baş verib. Özbəkistanda bu tarixi hadisə ilk dəfədir. Nə üçün Səmərqənddə təşkil olunması da böyük əhəmiyyət kəsb edir, ona görə ki, sabah Səmərqənddə ilk dəfə olaraq Zirvə Görüşü yeni adla keçiriləcək. Bütün bunlar hamısı qarşılıqlı surətdə əlaqəlidir. Beləliklə, xoş gəlmisiniz!

Danışıqlara başlamazdan əvvəl Sizi böyük Qələbə – 8 Noyabr günü münasibətilə təbrik etmək istəyirəm. Sizin yaxın dostlarınız kimi biz də bu Zəfəri bayram etmişik. Bu münasibətlə Sizi bir daha təbrik edirəm. 12 Noyabr – Konstitusiya Gününüzü təbrik edirəm. Sabah sizdə Milli Olimpiya Komitəsinin 30 illiyidir, bu münasibətlə də təbrik edirəm, - Siz bu təşkilata rəhbərlik edirsiniz. Bunlar elə hadisələrdir ki, yaxşı dostlar onları heç vaxt unutmamalıdırlar. Mən Sizi səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Əlbəttə, dediyimiz kimi, bizim münasibətlər strateji əhəmiyyət daşıyır. Bir misal göstərim – bu il Sizinlə üçüncü dəfədir görüşürük. Bu, münasibətlərimizin strateji əhəmiyyətinə dəlalət edir. Siz üçüncü dəfədir ki, Özbəkistana səfər edirsiniz, buna görə Sizə çox təşəkkür edirəm. Əlaqələrimiz sistemli olub və ən başlıcası, konkret nəticələr verir. Bizim komandalar artıq bir-birini tanıyır. Biz Sizin gəlişinizə hazırlaşmışıq, çoxlu ciddi layihələr var, genişproqramlı çoxlu səfərlər olub. Artıq görüşürlər, söhbət edirlər. Hökumətlərarası Komissiyanın iclası uğurla, çox yaxşı keçib və həmkarlar Hökumətlərarası Komissiyanın sədri ilə söhbət ediblər, yaxşı plan nəzərdə tutublar.

* * *

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Sağ olun, hörmətli Şavkat Miromonoviç.

İlk növbədə, dəvətə və qonaqpərvərliyə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Yenidən Səmərqənddə olmağıma çox şadam. Azərbaycanın Vətən müharibəsində Qələbəsi münasibətilə təbrikinizə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Biz qardaş özbək xalqının, şəxsən Sizin bizə, ölkəmizə və Azərbaycanın ədaləti bərpa etməsinə münasibətinizi çox yüksək qiymətləndiririk. Biz bu dəstəyi müharibə dövründə də, sonra da hiss edirdik. Əlbəttə, işğaldan azad edilmiş Füzuli şəhərində məktəb tikmək təşəbbüsünüzə görə bir daha təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bu, ərazilərin bərpası işinə ilk xarici töhfə olacaq və biz bunu çox yüksək qiymətləndiririk. İndicə Sizinlə informasiya mübadiləsi etdiyimiz kimi, məktəbin tikintisi artıq başlanıb. Bu məktəb bizim xalqlarımızın qardaşlığının rəmzi olacaq.

Həqiqətən son vaxtlar biz çox yaxınlaşmışıq. Fikrimcə, bu da bizim əcdadlarımızın iradəsidir və xalqlarımız arasında tarixi qardaşlıq əlaqələri məcrasında baş verir. Yeddi ay ərzində üçüncü dəfədir ki, Özbəkistana səfər edirəm. Hər dəfə şəxsən Sizə və qardaş özbək xalqına böyük məhəbbətlə, böyük hörmətlə gəlirəm və burada olandan sonra Sizin rəhbərliyinizlə Özbəkistanın qazandığı böyük nailiyyətlər haqqında danışıram. Daşkəndi, Xivəni, Səmərqəndi ziyarət etmək kifayətdir. Mən artıq Özbəkistanla kifayət qədər yaxşı tanışam və deməliyəm, birmənalı şəkildə qeyd etmək olar ki, Səmərqənd mühüm beynəlxalq siyasi mərkəzə çevrilib. Ona görə ki, burada dünya liderlərinin iştirakı ilə dünya səviyyəli müxtəlif beynəlxalq tədbirlər keçirilir. Bu münasibətlə də Sizi təbrik edirəm.

Əlbəttə, Sizin qeyd etdiyiniz mövzular gündəlikdədir. Biz Sizinlə razılaşdıq ki, qərarlarımızın yerinə yetirilməsinə nəzarət edəcəyik. Sizin qeyd etdiyiniz kimi, bütün istiqamətlər üzrə yaxşı proseslər gedir.

Görüşdə, həmçinin ölkələrimiz arasında iqtisadi-ticari münasibətlərin inkişaf etdirilməsi məsələləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı. Xüsusilə Prezident İlham Əliyevin Özbəkistana dövlət səfəri çərçivəsində əldə olunmuş razılaşmaların icrası istiqamətində görülən işlərə toxunuldu, bu baxımdan hökumətlərarası komissiyanın fəaliyyəti qeyd olundu.

Söhbət zamanı maşınqayırma sahəsində əldə edilmiş razılaşmaların həyata keçirilməsi istiqamətində müsbət nəticələrin olduğu bildirildi. Əczaçılıq, energetika sahələrində nailiyyətlər, həmçinin ipəkçilik sahəsində iki ölkə arasında qurulmuş uğurlu əməkdaşlıq layihəsindən çıxış edərək pambıqçılıq və toxuculuq sahələrində də ölkələrimiz arasında nailiyyətlərin olduğu vurğulandı. Bundan başqa, iki ölkənin regionları arasında əməkdaşlığın təşviqi məqsədilə bu ilin sonunda regionlararası forumun keçiriləcəyi qeyd olundu. Bu Forum çərçivəsində iki ölkənin bir sıra şəhərləri arasında qardaşlıq münasibətlərinin qurulması barədə anlaşmaların imzalanacağı müsbət hal kimi vurğulandı. Bu tədbirlərin Azərbaycan ilə Özbəkistan arasında qardaşlıq münasibətlərinin inkişafına mühüm töhfə verəcəyi ifadə edildi.

Dövlət başçıları, həmçinin iki ölkə arasında humanitar-mədəni sahədə əməkdaşlığın inkişafının əhəmiyyətini qeyd edərək, mədəniyyət qruplarının intensiv qastrol səfərlərinin təşkilinin vacibliyini bildirdilər.

Söhbət zamanı Türk Dövlətləri Təşkilatının IX Zirvə Görüşünün Səmərqənd şəhərində keçirilməsinin böyük tarixi və rəmzi məna daşıdığı vurğulandı. Xüsusən təşkilatın adının dəyişdirilməsindən sonra ilk Zirvə Görüşünün bu tarixi şəhərdə təşkil olunmasının önəmi qeyd edildi.

Noyabrın 10-da Səmərqənddəki "Əbədi şəhər" kompleksində Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv ölkələrin folklor ifalarının təqdimatı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Noyabrın 10-da Səmərqənddə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə görüşü olub.

Görüşdə ölkələrimiz arasında müttəfiqlik münasibətlərinə əsaslanan dostluq və qardaşlıq əlaqələrimizin bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi vurğulandı, bölgədə vəziyyət və təhlükəsizlik məsələləri müzakirə edildi, Soçi görüşünün nəticələri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Noyabrın 11-də Səmərqənddə Türk Dövlətləri Təşkilatının IX Zirvə Görüşü keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev Prezident İlham Əliyevi, digər dövlət və hökumət başçılarını qarşıladı.

Sonra birgə foto çəkdirildi.

Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev Dövlət Başçıları Şurasının iclasını açaraq qonaqları salamladı və çıxış etdi, müzakirə olunacaq məsələlərdən, Türk Dövlətləri Təşkilatının qarşısında duran vəzifələrdən və əməkdaşlığın genişləndirilməsi perspektivlərindən danışdı.

Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədov Səmərqənd Sammitinin türk dövlətləri arasında əlaqələrin daha da inkişafına mühüm töhfə verəcəyini vurğuladı, əməkdaşlığın genişləndirilməsinin əhəmiyyətindən danışdı.

Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan çıxışında Azərbaycanın Vətən müharibəsindəki Qələbəsinin ikinci ildönümü münasibətilə təbriklərini çatdıraraq dedi: "Cənubi Qafqazda sülh prosesi Can Azərbaycanın bütün səylərinə baxmayaraq, hələ də kövrək olaraq qalır. Noyabrın 8-də qeyd etdiyimiz şanlı Qarabağ Zəfərinin ikinci ildönümündə əziz şəhidlərimizə Allahdan rəhmət, qazilərimizə cansağlığı arzulayıram. İlham qardaşımızın şəxsində Azərbaycan xalqını bir daha təbrik edirəm. Haqlı mübarizəsində olduğu kimi, sülh axtarışında da Azərbaycanın yanındayıq".

Azərbaycan ilə Türkiyənin birgə reallaşdırdığı nəhəng layihələrin dünya miqyasında mühüm əhəmiyyətini xüsusi qeyd edən Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan bildirdi: "Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru kəməri qlobal miqyasda ən uğurlu enerji layihələri arasındadır. Cənub Qaz Dəhlizi isə Avropaya qaz nəql edəcək dördüncü arteriya olaraq layihələndirilib. Onurğa sütununu Trans-Anadolu təbii qaz boru kəmərinin təşkil etdiyi bu dəhliz əlavə qaz tədarükü ilə daha da genişləndirilə bilər. Xəzər hövzəsi bunun üçün ağla ilk gələn mənbədir. Enerji sahəsində təşkilatımızın nəzdində və ikitərəfli səviyyədə əməkdaşlıqla həyata keçirəcəyimiz ortaq layihələrə bu baxımdan böyük önəm veririk".

Dövlətimizin başçısı Zirvə Görüşündə çıxış etdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

– Hörmətli Şavkat Miromonoviç.

Hörmətli dövlət və hökumət başçıları.

Xanımlar və cənablar.

Son 7 ayda üçüncü dəfə qardaş Özbəkistana səfər edirəm. Aprel ayında Özbəkistanda dövlət səfərində olmuşam, sentyabr ayında Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrin Zirvə Görüşündə iştirak etmişəm. Bu gün yenidən Səmərqənd şəhərində olmaqdan çox məmnunam.

Bu səfərlər zamanı Özbəkistanda gedən genişmiqyaslı quruculuq işləri ilə yaxından tanış olmaq imkanım olmuşdur. Əldə edilmiş nailiyyətlər münasibətilə qardaşım, Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevi və qardaş özbək xalqını təbrik edirəm. Səfərlər zamanı Prezident Şavkat Mirziyoyev ilə apardığım müzakirələr onu göstərir ki, Azərbaycan-Özbəkistan əlaqələri daha da yüksək səviyyəyə qalxmışdır.

Türk Dövlətləri Təşkilatının Zirvə Görüşünün yüksək səviyyədə təşkilinə və qonaqpərvərliyə görə Prezident Şavkat Mirziyoyevə minnətdarlığımı bildirirəm.

Qardaş Türkiyəyə bir il ərzində təşkilatımızda uğurlu sədrlik münasibətilə təşəkkür edir, qardaş Özbəkistana sədrliyi dönəmində uğurlar arzulayıram.

Hörmətli həmkarlar, Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv ölkələrlə əlaqələrin bütün sahələrdə möhkəmləndirilməsi Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas prioritetlərindən biridir.

Azərbaycan həmişə türk dünyasının sıx birləşməsinə öz töhfəsini verib və bundan sonra da türk dünyasının birliyi amallarına sadiq qalacaq. 2009-cu ildə Naxçıvan Zirvə Görüşündən başlayaraq təşkilatımız böyük inkişaf yolu keçmişdir.

Türk dünyası 200 milyondan çox insanın yaşadığı geniş bir coğrafiyanı əhatə edir və böyük iqtisadi potensiala, enerji resurslarına, nəqliyyat yollarına və müasir hərbi imkanlara malikdir.

Türk dünyası böyük bir ailədir. Bir-birimizin milli maraqlarını nəzərə alaraq bundan sonra da qarşılıqlı dəstək və həmrəylik göstərməliyik. Siyasi, iqtisadi, ticari, mədəni, nəqliyyat, energetika, rəqəmsal transformasiya, kənd təsərrüfatı, turizm sahələri ilə yanaşı, təhlükəsizlik, müdafiə, müdafiə sənayesi kimi sahələrdə də əməkdaşlığımızı fəallaşdırmalıyıq.

Türk dünyası təkcə müstəqil türk dövlətlərindən ibarət deyil, onun coğrafi sərhədləri daha genişdir. Hesab edirəm ki, Türk Dövlətləri Təşkilatının üzvləri olan ölkələrdən kənarda yaşayan soydaşlarımızın hüquqlarının, təhlükəsizliyinin, milli kimliyinin qorun-ması, onların assimilyasiyaya uğramaması kimi məsələləri artıq təşkilat çərçivəsində daimi əsasda diqqətdə saxlamağın vaxtı gəlib çatmışdır.

Türk dünyasında gənc nəslin yaşadıqları ölkələrdə məktəblərdə öz ana dilində təhsil almaq imkanı olmalıdır. Əfsuslar olsun ki, Azərbaycan dövlətinin hüdudlarından kənarda yaşayan 40 milyon azərbaycanlının əksəriyyəti bu imkanlardan məhrumdur.

Türk dövlətlərindən kənarda yaşayan soydaşlarımızın öz ana dilində təhsil almaları daim təşkilatın gündəliyində olmalıdır. Bu istiqamətdə lazımi addımlar atılmalıdır.

Azərbaycan dövləti xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlıların hüquq və azadlığının, təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə xüsusi diqqət yetirir. Biz acı taleyin hökmü ilə Azərbaycan dövlətindən ayrı düşmüş soydaşlarımızın dilimizi, ənənələrimizi, mədəniyyətimizi qoruyub saxlamaları, azərbaycançılıq ideyalarına sadiq olmaları, öz tarixi Vətənləri ilə əlaqələrin heç vaxt kəsilməməsi üçün səylərimizi davam etdirəcəyik.

Hörmətli həmkarlar, bu həftə Azərbaycan xalqı Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun Ermənistan işğalından azad olunmasının ikinci ildönümünü böyük qürur hissi ilə qeyd etdi. İki il əvvəl biz Azərbaycan torpaqlarının 30 illik işğalına son qoyduq, tarixi ədaləti və beynəlxalq hüququ bərpa etdik. Bununla Azərbaycan həm də BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnamələrini özü icra etdi.

Otuzillik işğal bitsə də, onun ağır fəsadları hələ də qalmaqdadır. Azərbaycanın 9 şəhəri və yüzlərlə kəndi Ermənistan tərəfindən yer üzündən silinib. Vaxtilə böyük və çiçəklənən şəhər olmuş Ağdam o dərəcədə dağıdılıb ki, xarici ekspertlər onu "Qafqazın Xirosiması" adlandırırlar. Ermənistan işğal zamanı 67 məsciddən 65-ni yerlə-yeksan edib, qalan 2 məscid isə ciddi zərər görüb və donuz, inək saxlanılması üçün istifadə olunub. Bu, bütün müsəlman dünyasına təhqirdir. İslamofobiya və türkofobiya Ermənistanın rəsmi ideologiyasının bünövrəsini təşkil edir.

Ermənistan işğal zamanı bizim ərazilərimizdə bir milyondan çox mina basdırıb. Vətən müharibəsindən ötən iki il ərzində 270-ə yaxın Azərbaycan vətəndaşı mina partlayışları zamanı həlak olub və ya ağır yaralanıb.

Azərbaycan işğaldan azad olunmuş ərazilərdə genişmiqyaslı quruculuq işləri aparır. Keçmiş məcburi köçkünlərin öz doğma yurdlarına dönüşü üçün "Böyük Qayıdış" proqramının icrasına başlamışıq. Bu prosesdə

Türkiyə şirkətləri podratçı kimi bir çox infrastruktur layihələrində fəal iştirak edirlər. Əziz qardaşım, Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan azad edilmiş torpaqlara üç dəfə səfər edib, Şuşada, Füzulidə, Zəngilanda və Cəbrayılda olub.

Mən digər türk dövlətlərinin başçılarını da Qarabağa və Şərqi Zəngəzura dəvət edirəm. Fürsətdən istifadə edərək, mən işğaldan azad edilmiş Füzuli rayonunda Özbəkistan tərəfindən tikiləcək məktəbə və Qazaxıstan tərəfindən inşa olunacaq yaradıcılıq mərkəzinə görə Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevə və Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevə minnətdarlığımı bildirirəm. Bunlar Azərbaycan-özbək və Azərbaycan-qazax xalqları arasında olan qardaşlığın təzahürüdür.

İkinci Qarabağ müharibəsinin başa çatmasından iki il keçməsinə baxmayaraq, Ermənistan sərhəddə hərbi təxribatlarını davam etdirir. Son olaraq sentyabr ayında Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Ermənistanın hərbi təxribatının qarşısını almaq üçün qətiyyətli əks-hücum əməliyyatına başlamağa məcbur oldu.

Ermənistan dünya ictimai rəyini çaşdırmaq üçün əsassız olaraq Azərbaycanı hərbi təcavüzdə günahlandırmağa çalışır. Bu əsassız iddiaları qəti şəkildə rədd edirik. Biz öz torpaqlarımızda vuruşmuşuq və Ermənistan ordusunu məğlub edərək onları əzəli torpaqlarımızdan qovmuşuq. Biz bu gün də Azərbaycan–Ermənistan sərhədi istiqamətində öz doğma torpaqlarımızdayıq.

Oktyabr ayında Praqada və Soçidə qəbul edilmiş birgə bəyanatlarda Azərbaycan və Ermənistan bir-birinin ərazi bütövlüyünü və suverenliyini rəsmən tanıdı. Bu, bir daha onu göstərir ki, Qarabağ münaqişəsi tarixdə qaldı.

İkinci Qarabağ müharibəsinin nəticələri bölgə üçün yeni imkanlar açır. Azərbaycan Zəngəzur dəhlizinin yaradılmasını fəal şəkildə təşviq edir və dəhlizlə bağlı öz ərazisində genişmiqyaslı fəaliyyət həyata keçirir. Zəngəzur dəhlizinin açılmasından bütün region ölkələri faydalanacaq.

Əziz dostlar, biz Bağdad Amreyevin Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi kimi fəaliyyətini yüksək qiymətləndiririk. Türk dünyasının birliyinə verdiyi töhfə və xidmətləri nəzərə alınaraq, Bağdad Amreyev Azərbaycanın yüksək dövlət mükafatı olan "Dostluq" ordeni ilə təltif edilmiş və oktyabr ayının 21-də bu orden mənim tərəfimdən ona təqdim edilmişdir. Bir daha təbrik edirəm.

Çıxışımın sonunda bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, biz Özbəkistanı bu Zirvə Görüşünün yüksək səviyyədə təşkilinə görə təbrik edirik, türk dünyası xalqlarına sülh, rifah, xoşbəxtlik arzulayırıq. Sağ olun.

Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev çıxışında türk dövlətləri arasında informasiya texnologiyalarının, nəqliyyat və tranzit dəhlizlərinin inkişafı ilə bağlı əməkdaşlığın önəmini vurğuladı. O, bu baxımdan üç qardaş dövlətin – Qazaxıstan, Azərbaycan və Türkiyənin ərazisindən keçən Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutunun əhəmiyyətini xüsusi qeyd etdi.

Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov çıxışında ölkəsinin Azərbaycanla münasibətlərinin yeni səviyyəyə yüksəldiyini vurğulayaraq bildirdi: "Son vaxtlar biz mənim əziz dostum Azərbaycan Prezidenti İlham Heydər oğlu Əliyevlə qarşılıqlı səfərlər edib dövlətlər arasında münasibətlərimizi yeni strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəltmişik".

Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında Azərbaycanın mühüm rolunu xüsusilə qeyd edərək dedi: "Mən qardaşım Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Çünki Azərbaycan bizim üçün yeganə real şaxələndirmə şansıdır. Qardaşım İlham Əliyevə, həmçinin bizim Azərbaycan üçün "yaşıl enerji"ni Azərbaycan, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan əməkdaşlığına gətirmək təşəbbüsümüzü tamamilə dəstəklədiyi üçün təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Mən bu əməkdaşlığa çox ümid bəsləyirəm".

Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi Bağdad Amreyev təşkilat çərçivəsində əməkdaşlıqdan danışarkən bu qurumun Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə daim dəstək verdiyini bildirdi: "Bizim əməkdaşlığımız əhəmiyyətli dərəcədə inkişaf edib. Ölkələrimiz qardaş Azərbaycan torpaqlarının işğaldan azad olunması və ərazi bütövlüyünün bərpası uğrunda mübarizədə Bakını möhkəm dəstəkləməklə yekdilliyimizi bütün dünyaya nümayiş etdirdi".

Təşkilatın yeni Baş katibi Kubanıçbek Ömüralıyev çıxış edərək ona göstərilən etimada görə minnətdarlığını bildirdi, üzv ölkələr arasında əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsi üçün səylə çalışacağını dedi.

Daha sonra bir sıra sənədlər, o cümlədən Səmərqənd Bəyannaməsi imzalandı.

Sonra mükafatlandırma mərasimi oldu.

Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev mərasimdə çıxış edərək Zirvə Görüşündə müzakirə olunan məsələlərin əhəmiyyətindən danışdı, çox mühüm sənədlərin imzalandığını və razılaşmaların əldə olunduğunu qeyd etdi.

Türk dövlətləri arasında dostluğun və tərəfdaşlığın möhkəmlənməsində Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın və Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun xüsusi xidmətlərinin olduğunu vurğulayan Prezident Şavkat Mirziyoyev onların Türk Dünyasının Ali Ordeni ilə təltif edildiklərini bildirdi.

Prezident Şavkat Mirziyoyev Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğana və Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədova Türk Dünyasının Ali Ordenini təqdim etdi.

Qeyd olundu ki, Özbəkistan Prezidentinin təşəbbüsü ilə Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində Əlişir Nəvai adına beynəlxalq mükafat təsis edilib. Həmin mükafatın ilk sahibi türk dünyasının birliyinə və

inkişafına verdiyi töhfələrə görə dünyaşöhrətli qırğız yazıçı və ictimai xadim Çingiz Aytmatov olub.

Çingiz Aytmatovun ölümündən sonra layiq görüldüyü Əlişir Nəvai mükafatı Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarova təqdim edildi.

Prezident Sadir Japarov Əlişir Nəvai adına beynəlxalq mükafatın təsis edilməsinin türk dövlətlərinin mədəniyyət sahəsində əməkdaşlığının inkişafının göstəricisi olduğunu vurğuladı.

Türk Dünyasının Ali Ordeni ilə təltif olunmasına görə minnətdarlığını bildirən Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədov türk dövlətləri arasında əməkdaşlığın bütün sahələrdə inkişafının vacibliyini qeyd etdi.

Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan bu yüksək mükafatla təltif olunmasına görə minnətdarlığını bildirdi, son illərdə türk dövlətləri arasında əməkdaşlığın sürətlə inkişaf etdiyini vurğuladı. Çıxışında Azərbaycanın işğaldan azad etdiyi ərazilərdə həyata keçirdiyi genişmiqyaslı işlərdən söhbət açan Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan dedi: “Qarabağla əlaqədar çox ciddi mübarizə aparan və bu mübarizəni hazırda infrastrukturun qurulması ilə ən yüksək səviyyədə davam etdirən qardaşım İlham Əliyevin iki ildə bu sahədə nələr bacardığını, nələri ortaya qoyduğunu görürük. Dəfələrlə həmin ərazilərdə tədbirlərə qatılmaq, həyata keçirilən işləri yerində görmək imkanım oldu. Bu işləri yerində gördükdə bir türk olaraq iftixar hissi keçirdim. Çox qısa müddətdə bu qədər nailiyyət həqiqətən bizim üçün qürur mənbəyidir”.

Sonda xatirə şəkli çəkdirildi.

Noyabrın 11-də Türk Dövlətləri Təşkilatının IX Zirvə Görüşündə iştirak edən dövlət və hökumət başçıları “Yaşıl məkan” layihəsi çərçivəsində Səmərqəndin “Registan” meydanında ağac əkiblər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ağacəkmə mərasimində iştirak edib.

Qeyd edək ki, mühüm tarixi hadisələrin şahidi olan möhtəşəm “Registan” meydanında ağacəkmə mərasimi türk dünyası sivilizasiyasının yeni mərhələyə qədəm qoymasını təcəssüm etdirir. Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv və müşahidəçi statusa malik ölkələrin paytaxtlarında da eyni vaxtda təşkil edilən ağacəkmə tədbirləri onlayn qaydada monitorda nümayiş olundu.

Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev tədbirdə çıxış edərək dövlət və hökumət başçılarını qədim Turanın incisi Səmərqənddə salamlamaqdan məmnunluğunu bildirdi, bu Zirvə Görüşündə mühüm sənədlərin, o cümlədən türk dünyası sivilizasiyasında yeni mərhələnin başlanğıcı olan Səmərqənd Bəyannaməsinin imzalandığını vurğuladı.

Prezident Şavkat Mirziyoyev təşkilata üzv və müşahidəçi ölkələrdə ağacəkmə aksiyalarının keçirilməsinin qlobal problemlərdən olan ana təbiətin qorunub saxlanmasına verilən önəmin göstəricisi olduğunu dedi. Ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı Azərbaycanda uzun illərdir “Yaşıl marafon” proqramı əsasında ağacəkmə aksiyalarının keçirildiyini qeyd edən Prezident Şavkat Mirziyoyev belə təşəbbüslərin təşkilata üzv və müşahidəçi ölkələrdə də davamlı reallaşdırıldığını, qardaş Türkiyədə hər il noyabrın 11-nin Milli Yaşıllaşdırma Günü olduğunu bildirdi.

Sonra dövlət başçıları “Registan” meydanında ağac əkdilər.

Sonda xatirə şəkli çəkdirildi.

Noyabrın 11-də Səmərqənddə Türk Dövlətləri Təşkilatının IX Zirvə Görüşündə iştirak edən dövlət və hökumət başçılarının şərəfinə rəsmi qəbul təşkil olunub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Noyabrın 11-də Səmərqənddə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədov ilə görüşü olub.

Görüşdə Qurbanqulu Berdiməhəmmədov Vətən müharibəsində Qələbənin ikinci ildönümü münasibətilə özünün və Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədovun təbriklərini Prezident İlham Əliyevə çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı təbriklərə görə minnətdarlığını bildirdi.

Prezident İlham Əliyev öz növbəsində Qurbanqulu Berdiməhəmmədovu Türk Dünyasının Ali Ordeni ilə təltif olunması münasibətilə təbrik etdi.

Dövlətimizin başçısı qeyd etdi ki, Türkmənistan və Azərbaycan bütün sahələrdə qardaşlıq, dostluq münasibətləri nümunəsi göstərir və bugünkü görüş də əlaqələrimizin inkişafına yaxşı təkan verəcək.

Görüşdə energetika, nəqliyyat, kənd təsərrüfatı sahələrində əməkdaşlığın perspektivləri müzakirə olundu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Özbəkistan Respublikasına səfəri noyabrın 11-də başa çatıb.

Albaniya Respublikasına dövlət səfəri

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 15-də Albaniya Respublikasına dövlət səfərinə gəlib.

Hər iki ölkənin Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Tirana şəhərinin Beynəlxalq Hava Limanında Prezident İlham Əliyevin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Dövlətimizin başçısını Albaniyanın Baş nazirinin müavini, infrastruktur və energetika naziri xanım Belinda Balluku və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Noyabrın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Albaniyanın paytaxtı Tiranadakı "Brigades" Sarayında rəsmi qarşılanma mərasimi olub.

Azərbaycanın və Albaniyanın Dövlət bayraqlarının dalğalandığı meydanda Prezident İlham Əliyevin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqay Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevi qarşıladı.

Fəxri qarovul dəstəsinin rəisi Azərbaycan Prezidentinə raport verdi.

Azərbaycanın və Albaniyanın Dövlət himnləri səsləndi. Prezidentlər fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdilər.

Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvləri Prezident Bayram Beqaya, Albaniyanın dövlət və hökumət nümayəndələri isə Prezident İlham Əliyevə təqdim edildi.

Dövlət başçıları birgə foto çəkdirdilər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Fəxri qonaqlar kitabına ürək sözlərini yazdı.

Noyabrın 15-də Tiranada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqay ilə təkbətək görüşü olub.

Görüşdə iki ölkə arasında qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər müzakirə edilib.

Noyabrın 15-də təkbətək görüş başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqay mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Əvvəlcə Albaniya dövlətinin başçısı çıxış etdi.

Prezident Bayram Beqayın bəyanatı

– Hörmətli Prezident Əliyev.

Əziz dostlar.

Hörmətli iştirakçılar.

Bu gün mən Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevi burada – Tiranada böyük məmnunluqla qəbul edirəm.

Cənab Prezident, bizim dəvətimizi qəbul etdiyinizə, bizimlə apardığınız məhsuldar əməkdaşlığa görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bu, əlaqələrimizin tarixində ilk mühüm dövlət səfəridir. Azərbaycan Prezidenti ölkəmizə səfər edib. Belə yüksək səviyyəli səfər münasibətlərimizin inkişaf etdirilməsində, xalqlarımız arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsində qarşılıqlı iradəmizin təzahürüdür.

Ölkələrimiz arasında aparılan dialoqa görə dərin təşəkkürümü bildirirəm. Cənab Prezident, çox yaxşı haldır ki, Siz bu gün ölkəmizdəsiniz. Əslində, bu, qarşılıqlı maraq doğuran əməkdaşlığın yeni sahələrini açır. Albaniya ilə Azərbaycan arasında diplomatik əlaqələrin qurulmasının 30-cu ildönümünün qeyd edilməsinə gəldikdə, 2023-cü ildə biz əməkdaşlığımızın daha intensiv mərhələsinə qədəm qoyacağıq. Biz burada Azərbaycan Həftəsini keçirmək niyyətindəyik. Əslində, bu tədbir ölkənizin burada mədəni baxımdan təşviq olunması üçün önəmlidir. Biz, həmçinin burada ölkənizin səfirliyinin açılması ilə əlaqədar iradəsini bildirdiyinə görə Azərbaycan tərəfinə minnətdarıq və həmin addım ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın yaxşı təzahürüdür.

Bu gün aparılan müzakirələr xüsusilə vacibdir, çünki biz gələcək üçün yeni istiqamətləri müəyyən edirik, bizim üçün maraqlı olan sahələri təyin edirik. Bununla qeyd etmək istərdik ki, Birgə Komitənin iclası əlaqələrimizi daha da möhkəmləndirə bilər. Beləliklə Albaniya enerji, infrastruktur, turizm, kənd təsərrüfatı və sənaye sahələrində əməkdaşlığın genişləndirilməsində olduqca maraqlıdır. Əlbəttə ki, enerji sahəsində İon–Adriatik boru kəməri Albaniyanı, Monteneqronu, Xorvatiyanı birləşdirərək, ölkələrimizin geosiyasi əhəmiyyətini artırır və regional, o cümlədən Avropa səviyyəsində qaz təchizatının şaxələndirilməsini nümayiş etdirir. Bilirik ki, bu sahədə ölkənizin sərmayə qoyuluşu baxımından təcrübəsi var. Albaniya, həmçinin öz ərazisində tranzit imkanlarından istifadəyə çox açıqdır və hazırdır. Qaz infrastrukturumuzdan bu məqsədlə tam istifadə olunmasını mümkün hesab edirik. Bu sahədə daha böyük nəticələrin əldə olunmasını səmimiyyətlə arzu edirik. Beləliklə, biz əməkdaşlığımızın yeni yollarını açırıq və bu məqsədlə Azərbaycan tərəfinin göstərəcəyi səyləri alqışlayırıq. Fikrimizcə, birgə işləyərək öz imkanlarımızı səfərbər edə biləcəyik və daha da genişləndirəcəyik.

Əslində, turizm ölkələrimizin iqtisadiyyatlarının digər mühüm sahəsidir. Azərbaycan uğurlu təcrübəni özündə əks etdirir. Biz bundan yararlana bilərik. Mən cənab Prezidentə bəyan etdim ki, bu sahədə Azərbaycan tərəfindən qoyulacaq sərmayələri yüksək dəyərləndirərdik. Eyni zamanda, mədəniyyət sahəsində birgə işləməliyik ki, xalqlarımız daha yaxın olsun, bir-birini tanısın. Bununla bağlı iki tərəf arasında yeni sazişlər imzalana bilər. Bilirik ki, mədəniyyət və incəsənət sahəsinə aid olan minlərlə eksponat nümayiş etdirilə bilər. Cənab Prezident, mən Sizə bildirdim ki, bu, irsimizin qorunmasına töhfə verəcəkdir. 2019-cu ildə baş vermiş zəlzələdə də göstərilən yardımı yüksək dəyərləndiririk.

İstərdik bildirək ki, Ukraynada gedən müharibə və onun nəticələrinə gəldikdə, biz ümumi mövqedən çıxış edirik: diplomatiya və dialoq irəliyə doğru aparan əsas yoldur. Bu, həmçinin Cənubi Qafqaz və digər bölgələr üçün də vacibdir. Albaniya Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü hər zaman dəstəkləyib və BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin icra olunmasına öz dəstəyini verib. Ukraynadakı müharibəyə gəldikdə, bəyan edirəm ki, biz Ukraynanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyirik və istəyirik ki, bu məsələ sülh yolu ilə, beynəlxalq hüquq normaları əsasında öz həllini tapsın. Mən, həmçinin bildirdim ki, ölkələrimiz arasında beynəlxalq təşkilatlarda, BMT-də, Avropa Şurasında məhsuldar əməkdaşlıq aparılır. BMT Təhlükəsizlik Şurasına Albaniyanın namizədliyinə, o cümlədən ATƏT-in sədrliyinə dəstək

verilməsi ilə bağlı müraciət etdim. Əlbəttə ki, namizədliyə gəldikdə, bizim əməkdaşlığımız bu baxımdan gələcəkdə də davam etdirilməlidir.

Digər məsələlərə gəldikdə, mən cənab Prezidentə bildirdim ki, Kosovo Albaniya üçün çox əhəmiyyətlidir və bu, nəinki sabitlik, həm də bütöv regionun tərəqqisi üçün vacibdir. Parlamentlərarası əməkdaşlığa gəldikdə, Albaniya və Azərbaycan arasında dostluq qrupları fəaliyyət göstərir. Bu istiqamətdə atılacaq addımlar çox ola bilər. İstərdik ki, parlamentlərimiz bir-biri ilə sıx əməkdaşlıq etsinlər.

Yekun olaraq bildirmək istəyirəm ki, bizim ikitərəfli münasibətlərimizə gəldikdə, gedəcəyimiz yol və əldə edəcəyimiz nəticələr çoxdur. Buna görə, mən dostluq əlaqələrimizə, ölkələrimiz arasında münasibətlərə çox yaxşı gələcək arzu edirəm.

Cənab Prezident, gəldiyinizə görə çox sağ olun. Bir daha, Albaniyaya xoş gəlmisiniz. Çox sağ olun, cənab Prezident.

* * *

Sonra Azərbaycan dövlətinin başçısı çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı

– Hörmətli cənab Prezident.

Hörmətli xanımlar və cənablar.

İlk növbədə, cənab Prezident, dəvətə və göstərdiyiniz qonaqpərvərliyə görə Sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm.

Mən gözəl ölkənizə ilk dəfə səfər edirəm və burada olmağımdan çox məmnunam. Əminəm ki, bu səfər Albaniya–Azərbaycan əlaqələrinin inkişafına güclü təkan verəcək. Biz Sizinlə bu gün təkbətək görüşdə bir çox məsələləri müzakirə etdik və əmin olduğumuzu bildirdik ki, gələcək yaxın əməkdaşlıq üçün çox gözəl imkanlar vardır.

Siyasi dialoqa gəldikdə, Albaniya prezidentləri əvvəlki illərdə Azərbaycana dəfələrlə səfər etmişdilər. Bu il keçmiş Prezident Meta Azərbaycanda səfərdə idi. Eyni zamanda, bu ilin aprel ayında Baş nazir Edi Rama da bizim qonağımız idi. Bu gün mənim səfərim onu göstərir ki, siyasi dialoqun çox gözəl təzahürləri var və çox güclü dinamizm var. Yəni, bu sıx siyasi təmaslar, əlbəttə, bizim niyyətimizi, bir-birimizə olan marağı göstərir, eyni zamanda, imkan verir ki, çox önəmli məsələlər müzakirə edilsin.

Beynəlxalq təşkilatlardakı uğurlu əməkdaşlığımız da bizim əlaqələrimizi gücləndirir. Siz qeyd etdiniz ki, Albaniya həmişə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyib və bu dəstək həmişə qarşılıqlı olub, biz bunu çox yüksək qiymətləndiririk. Həm işğal dövründə, həm İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə Albaniya rəsmilərinin bəyanatlarını, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə göstərilən dəstəyi biz çox yüksək qiymətləndiririk.

Biz İkinci Qarabağ müharibəsinin nəticəsi olaraq öz əzəli torpaqlarımızı işğalçılardan azad etdik, beynəlxalq hüququ, ədaləti bərpa etdik. Siz BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinə toxundunuz. Qeyd etməliyəm ki, bu qətnamələr 1993-cü ildə qəbul olunmuşdur. Ancaq bu qətnamələr 27 il ərzində icra edilmirdi. Ermənistan bu qətnamələrin icrasına maraq göstərmirdi, faktiki olaraq məhəl qoymurdu, beynəlxalq ictimaiyyət, beynəlxalq birlik isə sadəcə olaraq, buna göz yumurdu və Ermənistana hər hansı bir sanksiya tətbiq edilməmişdir. Baxmayaraq ki, dəfələrlə Azərbaycan məsələ qaldırmışdır ki, Ermənistana qarşı sanksiyalar tətbiq edilsin, Ermənistan cəzalandırılsın. Çünki Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal etmək böyük cinayətdir və işğal edilmiş torpaqlarda qanunsuz məskunlaşma aparmaq hərbi cinayətdir. Orada törədilmiş dağıntılar faktiki olaraq o torpaqları tamamilə cansız edib. Mən Sizə məlumat verdim ki, ermənilər işğal dövründə 67 məsciddən 65-ni yerlə-yeksan etmişlər, qalan iki məsciddə isə heyvan - inək, donuz saxlamışlar və bütün müsəlmanların hisslərinə toxunmuşlar.

Biz bu məsələni təkbaşına həll etdik, ədaləti bərpa etdik və azad edilmiş torpaqlarda indi Azərbaycan Bayrağı dalğalanır. Biz bu torpaqlara qayıtmışıq və bu torpaqlara həyat qayıdır. Xalqımız, dövlətimiz üçün əsas olan məsələdə ölkənizin bizə dəstək verməsi, əlbəttə ki, bizim üçün çox önəmlidir və bir daha buna görə Sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm.

Mən Sizin fikrinizə qoşuluram ki, iqtisadiyyat və sənaye üzrə yaradılmış müştərək işçi qrupu tezliklə birinci iclasını keçirməlidir. Çünki müzakirə ediləsi məsələlər çoxdur. Biz bu gün Sizinlə qaz sahəsində əməkdaşlıq barədə danışdıq, həm əldə edilmiş nailiyyətlər, həm də görüləcək işlər haqqında fikir mübadiləsi apardıq. Ancaq əməkdaşlıq üçün enerji sektorundan başqa da çox yaxşı imkanlar var - qarşılıqlı sərmayə qoyuluşu, Albaniya və Azərbaycan şirkətlərinin birgə fəaliyyəti, birgə müəssisələrin yaradılması, turizm, kənd təsərrüfatı, müasir texnologiyalar sahələri. Bilirəm ki, bütün bu sahələr Sizin ölkəniz üçün də və bizim üçün də prioritet təşkil edir. Ona görə, əminəm ki, biz bu istiqamətlər üzrə inamla addımlayacağıq.

O ki qaldı, qaz təchizatı məsələlərinə, Azərbaycan və Albaniya TAP layihəsinin üzvləridir və Cənub Qaz Dəhlizinin icrasında bizim ölkələrimiz çox önəmli rol oynayıblar. Azərbaycanın və Avropa İttifaqının sədrliyi ilə bu günə qədər keçirilmiş Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurasının bir çox toplantılarında Albaniya nümayəndələri həmişə çox fəal iştirak etmişlər. Bu gün Azərbaycan qazı Avropanın enerji təhlükəsizliyinə də öz töhfəsini verir. Bu ilin iyul ayında Azərbaycanla Avropa Komissiyası arasında enerji sahəsində strateji əməkdaşlıq üzrə Anlaşma Memorandumu imzalanmışdır. Həmin Memorandum əsasında biz 2027-ci ilə qədər Avropaya gedən qaz təchizatını iki dəfə artırmaq fikrindəyik. Təbii ki, o qaz Albaniya ərazisindən keçəcək, beləliklə, Avropanın enerji təhlükəsizliyinə əlavə dəstək və töhfə veriləcəkdir.

Bizim qaz ehtiyatlarımız çox zəngindir. Hazırda həm TAP, həm TANAP qaz kəmərlərinin iki dəfə genişləndirilməsi məsələsi müzakirə olunur. Yəni, bu layihə –

Cənub Qaz Dəhlizi cəmi iki ilə yaxındır ki, istismardadır. Amma artıq Cənub Qaz Dəhlizinin ayrılmaz hissəsi olan bu hər iki kəmərin genişləndirilməsi müzakirə olunur. Yəni, bu, onu göstərir ki, buna böyük ehtiyac var, tələbat var. Azərbaycan Avropa İttifaqı rəsmiləri tərəfindən artıq etibarlı tərəfdaş kimi tanınır və qiymətləndirilir. Əlbəttə ki, biz də bu məsuliyyəti yaxşı başa düşürük.

Eyni zamanda, biz Sizinlə bu gün Albaniyada qaz təsərrüfatının inkişafına verə biləcəyimiz töhfə haqqında da danışdıq. Bu məsələ ilə bağlı bizim fikirlərimiz var. Albaniyada bu günə qədər qaz şəbəkəsi yaradılmamışdır. Azərbaycan bu sahədə də investor kimi iştirak edə bilər və biz buna hazırıq. Bu gün bu məsələni və energetika sahəsi ilə bağlı olan digər məsələləri bundan sonra da müzakirə edəcəyik.

Daha bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm, Azərbaycanın NATO ilə sıx əməkdaşlıq platforması var. Biz uzun illər Əfqanıstanda NATO-nun əməliyyatlarında fəal iştirak etmişik. Demək olar NATO-ya üzv olmayan ölkələr arasında birincilər sırasında idik ki, biz sülhməramlı missiyaya qoşulduq. Biz Əfqanıstandan çıxan son iki ölkə arasındayıq - son iki ölkə Türkiyə və Azərbaycan idi. Qalan bütün NATO üzvləri bizdən qabaq oradan çıxmışdılar. Yəni, demək istəyirəm ki, bu da bizim məsuliyyətimizin təzahürüdür. Albaniya da NATO-nun üzvü kimi NATO-Azərbaycan əlaqələrinə həmişə böyük dəstək vermişdir. Buna görə də mən Sizə minnətdaram.

Çıxışımın sonunda mətbuat qarşısında Sizi Azərbaycana rəsmi səfərə dəvət etmək istəyirəm. Dəvətə və qonaqpərvərliyə görə bir daha təşəkkürümü bildirirəm. Sağ olun.

Noyabrın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqay ilə rəsmi lanç əsnasında geniş tərkibdə görüşü olub.

Noyabrın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Tiranada "Mother Albania" abidəsini ziyarət edib.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu.

Məlumat verildi ki, Milli Qəhrəmanlar xiyabanında yerləşən on iki metrlik "Mother Albania" abidəsi 1971-ci ildə ucaldılıb. Nəhəng abidə Albaniya uğrunda canını qurban verərək həlak olmuş əsgərləri qoruyan bir ananı təcəssüm etdirir. Ana heykəli əlində dəfnə çələngi və ulduz tutub. Abidə üçmetrlik postament üzərində ucaldılıb. Postamentin üzərində "Vətən şəhidlərinə əbədi eşq olsun!" sözləri yazılıb.

Sonra dövlətimizin başçısı şəhərin mənzərəsini seyr etdi.

Noyabrın 15-də Tiranada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Albaniya Respublikasının Baş naziri Edi Rama ilə təkbətək görüşü olub.

Görüşdə ikitərəfli əlaqələrin inkişafından məmnunluq ifadə olundu, fəal siyasi dialoqun həyata keçirildiyi bildirildi.

Söhbət zamanı Albaniyanın Baş naziri Edi Ramanın bu ilin aprelində Azərbaycana rəsmi səfərinin əlaqələrimizin genişləndirilməsi işində önəmi qeyd olundu. İqtisadi və enerji sahələrində əməkdaşlığın perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Noyabrın 15-də Tiranada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin şərəfinə Albaniya Respublikasının Baş naziri Edi Rama tərəfindən nahar verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Albaniya Respublikasına dövlət səfəri noyabrın 15-də başa çatıb.

Hər iki ölkənin Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Tirana şəhərinin Beynəlxalq Hava Limanında Prezident İlham Əliyevin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Dövlətimizin başçısını rəsmi şəxsləri yola saldılar.

Serbiya Respublikasına rəsmi səfər

Noyabrın 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Serbiya Respublikasına rəsmi səfərə gəlib.

Belqrad şəhərinin "Nikola Tesla" hava limanında Azərbaycan Prezidentinin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Dövlətimizin başçısını Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç qarşıladı.

Noyabrın 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Serbiyanın paytaxtı Belqradda rəsmi qarşılanma mərasimi olub.

Azərbaycanın və Serbiyanın Dövlət bayraqlarının dalğalandığı meydanda Prezident İlham Əliyevin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevi qarşıladı.

Azərbaycanın və Serbiyanın Dövlət himnləri səsləndi.

Fəxri qarovul dəstəsinin rəisi Azərbaycan Prezidentinə raport verdi.

Prezidentlər fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdilər.

Serbiya nümayəndə heyətinin üzvləri Prezident İlham Əliyevə, Azərbaycanın dövlət və hökumət nümayəndələri isə Prezident Aleksandar Vuçiçə təqdim edildi.

Noyabrın 23-də Belqradda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç ilə təkbətək görüşü olub.

Əvvəlcə birgə foto çəkdirildi.

Görüşdə çıxış edən Serbiya Prezidenti Aleksandar Vuçiç dedi:

– Biz bu gün Sizi burada qəbul etmək imkanına görə çox məmnunuq. Serbiyaya xoş gəlmisiniz. Cənab

Prezident, Sizinlə əvvəllər də görüşlərimiz olub. Siz ölkəmizə dəfələrlə səfər etmisiniz. Biz Azərbaycanın tutduğu mövqeyi yüksək dəyərləndiririk və bu mövqeyə çox hörmətlə yanaşırıq. Vətəndaşlarımız arasında əlaqələr inkişaf edir. Dostluğumuz həm Sizin, həm də bizim tərəfdə görülən konkret işlərdə öz təzahürünü tapıb. Serbiyanın ərazi bütövlüyünə hər zaman verdiyiniz dəstəyə görə təşəkkürümü bildirirəm. Biz də Azərbaycanın çətin, ağır vaxtlarında eyni mövqedən çıxış etmişik. Azərbaycan bizim çoxdankı dostumuzdur və ümidvaram ki, bundan sonra da biz münasibətlərimizi daha da inkişaf etdirəcəyik. Heç kəs bir faktı inkar edə bilməz ki, biz yaxın dostuq, yaxın dost kimi qalırıq. Bundan sonra da ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın səviyyəsini artırmaq üçün əlimizdən gələni edəcəyik. Təşəkkür edirəm. Bir daha xoş gəlmisiniz.

* * *

Sonra çıxış edən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Sağ olun, cənab Prezident. Dəvətə və qonaqpərvərliyə görə minnətdaram. Gözəl ölkənizdə olmaqdan və fəal dialoqumuzu davam etdirməkdən çox məmnunam. Biz beynəlxalq arenada, bəzi beynəlxalq tədbirlərdə tez-tez görüşürük. Telefonla əlaqə saxlayırıq. Bir sözlə, əlaqədəyik. Biz ikitərəfli əlaqələrimizin inkişafına hər zaman töhfə veririk. Hazırda onların artıq strateji tərəfdaşlıq mahiyyəti var. Bu, sadəcə imzaladığımız bəyanatla kifayətlənmir, əməkdaşlığımızın əsasını təşkil edir. Artıq qeyd etdiyiniz kimi, biz hər zaman bir-birimizin ərazi bütövlüyünü, suverenliyimizi dəstəkləmişik və bunu davam etdirəcəyik. Biz, həmçinin çox sıx şəxsi münasibətlər qurmuşuq, bir-birimizə böyük hörmətlə yanaşırıq. Bu, ikitərəfli əməkdaşlığımızın vacib elementlərindən biridir.

Mən böyük nümayəndə heyəti ilə gəlmişəm və həmçinin Serbiya tərəfinin böyük nümayəndə heyətini görürəm. Nümayəndə heyətimizin üzvlərinin çox fəal surətdə söhbət aparmaq və gələcək addımları planlaşdırmaq üçün yaxşı fürsəti olacaq. Əməkdaşlığımızı hansı şəkildə daha da inkişaf etdirmək, tərəfdaşlığımızı gücləndirmək yollarını müzakirə edəcəyik. Qonaqpərvərliyə görə bir daha minnətdaram.

Noyabrın 23-də Belqradda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç ilə geniş tərkibdə görüşü olub.

Azərbaycan Prezidentini salamlayan Serbiya Prezidenti Aleksandar Vuçiç dedi:

– Hörmətli cənab Prezident.

Əziz dostlar.

Serbiyaya gəldiyinizə görə təşəkkür edirik. Bu gün Sizi Belqradda görməkdən çox məmnunuq. Sizi yenidən öz ölkəmizdə görürük və ümid edirik ki, biz də Sizin ölkəyə səfər edəcəyik. Səfər etdiyinizə görə minnətdarıq və bilirik ki, Siz bu günlərdə çox məşğulsunuz. Amma öz tərəfimdən deyə bilərəm ki, Sizin fəaliyyətiniz daha məhsuldardır. Biz ən yaxşı dostlarıq. Bilirəm ki, ölkəmizə səfərinizi öz gündəliyinizə salmaq nə dərəcədə çətin idi.

Təkbətək görüş zamanı ölkələrimiz arasında real dostluq bir daha təsdiqləndi. Biz hər zaman Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə böyük dəstək vermişik. Siz də həmişə heç də asan olmayan şəraitdə Serbiyanın ərazi bütövlüyünü və suverenliyini hər zaman çox dəstəkləmisiniz. Biz eyni addımları davam etdirəcəyik. Bilirəm ki, Sizin rəhbərliyinizlə Azərbaycan hər zaman eyni mövqedən çıxış edəcək.

Son dövrdə əldə etdiyiniz bir çox uğurlar münasibətilə Sizi təbrik edirik. İqtisadi uğurlarınız hər kəsin marağına səbəb olur. Biz Sizin timsalınızda real, çiçəklənən ölkəni, Serbiyanın daha böyük dostunu və müttəfiqini görürük. Gəldiyinizə görə bir daha təşəkkür edirik. Ümidvaram ki, mənim Bakıya səfərim və Sizin yenidən Belqrada gələcəyiniz zaman məsələləri müzakirə etmək üçün daha çox vaxtımız olacaq.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev çıxış edərək dedi:

– Sağ olun, cənab Prezident.

İlk növbədə, dəvətə görə minnətdaram. Sizi yenidən görməyimə çox şadam. Qonaqpərvərliyə görə təşəkkür edirəm. Bizim elə indicə təkbətək surətdə ikitərəfli çox yaxşı və məhsuldar müzakirəmiz oldu. İndi isə söhbətimizi davam etdirəcəyik. Siz haqlı olaraq qeyd etdiyiniz kimi, Serbiya və Azərbaycan hər zaman beynəlxalq arenada bir-birini dəstəkləyiblər. Ölkələrimizin ərazi bütövlüyünə və suverenliyinə aid məsələlərə hər zaman ölkələrin maraqları əsasında baxılıb. Bu da təbiidir, çünki ölkələrimiz strateji tərəfdaşdırlar. Biz əməkdaşlığımızın yeni səviyyəyə qaldırılması üçün müvafiq sənədləri imzalamışıq. Eyni zamanda, əməkdaşlığımızın məzmunu da mehribançılığa əsaslanır. Bu gün biz bir çox məsələləri müzakirə edəcəyik. Fürsətdən istifadə edərək mən Sizi Azərbaycana səfərə dəvət etmək istəyirəm. Azərbaycana rəsmi səfərinizdən sonra biz son bir neçə il ərzində beynəlxalq tədbirlər əsnasında dəfələrlə görüşmüşük və bir yerdə söhbət aparmaq imkanımız olub. Bu dəvətə görə minnətdaram və gözəl ölkənizdə, bizə dost olan Serbiyada yenidən olmağıma, Sizinlə və nümayəndə heyətimizin digər üzvləri ilə strateji tərəfdaşlığımızın gələcək inkişafına töhfə verməyimə çox şadam. Bir daha sağ olun və Sizi Azərbaycanda səfərlə gözləyəcəyik.

Noyabrın 23-də sənədlərin imzalanması mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Əvvəlcə Serbiya Prezidenti bəyanatla çıxış etdi.

Prezident Aleksandar Vuçiçin bəyanatı

– Hörmətli Prezident Əliyev.

Hörmətli dostlar, Azərbaycan hökumətinin hörmətli nazirləri, Serbiya Respublikasının hörmətli nazirləri, hörmətli jurnalistlər.

Bu gün Belqradda ölkəmizin əsl dostunu, Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevi qəbul etməkdən çox şadam. Bu gün səhərdən etibarən bizim çox yaxşı müzakirəmiz oldu. Təəssüf ki, ümumi vəziyyətə görə o, ölkəmizdə daha uzun müddət ərzində qala bilmir, lakin inanıram ki, qısa müddətdən sonra əlimizə yenə də onu Serbiyada qəbul etmək fürsəti düşəcək.

Bizim Azərbaycanla bir çox oxşarlıqlarımız var. Hər iki ölkə öz ərazi bütövlüyünü qətiyyətli şəkildə qoruyub saxlayır və biz bir-birimizə beynəlxalq arenada, beynəlxalq təsisat və təşkilatlarda BMT Nizamnaməsinə və beynəlxalq ictimai normalara əməl edərək kömək edirik. Biz bu məsələdə bir-birimizə etibar edə bilərik.

Bu gün Prezident Əliyevdən bir çox məsələləri öyrəndik. Yalnız bir neçə ölkənin beynəlxalq hüquq normalarına riayət etməsindən başqa beynəlxalq hüquqdan çox az bir şey qalıb. Biz buna əməl etməyin gələcəyimiz üçün yeganə imkan və seçim olduğunu düşünürük. Bu gün biz Azərbaycanla Birgə Bəyanatı, strateji tərəfdaşlıq və müttəfiqlik haqqında Memorandumu imzaladıq. Biz bu əməkdaşlığı yeni müstəviyə qaldırdıq. Bu gün biz bütün vacib məsələləri müzakirə etdik. Bu məsələlər arasında enerji sahəsində əməkdaşlığın necə aparılması məsələsi də yer almışdır. Qazın istehsalı və ixracına gəldikdə, Azərbaycan qüdrətli ölkədir, yeddi, səkkiz və on ildən sonra Azərbaycan 35 milyard kubmetrdən daha çox qaz ixrac edəcək. Bu gün qaz ixracı təxminən 22 milyard kubmetr təşkil edir. Bu həcmin yarısından çoxu Avropa ölkələrinə nəql olunur. Məhz buna görə biz Serbiya və Bolqarıstan arasında interkonnektorun yaradılması üzərində çalışırıq ki, Bakıdakı dostlarımızın ixrac etdiyi əhəmiyyətli qaz həcmlərini təchiz edə bilək. Biz elektrik enerjisinin verilişini müzakirə etdik. Çünki Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstanı birləşdirən böyük bir Avropa layihəsi var. Biz Avropadan olan tərəfdaşlarımızın bu layihəyə qoşulmasını müzakirə edəcəyik. Çünki burada elektrik xətti suyun altından çəkiləcək. Xətt Qara dənizin altından keçir ki, bizim paylayıcı şəbəkə Rumıniya və Macarıstanın paylayıcı şəbəkəsinə müvəffəqiyyətlə qoşula bilsin, nəticədə biz gələcəkdə təhlükəsiz şəkildə elektrik enerjisini ala bilək və ölkəmizin elektrik enerjisi ilə bağlı tam təhlükəsizliyini təmin edək. Bu, həmçinin ölkəmizdə sənaye istehsalının genişlənməsi və vətəndaşlarımızın artan ehtiyacları ilə bağlıdır. Bizə bu enerji təhlükəsizliyi lazım olacaq və biz Azərbaycandan olan dostlarımıza, xüsusilə Prezident Əliyevə buna görə minnətdarıq. Əlbəttə ki, Serbiya etibarlı tərəfdaşdır və mən bir az bundan əvvəl bir zarafat etdim. Prezident Əliyev bizim ərazimizdən Tartak, Prelinaya yolun çəkildiyini gördükdə buna inana bilmədi. Bu Prelina hissəsi onlar tərəfindən tikilmişdir. Bu, həqiqətən də çətin hissə idi və onlar işi vaxtında, heç bir gün də gecikmə olmadan təhvil verdilər. Bu da bizim üçün qəribədir. Onlar bir il yarım bundan əvvəl 2011-ci ildə götürdüyümüz bütün borcu geri ödədiyimizə görə təəccübləndilər. Biz bu borcu tam şəkildə əvvəlcədən ödədik, çünki ölkələr adətən bunu etmirlər. Lakin Serbiya borcları ödəmək üçün imkanımız olduqda belə məsələlərə alışıb. Mən bunu nəyə görə deyirəm, çünki bu baxımdan bizim də bildiyimiz kimi Azərbaycan Serbiyanın etibarlı tərəfdaş olduğunu bilir. Prezident Əliyev və Azərbaycan təkcə bizə münasibətdə yox, hər kəsə münasibətdə etibarlı tərəfdaşdır.

Mən Prezident Əliyevə dedim ki, bütün şəffaf protokol məsələlərinə görə bəzi sənədlər imzalanmalı olsa da, onun sözü bizim üçün yetərlidir. Çünki biz onun sözünə hər hansı imzadan daha çox inanırıq. O, nəyi deyirsə, mənim üçün kifayətdir, bilirəm ki, bu, belə də olacaq. Bu, bizim üçün həqiqətən də vacibdir.

Biz bir çox başqa mühüm məsələləri müzakirə etdik, gübrə çatışmazlığı, neft-kimya müəssisələrinin fəaliyyəti barədə danışdıq, bir çox başqa məsələləri - hərbi-texniki əməkdaşlığı, nazirliklər arasında bir çox başqa məsələləri, beynəlxalq arenada əməkdaşlığın gələcək inkişafı üçün məsələləri müzakirə etdik. Bütün səviyyələrdə əməkdaşlıq, kənd təsərrüfatı sahəsində, iki ölkənin nazirlikləri tərəfindən bu gün imzalanmış əmək, sosial müdafiə sahəsində mühüm razılaşmalar var. Biz müzakirələri davam etdirəcəyik. Bizim üçün olduqca əhəmiyyət kəsb edən bir neçə məsələni müzakirə etmək üçün qarşıdakı 20 gündə mənim Bakıya, Azərbaycana qeyri-rəsmi, lakin mühüm səfərim gözlənilir. Məni bu gün əsası qoyulmuş strateji tərəfdaşlığı çox konkret razılaşmalar və əməli addımlarla dərinləşdirmək üçün Serbiya hökumətinin bir neçə naziri müşayiət edəcək. Görürəm ki, bu, zarafat deyil, baxmayaraq ki, kiməsə zarafat kimi görünə bilər, İlham Əliyev bu gün Avropada ən populyar şəxsdir. Avropada necə dəyişikliklərin baş verməsi inanılmazdır. Adətən onlar onun üçün vaxt tapa bilmirdilər, indi isə bütün vaxtlarını ona ayırırlar, çünki onların Azərbaycan qazına və Azərbaycanın təklif edə biləcəyi hər şeyə ehtiyacları olduğundan o, orada çox sevilir. Lakin mən bilirəm ki, o, ağıllı insandır, hər şeyi görür, hər şeyi başa düşür, düzünü desəm mən bir az paxıllıq edirəm. Onlar mənə yalnız Kosovo ilə bağlı məsələ olanda, Kosovo ilə bağlı nəyə isə ehtiyacları olanda, məni təhdid etmək üçün zəng vururlar. Lakin Prezident İlham Əliyevi sevirlər və sevdiklərinə görə ona zəng vururlar. Onlar ondan hər şeyi xahiş edirlər. Mən həqiqətən şadam ki, mənim böyük dostum və Serbiyanın böyük dostu necə uğur qazanıb və dəyişməyib, o, hər zaman öz ölkəsinin təhlükəsizliyini təmin edib, ona hörmət edilməsinə nail olub, öz ölkəsinin qayğısına qalır və öz ölkəsinin maraqlarını müdafiə edir. Qoy başqaları düşünsün ki, onlar dəyişiblər ya yox, yanaşma və prinsiplərini dəyişiblər ya yox.

Serbiya kiçik ölkədir. Bizim qazımız yoxdur. Bizim litiumumuz var. Lakin biz yeganə ölkəyik ki, dünya miqyasında litium istehsalını əldən vermişik, daha ağıllı insanlar hakimiyyətə gəldikdə bu işi yerinə qoyacaqlar. Ölkəmizin təhlükəsizliyini təmin edəcəyik, ən azı cənab Əliyevin Azərbaycan üçün etdiklərinin yarısını edəcəyik.

Biz ölkəmizin həqiqi dostunun kim olduğunu hər zaman görmüşük və onlarla əməkdaşlığımızı inkişaf etdirmək üçün əlimizdən gələni edəcəyik. Mən çox şadam və günün qalan hissəsini, həmçinin Azərbaycandakı görüşlərimizi səbirsizliklə gözləyirəm. Burada, Belqradda daha bir görüşü səbirsizliklə gözləyirəm. O zaman mən Azərbaycan Prezidentindən ölkəmizdə daha çox qalmağı xahiş edəcəyəm, çünki ölkəmizdə ən azı bir gecə qalmasanız bizim xətrimizə dəyər. İnanırıq ki, qonaqpərvərliyimizi nümayiş etdirə bilərik. İnanırıq ki, özünüzü Avropada heç yerdə olmadığı kimi Serbiyada evinizdəki kimi hiss edəcəksiniz. Bir daha təşəkkür edirəm, xalqınıza ən xoş arzularımı çatdırıram.

Qarşıda bizi çox işlər gözləyir və mən bu gün imzaladığımız bütün sənədlərə görə çox xoşbəxtəm və bilirəm ki, hələ çox işlər görüləcək. Biz Azərbaycan və Serbiya xalqlarının, vətəndaşlarının maraqları və rifahı naminə daha çox iş görə biləcəyik. Bir daha təşəkkür edirəm.

* * *

Sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti bəyanatla çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı

– Hörmətli cənab Prezident.

Hörmətli xanımlar və cənablar.

İlk növbədə, cənab Prezident, mənə və nümayəndə heyətinə göstərdiyiniz qonaqpərvərliyə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Gözəl ölkənizə dəvətə görə də Sizə minnətdaram. Eyni zamanda, Azərbaycan haqqında dediyiniz xoş sözlərə görə də Sizə təşəkkürümü bildirirəm. Bu, əsl dostun sözləridir. Bizi Prezident Vuçiç ilə dostluq əlaqələri bağlayır və hesab edirəm ki, Serbiya-Azərbaycan əlaqələrinin sürətli inkişafında bu amil önəmli rol oynamışdır.

Aramızda imzalanmış sənədlər ikitərəfli əlaqələrimizin hüquqi bazasını təşkil edir və onların arasında, əlbəttə ki, strateji tərəfdaşlıq haqqında sənədlər xüsusi yer tutur. Biz sözün əsl mənasında strateji tərəfdaşıq. Çünki bir çox sahələrdə uğurla əməkdaşlıq edirik və bizim əməkdaşlığımızın strateji hədəfləri var.

Serbiya və Azərbaycan bir-birini hər zaman beynəlxalq arenalarda müdafiə edir, dəstəkləyir. Prezident Vuçiçin dediyi kimi, ölkələrimizin suverenliyi, ərazi bütövlüyü qarşılıqlı surətdə dəstəklənir və bu mövqe birmənalıdır, dəyişməzdir və dəyişməz olaraq qalacaq. Eyni zamanda, Prezident Vuçiçin beynəlxalq təşkilatlarla bağlı dediyi sözlərə də şərh verərək bir neçə kəlmə demək istərdim. Bizim torpaqlarımız uzun illər işğal altında idi. Dünyanın aparıcı beynəlxalq təşkilatları bu işğalla bağlı önəmli və həqiqəti əks etdirən qərar və qətnamələr qəbul etmişdilər. Onların arasında, əlbəttə ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsini qeyd etməliyəm. Bu qətnamələrdə erməni silahlı qüvvələrinin Azərbaycan torpaqlarından dərhal, qeyd-şərtsiz və tam şəkildə çıxarılması tələb edilirdi. BMT-nin Baş Assambleyası, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Qoşulmama Hərəkatı, Avropa Şurası, Avropa Parlamenti, ATƏT, yəni, bütün aparıcı beynəlxalq təşkilatlar bizim mövqeyimizi dəstəkləyən qərar və qətnamələr qəbul etmişlər, ancaq məsələ öz həllini tapmırdı. Bu nəyi göstərir? Onu göstərir ki, beynəlxalq təşkilatların qərar və qətnamələri, onların icrası selektiv xarakter daşıyır. Bəzi hallarda BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri bir neçə gün ərzində icra edilir, bəzi hallarda isə bir neçə saat ərzində icra edilir. Amma bizim məsələmizə gəldikdə, biz 27 il bu qərarların icrasını gözləyirdik və buna nail ola bilmədik. Ona görə dünya ictimaiyyəti beynəlxalq təşkilatların gələcək fəaliyyəti ilə bağlı öz təkliflərini verməlidir. Biz də Azərbaycan olaraq buna hazırıq. Çünki qəbul edilmiş qərarlar əgər həyatda öz əksini tapmırsa, yerinə yetirilmirsə, əlbəttə ki, bu, çox düşündürücüdür.

Biz nəticə etibarilə görəndə ki, bütün bu səylər, o cümlədən aparılan danışıqlar səmərə vermir, güc amilindən istifadə etdik. Beynəlxalq hüquq bu imkanı bizə verirdi, BMT-nin Nizamnaməsi bu imkanı bizə verirdi, özünümüdafiə etmə haqqı bütün dövlətlərə şamil edilməlidir, o cümlədən Azərbaycana. Biz güc yolu ilə öz ərazi bütövlüyümüzü bərpa etdik, ədaləti bərpa etdik və artıq iki ildir ki, Azərbaycan xalqı azad edilmiş torpaqlarda qurub-yaradır, binaları bərpa edir, bütün o böyük ərazini – 10 min kvadratkilometrdən böyük olan ərazini yenidən qurur.

Biz, əlbəttə ki, bu və digər məsələləri ölkələrimizin maraqlarının prizmasından təhlil edirik və bu gün ikitərəfli formatda bir çox beynəlxalq məsələlərə də toxunduq. Eyni zamanda, regional təhlükəsizlik məsələlərini müzakirə etdik. Mənim dostum Aleksandar dediyi kimi, energetika sahəsindəki əməkdaşlığı müzakirə etdik və bu gün bu müzakirələr davam edəcək. Təbii qaz, elektrik enerjisi sahələrində əməkdaşlıq üçün yeni imkanlar var. Azərbaycanın zəngin qaz resursları bu gün bir çox ölkələrin enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində öz rolunu oynayır və bizim rolumuz getdikcə artacaq. Əlbəttə ki, ilk növbədə, biz dost olan ölkələrlə bu sahədə və bütün başqa sahələrdə əməkdaşlığı dərinləşdirmək fikrindəyik. O cümlədən hərbi-texniki sahədə əməkdaşlıq aparılır və bu əməkdaşlığın daha da dərinləşməsi, daha geniş vüsət alması istiqamətində əlavə addımlar atılacaqdır.

Bir sözlə, biz bu gün növbəti illər üçün bir gündəlik tərtib etdik. Əlbəttə ki, prezidentlər bu gündəliyi diqqətdə saxlayacaqlar, bu məsələlərin icrasına nəzarət edəcəklər. Bunu daha operativ və səmərəli şəkildə etmək üçün əlbəttə ki, biz tez-tez görüşməliyik.

Mən əziz dostumu, Prezident Vuçiçi Azərbaycana səfərə dəvət etdim. Hesab edirəm ki, ilin sonuna qədər bu səfər gerçəkləşə bilər və ondan sonra, əlbəttə, mən də yenidən gələcəyəm. Mənim Serbiyaya səfərim bir qədər uzandı, yəni, bir qədər gecikdi. Çünki Prezident Vuçiç üç il yarım bundan əvvəl Azərbaycanda idi. Mən də cavab səfəri etməli idim. Amma COVID-in

müdaxiləsi nəticəsində bir qədər ertələndi. Amma yenidən gözəl ölkənizdə olmağımdan çox məmnunam. Belə səfərlərimiz çox olacaq. Bizim dostluğumuz da əbədi olacaq. Qonaqpərvərliyə və diqqətə görə bir daha təşəkkürümü bildirirəm.

Noyabrın 23-də Belqradda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç ilə geniş tərkibdə görüşü başa çatdıqdan sonra sənədlərin imzalanması mərasimi olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç "Azərbaycan Respublikası Prezidenti ilə Serbiya Respublikası Prezidenti arasında Birgə Bəyanat"ı, "Azərbaycan Respublikası və Serbiya Respublikası arasında Strateji Tərəfdaşlıq Şurasının yaradılması haqqında Memorandum"u və onun əlavəsi olan "Azərbaycan Respublikası və Serbiya Respublikası arasında Strateji Tərəfdaşlıq Şurasının Əsasnaməsi"ni imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Serbiya Respublikası Hökuməti arasında readmissiya haqqında Saziş"i Azərbaycan Respublikasının daxili işlər naziri Vilayət Eyvazov və Serbiya Respublikasının daxili işlər naziri Bratislav Qaşiç imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikasının Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi ilə Serbiya Respublikasının Tikinti, Nəqliyyat və İnfrastruktur Nazirliyi arasında "Dənizçilərin hazırlanmasına, onlara diplom verilməsinə və növbə çəkməyə dair 1978-ci il tarixli Beynəlxalq Konvensiya"nın sertifikatlarının tanınması haqqında Anlaşma Memorandumu"nu Azərbaycan Respublikasının rəqəmsal inkişaf və nəqliyyat naziri Rəşad Nəbiyev və Serbiyanın tikinti, nəqliyyat və infrastruktur naziri Qoran Vesiç imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Serbiya Respublikası Hökuməti arasında sosial təminat haqqında Saziş"in tətbiqinə dair Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi ilə Serbiya Respublikasının Əmək, Məşğulluq, Veteranlar və Sosial İşlər Nazirliyi arasında İnzibati Razılaşma"nı Azərbaycan Respublikasının əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri Sahil Babayev və Serbiya Respublikasının əmək, məşğulluq, veteran və sosial məsələlər naziri Nikola Selakoviç imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi ilə Serbiya Respublikasının Serbiya İnkişaf Agentliyi arasında Anlaşma Memorandumu"nu Azərbaycan Respublikasının Serbiya Respublikasındakı səfiri Kamil Xasiyev və Serbiya İnkişaf Agentliyinin direktoru Radoş Qazdiç imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikasının İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Agentliyi – AZPROMO ilə Serbiyanın Ticarət və Sənaye Palatası arasında Anlaşma Memorandumu"nu Azərbaycan Respublikasının Serbiya Respublikasındakı səfiri Kamil Xasiyev və Serbiyanın Ticarət və Sənaye Palatasının vitse-prezidenti Mixaylo Vesoviç imzaladılar.

Noyabrın 23-də Belqradda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Serbiya Respublikasının Baş naziri xanım Ana Brnabiç ilə geniş tərkibdə görüşü olub.

Serbiyanın Baş naziri Ana Brnabiç dedi:

– Hörmətli cənab Prezident.

Hörmətli qonaqlar.

Sizi bu gün Belqradda görməkdən olduqca məmnunam. Bilirəm ki, bizim bir çox məsələlərə nəzər salmaq imkanımız oldu. Sizin bizim Prezidentlə məhsuldar müzakirələriniz olub. Sizi əmin etmək istərdim ki, Serbiya hökumətinə arxalana bilərsiniz. Siyasi və iqtisadi əlaqələrimiz inkişaf edir. Azərbaycanın bizim üçün çox böyük əhəmiyyəti var. Ölkəniz bizim əsl dostumuzdur. Artıq qeyd etdiyim kimi, Sizinlə görüşməkdən və məsələləri müzakirə etməkdən məmnunam və şərəf hissi duyuram. Özünüzü burada öz evinizdə kimi hiss edin. Mən Sizinlə birgə işləməyi səmimiyyətlə arzulayıram.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Çox sağ olun, hörmətli Baş nazir. Sizi görməyimə çox şadam. Haqlı olaraq qeyd etdiniz ki, Prezidentlə bizim çox konstruktiv görüşümüz oldu, biz qarşılıqlı maraq doğuran bir çox məsələləri müzakirə etdik. Hazırda biz həmin məsələləri davamlı şəkildə nəzərdən keçirəcəyik. Ölkələrimiz strateji tərəfdaşlardır və biz Serbiyanı Avropada özümüzün ən yaxşı dostlarımızdan biri hesab edirik. Əməkdaşlığımızın mahiyyəti onun formalarını özündə əks etdirir. Biz bu gün bir neçə mühüm sənəd imzalamışıq və onlar iş birliyimizin hüquqi əsaslarını genişləndirir. Lakin, əlbəttə ki, strateji tərəfdaşlığa aid sənəd xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Təbii ki, qlobal gündəlikdə mühüm məsələlərdən biri enerji təhlükəsizliyidir və biz cənab Prezidentlə bu məsələni müzakirə etdik. İndi isə işimizi davam etdiririk. Eyni zamanda, düşünürəm ki, biz daşımalarla bağlı infrastrukturumuzun birləşdirilməsi üzərində çalışmalıyıq. Çünki Serbiya və Azərbaycan Avropanı Asiya ilə birləşdirən enerji marşrutunun üzərində yerləşir. Fikrimcə, bu sahədə əməkdaşlığın əhatə dairəsi daha geniş olmalıdır. Həmçinin mən ikitərəfli ticarətə aid bəzi məlumatlara baxdım. Rəqəmlər çox kiçikdir. Bu il dövriyyə artımına baxmayaraq, yenə də hesab edirəm ki, bunun üzərində işləmək imkanları var. Əlbəttə, bütün bu və digər məsələlər nəzərdən keçiriləcək. Ümid edirik ki, səfərdən sonra əməkdaşlığımızda yeni dinamikanı görəcəyik.

Serbiya Respublikasında rəsmi səfərdə olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 23-də paytaxt Belqraddakı Taşmaydan parkında Ümummilli Lider Heydər Əliyevin və görkəmli serb yazıçısı Milorad Paviçin abidələrini ziyarət edib.

Dövlətimizin başçısı abidələrin önünə əklil qoydu.

Qeyd edək ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin Taşmaydan parkında ucaldılmış abidəsinin açılışı Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə 2011-ci ildə olub.

Dünya şöhrətli siyasi xadim Heydər Əliyevin abidəsinin paytaxt Belqradın Taşmaydan parkında ucaldılması ölkələrimiz arasındakı əlaqələrin yüksək səviyyədə olmasının göstəricisidir.

Noyabrın 23-də Belqradda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin şərəfinə Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç tərəfindən rəsmi lanç verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Serbiya Respublikasına rəsmi səfəri noyabrın 23-də başa çatıb.

Belqrad şəhərinin "Nikola Tesla" hava limanında Azərbaycan Prezidentinin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Dövlətimizin başçısını Serbiya Prezidenti Aleksandar Vuçiç yola saldı.

Şəki və Oğuz rayonlarına səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva dekabrın 2-də Şəki rayonuna səfər ediblər.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və Leyla Əliyeva Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Şəki şəhərindəki abidəsini ziyarət edib, önünə gül dəstələri qoyublar.

Dekabrın 2-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Qaraməryəm-İsmayıllı-Şəki avtomobil yolunun Oğuz-Şəki hissəsinin yenidənqurmadan sonra açılışında iştirak edib.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına yolun texniki göstəriciləri barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, uzunluğu 47,2 kilometr olan yolun 7,5 kilometri 1-ci texniki dərəcəyə, 26,1 kilometri 2-ci texniki dərəcəyə, 13,6 kilometri isə 3-cü texniki dərəcəyə uyğun yenidən qurulub. Buraya Oğuz və Şəki şəhərlərinə giriş yollarının, həmçinin "Şəki dairəvi yolu"nun əsaslı şəkildə təmiri də daxildir.

Qeyd edildi ki, layihə çərçivəsində yolboyu genişləndirmə işləri icra olunub, yolun köhnə asfalt örtüyü sökülüb, zəruri yerlərdə yararsız qrunt qazılaraq çıxarılıb, əks-dolğu işləri görülüb. Bundan başqa, zəruri yerlərdə müxtəlif diametrlərə malik 144 yeni dairəvi suötürücü boru quraşdırılıb, iki su keçidi və 11,6 kilometr uzunluğunda suaxıdıcı kanallar inşa edilib. Yola üç laydan ibarət yeni asfalt-beton örtüyü döşənib.

Məlumat verildi ki, layihə çərçivəsində Zəyzidçay çayı üzərində yerləşən körpü istismar müddətini başa vurduğu üçün sökülüb, yerində 22 metr uzunluğunda yeni körpü inşa edilib. Daşağıl, Küngüt, Kiş, Qurcanaçay çayları üzərində yerləşən və ümumi uzunluğu 630 metr olan mövcud körpülər isə təmir olunub.

Görülən işlərə paralel olaraq, zəruri yerlərdə 408 yol nişanı, 1731 siqnal dirəyi, 7 avtodayanacaq, 12,2 kilometr əyrixətli dəmir tir quraşdırılıb, yolcizgi və yolgöstərici xətlər, piyada zolaqları çəkilib.

Qeyd edək ki, avtomobil yolunun yenidən qurulması ərazidə yaşayan əhalinin daha rahat gedişgəlişini təmin edərək yük və sərnişin daşınmasını asanlaşdırmaqla iqtisadiyyatın daha da inkişafına müsbət təsir göstərəcək.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva dekabrın 2-də Şəkinin Orta Zəyzid kəndində "Green Factory" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin (MMC) quru meyvə istehsalı müəssisəsində yaradılan şəraitlə tanış olublar.

Şəki Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Elxan Usubov müəssisənin fəaliyyəti barədə dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə, birinci xanım Mehriban Əliyevaya və Leyla Əliyevaya məlumat verdi.

Bildirildi ki, müəssisənin 100 hektar bağ sahəsi var. Həmin ərazidə Fransa, İtaliya və Türkiyədən gətirilmiş 55 mindən çox meyvə ağacından, o cümlədən şaftalı, nektarin, ərik, gavalı, xurma, gilas, alma və alça meyvələrinin bir neçə növündən ibarət bağ salınıb.

Diqqətə çatdırıldı ki, meyvə bağının suvarma suyu ilə təminatı üçün 8 artezian quyusu qazılıb, ümumi həcmi 15 min kubmetr olan su tutarları tikilib. Ərazinin fasiləsiz və səmərəli suvarılması məqsədilə 2 su nasosundan ibarət stansiya qurulub, müasir suvarma texnologiyalarının bütün texniki normalarına uyğun damcılama suvarma sistemi yaradılıb.

Müəssisənin ərazisində logistik mərkəz fəaliyyət göstərir. Bu mərkəzə ümumi həcmi min kubmetr olan 9 soyuducu kamera, gündəlik istehsal gücü 3 ton olan qurutma, saatda 5 ton istehsal gücü olan çeşidləmə və qablaşdırma avadanlıqları, anbar binası, ofis və digər yardımçı binalar daxildir.

Məlumat verildi ki, müəssisədə və bağ sahəsində 38 nəfər daimi, 120-150 nəfər mövsümi işçi çalışır. Ümumi dəyəri 7,5 milyon manat olan müəssisənin yaradılması üçün Sahibkarlığın İnkişafı Fondundan 2,5 milyon manat güzəştli kredit götürülüb.

Dekabrın 2-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva Şəki Şəhər İcra Hakimiyyətinin yeni inzibati binasında yaradılan şəraitlə tanış olublar.

Şəki Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Elxan Usubov dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə, birinci xanım Mehriban Əliyevaya və Leyla Əliyevaya binada yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, icra hakimiyyətinin yeni binası zirzəmi qatından və 4 mərtəbədən ibarətdir. Ümumi sahəsi 6080 kvadratmetr olan binada 56 yerlik konfrans zalı, 164

nəfərlik akt zalı və 70 nəfərlik yeməkxana yaradılıb. Həmçinin yeni binada hər cür şəraiti olan 90 iş otağı, kitabxana, muzey, sərgi və toplantı otaqları var. Zirzəmi qatında avtodayanacaq və texniki xidmət sahəsi fəaliyyət göstərir. Binanın həyətyanı sahəsində abadlıq və yaşıllaşdırma işləri görülüb.

Dekabrın 2-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Şəki Xan məscidi kompleksində aparılmış bərpa işləri ilə tanış olublar.

Prezidentin köməkçisi Anar Ələkbərov dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə, birinci xanım Mehriban Əliyevaya və Leyla Əliyevaya kompleksdə aparılmış bərpa işləri barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Şəki Xan məscidi kompleksi əsaslı bərpa işlərindən sonra istifadəyə verilib. Tarixi Şəki Xan məscidində bərpa işləri 2021-ci ilin may ayından etibarən Heydər Əliyev Fondu tərəfindən həyata keçirilib. Heydər Əliyev Fondu bərpa işləri ilə yanaşı, qazıntılar zamanı aşkar olunan və Şəki xanı nəslinə aid olduğu ehtimal edilən skelet nümunələri üzrə tədqiqatların aparılmasına da dəstək göstərib.

Qeyd edildi ki, məscid kompleksi ərazisindəki bərpa işləri Dövlət Turizm Agentliyinin sifarişi ilə Memarlıq və İnşaat Universiteti tərəfindən hazırlanan layihə əsasında aparılıb. Ölkə əhəmiyyətli abidə siyahısında olan məscid xanlıqlar dövrünə (1745-1750-ci illər) aid edilir. Tarixi məlumatlara və üzərində qeyd edilən kitabələrə əsasən, məscid Hacı Məhəmməd-hüseyn xan tərəfindən inşa olunub.

Məscidin yanında yerləşən qəbiristanlıqdakı əsas 13 qəbir xan nəslinin nümayəndələrinə aiddir. Qəbiristanlıqda yalnız xan nəslinin nümayəndələri dəfn olunduğundan “Xan qəbiristanlığı” adı verilib.

Diqqətə çatdırıldı ki, məscidin 21 metrlik minarəsi bişmiş kərpic və əhəng məhlulundan istifadə edilməklə inşa olunub. Burada eyvana qalxmaq üçün dairəvi pilləkən var. Məscidin ön fasadında olan tağvari eyvan isə məscidə xüsusi gözəllik verir. Məscidin bərpası layihəsi 1981-ci ildə hazırlansa da, sonrakı illərdə heç bir iş görülməyib.

Heydər Əliyev Fondu tərəfindən 2021-ci ildə başlanan bərpa işləri çərçivəsində əvvəl Şəki şəhərinin “Yuxarı Baş” Milli Tarix-Memarlıq Qoruğunun ərazisində yerləşən Xan məscidi kompleksində 3D ölçmə işləri aparılıb. Bu işlər məscid kompleksinin ilkin görüntüsünün əldə edilməsi baxımından əhəmiyyətli olub. Ərazidə yerləşən tikililər - məscidin əsas binası və minarə, yardımçı tikililər, kompleks ərazisinin hasarı və orada yerləşən məzarlıq skan edilib, məscidin 3D modeli hazırlanıb. Məscid kompleksinin əldə olunan ilkin görüntüsü əsasında aparılan bərpa işləri zamanı iqlim təsirinə görə yararsız hala düşən kərpiclər yeniləri ilə əvəzlənib, yeri bişmiş kərpiclə yenidən döşənib. Minarədə olan kərpicləri eroziyadan mühafizə etmək üçün xüsusi materiallarla izolyasiya qatı yaradılıb. Eyni zamanda, məscidin ilkin tikintisi zamanı olan pəncərələr və Məhəmmədhüseyn xanın istifadə etdiyi qapı bərpa edilib. Memarların rəyi əsasında yerli memarlıq atributlarından olan şəbəkədən istifadə edilməklə pəncərələrdən ikisinin əvvəlki görüntüsü qaytarılıb.

Məscid tavanının fotosu olmadığından Dövlət Turizm Agentliyinin və layihəçilərin birgə qərarı əsasında Gödək minarə məscidi və Şəki Xan Sarayının tavanında olan şəbəkə quruluşunda yeni tavan yığılıb. Binanın daxili və xarici divarları 1961-ci ilin fotoları əsas götürülərək bərpa olunub.

Məlumat verildi ki, məscidin həyətindəki köhnə su hovuzunun əvəzinə yeni hovuz inşa olunub. Həyətdəki Xan çinarları və digər ağaclar ətrafında mühafizə zonası yaradılıb. Layihəyə uyğun olaraq məscid ərazisində xeyir-şər evi, dəstəmazxana, inzibati otaqlar tikilib. Məscidin qədim giriş darvazası və pilləkənləri, o cümlədən onun cənubunda yerləşən Xan qəbiristanlığındakı qəbir daşları bərpa edilib.

Məsciddə bərpa işləri çərçivəsində 2021-ci ilin iyun ayında mehrabın altı qazılarkən oradan böyük ölçülü sal daşlar aşkar edilmişdi. Bu səbəbdən həmin hissədə bərpa işləri dayandırılmış və Şəki arxeoloji ekspedisiyası tərəfindən yoxlamalar aparılmış, ekspedisiyanın tədqiqatı və qazıntı işləri nəticəsində həmin hissədə qəbir aşkar olunmuşdur. Qəbirdən 52 muncuq və tunc təsbeh başlığının tapılması dəfn olunanın yüksək dini və ya dövlət statuslu şəxs olması ehtimalını yaradırdı. Bu ehtimallar, eləcə də Salman Mümtazın əsərində Şəki xanı Məhəmmədhüseyn xan Müştağın Xan məscidinin mehrabının altında dəfn edilməsinə dair məlumatın olması digər fərqli tədqiqatlarda da bu barədə olan məlumatlar əsas götürülməklə aşkarlanan tapıntılar üzrə yoxlamalar aparılmışdı. Mütəxəssislərə dəstək məqsədilə Heydər Əliyev Fondunun köməyi ilə aşkar olunan skeletdən nümunələr götürülüb, radiokarbon və genetik analizlər aparmaq üçün Böyük Britaniyanın Oksford Universitetinin laboratoriyasına göndərilib. Aşkar olunan skelet nümunələri və məscid ərazisindəki xan nəslinə aid digər qəbirlərdən götürülən nümunələr əsasında Böyük Britaniya ilə yanaşı, Avstriya, Estoniya və Türkiyədə də tədqiqatlar, genetik analizlər aparılıb. Laborator analizlərin nəticəsinə, eləcə də AMEA Arxeologiya, Etnoqrafiya və Antropologiya İnstitutunun elmi rəyinə əsasən, aşkar edilən qəbirin Şəki xanı Məhəmmədhüseyn xana aid olduğu təsdiqlənib.

Məlumat verildi ki, məscid kompleksinin ərazisində Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə muzey də yaradılıb. Muzeydə Şəki xanlığı dövrünə aid fərqli eksponatlar, müxtəlif mənbələrdən toplanan maddi-mədəniyyət nümunələri təqdim olunur. Muzey əyani şəkildə Şəki xanlığının yaranmasının, formalaşmasının milli dövlətçilik tariximizdə xüsusi yerini nümayiş etdirir. İki mərtəbədən ibarət olan muzeyin birinci mərtəbəsində Şəki xanlığı dövrünə aid mis qablar, milli geyimlər, zərgərlik məmulatları, XVIII əsr Şəki tacirlərinin evlərini bəzəyən divar güzgüləri, Şəki adət-

ənənəsi üzrə onların qarşısına qoyulan mücrülər, Şəkinin kəlağayı sənətinə aid nümunələr sərgilənir. Muzeyin birinci mərtəbəsində təqdim olunan elektron lövhədə Azərbaycan və ingilis dillərində Şəki xanlığının tarixi, siyasi, sosial-iqtisadi həyatı, mədəniyyəti və Şəki xanları barədə məlumatlar çatdırılır. İkinci mərtəbədə isə Şəki xalçası, müxtəlif xalçaçılıq ləvazimatları, Əbdüllətif Əfəndinin "Şəki xanlarının tarixi" kitabı və Şəki xanlığı dövrünə aid yazılı ədəbiyyatlar, şəbəkə nümunəsi, XVIII əsr Şəki xanlarının dövründə istifadə edilmiş sikkələr, XVIII-XIX əsrə aid silah nümunələri nümayiş olunur.

Muzeyin əsas hissələrindən biri ikinci mərtəbədəki xan otağıdır. Həmin otaq Şəki xanı Məhəmmədhüseyn xan Müştağın bu binada ibadət etməsini, ədəbi məclislər təşkil etməsini, müxtəlif qəbullar həyata keçirməsini, şahmat oynamasını əyani şəkildə nümayiş etdirir. Bu hissədə Şəki xanı Məhəmmədhüseyn xan Müştağın təşkil etdiyi ədəbi məclislərdə istifadə olunan ud musiqi aləti, Şəki xanı Məhəmmədhüseyn xanın taxtının tarixi mənbələrdə olan təsvirləri əsasında 2014–2015-ci illərdə hazırlanmış replikası, Şəki Xan Sarayındakı miniatür təsvirlər əsasında hazırlanmış xanın geyimi təqdim olunur. Bununla yanaşı, xan otağını gözəl şahmat oyunu ilə hamını heyran edən Məhəmmədhüseyn xanın şahmat taxtası, onun daima oxuduğu "Qurani-Kərim" bəzəyir. Otaqda XVIII əsrdə istifadə olunmuş Şəki xanlığının bayrağı və Şəki xanı Səlim xanın döyüş bayrağı da nümayiş etdirilir. Xan otağında "Müştaq" təxəllüsü ilə şeirlər yazan və o dövrün məşhur şairləri ilə məktublaşan Məhəmmədhüseyn xanın yazı masası da təqdim olunur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva dekabrın 2-də Şəki şəhərindəki "Yuxarı Baş" Milli Tarix-Memarlıq Qoruğu ərazisində aparılan təmir-bərpa işləri ilə tanış olublar.

Dövlət Turizm Agentliyinin sədri Fuad Nağıyev qoruqda görülən işlər barədə dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə, birinci xanım Mehriban Əliyevaya və Leyla Əliyevaya məlumat verdi.

Bildirildi ki, qoruğun ərazisində Dövlət Turizm Agentliyi tərəfindən Qala divarları daxilindəki iki abidənin (Rəsm Qalereyası və qoruğun inzibati binası) təmir-bərpa işləri yekunlaşıb. Bu abidələrin hər ikisi XIX əsrdə çar Rusiyası əsgərlərinə məxsus kazarma kimi inşa edilib.

Sonra qoruğun iaşə binasındakı bərpa işləri barədə məlumat verildi. Qeyd edildi ki, XIX əsrdə inşa edilmiş və hazırda dövlət mühafizəsinə götürülmüş tarixi bina ənənəvi Şəki memarlığı üslubunda tikilib. Təəssüf ki, sovet dövründə bu binada xəstəxana fəaliyyət göstərib və nəticədə onun memarlıq irsi tamamilə pozulub, bir sıra əlavələr edilib. Bu memarlıq abidəsi hazırda tarixi memarlıq üslubunda bərpa və konservasiya edilir, daxili tərtibatı iaşə obyekti və tədbirlərin keçirilməsi üçün uyğunlaşdırılır.

Daha sonra qoruğun yeni inzibati binası ilə tanışlıq oldu. Bildirildi ki, qoruğun yeni inzibati binası dövlət mühafizəsinə götürülmüş memarlıq abidəsidir və XIX əsrdə əsgər kazarması kimi inşa edilib. İnzibati bina yerli memarlıq üslubunda, dağ-qaya daşından və bişmiş kərpicdən inşa olunub. Binanın memarlıq irsi qorunmaqla onun fasadı, dam örtüyü, döşəməsi, pilləkənləri bərpa olunub, interyeri inzibati bina üçün uyğunlaşdırılıb. Binada kommunikasiya xətləri, istilik sistemi qurulub, inzibati heyətin fəaliyyəti üçün bütün şərait, fond və arxiv otaqları yaradılıb. İnzibati binanın ümumi sahəsi 324 kvadratmetrdir.

Prezident İlham Əliyevə, birinci xanım Mehriban Əliyevaya və Leyla Əliyevaya qoruqdakı şəbəkə emalatxanasında görüləcək bərpa işləri barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, şəbəkə emalatxanasının yerləşdiyi bina dövlət mühafizəsinə götürülmüş memarlıq abidəsidir. Binaya ümumi sahəsi 127 kvadratmetr olan əsas və sahəsi 30 kvadratmetr olan yardımçı tikililər daxildir. Hazırda bərpa olunan binadan "Şəbəkə evi" emalatxanası kimi istifadə ediləcək. Yeni konsepsiyaya görə "Şəbəkə evi" emalatxanasında sənətkarların fəaliyyət göstərdiyi şəbəkə istehsalı mərkəzi ilə yanaşı, bu sənətin tarixini nümayiş etdirən ekspozisiya zalı, interaktiv turizm təcrübəsi üçün təqdimat otağı, suvenir istehsalı və satışı mərkəzi yaradılacaq. Eyni zamanda, burada yeni şəbəkə ustalarının yetişdirilməsi üçün "Şəbəkə Təlim-Tədris Mərkəzi" fəaliyyət göstərəcək.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva şəbəkə ustası ilə söhbət etdilər.

Prezident İlham Əliyev: Salamaleykum.

Mehriban xanım Əliyeva: Salam.

Sənətkar: Cənab Prezident, bizim işlərdir. Bu, bizdə dörd nəsildir davam edir.

Prezident İlham Əliyev: Davam edir?

Sənətkar: İki oğlumla.

Prezident İlham Əliyev: Onlar da məşğuldurlar?

Sənətkar: Bəli, məşğuldurlar.

Prezident İlham Əliyev: Bu sənət yaşamalıdır.

Sənətkar: Burada məktəb də var, yəni, uşaqlar məşğul olurlar. İndi burada bu binalar bərpa olunur.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, burada da tədris mərkəzi olacaq.

Sənətkar: Bura şəbəkə emalatxanası olub. Amma biz istəyirik geniş olsun.

Prezident İlham Əliyev: Bəli.

Digər kişi: Tofiq müəllim bizə söz vermişdi ki, ildə 10 şagird yetişdirəcək.

Prezident İlham Əliyev: Mütləq lazımdır. Çünki bu, nadir sənətimizdir.

Sənətkar: Deməli, burada hamısı belə xırda-xırda taxta və şüşə parçalarıdır. Yəni, burada yapışqan, mismar, heç nə yoxdur.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, mən bilirəm, yoxdur. Bu, dünyada yeganədir, bundan dünyada yoxdur.

Sənətkar: Xan sarayını biz bərpa etmişik.

Mehriban xanım Əliyeva: Bunları da özünüz edirsiniz?

Sənətkar: Bəli, hamısını özümüz edirik. Amma Xan sarayında baxın, belə çox xırda hissələrdir, biz oranı bərpa edəndə pinsetlə işləmişik.

Prezident İlham Əliyev: Xan sarayının da təmirə ehtiyacı var. İndi onunla da məşğul olacağıq. Siz də cəlb olunacaqsınız.

Sənətkar: O vaxt Xan sarayında mərmər şüşələr olub, Venesiya şüşələri, bir millimetr. Bu irilər 3 millimetrdir.

Mehriban xanım Əliyeva: Bu şüşələr 3 millimetrlikdir.

Sənətkar: Qalın şüşələr, mərmər şüşələr budur.

Prezident İlham Əliyev: Budur, hə?

Birinci xanım: Daha incə.

Prezident İlham Əliyev: Çox yaxşı.

Sənətkar: Çox sağ olun, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Siz sağ olun ki, bu sənəti yaşadırsınız. Biz də əlimizdən gələni edəcəyik ki, sizin üçün daha yaxşı şərait yaradaq.

Sənətkar: Siz sağ olun ki, sənətə qiymət verirsiniz.

Prezident İlham Əliyev: Təşəkkür edirəm, sağ olun.

Sonra dövlətimizin başçısı və birinci xanım şəkili sənətkarlarla görüşdülər.

Sənətkar: Xoş gəlmisiniz, səfa gətirmisiniz. Allah Sizə cansağlığı versin.

Prezident İlham Əliyev: Salamaleykum. Xoş gördük. Sağ olun.

Mehriban xanım Əliyeva: Salam. Çox sağ olun gözəl musiqi üçün.

Sənətkar: Həmişə Allah yaxşı gündə eləsin hamınızı.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, Allah cansağlığı versin.

Sənətkar: Allah Sizə cansağlığı versin, cümlənizə.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sizə də, çox sağ olun.

Fuad Nağıyev: Bunlar da sənətkarlardır, Şəki sənətkarlarıdır.

Prezident İlham Əliyev: Salam.

Sənətkarlar: Salam, xoş gəlmisiniz. Necəsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Bu da məşhur Şəki halvası.

Mehriban xanım Əliyeva: Şəki halvası.

Prezident İlham Əliyev: İşiniz necə gedir? Yaxşıdır?

Sənətkarlar: Yaxşıdır, şükür.

Prezident İlham Əliyev: Qonaqlar çox gəlir? İndi bunlar hamısı bərpa olunandan sonra daha çox gələcək.

Sənətkar: İnşallah, Allah canınızı sağ eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun.

Sənətkarlar: Sağ olun.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə, birinci xanım Mehriban Əliyevaya və Leyla Əliyevaya qoruqdakı dairəvi məbəddə aparılan təmir-bərpa işləri barədə də məlumat verildi.

Bildirildi ki, dairəvi məbəd XIX əsrin əvvəllərində tikilmiş və dövlət mühafizəsinə götürülmüş memarlıq abidəsidir. Dairəvi məbədin memarlığı Qafqaz Albaniyasının qədim məbədlərinin memarlıq üslubuna oxşardır. Bina XIX əsrdə pravoslav kilsəsi kimi fəaliyyət göstərib, daha sonra sovet dövründə anbar kimi və digər təyinatlar üçün istifadə edilib. Bina ilkin variantda sırf dairəvi formada olub, daha sonra ona üç tərəfdən köməkçi tikililər əlavə edilib. Bu binada son 30 il ərzində Şəki Xalq Tətbiqi Sənəti Muzeyi fəaliyyət göstərib. Hazırda binada bərpa işləri aparılır.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva keçəçi qadın sakin ilə söhbət etdilər.

Prezident İlham Əliyev: Salamaleykum.

Sakinlər: Salam.

Mehriban xanım Əliyeva: Salam.

Prezident İlham Əliyev: Xoş gördük.

Sakin: Salam, xoş gördük.

Məlumat verən şəxs: Zahid usta alətləri düzəldir.

Prezident İlham Əliyev: Salam, bu alətləri sən düzəldirsən? Çox yaxşı. Sizinki də kəlağayıdır?

Sənətkar: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: Yerli ipəkdəndir?

Sənətkar: Bəli. Mehriban xanım məni iki dəfə Fransaya aparıb.

Mehriban xanım Əliyeva: Bizimlə getmisiniz?

Sənətkar: Bəli, sağ olun. Sizə cansağlığı arzulayıram. Sənətimizi də davam etdirməyə çalışırıq.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Sizə də cansağlığı arzulayıram.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun, sizə uğurlar.

Sənətkar: Siz də sağ olun.

Daha bir sənətkarla söhbət oldu.

Prezident İlham Əliyev: Salam.

Fuad Nağıyev: Hüseyn bizim ustamızdır, şəbəkə ustasıdır.

Hüseyn usta: Bu işlərdən görmüsünüz. Sizə bir rəhil hazırlamışam, bütöv taxtadan yonulur, dörd parçaya bölünür. Açılır, kitab qoymaq üçündür. Yəni, bizim qədim milli əşyadır, qəbul etsəniz, şad olardım.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə. Çox təşəkkürümü bildirirəm. Çox sağ olun.

Hüseyn usta: Sağ olun, minnətdaram.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Salamaleykum.

Mehriban xanım Əliyeva: Salam, xoş gördük.

Qadın sənətkar: Salam, bizim Şəkiyə səfa gətirmisiniz. Bu, bizim təkəlduz sənətidir, qədim Şəkiyə məxsus sənətdir. Sənətkar bacım Aysel xanımla bərabər 20 ildir bu sənətlə məşğuluq. Sizin, dövlətimizin bizə qayğısı sayəsində dəfələrlə xarici və yerli sərgilərdə olmuşuq, ICESCO-nun təşkil etdiyi sərgidə 36 ölkə arasında qalib gəlmişik. Bu da bizim keçə sənətidir. Biz veteran ailəsi olaraq, bacım Aysel xanımla fikirləşdik ki, bir dövlətin Ali Baş Komandanına necə mənəvi dəstək verə bilərik? Fikirləşdik ki, keçəçilik sənətini yaşadaq, keçə sənətinə nəfəs verək və Azərbaycanda bir ilkə imza atdıq: Keçə sənəti ilə qədim təkəlduz sənətini sintez etdik.

Prezident İlham Əliyev: Birləşdirdiniz?

Qadın sənətkar: Bəli, bacım Aysel xanımla birgə keçə sənətindən Sizə bir hədiyyə hazırlamışıq. Qələbə rəmzi olan Şuşamız, əgər qəbul etsəydiniz, məmnun olardıq, çox sevinərdik.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Qadın sənətkar: Fonda verərəm.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Mehriban xanım Əliyeva: Çox sağ olun.

Qadın sənətkar: Bu, xüsusilə Qarabağ zonasına aiddir. Şuşada, Kəlbəcər zonasında tərəkəmə həyatı sürülən yerlərdə olub. Düzdür, bizim Şəkidə də olub, yaylaqlarda istifadə ediblər. Yurtalar, məsələn, bu, xüsusilə Oğuz türklərini birləşdirən sənətdir. Həmçinin Qobustan işləmişik, sonra bu yunları özümüz rəngləmişik. Bu isə kaftandır, keçmiş qadın kaftanıdır. Onu da özümüz düzəltmişik, bacımla birlikdə. Bu, Qarabağa aid sonabülbüllərdir, həm də Xan sarayımızın naxışıdır. Bu da türk ölkələrinə aid naxışdır, burada Qobu xalqı da var. Bundan başqa, Şəki İpək Yolu üzərində yerləşdiyi üçün ipək karvanı işləmişik. Yəni, bu sənəti gücümüz çatdığı qədər yaşatmağa çalışırıq.

Prezident İlham Əliyev: Çox yaxşı iş görürsünüz.

Qadın sənətkar: Bu da yun didmək asan olsun deyə fikirləşib, araşdırıb belə bir əhtaş hazırlamışıq, bir az müasir tipli. Yunu rahat açsın deyə.

Prezident İlham Əliyev: Texnoloji inkişafdır.

Mehriban xanım Əliyeva: Doğrudan da çox gözəldir. Yəni, bunu ilk dəfə siz sintez etmisiniz?

Qadın sənətkar: Azərbaycanda hazırda klassik keçə sənəti ilə məşğul olan bizik. Müasir nuno feltinqlə məşğul olanlar var, ancaq klassiklə yoxdur. Bir az ağır olduğu üçün fiziki güc tələb edir.

Mehriban xanım Əliyeva: Çətindir.

Qadın sənətkar: Biz pandemiya dövründən başladıq bu işə, hələ ki, üç ildir işləyirik. İnşallah, artıracağıq, yəni, çalışacağıq ki, sənəti yaşadaq.

Prezident İlham Əliyev: Çox gözəl, çox sağ olun.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun, hədiyyə də çox gözəldir, aparıb Şuşada sərgidə asarıq.

Qadın sənətkar: İnşallah, çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun, çox sağ olun, bacınıza da təşəkkür edirəm.

Qadın sənətkar: Çox sağ olun, Allah razı olsun.

Həmçinin məlumat verildi ki, Dövlət Turizm Agentliyi tərəfindən Qala divarları daxilində yerləşən bəzi tarixi binalarda təmir-bərpa işləri davam etdirilir. Burada Şəki xanlığı dövrünə aid, ümumi uzunluğu təxminən 1300 metr olan Qala divarları yerləşir. Bu qala divarları əvvəlcə Şəki xanları, XIX əsrdə isə çar Rusiyası tərəfindən hərbi məqsədlər üçün istifadə edilib.

Diqqətə çatdırıldı ki, qoruğun memarlıq abidələrindən biri də XIX əsrdə inşa olunmuş əsgər kazarmasıdır və hazırda dövlət mühafizəsinə götürülüb. Bina yerli inşaat materiallarından istifadə olunmaqla, ənənəvi memarlıq üslubunda inşa edilib. Tikili giriş hissədən və əsas zaldan ibarətdir. Hazırda binada bərpa işlərinə başlanılıb və "Yuxarı Baş" Milli Tarix-Memarlıq Qoruğunun fond otaqları kimi fəaliyyət göstərəcək.

Daha sonra Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyində davam edən bərpa işləri barədə məlumat verildi. Diqqətə çatdırıldı ki, Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyinin binası dövlət mühafizəsinə götürülmüş, XIX əsrin sonlarında tikilmiş memarlıq abidəsidir. Bu bina XIX əsrdə rus əsgərləri üçün kazarma binası kimi tikilib. Bina ənənəvi yerli tikinti materiallarından (çay daşı və bişmiş kərpic) və Şəki memarlığı üslubunda inşa edilib. Muzeydə təxminən 2461-dən artıq eksponat var. Hazırda binada təmir-bərpa işləri davam edir.

Prezident İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və Leyla Əliyeva Rəsm Qalereyasında görülmüş bərpa işləri ilə tanış olublar.

Bildirilib ki, 1982-ci ildən rəsm qalereyası kimi istifadə edilən bina dövlət mühafizəsinə götürülmüş memarlıq abidəsidir və Dövlət Turizm Agentliyi tərəfindən 2022-ci ildə bərpa edilib. Binanın tarixi-memarlıq üslubu qorunmaqla onun fasadı, dam örtüyü bərpa edilib, kommunikasiya sistemi tamamilə yenidən qurulub. Qalereya binasının ümumi sahəsi 296 kvadratmetrdir. Bina üç hissədən - giriş, ekspozisiya zalları və inzibati bölmədən ibarətdir.

Məlumat verildi ki, Rəsm Qalereyasının fondunda 254 eksponat saxlanılır. Onlardan 61-i rəsm əsəri və 8-i heykəl olmaqla 69 eksponat hazırda ekspozisiyada sərgilənir, 185-i isə qalereyanın fond otağında mühafizə olunur. Ekspozisiyadakı əsərlər Azərbaycan incəsənət tarixinin, onun mövzu və üslubca müxtəlif istiqamətlərinin, inkişaf dövrlərinin ziyarətçilər tərəfindən daha dərindən başa düşülməsi üçün tarixi ardıcıllıqla sıralanıb. Ekspozisiyadakı incəsənət əsərlərinin mühafizəsi məqsədilə müvafiq temperatur və rütubət rejimi üçün zəruri olan sistem quraşdırılıb.

Qalereyanın birinci zalında görkəmli fırça ustası Maral Rəhmanzadənin "Kəlağayı geyinmiş qadın", ikinci zalda "Zəngəzurda" əsərində yaylağa köç edən sürü və "Qaragöl" əsəri (Laçın rayonunda, Azərbaycan ilə Ermənistan arasında sərhəddə yerləşən göl), üçüncü zalda isə mərkəzi divarda Azərbaycanın görkəmli rəssamları Altay Sadıqzadənin "Sahil", Sakit Məmmədovun "Şərq" və Elbəy Rzaquliyevin "Qırmızı Atlılar" əsərləri nümayiş olunur.

Tarix-Memarlıq Qoruğu ilə tanışlıqdan sonra Prezident İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və qızları Leyla Əliyeva Şəki şəhərinin sakinləri ilə söhbət etdilər, xatirə şəkilləri çəkdirdilər.

Kişi sakin: Allah canınızı sağ eləsin. Gələn ayaqlarınız var olsun. Allah Sizin ömrünüzü uzun eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Allah sizə cansağlığı versin.

Kişi sakin: Allah Sizi qorusun! Allah bütün Azərbaycanı qorusun!

Prezident İlham Əliyev: Amin!

Kişi sakin: Fateh İlham Əliyev.

Başqa kişi sakin: Bizə də nəsib oldu əlinizi sıxmaq.

Kişi sakin: Allah canınızı sağ eləsin. Gələn ayaqlarınız var olsun. Allah ömrünüzü uzun eləsin. Allah Sizi də, oğlunuzu da xoşbəxt eləsin.

Mehriban xanım Əliyeva: Çox sağ olun. Bütün Azərbaycan xalqı sağ olsun.

Kişi sakin: Sizə minnətdarıq, Sizə təşəkkür edirik.

Mehriban xanım Əliyeva: Çox sağ olun.

Kişi sakin: Yolunuz açıq olsun, sağ-salamat gedin.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Sakinlər: Allah Sizi qorusun, uğurlar olsun.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 2-də Oğuz rayonuna səfər edib.

Dövlətimizin başçısı Ulu Öndər Heydər Əliyevin Oğuz şəhərindəki abidəsini ziyarət edib, önünə gül dəstəsi qoyub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 2-də Oğuzda Daşağıl çayı üzərində “Oğuz-1”, “Oğuz-2”, “Oğuz-3” kiçik su elektrik stansiyaları silsiləsinin açılışında iştirak edib.

“Azərenerji” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin prezidenti Baba Rzayev dövlətimizin başçısına kiçik su elektrik stansiyaları haqqında məlumat verdi.

Bildirildi ki, alternativ və bərpaolunan enerji mənbələrinin əhatəsinin genişləndirilməsi, azalmaqda olan su ehtiyatlarından səmərəli istifadə, təbii qaza qənaət, ətraf mühitin qorunması və “yaşıl enerji”nin prioritet istiqamət seçilməsi ilə bağlı Prezident İlham Əliyevin qarşıya qoyduğu tələblərə uyğun olaraq “Azərenerji” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən Oğuz rayonunun Daşağıl çayı üzərində 5 kilometr məsafədə kaskad üsulla 3 yerdə ümumi gücü 3,6 meqavat olan kiçik su elektrik stansiyasından ibarət hidroqovşaq yaradılıb, bu stansiyalarda ümumilikdə 8 hidroaqreqat quraşdırılıb. Baş Daşağıl kəndində hər üç stansiyanın mənbəyi olaraq suqəbuledici və sel sularının ötürülməsi üçün sutullayıcı qurğu inşa edilib. Bu qurğunun yaradılması “yaşıl enerji”nin istehsalı ilə yanaşı, rayonun su təchizatına da töhfəsini verib.

Qeyd edildi ki, pilləli üsulla tikilən üç kiçik su elektrik stansiyasında il ərzində 15 milyon kilovat-saatadək elektrik enerjisinin alınması mümkündür. Əhalisi 44 min nəfər olan Oğuz rayonunun enerji tələbatı 5-6 meqavat təşkil edir ki, mövsümi olaraq onun yarı hissəsini məhz bu elektrik stansiyaları qarşılaya biləcək. Ekoloji cəhətdən daha təmiz və qənaətli enerji istehsal edəcək “Oğuz” kiçik su elektrik stansiyaları silsiləsinin istismara verilməsi regionda yeni iş yerlərinin açılması ilə yanaşı, “yaşıl enerji” nisbətinin bir qədər də yüksəlməsinə səbəb olub.

Məlumat verildi ki, hər üç elektrik stansiyası rəqəmsal qaydada “Azərenerji”nin SCADA dispetçer sisteminə qoşularaq Azərbaycanın ümumi enerji sisteminə inteqrasiya edilib.

Dövlətimizin başçısı elektrik stansiyalarını işə saldı.

Onu da vurğulayaq ki, Prezident İlham Əliyevin “yaşıl enerji” strategiyasına uyğun olaraq son 2 ildə ölkəmizin istər işğaldan azad edilən, istərsə də digər ərazilərində ümumi gücü 50 meqavatdan artıq olan 14 kiçik su elektrik stansiyası yaradılıb və yaradılmaqdadır.

Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə Oğuz şəhərində inşa edilmiş 100 yerlik körpələr evi-uşaq bağçası dekabrın 2-də istifadəyə verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev açılışda iştirak edib.

Oğuz Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Eyvaz Qurbanov dövlətimizin başçısına məlumat verdi ki, ərazisi 0,4 hektar, ümumi sahəsi 3013 kvadratmetr olan bağçada 32 otaq vardır. Binada 5 qrup otağı, həkim bölməsi, musiqi zalı, yeməkxana, mətbəx, gimnastika, kompüter, metodist və yardımçı otaqlar yaradılıb.

Qeyd edildi ki, bina müasir avadanlıqlar, inventar və mebel dəstləri, videomüşahidə, yanğın əleyhinə təhlükəsizlik, eyni zamanda, mərkəzləşdirilmiş istilik sistemləri ilə təchiz olunub. Həyətyanı sahədə abadlıq və yaşıllaşdırma işləri görülüb, müasir işıqlandırma sistemi yaradılıb və uşaqlar üçün 5 ədəd söhbətgah quraşdırılıb.

Prezident İlham Əliyev qrup otaqları, oyun zalı, yeməkxana və həyətyanı sahədə yaradılmış şəraitlə tanış oldu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 2-də Oğuz rayonunda “Aqroinkişaf 2017” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin (MMC) “Şəki-Oğuz” Aqroparkında yaradılan şəraitlə tanış olub.

“Aqroinkişaf 2017” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin direktoru Ruslan Sadıxov dövlətimizin başçısına Aqroparkın fəaliyyəti barədə məlumat verdi.

Qeyd edildi ki, Şəki rayonunun ərazisində 9700 hektar və Oğuz rayonunun ərazisində 1300 hektar olmaqla, ümumilikdə 11 min hektar sahədə yaradılmış Aqropark bağçılıq və əkinçilik üzrə fəaliyyət göstərir. Burada əsasən qoz, badam və zeytun bağları salınır və taxıl bitkiləri əkilir. Layihənin ümumi dəyəri 30 milyon manatdır. Zəruri infrastrukturun yaradılmasına 67,8 milyon manat dövlət əsaslı vəsaiti qoyulmuşdur.

Bildirildi ki, 2017-ci ildən başlayaraq “Aqroinkişaf 2017” MMC tərəfindən Azərbaycanda sənaye üsulu ilə qoz istehsalını həyata keçirmək üçün ABŞ-ın fermer təsərrüfatlarının və Avstraliyanın “Webster” şirkətinin təcrübəsi əsas götürülüb. Aqroparkda 2 min hektar ərazidə damcı suvarma sistemi qurulub, 3 meteo-stansiya, ofis binaları, fitolaboratoriya, ting istehsalı üçün soyuducu kameralar, mexanizasiya sahələri və anbarlar tikilib.

Prezident İlham Əliyevə Aqroparkda yetişdirilən məhsullar təqdim olundu.

Diqqətə çatdırıldı ki, ərazidə min hektarlıq badam bağının salınması işlərinə başlanılıb. Hazırda 4 badam növü üzrə 160 hektar bağ salınıb və onun ilin sonunadək 300 hektara çatdırılması nəzərdə tutulub. Bu il ilk dəfə olaraq “AzBadam” şirkətinə 1,2 ton məhsul satılıb.

Hazırda 2 zeytun növü üzrə 225 hektardan çox zeytun bağları salınıb və onun 300 hektara çatdırılması nəzərdə tutulub. “Zirə Zeytun” şirkətinə ilk olaraq 2,6 ton zeytun satılıb. Burada kiçikhəcmli zeytun yağı emalı sahəsinin yaradılması nəzərdə tutulub.

Məlumat verildi ki, 9 min hektar sahədə yüksəkkeyfiyyətli buğda istehsalı təşkil edilib, 30 min tonluq silos qurğuları tikilib və lazımi infrastruktur qurulub. Görülən aqrotexniki tədbirlər nəticəsində hektardan orta məhsuldarlıq 1,5 ton, ayrı-ayrı hallarda 4 ton təşkil edib. Təsərrüfatı yüksəkkeyfiyyətli toxumla təmin etmək üçün ildə 2 min tona yaxın toxum yetişdirilərək emal olunur.

Hazırda 160 nəfər daimi və 200 nəfər mövsümi iş yerlərinə cəlb edilib. Təsərrüfat GPS qurğuları quraşdırılmış 31 traktor, 4 kombayn, müasir tipli 4 çiləyici, 55 müxtəlif qoşqu və avadanlıqlarla təmin olunub.

Dövlətimizin başçısı Aqroparkın ərazisində ağac əkdi.

Dekabrın 2-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev “Şəki-Oğuz” Aqroparkının torpaq sahəsinin suvarma suyu ilə təmin edilməsi üzrə görülmüş işlərlə tanış olub.

Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin (ASC) sədri Zaur Mikayılov dövlətimizin başçısına məlumat verdi.

Bildirildi ki, “Şəki-Oğuz” Aqroparkının torpaq sahələrini suvarma suyu ilə təmin etmək üçün işçi layihəsi “Azdövsutəslayihə” İnstitutu tərəfindən tərtib olunub. Layihənin ümumi dəyəri 58 min 998 manatdır.

Məlumat verildi ki, Şəki rayonu ərazisində Türyançay üzərində saniyədə 109,6 kubmetr suötürmə gücü olan baş suqəbuledici qurğu, sudurulducu hovuz və onu qidalandıran nov kanal, düzbucaqlı beton kanal, nasos stansiyasının su götürdüyü hovuz, 4 aqreqatlı stasionar nasos stansiyası, 8,142 kilometr uzunluğunda magistral basqılı boru kəməri, tutumu 700 min kubmetr olan məcradan kənar sututar, gil əsaslı dəmir-beton üzlüklü torpaq bənd, qurğularla birlikdə 25,150 kilometr uzunluğunda təzyiqli magistral və paylayıcı boru kəmərləri, səth sularının kənarlaşdırılması üçün 17,6 kilometr uzunluğunda açıq kollektor və suyığıcılar tikilib.

Eyni zamanda, “Azərenerji” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən nasos stansiyasının xarici elektrik təchizatı üzrə 14 kilometr uzunluğunda 35 kVt-luq ikidövrəli elektrik xətti və 16 min kVt gücündə 2 transformator yarımstansiyası inşa edilib.

Diqqətə çatdırıldı ki, Oğuz rayonu ərazisində Ağçay üzərində suqəbuledici qurğu inşa edilib, 10,2 kilometr uzunluğunda metal boru, 160 metr uzunluğunda təmizləyici polad boru xətləri çəkilib və tutumu 2500 kubmetr olan basqılı su hovuzu tikilib.

Dövlətimizin başçısı aqroparkın torpaq sahəsini suvarma suyu ilə təmin edən qurğuları işə saldı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 2-də Oğuz rayonunda “Şəki-Oğuz” Aqroparkının qoz məhsulunun qərzəkdən təmizlənməsi, yuyulması və qurudulması zavodunun təməlini qoyub.

“Aqroinkişaf 2017” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin direktoru Ruslan Sadıxov dövlətimizin başçısına zavodun layihəsi barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, əldə olunmuş məhsulun beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə satışını təşkil etmək məqsədilə qozun yuma, qurutma, çeşidlənmə və qablaşdırma zavodu ABŞ şirkəti ilə birgə layihələndirilib və avadanlıqla təchiz edilməsi üçün müqavilə bağlanıb. İki istehsal xətti yaradılacaq zavodun tikintisi üçün 4 hektar ərazi ayrılıb.

Qeyd edildi ki, ümumilikdə 2 min hektar bağdan ilkin olaraq 10 min ton qoz istehsal edilməsi nəzərdə tutulub. Eyni zamanda, qoz növləri üzrə tingçilik təsərrüfatı yaradılıb. Məhsulların yığılma və qurudulma vaxtı 40 gündür. Qoz məhsulunun qurudulması üçün nəzərdə tutulmuş 80 metal qutunun həcmi 400 tondur.

Məlumat verildi ki, zavodda ilkin olaraq 40 yeni iş yerinin yaradılması nəzərdə tutulur.

Prezident İlham Əliyev yeni zavodun təməlini qoydu.

Türkmənistan Respublikasına işgüzar səfər

Dekabrın 14-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Azərbaycan Respublikası, Türkiyə Respublikası və Türkmənistan Dövlət Başçılarının Birinci Üçtərəfli Zirvə Görüşündə iştirak etmək üçün Türkmənbaşı şəhərinə səfərə gəlib.

Türkmənbaşı şəhərinin beynəlxalq aeroportunda dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyevi və birinci xanım Mehriban Əliyevanı Türkmənistan Nazirlər Kabineti sədrinin müavini, xarici işlər naziri Rəşid Meredov və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Dekabrın 14-də Türkmənbaşı şəhərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədov ilə görüşü olub.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi salamlayan Qurbanqulu Berdiməhəmmədov dedi:

– Hörmətli qardaşım İlham Heydər oğlu, Sizi qonaqpərvər Türkmənistanda, xüsusən böyük Xəzərin sahilində salamlamağa çox şadam. Bu gün dost, qardaş ölkələr – Türkmənistan, Azərbaycan və Türkiyə arasında ilk dəfə Zirvə Görüşü keçirilir. Hesab edirəm ki, bu Zirvə Görüşü ölkələrimiz arasında münasibətlərin inkişafında mühüm rol oynayacaq və səmərəsini verəcək.

Bizim ölkəmiz Azərbaycan və Türkiyə ilə qardaşlıq münasibətlərinə xüsusi diqqət yetirir. İlk dəfə keçirilən

bu üçtərəfli Zirvə Görüşü, fikrimcə, ölkələrimiz arasında geosiyasi və geoiqtisadi münasibətlər baxımından əhəmiyyətli olacaq. Dövlətlərimiz arasında enerji ehtiyatları tədarükünün şaxələndirilməsi, tranzit-nəqliyyat əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi ilə bağlı bir sıra iqtisadi məsələlər var. Humanitar istiqamətə gəldikdə isə dövlətlərimiz arasında ortaq cəhətlər çoxdur – dil, dini etiqad, mədəniyyət və bir sıra başqa məsələlər. Qardaşım İlham Heydər oğlu, mən ölkələrimiz arasında parlamentlərarası əlaqələri də qeyd etmək istəyirəm.

* * *

Prezident İlham Əliyev dedi:

– Sağ olun, hörmətli Qurbanqulu Məlikquliyeviç. Yenidən Sizinlə görüşməyimə çox şadam. Mən artıq ikinci dəfədir ki, bu il qardaş Türkmənistana səfər edirəm və Sizinlə görüşmək hər zaman çox xoşdur. Biz Sizinlə uzun illər Türkmənistan-Azərbaycan əlaqələrinin inkişafı istiqamətində önəmli addımlar atmışıq və bu gün iki qardaş ölkə öz əlaqələrini yeni səviyyəyə qaldırır. Mən çox şadam ki, bütün sahələrdə qardaşlıq, dostluq əlaqələri özünü göstərir. Biz həm siyasi sahədə strateji tərəfdaşıq, həm iqtisadi sahədə son vaxtlar böyük uğurlara imza atmışıq, ticarət dövriyyəsi bir neçə dəfə artıb. Siz də qeyd etdiyiniz kimi, nəqliyyat, tranzit sahəsində də böyük irəliləyiş var.

Əsas odur ki, xalqlarımız qardaş xalqlardır və bu gün müstəqil Türkmənistan və müstəqil Azərbaycan öz münasibətlərini bu qardaşlıq əsasında qurur. Bu, həm ölkələrimiz, eyni zamanda, bölgə üçün çox önəmlidir və bu gün üç qardaş ölkə Türkmənistanda, bu gözəl Avazada görüşür. Hesab edirəm ki, bu da əcdadlarımızın ruhunu şad edən bir hadisədir. Çünki bu, təbiidir, belə də olmalıdır, qardaş xalqlar bir yerdə olmalıdırlar.

Fürsətdən istifadə edərək burada gördüklərimlə bağlı fikrimi bölüşmək istərdim. Burada qurduğunuz çox gözəl şərait bizi sevindirir. Avaza doğrudan da beynəlxalq turizm mərkəzinə çevrilir, həm səliqə-sahman, həm gözəllik, həm də yaşıllıq. Xəzər dənizinin sahillərində belə möhtəşəm mərkəzin yaradılması şəxsən Sizin böyük nailiyyətinizdir. Bu münasibətlə Sizi və qardaş türkmən xalqını təbrik edirəm. Dəvətə görə bir daha təşəkkür edirəm.

Dekabrın 14-də Türkmənbaşı şəhərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədov ilə görüşü olub.

Sərdar Berdiməhəmmədov dövlətimizin başçısı ilə görüşündən dərin məmnunluq hissi keçirdiyini bildirərək, dəvəti qəbul etdiyinə və Azərbaycan, Türkiyə və Türkmənistan Dövlət Başçılarının Birinci Üçtərəfli Zirvə Görüşündə iştirakına görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığını ifadə etdi. Hazırkı dövrdə üçtərəfli əməkdaşlığın xüsusi əhəmiyyət daşıdığını deyən Sərdar Berdiməhəmmədov Türkmənistan tərəfinin bu Zirvə Görüşünə böyük önəm verdiyini vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev qardaş Türkmənistana yenidən səfərindən məmnunluğunu ifadə etdi, bu Zirvə Görüşünün keçirilməsi təşəbbüsünə görə Prezident Sərdar Berdiməhəmmədova minnətdarlığını bildirdi. Üç xalqın tarix və dil baxımından ümumi köklərə malik olduğunu deyən dövlətimizin başçısı əməkdaşlığımızın genişləndirilməsi üçün yaxşı imkanların mövcudluğunu vurğuladı. Prezident İlham Əliyev bu Zirvə Görüşünün regional əməkdaşlığa, nəqliyyat, logistika, ticarət sahələrində əlaqələrin genişlənməsinə töhfə verəcəyinə əminliyini ifadə etdi. Eyni zamanda, bu görüşün ikitərəfli əlaqələrin müzakirəsi üçün də yaxşı imkan yaratdığını bildirdi.

Görüşdə əməkdaşlığın perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Dekabrın 14-də Türkmənbaşı şəhərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin, Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın və Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədovun məhdud tərkibdə görüşü keçirilib.

Dövlət başçıları birgə foto çəkdirdilər.

Görüşdə ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi məsələləri müzakirə olundu.

Dekabrın 14-də Türkmənbaşı şəhərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin, Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın və Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədovun geniş tərkibdə görüşü olub.

Görüşü giriş sözü ilə Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədov açdı və çıxış etdi.

Sonra dövlətimizin başçısı çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

Hörmətli Türkmənistan Prezidenti Sərdar Qurbanquliyeviç Berdiməhəmmədov.

Hörmətli Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan.

Əziz dostlar.

Bu il ikinci dəfə qardaş Türkmənistana səfər edirəm və yenidən burada olmaqdan çox məmnunam. Üçtərəfli Zirvə Görüşünün yüksək səviyyədə təşkilinə və qonaqpərvərliyə görə Prezident Sərdar Berdiməhəmmədova təşəkkürümü bildirirəm.

Türkmənistanın sabit və dinamik inkişaf yolu ilə irəliləməsinin şahidi olmaq, onun nailiyyətlərini görmək bizi sevindirir.

Azərbaycan, Türkiyə və Türkmənistan bir-biri ilə etnik, dini-mədəni köklər və ortaq mənəvi dəyərlər ilə sıx bağlıdır. Biz haqlı olaraq xalqlarımızın zəngin tarixi-mədəni irsi və bəşər sivilizasiyasına verdiyi böyük töhfələri ilə qürur duyuruq.

Azərbaycanın həm Türkiyə, həm də Türkmənistanla siyasi əlaqələri yüksək səviyyədədir. Türkiyə ilə keçən il imzaladığımız Şuşa Bəyannaməsi münasibətlərimizi strateji müttəfiqlik səviyyəsinə çatdırmışdır. 2017-ci ildə Azərbaycan ilə Türkmənistan arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamə imzalanmışdır.

Ölkələrimiz beynəlxalq təşkilatlar, o cümlədən BMT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Türk Dövlətləri Təşkilatı, ATƏT və digər təsisatlar çərçivəsində bir-birinə qarşılıqlı dəstək göstərir və əməkdaşlıq edir.

Tarixi bağlar üzərində qurulmuş münasibətlərimiz ölkələrimiz arasında iqtisadiyyat, ticarət, nəqliyyat-logistika və digər sahələrdə əməkdaşlığın inkişafı üçün imkanlar yaradır.

2022-ci ilin yanvar-oktyabr aylarında Azərbaycanın Türkiyə ilə ticarət dövriyyəsi 45 faiz artaraq 5 milyard dollara çatmışdır.

Azərbaycandan Türkiyə iqtisadiyyatına 20 milyard dollara yaxın, Türkiyədən Azərbaycan iqtisadiyyatına isə 14 milyard dollara yaxın sərmayə yatırılmışdır.

Bu il Türkmənistan ilə ticarət dövriyyəsi 5 dəfə artmışdır. Bu, rekord göstəricidir.

Azərbaycan, Türkiyə və Türkmənistan nəqliyyat-logistika sahəsində böyük uğurlara imza atmışdır. Ölkələrimiz tərəfindən bir çox layihələr icra edilmişdir ki, bunlar da öz növbəsində nəqliyyat bağlantıları sahəsində əməkdaşlıq üçün yeni imkanlar açır.

Hər üç ölkədə bu sahəyə qoyulan sərmayələr yeni, müasir infrastrukturun yaradılmasına xidmət etmişdir.

Azərbaycan Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərinin fəal iştirakçısıdır və öz ərazisində dəmir yolu, avtomobil nəqliyyatı və hava nəqliyyatı ilə bağlı olan bütün əsas layihələri icra etmişdir. Bunun nəticəsində Azərbaycan önəmli tranzit ölkəsinə çevrilmişdir.

2022-ci ilin ilk 10 ayında Azərbaycan ərazisindən keçən ümumi tranzit daşımalarının həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 80 faizdən çox artmışdır.

Hazırda Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə fəal məşğuluq. Zəngəzur dəhlizinin Azərbaycan ərazisindən keçən hissəsində aparılan işlərin dəmir yolu xətti üzrə 40 faizi, avtomobil yolu üzrə 70 faizi icra olunub. Bütün işlər 2024-cü ildə tamamlanacaq və nəticədə yeni nəqliyyat dəhlizi yaranacaq.

Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı ildə 15 milyon ton yükaşırma qabiliyyətinə malikdir və bu həcmin 25 milyon tona çatdırılması üçün vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulur.

Keçən il Xəzər dənizi sahilində yerləşən Ələt Azad İqtisadi Zonasının təməli qoyuldu və orada artıq ilk rezidentlər yerləşir. Türkiyədən və Türkmənistandan olan şirkətləri bu Zonanın imkanlarından faydalanmağa dəvət edirik.

2017-ci ildə əziz qardaşım Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə bərabər Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun açılışını etdik. Bu layihəyə əlavə 100 milyon dollardan çox sərmayə qoyulacaq və onun ötürücülük qabiliyyəti hazırkı 1 milyondan 5 milyon tona çatdırılacaq.

Azərbaycan 50-dən çox yük gəmisi ilə Xəzər dənizində ən böyük ticarət donanmasına malikdir. 2013-cü ildə istismara verilmiş Bakı gəmiqayırma zavodu hazırda tam gücü ilə işləyir. Bu zavodda istənilən növ gəmilər inşa edilə bilər.

Azərbaycan 18 yük təyyarəsi ilə regionumuzda ən böyük mülki hava yük donanmalarından birinə malikdir. Növbəti 10 il ərzində yük donanmamıza daha 9 təyyarənin əlavə edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Hazırda Azərbaycanda 8 beynəlxalq hava limanı fəaliyyət göstərir. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə inşa edilmiş Füzuli və Zəngilan hava limanlarının açılışında Türkiyə Prezidenti, əziz qardaşım Rəcəb Tayyib Ərdoğan iştirak etmişdir. İşğaldan azad olunmuş Laçında ölkəmizin sayca 9-cu beynəlxalq hava limanının 2024-cü ildə açılması nəzərdə tutulub.

2020-ci ilin sonunda 44 günlük Vətən müharibəsində əldə olunmuş Zəfər nəticəsində torpaqlarımız Ermənistanın 30 illik işğalından azad edildi. Qarabağ münaqişəsi həll edildi və bu Qələbə regionda yeni nəqliyyat-kommunikasiya layihələri üçün əlverişli imkan yaratdı.

Hazırda dünyada yeni çağırışlar və təhdidlər var. Bu səbəbdən digər sahələr ilə yanaşı ölkələrimiz arasında təhlükəsizlik, müdafiə, müdafiə sənayesi kimi sahələrdə də əməkdaşlığın genişləndirilməsi böyük önəm daşıyır.

Bir daha Azərbaycan-Türkiyə-Türkmənistan üçtərəfli formatında görüşün önəmini vurğulamaq istərdim. Ümid edirəm ki, belə görüşlər bundan sonra müntəzəm olaraq keçiriləcək və qardaş ölkələrimiz arasında münasibətlərin daha da inkişaf etməsinə böyük töhfə verəcək.

Sağ olun.

Daha sonra Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan çıxış etdi.

Dekabrın 14-də Türkmənbaşı şəhərində prezidentlər İlham Əliyevin, Rəcəb Tayyib Ərdoğanın və Sərdar Berdiməhəmmədovun geniş tərkibdə görüşündən sonra Azərbaycan-Türkiyə-Türkmənistan sənədləri imzalanıb.

Əvvəlcə Azərbaycan Respublikası, Türkiyə Respublikası və Türkmənistan Dövlət Başçılarının Birinci Zirvə Görüşünün Birgə Bəyanatı qəbul edildi.

"Ticari-iqtisadi əməkdaşlıq haqqında hökumətlərarası Saziş"i Türkmənistan Nazirlər Kabineti sədrinin müavini Batır Atdayev, Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Ceyhun Bayramov və Türkiyə Respublikasının ticarət naziri Mehmet Muş imzaladılar.

"2023-2025-ci illər üzrə elm, təhsil və mədəniyyət sahələrində əməkdaşlığa dair hökumətlərarası Çərçivə Proqramı"nı Türkmənistan Nazirlər Kabineti sədrinin müavini Nurməhəmməd Amannepesov, Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Ceyhun Bayramov və Türkiyə Respublikasının xarici işlər naziri Mövlud Çavuşoğlu imzaladılar.

"Gömrük əməkdaşlığına dair Birgə məşvərət komissiyasının yaradılması haqqında qarşılıqlı anlaşmaya dair Hökumətlərarası Memorandumu" Türkmənistanın Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri Maksat Xudayqulıyev, Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Ceyhun Bayramov və Türkiyə Respublikasının ticarət naziri Mehmet Muş imzaladılar.

"Energetika sahəsində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi ilə bağlı qarşılıqlı anlaşmaya dair Qurumlararası Memorandum"u "Türkmənqaz" Dövlət Konserninin sədri Batır Amanov, Azərbaycan Respublikasının energetika naziri Pərviz Şahbazov və Türkiyə

Respublikasının energetika və təbii sərvətlər naziri Fatih Dönməz imzaladılar.

"Nəqliyyat sahəsində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi ilə bağlı qarşılıqlı anlaşmaya dair Qurumlararası Memorandum"u Türkmənistanın Nazirlər Kabineti yanında Nəqliyyat və Kommunikasiyalar Agentliyinin baş direktoru Məmmədxan Çakıyev, Azərbaycan Respublikasının rəqəmsal inkişaf və nəqliyyat naziri Rəşad Nəbiyev və Türkiyə Respublikasının nəqliyyat və infrastruktur naziri Adil Qaraismayıloğlu imzaladılar.

Dekabrın 14-də Türkmənbaşı şəhərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanla görüşü olub.

Görüşdə ikitərəfli dostluq və qardaşlıq münasibətlərimizin bu il də bütün sahələrdə daha da genişləndiyi vurğulandı. Birgə keçirilmiş hərbi təlimlərin müvəffəqiyyətlə başa çatdırıldığı qeyd olundu. Siyasi, hərbi, iqtisadi, nəqliyyat, energetika, müdafiə, müdafiə sənayesi sahələrində əməkdaşlığımızın bu il də uğurla davam etdirildiyi bildirildi.

Görüşdə əlaqələrimizin perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Dekabrın 14-də Türkmənbaşı şəhərində Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun adından Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və xanımı Mehriban Əliyevanın, Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın və xanımı Əminə Ərdoğanın şərəfinə rəsmi nahar verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkmənistana səfəri dekabrın 14-də başa çatıb.

Türkmənbaşı şəhərinin beynəlxalq aeroportunda dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyevi və birinci xanım Mehriban Əliyevanı Türkmənistan Nazirlər Kabineti sədrinin müavini, xarici işlər naziri Rəşid Meredov və digər rəsmi şəxslər yola saldılar.

Rumıniya Respublikasına işgüzar səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rumıniyanın Prezidenti Klaus Yohannisin dəvəti ilə Buxarestə işgüzar səfərə gəlib.

Dövlətimizin başçısı "Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan Hökumətləri arasında yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş"in imzalanması mərasimi ilə bağlı keçiriləcək plenar iclasda iştirak edəcək.

Dekabrın 17-də Buxarestdə "Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan Hökumətləri arasında yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş"in imzalanması mərasimi ilə bağlı plenar iclas keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev plenar iclasda iştirak edib.

Rumıniya Prezidenti Klaus Yohannis Prezident İlham Əliyevi, Avropa Komissiyasının Prezidenti xanım Ursula Fon der Lyayeni, Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvilini və Macarıstanın Baş naziri Viktor Orbanı qarşıladı.

Sonra birgə foto çəkdirildi.

Plenar iclası açan Rumıniya Prezidenti Klaus Yohannis qonaqları salamladı və çıxış etdi. Dördtərəfli sazişin əhəmiyyətindən danışan Rumıniya Prezidenti bildirdi ki, bu sənəd qeyd olunan ölkələr arasında bir sıra mühüm sahələrdə uzunmüddətli əməkdaşlıq üçün təməl yaradır. Həmçinin perspektivdə hələ görülməli işlərin çox olduğunu qeyd edən Rumıniya Prezidenti dedi: "Növbəti mərhələdə sualtı elektrik enerjisi xətti boyunca rəqəmsal xətti çəkməyi hədəfə alarıq. Dəniz nəqliyyat əlaqələrinin bizim Konstantadakı limanımızdan Gürcüstan istiqamətində genişlənməsi nəzərdə tutulur. Bu səylər Azərbaycanla və sonra Mərkəzi Asiya ilə bağlılığı artıracaq. Potensialımızdan yararlanmaq və dayanıqlılığı artırmaq üçün qarşıda bizi çoxlu işlər gözləyir".

Avropa Komissiyasının Prezidenti Ursula fon der Lyayen isə qeyd etdi ki, bu Saziş Avropa İttifaqını Cənubi Qafqazdakı tərəfdaşlarına daha da yaxınlaşdıracaq və regionlarımıza təmiz enerjiyə keçidə nail olmağa kömək edəcək. Ursula fon der Lyayen sözügedən sənəddə bərpaolunan enerjiyə geniş diqqət ayrılmasından məmnunluğunu ifadə edərək dedi: "Bərpaolunan enerji mənbələrinin artmaqda olan payını inteqrasiya etmək üçün bizə güclü elektrik enerjisi interkonnektorları lazımdır. Məhz buna görə Rumıniya, Gürcüstan və Azərbaycan arasında Qara dənizdən çəkiləcək elektrik xətti olduqca vacibdir. Mən, sadəcə, onu deyə bilərəm ki, bu, çox iddialı bir layihədir. Bu layihə bizi həm rəqəmsal kommunikasiya, həm də enerji üçün Qara dənizin hər iki tərəfindən, həmçinin Xəzər dənizi regionu ilə bağlayacaq. Bərpaolunan enerji mənbələrindən elektrik enerjisini Rumıniya və Macarıstan ərazisindən Avropa İttifaqına gətirməklə bu layihə bizə təchizatın təhlükəsizliyini gücləndirməyə kömək edəcək.

Sonra dövlətimizin başçısı iclasda çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

– Hörmətli həmkarlar.

Xanımlar və cənablar.

Əvvəlcə, məni bu cür mühüm tədbirə dəvət etdiyinə və ev sahibliyinə görə Prezident Yohannisə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bu gün imzalanacaq yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq

haqqında Sazişin icrası Avropanın enerji təhlükəsizliyinə verəcəyimiz ümumi töhfə olacaqdır. Bu Saziş yaşıl enerji dəhlizinin yaradılması istiqamətində atılan mühüm addımdır.

Mən Avropa Komissiyasının Prezidenti xanım Ursula Fon der Lyayenə enerji təhlükəsizliyi və şaxələndirilməsi layihələrində Azərbaycana verdiyi davamlı dəstəyinə görə xüsusi minnətdarlığımı vurğulamaq istərdim.

Bu ilin iyulunda xanım Fon der Lyayenin Azərbaycana səfəri zamanı biz Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında enerji sahəsində strateji tərəfdaşlığa dair Anlaşma Memorandumunu imzaladıq və biz həmin sənədin icrasına artıq başlamışıq. Ötən il Azərbaycanın Avropa İttifaqı bazarına təbii qaz ixracı 8,2 milyard kubmetr təşkil etmişdir, bu il 11,3 milyard kubmetrdir. Növbəti il onun həcmi ən azı 11,6 milyard kubmetr olacaq. Gələn il Azərbaycandan ixrac ediləcək təbii qazın ümumi həcmi təxminən 24 milyard kubmetr olacaq. Müqayisə üçün, 2021-ci ildə o, 19 milyard kubmetr təşkil edirdi.

Dünən Dövlət Neft Şirkəti və Romqaz 2023-cü il yanvarın 1-dən Azərbaycandan Rumıniyaya qazın təchizatı barədə müqavilə imzaladılar. Beləliklə, Azərbaycan özünün qaz təchizatının coğrafiyasını Avropa bazarına qədər genişləndirir. Bu, hamı üçün uduşlu vəziyyətdir, çünki Avropaya öz enerji təhlükəsizliyinin qorunması üçün qaz lazımdır, Azərbaycanın isə özünün nəhəng enerji resursları üçün etibarlı bazara ehtiyacı var.

Bu gün biz Avropaya digər enerji körpüsünü salmağa başlayırıq. Ölkəmiz Avropanın mühüm elektrik enerjisi, əsasən, yaşıl enerji təchizatçısına çevrilməyi planlaşdırır. Azərbaycanın bərpaolunan enerji potensialına gəldikdə, quruda külək və günəş enerjisinin həcmi 27 qiqavatdan çoxdur, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda isə külək enerjisi 157 qiqavat təşkil edir. Ölkəmizin strateji investorlarının biri ilə biz 2027-ci ilə qədər 3 qiqavat külək və 1 qiqavat günəş enerjisini istehsal etməyi planlaşdırırıq. Onların 80 faizi ixrac olunacaq. Biz 2037-ci ilə qədər ən azı 6 qiqavatlıq əlavə gücləri yaratmağı planlaşdırırıq.

Beləliklə, yalnız təkcə bir qlobal enerji şirkəti Azərbaycanda 10 qiqavat yaşıl enerjinin istehsalına yatırımlar etməyi planlaşdırır. İki gün əvvəl Azərbaycanın Energetika Nazirliyi digər qlobal enerji şirkəti ilə çərçivə sazişini imzalayıb. Həmin şirkət Azərbaycanda 12 qiqavata qədər külək və günəş enerjisinin istehsalına sərmayə qoymağı planlaşdırır. Beləliklə, Azərbaycan ixracının birinci mərhələsində ən azı 3 qiqavatlıq əlavə ötürmə gücü yaradılacaqdır.

Məqsədlərimizə nail olmaq üçün biz səmərəli surətdə çalışmalıyıq. Azərbaycan, Gürcüstan, Macarıstan, Rumıniya Avropa İttifaqı ilə sıx əməkdaşlıq və əlaqələndirmə şəraitində bir komanda kimi işləməlidirlər. Mən hamımıza uğurlar arzulayıram.

Sağ olun.

* * *

Rumıniya Prezidenti Klaus Yohannis dedi: “Çıxışınız üçün çox sağ olun, Prezident Əliyev. Eyni zamanda, yanaşmanız üçün də təşəkkür edirəm. Hesab edirəm ki, bu, düzgün yanaşmadır. Mən çox nikbinəm ki, bu dəfə iqtisadiyyatlarımızın yaşıl iqtisadiyyata keçid etməsini bizə söyləmək imkanını verən belə bir komandamız var”.

Sonra çıxış edən Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban hazırkı şəraitdə liderlərin ölkələrinin iqtisadi və enerji təhlükəsizliyini təmin etməli olduqlarını vurğuladı. Hökumət başçısı bütün bunların həll yolunun bərpaolunan enerji mənbələrinin müəyyənləşdirilməsindən və onların Avropaya nəqlindən ibarət olduğunu vurğulayaraq dedi: “Avropa Komissiyasının müdrikliyinə görə biz Azərbaycana çox diqqət yetirdik, onunla əməkdaşlığımızı inkişaf etdirdik. Azərbaycanın və Prezident Əliyevin Avropa İttifaqı ilə əməkdaşlığa həmişə açıq olması təqdirəlayiqdir. Mən özüm də bir il ərzində Avropa İttifaqının həmişə Azərbaycana etibarlı tərəfdaş kimi etibar edə biləcəyinin şahidi olmuşam.

Bu gün enerji sahəsində Macarıstan adından bu sazişi imzalaya bildiyimiz üçün biz Azərbaycandakı, Gürcüstandakı və Rumıniyadakı dostlarımıza, həmçinin Avropa Komissiyasının Prezidentinə minnətdarıq”.

Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili hazırkı geosiyasi çağırışlar fonunda enerji təhlükəsizliyi sahəsindəki aktual məsələlərin həlli baxımından şaxələndirmənin vacibliyinə diqqət çəkdi. Baş nazir vurğuladı ki, Azərbaycan, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan arasında yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Sazişi imzalamaqla ölkələrimiz yaşıl enerji sahəsində sıx əməkdaşlıq etməyə hazır olduqlarını təsdiqlədi.

Rumıniyanın Baş naziri Nikolae Çuke dünyada baş verən hazırkı böhran şəraitində həmrəylik nümayiş etdirməyin və ehtiyatları bir araya gətirməyin vacibliyini qeyd etdi. Baş nazir strateji tərəfdaşlıq haqqında Sazişi enerji sahəsində uzunmüddətli qarşılıqlı əməkdaşlığın gücləndirilməsi istiqamətində mühüm addım kimi dəyərləndirərək dedi: “Mən 2023-cü ilin əvvəlindən başlayaraq Azərbaycan qazının Rumıniyaya çatdırılması ilə bağlı razılığa gəlinməsi istiqamətində irəliləyişi alqışlamaq istəyirəm. Bu, çox gözəl xəbərdir, çünki Rumıniyanın enerji təhlükəsizliyi baxımından əlavə bir müdafiəsi olacaqdır. Bir tərəfdən Azərbaycan Respublikası və Gürcüstan Respublikası arasında, digər tərəfdən isə Avropa arasında yaşıl enerji ticarətinin inkişafını nəzərə alaraq, bərpaolunan enerjinin generasiyası üzrə mövcud potensialdan faydalanmaq bu gün heç vaxt olmadığı qədər mühüm əhəmiyyət kəsb edir”.

Çıxışlardan sonra yekun iclas keçirildi.

Dekabrın 17-də Buxarestdə “Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan Hökumətləri arasında yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş” imzalanıb.

Sazişi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Rumıniyanın Baş naziri Nikolae Çuke, Gürcüstanın Baş naziri İrakli Qaribaşvili, Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban imzalayıblar.

İmzalanma mərasimində Rumıniya Prezidenti Klaus Yohannis və Avropa Komissiyasının Prezidenti xanım Ursula Fon der Lyayen iştirak ediblər.

Dekabrın 17-də Buxarestdə "Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan Hökumətləri arasında yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş"in imzalanma mərasimində iştirak edən nümayəndə heyətləri rəhbərlərinin şərəfinə Rumıniya Prezidenti Klaus Yohannes tərəfindən nahar verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev naharda iştirak edib.

Dekabrın 17-də Buxarestdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rumıniya Prezidenti Klaus Yohannis ilə görüşü olub.

Görüşdə iki ölkə arasında strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin mövcudluğu qeyd edildi, yüksəksəviyyəli qarşılıqlı səfərlərin və görüşlərin əhəmiyyəti vurğulandı. Hər iki ölkənin müvafiq qurumları arasında sıx əməkdaşlığın həyata keçirildiyi bildirildi.

Söhbət zamanı "Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan Hökumətləri arasında yaşıl enerjinin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş"in imzalanmasının əhəmiyyəti qeyd olundu, bu tədbirin Avropanın enerji təhlükəsizliyinə töhfə verdiyi bildirildi. Xüsusilə Avropanın enerji təminatının yaşıl enerji mənbələri hesabına həyata keçirilməsinin əhəmiyyəti vurğulandı və bu işə Azərbaycanın mühüm töhfəsi qeyd olundu.

Görüşdə ikitərəfli münasibətlərlə bağlı da fikir mübadiləsi aparıldı. Yunanıstan-Bolqarıstan İnterkonnektoru işə salındıqdan sonra Azərbaycan qazının qısa müddət ərzində Rumıniyaya nəql edilməsi barədə razılığa gəlindiyi bildirildi və gələn ilin yanvarında bu işə başlanılacağı ifadə edildi. Həmçinin SOCAR-ın Rumıniyada uzun illər uğurla fəaliyyət göstərdiyi vurğulandı, bu fəaliyyətin genişləndirilməsi üçün yaxşı potensialın olduğu bildirildi.

Söhbət əsnasında Azərbaycan-Gürcüstan-Rumıniya marşrutu ilə nəqliyyat-kommunikasiya imkanlarının, yükdaşımaların həcminin artırılmasının mümkünlüyü barədə də fikir mübadiləsi aparıldı. Bunun, eyni zamanda, Xəzər dənizi hövzəsi ilə Qara dəniz hövzəsi ölkələri arasında iqtisadi əməkdaşlıq işinə töhfə verəcəyi qeyd edildi. Bu proseslərin öz növbəsində Mərkəzi Asiya ilə Avropa arasında tranzit əlaqələrinin gücləndirilməsi baxımından əhəmiyyəti vurğulandı.

Eyni zamanda, Azərbaycan-Avropa İttifaqı əlaqələrinə toxunuldu, bu əməkdaşlığın inkişafından məmnunluq ifadə olundu. Həmçinin Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında yeni saziş üzrə danışıqların uğurla davam etdirildiyi bildirildi.

Söhbət zamanı əməkdaşlığın perspektivləri və qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rumıniyaya işgüzar səfəri dekabrın 17-də başa çatıb.

Rusiya Federasiyasına işgüzar səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə MDB dövlət başçılarının iclasında iştirak etmək üçün dekabrın 26-da Sankt-Peterburq şəhərinə işgüzar səfərə gəlib.

Sankt-Peterburq şəhərinin Pulkovo-2 hava limanında dövlətimizin başçısını Sankt-Peterburq şəhərinin qubernatoru Aleksandr Beqlov, Leninqrad vilayətinin qubernatoru Aleksandr Drozdenko və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Dekabrın 26-da Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində MDB dövlət başçılarının iclası keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iclasda iştirak edib.

Rusiya Prezidenti Vladimir Putin Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi qarşılayıb.

Sonra birgə foto çəkdirilib.

Rusiya Prezidenti Vladimir Putin iclasda çıxış edib.

Dekabrın 26-da Sankt-Peterburqda MDB dövlət başçılarının qeyri-rəsmi naharı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev naharda iştirak edib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərinə işgüzar səfəri dekabrın 26-da başa çatıb.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN NİTQLƏRİ, ÇIXIŞLARI VƏ MÜSAHİBƏLƏRİ

Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri Cəbrayıl şəhərində mətbuata birgə bəyanatlarla çıxış ediblər

Oktyabrın 20-də Cəbrayıl şəhərində təkbətək görüş başa çatandan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan mətbuata birgə bəyanatlarla çıxış ediblər.

Əvvəlcə dövlətimizin başçısı bəyanatla çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı

– Əziz qardaşım, hörmətli Cümhurbaşqanı.

Əziz qonaqlar.

Bu gün ölkəmizin həyatında çox əlamətdar bir gündür. Əziz qardaşımı Cəbrayılda, Zəngilanda salamlamaq, “Xoş gəlmisiniz!” demək mənim üçün böyük şərəfdir. Bu gün biz birlikdə Zəngilan Hava Limanının açılışını qeyd etdik. Bir il bundan əvvəl əziz qardaşımın iştirakı ilə Füzuli Hava Limanını bir yerdə açdıq, bu gün Zəngilan Hava Limanını açdıq. Yəni, bu, onu göstərir ki, biz bütün xoş günlərdə bərabərik.

Bugünkü gün Qarabağ və Şərqi Zəngəzur üçün çox önəmli bir gündür. Bu gün Zəngilan şəhərinin işğaldan azad olunmasının ikinci ildönümüdür. Düz iki il bundan əvvəl erməni işğalına son qoyuldu. Azərbaycan Ordusu Zəngilan şəhərini azad etdi və məhz belə bir gündə Türkiyə Prezidentinin Azərbaycanda, Zəngilanda və Cəbrayılda olması xüsusi məna daşıyır.

Zəngilanın azad olunmasından bir neçə gün sonra Qubadlı erməni işğalından azad edildi və Azərbaycan Ordusunun bir qruplaşması Laçın istiqamətində irəliləməyə başlamışdı, digər qruplaşma isə Şuşaya istiqamət götürmüşdü. Alınmaz qala sayılan Şuşa noyabrın 8-də erməni işğalından azad edilmişdir, Azərbaycan Bayrağı qaldırılmışdır və ondan sonra Ermənistan təslim oldu.

Bütün bu şanlı tarix bizim müştərək tariximizdir. Çünki İkinci Qarabağ savaşının ilk saatlarından əziz qardaşım, Türkiyə Cümhurbaşqanı Rəcəb Tayyib Ərdoğan Azərbaycana dəstək ifadə etdi. Bildirdi ki, Azərbaycan yalnız deyil, Türkiyə Azərbaycanın yanındadır. Bu siyasi və mənəvi dəstək savaşın son gününə qədər davam edirdi. Bu, bizə əlavə güc verirdi, bu, bəzi qüvvələrin bu məsələyə müdaxiləsinin qabağını alırdı. Türkiyə-Azərbaycan birliyi bir daha zəfər çaldı. Bu gün biz bərpa edilən Qarabağda və Zəngəzurda yenə də Türkiyə-Azərbaycan birliyini görürük. Genişmiqyaslı bərpa-quruculuq işləri aparılır. Bu gün əziz qardaşımla bərabər həm dəmir yolunun inşası ilə tanış olduq, “Dost Aqropark”ın açılışını birlikdə qeyd etdik. Bu da bu bölgəyə birinci özəl sərmayədir və bu aqroparkın adı da - “Dost Aqropark” özlüyündə hər şeyi deyir. İnşaat, yol çəkilişi işlərində Türkiyə şirkətləri bizimlə bərabər çalışır. Biz Türkiyə şirkətlərinə minnətdarıq ki, qısa müddət ərzində böyük işlər görür. Yolların, - yolların bir hissəsi artıq hazır vəziyyətdədir, - dəmir yolları, eyni zamanda, 33 tunelin inşası nəzərdə tutulmuşdur. Onların bir neçəsində fəal iş gedir. Tunellərin ümumi uzunluğu 50 kilometrdən çoxdur, 84 körpü tikiləcək, onların bir qismi inşa edilmişdir. Körpülərin ümumi uzunluğu 12 kilometrdir. Bu, ancaq birinci mərhələdə görülən və görüləcək işlərdir. Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru tam bərpa etmək üçün daha böyük işlər görüləcək və biz bunu edəcəyik.

Bu gün bizim rəsmi mərasimimiz Cəbrayıl şəhərində keçirildi. Əslində, Cəbrayıl şəhəri yoxdur, çünki bax burada, oturduğumuz yerdə binalar olub, insanlar yaşayıb, həyat qaynayıb. Amma erməni işğalı dövründə ermənilər bizim bütün şəhərlərimizi, kəndlərimizi yerləbir etmişlər. Cəbrayıl şəhərindən bax bu dağılmış binalar qalıb. Bu dağıntılar Birinci Qarabağ savaşında deyil, məhz işğal dövründə ermənilər tərəfindən törədilmişdir. Görün onlarda Azərbaycan xalqına qarşı nə qədər nifrət var idi ki, bütün binaları yerlə-yeksan etdilər. Bunun əsas məqsədi ondan ibarət idi ki, azərbaycanlılar heç vaxt bu torpaqlara qayıtmasınlar, qayıtmağa yer olmasın. Ancaq biz qayıtmışıq, qan tökərək qayıtmışıq, savaşaraq, döyüşərək qayıtmışıq və bu gün artıq həyat bu bölgəyə qayıdıb, Ağalı kəndinin timsalında biz bunu görürük. Dünən mən Ağalı kəndində idim, məktəbə getmişdim. Məktəbdə 70 uşaq oxuyur. Yəni, o uşaqların heç biri buranı görməyib. Hətta onların bir çoxunun valideynləri də işğal dövründə doğulub, bir çoxları işğal baş verəndə özləri uşaq idi. Amma onlar qayıdıblar. Çünki torpaq çəkir, Vətən çəkir və hamımız qayıdacağıq. Bütün keçmiş məcburi köçkünlər qayıdacaqlar. Biz onların qayıdışı üçün əlimizdən gələni edirik, gecə-gündüz çalışırıq və bu bərpa-quruculuq işlərində türk qardaşlarımız bizimlə bir yerdədirlər.

Bu gün Türkiyə-Azərbaycan birliyinin, qardaşlığının növbəti təntənəsidir. Türkiyə kimi qüdrətli ölkə bizim qardaşımızdır, bu, bizim üçün böyük xoşbəxtlikdir. İkinci Qarabağ savaşı, savaşdan sonrakı dövr bu birliyi daha da gücləndirdi. Keçən il biz Şuşada Şuşa Bəyannaməsini imzaladıq və Türkiyə və Azərbaycan rəsmən müttəfiq oldu. Bütün sahələrdə müttəfiq oldu və bu, həm xalqlarımıza ciddi gözaydınlığıdır, eyni zamanda, bölgəyə və dünyaya ciddi mesajdır. Çünki Türkiyə-Azərbaycan birliyi bölgədə çox önəmli bir amildir. Bu, sülh, sabitlik amilidir. Ancaq, eyni zamanda, əgər kimsə yenə də bizə qarşı ədalətsiz hərəkət etmək istəsə, əlbəttə ki, bu amili ciddi nəzərə almalıdır.

Əziz Qardaşımın liderliyi sayəsində Türkiyə son illər böyük uğurlu yol keçib, dünya çapında güc mərkəzinə çevrilib. Türkiyədəki sabitlik, inkişaf göz qabağındadır. Bu gün dünyanın bir çox ölkələrində böhran yaşanır, ölkələr idarəolunmaz vəziyyətə düşür, iqtisadi çətinliklər, sıxıntılar insanların haqlı etirazına səbəb olur. Türkiyə isə inamla irəliləyir, nəhəng layihələr gerçəkləşdirir, bölgədə söz sahibidir, dünyada önəmli güc mərkəzidir. Hər kəs bununla hesablaşmalıdır və hər kəs bilməlidir ki, bu uğurların səbəbkarı mənim qardaşım Rəcəb Tayyib Ərdoğandır. Azərbaycanda Tayyib bəyə çox böyük hörmət, məhəbbət vardır və bunu Azərbaycana gələn hər bir insan görür.

İkinci Qarabağ savaşından sonra Türkiyə-Azərbaycan qardaşlığı, birliyi daha da yüksək pilləyə qalxıb. Yəqin siz də görürsünüz ki, hər yerdə Azərbaycan və Türkiyə bayraqları bir yerdə dalğalanır. Bu, ürəkdən gələn duyğulardır, bu, əcdadlarımızdan qalan mirasdır, onların vəsiyyətidir və bu, zəmanəmizin tələbidir. Bu gün əziz Qardaşımın böyük heyətlə, hökumət nümayəndələri ilə burada olması bir daha onu göstərir ki, biz hər zaman olduğu kimi, bir yerdəyik və bir yerdə olacağıq. Bundan sonra bölgədə gedən işlər, əlbəttə ki, Türkiyə və Azərbaycanın fəal iştirakı və izni ilə aparılacaq. İstər siyasi təşəbbüslər, iqtisadiyyat, enerji, nəqliyyat – bütün bu sahələrdə bizim işbirliyimiz artıq regional çərçivədən çıxıb, beynəlxalq səviyyəyə qalxıbdır.

Əziz Qardaşım, bu əziz gündə bizimlə bərabər olduğunuz üçün Sizə bir daha təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Qardaş Türkiyə xalqına xoşbəxtlik, sülh arzulamaq istəyirəm. Yaşasın Türkiyə-Azərbaycan birliyi, qardaşlığı!

* * *

Sonra Türkiyə Prezidenti bəyanatla çıxış etdi.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın bəyanatı

– Hörmətli cənab Prezident, əziz Qardaşım.

Hörmətli nazirlər.

Sizləri ən səmimi hisslərimlə, məhəbbətlə salamlayıram.

Əvvəlcə, Can Azərbaycanın iki gün əvvəl qeyd etdiyi Müstəqilliyin Bərpası Gününü bir daha təbrik edirəm.

İşğaldan azad edilən qədim Azərbaycan torpaqlarında bir il ərzində ikinci hava limanının açılışında iştirak etmək, ikinci hava limanını həqiqətən müasir dünyanın müşahidə etdiyi şəkildə ən müasir hava limanlarından biri olaraq açmaq bu qədər çətin dövrdən sonra hər ölkənin bacara biləcəyi bir iş deyildir. İndi sağıma, soluma baxıram, işğal dövründə Cəbrayılı nə hala salmışlar. Mən Qardaşımdan soruşdum, dedim, bu ATƏT, Avropa İttifaqı buraları gəlib görmədimi? Yox, gəlmirlər. Niyə gəlmirlər? Çünki öz üzqaralarını görəcəklər, Qərbin etdiklərini görəcəklər. Onlar burada dəstəklədikləri həmin işğal dövründə Cəbrayılı, Qarabağın digər bölgələrini nə hala gətirdiklərini görəcəklər. Təbii ki, bunları görmək istəmirlər. Əslində, onlar nələr törədildiyini bilirlər.

Amma bunu görəndən sonra bu barədə danışdıq, bu işləri mütləq ədalət mühakiməsinə verərək, bunların təzminatını tələb etmək lazımdır. Bunların təzminatını istəyərək onları dalana dirəmək lazımdır. Dünya Qərbi çox yaxşı tanımalıdır, hamımız birlikdə tanıtmalıyıq.

Dağıdılmış, yerlə-yeksan edilmiş bu bölgələr hazırda qardaşım İlham Əliyevin liderliyi ilə bənzərinə az rast gəlinən böyük bir inkişaf həmləsi ilə yenidən dirçəlir. Körpüləri, dəmir yolları, avtomobil yolları, magistralları ilə yenidən bir Azərbaycan inşa edilir. İndi biz bunları yaşayırıq, görürük. Eşidərək deyil, görərək bu ifadələri işlədirik. Bu, təbii ki, başda qardaşım İlham Əliyev olmaqla, bütün komandası ilə əl-ələ verərək atdıqları addımlar, gördükləri işlərlə bu qədər qısa müddətdə Azərbaycan, necə deyərlər, burada sıfırdan başlayaraq yenidən ayağa qalxır.

Bu gün Zəngilanda açılışını etdiyimiz Beynəlxalq Hava Limanı Azərbaycanın qəhrəmanlıq dastanından sonra indi də Qarabağın inkişaf dastanının yazılmasının bir göstəricisidir. Belə mühüm bir layihədə türk şirkətlərinin də yer alması bizim üçün də ayrıca bir iftixar mənbəyidir.

Azərbaycanlı qardaşlarımızın azad edilən torpaqlara qayıtmağa başlamaları da bizi həddindən artıq sevindirir. Böyük Qayıdış prosesi çərçivəsində azərbaycanlı qardaşlarımızın "Ağıllı kənd" konsepsiyasına uyğun inşa edilən Ağalı kəndində məskunlaşmaları ilə Vətən həsrətlərinin, İnşallah, başa çatdığını görürük. Ağalı kəndini gördük, oraya bundan sonra artıq kənd deyə bilmərik. Ora artıq müasir bir şəhər kimi inkişaf edir.

Onun yanında "Dost Aqropark"ı gördük, orada kənd təsərrüfatı, o cümlədən heyvandarlıq sahəsində həqiqətən çox mühüm addım atılmışdır. Bir il əvvəl təməlqoyma mərasiminə gələndə çox fərqli bir ərazi idi. Amma indi kənd təsərrüfatı sahəsində çox ciddi iş görülərək bu ərazinin necə dirçəldildiyini gördük. Burada təxminən üç min baş cins qaramalın olması, bu imkanın da dəyərləndirilərək bir tərəfdən onların kəsimi, digər tərəfdən bəslənməsi, artırılması – bu istiqamətdə görülən işlərlə bu addım həqiqətən də Böyük Qayıdış layihəsinin həyata keçirilməsidir.

Yolda gələrkən hörmətli Qardaşım bəzi məsələləri də mənə izah etdi. Misal üçün, burada ən önəmli məsələ sudur. Su məsələsinə gəldikdə, qısa müddətdə burada su anbarının inşası ilə bu problem də aradan qaldırılacaq. Beləliklə, bu tarlalarda kənd təsərrüfatının inkişafı sayəsində çox ciddi nəticə əldə edəcəklərini söylədilər, həqiqətən bizim də gördüyümüz və inandığımız budur.

Çox qısa müddətdə burada kənd təsərrüfatı sahəsində də ciddi nəticələrin əldə edilə biləcəyini gördük. Ot bağlamalarının düzülüşü bizə o nəticəni göstərir. Biz də tədbiri ot bağlamalarının üzərində oturaraq izlədik. Buna görə də təbrik edirik. Yəni, minaların yerini artıq bunlar alıb. İnfrastruktur problemini tamamilə aradan qaldırmağa çalışırlar. Zənn edi-

rəm ki, bir ildən sonra gələndə Cəbrayıl yolunun çox fərqli vəziyyətdə olacağını görəcəyik. Çünki burada da infrastruktur məsələləri ilə bağlı ciddi addımlar atılır. Burada da "Cengiz", "Kalyon" şirkətlərinin müştərək fəaliyyəti ilə bu addımlar da atılmışdır. Ötən səfərimdən bir il sonra burada asfaltlanma işlərinin aparıldığını, körpülərin inşa olunduğunu, bu gün təməlini qoyduğumuz dəmir yolu ilə bağlı addımların atıldığını gördük. Dəmir yolunun buraya gətirilməsi buradakı inkişaf hərəkatının həqiqətən böyük bir layihə olaraq necə sürətlə həyata keçirilməsinin nümayişi baxımından böyük önəm daşıyır.

Qarabağın inkişaf planı çərçivəsində başda kənd təsərrüfatı, "yaşıl enerji" və "ağıllı şəhərlər" olmaqla, bütün layihələrdə Türkiyə Azərbaycanın yanında olmağa hazırdır.

Artıq həmrəylik əsasında atdığımız addımlar var. Bunları inkişaf etdirərək daha mühüm və nəhəng layihələri birlikdə həyata keçirməyə hazırıq. Təbii ki, mühüm addımlardan daha biri olan - Cəbrayılda təməlini qoyduğumuz "Azərbaycan-Türkiyə Beynəlxalq Meşə Təlim Mərkəzi", "Ağıllı Tingçilik" və "Dostluq Meşəsi" Kompleksi də həmrəyliyimizin rəmzidir.

Hörmətli media nümayəndələri, Naxçıvanı Azərbaycanın qərb rayonları ilə birləşdirəcək Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı bəzi dairələrdəki qorxu və narahatlıq mənə görə reallıqdan uzaqdır. Yəni, artıq bütün Qarabağla bağlı atılan bu addımlardan sonra belə bir qorxuya ehtiyac yoxdur. Azərbaycan əmin addımlarla yoluna davam edir. Bu yol bölgənin sülh, əmin-amanlıq və sabitliyinə töhfə verəcəyi kimi, Xəzərdən keçməklə Şərq-Qərb, Orta Dəhliz marşrutları üzərində yerləşən bütün ölkələr üçün ticarət və sərmayə imkanları təqdim edəcək.

Azərbaycan 44 günlük Vətən müharibəsində öz torpaqlarını işğaldan azad edib, 30 ildir verilməyən haqqını geri alıb. Ermənistan ilə müzakirələrdə səmimi addımlar atan və müsbət təkliflər irəli sürən Azərbaycan əsas hədəfinin davamlı sülh, firavanlıq və sabitlik olduğunu ortaya qoyub. Hər zaman söylədiyim kimi, sülhün uduzanı olmaz. Yeganə məqsədimiz bölgəmizin firavan gələcəyini inşa etməkdir.

Azərbaycan-Ermənistan və Türkiyə-Ermənistan normallaşdırma prosesləri bir-birini dəstəkləyəcək şəkildə irəliləməkdədir. Açılan bu fürsət pəncərəsini yaxşı dəyərləndirmək lazımdır.

Hörmətli media nümayəndələri, Cümhuriyyətimizin 100-cü ilini qeyd edəcəyimiz 2023-cü ilin Azərbaycanda da "Heydər Əliyev İli" olaraq qəbul edilməsindən məmnunluq duyuruq. Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin əziz xatirəsini birlikdə yaşatmağa davam edəcəyik.

Sözlərimi bu düşüncələrlə yekunlaşdırarkən şəxsən mənə və nümayəndə heyətimə göstərilən qonaqpərvərliyə görə xüsusilə millətim adından minnətdarlığımı ifadə edir, təşəkkürümü bildirirəm.

Rəbbim birliyimizi, bərabərliyimizi əbədi etsin! Yaşasın Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığı!

İlham Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 30 illiyi münasibətilə keçirilən tədbirdə çıxış edib

Noyabrın 21-də Heydər Əliyev Mərkəzində Yeni Azərbaycan Partiyasının (YAP) yaradılmasının 30 illiyi münasibətilə tədbir keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Yeni Azərbaycan Partiyasının Sədri İlham Əliyev tədbirdə çıxış edib.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

– Hörmətli Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri.

Hörmətli qonaqlar, xanımlar və cənablar.

Bu gün biz Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasının 30-cu ildönümünü qeyd edirik. Bu münasibətlə Yeni Azərbaycan Partiyasının bütün üzvlərini ürəkdən təbrik edirəm.

Partiyamızın yaranması tarixi hadisə idi. O vaxt gənc Azərbaycan Respublikası çətin günlər yaşayırdı. Müstəqilliyimizin cəmi bir yaşı var idi və müstəqilliyimizin birinci ili çox ağır keçmişdir, bəzi hallarda xalqımız böyük faciələrlə üzləşmişdir. Belə bir vəziyyətdə Azərbaycanın görkəmli nümayəndələri, vətənpərvər insanlar, ölkənin gələcəyini düşünən insanlar ölkəmizin nicat yolunu Heydər Əliyevin simasında görürdülər və məhz buna görə Ulu Öndərə müraciət ünvanlamışdılar. Bu müraciəti ünvanlayan məşhur "91-lər" öz tarixi missiyasını şərəflə yerinə yetirdilər. Çünki məhz bu müraciət əsasında, bu müraciətə cavab olaraq Yeni Azərbaycan Partiyasının təsis konfransı Naxçıvanda keçirilmişdir. Təsis konfransında ölkəmizin bütün bölgələrindən 500-dən çox nümayəndə iştirak edirdi və onların tarixi qərarları ölkəmizin yeni səhifəsinin açılmasına gətirib çıxardı.

Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvanda keçirilmiş birinci təsis konfransı, bir daha demək istəyirəm, tarixi hadisə idi. Ulu Öndərin sədrliyi ilə keçirilmiş bu konfransdan sonra ölkəmizdə yeni siyasi qüvvə yaranmışdır. Yeni Azərbaycan Partiyası yarananda müxalifət partiyası kimi yaranmışdır və dövlətin ağır problemlərinin, yükünün bir hissəsini öz üzərinə götürmək böyük məsuliyyət tələb edən addım idi. Çünki o vaxt, bir daha demək istəyirəm, ölkədə gedən proseslər çox narahatedici idi və Azərbaycanın görkəmli nümayəndələrinin məhz Heydər Əliyevə müraciət etməsi bu zərurətdən doğurdu. Çünki ölkə artıq

idarəolunmaz vəziyyətə düşmüşdü, bir il ərzində dövlətçiliyin əsasları qoyulmamışdı, demokratik inkişaf ləng gedirdi, əslində, geriyə addımlar atılırdı. Biz təkcə senzuranın tətbiq edilməsini yada salsaq, demək kifayətdir ki, o vaxt demokratik mühitdən söhbət gedə bilməzdi. Yeni Azərbaycan Partiyasının təsis konfransının məhz Naxçıvanda keçirilməsi də buna bağlı idi. O vaxt Bakıda bu konfransın keçirilməsinə icazə verilməmişdi. Yəni, demokratik dəyərlər elan olunsa da, Azərbaycan xalqı faktiki olaraq həyatda bunun əksini görürdü. Media azadlığı yox idi, iqtisadiyyat çox ağır vəziyyətdə idi, insanların sosial vəziyyəti gündən-günə ağırlaşırdı, yoxsulluq təxminən 90 faizə çatmışdı, sənaye istehsalı iflic vəziyyətdə idi. Bizim sənayemizin aparıcı sahəsi olan neft-qaz sənayesi də böyük tənəzzülə uğramışdı və faktiki olaraq ölkəmizdə elektrik enerjisi böhranı hökm sürürdü. Nizami ordu yaradılmamışdı, inflyasiya ikirəqəmlidən üçrəqəmliyə keçirdi. Yəni, budur 1992-ci ilin noyabr ayında ölkəmizdə yaranmış vəziyyət.

Əlbəttə ki, torpaqlarımızın işğal altına düşməsi vəziyyətimizi daha da ağırlaşdırırdı. 1992-ci ilin may ayında Şuşa və Laçının işğal altına düşməsi həm mənəvi cəhətdən, eyni zamanda, hərbi-strateji nöqteyi-nəzərdən böyük faciə idi. Çünki beləliklə, o vaxt "Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti" adlandırılan ərazi ilə Ermənistan arasında coğrafi bağlantı təmin edildi. Hər kəs yaxşı görürdü ki, əgər işlər belə davam etsə, Kəlbəcərin də işğalı qaçılmaz olacaqdır. Əfsuslar ki, belə də oldu. Yəni, 1993-cü ilin aprelində Kəlbəcər də işğal altına düşdü və beləliklə, ərazimizin böyük hissəsi nəzarətimizdən çıxmışdı.

Heydər Əliyevə cəmiyyətdə inam çox yüksək səviyyədə idi. Bu inamın əsas səbəbləri o idi ki, Azərbaycanda işlədiyi dövrdə o həmişə xalqa xidmət edirdi, həmişə xalqın qayğıları ilə yaşayırdı, həmişə xalqla birlikdə idi, bir yerdə idi. Məhz onun rəhbərliyi altında Azərbaycan 1970-80-ci illərin əvvəllərində sovet məkanında ən geridə qalmış respublikadan ən qabaqcıl respublikaların birinə çevrilmişdir və bütün statistik göstəricilər bunu təsdiqləyir. Eyni zamanda, Azərbaycanda yaşayan vətəndaşların həyat səviyyəsi ildən-ilə yaxşılaşırdı, xüsusilə kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan insanlar öz həyatını yenidən qura bilmişdilər. Xalqımızın Heydər Əliyevə inamı, yenə də deyirəm, misilsiz idi. Xüsusilə xalqımızın 1980-ci illərdə üzləşdiyi faciə bir daha göstərirdi ki, xalqımız yalnız Heydər Əliyevi rəhbər vəzifədə görmək istəyir. Çünki onun çalışdığı dövrdə – nə 1969–1982-ci illərdə Azərbaycanda birinci şəxs kimi çalışdığı dövrdə, nə 1982–1987-ci illərdə Moskvada Siyasi Büronun üzvü kimi çalışdığı dövrdə bir dəfə də olsun Qarabağda separatist qüvvələr baş qaldıra bilmədilər.

Halbuki belə meyillər var idi, ondan əvvəlki dövrlərdə də var idi. Heydər Əliyev bütün vəzifələrdən istefa verəndən iki həftə keçməmiş erməni separatçıları artıq Qarabağın Azərbaycandan ayrılıb Ermənistana birləşməsi ilə bağlı məsələ qaldırmışdılar. Yəni, bu amillər göstərir ki, Ulu Öndər pensiyada olanda da, xalqımız üçün ən faciəvi günlərdə də xalqla birlikdə idi. 20 Yanvar faciəsinin ertəsi günü Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək sovet hökumətini, Kommunist Partiyasını – uzun illər xidmət etdiyi partiyanı ittiham etmişdir, bu dəhşətli cinayəti qınamışdır. Bütün bunlar və eyni zamanda, Naxçıvanda çalışdığı dövrdə müstəqilliyə doğru atılan addımlar, o cümlədən Azərbaycan Demokratik Respublikasının Dövlət Bayrağının Naxçıvanda rəsmi bayraq kimi təsis edilməsi və digər addımlar, həmçinin Naxçıvanın erməni işğalından qorunması xalqın ona inamını daha da artırırdı və bütün bu amillər nəticədə xalqımızın müdrikliyinə əsaslanaraq gələcəkdə Azərbaycanı böyük bəlalardan qurtara bilmişdir.

YAP-ın təsis konfransından yeddi ay keçəndən sonra Heydər Əliyev xalqın tələbi ilə Bakıya dəvət edildi, parlamentin sədri seçildi, 11 ay keçəndən sonra - oktyabr ayında isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi. Beləliklə, tariximizin o qara səhifəsi bağlanmışdır.

Ölkə qarşısında çox ciddi, böyük problemlər var idi. Məhz Heydər Əliyevin cəsarəti, zəkası, təcrübəsi, xalqın ona olan inamı və əlbəttə, Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinin fəaliyyəti, ictimai fəalların fəaliyyəti birlikdə bizə imkan verdi ki, bu çətin vəziyyətdən şərəflə çıxaq. Məhz Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə ölkəmizin strateji xəttini müəyyən edən əsas addımlar atılmışdır. İlk növbədə, Konstitusiya qəbul edilmişdir. Təsəvvür edin ki, Heydər Əliyev hakimiyyətə gələnə qədər Azərbaycan artıq müstəqil dövlət idi, amma bizim Konstitusiyamız yox idi. Konstitusiyanın qəbul edilməsi çox önəmli tarixi hadisədir. Dövlətçiliyin əsasları qoyulmuşdur, dövlət təsisatları düzgün zəmində formalaşmışdır. Biz beynəlxalq aləmdə bizə qarşı olan əsassız mövqeyə düzəlişlər edə bildik, tam aradan qaldırmadıq, çünki beynəlxalq müstəvidə bizə qarşı çox ciddi qüvvələr fəaliyyət göstərirdi. Amma hər halda biz beynəlxalq təcridi, o cümlədən informasiya blokadasını yara bildik, Azərbaycan həqiqətlərini dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdıra bildik.

Biz Ulu Öndərin rəhbərliyi ilə çox ciddi iqtisadi islahatlara start verdik. İqtisadiyyatın bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında qurulması məhz o illərdə öz əksini tapmışdır. Azərbaycanın gələcəkdə dünyəvi dövlət kimi inkişafı məhz o illərdə təsbit edilmişdir. Bizim xarici siyasətimizlə milli maraqlar üzərində apardığımız işlər məhz o illərdə xalqa təqdim edilmiş və xalq tərəfindən dəstəklənmişdir. Bir çox başqa sahələrdə, o cümlədən ordu quruculuğu sahəsində atılan addımlar bir neçə ildən sonra imkan verdi ki, biz doğrudan da güclü və nizami ordu yaradaq. Bu gün bütün Azərbaycan xalqı Ordumuzla fəxr edir. Yəni, bu tarixi addımlar ölkəmizin uzunmüddətli strateji inkişaf modelini özündə ehtiva edirdi. Əlbəttə ki, bütün planlarımızı həyata keçirmək üçün bizim güclü maliyyə imkanlarımız olmalı idi. Yaxşı başa düşürdük ki, xarici sərmayələr gəlmədən buna nail olmaq mümkün deyil. Xarici sərmayələrin

ölkəyə qoyulması üçün də ilk növbədə sabitlik olmalı idi və bu sabitlik yaradıldı. O ölkədə ki, 1991-1993-cü illərdə Azərbaycan xalqı faktiki olaraq sabitlik nədir bilmirdi. Qanunsuz silahlı birləşmələr meydan oxuyurdu, Bakı və digər şəhərlərin küçələrində əli avtomatlı insanlar faktiki olaraq hökmranlıq edirdi, kütləvi itaətsizlik hökm sürürdü. Belə bir vəziyyətdə sabitliyi yaratmaq ancaq Heydər Əliyevin nüfuzu, onun cəsarəti və xalqın ona olan inamı hesabına mümkün idi və xarici sərmayələr də ondan sonra dərhal gəlməyə başlamışdır. Məşhur "Əsrin kontraktı" və neft-qaz sahəsində ondan sonra aparılan işlər o vaxt güclü maliyyə zəmini yaratdı. O vaxt atılan addımlar və qəbul edilmiş qərarlar bu gün bizə imkan verir ki, müstəqil iqtisadi siyasət aparaq və beynəlxalq müstəvidə müstəqil ölkə kimi özümüzü təsdiqləyək.

Yəni, 1993–2003-cü illərdə dövlətçiliyimizin çox möhkəm əsasları qoyuldu. Bu illəri sabitlik və inkişaf illəri kimi xarakterizə etmək olar. Əsas məsələ odur ki, bu siyasət davam etdirilməli idi. Azərbaycan xalqı 2003-cü ildə bir daha müdriklik göstərərək, məhz Ulu Öndərin şəxsiyyətinə olan hörməti ifadə edərək Heydər Əliyev siyasətinə səs verdi. Mən 2003-cü ildə xalqa söz vermişdim ki, bu yoldan dönməyəcəyəm. Son 19 ilin hadisələri onu göstərir ki, belə də oldu, Ulu Öndərin bütün tapşırıqları, bütün tövsiyələri yerinə yetirildi. O, öz siyasi vəsiyyətində demişdir ki, bir çox işlər görüldü, ancaq görə bilmədiyimiz işləri mənim davamçılarım görəcək, belə də oldu. Biz onun siyasi xəttini davam və inkişaf etdirərək güclü Azərbaycan dövləti qurduq ki, sözün əsl mənasında, hər bir azərbaycanlı bu dövlətlə, doğma dövlətimizlə fəxr edir. Biz iqtisadi islahatları dərinləşdirdik və son 19 ildə bu sahədə görülən işlər göz qabağındadır. Təkcə onu demək kifayətdir ki, 2003-cü ildən bu günə qədər bizim iqtisadiyyatımız 3 dəfədən çox artmışdır. Bu il iqtisadiyyatımız rekord həddə çatacaq. İlin sonuna qədər gözlənilən proqnoz onu deyir ki, iqtisadiyyatımız 130 milyard manata çatacaq. Bu, rekord göstəricidir.

Bizim uğurlu iqtisadi-maliyyə siyasətimiz nəticəsində xarici dövlət borcumuzu əhəmiyyətli dərəcədə aşağı sala bilmişik. Bu da həm bu gün üçün, həm gələcək nəsillər üçün böyük üstünlük təşkil edir. Bu gün ona görə ki, bizim kredit reytinqimiz yaxşılaşır. Gələcək nəsillər üçün ona görə ki, bu yük gələcək nəsillərin üzərinə düşməyəcək. Bir neçə il bundan əvvəl mənim göstərişimlə aparılan islahatlar nəticəsində bu ilin sonuna biz xarici borcumuzun ümumi daxili məhsuldakı payını 10 faizə qədər endirəcəyik. Əgər valyuta ehtiyatlarımızı götürsək, bizim valyuta ehtiyatlarımız xarici borcdan 8 dəfə çoxdur. Yəni, ancaq nadir ölkələr bu göstəricilərlə fəxr edə bilər.

Əlbəttə ki, bu gün hələ də görüləsi işlər çoxdur. İqtisadiyyatımızın şəffaflaşdırılması, xoşagəlməz hallara qarşı mübarizə, kölgə iqtisadiyyatının həcminin əhəmiyyətli dərəcədə azaldılması, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, inhisarçılığa qarşı daha ciddi mübarizə - bütün bunlar gündəlikdə duran məsələlərdir. O cümlədən dövlət şirkətlərində korporativ idarəetmə üsulunun tətbiq edilməsi bu günün reallıqlarını əks etdirir. Əminəm ki, bu gün aparılan iqtisadi islahatlar - strateji xətt üzrə aparılan bu islahatlar yaxın gələcəkdə də bizə əlavə imkanlar verəcək. O cümlədən Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru öz hesabımıza yenidən qurmaq və bütün məqsədlərə çatmaq üçün bizə mütləq güclü iqtisadiyyat bundan sonra da lazım olacaq. Çünki bu, əsasdır. O ölkələr ki, iqtisadi cəhətdən digər ölkələrdən, yaxud da ki, beynəlxalq maliyyə qurumlarından asılıdır, o ölkələr faktiki olaraq müstəqil siyasət aparmaqda çətinlik çəkirlər. Biz isə hər zaman istəyirdik ki, bizim siyasətimiz ancaq xalqımızın iradəsini əks etdirsin. Biz istəyirdik ki, heç bir kənar qüvvə bizim iradəmizə təsir edə bilməsin və belə bir imkan olmasın. Ona görə iqtisadi güc, iqtisadi müstəqillik bütün başqa sahələrdəki fəaliyyətin təməlidir. Ulu Öndərin yolu ilə gedərək biz, əlbəttə, bu gün dünyada baş verən dəyişikliklərə də çox diqqətlə yanaşırıq, ən mütərəqqi təcrübəni Azərbaycanda tətbiq edirik. Əminəm ki, növbəti illərdə bu sahədə istədiyimizə nail olacağıq.

Biz yoxsulluğu əhəmiyyətli dərəcədə azalda bilmişik. Hətta pandemiya dövründə yoxsulluq bir qədər artsa da postpandemiya dövründə görülmüş işlər nəticəsində minimum əməkhaqqının, pensiyanın minimum məbləğinin müntəzəm olaraq artırılması nəticəsində yoxsulluğu da biz təqribən 5 faiz ətrafında saxlayırıq. Bu da dünya miqyasında çox gözəl göstəricidir. Burada həm dövlət siyasəti, həm iqtisadi-maliyyə sektorundakı şəffaflıq, eyni zamanda, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, yerli və xarici sərmayələrin bundan sonra da qeyri-neft sektoruna cəlb edilməsi əsas amillərdən biri olacaq.

Azərbaycan dövləti Ulu Öndərin bizə etdiyi vəsiyyət əsasında milli-mənəvi dəyərlər üzərində qurulur, inkişaf edir. Azərbaycan dəyərləri bizim üçün əsas dəyərlərdir. Biz hamımız bunun şahidiyik ki, gənc nəsil də milli ruhda böyüyür, gənc nəsil milli ənənələrə sadiqdir, azərbaycançılıq ideyalarına sadiqdir. Azərbaycanda bütün xalqlar bir ailə kimi yaşayır, bu da Ulu Öndərin siyasəti idi. Biz bu siyasəti uğurla davam etdirərək, zənginləşdirərək bu gün Azərbaycanda, hesab edirəm ki, dünya miqyasında nadir və təkrarolunmaz mühit yaratdıq. İkinci Qarabağ müharibəsi bunu bir daha göstərdi. Azərbaycanda yaşayan bütün xalqların nümayəndələrinin hamısı bir nəfər kimi ölümə getməyə hazır idi, ölümə gedirdi, azad edilmiş torpaqlarda bayrağımızı qaldırırdı. Bu, bizim böyük üstünlüyümüzdür. Bu istiqamətdə həm ölkə daxilində, həm beynəlxalq müstəvidə bu gün Azərbaycan nümunəvi davranış göstərir. Əsas məsələ odur ki, bütün Azərbaycan xalqı tərəfindən, Azərbaycanda yaşayan bütün etnik qruplar tərəfindən bu siyasət dəstəklənir. Bu, bizim gücümüzü artırır və bundan sonra gələcək nəsillər də məhz belə yaşamalıdır, əminəm ki, belə yaşayacaqlar.

Bizim hələ 1990-cı illərin ortalarında Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə başlanmış neft-qaz layihələri indi görün nə qədər geniş vüsət almışdır. Hətta onun müəllifi olduğu Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri əsas rol oyna-

mışdır. Amma ondan sonrakı layihələr bizim imkanlarımızı böyük dərəcədə genişləndirdi və bu gün Azərbaycan bir çox ölkələr üçün əvəzolunmaz tərəfdaşa çevrilib. Bu gün dünyada gedən proseslər bunu göstərir ki, enerji təhlükəsizliyi təhlükəsizliyin əsas amillərindən biridir. Bu olmadan heç bir ölkə özünü təhlükəsiz saya bilməz. Bizim üstünlüyümüz, əlbəttə, ondadır ki, təbii sərvətlərimiz var. Amma o qədər ölkələr var ki, onların təbii sərvətləri bizimkindən qat-qat çoxdur. Lakin, - mən heç kimlə müqayisə aparmaq istəmirəm, - o sərvətlərdən bütünmü ölkələr səmərəli şəkildə istifadə edir? Əlbəttə ki, yox. Ona görə Azərbaycanda bu sahədə aparılan işlər həm ölkə iqtisadiyyatını gücləndirdi, eyni zamanda, əldə edilmiş gəlirlər ədalətli şəkildə cəmiyyətdə bölüşdürüldü. İlk növbədə ən həssas qruplar bu imkanlardan faydalandılar, o cümlədən keçmiş məcburi köçkünlər. Məhz onlar Azərbaycan Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına tikilmiş 300 mindən çox ev və mənzillə təmin edilmişdir. Eyni zamanda, neft-qaz layihələrimiz bizim beynəlxalq mövqelərimizi də gücləndirdi. Çünki xüsusilə indiki şəraitdə, bugünkü gündə Azərbaycanın infrastrukturu, nəqliyyat, enerji infrastrukturu bir çox ölkələr üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Əlbəttə ki, geosiyasi imkanlarımız artdıqca ölkə maraqları daha da dolğun şəkildə təmin edilir, müxtəlif qitələrdə bizim dostlarımızın sayı artır.

Güclü ordu quruculuğu. Bu da Ulu Öndərin bizə olan vəsiyyəti idi. Bu gün Azərbaycan Ordusu artıq özünü təsdiqləyib, cəmi 44 gün ərzində düşməni tarixi torpaqlarımızdan qovub, tarixi ədaləti bərpa edib, xalqımızın qürurunu bərpa edib və bu gün Azərbaycan dövlətinin təhlükəsizliyinin qarantıdır. Biz ordu quruculuğuna həmişə çox böyük diqqət göstərmişik. Bəzi işlər ictimai diqqətə də təqdim edilirdi, bəzi işləri biz daha çox konfidensial, yəni, məxfi şəraitdə aparırdıq, bu da başadüşüləndir. Amma nəticə etibarilə elə bir qəhrəmanlıq, elə bir peşəkarlıq göstərdik ki, bu, bu gün bir çoxları üçün nümunədir.

Bizim beynəlxalq mövqelərimiz böyük dərəcədə möhkəmləndi. Bu haqda çox danışmaq olar, sadəcə olaraq, bir neçə məqamı qeyd etmək istəyirəm. Biz MDB məkanında birinci ölkə olduq ki, 155 ölkənin dəstəyi ilə BMT Təhlükəsizlik Şurasına üzv seçildik. Biz 2019-cu ildə 120 ölkənin yekdil qərarı ilə Qoşulmama Hərəkatına sədr seçildik və uğurlu sədrliyimizə görə bizim sədrlik müddətimiz bir il daha uzadıldı, gələn ilin sonuna qədər biz sədrlik edəcəyik. Biz İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində, o cümlədən bir çox digər təşkilatlar çərçivəsində uğurlu fəaliyyət göstəririk. Hətta üzv olmadığımız təşkilatlarda da bizim dostlarımız az deyil və son illərin, ayların hadisələri onu bir daha göstərir. Məsələn, Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatı. Biz bu təşkilatın üzvü deyilik, Ermənistan bu təşkilatın üzvüdür və bu təşkilat xətti ilə Azərbaycana qarşı əsassız iddia qaldırmaq fikrində idi, faktiki olaraq bu təşkilata üzv olan ölkələri Azərbaycanla üz-üzə qoymaq istəyirdi. Bu, böyük təxribatdır və böyük cinayətdir.

Ancaq bu təşkilatın digər üzvləri bu təxribata getmədilər. Bəziləri isə öz çıxışlarında Ermənistanı elə günə qoydular ki, Ermənistanda bu günə qədər də bunu yaddan çıxara bilmirlər. Yəni, bu, nəyi göstərir? Bu təşkilatda bizim dostlarımız Ermənistanınkından daha çoxdur. Nəyə görə? Siyasətimizə görə, bizim etibarlı tərəfdaş olmağımıza görə. Ermənistana nə üçün münasibət mənfidir? Ona görə ki, onlar hər yerdə yalan danışırlar və öz problemlərini həll etmək üçün daha qapı qalmayıb ki, oraya müraciət etməsinlər. Bütün bunlar göz qabağındadır, hər kəs bunu görür, hər kəs bunu bilir.

Bu yaxınlarda yenə də üzv olmadığımız, amma Ermənistanın bilmirəm hansı səbəbə görə üzv olduğu Frankofoniya təşkilatı çərçivəsində də Azərbaycana qarşı çirkin bir təxribat planlaşdırılırdı. Bu təxribatın müəllifi Fransa idi və Fransa da Ermənistana indi himayədarlıq edir. Onlar bir-birinə "bacı" deyirlər və mən görürəm, yoldaşlar da bunu xüsusi qeyd etdilər. Mən daha demədim ki, "qardaş" da deyə bilərdilər, amma nədənsə bunlar "bacı" deyirlər. Orada hazırlanmış qətnamənin ilkin variantı sırf anti-Azərbaycan tezislər üzərində qurulmuşdur və həqiqətə tam zidd idi. Frankofoniya təşkilatında olan dostlarımızın, - onları biz yaxşı tanıyırıq və onlar da, sözün əsl mənasında, dostlarımızdır, - səyi nəticəsində bütün anti-Azərbaycan tezisləri oradan çıxarıldı. Fransa-Ermənistan tandemi bu imkandan da istifadə edə bilməmişdir. Yəni, bu, onu göstərir ki, bizim beynəlxalq təşkilatlardakı nüfuzumuz və beynəlxalq müstəvidə apardığımız siyasət təqdir edilir. Çünki biz hər bir işə hər zaman məsuliyyətlə yanaşırıq. Bizim sözümüzlə imzamız arasında heç bir fərq yoxdur. Biz xarici siyasət konsepsiyamızda əməkdaşlıq, dostluq prinsiplərini üstün tuturuq və imkan daxilində ehtiyacı olan ölkələrə kömək göstəririk, necə ki, COVID dövründə 80-dən çox ölkəyə humanitar və maliyyə yardımı göstərmişik. Yəni, bu, böyük məsələdir. Əlbəttə ki, beynəlxalq arenada özümüzü ləyaqətlə aparmağımız bizə əlavə hörmət qazandırdı.

Bu gün Yeni Azərbaycan Partiyasının yubileyini qeyd edərkən hər birimiz, şübhəsiz, hər birimiz yenə də Ulu Öndərin xatirəsinə ehtiramımızı ifadə edirik. Çünki illər keçdikcə və dünya dəyişdikcə hər birimiz çox gözəl bilirik ki, əgər o vaxt Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevə müraciət edib onu hakimiyyətə dəvət etməsəydi, ölkəmiz daha böyük fəlakətlə üzləşə bilərdi.

Ulu Öndərin həyatı, fəaliyyəti bir fədakarlıq nümunəsi idi. O, hətta özü üçün ən çətin dövrlərdə, artıq son illərdə fiziki sağlamlığı əvvəlki kimi olmadığı dövrdə də hər zaman hər birimizə nümunə göstərirdi. Hər birimiz, o cümlədən mən onun sağlığında da və yoxluğunda da onun kriteriyalarına uyğun hərəkət etməyə çalışırıq. Bu gün bizi qabağa aparan məhz budur – onun xatirəsinə hədsiz hörmət və onun mirasına olan münasibət. Onun mirası da bu gün müstəqil Azərbaycandır.

Heydər Əliyev öz siyasi vəsiyyətində bir şey də demişdir. Artıq bunu dəfələrlə demişəm, Azərbaycan xalqı da bilir ki, başa çatdıra bilmədiyimiz işləri

davamçılarımız başa çatdıracaq. Onların arasında yəqin ki, mən belə hesab edirəm, ilk növbədə, Qarabağ probleminin həllini nəzərdə tuturdu. Biz, onun davamçıları bu problemi bütün işlərimizin mərkəzinə qoyduq. Yəni, hər bir addım, hər bir təşəbbüs, hər bir sərmayə, hər bir beynəlxalq təmas bu məqsədi güdürdü ki, bu, bizi müqəddəs hədəfimizə yaxınlaşdırır, yoxsa uzaqlaşdırır?! Ona görə bütün işlərimizin mahiyyəti məhz bu idi - Qarabağı azad etmək, tarixi ədaləti bərpa etmək. Biz bu hədəfə doğru gedirdik. Bizim yolumuz çox çəkdi. Ancaq elə gedib, elə nöqtə vurmalı idik ki, bu, birdəfəlik olsun. Biz avantüraya heç vaxt gedə bilməzdik. Biz səhv addım, yaxud da ki, vaxtsız addım ata bilməzdik. Biz hər şeyi ölçüb-biçib öz gücümüzü, eyni zamanda, digər amilləri nəzərə alaraq ən düzgün vaxt seçməli idik, ən düzgün vaxt üçün ən yaxşı vəziyyətdə olmalı idik. Xalqımız Ordumuzla tam birləşdi. Ona görə biz hamımız deyirik ki, bu, ümumxalq Qələbəsidir. Çünki xalq-iqtidar bir yumruq kimi birləşdi və cəmi 44 gün ərzində biz istədiyimizə nail olduq, tarixi ədaləti bərpa etdik, düşməni torpaqlarımızdan qovduq. 8 noyabr 2020-ci il hamımızın yaddaşında əbədi qalacaq, o cümlədən mənim. O vaxt Ulu Öndərin məzarını ziyarət etdim, ondan sonra şəhidlərin qəbrini ziyarət etdim. Şəhidlər xiyabanında Azərbaycan xalqına Şuşa müjdəsini verdim. Ulu Öndərin məzarı önündə özümə dedim ki, bu vəsiyyət də, bu sonuncu vəsiyyət də yerinə yetirildi.

İndi isə qurub-yaradırıq, Qarabağı, Şərqi Zəngəzuru yenidən qururuq. Həyatımızda və ölkəmizin həyatında tamamilə yeni dövrdür. Bu quruculuq işlərində hər birimiz böyük həvəslə, bir məqsədlə iştirak edirik ki, keçmiş köçkünləri tezliklə öz dədə-baba torpaqlarına qaytaraq, dağılmış şəhər və kəndləri tezliklə bərpa edək və bütün dünyaya bir daha göstərək ki, biz böyük xalqıq. Bu gün nəinki Azərbaycan vətəndaşları, bütün dünya azərbaycanlıları başını dik tutub. Bizim üzümüz ağdır, alnımız açıqdır. Biz müzəffər xalqıq, qalib dövlətik və bu, əbədi olacaq!

* * *

Sonra tədbir çıxışlarla davam etdi.

Türkiyə Respublikasının Ədalət və İnkişaf Partiyası (AK Parti) Sədrinin birinci müavini və İstanbulun millət vəkili Numan Kurtulmuş AK Partinin Sədri, Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın təbrik məktubunu oxudu.

Rusiya Federasiyasının "Yedinaya Rossiya" Partiyasının Ali Şurası Bürosunun üzvü, Federasiya Şurasının Beynəlxalq məsələlər komitəsinin sədr müavini Andrey Klimov partiyanın sədri Dmitri Medvedevin, Çin Xalq Respublikasının Azərbaycandakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri xanım Qo Min Çin Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin, Laos Xalq İnqilab Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Xarici əlaqələr komitəsi sədrinin müavini Somfon Siçulun Laos Xalq İnqilab Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Baş katibi, Laos Xalq Demokratik Respublikasının Prezidenti Tonqloun Sisoulizin təbrik məktublarını diqqətə çatdırdılar.

Özbəkistanın Liberal Demokratik Partiyasının İcra Komitəsinin sədri Aktam Xaitov isə Yeni Azərbaycan Partiyasına yazdığı təbrik məktubunu oxudu.

Sonra YAP İdarə Heyətinin üzvü Arif Rəhimzadə, partiyanın Xətai rayon təşkilatının sədri Vüqar Rəhimzadə, Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı polkovnik-leytenant Anar Mirzəyev, "Azərbaycan Bayrağı" ordenli şəhid Nurlan Mustafayevin anası Rahilə Ramazanova, YAP İdarə Heyətinin üzvü, Milli Məclisin deputatı Mixail Zabelin, YAP-ın Naxçıvan Dövlət Universiteti üzrə ərazi partiya təşkilatının sədri Arzu Abdullayev, YAP Gənclər Birliyinin üzvü Ülviyyə Axundova, Asiya Siyasi Partiyalar Beynəlxalq Konfransının (ICAPP) Baş katibi Cho Byunq-jaen, Şimali Makedoniyanın Türk Demokratik Partiyasının sədri Beycan İlyas çıxış etdilər.

Natiqlər Ümummilli Lider Heydər Əliyevin qurucusu olduğu Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasından, partiyanın 30 illik fəaliyyəti dövründə əldə edilən uğurlardan və gələcəkdə atılacaq addımlardan danışdılar. YAP-ın xalqın sevgisini və dəstəyini qazandığını, ölkədə sabitliyin təminatında avanqard rolunu davam etdirdiyini diqqətə çatdıran çıxışçılar qeyd etdilər ki, bu gün Azərbaycanın aparıcı siyasi qüvvəsi olan Yeni Azərbaycan Partiyası nəinki regionda, eləcə də, beynəlxalq arenada özünün böyük nüfuzu ilə tanınır.

Daha sonra YAP Sədrinin müavini – Mərkəzi Aparatın rəhbəri Tahir Budaqov Vyetnam Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin, Bolqarıstanın Haqq və Azadlıqlar Hərəkatı Partiyasının təbrik məktublarını diqqətə çatdırdı. Yeni Azərbaycan Partiyasının ünvanına təbrik məktublarının gəldiyinin davam etdiyini diqqətə çatdıran YAP Sədrinin müavini bu barədə mətbuata əlavə məlumat veriləcəyini bildirdi. YAP-ın Mərkəzi Aparatı adından tədbirin iştirakçılarını partiyanın 30 illik yubileyi münasibətilə təbrik edən Tahir Budaqov Ulu Öndər Heydər Əliyevin işıqlı ideyaları ətrafında sıx birləşərək Prezident İlham Əliyevin siyasətinin bundan sonra da ardıcıl olaraq həyata keçirilməsi istiqamətində hər kəsə uğurlar arzuladı.

Tədbir Dövlət Himninin səsləndirilməsi ilə başa çatdı.

Bakıda keçirilən "Orta Dəhliz boyunca: geopolitika, təhlükəsizlik və iqtisadiyyat" mövzusunda beynəlxalq konfransda İlham Əliyevin nitqi

-Çox sağ olun. Əvvəlcə bizimlə burada olduqları üçün qonaqlarımıza, beynəlxalq ekspertlərə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Belə mühüm məsələlərin müzakirəsi üçün bu önəmli tədbirə ev sahibliyi etdiyinə görə ADA Universitetinə də xüsusi təşəkkürümü bildirirəm. Cənab Paşayev dediyi kimi, yaxın tariximizdə artıq üçüncü dəfədir ki, biz burada yığışırıq. Hesab edirəm ki, əvvəl apardığımız müzakirələrimiz və bu dəfə aparacağımız müzakirələr regiondakı reallıqların, Azərbaycanın planlarının və bizim regiondakı qarşılıqlı əlaqələrimizin daha yaxşı qavranılmasına töhfə verəcək. Bu günün mövzusu Orta Dəhliz məsələsinə həsr olunub. Lakin mən bu konfransın necə adlandırıldığını gördükdə, – "geosiyasət, təhlükəsizlik və iqtisadiyyat", - bildim ki, bu nöqteyi-nəzərdən mövzunun əhatəliliyi daha geniş olacaq və bu da təbiidir. Çünki Orta Dəhliz kimi irimiqyaslı layihəni icra etmək üçün təhlükəsizlik və iqtisadi bacarıq məsələləri, əlbəttə ki, müzakirə olunmalıdır. Əlbəttə, təhlükəsizlik və iqtisadi potensial olmadan bütün region ölkələrinə fayda verəcək Orta Dəhlizin tam istismara verilməsi məqsədinə nail olmaq mümkün olmayacaq. Təbii ki, istənilən genişmiqyaslı layihənin icrası üçün önəmli elementlərdən biri sabitlikdir. Azərbaycanda uzun illərdir ki, sabitlik var və bu, bizim iqtisadi inkişafımızın əsas amillərindən biridir. İndi Azərbaycanın beynəlxalq arenada oynadığı rol da, həmçinin bizim daxili siyasətimiz sayəsində əmələ gəlmişdir. Çünki güclü iqtisadiyyat, siyasi, iqtisadi sabitlik və hökumət siyasətimizin proqnozlaşdırılması - bütün bu amillər körpülərin və mümkün qədər çox ölkə ilə daha yaxın münasibətlərin qurulması ilə yanaşı, bugünkü reallığa gətirib çıxarıb. Buna görə siyasi sabitlik, təhlükəsizlik, iqtisadiyyat - bütün bu amillər çox vacibdir. Bununla yanaşı, Orta Dəhlizin bir hissəsi olan hər bir ölkənin daxildə etdikləri də vacibdir. Başqa sözlə desək, fiziki nəqliyyat və logistika infrastrukturunu yaratmaq üçün onlara aid ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsinin nə yerdə olması da vacibdir.

Azərbaycanın coğrafiyası yaxşı məlumdur. Bizim açıq dənizə, okeanlara çıxışımız yoxdur. Buna görə istər bizim enerji layihələrimiz, istərsə də nəqliyyat layihələrimiz olsun, hədəfimizə çatmaq üçün biz çox gərgin işləməli idik. Eyni zamanda, bizim coğrafi mövqeyimizin üstünlüyü Avropa ilə Asiyanın arasında yerləşməyimizdir. Əslində, iki qitənin ortasında yerləşirik və bu bizə bağlılıq məsələlərində mühüm rol oynamağa imkan verir. Lakin infrastrukturun fiziki olaraq mövcudluğu ən vacib məsələ idi və biz bu sektora uzun illər ərzində sərmayə yatırmışıq. İndi isə dəmir yolları əlaqələrimizə, yol infrastrukturumuza baxdıqda biz Azərbaycanda hər şeyin hazır olduğunu görürük. Beş il bundan əvvəl biz tərəfdaşlarımızla birlikdə Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu layihəsinin açılışını etdik. İndi isə ölkəmizdən keçən artan yük həcmlərini gördükdə biz Bakı-Tbilisi-Qarsın Gürcüstan hissəsinin genişləndirilməsinə sərmayə yatırmağa başladıq. Bu layihə bizə 100 milyon ABŞ dollarından daha baha başa gələcək və biz bu layihəni bir il və ya ola bilsin, bir il yarım müddətində bitirməyi planlaşdırırıq. Eyni zamanda, Şimal-Cənub dəhlizi kimi digər nəqliyyat layihələri Şərq-Qərb dəhlizinə sinerji əlavə edəcək. Azərbaycan hər iki dəhlizin iştirakçısıdır və Azərbaycanda bu dəhlizlərlə bağlı əksər nəqliyyat və logistika infrastrukturu hazırdır. İndi biz nə işlər görürük. Biz müasirləşdirmə işləri aparırıq. Biz qatarların, yük qatarlarının sürətini artırmaq üçün yeni dəmir yolları tikirik. Eyni zamanda, biz nəqliyyat infrastrukturuna sərmayə yatırırıq, xüsusilə hava ilə yükdaşımaları infrastrukturuna.

Bizim nəqliyyat-kommunikasiya layihələrinin nisbətən yeni elementi olan dəniz ticarət limanımız 15 milyon tondan 25 milyon tona qədər genişləndiriləcək. Çünki buna zərurət var, çünki dünyada yeni geosiyasi vəziyyət mövcuddur və Azərbaycandan daha çox yüklərin daşınmasına zərurət var. Həmçinin biz hava limanları layihələrinin tamamlanması prosesindəyik. Laçın hava limanı hazır olandan sonra, – hansı ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə üçüncü hava limanı olacaq, - Azərbaycanda beynəlxalq hava limanlarının sayı doqquza çatacaq. Əlbəttə ki, bu, təkcə sərnişin daşımaları üçün yox, həm də yük daşımaları üçündür. Beləliklə, biz Azərbaycan ərazisindən yükdaşımaların sürətlə artmasını gözləyirik və buna hazırıq.

Bakıda gəmi infrastrukturu və yeni gəmiqayırma zavodlarımızın olması ilə bağlı potensialımızı əlavə etsək, biz, əlbəttə ki, planlaşdırdıqlarımıza nail olacağımızı görəcəyik. Xəzər dənizinin şərq sahillərindən yükləri Azərbaycan ərazisindən nəql etmək üçün bizə sözsüz ki, yeni tankerlər, bərələr və yük gəmiləri lazım olacaq.

Yəqin burada giriş sözümü bitirəcəyəm ki, müzakirələrimiz üçün daha çox vaxt qalsın. Bir daha xoş gəlmisiniz. Bilirəm ki, siz azad edilmiş şəhərlərdən biri olan Ağdama səfər edəcəksiniz. Buna görə də sizə təşəkkür edirəm. Siz Ermənistan tərəfindən otuzillik işğalın nəticələrini öz gözlərinizlə görəcəksiniz. Təşəkkür edirəm.

D Ö V L Ə T İ D A R Ə Ç İ L İ Y İ
P U B L I C A D M I N I S T R A T I O N

UOT 005; 007; 35; 685; 338
UOT 351

RƏCƏB RƏHİMLİ
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının “Dövlət qulluğu və kadr siyasəti” kafedrasının müdiri,
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
e-mail: rehimli@yahoo.com

İNSAN RESURSLARININ İDARƏ EDİLMƏSİ DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİNDƏ İSLAHATLARIN AMİLİ KİMİ

Dövlət sektorunun insan resursları idarəsinin rolunun yenidən müəyyən edilməsi istiqamətindəki çağırışlar dövlət idarəçiliyi ilə bağlı islahatların və bu sahədə innovasiyaların davamıdır. İnsan resurslarının idarə edilməsinin yeni istiqamətləri məsələsinə toxunmazdan öncə, dövlət və özəl sektorda kadr strukturunun təşkilinə qısaca nəzər salmaq vacibdir. Özəl sektorda, hər bir müəssisə və ya təşkilat öz kadr sistemini qurmaqda müstəqildir, lakin onlar məşğulluq haqqında qanunu tənzimləyən orqan tərəfindən qoyulan məhdudiyyətlər çərçivəsində fəaliyyət göstərməlidirlər. Dövlət sektorunda ənənəvi olaraq, qurumlar öz kadr sistemlərini tərtib etmək üçün özəl sektor qədər müstəqil deyillər. Onlar dövlətin müəyyən etdiyi mərkəzləşdirilmiş qurumun nəzarəti altında qanunlar çərçivəsində fəaliyyət göstərməlidirlər. Yəni müxtəlif ölkələrdə müxtəlif adlar altında formalaşdırılan Kadrların İdarə olunması İdarəsi kimi mərkəzləşdirilmiş orqan, yalnız qaydaları müəyyənləşdirmir, işə qəbul və təşviqi, əmək haqqı siyasətini, eyni zamanda, dövlət qulluğuna nəzarət və onun inkişaf sistemini də idarə edir. Bu mərkəzləşdirilmiş təşkilatlar həmçinin qurumların insan resursları idarəsinə nəzarət etmək məsuliyyətini də öz üzərinə götürür. Göründüyü kimi, bu mərkəzləşdirilmiş təşkilatların rolu bir çox yurisdiksiyalarda kadrların funksiyasının derequlyasiyasını və desentralizasiyasını nəzərdə tutan islahatlar nəticəsində dəyişir. Bu isə dövlət idarəçiliyində qurumun insan resursları idarəsinin dəyişən rolunu dərk etmək üçün əsasdır.

Yenidən müstəqillik qazandıqdan sonra Azərbaycan Respublikasında dövlət quruculuğu və dövlət idarəçiliyi sahəsində islahatlar sürətlə həyata keçirilməyə başlanıldı və dövlət idarəçiliyində insan resurslarının idarə edilməsi islahatların əsas amili kimi ön plana çıxdı. Bu gün dəyişən və qloballaşan dünyada ölkələr dövlət idarəçiliyində müasir innovativ metodları tətbiq etməyə və başqa ölkələrin müsbət təcrübəsindən yararlanmağa çalışır. Azərbaycan da dünya birliyinin bir üzvü kimi dövlət idarəçiliyində yeni idarəetmə formaları tətbiq edir və insan resurslarının idarə edilməsində müasir innovativ metodların tətbiqi yollarını araşdırır. Uzun illər ölkəmiz üzvü olduğu Sovetlər Birliyinin idarəetmə qaydaları ilə, yəni dövlət qurumlarında və müəssisələrdə təşkilati struktur – “piramida prinsipi”- aşağıdan yuxarı daralaraq zirvədə oturan rəhbər tərəfindən idarə olunurdu. Baxmayaraq ki, dövlətdə kollektiv idarəçilik prinsipi də mövcud idi, lakin son nəticədə idarəetmə “piramida”sının zirvəsində oturan rəhbər fəaliyyəti tənzimləyirdi. Üçüncü minillikdə dəyərlər kosmik sürətlə dəyişir. Artıq XXI əsrin idarəetməsi qloballaşır və bir müstəvidə müxtəlif əməkdaşlıq münasibətlərində olan tərəflər hörümçək toru kimi şaxələnərək şəbəkələşmə prinsipi ilə idarə olunur. Bu əsrin

bir özəlliyi də ondadır ki, iri qlobal şirkətlər arasında yüksək rəqabət olduğu kimi dövlətlər arasında da rəqabət mühiti mövcuddur. Yüksək rəqabətli mühitdə şirkətlər daha çevik və daha yenilikçi olmalıdırlar. Dövlətlər də rəqabət qabiliyyətliyini qoruyub saxlamaq üçün yeni idarəetmə metodları tətbiq etməli, "müzakirə və bürokratiya" prinsiplərinə əsaslanan idarəetmə buxovundan azad olmalıdırlar.

İnsan resurslarının idarə edilməsinin konseptual əsasları

İnsan resurslarının idarə edilməsi elmi istiqaməti bir sıra elmlərin, "idarəetmənin nəzəriyyəsi və təşkili", "psixologiya", "sosiologiya", "konfliktologiya", "etika", "əmək iqtisadiyyatı", "əmək hüququ", "politologiya" kimi elmi istiqamətlərin qovşağında formalaşmışdır. Müasir dövrdə insan resurslarının idarə edilməsi elmi istiqamətini formalaşdıran üç əsas nəzəriyyə qeyd edilir:

Klassik nəzəriyyənin postulatları belədir ki, işçi gördüyü işdən zövq almır və gördüyü iş onu maraqlandırmır, ancaq alacağı maaşı düşünür. Bu halda müəssisə rəhbərinin vəzifəsi işçini ciddi kontrol etmək və işləməyə məcbur etməkdən ibarətdir. Bu halda işçinin işdə qalmasını şərtləndirən amillər isə maaşa qane olması və rəhbərin ədalətli davranışları ola bilər. İnsan münasibətləri nəzəriyyəsinin postulatları isə ondan ibarətdir ki, fərdlər ümumi bir işə inteqrasiya olunaraq faydalı və əhəmiyyətli olmağa, həmçinin kollektivdə şəxsiyyət kimi qəbul edilməkdə maraqlıdırlar. Bu tələbatlar əmək haqqının miqdarından daha çox işçini əməyə motivasiya edir. Bu halda rəhbərin vəzifəsi ondan ibarətdir ki, tabeçiliyində olan işçilər özünü faydalı və tələb olunan şəxs kimi hiss etsin. Rəhbər kollektivdə elə işgüzar mühit yaratmalıdır ki, hər bir işçi maksimum potensialını istifadə edə bilsin.

Keçən əsrin 30-cu illərində kadrlar şöbəsinin işi əmək müqavilələrinin bağlanması ilə əlaqədar danışıqlara, müəssisələrdə kadrların idarə edilməsi sahəsində fəaliyyətə və ümumi nəzarətə yönəlmişdi. Qırxıncı illərdə isə kadrların idarə edilməsi təcrübəsini tənzimləmək üçün qanunlar qəbul edildi. Bu illərdə qəbul edilmiş qanunvericilik aktları sahibkarları həmkarlar ittifaqı üzvlərinə qarşı ayrı-seçkiliyə son qoymağa çağırırdı və kollektiv sövdələşmə qınandı. Keçən əsrin 50-60-cı illərində isə yeni sahələrin inkişafı və köhnə sənaye sahələrinin modernləşdirilməsi, istehsalın dərin texnoloji yenilənməsi, bunun nəticəsində əmək ehtiyatlarının yeni keyfiyyətlərə yiyələnməsinə səbəb oldu. 70-ci illərin əvvəllərində bir çox inkişaf etmiş ölkələrin müəssisələrində kadr axını və absenteizm [vəzifə səlahiyyətlərinin icrasından boyun qaçırma] meylləri nəzərə çarpmağa başladı. Bu, elmi-texniki tərəqqinin inkişaf ehtiyacları ilə ziddiyyət təşkil edən kadr idarəçiliyinin həddsiz bürokratikləşməsinin

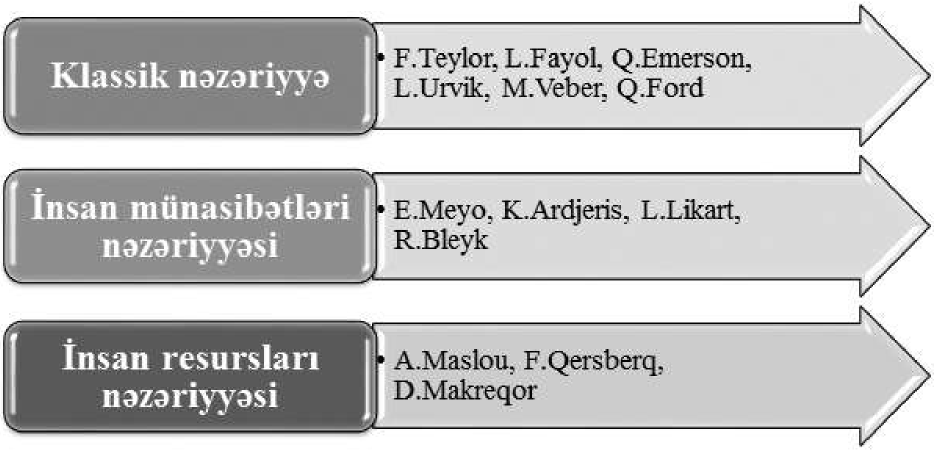

Sxem 1. İnsan resurslarının idarə edilməsi elmi istiqamətini formalaşdıran nəzəriyyələr

nəticəsi idi. İşçilərin bir hissəsi idarəetmədə iştirak etməkdə maraqlı oldu və idarəetmənin demokratikləşməsi başlandı. 70-90-cı illərdən artıq kadrların idarə edilməsində yeni iş metodları, yeni innovativ yanaşmalar tətbiq olundu ki, bu da kollektivin yaradıcı potensialının reallaşmasına imkan yaratdı. Ümumiyyətlə, insan resurslarının düzgün təşkili və formalaşdırılması bilavasitə ölkədə insan inkişafının səmərəli təşkili ilə bağlıdır. Pitirim Sorokinə görə hər hansı bir cəmiyyətin inkişafı onun üzvlərinin bacarıqlarından asılıdır. Cəmiyyətin savadlı və bacarıqlı şəxsləri daha mükəmməl birgəyaşayış formaları təşkil edirlər. Xalqların yüksəlişi və tənəzzülü də insan potensialının keyfiyyətindən və insan resurslarının düzgün təşkilindən asılıdır [16, s.21].

Cəmiyyətin uğurlu inkişafı onun iqtisadi göstəricilərindən və insanların maddi rifahından yox, insan inkişafının göstəricisi və onun həyata keçirilməsi şərtlərindən asılıdır. Milli səviyyədə insan inkişafı haqqında hesabatlar ilk dəfə 1990-cı ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramının (UNDP) İnsan İnkişafı Ofisinin hazırladığı hesabatda əks olundu. Məruzənin əsasını Nobel mükafatçısı, hindli Amati Sena və pakistanlı Məhbub-ül-Xakın milli insan inkişafı haqqında Platonun və Aristotelin “xoşbəxtlik formulası” dəyərlərinə əsaslanan novator konsepsiyası təşkil etdi [12]. BMT 2022-ci ildə İnsan İnkişafı İndeksi üzrə vəziyyətlə bağlı hesabat dərc etmişdir. Hesabatda 2021-ci ilin göstəriciləri qeyd olunub. Hesabatda uzunömürlülük, təhsil və həyat standartları ilə bağlı indeks üzrə Azərbaycanın göstəriciləri ötən il bir qədər artaraq 0,745 olub. 2020-ci ildə bu rəqəm daha az olub: 0,741. Azərbaycan 195 ölkə arasında 91-ci sıradadır [8].

Qeyd etdiyim kimi, cəmiyyətin uğurlu inkişafı onun iqtisadi göstəricilərindən və insanların maddi rifahından yox, insan inkişafının göstəricisindən, insan kapitalından və insan potensialından əsaslı şəkildə asılıdır. Klassiklərdən Şults insan kapitalını təhsil və səhiyyənin inkişafı və iqtisadi artımla əlaqələndirirdi (Schultz, 1961) [26], Beker insan kapitalını “bilik, ideya, təcrübə və sağlamlığın” məcmusu kimi dəyərləndirdi. O müəyyən edir ki, insanın əmək fəaliyyəti kapital və torpaq qədər əsas istehsal faktorudur (G.Becker, 1964) [29]. Bouven isə insan kapitalını qazanılmış bir xüsusiyyət hesab edirdi və bu xüsusiyyətin müəyyən müddət ərzində mal və xidmətlərin yaradılması üçün lazım olduğunu qeyd edirdi. (Bowen, 1978) [31]. T.Davenportun fikrincə isə insanlar fitri qabiliyyətlərə, davranışlara və şəxsi enerjiyə malikdirlər ki, bu elementlər insan kapitalını təşkil edir və işçilər onları öz işlərində tətbiq edirlər. (T. Davenport, 1999) [30]. Alim V.Zombart isə insan potensialının xüsusiyyətlərinin genişləndirilməsinin vacibliyi fikrini irəli sürmüşdür. O, təklif edirdi ki, insan potensialı əhalinin davamlı artıq kök salmış sosial vərdişləri və adətlərinin qiymətləndirilməsi vasitəsi ilə nəzərdən keçirilsin. Zombart xüsusi olaraq qeyd edirdi ki, insan potensialının nəzərdən keçirilən forması sosial və iqtisadi transformasiyalar prosesində tarixən dəyişir. 20-ci illərdə sosioloq Pitirim Sorokin insan potensialını xalqın xüsusiyyətləri kimi təqdim etmişdir. O, yazırdı ki, istənilən cəmiyyətin taleyi hər şeydən öncə onun üzvlərindən aslıdır [22, s.21]. İnsan resurslarının idarə edilməsi ayrılmaz bir funksiya kimi işəgötürənin strateji məqsədlərinə xidmət etməkdə personalın səmərəliliyini artırmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Müəssisənin aydın idarəetmə strategiyasına malik olması rəqabət üstünlüklərinin yaradılmasında əsas amildir. İdarəetmə istiqamətləri arasında motivasiya menecmenti adlanan idarəetmə növündən istifadə olunur. Ueyn F.Kassio İnsan Resurslarının İdarə edilməsi (Məhsuldarlıq, iş həyatının keyfiyyəti, mənfəət) kitabında bu problemə aydınlıq gətirir. O, əmək qüvvəsinin analitikasının insan resurslarının idarə edilməsinə maddi təsirlərinin olduğunu qeyd edir və fəaliyyətdə olan insan resurslarının idarə edilməsini işçinin artan məsuldarlıq və mənfəətliliklə əlaqələndirirdi. Məlumdur ki, menecment münasibətlə davranış arasında

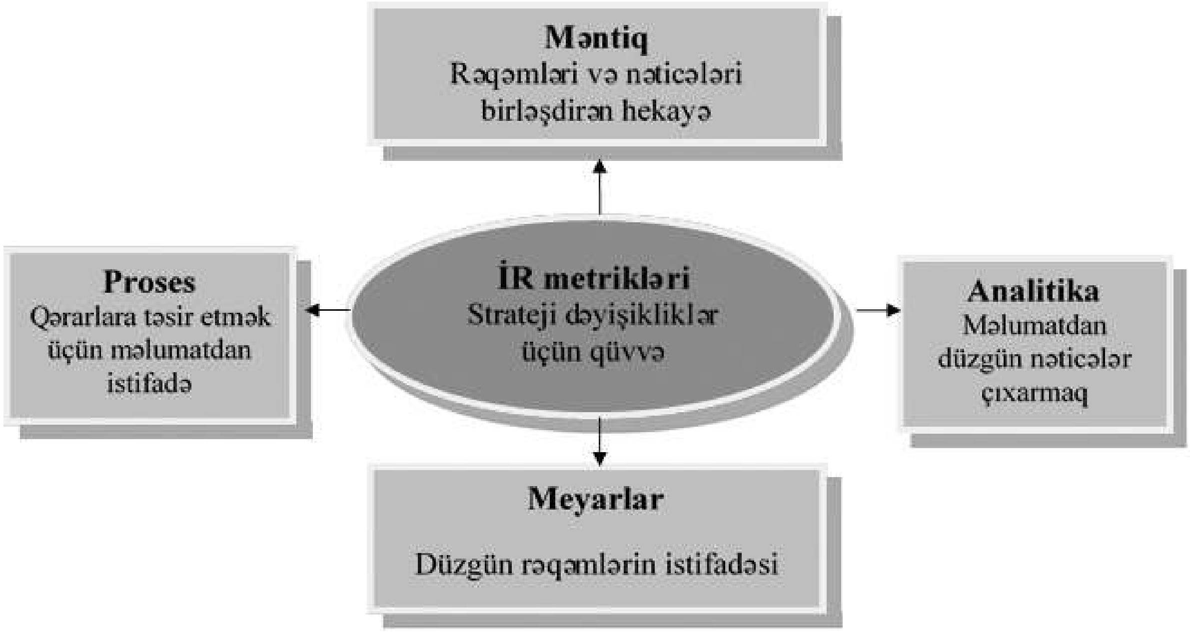

Sxem 2. LAMP modelinin işıqlandırılması (Mənbə: Adapted from Boudreau, J.W., and Ramstad, P. M. (2007). Beyond HR: the New Science of Human Capital. Boston: Harvard Business Scool Press, p. 193.)

əlaqə olduğuna görə işçilərin iş məmnuniyyəti, öhdəliyi və işə bağlılığı kimi münasibətlərdə maraqlıdır. Bərabər şərtlər çərçivəsində işindən məmnun, işinə bağlı və sadiq olmayan işçilər işdən yayınmağa, işə gecikməyə, işdən tez çıxmağa meyilli olacaq və işə münasibəti olanlarla müqayisədə müştəri məmnuniyyətinə daha az əhəmiyyət verəcəklər. Qısası, işə qeyri-qənaətbəxş münasibət aşağı məhsuldarlığa və zəif təşkilati perfomansa səbəb olacaq. Faktlar göstərir ki, bu da özlüyündə arqumentdir və menecmentin narahatlığı əsassız deyil [22, s.35].

LAMP modeli: işçi qüvvəsinin ölçülməsi üçün baza LAMP abreviaturasındakı hərflər meyar sisteminin dörd əsas tərkib hissəsi kimi məntiq (logic), analitika (analytics), meyar (measure) və prosess (process) mənasını verir, strateji dəyişikliyə və təşkilatı effektivliyə aparır. Meyarlar bu sistemin yalnız bir komponentini təmsil edir. Onlar əhəmiyyətli olsa da, digər üç komponent olmadan meyarlar və məlumat İR-in meyarlar sisteminin əsas məqsədindən təcrid olunmağa məhkumdur. İR üzrə meyarlar sistemi yalnız qərarların qəbul edilməsinə və təşkilatın effektivliyinə dəstək verə bildiyi qədər qiymətlidir. LAMP mexanizminin dörd komponentinin tam meyarlar sistemini necə xarakterizə etdiyini nəzərdən keçirək. Hər bir elementin qısa izahı belədir:

Məntiq: rəqəmləri və nəticələri birləşdirən "hekayə" İnandırıcı məntiq olmadan rəqəmlərin (İR meyarları üzrə məlumat) nə məna kəsb etdiyi ilə bağlı fikirləri harada axtarmaq lazım olduğu aydın deyil. Əksinə, yaxşı əsaslandırılmış məntiq İR-dən kənarda olan liderlərə meyarlar sistemini anlatmaqda və onlardan istedadla bağlı qərarları təkmilləşdirməklə istifadə etmədə kömək edir. "Xidmət-dəyər-mənfəət" kimi bir məntiqi çərçivəni nəzərdən keçirin. O, müştərilərin təcrübəsinə təsir göstərən, öz növbəsində işçinin münasibətinə, işə bağlılığa və işçi dövriyyəsinə təsir edən İR və idarəetmə praktikaları arasındakı əlaqələrə diqqət çəkir. Müştərilərin təcrübəsi onların alış-veriş davranışına, sonuncu amil satışlara, onlar da öz növbəsində mənfəətə təsir göstərir.

Analitika: məlumatdan uyğun nəticələr çıxarmaq Analitika İR-in məntiq və meyarlarını ciddi, uyğun fikirlərə çevirir. Analitik strategiyalar olduqda məlumatdan düzgün nəticə çıxarmaq məqsədilə statistika və tədqiqatların formalaşdırılması üçün meyarlar statistik formulları doğuran rəqəmləri özündə birləşdirir. Əsaslı analitika səbəb-nəticə oxunun əslində hansı istiqaməti göstərdiyini ortaya çıxarır.

Meyar: rəqəmlərin düzgün götürülməsi LAMP modelinin bir hissəsi olan meyarlar İR-də həddən artıq böyük diqqət çəkir. Faktiki olaraq əgər axtarış motorunda “İR meyarları” yazsanız, 39 milyondan çox nəticə əldə edəcəksiniz! Çoxsaylı qiymətləndirmə kartları, sammitlər, kontrol paneli, məlumatlar, məlumat bazaları və yoxlamalar. Həqiqətən də, İR meyarları üzrə texnologiyaların müxtəlifliyi həddindən artıqdır. İşçi dövriyyəsinin ölçülməsini nəzərdən keçirin. LAMP modelinin məntiq komponenti əsaslı meyar üçün çox əhəmiyyətlidir, o, potensial səbəblər və nəticələr barədə məlumat verir və ən uyğun meyarları müəyyənləşdirir.

Proses: praktik mexanizmlərin yaradılması Proses LAMP mexanizminin son elementidir. O, əsas qərarvericilərə təsir göstərmək üçün məlumatdan istifadə prosesinə istinad edir. Bu təsir prosesi meneceri insanlarla bağlı biznes proseslərinin mümkün olduğuna, eyni zamanda informativ xarakter daşıdığına inandırmaqla başlayır. Onun baş verməsinə nail olmaq üçün ən çətin analizləri təqdim etməyə ehtiyac yoxdur. Ən yaxşı yanaşma menecerin artıq istifadə etdiyi məntiqi modellərə uyğun gələn nisbətən sadə meyarları və analizləri təqdim etməkdir [17, s.39].

İnsan resurslarının idarə edilməsində Türkiyə təcrübəsi

Əksər ölkələrdə insan resurslarının idarə edilməsində idarəetmə üçbucağı adlanan bəzi şərtlər var ki, bunlar da zaman, vəsait və əldə olunan nəticədir. Az vəsait xərcləməklə qısa zaman kəsiyində böyük nəticələr əldə etmək mümkündür. Bunun üçün nə etmək lazımdır. Dünyada idarəetmə elmində çox metodlar mövcuddur. Lakin onların hamısını müəyyən ölkələrdə tətbiq etmək olmur. Bəzi hallarda buna siyasi, sosial və iqtisadi şərait imkan vermir. Lakin inkişaf edən ölkələr öz idarəetmə metodlarında iri həcmli layihələrin kiçik hissələr formasında icra edilməsi üçün onları şəbəkələşdirir və kiçik layihələr şəklində

Sxem 3. Türkiyədə İnsan Resurslarının idarə edilməsinin funksiyaları.

icra olunmasına çalışırlar. Məsələn, Türkiyədə autsorsinq fəaliyyəti (layihələrin icrasına ixtisaslaşmış kənar şirkətlərin cəlb edilməsi) daha çox yayılmışdır. Layihələrin icrası üçün iri həcmli şirkətlərin yaradılması və buna sərf olunan vaxt itkisi, böyük vəsait xərclənməsi böyük maliyyə zərərləri yaradır. Hər hansı bir iri həcmli işin icrası üçün böyük şirkətlərlə müqavilə bağlamaq daha sərfəlidir. Müasir dövrün trendlərindən olan "hedhanting" [hedhanting – beyin ovlanması] şirkətləri iri həcmli layihələrin icrasını koordinə edən və xüsusi biliklərə malik olan kadrların komplektləşməsində aparıcı rol oynayırlar. Onu da qeyd edim ki, Azərbaycanla Türkiyəni müqayisə edəndə bizim ölkəmizdə "Heyətin idarə edilməsi" sistemindən "İnsan Resursları" sisteminə keçid daha sonralar olmuşdur. Türkiyədə İnsan Resurslarının idarə edilməsi dünya təcrübəsinə əsaslanmaqla bir sıra funksiyaları yerinə yetirir:

Türkiyə Statistika Orqanının (TürkStat) 2022-ci ilin sentyabr ayına əmək statistikasını açıqlamışdır. Mövsümi təsirlərdən təmizlənmiş işsizlik səviyyəsi 10,1% olmuşdur. Ev Təsərrüfatları İşçi Qüvvəsi Sorğunun nəticələrinə görə; 2022-ci ilin sentyabr ayında 15 və daha yuxarı yaşda olan işsizlərin sayı əvvəlki ayla müqayisədə 120 min nəfər artaraq 3 milyon 482 min nəfərə çatıb. İşsizlik nisbəti isə 0,3 bənd artaraq 10,1%-ə yüksəlib. İşsizlik nisbəti kişilər üçün 8,8% olduğu halda, qadınlar üçün 12,8% olduğu təxmin edilir. Mövsümi təsirlərdən təmizlənmiş məşğulluq nisbəti 47,6% olmuşdur. 2022-ci ilin sentyabr ayında məşğul olanların sayı əvvəlki ayla müqayisədə 54 min nəfər azalaraq 30 milyon 867 min nəfər, məşğulluq nisbəti isə 0,1 faiz bəndi azalaraq 47,6 faiz olub. Bu göstərici kişilərdə 65,0% olduğu halda, qadınlarda 30,6% olmuşdur [14].

Türkiyədə müəssisələrdə işçi qüvvəsinə olan tələbatın ödənilməsinin müxtəlif növləri mövcuddur ki, bura:

1) daxili resurslar hesabına (təşkilatlarda işləyənlərin vəzifələrinin artırılması və ya daxili rotasiya yolu ilə);

2) xarici mənbələr hesabına: müvafiq işlərin icrası üçün peşəkar bilik və bacarığı olan işçilər xaricdən cəlb edilir. Proses KİV-lərdə elan yerləşdirməklə, o cümlədən vasitəçi şirkətlərin xidmətlərindən istifadə etməklə tənzimlənir. Bundan başqa namizədlərdən CV qəbulu və işədüzəltmə şirkətləri vasitəsi ilə yönəldilən namizədlər arasından seçim, həmçinin Türkiyə Cümhuriyyətinin əmək qanununun 25-ci maddəsinin A və B bəndlərinə müvafiq olaraq keçmiş məhkumların da

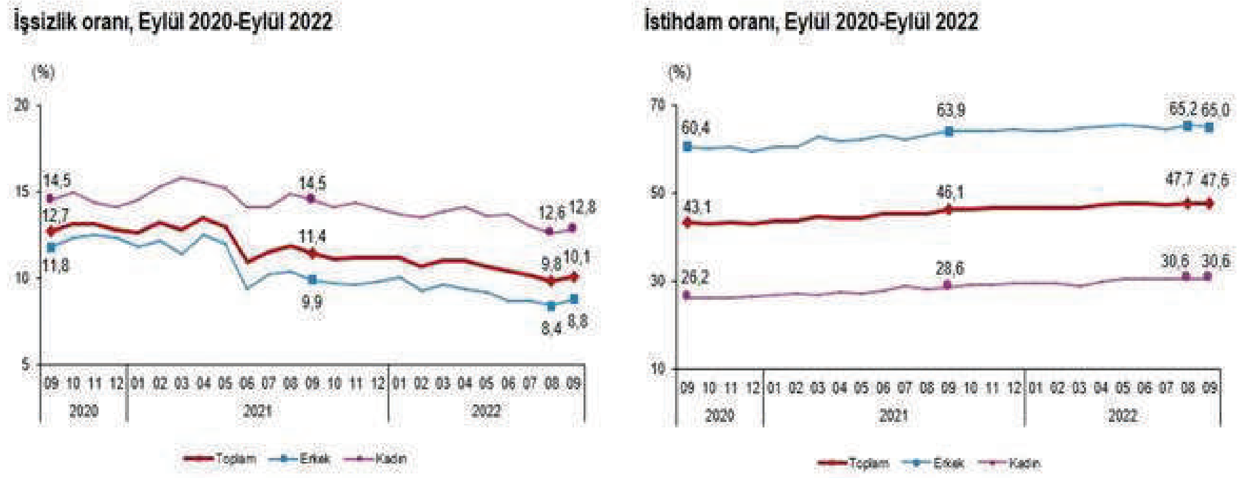

Sxem 4. Türkiyədə işsizlik səviyyəsinin göstəriciləri. Türkiyə statistik kurumu. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC-%C4%B0statistikleri-Eyl%C3%BCl-2022-45655&dil=1 (Müraciət vaxtı: 16.11.2022)

işə cəlb edilməsi hesabına tənzimlənir. Əlbəttə ki, Türkiyədə işə qəbul prosesi bütün şirkətlərdə eyni bir qayda üzrə aparılmır. Bura müsahibə, test imtahanı, namizəd haqqında məlumatların toplanılması, tibbi yoxlanış və s. daxildir. İnsan Resurslarının idarə edilməsinin tətbiqlərinin qeyd edildiyi Türkiyədə işə qəbulda mənbə, qərar verənlərin kimliyi, seçim metodu kimi müxtəlif kriteriyalar mövcuddur. Bu kriteriyalara aşağıdakı cədvəldə nəzər salaq:

İş seçimi	Türkiyə
Mənbə	Daxili resurslar və xarici mənbələr
Üsul	Müxtəlif mərhələli imtahan və müsahibələr
Kriteriya	Bilik, bacarıq, təcrübə və s.
Qərar verən	Rəhbərlik və işə qəbul komissiyası

Sxem 5. Türkiyədə işə qəbul kriteriyaları.

2003-cü ildə qəbul edilmiş Türk iş Qanununa görə Türkiyədə gündəlik iş saatı ortalama 7,5 saat təşkil edir. Həftəlik 45 saat olmaqla illik 270 saatdan artıq ola bilməz. Fövqəladə hallarda rəhbər öz işçisinə əlavə işlər tapşıra bilər (Türk iş qanunu maddə 43, 43) lakin bu norma günlük 11 saatdan çox ola bilməz.

Təcrübə illərinin sayı	Ödənişli məzuniyyət günlərinin sayı
1-5 il	14 gün
5-15 il	20 gün
15 ildən çox	26 gün

Sxem 6. Türkiyədə staja görə məzuniyyətin verilməsi.

Azərbaycanda insan resurslarının idarə edilməsinin innovativ metodları

Yenidən müstəqillik qazanmasından otuz ildən çox müddət keçməsinə baxmayaraq Azərbaycanda demokratik prinsiplər əsasında sivil dövlət idarəetmə sistemi və modern dövlət aparatı yaradılmış, dövlət idarəçiliyinin və dövlət qulluğunun normativ-hüquqi bazası formalaşdırılmış, vətəndaş cəmiyyətinin inkişafına yönəlmiş demokratik, dünyəvi dövlət quruluşuna müvafiq insan resurslarını idarəetmə institutları təsis edilmişdir. Dövlət idarəçiliyi fəaliyyətinin nəticələrinin proqnozlaşdırılması, daha optimal nəticələrin əldə olunmasına hesablanmış tədbirlərin həyata keçirilməsini, insan resurslarından daha düzgün istifadə mexanizmlərinin işlənib hazırlanmasını asanlaşdırır. Belə ki, bu dövrdə “Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2010-2012-ci illər üçün Dövlət Proqramı (Elektron Azərbaycan)”, eləcə də informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı ilə bağlı qəbul edilən digər normativ hüquqi aktlar əsasında dövlət orqanlarının əhaliyə beynəlxalq standartlara uyğun elektron xidmətlər göstərməsi sahəsində hüquqi baza formalaşdırıldı. Modern və çevik idarəetmənin təmin edilməsi, dövlət orqanlarının və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən yaradılan publik hüquqi şəxslərin fəaliyyətində şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya şərait yaradan halların aradan qaldırılması üçün əhaliyə elektron xidmətlərin göstərilməsinə başlanıldı və qısa zaman kəsiyində bu xidmətlər geniş vüsət aldı. Azərbaycan Respublikasında “elektron hökumət”lə bağlı ideya ilk dəfə olaraq “Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012-ci illər)” sənədində ifadə olunub. 2004-cü ildə Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi (indiki Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi) məhz bu mühüm strategiyanın həyata keçirilməsi üçün yaradıldı. Belə ki, nazirlik “Azərbaycan Respublikasının

inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiyası"nın həyata keçirilməsi istiqamətində 2005-2008-ci illər və 2010-2012-ci illər üçün "Elektron Azərbaycan" Dövlət proqramlarını reallaşdırıb. Bu proqramlar informasiya cəmiyyətinin formalaşdırılması və elektron hökumət quruculuğu istiqamətində mühüm addım olmaqla, Azərbaycanda insan resurslarının idarə edilməsi sistemində innovasiyaların tətbiqi baxımından olduqca əhəmiyyətli idi. İnsan resurslarının idarə edilməsi sisteminin müasirləşdirilməsi, şəffaflığın artırılması və idarəetmədə yeni fəaliyyət üslubunun formalaşdırılması istiqamətində mühüm tədbirlərdən biri də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 13 iyul tarixli 685 nömrəli Fərmanına əsasən Prezident yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin yaradılması oldu. Agentliyin nəzdində isə "ASAN xidmət" mərkəzləri yaradıldı. Mərkəzlərin yaradılmasında məqsəd dövlət orqanlarının fəaliyyətində şəffaflığın artırılmasının, vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin daha keyfiyyətli, rahat, yeni üslubda və müasir innovasiyaları tətbiq etməklə həyata keçirilməsinin, vətəndaşlara münasibətdə etik qaydalara, nəzakətli davranışa əməl edilməsinin, vətəndaş məmnunluğunun təmin olunmasının zəruriliyini nəzərə alaraq, dövlət orqanları tərəfindən göstərilən xidmətlərin təkmilləşdirilməsi, elektron xidmətlərə keçidin sürətləndirilməsi idi. Artıq bu gün Azərbaycanda 24 "ASAN xidmət" mərkəzi vətəndaşlara yüksək keyfiyyətli dövlət və sosial xidmətlər göstərir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli 2469 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"ə və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli 1138 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə qəbul edilən strateji yol xəritələrində Dövlət Agentliyinə aid olan tədbirlərin icrasına uyğun olaraq Agentliyin 2022-2024-cü illəri əhatə edən Strateji Planı hazırlanmışdır. Mövcud Strateji Planın fəaliyyət istiqamətləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 2015-2030-cu illəri əhatə edən Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərində müəyyən edilən 8-ci (İnklüziv və dayanıqlı iqtisadi artımı, hamı üçün məşğulluğu və layiqli əməyi təşviq etmək), 9-cu (Möhkəm infrastruktur yaratmaq, inklüziv və dayanıqlı sənayeləşməni təşviq etmək və innovasiyaların inkişafına dəstək vermək), 16-cı (Ədalətli, sülhsevər və açıq cəmiyyətləri təşviq etmək) və 17-ci (Dayanıqlı inkişaf üçün qlobal əməkdaşlığı canlandırmaq) məqsədlərinə uyğun formalaşdırılmışdır. Strateji Plan Dövlət Agentliyinin funksiyalarına uyğun olaraq insan resurslarının idarə edilməsində innovasiyaların və qabaqcıl təcrübələrin tətbiqi ilə dövlət xidmətlərini davamlı inkişaf etdirməyə və vətəndaşların sosial, iqtisadi və ictimai rifahının yaxşılaşdırılmasına yönəlmişdir. Dövlət Agentliyi fəaliyyətini təkmil idarəçilik (good goverence) metodları əsasında formalaşdırır və əsasnaməsi və digər normativ hüquqi aktlarla ona həvalə olunmuş vəzifə və funksiyalara uyğun olaraq təşkil edir [6]. Yuxarıda qeyd olunan 01 fevral 2021-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafına dair Milli Prioritetlərdə də ölkəmizin gələcəkdə dünyada artan rəqabətə hazır olması üçün yüksək rəqabətli insan kapitalının formalaşdırılması qeyd olunmuşdur. Bu baxımdan insan resurslarının səmərəli idarə edilməsi üçün müasir təhsil, innovasiyaların təşviq edilməsi üçün münbit şərait və insanların sağlamlığı əsas şərt olmalıdır.

Bundan əlavə Azərbaycanda dövlət qulluğu sistemində insan resurslarının idarə edilməsi sisteminin təkmilləşdirilməsi məsələsi də dövlət idarəçiliyində islahatların prioritetlərindəndir. Bu istiqamətdə aparılan islahatlardan biri də dövlət qulluğuna kadrların seçilməsi prosesinin təkmilləşdirilməsi olmuşdur. Belə ki, 2016-cı ildə Azərbaycanda dövlət qulluğu üçün kadrların müsabiqə əsasında seçilməsi və digər məsələlərin tənzimlənməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Dövlət İmtahan Mərkəzi yaradıldı. Mərkəzə dövlət qulluğu sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılma-

sında iştirak etmək və bu siyasətin həyata keçirilməsini təmin etmək, dövlət qulluğuna dair qanunvericiliyin icra vəziyyətini öyrənmək, dövlət qulluğu məsələləri üzrə beynəlxalq əməkdaşlığı həyata keçirmək, dövlət qulluqçuları tərəfindən etik davranış qaydalarına əməl edilməsi vəziyyətini öyrənmək, dövlət qulluqçularının reyestrini aparmaq və s. məsələlər həvalə edildi [5].

Dövlət idarəetməsinin mühüm institutlarından biri olan dövlət qulluğu sisteminin inkişaf etdirilməsi məqsədilə əsas hədəfləri və bu hədəflərə çatmaq üçün orta və uzun müddəti əhatə edən çoxşaxəli, ardıcıl, mərhələli tədbirləri müəyyənləşdirmək məqsədilə 2018-ci il 23 noyabr tarixində Prezident İlham Əliyev tərəfindən “Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya” təsdiq edildi. Strategiyanın əsas məqsədi dövlət qulluğu sistemində idarəçiliyin təkmilləşdirilməsi, dövlət orqanlarının kadr potensialının inkişaf etdirilməsi, yüksək mənəvi və etik dəyərləri əsas tutan, bilik, bacarıq və müsbət şəxsi keyfiyyətləri ilə seçilən dövlət qulluqçuları korpusunu formalaşdırmaqla dövlət orqanlarının fəaliyyətində səmərəliliyin artırılmasıdır. Strategiya dövlət qulluğu sisteminin inkişafı məqsədilə institusional quruculuq, dövlət qulluğunda insan resurslarının idarə edilməsi, kadr siyasəti, dövlət qulluqçularının rotasiyası, onların peşəkarlığının və fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması, dövlət qulluğunda səriştə (kompetensiya) və mütərəqqi motivasiya (həvəsləndirmə) modellərinin tətbiqi, dövlət qulluğunun informasiya təminatının yaxşılaşdırılması sahəsində və bir sıra əlaqəli sahələrdə əsaslı islahatların həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Strategiyanın icrası 2019-2021-ci və 2022-2025-ci illəri əhatə edən iki fəaliyyət planının həyata keçirilməsi ilə təmin edilir. Fəaliyyət planları strategiyada nəzərdə tutulan əsas inkişaf istiqamətləri üzrə müvafiq hədəfləri, həmin hədəflərə çatmaq üçün həyata keçirilməsi tələb olunan konkret tədbirləri, icraçıları və müddətləri özündə əks etdirmişdir.

Azərbaycanda insan resurslarının idarə edilməsinin innovativ metodlarından biri də ölkədə kadr ehtiyatı bankının yaradılması olmuşdur. Bunu təmin etmək məqsədilə intellektual səviyyəsi və idarəçilik bacarıqları yüksək olan perspektiv rəhbər şəxslərin müəyyən edilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 iyul 2019-cu il tarixli Sərəncamı ilə “Yüksəliş” müsabiqəsi təsis edilmişdir. “Yüksəliş” müsabiqəsi yeni nəsil idarəçiləri, liderlik müstəvisində proqressiv düşüncə, çevik idarəçilik bacarıqlarına malik peşəkarları aşkara çıxarmaq, onların potensialını lazımi sahələrə yönləndirmək, eyni zamanda, peşəkar kadrların dəyərləndirilməsi və dəstəklənməsi baxımından ölkəmiz üçün böyük əhəmiyyətli müsabiqədir. “Yüksəliş” müsabiqəsində iştiraka mülkiyyət formasından asılı olmayaraq ən azı iki il idarəçilik təcrübəsi olan 21-51 yaş arası Azərbaycan Respublikası vətəndaşları buraxılır. Namizədlərin iş icrasının idarə edilməsi, nəticələrə yönəlmək bacarıqları, komandada işləmək bacarığı, kommunikasiya bacarıqları, dəyişikliklərin idarə edilməsi bacarığı, büdcənin idarə edilməsi bacarığı, sosial məsuliyyət və innovativliklərin tətbiqi səriştələri əsasında ekspertlər tərəfindən qiymətləndirilməsi aparılır.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2021-ci il 6 aprel tarixli 89 nömrəli “Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında Qərarı da ölkəmizdə dövlət idarəçiliyində insan resurslarının idarə edilməsinə müsbət təsir göstərən amillərdən hesab edilir [9]. Belə ki, bu Qaydalar dövlət qulluqçularının cari fəaliyyətinə nəzarətin həyata keçirilməsinə, onun potensial imkanlarının aşkara çıxarılmasına və səmərəli istifadə edilməsinə imkan yaradır. Bundan əlavə, dövlət qulluqçusunun peşə səriştəliliyini artırmağa stimullaşdırılması və onun əlavə təhsilə ehtiyacının, habelə tutduğu vəzifəyə uyğun gəlib-gəlmədiyini müəyyənləşdirir.

Ölkəmizdə insan resurslarının idarə edilməsinin beynəlxalq təcrübəsinin öyrənilməsi dövlət idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsi baxı-

mından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. 2021-ci ildə Ankarada Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında iqtisadi əməkdaşlıq üzrə birgə hökumətlərarası komissiyanın doqquzuncu iclasında imzalanan protokol çərçivəsində iki ölkənin dövlət kadrlarının hazırlanması və inkişafı sahəsində işbirliyinə dair qərar qəbul olunmuşdur. Protokola əlavə edilmiş Fəaliyyət Planında təhsil və insan resurslarının inkişafı ilə bağlı birgə fəaliyyətin qarşılıqlı münasibətlərə təkan verəcəyi vurğulanıb. Bu çərçivədə Türkiyə Prezidenti Administrasiyası İnsan Resursları Ofisinin rəhbərliyinin dövlət qulluqçularının təlim və inkişafı üçün vasitələrin tanıdılmasına yönəlik Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə birgə fəaliyyəti nəzərdə tutulmuşdur ki, bu tədbirlərin bir çoxu 2022-ci ildə yerinə yetirilmişdir. Eyni zamanda Akademiyada Məşğulluq Strategiyasına dair 2020-2025-ci illər üçün Tədbirlər Planının 2.8 bəndinə əsasən dövlət qulluqçularının əlavə təhsilinin təşkili və peşə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə il ərzində 3000 nəfər dövlət qulluqçusu təlimlərə cəlb olunur ki, bu da insan resurslarının inkişafında vacib rol oynayır.

Nəticə etibarilə aşağıdakıları qeyd etmək olar:

– idarəetmə fəaliyyətinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi məqsədilə insan resurslarından istifadənin bir çox aspektlərinin idarəetmə tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi səviyyəsi, resursların bölüşdürülməsi və fəaliyyətin planlaşdırılması, işçilərin təhsili və motivasiyası, rəhbərliklə işçilər arasında əməkdaşlığın səviyyəsi və s. bağlı xüsusiyyətlər təhlil edilməlidir:

– işçilərin inkişafının təmin edilməsi ilə bağlı xüsusiyyətlər işçi heyətinin fəaliyyətinin effektivliyinin artırılması proseslərindən formalaşır və bu halda işçinin gələcək inkişafının stimullaşdırılması, perspektivinin formalaşdırılması xüsusiyyətlərinə daha çox önəm verilir, işçinin fərdi keyfiyyətləri nəzərə alınır və qiymətləndirilir;

– personalın idarəetmə proseslərinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı insan resurslarından istifadənin tənzimlənməsi xüsusiyyətləri əsasən personalın işinə nəzarət metodlarının xarakterindən formalaşır. Bu halda ortaya çıxan problemlərlə əlaqədar olaraq iş analizinin və qiymətləndirilməsinin aparılması, iş prosesinin dəyişdirilməsi, işin sadələşdirilməsi, əməyin təşkilinin və istehsal normasının dəyişdirilməsi, işçinin təhsilinin və ya yenidən təhsil almasının təşkili, işçilərin motivasiyasının yüksəldilməsinə imkan verən yeni proqramların hazırlanması, öz vəzifəsinin öhdəsindən gələ bilməyən işçilərin başqa işlərə keçirilməsi, rotasiya sisteminin tətbiqi, yeni işçilərin işə götürülməsi kimi tənzimləmə mexanizmləri həyata keçirilməlidir;

– inzibati məqsədlərlə bağlı olaraq insan resurslarından istifadənin tənzimlənməsi xüsusiyyətləri hərtərəfli öyrənilməlidir;

– gözləntilərə cavab verən performans dəyərləndirmə sistemi yaradılmalı və sistemin şəffaflığının təminatı üçün işçilərlə yanaşı rəhbərlərin də xidməti fəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi aparılmalı, qiymətləndirmənin dəqiq meyar və ölçüləri hazırlanmalıdır.

Ümumiyyətlə dövlət idarəçiliyində islahatların strateji vizionları, liderliyi, idarəetmə bacarıqlarını, resursları və motivasiyanı, həmçinin siyasi dəstəyi özündə cəmləşdirən çoxistiqamətli bir proses olduğunu nəzərə alsaq dövlət sektorunda çalışanların öyrənmə qabiliyyətinə kömək etmək və onların analitik bacarıqlarını artırmaq insan resurslarının inkişafında əldə olunan uğurun dərk edilməsi üçün vacibdir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 2022
2. Azərbaycan Respublikasının Əmək məcəlləsi, 1 fevral 1999, 183 səh.
3. Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019−2025-ci illər üçün Strategiya, 23 noyabr 2018, (elektron resurs: https://e-qanun.az/framework/40748 müraciət vaxtı 10.11.2022)
4. "Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Türkiyə Respublikası Hökuməti arasında peşə təhsili sahəsində əməkdaşlığa dair Protokol"un təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 21 iyun 2021, (elektron resurs: https://president.az/az/articles/view/52199 müraciət vaxtı 14.11.2022)
5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət İmtahan Mərkəzi publik hüquqi şəxsin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 11 aprel 2016-cı il, №860. // http://www.e-qanun.az/framework/32559
6. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin saytı // http://vxsida.gov.az/az/page/Strateji-plan-2022
7. "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"in təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 02 fevral 2021, (elektron resurs: https://president.az/az/articles/view/50473 müraciət vaxtı 16.11.2022)
8. BMT-nin Ölkə üzrə İllik Hesabatı - Azərbaycan 2021.// https://azerbaijan.un.org/az/188023-bmt-nin-olk-uzr-illik-hesabati-azrbaycan-2021
9. "Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi Qaydası"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2021-ci il 6 aprel tarixli 89 nömrəli Qərarı. (elektron resurs: https://e-qanun.az/framework/47192 müraciət vaxtı 12.11.2022)
10. "Məşğulluq Strategiyasının həyata keçirilməsinə dair 2020–2025-ci illər üçün Tədbirlər Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (№1816), 13 fevral 2020-ci il. (elektron resurs: https://e-qanun.az/framework/44423 müraciət vaxtı 15.11.2022)
11. Ələkbərov U.K., Rəhimli R.Z., Həbibova Z.Z., Həsənov M.İ. İnsan potensialına əsaslanan sosial müəssisələr Azərbaycanda davamlı innovativ inkişaf texnologiyası kimi. – Bakı: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu. – 2018. – 184 s.
12. Kosmin A.D., Kosmina E.A. Rusiyanın demoqrafik təhlükəsizliyinin təmin edilməsi problemləri. – M.: İqtisadiyyat. – 2017. – 212 c
13. Rəhimli R.Z., Həsənov A. Dövlət qulluqçularının fəaliyyət səmərəliliyinin artırılması: kadr hazırlığı və səriştə modelinə keçid // "İnsan və biosfer" (MaB, UNESCO) Azərbaycan milli komitəsinin əsərləri. Ekoloji sivilizasiya, davamlı inkişaf, ətraf mühit. – 2020. – №15. – s.165-181.
14. Rəhimli R.Z. Dövlət idarəçiliyində islahatlar və dövlət qulluğu sisteminin formalaşdırılmasının müasir innovativ metodları // Bakı Universitetinin xəbərləri, Sosial-Siyasi elmlər seriyası. – 2021. – №4. – s.19-33.
15. Rəhimli R.Z. Dövlət idarəçiliyinin rəqəmsal gələcəyi: dünya trendləri və müasir dövlət qulluğu // Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə. Elmi-nəzəri jurnal. – №2(70). – Bakı: Təhsil. – 2020. – s.173-186.
16. Həbibova Z., Məmmədov F., İnsan potensialının idarəedilməsi. – Bakı: Təhsil, – 2021. – 208 s.
17. Ueyn F. Kassio. İnsan resurslarının idarə edilməsi. Məhsuldarlıq, iş həyatının

keyfiyyəti, mənfəət. TEAS Press Nəşriyyat evi, 2020
18. Rehimli R., Aliyev E. "Çağdaş Yaklaşımlar Şerşivesinde Kamuda İnsan Kaynakları Yönetiminin Örgütlenmesi" (Organization of Human Resources Management in The Public in The Framework of Contemporary) // Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi (Türkiye)Yıl:2019, Cilt: 2, Sayı: 1, ss 134-141. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/713608
19. Rehimli R. Azerbeycan Kamu Personel Yönetimi, Anadolu Universitesi Yayınlar, Türkiye, 2016, 275 s.
20. Keçecioğlu T., "Strateji insan kaynakları yönetimi", 2017, 154 s.
21. Onur Ender Aslan, Devlet Bürokrasi ve Kamu Personel Rejimi. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2019. 521 s.
22. Nuri Tortop, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M.Akif Özer. "İnsan kaynakları yönetimi", Ankara, 2012, 576 s.
23. Rahimli R. "Performance appraisal of civil servants for human capacity development in Azerbaijan "Universidad y Sociedad/ Realidades comparadas en América Latina y Eurasia/ Vol.12.Núm.2.2020." Cuba, https://rus.ucf.edu.cu/index.php/rus/article/view/1546/1556 Web of Science Core
24. By John R. Commons, Professor of Economics and Social Science, The distribution of Wealth. Indiana University. New York and London, Macmillan & Co., I893. - Small 8vo, 258 pp.
25. Collings D. G., Wood G. Human resource management: A critical approach // Human resource management: A critical approach / D. G. Collings, G. Wood (Eds.). – London: Routledge, 2009. P. 1–16
26. Investment in Human Capital Theodore W. Schultz The American Economic Review Vol. 51, No. 1 (Mar., 1961), pp. 1-17 (19 pages) Published By: American Economic Association
27. Johnason P. HRM in changing organizational contexts // Human resource management: A critical approach / D. G. Collings, G. Wood (Eds.). – London: Routledge, 2009. P. 19–37.
28. Harter, J.K., Schmidt, F.L., Asplund, J.W., Killham, E.A., and Agrawal, S. (2010). Causal impact af employee work perceptions on the bottom line of organizations. Perspectives on Psychological Science 5 (4), pp. 378-389.
29. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education, First Edition. Gary S. Becker. Published Date January 1964. Copyright 1964.
30. Human Capital: What It Is and Why People Invest It Thomas O. Davenport ISBN: 978-0-470-43681-3 March 1999 Jossey-Bass 276 Pages
31. Nothing is as Practical as a Good Theory: Bowen Theory and the Workplace — a Personal Application December 2009Australian and New Zealand Journal of Family Therapy (ANZJFT) 30(04) DOI:10.1375/anft.30.4.235 Authors: Megan F. Chambers
32. The Human Resources Funcion by E. Wight Bakke Yale Labor and Management Center Yale University New Haven, Conn. 1958, 24 p.
33. The Practice of Management by Peter Drucker Copyright Year 2007, ISBN 9780750685047, Published May 24, 2007 by Routledge, 370 Pages
34. Алакбаров У.К., Мамедов Н.М., Габибова З.З., Рагимли Р.З. Эволюция государственного управления в странах постсоветского пространства. 1991-2021/ отв.ред. И.Н.Барциц. - Москва: Издательский дом «ДЕЛО» РАНХиГС, 2021.-448 с. Раздел в книге: Азербайджанская Республика, Azərbaycan Respublikası. «Эволюция государственного управления в странах постсоветского пространства. Азербайджанская Республика» с.202-224.

Açar sözlər: *insan resursları, dövlət idarəçiliyində islahatlar, insan potensialı, kompetensiyalar, qiymətləndirmə, motivasiya sistemi*

Rajab Rahimli
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan,
Head of the Department of Civil Service and Personnel Policy
Doctor of Philosophy in Political Sciences, Associate Professor

HUMAN RESOURCE MANAGEMENT AS A REFORM FACTOR OF PUBLIC ADMINISTRATION

ABSTRACT

Although digitalization and the use of artificial intelligence in public administration make life easier for people and access to public services, they cannot completely replace the human factor. The human intellect and its ability to understand the problem and make decisions cannot be replaced by the technology created by man. No matter how great the ideas, the latest technologies, and successful domestic and foreign economic and political conditions are, it is impossible to achieve essential results in public administration without well-trained personnel. A human being is the most important value of society and an essential state resource. Human resources are a combination of various properties that determine the ability of people to work for the production of material and intellectual goods. They are general indicators of the development of social production. At the same time, we can distinguish the human resources of an organization, region, industry, or country and several levels of their management. The purpose of the paper is to review the conceptual foundations of human resource management in the course of reforms carried out in the field of public administration and to identify the main trends that are manifested in the modern system of strategic human resource management. The research reflects on the implementation of institutional reforms in personnel development, staff rotation, the application of a competency model in the field of recruitment, and the creation of a progressive motivation system to achieve state goals.

Keywords: *human resources, public administration reforms, human potential, competencies, assessment, motivation system*

Раджаб Рагимли
Заведующий кафедрой «Государственной службы и кадровой политики» Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики, доктор философии по политическим наукам, доцент

УПРАВЛЕНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ КАК ФАКТОР РЕФОРМ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

Как бы цифровизация и использование искусственного интеллекта в государственном управлении во всем мире не облегчали бы жизнь людей и доступ к государственным услугам, они не могут полностью заменить человеческий фактор. Человеческий интеллект, его умения чувствовать проблему и принимать решения не может заменить техника, созданная человеком. Какими бы прекрасными ни были идеи, новейшие технологии, успешные внутренние и внешние экономические и политические условия, без хорошо подготовленных кадров невозможно добиться важнейших результатов в государственном управлении. Человек – основная ценность общества и важный ресурс государства. Человеческие ресурсы представляют собой совокупность различных свойств, определяющих способность людей к труду для производства материальных и интеллектуальных благ и являющихся общим показателем развития общественного производства. При этом различают человеческие ресурсы организации, региона, отрасли, страны и соответственно, выделяют несколько уровней управления ими. Целью представленной статьи является рассмотрение концептуальных основ управления человеческими ресурсами в ходе реформ, проводимых в сфере государственного управления и выявление основных тенденций, проявляющихся в современной системе стратегического управления человеческими ресурсами. Для достижения заявленных целей в научном исследовании нашли отражение реализация институциональных реформ в сфере развития кадрового потенциала, ротация кадров, применение модели компетенций в сфере подбора кадров и создание прогрессивной системы мотивации.

Ключевые слова: *человеческие ресурсы, реформы в государственном управлении, человеческий потенциал, компетенции, оценка, система мотивации*

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ
PUBLIC ADMINISTRATION

UOT 351

ELNUR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının İnzibati idarəetmə fakültəsinin dekanı, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
e-mail: ealiyev7@gmail.com

DÖVLƏT QULLUĞU ÜZRƏ QLOBAL ÇAĞIRIŞLAR VƏ ŞƏBƏKƏ İDARƏETMƏSİNİN PERSPEKTİV İNKİŞAFI

Dövlət qulluğu sistemləri, son iki onillikdə qlobal və regional dəyişikliklərin təsiri ilə davamlı inkişaf prosesində olmuşdur. Bu dəyişikliklərə qloballaşma, elmi və texnoloji dəyişikliklər, rəqəmsal texnologiyalar və informatika, vətəndaş cəmiyyətinin artan rolu, şəffaflıq və hesabatlılıq, davranışda etik normaların rolu daxildir. Qlobal iqtisadi meyllər və liberallaşan bazarlar məhdudiyyətsiz resurs və məlumat axını ilə mürəkkəb yeni qarşılıqlı asılılıqlar ortaya çıxardı ki, bu da səmərəli idarəetmə tələb edir.

XXI əsrdə qlobal sistem, sosial proseslərin sürətində, mürəkkəblik və miqyasında kəskin artımla rəqəmsal, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının sürətli böyüməsi sayəsində şəbəkə formatında quruldu və bu tendensiya idarəetmə sistemlərinə də ciddi təsir edir. Yalnız qanunlar deyil, həm də dövlətin iqtisadiyyatı və siyasəti ortaq bir şəbəkə hökuməti qurularaq daha çox yerli səviyyəli idarəetmə sistemləri tərəfindən yönəldilməyə doğru gedir.

Qlobal əmək bazarında, səriştələr (capacities) sistemində və reform konsepsiyalarında olan dəyişikliklərə adekvat dövlət qulluğu islahatları üçün ilkin şərtlər effektiv sistemin qurulması, sabit və işlək konstitusiya-hüquq sisteminin qurulması, sosial rifah və azad bazar arasında balansı qoruya bilən iqtisadi sistemin qurulması, nizamlı və məqsədli reformları icra etmək üçün maariflənmiş dövlət qulluqçularının formalaşdırılması, dövlət qulluqçularının ilk növbədə vətəndaş məsuliyyətinin olması, idarəetmənin xarakterinə uyğun hüquqların və təminatların olmasıdır.

"Şəbəkə idarəetməsi" fenomeninin ortaya çıxdığı çağdaş cəmiyyətlərdə hökumət, biznes və vətəndaş cəmiyyəti getdikcə daha mürəkkəb sosial problemlər ilə üzləşir. Bu problemlərin öhdəsindən gəlmək cəhdləri, idarə edilməsi daha çətin olan davamlı siyasət qurma, siyasəti tətbiqetmə və ictimai xidmət göstərmə prosesləri ilə nəticələnə bilir.

"Şəbəkə idarəetmə"si haqqında yazan bəzi önəmli müəlliflər idarəetmə və şəbəkə anlayışlarının sıx bağlı olduğunu düşünürlər. İdarəetmə, dövlət və qeyri-dövlət aktorlarının şəbəkələri daxilində baş verir və bu şəbəkələr arasındakı qarşılıqlı təsir idarəetmə proseslərini mürəkkəb və çətin idarə olunan edir [11]. Nəticədə, daha klassik idarəetmə yanaşmaları ilə müqayisədə fərqli idarəetmə strategiyaları tələb olunur. Burada diqqət fərdlər, qruplar və təşkilatlar daxil olmaqla dövlət, özəl və ictimai aktorlar şəbəkəsindəki kompleks qarşılıqlı əlaqə prosesinə yönəldilmişdir.

İdarəetmə şəbəkəsi, dövlət siyasətinin müəyyənləşdirilməsini, həyata keçirilməsini və xidmətin təqdim edilməsini avtonom, lakin bir-birindən asılı olan hökumət, biznes və vətəndaş cəmiyyəti aktorları arasındakı əlaqələr vasitəsilə ortaya çıxarır. Artıq qeyd edildiyi kimi, idarəetmə şəbəkələri, siyasət problemi, siyasət proqramı və resurslar ətrafında toplanan, ortaya çıxan, davamlı olan və bir sıra qarşılıqlı təsirlər nəticəsində dəyişdirilən qarşılıqlı asılı aktorlar arasında az və ya çox dərəcədə

sabit sosial münasibətlərdir. İdarəetmə şəbəkəsi prosesləri, müəyyən bir problemi, siyasəti, proqramı və ya dövlət xidmətini həll edən şəbəkələrdəki bütün qarşılıqlı proseslərdir. Şəbəkə idarəçiliyi, qarşılıqlı təsir proseslərinə və bu şəbəkələrin xüsusiyyətlərinə təsir göstərməyə yönəlmiş idarəetmə şəbəkələri daxilindəki aktorların şüurlu idarəetmə cəhdləri və strategiyaları məcmusu olaraq təyin edilir. Bu strategiyaları tətbiq edərək, şəbəkələr daxilindəki aktorlar siyasi həllər, siyasətlər və xidmətlər baxımından nəticələr əldə edirlər. Onlar bunu qeyri-qismi və ya meta-perspektivdən idarə etmək üçün xüsusi cəhdlər olmadan edirlər və bu mənada bu şəbəkə prosesləri özünüidarəetmə prosesidir [2]. Şəbəkə idarəçiliyi, qarşılıqlı əlaqələri asanlaşdırmaq, istiqamətləndirmək, şəbəkə prosesləri daxilində əməkdaşlığı inkişaf etdirmək məqsədi ilə şəbəkənin xüsusiyyətlərini dəyişdirməyə yönəlmiş bütün düşünülmüş strategiyalar kimi müəyyən edilə bilər.

Dövlət qulluğu üzrə qlobal trendlər və çağırışlar

BMT yeni dönəmin tələblərinə uyğun olaraq effektiv bir dövlət qulluğunun əsas xüsusiyyətləri üzrə belə bir sıralama təklif edib (12):

- Xidmətdə layiqliyə əsaslanan və təsirlərdən neytral;
- Struktur baxımından yaxşı qurulmuş və resurslar baxımından "ölçüsü" optimal olan;
- Hesabatlı, məsuliyyətli, şəffaf və peşəkar olan;
- Nisbətən qərar qəbul etmə muxtariyyətinə malik olan;
- Məsuliyyətli fərdlər və etik bir sistem;
- Müasir biliklərin transfer edildiyi təlimlər keçilmiş və performans yönəldilmiş;
- Ətraf mühitə qarşı açıq olan və iştirakçı (reprezentativ).

Yeni dövlət qulluğu sistemində səlahiyyətlərin və bacarıqların idarə edilməsi sistemləri ənənəvi kadr idarəçiliyindən dövlət qulluğunda insan resurslarının strateji idarə edilməsinə tədricən keçidi asanlaşdırmaq üçün hazırlanmalıdır. Əsas dövlət qulluğu islahat meyllərinin nəzəri əsasları olaraq isə "yeni dövlət idarəetməsi" (New Public Management) və "yeni Veberian dövlət" (New Weberian State) konseptləri ön plana çıxır [1].

Birinci konseptin tərəfdarları Veberian bürokratik yanaşmanın modernləşməsinə, ikinci konseptin tərəfdarları isə ənənəvi bürokratikləşməyə qarşı özəl sektorda geniş tətbiq olunan yanaşmalara üstünlük verirlər. dövlət xidmətlərinin vətəndaşlara effektiv çatdırılması və dövlətin bütünlüyü içərisində rutin fəaliyyətlərin daha innovativ həyata keçirilməsi üçün dövlət qulluğu sistemi bir çox tərəfdaşın (steykholderin) mövcud olduğu şəbəkənin tərkib hissəsi və mərkəzi elementi kimi qurulmalıdır. Yeni sistemdə peşəkar təcrübələrə maraqlı tərəflərlə münasibətlər və tərəfdaşlığın inkişafı, sosial yenilik imkanlarının üzə çıxarılması, strateji düşüncənin öncəliyi, məqsədlər ilə resursların əlaqələndirilə bilinməsi daxildir.

Bu gün konseptual dəyişikliklər dövlət qulluğu üçün də önəmlidir. Dövlət xidmətlərində yeni nəsil yanaşmalar (Government innovation) tətbiq olunmaqdadır. Buna görə də, dünyada və dövlət idarəçiliyində dəyişikliklərin dövlət xidmətlərinin mahiyyətində əks etdirilməsi zərurəti meydana çıxmaqdadır. 2000-ci illərdən plüralizmi və tərəflərin razılığını əsas götürən və qərar qəbul etmə proseslərini həyata keçirən zaman maraqlı tərəflərin iştirakını önə çıxaran Yeni Dövlət Xidməti (New Public Service) yanaşması artıq qlobal bir trend kimi formalaşmaqdadır.

Dövlət qulluğunda yeni bir trend rəqəmsal texnologiyalar vasitəsilə idarəetmənin həyata keçirilməsidir. Dövlət qulluğuna rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi məmur-vətəndaş fiziki təmasını azaldan və dördüncü nəsil sənaye inqilabının dövlət idarəçiliyinə və dövlət qulluğunda təsirləri getdikcə artmaqdadır. Vətəndaşların ictimai həyatının rəqəmsal mühitə daşınması, dolaysıyla idarəetmə alətlərinin bu dəyişikliyə uyğunlaşdırılması zərurətini artırmaqdadır.

Şəbəkə idarəetməsinin perspektiv inkişafı

XXI əsrdə qlobal sistem, sosial proseslərin sürətində, mürəkkəblik və miqyasında kəskin artımla rəqəmsal, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının sürətli böyüməsi sayəsində şəbəkə formatında quruldu və bu tendensiya idarəetmə sistemlərinə də ciddi təsir edir. Yalnız qanunlar deyil, həm də dövlətin iqtisadiyyatı və siyasəti ortaq bir şəbəkə hökuməti qurularaq daha çox yerli səviyyəli idarəetmə sistemləri tərəfindən yönəldilməyə doğru gedir. Burada, cəmiyyətin üfüqi şəbəkələri ilə yanaşı, idarəetmə orqanlarının qərarlarını təhlil edə bilən, sıralaya bilən, yəni müxtəlif sahələrdə ölkənin ümumi inkişaf strategiyası və taktikasını sintez edən və hazırlayan şaquli şəbəkələrin elementlərinə də ehtiyac duyulur.

Son illər yenilikçi əməkdaşlıqlar, ittifaqlar, ortaqlıqlar və təşəbbüslər kimi şəbəkələr və buna əsaslanan dövlət tənzimləmələri daxil olmaqla ümumiyyətlə şəbəkələrə maraq sürətlə artıb [10]. Şəbəkə fəaliyyəti idarəetmə vahidinin iyerarxik tənzimləmələrdə rəsmi tabeçiliyin olmadığı bir çox təşkilatı və ya onların hissələrini əhatə edən qarşılıqlı asılılığa əsaslanan struktur kimi müəyyən edilir. Bu mənada təhlil edilən şəbəkələr məqsədyönlü və çoxsahəlidir, onlar assosiativ könüllü qruplardan fərqli olaraq şüurlu şəkildə dizayn edilmiş məhdud qruplaşmalar ola bilər. Xidmətlərin vətəndaşa çatdırılması prosesində "şəbəkə modeli" idarəetmənin yenidən qavranılmasını tələb edir. Şəbəkələr təşkilatlar arasında yüksək dərəcədə qarşılıqlı asılılığın olduğu və iyerarxik əmr və nəzarət formalarının artıq siyasət hazırlamaq və ya həyata keçirmək üçün ən təsirli metod olmadığı vəziyyətlərdə yaranan yeni bir idarəetmə formasıdır [7].

Bu kontekstdə idarəetmə, yuxarıdan aşağıya doğru təşkil edilən bir idarəetmə sistemi ilə özünü təşkilatlararası şəbəkələr vasitəsi ilə yenidən təşkil edən bir sistem arasında dəyişikliyi göstərir. İdarəetmə şəbəkələrini bir-birindən asılı olan aktorlar arasındakı siyasət problemləri və siyasət proqramları ətrafında formalaşan bu və ya digər dərəcədə sabit olan sosial münasibətlərin bir nümunəsi olaraq da anlamaq olar. Buna görə də, çoxsaylı agentliklərin, özəl firmaların və təşkilatların (mənfəət güdən və ya mənfəət güdməyən – "profit-driven or non-profit") daxil edildiyi yeni bir siyasət və idarəetmə anlayışının qurulması önəmlidir. İdarəetmə şəbəkələri paradiqması, dövlət idarəçiliyində və təşkilati nəzəriyyədə bir irəliləyiş kimi, çoxölçülü və lokal problemlərin çevik şəkildə həlli üçün vasitə olaraq yarandı (9).

İdarəetmə şəbəkələrinin siyasi və demokratik təsiri

İdarəetmə şəbəkələri özlərinin təsir səviyyələrinə istinad edərək birbaşa siyasi təsir ilə idarəetmə nüfuzunu və iqtisadi resursları bölüşdürməyə imkan verir. İdarəetmə şəbəkələrinin demokratikliyi və qanuniliyi, tərkib elementlərinin şəbəkə tərəfindən həll olunan siyasət problemlərindən sıx təsirlənən maraqlı tərəflər üçün təmsilçi kimi tanınma dərəcəsindən asılıdır. Başqa sözlə desək, idarəetmə şəbəkələri, siyasi prosesləri sıx təsir altına alan hökumətlərin və hökumətlərarası demokratik arenaların çevik, yerləşmiş və problemlərin həllinə əsaslanan sistemli tərkibini formalaşdırır. Çevik və problemlərin həllinə əsaslanan hökumətlərarası demokratik idarəetmə platformalarının tətbiq edilməsinin daha bir müsbət təsiri şəbəkədən kimin xaric olunmalı olduğu məsələsinin siyasiləşdirilməməsidir. Hökumətlərarası idarəetmə şəbəkələrinə, təsirli siyasət formalaşdıran aktorlar tərəfindən təzyiq göstərilsə, bu dağıdıcı təsir göstərə bilər. Hökumətlərin icmalarda siyasi inklüzivlik və kənarlaşdırma nümunələrini fəal şəkildə yenidən nəzərdən keçirmələri onların tələblərini artıra bilər. Bu konsolidasiya edilmiş xaric etmə və daxilolma nümunələrinin daxili sabitliyinin pozulması və yenidən siyasiləşdirilməsi, siyasi çəkişməyə məruz qala biləcək məsələlərin dairəsini genişləndirə və dövlətdaxili demokratiyanı gücləndirə bilər.

İdarəetmə şəbəkələrinin mürəkkəbliyi

İdarəetmə şəbəkələrinin aktiv elementlərinin ("şəbəkə agentləri") çoxsektorlu və çoxçalarlı tərkibi qarışıq inzibati əlaqələrlə birləşərək şəbəkə quruluşu, şəbəkə funksiyası və şəbəkə idarəçiliyi barədə mürəkkəb mənzərə formalaşdırır. Şəbəkələri öyrənmək və modelləşdirmək üçün mürəkkəblik disiplininin (complexity) parametrlərinə əsaslanaraq dünyada əhəmiyyətli bir elmi marağın formalaşdığını qeyd etmək vacibdir. Bu cür elmi modelləşdirmə yanaşmalarında qeyri-xətti mürəkkəblik, şəbəkə performans keyfiyyətini ölçmək üçün əhəmiyyətli problemlər yaradır [3]. İdarəetmə şəbəkəsi mürəkkəbliyinə baxmayaraq, onlar müəyyən dərəcədə idarə olunandır. Mürəkkəbliklə yanaşı bu cür idarə olunanlığı təmin edən faktorlar, şəbəkə menecerlərinin qərar qəbul etmələri, qurumlar tərəfindən tətbiq olunan qanunlar, qaydalar və qaydalara rəhbərlik, ictimai maraqlara cavab verilməsi, ictimai dəyərləri təmin etmək üçün edilən sistemli dizaynlar və tətbiq olunan siyasət alətləri ilə formalaşır.

Dövlət idarəetməsində şəbəkə menecerləri, şəbəkə performansları və şəbəkə hesabatlılığı

Dövlət siyasətində və idarəçiliyində "şəbəkə idarəetməsi" modelində şəbəkə menecerlərinin iki rolu vardır: prosesin idarəedilməsi (mövcud şəbəkə elementləri arasında inkişaf etmiş qarşılıqlı əlaqələrin yaradılması) və idarəetmə şəbəkələrinin yenidən qurulması (qaydalara uyğun olan mövcud şəbəkələrdə dəyişikliklər edilməsi). Şəbəkə elementlərinin hansı rolu oynayacağı və bu rolu səmərəli oynaya bilmə qabiliyyəti burada önəmlidir. Şəbəkə nəzəriyyəsinin problem həll etmə və dövlət siyasəti proseslərinin idrak aspektləri ilə əlaqələndirilməsi vacibdir. Fərqli nəzəri yanaşmalar şəbəkələrdən istifadə, performansın təhlili və ölçülməsi üçün fərqli modellər təqdim edilir. Siyasət şəbəkəsi nəzəriyyələri şəbəkələrin içində və şəbəkələr arasında qarşılıqlı təsirlərdə aktorların önəmini nəzərə almadan onların strukturlaşdırılmış qarşılıqlı fəaliyyətini vurğulayır. Halbuki, şəbəkə idarəetmə yanaşması isə nəticələrin qəbul edilməsində aktiv agentlər kimi şəbəkə menecerinin roluna diqqət yetirir. Çoxaktorlu birgə şəbəkələrdə, strateji əlaqələrin qurulması, iştirakçıların bir-birlərini dinləmələrini və dəyərlərini tanımalarını təmin etməklə yeni şərtlərin yaradılması nəzərdə tutulur.

Performans idarəetməsi şəbəkə idarəetməsinin kritik xüsusiyyətidir. Şəbəkə menecerlərinin performans fəaliyyəti və səlahiyyətləri müxtəlif idarəetmə səviyyələrində, şəbəkənin qurucu qaydaları və qanunvericilik, tərəfdaşlıq müqavilələriylə, müzakirələrdən keçən açıq performans standartları ilə müəyyənləşdirilir və limitləşdirilir. Şəbəkə performansı ilə bağlı gözləntilər şəbəkənin fəaliyyətində iştirakı olan hər hansı bir quruma və şəxsə bağlı olaraq formalaşdırılır. İdarəetmə şəbəkələri həm endogen, həm də şəbəkə üçün ekzogen olan açıq və gizli fəaliyyət standartları ilə idarə olunur. Bu standartların şəbəkə strukturlarına və funksiyalarına təsir dərəcəsi dəyişgəndir və bu müşahidə indiyə qədər şəbəkə performansını öyrənən alimlərin çoxunun diqqət mərkəzində olmuşdur. Performans hədəfləri, onları ölçmək və izləmək üçün tətbiq olunan standartlar, yalnız onları istifadə etmək üçün tətbiq olunan sistemlər qədər effektiv ola bilər [4]. Şəbəkə idarəetməsinin çərçivələri daxilində, strateji qərar qəbulu prosesində qərar qəbul edənləri məlumatlandırmaq üçün performans məlumatlarının istifadəsi nəzərdə tutulur.

Performans ölçümləri resurs bölgüsündə, strateji planlaşdırmada və taktiki qərar qəbul edilməsində istifadə olunur. Bunlar idarəetmə prosesini maliyyələşdirənlər, tənzimləyicilər və ya əməkdaşlıq edən partnyorlar tərəfindən şəbəkə agentlərinin məqsədlərinə, istəklərinə və şərhlərinə cavab verən sistem və ya şəbəkələrə uyğun olaraq istifadə olunur. Performans göstəriciləri ilə birbaşa və ya dolayısı ilə əlaqəli olan performans hədəfləri, şəbəkədaxili qərar vermə prosesinə yön verən əsas faktor rolunu oynaya bilər. Şəbəkə performansının

qavranılması, şəbəkə üçün ekzogen olan "agentlər" tərəfindən də gerçəkləşə bilər. Məsələn, vətəndaşlar və seçilmiş məmurlar idarəetmə şəbəkəsinə sosial problemlər və dəyişən şərtlərə uyğunlaşmaq üçün təzyiq göstərə bilər. Bu agentlər rəsmi olaraq şəbəkə daxilində olmaya bilər, ancaq performans hədəflərinin seçilməsi və istifadəsi üzərində təsirləri mövcud ola bilər [6].

Qərar qəbul etmək üçün performans tədbirlərinin istifadəsi bir şəbəkə elementləri və şəbəkədən kənar olanlar arasında mövcud olan hesabatlılıq əlaqələri ilə idarə olunur. Bu cür şəbəkə hesabatlılığı, şəbəkə agentləri arasında davam edən əlaqələr baxımından önəmlidir. Şəbəkə hesabatlılığı, şəbəkələrin idarə edilməsinə və performansına kömək edən «hibrid hesabatlıq rejimləri» kimi təsvir edilmişdir [5]. Demokratik, administrativ və bazar əlaqələrini fərqləndirərək şəbəkə hesabatlılığına hibrid yanaşma şəbəkələrin demokratik əsaslarını, şaquli və üfüqi əlaqələrin davamlılığını və yalnız təşkilatların və qurumların fəaliyyətlərini formalaşdıran bazar hesabatlığının mövcudluğuna deyil, həm də ictimai və qeyri-kommersiya təşkilatlarının fəaliyyətlərinə çox təsir göstərmişdir. Bu hibridləşdirilmiş öhdəliklərin şəbəkə performansı üçün nəticələri dərindir. Hər növ dövlət idarəetməsi modelinin inzibati mühitində hesabatlılıq əlaqələrinin möhkəmliyinin vacib olduğunu qeyd etməliyik. Şəbəkə agentlərinin sayı artdıqca, bu əlaqələrin möhkəmliyi azaldıla bilər və bu trend şəbəkə performansının ölçülməsi, qiymətləndirilməsi və izlənilməsinə əhəmiyyətli təsir göstərə bilər [8].

Şəbəkə performansının idarəedilməsinin performans məlumatları bölməsində 3 önəmli element mövcuddur və bunlar aşağıdakılardır:

1) İdarəetmə şəbəkəsinin quruluşunu təyin edənlər: şəbəkə strukturları ilə şəbəkə performansı arasındakı əlaqəyə diqqət yetirən işlər;

2) İdarəetmə performansının təhlili: şəbəkə daxilində performans məlumatlarının istifadəsinə yönəlmiş işlər;

3) Təşkilati öyrənmə və biliklərin idarəetməsinin təhlili: performans məlumatlarının istifadəsi və şəbəkə performansı arasındakı əlaqəni təşkilati öyrənmə və bilik ötürülməsi nümunəsi olaraq araşdıran işlər.

Ekzogen determinantlar baxımından, sistemin sabitliyi, resursların birləşməsi, cəmiyyətin dəstəyi və iştirakı da daxil olmaqla şəbəkə performansının determinantları şəbəkə kontekstini təşkil edir. Şəbəkə konteksti həm şəbəkə daxilindəki qarşılıqlı əlaqələrin keyfiyyətini, tərəfdaşlar və icma üçün ortaya çıxan nəticəni müəyyənləşdirir. «İctimai şəbəkə performansının ekzogen nəzəriyyəsi» bir şəbəkənin fəaliyyətinə təsir göstərən bəzi ekzogen amilləri müəyyənləşdirir: şəbəkənin forması (paylaşılan idarəetmə, aparıcı təşkilat və ya şəbəkənin inzibati forması), başlanğıc növü (könüllü və məcburi) və şəbəkənin inkişaf mərhələsi (yeni yaranmış şəbəkələrdən yetkin şəbəkələrlə müqayisədə fərqli performans gözlənilir). Digər ekzogen elementlər mövcud hədəf konsensusunu, rəqabət edən institusional çərçivələri və tamamlayıcılığı əhatə edir. Şəbəkələrdə tərəfdaşlar, onların sayı və coğrafi yeri, etibarlığı və əvvəlki əməkdaşlıq tarixi, kənar rəy (ictimai rəy, icma və digər maraqlı tərəflərin dəstəyi), şəbəkənin məqsədi, tapşırıqların xarakteri və problemin ciddiliyi, ətraf mühitin təsirləri və seçim imkanları da önəmli faktorlardır. Bu elementlərin varlığı və nisbi aktuallığı vəziyyətdən-vəziyyətə və bir dövlət siyasəti sektorundan digərinə görə dəyişir. Şəbəkə performansına təsir edən daxili faktorlar arasında şəbəkə idarəetmə prosesi və liderlik tərzi kimi elementlər var. Şəbəkələr, proses dəyişkənlərinin əhəmiyyətini və onların şəbəkələrdəki nəticələrə təsirini nəzərə almadan ənənəvi tədbirlərə əsasən qiymətləndirilə bilməz.

Dövlət idarəçiliyində şəbəkə idarəetmə təcrübələri hər 3 cəhəti əhatə edir. Şəbəkə menecerləri şəbəkə strukturları və funksiyalarının dizaynı və icrasında hansı idarəetmə göstəricilərinin vacib olduğunu müəyyənləşdirməkdə, şəbəkə idarəetməsi təcrübəsindən vaxt keçdikcə nələr öyrənildiyində önəmli rol oynayır. Şəbəkə performansının nəzəriyyəsi şəbəkə determinantlarını, performans idarəetmə alt

sistemlərini, şəbəkənin öyrənmə və bilik ötürülməsini əhatə edir. Nəzəri cəhətdən «effektiv idarəetmə», performans hədəflərinin məqsədli şəkildə açıqlanmasını və məqsədlərə çatma səviyyəsini qiymətləndirmək üçün hazırlanmış performans məlumatların toplanmasını tələb edir. Effektiv idarəetmə üçün müəyyən ölçüdə idarəetmə gücünə sahib olan şəbəkə rəhbərlərinin müəyyən dərəcədə situasiya məlumatlılığı tələb olunur. Qeyd etdiyimiz kimi, şəbəkələrin mürəkkəbliyi, şəbəkə rəhbərlərinin və ya menecerlərinin təşkilatlararası şəbəkələrin necə işlədiyini anlamalarına mane ola bilər. Effektiv şəbəkə idarəçiləri şəbəkə xüsusiyyətlərini idarə olunan analiz vahidlərinə yaymaq qabiliyyətinə sahib olmalıdırlar.

Dövlət qulluğunda şəbəkə yanaşması şəbəkə sistemi şəraitində problemlərin həlli, dövlət siyasətinin hazırlanması və xidmət göstərilməsinin mürəkkəb proseslərini və qavrayışların, strateji qarşılıqlı əlaqələrin və qurumların oynadığı rolları təhlil etmək və qiymətləndirmək üçün nəzəri konsepsiyalar və normativ başlanğıc nöqtələrini təqdim edir. İdarəetmə şəbəkəsi perspektivi, qarşılıqlı əlaqə parametrlərinin çox aktual təbiətindən, fərqli və bəzən ziddiyyətli qavrayışlar, hədəflər və qurumların problem həll etmə, siyasət qurma və xidmət təqdim etməsində digər, daha rasional yanaşmalardan təhlil və idarəetmə üçün fərqlənir. İdarəetmə şəbəkəsi proseslərinin inkişafı və bu proseslərin necə tərtib edilərək idarə olunmasını araşdırır. Beləliklə, idarəetmə şəbəkəsi yanaşması nəzəriyyənin və müvafiq metodologiyanın qurulması və idarəetmə perspektivini sıx bir şəkildə əlaqələndirir.

Ədəbiyyat:

1. International Handbook of Public Administration. 2003. Eds. B.G. Peters and J. Pierre. London: Sage.
2. Jessop B. 2002. The Future of the Capitalist State. Cambridge: Polity Press.
3. Koppenjan, J. F. M., and E. H. Klijn. 2004. Managing Uncertainties in Networks: A Network Perspective to Problem Solving and Decision Making. London: Routledge.
4. Koliba, C., E. Campbell, and A. Zia. 2011. “Performance Measurement Considerations in Congestion Management Networks: Evidence from Four Cases.” Public Performance Management Review. 34(4): 520–48.
5. Mashaw, J. L. 2006. Accountability and Institutional Design: Some Thoughts on the Grammar of Governance. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Moynihan, D. P. 2008. The Dynamics of Performance Management: Constructing Information and Reform. Washington, DC: Georgetown University Press.
7. O’Toole, L. J. 1997. “Treating Networks Seriously: Practical and Research-Based Agendas in Public Administration.” Public Administration Review 57 (1): 45–52.
8. Provan, K. G., and H. B. Milward. 1995. “A Preliminary Theory of Interorganizational Network Effectiveness: Comparative Study of Four Community Mental Health Systems.” Administrative Science Quarterly 40 (1): 33.
9. Provan, K. G., and P. Kenis. 2008. “Modes of Network Governance: Structure, Management and Effectiveness.” Journal of Public Administration Research and Theory 18 (2): 229–52.
10. Robyn Keast, Myrna Mandell, Robert Agranoff. 2014. Network theory in the public sector: building new theoretical frameworks. Taylor & Francis.
11. Sørensen, E., and J. Torfing (eds). 2007. Theories of Democratic Network Governance. London: Palgrave Macmillan
12. United Nations Public Administration Network (UNPAN). 2020. MDGD – Civil Service Reform Paper. New York: UNPAN.

Açar sözlər: *dövlət idarəçiliyi, dövlət qulluğu, şəbəkə idarəetməsi, qlobal çağırışlar*

Elnur Aliyev
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan,
Dean of the Faculty of Administrative Management,
Ph.D. in Political Science, Associate Professor

GLOBAL CHALLENGES IN PUBLIC SERVICE AND PROSPECTIVE DEVELOPMENT OF NETWORK MANAGEMENT

ABSTRACT

Civil service systems have been in the process of continuous development over the last two decades, influenced by global and regional changes. These changes include globalization, scientific and technological changes, digital technologies and informatics, the growing role of civil society, transparency and accountability, and the role of ethical norms in behavior. Global economic trends and liberalizing markets have created complex new interdependencies with unlimited resource and information flows that require efficient management. In the 21st century, the global system was built in a network format due to the rapid growth of digital, information and communication technologies with a sharp increase in the speed, complexity and scale of social processes. This trend also has a serious impact on management systems. Laws, the state's economy, and politics are moving towards being directed by more local-level governance systems, establishing a shared network government. From this point of view, the article examines global challenges and perspectives of network management in public service.

Key words: *public administration, civil service, network management, global challenges*

Эльнур Алиев
Декан факультета Административного управления
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор философии по политическим наукам, доцент

ГЛОБАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СЕТЕВОГО УПРАВЛЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

Системы государственной службы находились в процессе непрерывного развития в течение последних двух десятилетий под влиянием глобальных и региональных изменений. К этим изменениям относятся глобализация, научно-технические изменения, цифровые технологии и информатика, возрастающая роль гражданского общества, прозрачность и подотчетность, роль этических норм в поведении. Глобальные экономические тенденции и либерализация рынков создали новые сложные взаимозависимости с неограниченными потоками ресурсов и информации, которые требуют эффективного управления. В 21 веке глобальная система строилась в сетевом формате в связи с бурным ростом цифровых, информационных и коммуникационных технологий при резком увеличении скорости, сложности и масштабов социальных процессов, и эта тенденция также оказывает серьезное влияние на системы управления. Не только законы, но и экономика и политика государства ориентируется к тому, чтобы управляться более местными системами управления, создавая совместное сетевое правительство. С этой точки зрения в статье исследуют глобальные вызовы и перспективы сетевого управления на государственной службе.

Ключевые слова: *государственное управление, государственная служба, сетевое управление, глобальные вызовы*

K U L T U R O L O G İ Y A
C U L T U R O L O G Y

UOT 328; 342.5; 351/354; UOT 008(091)

ФУАД МАМЕДОВ
Профессор кафедры Истории Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики, президент Ассоциации культуры Азербайджана «Симург», доктор исторических наук
e-mail: fuadtm7@gmail.com

КОНЦЕПЦИЯ РАЗВИТИЯ ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНА

«Культура спасет мир,
если мир защитит культуру!»

История науки и культуры человечества свидетельствует о том, что когда-то в СССР, из-за существовавшего по отношению к Западу «железного занавеса», были названы лженауками и отвергнуты генетика, кибернетика и наука о культуре – культурология, что не лучшим образом сказалось на темпах развития биологии и управления производством и обществом в бывших советских республиках. Если к этому добавить еще «синдром Нильса Бора», Лауреата Нобелевской премии, согласно которому в каждом обществе, в большей или меньшей мере существует сопротивление новому в науке, тормозящее общественное развитие, то нетрудно понять, почему в некоторых постсоветских странах до сих пор культурология не институционализирована как наука и учебная дисциплина. Между тем эта креативная «наука о мудрости» имеет незаменимое значение для прогресса духовной куль-туры личности и общества, устойчивого человеческого развития [4], продуктивного государственного строительства и управления [11].

О кризисе мировой цивилизации

Взаимосвязанная и взаимозависимая мировая цивилизация в условиях глобализации оказалась в состоянии глубокого кризиса, обусловленного конфликтом культур и интересов, сокращением природных ресурсов, социально-экономическими, политическими и экологическими вызовами [32]. Одной из серьезных политических проблем демократических стран является преодоление коллизии между национальной демократией и мировым рынком. Логика мирового рынка оказывает решающее влияние на экономическую политику государств. Серьезным испытанием современных демократий является воспроизводимое рынком материальное неравенство. Демографические особенности рыночной экономики осложняют управляемость современных демократий.

Всякая цивилизация включает в себя два основных ареала: культуру и антикультуру. Культура – это гуманистический созидательный процесс, его результаты – духовные и материальные ценности, и технологии, обеспечивающие сохранение человеческой жизни и улучшение ее качества. Экономическое производство, материальные предметы и ценности являются продуктом материализации результатов интеллектуального труда человека.

Духовная культура – безусловный фактор спасения человека и человечества от зла и гибели как результата неправиль-

ного мышления и поведения, во многом обусловленных сверхэгоизмом одних и невежеством других. Она включает в себя все созданные для удовлетворения жизненных потребностей блага культуры, позитивное и прогрессивное достояние, обеспечивающее безопасную жизнь общества и человечества. Это достижения науки, образования и просвещения, литературы и искусства, способствующие развитию интеллектуальной и нравственной культуры общества, техники и технологии, культуры труда и производства, культуры семьи и жизнедеятельности, человеческих и международных отношений, права, медицинской, экологической и религиозной культуры. Антикультура – это, опасные для мира и устойчивого развития народов, деструктивные явления и процессы, разрушающие нравственность и гуманистические основы жизни человечества [14].

Главной проблемой современной цивилизации является деградация ценностей высокой духовной – интеллектуальной и нравственной культуры людей, негативно отражающаяся на социальной гармонии и стабильности общества [38]. От интеллектуальной и нравственной культуры личности и общества, формируемых за счет правильного воспитания и обучения детей и молодежи в семье и обществе, во многом зависят культурные ценности, идеология и потенциал человеческого капитала государства [7, 10]. Ими определяются мышление, понимание и поведение людей, уровень развития и результаты человеческой жизнедеятельности в области науки, образования, просвещения, литературы, искусства, политики, управления, сохранения культурного наследия, производства, технологий, сервиса, правовой деятельности, обороноспособности, медицины, быта, экологии, социальных и международных коммуникаций, грамотность населения, состояние религиозной культуры и др.

Преобладание массовой культуры, порождающей непонимание многих позитивных политических процессов, направленных на устойчивое развитие, сопровождается не только снижением социальной активности людей, но и уровня профессионализма и компетентности, представляющим опасность для хорошего управления. Хотя из-за своих внутренних противоречий, обусловленных столкновением противоположных сил и интересов, демокра-тия никогда не была гарантией против человеческих ошибок, тем не менее, по мнению ученых, она способна на самокоррекцию. И здесь все зависит от уровня духовной культуры. Высокая духовная культура личности и общества в каждой стране является условием гуманитарной безопасности человечества, безальтернативной спасительной силой мировой цивилизации [14].

Становится очевидным, что в условиях цивилизационного кризиса стратегической целью Азербайджанской Республики, нацеленной на позитивный образ будущего, является совершенствование жизнеспособного азербайджанского общества и сильного государства, с эффективной культурой – наукой, образованием и искусством, конкурентоспособным человеческим потенциалом и экономикой, обеспечивающими высокое благосостояние и обороноспособность, устойчивое и безопасное развитие.

О печальном опыте «белой революции» в Иране

История показывает, что основополагающее значение духовной культуры для национального развития, и в особенности таких ее флагманов, как наука и образование, является закономерным для всех общественно-политических систем. В этом нетрудно убедиться, вспомнив результаты т.н. «белой революции» - программы реформ, которую проводил Шахиншах Мухаммед Рза Пехлеви в Иране в 60-70-е годы прошлого века. Основной целью реформы было улучшение благосостояния иранского народа. Для ее достижения была осуществлена аграрная реформа, ликвидировалась неграмотность, и были предпри-

няты шаги по эмансипации женщин, предоставлению им избирательных прав. Однако нам неизвестно, что было сделано для развития интеллектуальной культуры народа, что было предпринято в области приоритетного развития таких флагманов духовной культуры как наука и образование, которыми обеспечивается жизнеспособность [6], конкурентоспособность и безопасность национального развития. В частности, какие реформы были осуществлены в области светского образования и просвещения иранского народа в соответствии с требованиями времени? Безусловно, в крахе шахского режима в Иране с характерными для него явлениями деструктивизма и тирании, сыграл роль целый ряд факторов. Это и утрата связи шаха с народом, и отсутствие политического диалога, и слишком позднее понимание необходимости и обещание установления социальной справедливости, упразднения тирании, утверждения воли народа. Однако, пожалуй, одной из фундаментальных причин было отсутствие в монархической культуре государственности и государственного управления Ирана культурологического системного подхода, обеспечивающего гармоничное и безопасное развитие «двух крыльев» духовный культуры народа - интеллектуальной и нравственной. Вследствие нарушения гармонии «двух крыльев» и баланса интересов различных категорий народа, обеспечивающих социально-политическую стабильность общества, произошло углубление социально-культурной поляризации общества и возникли предпосылки для интеллектуальной неготовности масс к прогрессивным политическим реформам. В конечном счете, это привело к краху монархической государственной системы и всеобщему обращению народа к религиозной культуре, признанной им как единственный инструмент национального спасения. Пожалуй, предотвратить национальную катастрофу могло бы помочь широкое культурологическое образование и просвещение народа, аккультурация масс и инкультурация личностей, формирование и развитие общества высококультурных людей, как основы и движущей силы человеческого капитала иранского государства [21].

Гейдар Алиев и задачи развития азербайджанской культуры

Общенациональный лидер азербайджанского народа Гейдар Алиев придавал большое значение духовной культуре, созиданию, творчеству, нравственным ценностям, высококультурным людям, призывая «поднять в обществе авторитет интеллигенции, деятелей культуры и науки». «Народ, обладающий высокой культурой, - говорил он, - всегда будет идти вперед, будет жить и развиваться». При этом Гейдар Алиев подчеркивал особую роль науки и ученых, обращая внимание на ценность критического анализа, важность соединения науки с практикой в целях извлечения реальной пользы для народа, общества, страны [1].

Богатое идеологическое и управленческое наследие Гейдара Алиева, оценка им определяющей роли науки, образования и искусства, открыли безграничные возможности для устойчивого развития Азербайджанской Республики на длительную перспективу. Принимая во внимание кризис мировой цивилизации, обусловленный, прежде всего, девальвацией культурных ценностей, в Азербайджанской Республике уделяется большое внимание разработке и реализации государственной стратегии развития духовной культуры. При этом государством обеспечивается правильная постановка целей и выбор управленческих технологий, позволяющих принимать эффективные решения, соответствующие потребностям национального развития и вызовам времени, внимательно анализируются и учитываются все политические и экономические тренды мировой цивилизации [3].

Приверженность идеологии азербайджанства, достижение целей устойчивого развития [8], в первую очередь, предусмат-

ривают опережающее развитие науки и совершенствование системы образования в республике, обеспечивающих дальнейший рост интеллектуальной, нравственной, правовой, этической и производственной культуры азербайджанского народа. Прогрессивное преобразование азербайджанского общества требует соответствия международным стандартам культуры труда, производства и сервиса, культуры профессионализма, ответственности и коммуникации, социально-бытовой, медицинской и правовой культуры, культуры поведения и экологической культуры граждан. Важной задачей, решение которой обеспечивает устойчивое развитие, является дальнейшее повышение социальной активности граждан и производительности общественного труда, повсеместное обеспечение социальной справедливости в обществе, оказывающей огромное влияние на мотивацию труда и рост патриотизма граждан.

Исходя из этого, прогрессивное развитие духовной культуры предусматривает решение ряда актуальных национальных задач, связанных, в первую очередь, с повышением роли науки, образования и просвещения, развитием человеческого капитала, ростом социальной мобильности граждан, обеспечивающих рост благосостояния и качества жизни граждан. Она предполагает дальнейший рост трудовой, производственной, бытовой, этической, медицинской, экологической, коммуникационной, политической, управленческой культуры, культуры профессионализма и ответственности граждан Азербайджанской Республики. В совершенствовании и реализации стратегии развития культуры азербайджанского общества ключевую роль играет высокая культура государственного управления [17]. Она помогает принимать эффективные решения, отвечающие национальным интересам, обеспечивать рост благосостояния и качество жизни, гармоничное управление процессами устойчивого, конкурентоспособного и безопасного развития страны.

О культурных ценностях азербайджанского народа

Важную роль в устойчивом национальном развитии играют культурные ценности азербайджанского народа [25, 26]. Они оказывают влияние на мышление, психологию, мировоззрение, интеллект, мотивы, поведение, нравы, характер, судьбу наших граждан. Культурные ценности азербайджанского общества состоят из общечеловеческих и национальных. Общечеловеческие ценности – это ценности жизни и любви, науки и гуманизма, чело-веческого достоинства и человеческой солидарности, свободы и равенства. К нашим национальным ценностям относятся: система интеллектуальных, нравственных и материальных ценностей, национальный язык, образ жизни, обычаи, традиции, быт, одежда, кухня, празд-ники, верования, религиозные убеждения. Это также психология, характер, самосознание, менталитет, мировоззрение, идеология, искусство, фольклор, традиционные нормативы поведения, социальная этика, опыт, накопленный в духовном освоении действительности и культурное наследие [20]. Общей платформой нравственного развития многоэтнического и многоконфессионального азербайджанского народа является сформулированная Общенациональным Лидером Гейдаром Алиевым идеология азербайджанства.

Формирование культурных ценностей азербайджанцев происходит на индивидуальном, социальном и государственном уровнях. На уровне личности оно происходит на основе ценностных ориентаций и выбора предпочтений человека в мире идей, предметов, образа жизни и видов деятельности. На социальном уровне – путем создания идей и предметов в виде духовных и материальных ценностей и норм общества, обусловленных потребностями и способностями людей. На уровне государства – созданием стратегически важных культурных ценностей, аккумули-

рующих в себе наиболее значимые научные, нравственные и технологические достижения нации и всего человечества, обеспечивающие устойчивое развитие, конкурентоспособность и безопасность азербайджанского общества.

При этом базовое значение имеет обеспечение опережающего развития интеллектуальной культуры, как условия экономической независимости, конкурентоспособности и безопасности государства, ибо истинный ресурс производителей материальных благ заключен в интеллекте человека. Интеллектуальная культура играет роль флагмана национального развития, что обусловливает значимость целенаправленного формирования государством востребованности интеллектуального труда, науки, образования и просвещения, как основных механизмов инновационного развития и жизнеспособности общества. Государства, обеспечивающие востребованность интеллектуальной культуры и мотивацию умственного труда, предотвращая «утечку мозгов», способствуют конкурентоспособному развитию национальной науки и технологии. В этом отношении, исходя из успешного опыта Японии, можно было бы считать актуальным для Азербайджана заимствование лозунга «просвещенного правления» Мэйдзи: «азербайджанский дух плюс современные научные знания» [19, 34].

Важнейшей нравственной основой развития азербайджанского государства является идеология азербайджанства, способствующая росту национального самосознания, высоких нравственных качеств личности, гражданской культуры и равенства возможностей развития всех слоев, сословий и категорий азербайджанского общества. Стратегической идеологической ценностью и мощным нравственным стимулом развития азербайджанцев является Государственный флаг и гимн Азербайджанской Республики – символ достоинства, гордости, нерушимого единства азербайджанского народа, его нравственного богатства, исторических достижений, героизма и надежного будущего. Восьмиконечная звезда на флаге и на гербе – древний символ божественного благоволения и процветания азербайджанского народа, принятый как на Востоке, так и на Западе в качестве вселенского знака новой, вечной жизни.

О новой миссии министерства культуры Азербайджана

Азербайджанский народ обладает древней и богатой духовной культурой – высокой культурой семьи, традиционной человечностью и добротой, способностями и дарованиями, научными знаниями и трудовыми навыками, патриотизмом, мужеством и героизмом, обеспечивавшими его выживание и развитие в сложных условиях в различные периоды истории. Суровым испытанием жизнеспособности многовековой азербайджанской культуры явилась 44-х дневная Отечественная война 2020 года. Она обнаружила невероятные резервы духовной культуры нашего народа, основанные на таких традиционных культурных ценностях как мужество, героизм, справедливость, благородство характера, патриотизм, гуманизм, твердая воля, ответственность, совесть. Героическая победа в 44-х дневной Отечественной войне показала преимущества духовной культуры азербайджанского народа, его сильный дух, сплоченность и единство в борьбе за Родину. Она продемонстрировала мудрую политическую и военную стратегию президента Ильхама Алиева, его глубокие знания, эрудицию и способности, как государственного лидера, его военный и дипломатический талант, имевшие определяющее значение для славной победы над армянскими агрессорами [22].

Неопределенности и постоянные изменения в мировой политике и экономике в условиях глобализации сопровождаются серьезными опасностями и рисками для национального развития, выдвигая новые требования к обеспечению конкурентоспособности и безопасности государств. Анализируя эти требования, азербайджанское

государство исходит из того, что мерилом оценки достижений общества служат – уровень жизни, определяемый, прежде всего, интеллектуальным потенциалом общества и гуманистическим отношением к человеку, ибо в научных знаниях людей заключена сила духовной культуры, а в гуманистической идеологии – энергия национального самосознания азербайджанского народа. При этом критерием ценности человека в мультикультуральном Азербайджане является не национальность или этнос, не религия, не место рождения, не место проживания, не профессия, а духовная культура людей. Это требует постоянного внимания к развитию духовной культуры личности и общества во всех сферах государственной и человеческой жизнедеятельности.

В новых исторических условиях важную роль в преодолении этих угроз призвано сыграть Министерство культуры Азербайджанской Республики. Руководствуясь отечественным и мировым опытом развития духовной культуры, опираясь на современные достижения науки о культуре, Министерству предстоит по-новому построить стратегию развития духовной культуры, координируя и направляя социальную энергию общества на формирование и рациональное использование знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности наших граждан. Социально-культурная политика должна обеспечивать опережающее развитие интеллектуальной культуры, рост национального самосознания и патриотизма, обеспечение высокой культуры труда и производства, профессионализма и компетентности граждан, ответственности людей друг перед другом, перед обществом и государством, совершенствование культуры человеческих и международных отношений, гражданской культуры, образа и качества жизни.

Одной из определяющих задач социально-культурной политики на современном этапе является обеспечение продуктивного культурогенеза азербайджанского народа за счет правильного синтеза лучших традиций и прогрессивных нововведений, отвечающих наци-ональным интересам страны. Культурогенез происходит не только на основе собственных достижений и открытий, но и за счет стимулированной трансформации, то есть, критического анализа и творческого применения наиболее прогрессивных мировых достижений в области технологии, обыденной культуры и идеологии. Продуктивный культурогенез азербайджанского народа требует постоянного совершенствования научно обоснованной социально-культурной политики, воплощающей в себе наше наиболее ценное культурное наследие и достижения мировой культуры. Руководствуясь потребностями развития национального культурогенеза, деятельность Министерства культуры Азербайджана должна и дальше стимулировать инициативу и активность творцов культуры – ученых, педагогов, деятелей искусств и других специалистов, направленную на создание духовных и материальных благ для жизнедеятельности народа [16].

Новые вызовы требуют значительного повышения креативной, идеологической и координирующей роли Министерства культуры в обеспечении устойчивого, конкурентоспособного и безопасного человеческого развития в Азербайджанской Республике. Связано это с тем, что путь к успешному достижению стратегических национальных целей лежит через опережающее развитие духовной культуры. Системный культурологический анализ опыта мирового развития показывает, что характерные для глобализации деструктивные процессы во многом обусловлены девальвацией ценностей интеллектуальной и нравственной культуры, невежеством одних и сверхэгоизмом других людей. Эта тенденция ведет к разрушению позитивных стандартов и норм жизнедеятельности, снижению уровня востребованности научных знаний и ответственности людей. Исходя из этого, неограниченные преобразовательные возможности духовной культуры должны быть поставлены на службу устойчивому и

безопасному национальному развитию Азербайджанской Республики [17].

О развитии конкурентоспособного человеческого капитала

Дальнейшие успехи прогрессивной социально-культурной политики страны, нацеленной на рост благосостояния и безопасности народа, в решающей степени зависят от уровня, качества и темпов развития конкурентоспособного человеческого капитала, главной движущей силой которого являются высококультурные азербайджанцы, обладающие необходимым уровнем научных и практических знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности, отвечающей национальным интересам.

Среди актуальных задач, способствующих развитию конкурентоспособного человеческого капитала, можно отметить следующие:

- Разработку инновационных моделей и прогнозов развития Азербайджанской Республики на основе компаративного анализа достижений и опыта развития прогрессивных стран мира, а также процессов и тенденций глобализации.
- Практическое применение в государственном управлении инновационной культурологической методологии с использованием теории нечеткой логики Лютфи Заде, «мягкого мышления» Питера Чекланда и универсального метода «Культурогическая пирамида», а также таких научных принципов, как стратегия, технология, этика, социология и эстетика.
- Осуществление взвешенной политики меритократического воспитания и управления, способствующей высокой социальной мобильности общества.
- Изучение и рациональное использование достижений азербайджанской науки о культуре, содержащих концепции, научные разработки, инновационные методологические принципы и практические рекомендации, отвечающие национальным интересам и получившие международное признание.
- Содействие «производству» высококультурных азербайджанцев, развитию культурных элит, подготовке и использованию экспертов-культурологов, осуществлению культурологической экспертизы принимаемых решений и программ национального развития на всех уровнях и др.

Высококультурный азербайджанец является возобновляемым стратегическим ресурсом и главной движущей силой человеческого капитала, устойчивого, конкурентоспособного и безопасного национального развития нашей страны. В силу этого формирование и развитие высококультурных людей в Азербайджане стало одной из стратегических целей государственного строительства и управления. Руководствуясь этой целью, политические и культурные элиты, каждый ученый, педагог, политик и общественный деятель, любящий свой народ, должен способствовать развитию интеллектуальной и нравственной культуры своих граждан, считая приоритетной национальной задачей содействие «производству» высококультурных азербайджанцев. Важнейшими социальными технологиями такого производства служат наука, образование и просвещение, в первую очередь, детей и молодежи, развитие культуры личности, семьи, трудовых коллективов и общества в целом. Индивидуальными технологиями инкультурации и самосовершенствования личности являются – самообразование, самопознание, самовоспитание и самоуправление; источниками – хорошие книги, музеи, театр, произведения искусства, путешествия; общение с мудрыми людьми; конференции, лекции, тренинги и мастер классы; наблюдения за явлениями природы и общества.

В рамках государственной социально-культурной политики Азербайджана, правильным ответом на современные вызовы, может стать разработка и реализация, на идеологической платформе азербайджан-

ства, национальной программы «Высококультурный азербайджанец», нацеленной на «производство» высококвалифицированных специалистов и достойных граждан, составляющих ведущее ядро конкурентоспособного человеческого капитала. Миссией высококультурного азербайджанца, обладающего соответствующим уровнем знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности, является самосовершенствование и служение развитию азербайджанского общества и государства [13]. Такой человек стремится к достойной жизни не только для себя, но и ради блага своих сограждан, на основе принципов добра, знания, созидания, социальной справедливости, патриотизма и человеческой солидарности. Творческая деятельность таких людей повышает энергию и преобразовательные возможности культуры как созидательного процесса. Высококультурные люди, личности и лидеры служат основным капиталом экономики и социальной жизни Азербайджанской Республики, обеспечивающим рост благосостояния общества и качества жизни народа, дающим достойные и своевременные ответы на вызовы времени. Исходя из ценности высококультурного человека для национального развития, необходимо создавать и развивать в Азербайджане «культурологические фабрики» высокой духовной культуры, как механизмы «производства» таких людей. Чем больше будет в нашей стране высококультурных, достойных азербайджанцев, тем выше будет уровень нашего патриотизма, производительности и качества труда, взаимопонимания, добродетельности, солидарности и человеческого счастья, социальной безопасности и качества жизни.

О культурологических реформах в Азербайджане

Достижение гармоничного развития интеллектуальных и нравственных ценностей требует периодических трансформаций национальной культуры, обеспечивающих непрерывное совершенствование национальной культуры и дальнейший рост ее жизнеспособности. Практической формой осуществления таких трансформаций Министерством культуры Азербайджана могут служить культурологические реформы, предполагающие развитие процессов аккультурации и инкультурации населения республики, распространение универсальных культурологических знаний, при помощи науки, образования и просвещения. Важнейшей задачей таких реформ является содействие дальнейшему развитию человеческого капитала и всестороннему формированию его движущей силы – высококультурных азербайджанцев. Культурологические реформы – научно обоснованные социально-культурные трансформации, направленные на перманентное повышение жизнеспособности общества и государства на основе научного подхода к пониманию и использованию преобразовательных возможностей духовной культуры. Они создают предпосылки для повышения темпов национального прогресса и устойчивого развития, обеспечения приоритетов развития интеллектуальной культуры и нравственных качеств народа, международных стандартов культуры труда и производства, высокой культуры государственного управления, профессионализма и ответственности граждан.

Осуществление инновационных культурологических реформ в Азербайджане поможет установлению приоритетов развития интеллектуальной, этической, трудовой, правовой и управленческой культуры, опережающим развитием которых в определяющей степени обусловлен рост благосостояния общества, развитие конкурентоспособной экономики и высокой обороноспособности государства. Установление этих приоритетов неизбежно приведет к образованию «точек роста» в стратегическом движении государства к «высоким» целям, обеспечивающим конкурентоспособность в мировом масштабе. Реформы обеспечат культурный прорыв в области развития науки, образования, управления,

экономики, экологии, здравоохранения, обороноспособности, культуры семей и молодежи, сокращение разрыва между культурным уровнем народных масс и культурных элит, обеспечивающих мобиль-ность общества. Они заложат необходимые предпосылки для культурного возрождения и надежного будущего азербайджанского народа в новых исторических условиях [15].

Культурологические реформы предполагают создание государством условий, способствующих успешному осуществлению прогрессивных преобразований, к которым могут быть отнесены:

- Совершенствование стратегических направлений и государственных приоритетов национального развития;
- Содействие приоритетному развитию интеллектуальной, этической, правовой и управленческой культуры, как основы социально-экономического прогресса общества.
- Оценка и эффективное использование имеющихся специалистов и результатов их деятельности в целях социально-культурного прогресса; создание благоприятных материально-технических и социальных условий для их жизнедеятельности.
- Формирование в обществе правильного, научного понимания сущности и огромных преобразовательных возможностей духовной культуры.
- Введение в систему государственного образования обязательного культурологического образования в целях подготовки, переподготовки и воспитания высококвалифицированных специалистов для различных областей духовного и материального производства.
- Формирование меритократического воспитания детей и молодежи, способствующего сильной мотивации высокопроизводительного труда и устойчивого государственного порядка, а также преодолению социального неравенства, как фактора потенциальной угрозы социально-политической стабильности общества.
- Введение обязательной культурологической экспертизы программ и проектов устойчивого национального развития [Осуществление культурологической экспертизы принимаемых решений поможет обеспечивать эффективность и качество духовного и материального производства и управления в стране, определять степень соответствия приоритетов, темпов и качества культуры труда и результатов труда – международным стандартам и нормам, закономерностям и тенденциям глобальных процессов.].

Реформы позволят активизировать роль творческой интеллигенции, культурных и политических элит в «духовном производстве» – деятелей науки, образования, литературы и искусства, политиков, управленцев, юристов, журналистов и других специалистов, обладающих высокой профессиональной компетенцией. Они помогут укреплению патриотизма, культурной идентичности, единства, солидарности и сотрудничества людей, представляющих разные социальные категории, этносы и религии на основе национальных интересов страны. Одним из важнейших результатов реформ станет сплочение общества, представителей различных этносов и конфессий вокруг идеологии азербайджанства, под эгидой трехцветного национального флага и гимна Азербайджанской Республики, символизирующих высокие нравственные качества, благородный дух и творческие способности нашего древнего народа.

Одной из целей таких реформ может быть совершенствование культуры меритократического воспитания и управления. Невзирая на социальные издержки меритократии, обвиняемой в росте неравенства и снижении социальной активности граждан, объективная востребованность в ней демократических государств очевидна. Она обусловлена тем, что знания, профессионализм и компетентность политиков, управленцев и специалистов различных сфер жизнедеятельности общества становятся определяющими факторами хорошего

государственного управления. Парадигмой культуры меритократии является Сингапур [12]. Культура меритократии характерна для политической системы Китая. В течение длительного исторического периода государственное управление Франции и Японии также строилось на основе принципов меритократии. По-видимому, эффективность меритократии можно значительно повысить за счет высокой культуры управления, основанной на универсальных культурологических знаниях и системном подходе к анализу и решению поставленных задач, высокой компетентности, патриотизме, культуре ответственности специалистов и управленцев.

О важности правильного понимания культуры

Сегодня чрезвычайно важно строить стратегию культуры на основе науки о культуре, ставшая ключевой научной парадигмой XXI века. Интересы национального развития Азербайджанской Республики требуют отказа от устаревшего, советского понимания культуры как одной из сфер деятельности общества, противоречащего объективной реальности и опыту истории человечества.

На современном этапе развития азербайджанского общества ключевое значение приобрело правильное понимание культуры как социального феномена, открывающее большие возможности для использования ее неограниченных возможностей в целях устойчивого развития и улучшения качества жизни [11]. В научном понимании культура – это постоянно развивающаяся целостная социальная система, созданная умом, душой и трудом человека, включающая созидательный процесс, его результаты в виде духовных и материальных ценностей и норм, а также технологии их производства, хранения, использования и трансляции. Это целостный социальный организм, гармонично сбалансированный в соответствии с потребностями человеческого развития, обусловленный природно-географическими условиями, генетическим кодом культуры, социальной средой, исторической обстановкой и культурным обменом. При этом, каждая сфера культуры имеет свою «контекстуальную культуру», выражающую уровень и качество ее развития.

Как социальная система, культура включает такие сферы человеческой жизнедеятельности как: образование (обучение и воспитание) и просвещение, наука и технология, литература и искусство, образ жизни и система жизнеобеспечения, система культурных ценностей, нравственность и этика, право и религия, экономика и финансы, организация и управление, внутренняя и внешняя политика, человеческие и международные отношения, предметы и памятники материальной культуры и др.). Каждая сфера культуры, как целостного социального организма, имеет свою миссию, функции, цели, энергию, вектор развития и результаты, поставленные на службу сохранения и улучшения жизнедеятельности и жизнеспособности общества и государства. Задача государственного управления развитием культуры состоит в обеспечении взаимосвязанного, гармоничного развития, совершенствования и координации всех ее областей, в соответствии с национальными интересами и вызовами времени, при приоритетном развитии интеллектуальной, этической, правовой и управленческой культуры, обеспечивающими конкурентоспособность социально-экономического развития страны и высокое благосостояние народа.

В рамках цивилизации существует два противоположных социальных процесса, обусловленных качествами и действиями людей: культура, имеющая созидательную природу, и антикультура, обладающая деструктивным, разрушительным характером. Основными индикаторами культуры, как созидательного процесса цивилизации, являются знание, добро, труд, развитие и благосостояние. Антикультура связана с невежеством и сверхэгоизмом – источниками зла, бедности, уязвимости и деструктивности [19,20].

Продуктивное управление развитием национальной культуры, как целостной социальной системой, требует обеспечения гармоничного развития различных сфер человеческой жизнедеятельности, направленных на достижение стратегических целей государства, на основе научно обоснованной координации их развития и идеологии азербайджанства.

Научное понимание культуры, как целостной социальной системы, необходимое для повышения эффективности человеческого развития и культуры государственного управления, требует отказа от устаревшего, узкого советского представления о культуре как о «надстройке над экономикой», главным образом, отражающего этические нормы поведения, литературу, искусство и культурное наследие азербайджанского народа.

Без правильного понимания сущности культуры, ее структуры, функций, объективно-исторических факторов развития, закономерностей, технологий и возможностей, формулы культурного человека трудно говорить об эффективности систем «духовного производства» общества, от которых зависит социально-культурный прогресс, формирование жизнеспособного общества и сильного государства.

О научной и практической ценности науки о культуре

Концепция развития духовной культуры азербайджанского народа предполагает широкое использование достижений науки о культуре (культурологии) и ее креативной методологии, основанной на системном подходе к анализу процессов человеческой жизнедеятельности, открывающим новые возможности для устойчивого, конкурентоспособного и безопасного развития Азербайджанской Республики.

К осмыслению понятия «культура» в конце XIX века впервые обратился представитель школы неокантианства, немецкий философ, профессор Генрих Риккерт. Он называл культуру благом, рассматривая ее как процесс создания уникальных социальных ценностей и их совокупность. При этом понятие о культуре он связывал с познанием, которое дают «науки о духе», которые, в отличие от «наук о природе» впоследствии стали называться гуманитарными. Ученый полагал, что не имеющий идеала в жизни человек не может правильно жить, в духовном смысле этого слова [30].

Основы науки о культуре, в первой половине XX века, впервые в мире были заложены американским ученым Лесли Алвином Уайтом. Опираясь на подходы античных авторов, а также Тайлора, Моргана, Ибн Халдуна, Канта, Гердера, Конта и других ученых, труды которых содержат истоки теории социальной эволюции, Лесли Уайт впервые раскрыл роль культуры, как технологического фактора роста благосостояния, показав, что ее главной функцией является удовлетворение потребностей человеческой жизни. Впервые введенное Уайтом в научный оборот новое понятие культуры, обоснование им использования термина «культурология» для науки о культуре, переосмысление концепции эволюции и выбор системного подхода, позволяющего исследовать культуру человечества как целостную систему, имел революционное значение для социальных и гуманитарных наук [29].

Появление науки о культуре, создало основу для правильного понимания культуры и творческого использования заложенных в ней преобразовательных возможностей в интересах человеческого развития. Как экстарсоматическая (надбиологическая) система, культура имеет собственные принципы и закономерности функционирования и развития в пространстве и во времени. Как целостная система, включающая интеллектуальную, нравственную, социальную и технологическую подсистемы, она обладает неограниченным трансформационным потенциалом. Жизнь подтвердила правильность открытий Уайта и высокую ценность созданной им науки – культурологии, оказавшейся способной логически решать сложные научные и практические проблемы на качественно новом уровне, выходящем за

рамки возможностей традиционных гуманитарных и социальных наук.

Развивая и дополняя основные идеи Лесли Уайта и анализируя культуру сквозь призму потребностей человека, американский ученый Абрахам Маслоу определил в качестве меры совершенства культуры ее способность удовлетворять потребности человека и создавать благоприятные условия для социальной реализации потенциальных способностей личности. Модель «идеального общества», разработанная Маслоу, построена на принципах чело-веческой гармонии, безопасности, возможности максимального развития способностей и самореализации – через гуманистическое преобразование социальных институтов культуры и изменение сознания людей [23].

Основанная в США наука о культуре получила дальнейшее развитие, в значительной мере и благодаря исследованиям азербайджанских ученых. В учрежденной Министерством культуры в 1990 году, совместно с Академией наук Азербайджана и другими организациями республики, Ассоциации культуры Азербайджана «Симург», впервые в мировой культурологии была разработана новая методология, с использованием теории «нечеткой логики» Лютфи Заде, изданы фундаментальные культурологические монографии, содержащие стратегически важные инновационные концепции, модели и проекты, определения, формулы и постулаты, способствующие конкурентоспособному развитию азербайджанского общества. Достижения АКА «Симург» в области науки о культуре получили признание шести международных академий [9].

Применение в государственном управлении системного культурологического подхода, использующего нечеткую логику Лютфи Заде и мягкое мышление Питера Чекланда, дает возможность находить наиболее успешные решения сложных проблем национального развития в условиях постоянных изменений в мировой политике и экономике, обусловленных логикой рынка и диалектикой глобализации [17].

Наука о культуре изучает сущность, особенности, историю, достижения, законы развития, технологии и инновационные преобразовательные возможности человеческого развития. Ее практическая ценность состоит в том, что она содержит в себе ответы на многие вопросы, поставленные прогрессивной мыслью человечества в разные периоды его истории. Культурология отвечает на вопросы «что» и «как» нужно делать для достижения успеха в диалектически меняющихся условиях, для совершенствования процессов национально-культурного развития, технологий человеческой жизнедеятельности, государственного строительства и управления. Универсальные культурологические знания способствуют совершенствованию идеологии, интеллектуальной, нравственной, правовой, управленческой, экономической, медицинской культуры, культуры труда, человеческих и международных отношений. Их распространение в азербайджанском обществе поможет формированию нового, культурологического мышления политиков и государственных служащих, направлению энергии диалектических противоречий развития общества и государства в созидательное русло человеческой деятельности, отвечающее национальным интересам. Широкое использование креативных возможностей культурологической науки в практике государственного строительства и управления открывает новые возможности для социально-культурного прогресса Азербайджанской Республики [20].

Согласно сформулированному Лейсли Уайтом закону («закон Уайта»), «поведение человека изменяется с изменением его культуры». Обращаясь к этому закону не трудно понять сколь важно сегодня развитие духовной культуры и научной основы ее развития – культурологии, для позитивной трансформации граждан различных стран мира, для формирования и совершенствования высококультурных людей, являющихся главной движущей силой человеческого капитала и устойчивого развития общества [18].

О введении культурологического образования и просвещения

Незаменимое значение науки о культуре для государственного строительства и управления требует осуществления последовательной институционализации культурологии как науки и учебной дисциплины в Азербайджане, создания благоприятных условий для подготовки экспертов-культурологов, развития культурологического образования и просвещения, распространения универсальных культурологических знаний среди населения страны.

Введение в республике дополнительного культурологического образования должно осуществляться на всех уровнях – в высших и средних школах, в детских садах, в семьях. Специальные культурологические лекции, семинары и тренинги должны проводиться для учителей, специалистов, политиков, управленцев и журналистов, а постояннодействующая система культурологического просвещения и воспитания – для различных категорий населения. Культурологическое образование и просвещение политиков и управленцев, учителей и журналистов, правоведов, дипломатов и других специалистов, а также молодежи, детей и старшего поколения будет способствовать распространению высоких стандартов интеллектуальной, бытовой, производственной, правовой, межличностной, межнациональной, межрелигиозной, политической, социальной и гражданской культуры в азербайджанском обществе. Оно будет способствовать формированию у азербайджанских граждан культурологического мышления и системного подхода к анализу окружающего мира, помогающего принимать правильные решения во всех сферах человеческой жизнедеятельности [21].

Организация дополнительного культурологического образования, просвещения и воспитания в Азербайджанской Республике обеспечит более высокий уровень научных знаний и умений, этики и ответственности в общественном производстве и государственном управлении. Она будет способствовать повышению качества культуры труда и управления, преодолению явлений некомпетентного управления в различных сферах общества, гармонизации процессов деятельности людей и коллективов на платформе общенациональных интересов. Это неизбежно приведет к дальнейшему росту уровня производительности труда в производстве и управлении, придаст новый импульс развитию культуры человеческих и международных отношений, культуры труда, производства и культуры ответственности наших граждан во всех сферах социальной, экономической, государственной и бытовой жизни азербайджанского общества.

Механизмы культурологических реформ и трансформаций

- Введение дополнительного культурологического образования в вузах и культуроведения в школах и детских садах Азербайджана.
- Введение перманентного культурологического просвещения населения на каналах азербайджанского телевидения, радио и в печатных СМИ.
- Распространение универсальных культурологических знаний и ценностей меритократической культуры среди воспитателей детских садов, матерей, учителей и журналистов.
- Организация семинаров, тренингов и мастер-классов по общей культурологии и культуре государственного управления зарубежных стран для политиков и управленцев, способствующих повышению их компетентности, профессионализма и конкурентоспособности.
- Организация выездных культурологических лекций, семинаров, тренингов и мастер-классов для специалистов различных сфер жизнедеятельности, на предприятиях и в организациях Баку и регионов республики.
- Организация международных и национальных культурологических конференций и научных чтений.

- Публикация и распространение монографий, учебных пособий и журналов по культурологии и культуроведению.
- Периодическая организация конкурсов «Высококультурный азербайджанец» в вузах и школах, на предприятиях и в учреждениях, в детских и молодежных организациях республики.
- Введение вопросов, отражающих универсальные культурологические знания в тесты для поступающих в вузы и требования к аттестуемым специалистам.
- Организация культурологической экспертизы принимаемых решений в государственных структурах, в отраслях производства, транспорта, строительства и сервиса, на предмет их соответствия национальным интересам, достижениям современной науки и международным стандартам культуры труда.
- Обеспечение опережающего развития научных исследований во всех областях науки, в целях достижения конкурентоспособности интеллектуальной культуры в Азербайджане.
- Оценивание ученых, педагогов и специалистов, и результатов их деятельности, создание благоприятных условий для своевременного внедрения их достижений в практику жизнедеятельности общества, систему производства и управления Азербайджанской Республики.
- Мониторинг реализации программ и проектов, способствующих прогрессивным реформам в области культуры, повышению профессионализма и ответственности руководителей и специалистов.

Хотелось бы надеяться, что реализация настоящей культурологической концепции государственными и неправительственными структурами будет способствовать удовлетворению потребностей устойчивого национального развития и возможностей достойно отвечать на вызовы времени, обеспечивать стратегическое развитие конкурентоспособного человеческого капитала, жизнеспособного азербайджанского общества и сильного государства в третьем тысячелетии.

Литература:

1. Гейдар Алиев. Избранные идеи и выказывания. http://open.az/2008/05/10/aforizmy- gejj dara-alieva.html
2. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. 20 cilddə. – Bakı, 1997-2007.
3. İlham Əliyev. İnkişaf – məqsədimizdir. 1-3 cildlər. – Bakı, 2008-2009.
4. Алакбаров Урхан. Основы человеческого развития. – Баку: Aspoliqraf, –2017. – 303 с.
5. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления. – Москва: Омега-Л. – 2013. – 525 с.
6. Богданов А.А. Борьба за жизнеспособность. Москва, 1927
7. Здравомыслов А.Г. Потребности. Интересы. Ценности. Москва, 1986.
8. Ильин И. В., Лось В. А., Урсул А. Д. Устойчивое развитие и глобальные процессы. Москва: Издательство Московского университета, 2015.
9. История Ассоциации культуры Азербайджана «Симург». 1990-2015. Баку, 2015.
10. Корчагин Ю.А. Эффективность и качество национальных человеческих капиталов стран мира. Воронеж, 2011,
11. Культурология. В кн. «Азербайджан», Баку, Изд-во Азербайджанской Национальной Энциклопедии. 2012, с. 760-762.
12. Ли Куан Ю. Сингапурская история: из третьего мира в первый. Москва, 2005.
13. Мамедов Фуад. Высококультурный азербайджанец, как возобновляемый

стратегический ресурс национального развития // Dövlət idarəçiliyi. – 2021. – №4. – с.159-170.
14. Мамедов Фуад. К вопросу о задачах, технологиях и методологии формирования новой гуманистической цивилизации // «Партнерство цивилизаций». – №1-2. – 2020. – с. 85-94.
15. Мамедов Фуад. Концепция культурологических реформ в Азербайджане // Dövlət idarəçiliyi. – 2021. – №2. – с.121-134.
16. Мамедов Фуад. Культура как условие и основа устойчивого развития. - В сб.: «Межкультурное взаимодействие России и Китая: глобальное и локальное измерение: коллективная монография / отв. ред. А. Н. Чумаков, Ли Хэй». – Москва: Проспект, – 2019. – 224 с., с.56-65.
17. Мамедов Фуад. Культура управления. Опыт зарубежных стран. – Баку, 2013.
18. Мамедов Фуад. Культурологический подход к национальным интересам в контексте глобальных вызовов. - XV Международные Лихачевские научные чтения 14-15 мая 2015года. Санкт-Петербург, 2015. с.339-342.
19. Мамедов Фуад. Культурология. Вопросы теории и истории. – Баку, 2002.
20. Мамедов Фуад. Культурология: ответы на вызовы XXI века. – Казань, 2019.
21. Мамедов Фуад. Образование и устойчивое развитие // Dövlət idarəçiliyi. – 2021. – №1. – с.121- 148.
22. Мамедов Фуад. Роль культурологии в развитии жизнеспособного общества и сильного государства // Dövlət idarəçiliyi. – 2021. – №1. – с.103-132.
23. Маслоу А. Мотивация и личность. – Санкт-Петербург: Питер. – 2008.
24. Народ и интеллигенция. – Москва. – 1990.
25. Насиреддин Туси. – Баку. – 1981.
26. Низами Гянджеви. Сочинения в 3-х томах. Баку, 1990.
27. Оствальд Вильгельм. Философия природы. СПб., 1903.
28. Печчеи А. Человеческие качества: Пер. с англ. Москва, 1985.
29. Работы Лесли Уайта по культурологии: (Сб. переводов). Москва, 1996.
30. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. СПб., 1911.
31. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. Москва, 1992.
32. Тагиров Энгель. Планетарная цивилизация в зеркале глобалистики. Казань: «Татарское книжное издательство», 2014.
33. Тойнби Арнольд. Постижение истории. Москва, 1991.
34. Фарах Сухейль, Мамедов Фуад. Культура спасет мир! Открытый университет «Диалог цивилизаций», Ассоциация культуры Азербайджана «Симург». Посвящается 75-летию ЮНЕСКО. Нижний Новгород: «Печатная Мастерская РОДОНЕЖ», 2021.
35. Формальное образование ума // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона, в 86 т. (82 т. и 4 доп.). СПб. 1890-1907.
36. Шпенглер Оствальд. Закат Европы. В 2-х томах. т.1, Москва, 2003, т.2, Москва, 2004.
37. Экспертиза. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). - СПб., 1890-1907.
38. Яковец Ю.В. История цивилизаций. – Москва: Издательство «Владос», 1997.

Ключевые слова: *духовная культура, понятие культуры, наука о культуре, человеческий капитал, высококультурный человек, культурологические реформы, устойчивое развитие, жизнеспособное общество, сильное государство*

Fuad Məmmədov
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçılık Akademiyasının
Tarix kafedrasının professoru, tarix elmləri doktoru,
"Simurq" Azərbaycan mədəniyyət Assosiasiyasının prezidenti

AZƏRBAYCANIN RUHİ MƏDƏNİYYƏTİNİN İNKİŞAFI KONSEPSİYASI

XÜLASƏ

Konsepsiyada Azərbaycan Respublikasının davamlı, rəqabətqabiliyyətli və təhlükəsiz inkişafı üçün insan kapitalının, və onun nüvəsi olan, tükənməz strateji resurs - yüksək mədəniyyətli azərbaycanlıların formalaşdırılması və inkişafı üçün, mədəniyyət haqqında elm - kulturologiyanın əvəzolunmaz elmi və praktiki əhəmiyyəti əsaslandırılır.

Mədəniyətin tam sosial sistem kimi düzgün anlayışının dərk olunmasının və onun transformasiya imkanlarından Azərbaycan cəmiyətinin və dövlətinin həyat qabiliyyətinin üçüncü minillikdə təmin olunması üçün, səmərəli istifadə ediməsinin vacıbliyi vurğulanır.

Milli maraqlara cavab verən innovativ kulturoloji islahatların aparılması və kulturologiyanın fundamental bir elm və tədris fənni kimi institusionallaşdırılmasının məqsədəuyğunluğu məsələləri nəzərdən keçirilir.

Açar sözlər: *ruhi mədəniyyət, mədəniyyət anlayışı, mədəniyyət haqqında elm, insan kapitalı, yüksək mədəniyyətli insan, kulturoloji islahatlar, dayanaqlı inkişaf, həyatqabiliyyətli cəmiyyət, güclü dövlət*

Fuad Mamedov
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan,
Doctor of History, Professor,
President of Simurg Association of Azerbaijan Culture

THE CONCEPT OF THE DEVELOPMENT OF THE SPIRITUAL CULTURE OF AZERBAIJAN

ABSTRACT

The paper substantiates the scientific and practical significance of the science of culture - culturology for the formation and development of human capital and its core - highly cultured Azerbaijanis, which are the renewable strategic resource for sustainable, competitive and secure development of the Republic of Azerbaijan. The paper emphasizes the importance of a proper understanding of culture as an integral social system, contributing to the level of use of its transformative capabilities to ensure the viability of the Azerbaijani society and state in the third millennium. The author analyses expediency of innovative culturological reforms and institutionalization of culturology as a science and academic discipline that meet national interests.

Keywords: *spiritual culture, concept of culture, science of culture, human capital, highly cultured person, cultural reforms, sustainable development, viable society, strong state*

İ Q T İ S A D İ Y Y A T
E C O N O M Y

UOT 33:005

KHATIRA HUSEYNOVA
Head of the Department of Public Administration and Management of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan, Doctor of Economic Sciences, Professor
e-mail: khatira.huseynova@dia.edu.az

INTERACTION BETWEEN TECHNOLOGICAL AND ECONOMIC TRANSFORMATIONS

Introduction

The role of technological progress in the development of the economy and in the society as a whole is further enhanced. On the one hand, an economic change brought about by technological developments and on the other hand, increases the importance of other economic changes resulting from the changes primarily institutional.

Based on the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the approval of "Azerbaijan 2030: national priorities of socio-economic development", the following five National Priorities of the socio-economic development of the country should be implemented in the next decade :

Over the next decade, the following five National Priorities of the country's socio-economic development should be implemented:

1. a steadily growing, competitive economy
2. a dynamic, inclusive society based on social justice
3. areas of modern innovations and competitive human capital
4. the great return to the territories liberated from occupation
5. a clean environment and country of "green growth"

The above-mentioned National Priorities are of particular importance to the fulfillment of our commitments arising from "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development" of the United Nations (1).

From the perspective of the theory of the transformation of the actual use of technology is the result of mapping technology space on the economic field. At the same time, the vector of technological development inevitably formed under the influence of demand factors in the economic system. Investigation of the interaction of technological and economic transformational change is definitely a little known or at least not sufficiently studied, due to that reason author will pay special attention to its study.

The main feature of the process of technological transformation is the technological change, which is achieved through the result of the innovations. In most of the studies in technological innovation has been distinguish into routine innovation and fundamental innovations. The former innovations ensure the continuous improvement of technology and technical base of production within the consumption. In contrast, the fundamental innovations tend to mediate the discrete nature of the prevailing shift of equipment and technology.

It is impossible to ignore the strong difference in the degree of importance of technological change in different spheres of social activity, both in economic and in non-economic. Accordingly, structural, technological developments, which are the results of the transformation of the kind, are extremely diverse.

Modern scholars are not of the traditional economics, it is fair to celebrate the independence of indigenous technological shifts from fundamental institutional change. This is supported by at least a very historical example of the industrial revolution in the 18th century, which occurred almost two centuries after the appearance of the first prototype of capitalism in the Netherlands in the late 16th century.

In general, the entire world historical experience demonstrates the autonomy of fundamental technological change of the fundamental changes of economic institutions. For this reason, the famous and still popular (in a non-professional environment, of course) the paradigm of technological and economic development, understood as an integrated process of technological and economic changes, which does not seem to be adequate to reality. Far more serious is the theoretical hypothesis of the endogenous nature of modern technological progress on economic development growth (Nelson R.,Uinter S, 2000), which is prevailing among the traditional economics. Their main argument is based directly on the well-known theory of human capital. In accordance with it in the modern era of human capital is the lead contributor to economic development, and knowledge is just an economic resource. Starting from this premise is a fundamental conclusion: technological changes that embody the new knowledge can be regarded as an internal endogenous factor in modern economic transformation.

The economic position of each country has a significant meaning for the development of the state. The first stage of the innovative state management is the planning of the goal and the application of relevant technologies (2).

The impact of technological development on economic transformation

Problem of the influence of technological innovation in economic development is the subject of research, both on the micro and the macro levels. Let's start with micro research, where most of which are purely applied research. Based on their results, there is no doubt the variety of effects of technological innovation in a modern market economy.

At least three fundamentally different types of technological innovation should be taken into account. First, innovations that provides the relative cost savings, particularly in the case of the effect of increasing returns. Second, innovation aimed at improving the quality of goods subject to relatively minor variations in the demand for it, and thirdly, the so-called "green" innovation, coupled with the improvement of the environment. Fundamental importance is the difference between the institutional mechanisms operating in the sector of small business venture in the sector of large-scale firmer (4).

Small innovative firms also play a huge role in technological progress. Thus, extensive case studies on Third World countries clearly show a decline in the existing deep technological gap with advanced countries in a number of developing countries, thanks to the rapidly emerging in these small innovative firms. (5). On the economic field is taken into account mainly the effect of market innovation on the part of the recipient firms. Following a convincing argument Douglass North, technologies rightfully judged by their indirect influence on the efficiency of firm's recipients of these technologies (6) that is mediated by the effect on the production and the relative costs of economic agents.

In recognition of the technological transformation as an integrated process should take into account special externality effects on economic activity induced by the creative scientific and technological activities, or, in other words, the initial research on new technologies and new technical and design solutions. Objectively significant risk of failure of these studies regardless of the actions of market agents, including venture capital firms. In particular, despite the extreme specialization and the experimental nature of modern scientific research, there remains a huge role and importance in the success of gifted individuals - geniuses. Their deficiency is often an insurmountable obstacle to the

achievement of the desired outcomes of innovation.

It follows from the arguments made; particularly important field of activity is self-contained, before actual economic projections, forecasting technological progress on its specific areas. In turn, in this field, as is well known, the most widely adopted on the basis of expert forecasting methodology Forsyth. It focuses on the search for the opportunities and the risks specified exactly scientific and technological development - both global and national. The use of expert method Forsythe, as evidenced by the foreign and domestic experience, allows us to see new innovative solutions to anticipate and evaluate new risks to predict new path of development, including those that currently do not exist at all. At the same time is achieved by positioning technology (science and technology) in the overall forecast prediction of community development as one of the main components.

Considering the problem of the impact of technological change on the economic transformation dynamics, one cannot ignore the numerous case studies in the mainstream of modern macroeconomic theory. Most of these are in turn based on an econometric model of the famous Robert Solow (7).

As follows from the results of econometric studies based on firm, industry and macro statistics, during the period of 1970-1980 years in countries with developed market economies, about 80% of the increase were due to the influence of technological performance factor in the future, this share has declined slightly. However, according to experts, is largely driven by productivity gains appeared innovations in business as usual, mainly related to the improvement of government.

Most of the trials based on the assumption of endogenous of technological progress taking place on the basis of the reproduction of human capital in economic development. However, according to recognized theoretical results, the endogenous technological progress is accompanied by significant external side effects and is manifested through increase (loss) public benefit that is not covered on market value parameters (8).Moreover; it is believed that increasing marginal returns of human capital that is manifested through positive side effects. A certain part of the positive side effects created by the companies own investment in research has a direct impact on the scope of its activities.

However, the hypothesis of the "flexible" endogenous of technological progress is not supported empirically. As recognized by the Paul Romer, author of the best-known econometric model of endogenous growth, in fact the impact of technological innovation on economic growth seen as an implicit function of time ["Technological advance comes, from things that people do. No economist, so far as I know, has ever been willing to make a serious defense of the proposition that technological change is literally a function of elapsed calendar time. Being explicit about the issues here is important nevertheless, because it can help untangle a link that is sometimes made between exogeneity and randomness" (8)].

Discussions and conclusions

What conclusions can be drawn from a consideration of the results of micro-and macro research?

First, the technological transformation is not isomorphic to the economics. Full incorporation of technological innovation process in economic activity and, especially, in market activity does not occur.

Secondly, in the framework of the established markets and sectors of the economy experienced limited endogenous technological progress. Actually still exist and endogenous and exogenous growth. Non-market side effects induced by the research innovation, technological autonomy reflect the objective of the fieldwork on specific economic systems. Third, to a large extent technological progress acts as a free public good, though global use. The classical theory of value, coming from the postulate of limited economic resources, is not applicable in the evaluation of the performance of innovators.

Of the findings of that technological transformation, has a tremendous impact on the development of off-market economic system, requires public regulation. It is primarily a flexible regulatory policy innovation markets, taking into account the inherent significant side effects. This kind of policy is designed to be different directions. On the one hand, it involves the stimulation of the entrance to the innovative markets by exempting from taxation of the initial investment, on the other hand, the rejection of the tax benefits in the event of excessive entry into the market, resulting in a significant reduction in the effectiveness of innovation.

Furthermore, in the present conditions very significantly increased the need for non-market incentives creative scientific, inventive, and design activities. In particular, the moral stimulation of innovators through public recognition of their achievements in a variety of forms. Extensive empirical evidence shows that the favorable economic developments definitely correlated with positive transformational technology shifts.

Thus, we can draw the following conclusion: the dominance of the global and national economic arenas of financial actors and the closely related resource corporations entails the restriction of capital flows in the innovation sector and the high-tech sector. This phenomenon reflects the deep structural contradiction between the institutions of venture capital and hightech sectors and institutions of the capital market - the global financial market. It should be allowed in the near, or at least in the medium term.

The coming technological transformation and its economic effects

Without any exaggeration, the modern society lives waiting for the grand technological shifts. Thus, in the very near future (2020-2030 years.) Come as a predominant approval of the new technological order, which will determine the formation of new businesses and industries (10). Along with the rapidly improving information technology in the short term it is anticipated widespread application of new nanotechnology and biotechnology.

At the macro level - the level of national economies, multi regional economies and the global economy - the degree of imperfection of information used and introduced the real technology is definitely increasing. And unambiguous structural correspondence between the demand for technology in macro systems and the actual supply of technology - of innovation in these systems will not be achieved. Thus, for the foreseeable future technological transformation to a large extent will occur independently of the economic transformation and will not be fully incorporated into the economic transformation as its internal component.

Of course, in the long term and complex problem involves the development of technological advances permit the system level, that is, by adequate "tuning" of existing institutional arrangements within the economic system. First and foremost, in a particular space- time dimension is required to answer the question, what are the main economic institutions and actors will ensure the implementation of future technological breakthroughs. The main role in the dissemination of technological advances, according to most forecasts, will continue to belong to the largest high-tech corporations. Of course, this assumes the maintenance of the existing institutions of a market economy enterprise, allowing obtaining high profits from sales of products based on new technologies.

In turn, no one questions the dominant role in the practical development of technologies that trigger the creation of new technological methods, new techniques and new products for small and medium-sized innovative businesses. A venture institutional mechanism should ensure that corporate interests do not innovators in the results of their marketing activities.

Finally, the usual corporate mission lies on replication of technological advances in specific markets. Successful financial and other results of these activities will testify

about the adequacy of future market mechanisms to the needs of economic development.

In addition, along with the expected dramatic technological change is expected deployment of a global green transformation, which is expressed in the transition of the world economy on a low carbon and energy efficient "rails"(11).And, in turn, is a rational resource use will be achievable primarily on the basis of fundamentally new technologies using renewable resources.

As a result, the role of the state, whose interests are diverse organization, can only intensify. First and foremost, it is likely manifest itself in conducting an active policy to stimulate economic innovation. It involves a variety of forms of social regulation: government programs, public-private partnerships, and tax incentives, preferential loans for innovative firms in the stage of their initial capital.

References:

1. Order of the President of the Republic of Azerbaijan on approval of "Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development" // [02.02.2021] https://president.az/en/articles/view/50474
2. Ələkbərov U. Dövlət qulluğu üçün insan potensialının formalaşdırılmasında innovativ idarəçilik texnologiyaları // Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə. Elmi-nəzəri jurnal. – B.: DİA nəşri. – 2022. – №3(79). – 272 s. – s.75-84.
3. Нельсон Р., Уинтер С. Эволюционная теория экономических изменений. М.: Финстатинформ, 2000.
4. Кемпбелл К. Венчурный бизнес: новые подходы. М.: «Альпина букс паблишер», 2008.
5. Global Economic Prospects 2008: Technology Diffusion in the Developing World. Wash., D.C., 2008.
6. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. – М.: «Начала». – 1997.
7. Solow R. A contribution to the theory of economic growth // Quarterly journal of economics. – 1956. – v.70. – №1.
8. Romer P.M. Increasing returns and long-run growth // Journal of political economy. – 1986. – №4.
9. Romer P.M. The origins of endogenous growth // Journal of economic perspectives. – 1994. – №2.
10. Резонансный доклад корпорации RAND: The Global Technology Revolution 2020, In-Depth Analyses. N.Y., RAND Corporation, 2006.
11. Доклад ООН о зеленой экономике: пути к устойчивому развитию. Женева, 2012.
12. www.unep.org/green economy/Portals/88/GER_summary_ru.pdf

Keywords: *Azerbaijan, technological transformation, economic transformation, innovation process, technological modernization*

Xatirə Hüseynova
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının
Dövlət idarəetməsi və menecment kafedrasının müdiri,
iqtisad elmləri doktoru, professor

TEXNOLOJİ VƏ İQTİSADİ TRANSFORMASİYALARIN QARŞILIQLI TƏSİRİ

XÜLASƏ

Məqalədə texniki-iqtisadi transformasiyaların müstəqil öyrənilməsi paradiqması ilə bağlı məsələlərə toxunulur. Müəllif belə bir nəticəyə gəlir ki, müasir şəraitdə texnoloji innovasiya prosesi iqtisadi fəaliyyətə tam daxil edilə bilməz. Bu baxımdan, cari dövrdə və gələcək dövrdə texnoloji innovasiyanın iqtisadi və qeyri-iqtisadi tənzimlənməsinin birləşməsinə xüsusi diqqət yetirilir.

Açar sözlər: *Azərbaycan, texnoloji transformasiya, iqtisadi transformasiya, innovasiya prosesi, texnoloji modernləşmə*

Хатира Гусейнова
Заведующая кафедрой Государственного управления и менеджмента
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор экономических наук, профессор

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ И ЭКОНОМИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы, связанные с парадигмой самостоятельного изучения технико-экономических трансформаций. Автор приходит к выводу, что в современных условиях технологический инновационный процесс не может быть полностью включен в экономическую деятельность. В связи с этим особое внимание уделяется сочетанию экономического и неэкономического регулирования технологических инноваций в текущем и в будущем периоде.

Ключевые слова: *Азербайджан, технологическая трансформация, экономическая трансформация, инновационный процесс, технологическая модернизация*

İ Q T İ S A D İ Y Y A T
E C O N O M Y

UOT 336.77

YUSİF ZEYNALOV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi" kafedrasının dosenti,
kənd təsərrüfatı üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail.yusifzeynal@gmail.com

AZƏRBAYCANDA DÖVLƏT MALİYYƏSİ VƏ ONUN İCRASINA NƏZARƏTİN VƏZİYYƏTİ

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində iqtisadiyyatın idarə edilməsində və maliyyə münasibətlərinin tənzimlənməsində maliyyə nəzarətinin rolu və əhəmiyyəti durmadan artır. Maliyyə münasibətlərinin inteqrasiyası və intensivliyinin artması şəraitində müəssisə və təşkilatların, başqa sözlə, bütün təsərrüfat və bazar subyektlərinin, o cümlədən dövlət bölməsinin həyata keçirdikləri kommersiya və maliyyə əməliyyatlarının reallaşması müxtəlif maliyyə alətlərinin istifadəsi ilə xarakterizə olunur. Bu zaman rəqabət və böhran meyllərinin gücləndiyi bir şəraitdə qanun pozuntuları və maliyyə cinayətlərinin daha çox hissəsi inzibati maliyyə nəzarətinin ciddi məhdud olduğu müşahidə edilən müəssisə və təsərrüfat təsisatlarının maliyyə fəaliyyətində daha çox baş verir. Ona görə də bazar münasibətlərinin gücləndiyi bir şəraitdə nəzarətin yeni forma və metodlarının tərtib edilməsi tələb edilir [1].

Maliyyə nəzarətinin beynəlxalq unifikasiyası 1977-ci ildə Lima deklarasiyası ilə qurulmuşdur. Burada maliyyə nəzarətinin bütün dövlətlər (ölkələr) və onun icra orqanları üçün əsas rəhbər prinsipləri müəyyən edilmişdir. Lima Bəyannaməsinin müəyyən etdiyi dövlət maliyyə nəzarətinin əsas anlayışları, prinsipləri və müddəaları ayrı-ayrı ölkələrin milli qanunvericiliklərində öz əksini tapmışdır [6].

Onu da qeyd etmək vacibdir ki, Sovet dövründə qurulmuş dövlət maliyyə nəzarəti sistemi bazar islahatları dövrünə uyğun gəlmirdi. Dövlətin liberal iqtisadi islahatlar apardığı yeni dönəmdə qurulmuş dövlət maliyyə nəzarəti isə tam şəkildə işləyə bilmirdi.

Bu baxımdan iqtisadiyyatın istər xüsusi və istərsə də dövlət sektorunda müxtəlif səviyyələrdə çoxlu sayda maliyyə pozuntularına rast gəlmək olurdu. Belə bir vəziyyət dünya təcrübəsinə əsaslanmış, iqtisadi inkişafın müasir reallıqlarına uyğun gələn dövlət (kənar) və daxili (müəssisə) maliyyə nəzarəti sisteminin yaradılmasını zəruri edirdi. Liberal iqtisadi siyasətin həyata keçirilməsi şəraitində yerinə yetirilən bir çox uğurlu tədbirlərlə yanaşı dövlət maliyyə nəzarəti sisteminin təşkilində müəyyən tədbirlərin görülməsinə ehtiyac var idi.

Maliyyə nəzarəti sistemi - maliyyə, maddi və qeyri-maddi resursların formalaşdırılması, istifadəsi və saxlanılması sferasında iqtisadi, maliyyə və təşkilati fəaliyyət sistemini əks etdirir. Bu sferada qanunvericilik bazasının və normativ aktların bir sıra müddəalarının təkmilləşdirilməsinə ehtiyac vardır və əlavə dəqiqləşdirmələr tələb olunur [8].

Hüquqi müstəvidə mövcud olan boşluqlar və normativ aktların təkmil olmaması nəticəsində maliyyə nəzarəti sahəsində yaranan problemlər iqtisadiyyatın bəzi sahələrində və büdcə təşkilatlarında maliyyə vəsaitlərinin təyinatı üzrə istifadə olunmamasına və bütövlükdə müxtəlif maliyyə pozuntularının yaranmasına gətirib çıxarır. Açıq iqtisadiyyat və maliyyə inteqrasiyası şəraitində maliyyə nəzarətinin funksiyaları və vəzifələri əhəmiyyətli

şəkildə çətinləşir. Belə bir vəziyyətdə müəssisələrin və o cümlədən, büdcə vəsaitlərindən istifadə edən təşkilatların fəaliyyətində maliyyə nəzarətinin tam təkmil sisteminin yaradılması obyektiv zəruriyyətə çevrilmişdir.

İslahatlar dövründə formalaşmış qanunverici və icra hakimiyyəti orqanları, dövlət təsisatlarının nəzarət-təftiş orqanları, hesablama-nəzarət orqanları, eləcə də hüquq mühafizə orqanları dövlət maliyyə nəzarətinin ənənəvi formalarını reallaşdırırdılar. Lakin bir neçə nəzarət orqanlarının olması bazar iqtisadiyyatı şəraitində maliyyə nəzarətinin keyfiyyətinin heç də yüksək olmasını əks etdirmir.

Dövlət maliyyəsinə nəzarəti gücləndirmək məqsədilə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev auditin inkişafını belə qiymətləndirmişdir: “Dünyada sivil maliyyə nəzarəti forması kimi tanınan auditin Azərbaycanda inkişafı ölkədə iqtisadi münasibətlərin bazar prinsiplərinə əsaslanması və azad sahibkarlığa geniş meydan verilməsi ilə bilavasitə bağlıdır. Eyni zamanda, Azərbaycanın bir sıra transmilli layihələrin reallaşmasında fəal iştirakı, xarici investisiyaların ölkəmizə axını, birgə müəssisələrin uğurlu fəaliyyəti auditor xidmətinin iqtisadi proseslərdə rolunu və əhəmiyyətini daha da artırmışdı. Audit sisteminin beynəlxalq təcrübə və standartlar əsasında təkmilləşdirilməsi ölkə iqtisadiyyatında maliyyə şəffaflığını, büdcə vəsaitlərindən təyinatına uyğun istifadəni təmin etməklə, Azərbaycanın iqtisadi qüdrətinin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir”.

Maliyyə nəzarəti hesabat dövrünün və maliyyə ilinin bütövlükdə başa çatmasından sonra həyata keçirilir. Bu nəzarətdə büdcənin icrası, müəssisə və təşkilatların maliyyə planlarının yerinə yetirilməsi zamanı pul vəsaitlərinin səmərəli xərclənməsi yoxlanılır. Sonradan maliyyə nəzarəti ilkin maliyyə nəzarəti illə qarşılıqlı əlaqədardır və daha doğrusu ilkin maliyyə nəzarətinə əsaslanır. Belə ki, sonradan nəzarət, maliyyə əməliyyatları haqqında verilmiş ilkin nəzarət göstəriciləri əsasında aparılır [1].

Bazar iqtisadiyyatının bərqərar olduğu bir şəraitdə istər dövlət müəssisələri və büdcə təşkilatlarında və istərsə də digər təsərrüfat subyektlərində bilavasitə həyata keçirilən maliyyə nəzarətinin müxtəlif forma və metodlarının öyrənilməsi və tədqiqi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Bu baxımdan müəssisə, idarə və təşkilatlarda maliyyə resurslarının, dövlət əmlakının səmərəsiz istifadə edilməsi hallarının aşkara çıxarılmasını və onların aradan qaldırılmasını, maliyyə vəsaitlərinin qanunauyğun, məqsədyönlü, qənaətlə və səmərəli istifadə olunmasının təmin edilməsinə yönəldilən maliyyə nəzarəti formalarının iqtisadi mexanizminin araşdırılmasını və bu sahədə dünya təcrübəsini nəzərə almaqla maliyyə nəzarətinin dəqiqləşdirilmiş tərifinin verilməsi daha düzgün olar.

Fikrimizcə maliyyə nəzarəti dedikdə maliyyə nəzarət funksiyasının təcrübədə həyata keçirilməsi başa düşülür ki, bunun da mənası ictimai məhsulun səmərəli bölgüsü, mərkəzləşdirilmiş və qeyri-mərkəzləşdirilmiş pul vəsaiti fondlarının və maliyyə resurslarının yaradılması, bölüşdürülməsi və istifadəsi üzərində nəzarətin həyata keçirilməsindən ibarətdir.

Maliyyə nəzarəti dövlət hakimiyyəti və idarəetmə orqanlarının müxtəlif fəaliyyət növlərindən biri olub, ictimai təkrar istehsalda maliyyənin mühüm rolunun təzahürüdür. Bu baxımdan maliyyə nəzarətinə aşağıdakı kimi tərif verilə bilər: Maliyyə nəzarəti - ictimai məhsulun bölgüsü, dövlətin, təsərrüfat subyektlərinin və əhalinin gəlirlərinin yaradılması və istifadə edilməsi proseslərinin əsaslandırılmış olmasının yoxlanılması sahəsində nəzarət subyektləri tərəfindən həyata keçirilən fəaliyyətinin və əməliyyatların məcmusu kimi nəzərdən keçirilməlidir.

Bu baxımdan maliyyə nəzarəti dövlət hakimiyyəti və idarə etmə orqanlarının müxtəlif fəaliyyət növlərindən biri olub, milli təkrar istehsalda maliyyənin mühüm funksiyasını özündə əks etdirir.

Dövlətin idarəetmə funksiyalarının mühüm tərkib hissəsi olan maliyyə nəzarəti dövlətin mərkəzləşdirilmiş və qeyri-mərkəzləşdirilmiş pul vəsaiti fondlarının yaradılması və istifadəsi

prosesində yaranan bütün maliyyə münasibətləri sistemini əhatə edir. Bu səbəbdən də həmin pul münasibətləri sistemi vasitəsilə yaranan dövlətin və təsərrüfat subyektlərinin (o cümlədən, büdcə təşkilatlarının) pul vəsaiti fondları maliyyə nəzarətinin obyekti kimi çıxış edir. Maliyyə nəzarətinin bilavasitə predmeti isə dövlətin, bələdiyyələrin, təsərrüfat subyektlərinin maliyyə resursları ilə həyata keçirdikləri konkret əməliyyatlar və büdcə prosesinin bütün mərhələlərini xarakterizə edən göstəricilər (gəlirlər, rüsumlar, xərclər, ayırmalar və s.) sistemidir.

Dövlət maliyyə nəzarətinin əsas məqsədlərinə aşağıdakılar aiddir:

– Makroiqtisadi artımın stabilliyi şərtlərinin formalaşması, iqtisadiyyatın inkişaf tempinin, tədiyyə balansının və məcmu daxili məhsulun dəyər nisbətlərinə nəzarətin gücləndirilməsi,

– Xarici iqtisadi fəaliyyətin dövriyyəsinin artması, mərkəzi büdcənin və yerli büdcələrin gəlir hissəsinin artırılması, milli iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsi üzərində nəzarətin təmin edilməsi [6].

Dövlət maliyyə nəzarəti təkcə təsərrüfatçılığın istənilən subyektlərinin- müəssisələrin və firmaların, eləcə də nazirlik və təşkilatların maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətində pozuntuların aşkar edilməsinə deyil, həm də, hər şeydən əvvəl onların aradan qaldırılmasına və qarşısının alınmasına da hədəflənmişdir.

Dövlət maliyyəsinin meydana gəlməsi və inkişafı, dövlətin yaranması, onun funksiyaları və vəzifələrinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar olmuşdur. Belə ki, dövlət özünəməxsus müəyyən funksiyaları yerinə yetirir, yəni iqtisadiyyatı inkişaf etdirir, cəmiyyətin sosial-mədəni ehtiyaclarının ödəyir, ölkəni idarə edir və onun müdafiə qabiliyyətini artırır, digər ümumdövlət vəzifələrini həyata keçirir. Həmin funksiya və vəzifələri yerinə yetirmək üçün dövlət lazimi miqdarda mərkəzləşdirilmiş pul vəsaiti fondlarına malik olmalıdır. Bu məqsədlə, ölkədə yaradılan ümumi daxili məhsulun və milli gəlirin əhəmiyyətli hissəsi maliyyə mexanizmi vasitəsilə dövlət büdcəsinə daxil olur və dövlətin mərkəzləşdirilmiş pul vəsaiti fondu əmələ gəlir. “Büdcə sistemi haqqında” - Azərbaycan Respublikasının 2 iyul 2002-ci il tarixli Qanunda göstərildiyi kimi: “Büdcə Azərbaycan Respublikasının müvafiq dövlət hakimiyyəti və özünüidarəetmə orqanları vasitəsilə dövlətə və bələdiyyələrə məxsus vəzifə və funksiyaları yerinə yetirmək üçün lazım olan pul vəsaitinin yığılması və istifadə olunması üçün əsas maliyyə sənədidir ” [1].

Dövlətin sosial, iqtisadi, müdafiə, idarəetmə və digər funksiyaların yerinə yetirilməsinin əsas maddi təminatı başlıca olaraq dövlət büdcəsidir ki, bu da dövlət maliyyəsinin əsasını təşkil edir.

Büdcə formasında dövlətin mərkəzləşdirilmiş pul vəsaiti fondunun yaradılması və istifadə edilməsi vəzifəsini dövlət bilavasitə özü yerinə yetirir. Çünki dövlətin öz funksiya və vəzifələrini yerinə yetirə bilməsi üçün onun maliyyə təminatını da bilavasitə özü təşkil etməlidir. Deməli dövlətin mövcud olması və onun özünəməxsus funksiyaları və vəzifələrinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar olaraq dövlətin mərkəzləşdirilmiş pul vəsaiti fondu büdcənin yaranması və inkişafı obyektiv zərurətdir.

Dövlət büdcəsi həm iqtisadi inkişafın tənzimlənməsi və stimullaşdırılması, həm də qeyri-istehsal sferasının, xüsusilə, sosial sahələrin saxlanılması və inkişaf etdirilməsi üçün əsas maliyyə təminatı rolunu oynayır. Dövlət büdcəsi geniş təkrar istehsalın davam etməsinə fəal təsir göstərməklə yanaşı ölkənin təsərrüfat sahələrinin tarazlı inkişafi üçün mühüm maliyyə təminatı mənbəyi kimi çıxış edir. Digər tərəfdən, büdcə vasitəsilə dövlətin sosial proqramlarının həyata keçirilməsi, elmi-texniki tərəqqinin sürətləndirilməsi, infrastruktur problemlərinin həll edilməsi, ölkənin müdafiə qabiliyyətinin möhkəmləndirilməsi və dövlətin digər vəzifələrinin yerinə yetirilməsi üçün maddi-maliyyə bazası yaradılır və məqsədəuyğun istifadə edilir. Dövlət büdcəsi formalaşarkan dövlətlə təsərrüfat subyektləri (müəssisələr, təşkilatlar, idarələr) və əhali arasında müəyyən maliyyə (büdcə) münasibət-

ləri yaranır, bu münasibətlər fasiləsiz olaraq inkişaf edir və təkmilləşir.

Dövlət büdcəsi formasında dövlət mərkəzləşdirilmiş pul vəsaiti fondunun yaranması və istifadəsi prosesində dövlət və təsərrüfat subyektləri və əhali arasında əmələ gələn maliyyə münasibətləri sistemi büdcənin və onun timsalında dövlət maliyyəsinin iqtisadi məzmununu təşkil edir.

Büdcənin tərtibi və idarə edilməsinin tarixi çox qədimdir. Büdcə iqtisadi fəaliyyətin nəticəsinin və maliyyə nəzarətinin qiymətləndirilməsi alətidir. Büdcənin tərtibi ictimai sektorun və maliyyənin mühasibat uçotunda ən toxunulan bir mövzudur.

Beləliklə büdcə dövlətin hərtərəfli prioritetliyini təmin edən, hökumətin ən vacib iqtisadi alətidir. Bu iqtisadiyyatın sabitləşdirilməsi, gəlirlərin bölüşdürülməsi, ictimai nemətlər istehsalçılarının rəqabət qabiliyyətliyini saxlayan innovasiyalar alətidir.

Dövlət büdcəsi yerinə yetirdiyi aşağıdakı funksiyalarda öz geniş məzmununun əksini tapır:

– ümumi daxili məhsulun yenidən bölüşdürülməsi;
– iqtisadiyyatın inkişafının dövlət tənzimlənməsi və stimullaşdırılması;
– dövlətin sosial siyasətinin həyata keçirilməsinin maliyyələşdirilməsi;
– investisiya qoyuluşları üçün vəsait mənbəyi rolunun oynaması;
– dövlətin mərkəzləşdirilmiş pul vəsaitləri fondunun yaradılması və istifadə edilməsi üzərində nəzarət.

ÜDM-nin bölgüsü və yenidən bölgüsündə dövlət büdcəsinin rolu həm büdcənin gəlirlərinin yaranmasında, həm də büdcə vəsaitlərinin istifadə edilməsində (xərclənməsində) özünü göstərməklə, fasiləsiz və qarşılıqlı əlaqə formasında baş verir.

İnkişaf etmiş ölkələrdə müxtəlif səviyyəli büdcələr vasitəsilə ÜDM-in 30-dan 50%-a qədəri yenidən bölüşdürülür. Araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycanda 2010-2015-ci illərdə ümumi daxili məhsulun 27-33 % qədəri dövlət büdcəsi vasitəsilə yenidən bölüşdürülməklə məqsədəuyğun olaraq dövlətin funksiyaları və vəzifələrinin həyata keçirilməsinə istifadə olunmuşdur [8].

Büdcə vasitəsilə dövlət ölkənin iqtisadi sistemini, təsərrüfat strukturlarını tənzimləyir, ölkənin ayrı - ayrı iqtisadi rayonlarını inkişaf etdirir, dövlətin təsərrüfat sisteminin aparıcı sahələrinin inkişafı stimullaşdırır. Büdcə vasitəsilə ölkədə sosial tədbirlər həyata keçirilir, dövlətin sosial siyasəti maliyyə vəsaiti ilə təmin edilir.

Azərbaycanda müasir dövrdə dövlət büdcəsinin əsasən aşağıdakı istiqamətlərin maliyyələşdirilməsinə yönəldilməsi üstünlük təşkil edir:

– iqtisadiyyatda köklü islahatların və struktur dəyişikliklərinin aparılması;
– uzunmüddətli proqram və proqnozların yerinə yetirilməsi;
– elmi-texniki tərəqqi və kadr potensialının gücləndirilməsi;
– sosial sferanın inkişaf etdirilməsi;
– ölkənin müdafiə qabiliyyətliliyinin möhkəmləndirilməsinə və s.

Maliyyə kateqoriyasının tərkib elementlərindən biri kimi dövlət büdcəsinin xərcləri maliyyənin bölüşdürücü funksiyasını, başqa sözlə maliyyə vəsaiti fondlarının istifadəsi ilə bağlı olan pul hərəkətini ifadə etməklə dövlət tərəfindən tənzimlənir. Bununla bərabər büdcə xərcləri maliyyənin ümumi tərkib hissəsi kimi çıxış edən bölgü münasibətlərinin elə bir hissəsini təşkil edir ki, bu da ancaq dövlətin mərkəzləşdirilmiş pul vəsaiti fondlarının istifadəsi və o cümlədən maddi və qeyri-maddi istehsal sahələrindəki müvafiq pul vəsaiti fondlarının formalaşdırılması ilə bağlıdır. Qeyd olunan bölgü münasibətlərinin maddi təcəssümü isə iqtisadiyyatın müxtəlif sferalarının inkişaf fondlarının, vətəndaşların maddi və o cümlədən sosial mədəni tələbatının və digər bu kimi ümumdövlət ehtiyaclarının ödənilməsinə yönəldilən vəsaitlərin hərəkətidir. Dövlət büdcəsinin xərclərinin sosial-iqtisadi məzmunu hər bir dövlətin cəmiyyətin iqtisadi həyatında oynadığı rolu ilə, vətəndaşların sosial-mədəni tələbatlarının ödənilməsindəki

Cədvəl 1.

Respublikada müxtəlif illərdə dövlət büdcəsinin icrasına aid məlumat (milyard manatla)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gəlirlər	17281,5	19494,4	18400,0	17153,2	16822,0	16446,9	20127,0	23168,0	24124,0	25427,0	26816,0
Xərclər	17416,5	19112,8	18699,3	17786,8	17501,2	17588,3	20906,0	25190,0	27492,0	28543,0	29879,0
Kəsr			298,8	633,6	242,1	1141,8		205,0			
Profisit		381,8							50,0		495,0

Mənbə: Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidmətinin məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanıb.

iştirakı səviyyəsilə müəyyənləşdirilir. Bu aşağıdakı bir sıra konkret amillərlə bağlıdır:

– müəyyən dövr ərzində dövlətin icra elədiyi funksiyaların xüsusiyyətləri;
– ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf səviyyəsi;
– dövlətin xarici iqtisadi-siyasi əlaqələrinin miqyası;
– dövlət büdcəsinin mülkiyyət formaları ilə qarşılıqlı əlaqəsi;
– iqtisadiyyat sahələrinin inkişafı üçün büdcə vəsaitinin verilməsi metodları.

Ölkənin iqtisadi inkişaf səviyyəsindən asılı olaraq cəmiyyətin sosial-iqtisadi inkişaf tələbatları, müdafiə və digər məqsədlərə dövlət büdcəsinin müəyyən xərc sistemi yaranır. Bu sistemə müvafiq olaraq, dövlətin uyğun inkişaf dövründə yaranan müxtəlif amillərin qarşılıqlı təsiri və əlaqəsi şəraitində ayrı-ayrı xərc növlərinin ödənilməsi üçün büdcədən ayrılan vəsaitin nisbətləri müəyyənləşdirilir. Bunun nəticəsində də aidiyyəti təşkilatlar dövlət qarşısına qoyulmuş xərc növlərini ödəmək üçün müəyyən qruplaşdırmalar aparırlar. Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin xərcləri də məhz bu səbəbdən asılı olaraq aşağıdakı qruplarda təsnifləşdirilir:

– ölkənin müdafiə qabiliyyətinin möhkəmləndirilməsi;
– vətəndaşların sosial-mədəni tələbatlarının ödənilməsi;
– iqtisadi inkişafa nail olunması;
– ali və yerli dövlət icra hakimiyyəti və dövlət idarəetmə orqanlarının saxlanması;
– dövlətin zəruri maddi və maliyyə ehtiyatlarının formalaşdırılması və qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulan digər xərclər.

Hər bir dövlət üçün iqtisadiyyatın inkişafına bir neçə əsas nəzarət tədbirləri mövcuddur ki, onlara mütləq əməl olunmalıdır:

– milli istehsalın inkişafı üçün dövlət tərəfindən zəruri tədbirlərin yerinə yetirilməsi;
– beynəlxalq rəqabətqabiliyyətli daxili bazarın qorunması və gücləndirilməsi;
– idxal olunan yüksək rəqabət qabiliyyətli əmtəə və xidmətlərə gömrük rüsumlarının artırılması;
– milli istehsalçıların ixrac maraqlarının stimullaşdırılmasına yönələn pul-kredit siyasətinin yerinə yetirilməsi.

Bununla yanaşı davamlı iqtisadi inkişaf mərhələsinə keçidlə bağlı olaraq respublikamızda büdcə vəsaiti digər məqsədlərə də istiqamətlənir. Bu daha iri və dövlət əhəmiyyətli tədbirlərin yerinə yetirilməsi ilə bağlıdır:

– dünya bazarlarında rəqabətqabiliyyətli məhsul istehsal edə bilən, sənaye sahələrinin inkişafına istiqamətlənən tədbirlərin yerinə yetirilməsinin maliyyələşdirilməsi;
– büdcə vəsaiti hesabına yerinə yetirilən və eyni zamanda dövlət təminatının verildiyi yüksək səmərəli investisiya layihələrinin yerinə yetirilməsinin və keçirilməsinin maliyyələşdirilməsi;
– yarımçıq qalmış obyektlərin layihə xərclərinin yerinə yetirilməsi;

– aqrar sənaye kompleksinin sabitliyinin təmin olunması məqsədilə bazar mexanizmi əsasında onun işinə yardım olunması;
– istehsal və sosial-məişət infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi üçün maliyyə imkanlarının formalaşdırılması və s.

Cədvəldəki məlumatlarından görünür ki, 2012-2022-ci illəri əhatə edən 11 il ərzində, dövlət büdcəsinin gəlirləri 1,5 dəfə artmişdir və 2010-ci illə müqayisədə 2017-ci ildə büdcənin gəlirləri 1,4 dəfə artsa da 2013-cu illə müqayisədə gəlirlər 16%-ə qədər azalmışdı. Məlumat üçün bildirək ki, 2010-cu ildə dövlət büdcəsinin gəlirləri – 11402,0 milyard manat və xərcləri isə 11766,0 milyard manat olmuşdur. Deməli 2010-2022-ci illərdə büdcə gəlirləri və xərcləri 2,3 və 2,5 dəfə artmışdır. Dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərində baş verən azalmalar qlobal iqtisadi böhranın Azərbaycan iqtisadiyyatına da təsirsiz ötüşməməsinin nəticəsi idi. Azərbaycan hökuməti son bir neçə ildə əsaslı iqtisadi islahatları dərinləşdirərək böhrandan çıxışın ən optimal yollarını tapa bildi. Bu isə özünü iqtisadi artımda və ilk növbədə qeyri-neft sektorunun sürətli inkişafında tapdı. Azərbaycanda 2021-ci ildə ÜDM artımı 5% olub, 2022-ci ildə isə 6% gözlənir. Respublikada 2021-ci ildə ÜDM artım həcmi 93 milyard manat olmuşdur. Nəticədə 2022-ci il dövlət büdcəsinin gəlirlərini 26816,0 milyard manat, xərclərini isə 29879,0 milyard manat səviyyəsində olmuşdur. Bu da 2022-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərinin 2013-cü ilin dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərindən müvafiq olaraq 1,4 və 1,5 dəfə artıq olması deməkdir. Bütün bunlar da Azərbaycanda dövlət maliyyəsi və büdcəsi üzərində mükəmməl, ardıcıl və ciddi maliyyə nəzarəti tədbirlərinin həyata keçirilməsini göstərir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının "Büdcə sistemi haqqında" Qanun, 02 iyul 2002-ci il.
2. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi. Bakı. – 2006.
3. Azərbaycan Respublikasının "2017-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı. 16 dekabr 2016-cu il
4. Azərbaycan Respublikasının "2020-ci il dövlət büdcəsi haqqında". Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı. 17 dekabr 2019-cu il.
5. Azərbaycanın statistik göstəriciləri. Bakı. 2017 və 2018-ci illər.
6. Novruzov N, Atuşov B. Maliyyə nəzəriyyəsi. Dərslik. – Bakı. – 2014.
7. Zeynalov Y.Ə., Hüseynov İ.M. Bank işi. Dərs vəsaiti. – Bakı, 2016. – 329 s.
8. Zeynalov Y.Ə., Quliyev F.M. Milli iqtisadiyyat. Dərs vəsaiti. – Bakı. 2018. – 636 s.

Açar sözlər: *maliyyə, maliyyə nəzarəti, audit, iqtisadi səmərəlilik, büdcə*

Yusif Zeynalov
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan,
Department of State Regulation of the Economy,
Professor

PUBLIC FINANCE IN AZERBAIJAN AND THE STATE OF SUPERVISION OVER ITS IMPLEMENTATION

ABSTRACT

The article explored the theoretical aspects and conceptual foundations of the organization of public finances and the state of supervision over their execution. The current state of governmental financial supervision in the Republic, including the formation of internal financial supervision has been analysed. The research studied the ways of improving this work and its application. A comparative analysis of the state of the use of revenues and expenditures of the state budget for various years was carried out. The state of efficiency and effectiveness of governmental financial supervision was studied.

Keywords: *finance, financial supervision, audit, economic efficiency, budget*

Юсиф Зейналов
Доцент кафедры «Государственное регулирование экономики»
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор философии по сельскохозяйственным наукам

ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ФИНАНСЫ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ И СОСТОЯНИЕ НАДЗОРА ЗА ИХ ИСПОЛНЕНИЕМ

РЕЗЮМЕ

В статье исследованы теоретические аспекты и концептуальные основы организации государственных финансов и состояния финансового надзора за их исполнением, было исследовано текущее состояние государственного финансового надзора в Азербайджанской Республике, в том числе формирования внутреннего финансового надзора, проведено обоснованное с научной точки зрения исследование в направлении улучшения этой работы и его применения. Был проведён сравнительный анализ состояния использования доходов и расходов государственного бюджета в течение различных лет, изучено состояние эффективности и результативности государственного финансового надзора.

Ключевые слова: *финансы, финансовый надзор, аудит, экономическая эффективность, бюджет*

İ Q T İ S A D İ Y Y A T
E C O N O M Y

UOT 336.77

АДИЛЬ СУЛТАНОВ
Доцент кафедры Государственного регулирования экономики
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор философии по экономике
e-mail: sultanovadil@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГО-ОРИЕНТИРОВАННОГО УПРАВЛЕНИЯ КАК НОВЫЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Основная проблематика данной статьи состоит в осмыслении современных проблем экономики в свете вновь выявившихся обстоятельств, где на первый план выходит необходимость модернизации экономики, которая в современной экономической науке характеризуется, в том числе, как современная модель экономики на основе инновационных преобразований, ориентированных на качественные изменения в обществе, соответствующие новой системе интересов, ценностей и приоритетов. В этом определении следует особо выделить ряд отличительных признаков модернизации:

– это процесс формирования современной модели экономики;
– указанный процесс тесно связан, главным образом, с инновационными преобразованиями (механизмом модернизации);
– сущностью модернизации экономики являются качественные изменения в обществе, что соответствует новой системе интересов, ценностей и приоритетов [6].

В толковом словаре Ожегова указано, что модернизировать, значит, вводя усовершенствования, сделать объект исследования отвечающим современным требованиям.

Среди указанных интересов, ценностей и приоритетов, в первую очередь, на наш взгляд, в современных условиях актуализируется проблема модернизации экономики с точки зрения перехода на ресурсо-сберегающие технологии, на становление и формирование эколого-ориентированного управления, перехода на новые, зеленые технологии, изменения отношения к природе, к природному капиталу, окружающей человека природной среды.

Актуальность проблемы экономики окружающей человека природной среды была озвучена более 45 лет тому назад, «Декларацией Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды», Принятой Конференцией ООН, состоявшейся в Стокгольме в 1972 году, которая практически является одной из первых Деклараций ООН, в которой систематизированы общечеловеческие проблемы, выведенные на первый план в силу сложившихся на планете обстоятельств, требующих незамедлительного принятия мер по изменению подхода к природе и окружающей человека среды [1].

Начиная с этого момента, практически регулярно на каждой Конференции ООН, на которых так или иначе на повестку дня выводятся проблемы окружающей челове-

ка природной среды, те или иные существующие или вновь выявившиеся общечеловеческие проблемы, как-то: экономика и охрана окружающей среды; поиск новых подходов и введение платных отношений, зеленых или экологических налогов за пользование природой или природными ресурсами, или, как их называют, натуральным капиталом, который практически ни в одной экономической системе не амортизировался; интенсификация применения и становление новых, современных приемов и методов производства, создание и применение дружественных к природе технологий, совершенствование моделей, способов и методов производства и его регулирования, отказ от технологий, не соответствующих требованиям сегодняшнего дня, новый подход к использованию невоспроизводимых энергетических ресурсов и поиск ее альтернативных источников и заменителей; питьевая вода и ее нехватка; экономическая, экологическая и продовольственная безопасность и пути ее гарантированного решения и ряд других, тесно связанных между собой общечеловеческих проблем, которые, как это ни парадоксально, взаимно обусловливают друг друга.

Необходимость и значимость изучения современного состояния, движущих сил, экономических проблем природопользования и охраны окружающей человека природной среды, выдвигает на первый план следующие вопросы, которые на сегодняшний день весьма актуальны:

– планирование и финансирование природоохранных мероприятий;
– установление лимитов использования природных ресурсов, выбросов и сбросов загрязняющих веществ в окружающую природную среду;
– проблемы размещения промышленных и бытовых отходов;
– установление нормативов платы и размеров платежей за использование природных ресурсов, выбросы и сбросы загрязняющих веществ в окружающую природную среду, размещение отходов и другие виды вредного воздействия;
– предоставление предприятиям, учреждениям и организациям, а также гражданам налоговых, кредитных и иных льгот при внедрении ими малоотходных и ресурсосберегающих технологий и альтернативных видов энергии, осуществлении других эффективных мер по охране окружающей природной среды;
– возмещение в установленном порядке вреда, причиненного окружающей природной среде и здоровью человека, использование принципа «загрязнитель платит».

Все вышеуказанные вопросы и проблемы, подлежащие обсуждению с различных позиций, призваны решить или, вернее, создать новый инструментарий для формирования отличного от предыдущего этапа экономического развития, когда отношение к природе носило характер бесплатного ресурса, дарового сырья, не требующего и не предполагающего стоимостного подхода к использованию природных ресурсов.

Формирование нового экономического механизма использования даров природы выдвигает первоочередную проблему- проблему обеспечения экологической безопасности.

Понятие экономического механизма природопользования обычно формулируется в литературе с позиций обеспечения экологической безопасности и мотивации соблюдения экологических требований, что, безусловно, является его приоритетными задачами.

Вместе с тем регулирование экономических отношений в области природопользования затрагивает более широкий круг задач, включая экономическую защиту государственных интересов в сфере природопользования, обеспечение условий для вовлечения природных ресурсов в хозяйственную деятельность, экономическую

ответственность за изъятие и нанесение ущерба природным ресурсам, перераспределение доходов от их эксплуатации и т.п. в сочетании с применением экономических инструментов для достижения экологически сбалансированного развития" [6].

Все вышесказанное выдвигает на первый план необходимость исследования экономического механизма природопользования и охраны окружающей среды, формирования эколого-ориентированной модели экономического развития и управления, основу которого составляют следующие элементы:

– во-первых, пользование природными ресурсами должно быть платным. Необходима регламентация порядка платежей за пользование землей, недрами, участками лесного фонда и другими природными ресурсами в виде налогов, преимущественно системой зелёных налогов, арендной платы и иных форм, предусмотренных в зависимости от права на использование природного ресурса.
– во-вторых, должен быть предусмотрен порядок возмещения вреда окружающей среде и отдельным природным ресурсам – имущественная ответственность.
– в-третьих, административная ответственность, предусматривающая порядок оплаты штрафов и их сумму за административные правонарушения в области охраны окружающей среды и природопользования.
– в-четвертых, предусмотреть взимание неналоговых платежей, в частности, платы за негативное воздействие на окружающую среду, которая также является видом ответственности за правонарушения в области охраны окружающей среды и природопользования.

Социально-экономической эффективностью обладает та экономическая система, которая в наибольшей степени обеспечивает удовлетворение многообразных потребностей людей: материальных, социальных, духовных, гарантирует высокий уровень и качество жизни. Основой такой эффективности служит оптимальное распределение имеющихся у общества ресурсов между отраслями, секторами и сферами национальной экономики.

Эффективность экономической системы зависит от эффективности производства, социальной сферы (систем образования, здравоохранения, культуры), эффективности государственного управления. Эффективность каждой из этих сфер определяется отношением полученных результатов к затратам и измеряется совокупностью количественных показателей.

Данная постановка проблемы имеет уже достаточно долгую историю. В принятой более 20 лет назад Конференцией ООН Декларации по окружающей среде и развитию, в 8-м Принципе указано – для достижения устойчивого развития и более высокого качества жизни для всех людей государства должны ограничить и ликвидировать нежизнеспособные модели производства и потребления и поощрять соответствующую демографическую политику [2].

В данной декларации уже очерчены новые направления переосмысления движущих сил устойчивого развития – поиск новых основ для поступательного движения новой модели общественного социально-экономического развития.

Эта идея получила свое дальнейшее развитие в Резолюции, принятой Генеральной Ассамблеей ООН 27 июля 2012 года, где указано: «Мы признаем, что искоренение нищеты, отказ от нерациональных и поощрение рациональных моделей потребления и производства и охрана и рациональное использование природных ресурсов как базы экономического и социального развития являются главными задачами и важнейшими предпосылками устойчивого развития» [3].

В развитие данной мысли, в параграфе 12 заявлено о решимости вплотную за-

няться тематикой Конференции Организации Объединенных Наций по устойчивому развитию, в том числе вопросами «зеленой» экономики в контексте устойчивого развития и искоренения нищеты, а также создания институциональных рамок устойчивого развития [3].

Категория устойчивое развитие или устойчивый рост, как часто его называют, представляет собой новый тип экономического развития, при котором объем потребления различных ресурсов должен осуществляться по принципу – брать столько, сколько нужно, ни больше, ни меньше, предполагая такие объемы производства и потребления, чтобы окружающая среда была бы в состоянии «переварить» все нежелательные последствия деятельности человека. Следовательно, общепринятые два типа экономического роста – экстенсивный и интенсивный, на наш взгляд, в будущем, могут обогатиться новой, промежуточной, вернее, срединной, формой - устойчивый рост. Но из-за отсутствия в научной литературе пока систематизированного анализа этих категорий, некоторые категории и термины ждут еще своего дальнейшего осмысления и уточнения. Категории устойчивое развитие, устойчивый рост рассматриваются как идентичные, хотя здесь необходимо их четкое разграничение. Развитие – это качественный показатель, в то время, как рост-количественный. Здесь необходимо некоторое уточнение этих терминов: развитие может проявляться в совершенно противоположных направлениях, примером может считаться развитие пандемии короновируса, что безусловно есть проявление негативного движения, другими словами-регресс. А развитие экономики в целях повышения благосостояния населения, роста качественных изменений является прогрессом.

В то же время, категория «устойчивое развитие и устойчивый рост» так или иначе рассматривается в экономической литературе в течение ряда лет, в то время как категория «зеленая экономика» практически только декларируется. И ее место в системе категориального аппарата экономической теории еще нуждается в детальном осмыслении, раскрытии ее сущностных сторон, места и роли в системе категорий, рассматриваемых во взаимосвязи и взаимообусловленности.

На наш взгляд, необходимо новое осмысление и анализ двух, теснейшим образом взаимосвязанных между собой, категорий - зеленая экономика и устойчивое развитие - в контексте современного состояния социально-экономического развития общества, их субординации, взаимосвязи и взаимообусловленности, места, значения и роли в процессе обеспечения непрерывного и поступательного развития по всем направлениям, от которых зависит степень своевременности и интенсивности решения текущих задач, способных сдвинуть с мертвой точки назревшие проблемы окружающей человека среды.

Эти две экономические формы – устойчивое развитие и зелёная экономика- с экономической и исторической точки зрения функционируют в двух параллельных плоскостях: устойчивое развитие - есть динамический процесс, реализуемый лишь в процессе движения, а зеленая экономика - статичная экономическая форма, развивающаяся внутри и на базе рыночной экономической системы, представляя собой основу и импульс для устойчивого развития и создающая адекватные условия для ее функционирования.

Как бы подводя итог развития, Программа ООН по окружающей среде (ЮНЕП) опубликовала доклад «Глобальная экологическая перспектива», в котором констатируется полный провал намеченного 20 лет назад плана (если провал, то это итог не развития, а совсем другого.) Из 90 пунктов только четыре получили положительную оценку. Доклад показал, что глобальное потепление сдержать не удалось, повышается кислотность морской воды, что ведет к снижению морского биоразнообразия,

биологические виды исчезают со скоростью вымирания динозавров, вырубка лесов в будущем приведет к таким расходам, при которых потери от финансового кризиса 2008 года покажутся «незначительными». То есть, несмотря на отдельные успехи, наблюдается стремительное нарастание глобального экологического кризиса. [6].

Очень актуальным является осмысление и дальнейшее изучение новых форм и методов движения зеленой экономики, изучение опыта зарубежных стран в сфере разработки и реализация стратегий эколого-ориентированного управления в Азербайджане, таких, как исследование экологического налогообложения, т.е. введение зеленых налогов; экологической ответственности и методов ее страхования; рынка разрешений на загрязнение окружающей среды, его квотирование; поиск эффективных сочетаний экономических, социальных и экологических инструментов; совершенствование соответствующего принципам зеленой экономики и устойчивого развития новых зеленых принципов ценообразования.

Экономическая теория, в качестве категориального аппарата, рассматривает ступени экономической зрелости общества, с позиций господствующей экономической системы. Экономическая система есть совокупность всех экономических процессов, совершающихся в обществе на основе сложившихся в нём отношений собственности и хозяйственного механизма. В предыдущих экономических системах первичную роль играет производство. В рыночной экономической системе наблюдается перемещение акцентов в сторону отношений обмена. Во всех экономических системах для производства требуются экономические ресурсы, а результаты хозяйственной деятельности распределяются, обмениваются и потребляются. В то же время в экономических системах есть также элементы, которые отличают их друг от друга:

– социально-экономические отношения;
– организационно-правовые формы хозяйственной деятельности;
– хозяйственный механизм;
– система стимулов и мотиваций участников;
– методы производства и его регулирования;
– экономические связи между предприятиями и организациями;
– различное толкование и оценка экономической эффективности производства.

В этих экономических системах, при наличии некоторых общих черт, существуют и различия, в частности, в вопросах, связанных как с темпами экономического роста, так и с типами экономического роста. Но, ни одна экономическая система не смогла обеспечить тех условий, которые необходимы для обеспечения устойчивого развития.

Главным критерием социально-экономической эффективности является степень удовлетворения конечных потребностей общества, и прежде всего потребностей, связанных с развитием человеческой личности. Социально-экономической эффективностью обладает та экономическая система, которая в наибольшей степени обеспечивает удовлетворение многообразных потребностей людей: материальных, социальных, духовных, гарантирует высокий уровень и качество жизни. Основой такой эффективности служит оптимальное распределение имеющихся у общества ресурсов между отраслями, секторами и сферами национальной экономики.

Среди этих ресурсов, разумеется, большая часть имеет природное происхождение. А их увеличивающееся количество, предопределяемое непрерывным ростом потребностей человечества, сопровождается интенсификацией производства, в большинстве случаев, основанного на прежних технологиях, как уже было сказано выше [8].

21-я Конференция ООН по климату была проведена в Париже, во Франции в ноябре-декабре 2015 года, а 23-я

Конференция ООН по климату прошла 6-17 ноября 2017 г. в Бонне, Германия. Генеральный секретарь ООН 15 ноября 2017 года выступил на Конференции высокого уровня по климату в Бонне. Накануне поездки глава всемирной организации обратил внимание на данные Всемирной метеорологической организации о том, что концентрация углекислого газа в атмосфере сегодня находится на самом высоком уровне за последние 800 тысяч лет.

Генеральный секретарь ООН отметил, что согласно докладу Программы ООН в области окружающей среды, к 2020 году уровень парниковых газов будет настолько высок, что будет крайне сложно выполнить парижское соглашение к 2030 году.

Эти сообщения посылают четкие сигналы о том, что нужно активизировать действия в области климата и поставить более амбициозные цели. Глобальный переход энергетической системы на 100% ВИЭ к 2050 году является необходимостью, если мы хотим выполнить главную цель Парижского соглашения по климату и удержать глобальное повышение температуры на уровне значительно ниже чем на 2 ºC, или хотя бы – в пределах 2-х º C. Уже доказано, что такой глобальный переход является технически выполнимым, более того, он принесет большое число экологических, социальных и экономических выгод для всего глобального сообщества [11].

По этому поводу уместно указать, что за годы независимости в Азербайджанской Республике проделана огромная работа в области охраны природы, в деле совершенствования производства, в переходе к ресурсосберегающим технологиям, формирования эколого-ориентированного управления, о чем очень наглядно свидетельствует статья академика Алекберова У.К. «О том, что именно обеспечит устойчивое развитие Азербайджана», от 30 марта 2017, опубликованная на интернет сайте www.1news.az. В настоящей статье анализируются данные международных организаций, в том числе материалы отчетов, опубликованных ООН, Международным Банком, другими международными институтами развития в марте 2017 года. Эти отчеты демонстрируют, что сегодня показатели Азербайджана сопоставимы с данными ряда развитых стран, по многим позициям из которых Азербайджан занимает ведущие позиции по сравнению со странами, являющихся членами «большой семерки» (G7), «большой двадцатки» (G20), Европейского Союза (EU), Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) и др [4].

После 44-хдневной освободительной войны, в результате которого были освобождены оккупированные территории и восстановлен суверенитет нашей Родины. На этих территориях начались восстановительные работы, основное содержание которых - использование самых последних достижений в области зелёных технологий, строятся «умные села» и «умные города». Уже первые несколько десятков семей вернулись на родину своих предков, в село Агалы Зангиланского района, которое оснащено самыми передовыми технологиями, создающие возможности для новой жизни. Создаются новые рабочие места. Строятся дома, в которых создаются условия городского быта, обеспеченные скоростным интернетом, школы, маркеты, больницы, прокладываются новые дороги. И этот процесс необратим. Все освобождённые территории будут обеспечены самыми передовыми методами строительства жилья, современной инфраструктурой и всем необходимым в свете современных требований.

Итогом стремительного развития человеческой деятельности за последнее столетие во всех областях экономики стало негативное отношение к окружающей среде и чрезмерная эксплуатация природных богатств. Как и в большинстве стран мира, в Азербайджанской Республике огромное

значение придается решению проблем охраны окружающей среды и рационального использования природных богатств.

Поэтому, с целью получения результата в области оздоровления окружающей среды, составляющей основу экологической политики, в республике принят ряд важных законов, нормативно-правовых документов, подготовлены и утверждены государственные программы, соответствующие требованиям европейского законодательства. С целью решения актуальных для республики экологических проблем на основе принципов устойчивого развития проводятся мероприятия в рамках соответствующих государственных программ. В, частности, к методам экономического регулирования и формирования эколого-ориентированного управления в Азербайджане по проблемам охраны окружающей среды относятся нижеследующие программы, введение которых создадут условия и возможность приостановить нежелательные процессы:

- разработка государственных прогнозов социально-экономического развития на основе экологических прогнозов;
- проведение мероприятий по охране окружающей среды в целях предотвращения причинения вреда окружающей среде;
- установление платы за негативное воздействие на окружающую среду;
- установление лимитов на выбросы и сбросы загрязняющих веществ и микроорганизмов, лимитов на размещение отходов производства и потребления и другие виды негативного воздействия на окружающую среду;
- проведение экономической оценки природных объектов и природно-антропогенных объектов;
- проведение экономической оценки воздействия хозяйственной и иной деятельности на окружающую среду;
- предоставление налоговых и иных льгот при внедрении наилучших из существующих технологий, нетрадиционных, альтернативных видов энергии, использовании вторичных ресурсов и переработке отходов.

Среди современных инструментов экологической, ресурсо-сберегающей, эколого-ориентированной экономической политики можно выделить:

1. Экологическое налогообложение;
2. Экологическая ответственность и методы ее страхования;
3. Рынок разрешений на загрязнение окружающей среды;
4. Эффективные сочетания инструментов.

В то же время, необходимо отметить, внесение платы за негативное воздействие на окружающую среду не освобождает субъектов хозяйственной и иной деятельности от выполнения мероприятий по охране окружающей среды и возмещения вреда окружающей среде.

К экономическому механизму относится также экологическое страхование, осуществляемое в целях защиты имущественных интересов юридических и физических лиц на случай экологических рисков. Риск представляется как вероятность неблагоприятных для природных ресурсов последствий любых антропогенных изменений природы. В практике природопользования эти риски подразделяются следующим образом: риски загрязнения среды при производстве, хранении и использовании химических веществ, в том числе удобрений; риски загрязнения среды вследствие эмиссии вредных побочных продуктов промышленного производства; риски, связанные с урбанизацией (риски сокращения пахотных земель, деструкции лесов, исчезновения видов флоры и фауны, шумового загрязнения и т.д.); риски стихийных бедствий (наводнений, землетрясений и др.).

При осуществлении мероприятий по формированию экономического механизма эколого-ориентированного управления необходимо выделения следующих направлений:

– планирование и финансирование природоохранных мероприятий;
– установление лимитов использования природных ресурсов, выбросов и сбросов загрязняющих веществ в окружающую природную среду и размещение отходов;
– установление нормативов платы и размеров платежей за использование природных ресурсов, выбросы и сбросы загрязняющих веществ в окружающую природную среду, размещение отходов и другие виды вредного воздействия;
– предоставление предприятиям, учреждениям и организациям, а также гражданам налоговых, кредитных и иных льгот при внедрении ими малоотходных и ресурсосберегающих технологий и нетрадиционных видов энергии, осуществлении других эффективных мер по охране окружающей природной среды;
– возмещение в установленном порядке вреда, причиненного окружающей природной среде и здоровью человека [9].

Современные дискуссии о пределах и направлениях экономического роста начались в 1972 году с доклада Римского клуба «Пределы роста». Результаты исследования были опубликованы в 1972 г. в первом докладе Римскому клубу под названием "Пределы роста". В конце 60-х гг. Римский клуб поставил целью исследовать ближайшие и отдаленные последствия крупномасштабных решений, связанных с выбранными человечеством путями развития. Было предложено использовать системный подход для изучения глобальной проблематики, взяв на вооружение метод математического компьютерного моделирования. Римским клубом были разработаны компьютерные модели и изучены сценарии продолжения экономического роста и воздействия на окружающую среду. Их первоначальный анализ и его продолжения указывают на существование планетарных пределов роста.

Здесь уместно вспомнить такой вывод Римского клуба, как, например, экологический след, который является мерой количества земли и акватории, необходимых человеческой популяции для получения потребляемых ресурсов и поглощения ее отходов с использованием существующих технологий. Организация Global Footprint Network оценивает экологический след человечества в мире как эквивалент 1,5 планет (на 15 августа 2009 года [10].

Таким образом, планетарная экономика каждый год потребляет на 50% больше ресурсов, чем способна регенерировать Земля. Другими словами, нужен один год и шесть месяцев, чтобы восстановить то, что мы потребляем за один год. Этот вид экологического учета показывает, что экономический рост истощает ресурсы с таким темпом, который не может быть сохранен.

Необходимость нахождения такого типа экономической системы, при которой только и возможно устойчивое поступательное развитие, сегодня является объективной необходимостью и которая может решить современные проблемы, стоящие перед человечеством, выступает экономика устойчивого состояния – экономика с относительно стабильными главными показателями, такими, как численность населения и уровень его потребления, размер которых не превышает несущую способность экосистемы.

Герман Дэйли, один из основоположников экологической экономики и критик неоклассической экономической теории, определяет экономику устойчивого состояния как ... «экономику с постоянными количествами людей и предметов, поддерживаемых на некотором желательном уровне достаточности за счет минимально возможного уровня вспомогательной активности, то есть при наименьших возможных перемещениях материи и энергии от первой стадии производства до конечной стадии потребления» [7].

Данное определение - экономика устойчивого состояния – полностью соответствует сущностной характеристике категории зелёная экономика, как новой современной экономической системы, функционирующей в рамках и на базе рыночной системы. Она проявляется как рациональное сбалансированное и сочетание трех составляющих категории устойчивое развитие – экономическая, экологическая и социальная. Экономический и социальный элементы, взаимодействуя друг с другом, порождают такие новые задачи, как достижение справедливости внутри одного поколения (например, в отношении распределения доходов) и оказание целенаправленной помощи бедным слоям населения. Механизм взаимодействия экономического и экологического элементов породил новые идеи относительно стоимостной оценки и интернализации (учета в экономической отчетности предприятий) внешних воздействий на окружающую среду. Наконец, связь социального и экологического элементов вызвала интерес к таким вопросам как внутрипоколенное и межпоколенное равенство, включая соблюдение прав будущих поколений, и участия населения в процессе принятия решений.

Зеленая экономика рассматривается с позиций различного подхода к используемым ресурсам и компонентам. Любые компоненты экономики, имеющие интеллектуальные основы, другими словами, не являющиеся материальными (к примеру, наука, образование и знания) могут расти бесконечно. Но физические, материальные компоненты (например, запасы природных ресурсов, человеческая популяция, размер капитала, объёмы производства) ограничены и определяются внутренними свойствами системы. Экономика может достичь устойчивого состояния после периода роста или после периода сокращения. Цель состоит в том, чтобы достичь устойчивого масштаба, не превышающего экономических и экологических ограничений. В экономике для макроэкономического анализа используют показатель валового внутреннего продукта для измерения размеров экономики в долларах или других денежных единицах. Реальный ВВП – с поправкой на инфляцию – в экономике устойчивого состояния остается достаточно стабильной величиной, без роста или сокращения от года к году.

Переход к устойчивому развитию тесно связан с процессами модернизации и экологизации экономики.

Таким образом, зелёная экономика, как экономика устойчивого состояния, к которой человечеству еще предстоит постепенно прийти, стремится к стабильным или незначительно колеблющимся величинам численности населения, потребления энергии и материалов. Рождаемость равна смертности, инвестиции равны амортизации. Все это сопряжено с понятием пределы экономического роста, имеющие такие формы проявления, как глобальную дестабилизацию климата, широко распространённую практику разрушения природной среды и исчезновение видов, избыточное потребление природных ресурсов, загрязнение окружающей среды, усиление конкуренции за оставшиеся ресурсы, и увеличение неравенства между богатыми и бедными.

На повестке дня постепенный переход к расчёту вместо традиционного ВВП нового, Зелёного ВВП, более точно определяющее реальное объём производства общественного продукта, за вычетом стоимости израсходованных для этого производства природных ресурсов, природного капитала, требующего их амортизации, которые ранее использовались как даровые компоненты природы.

Необходимо дальнейшее продолжение изучения и исследования экономических проблем окружающей среды с точки зрения формирования эколого-ориентированного управления, осмысление новых реалий, рассматриваемых в контексте современного уровня развития общества, выявления

основных составляющих, способствующих охране окружающей человека среды, на процесс рационального и бережного использования всего того богатства, которым обладает человечество, в интересах всех и каждого, живущего на планете, не забывая, при этом, сохранение межпоколенного равенства и учета их интересов.

Задача состоит в осмыслении и дальнейшем углублении изучения новых форм и методов платных, стоимостных экономических отношений, а именно, исследование экологического налогообложения, т.е. введение зелёных налогов; экологической ответственности и методов ее страхования; формирование рынка разрешений на загрязнение окружающей среды, его квотирование; поиск эффективных сочетаний экономических, социальных и экологических инструментов; совершенствование соответствующего принципам зеленой экономики и устойчивого развития новых зеленых принципов ценообразования; исследование и использования опыта зарубежных стран в сфере разработки и реализации стратегии становления и развития в процессе перехода к принципам эколого-ориентированного управления и регулирования экономики.

Становление нового экономического механизма использования даров природы, введение платных форм ее использования и потребления, формирование эколого-ориентированного управления выдвигает первоочередную проблему – проблему обеспечения экологической безопасности. Понятие экономического механизма природопользования обычно формулируется в литературе с позиций обеспечения экологической безопасности и мотивации соблюдения экологических требований, что, безусловно, является его приоритетными задачами.

Завершая, хотелось бы указать, что в Декларации тысячелетия Организации Объединённых Наций, принятой ООН 8 сентября 2000 года, указано: «Уважение к природе. В основу охраны и рационального использования всех живых организмов и природных ресурсов должна быть положена осмотрительность в соответствии с постулатами устойчивого развития. Только таким образом можно сохранить для наших потомков те огромные богатства, которые дарованы нам природой. Нынешние неустойчивые модели производства и потребления должны быть изменены в интересах нашего будущего благосостояния и благополучия наших потомков» [12].

Литература:

1. «Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды», принятая Конференцией ООН, состоявшейся в Стокгольме в 1972 году.
2. Конференция ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, Рио-де-Жанейрская Декларация по окружающей среде и развитию, 3–14 июня 1992 года.
3. Генеральная Ассамблея ООН 27 июля 2012 года, Приложение «Будущее, которого мы хотим». Глава I. Наше общее видение.
4. Алакбаров У.К. «О том, что именно обеспечит устойчивое развитие Азербайджана». http://www.1news.az/news 30 марта 2017 г.
5. Макарова И. В. Потенциал модернизации машиностроительного комплекса региона: Монография. Екатеринбург, 2010. – с.23–24.
6. Бабина Ю.В. Экономический механизм природопользования и охраны окружающей среды. – М.: МНЭПУ, 2003. – с 5.
7. Daly, Herman. 1991. Steady-State Economics, 2nd edition. Island Press, Washington, DC. – p.17.

8. «Geo-5» (Глобальная экологическая перспектива), «Резюме для политиков и лиц, принимающих решения», 24 стр., 2012.
9. http://www.bibliotekar.ru/ohrana-sredy/17.htm
10. http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/world_footprint/
11. http://www.1news.az/news/gensek-oon-provedet-sammit-po-izmeneniyu-klimata-v-sentyabre-2019-goda.
12. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml

Ключевые слова: *современная экономика, инновационные преобразования, экологический менеджмент, устойчивое развитие, экономический рост*

Adil Sultanov
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının
İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi kafedrasının dosenti,
iqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktoru

AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ İNKİŞAFINDA YENİ AMİL KİMİ EKOLOJİ YÖNÜMLÜ İDARƏETMƏNİN FORMALAŞMASI

XÜLASƏ

Məqalənin əsas problemi iqtisadiyyatın modernləşdirilməsi zərurətinin ön plana çıxdığı, müasir iqtisad elmində digər məsələlərlə yanaşı, müasir iqtisadiyyat kimi səciyyələndirilən yeni yaranan şərtlər fonunda iqtisadiyyatın müasir problemlərini dərk etməkdir. Yeni maraqlar, dəyərlər və prioritetlər sisteminə uyğun gələn cəmiyyətdə keyfiyyət dəyişikliklərinə yönəlmiş innovativ transformasiyalara əsaslanan iqtisadiyyat modeli. Bu maraqlar, dəyərlər və prioritetlər sırasında ilk növbədə, müasir şəraitdə resursa qənaət edən texnologiyalara keçid, ekoloji yönümlü idarəetmənin formalaşdırılması və bu baxımından iqtisadiyyatın modernləşdirilməsi problemi aktuallaşır,yeni, yaşıl texnologiyalara keçid təbiətə, təbii kapitala, insanı əhatə edən təbii mühitə münasibəti dəyişir. Davamlı inkişaf və ya davamlı artım kateqoriyası,tez-tez adlandırıldığı kim, iqtisadi inkişafın yeni növünü təmsil edir. Yəni, iqtisadi artımın ümumi qəbul edilmiş iki növü - ekstensiv tip və intensiv tip, gələcəkdə yeni, aralıq, daha doğrusu, orta tip - sabit artım növü ilə zənginləşə bilər.

Açar sözlər: *müasir iqtisadiyyat, innovativ transformasiyalar, ekoloji yönümlü idarəetmə, davamlı inkişaf, iqtisadi artım*

Adil Sultanov
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan,
Department of State Regulation of Economics
Assistant Professor, Ph.D. in Economics

THE FORMATION OF ECOLOGICALLY-ORIENTED MANAGEMENT AS A NEW FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF AZERBAIJAN

ABSTRACT

The main objective of this article is to comprehend the modern problems of the economy in light of newly emerging circumstances. The need to modernize the economy comes to the fore, which in modern economic science is characterized, among other things, as a modern model of the economy based on innovative transformations. It is focused on qualitative changes in society, corresponding to the new system of interests, values and priorities. Among these interests, values and priorities, the problem of modernizing the economy is actualized in terms of the transition to resource-saving technologies, the formation and formation of environmentally-oriented management, the transition to new, green technologies, changes in attitudes towards nature, natural capital, the natural environment surrounding a man. The category of sustainable development or sustainable growth, as it is often called, represents a new type of economic development, i.e., the generally accepted two types of economic growth - the extensive type and the intensive type, can be enriched with a new, intermediate, or rather, middle type - a stable type of growth in the future.

Key words: *modern economy, innovative transformations, environmental management, sustainable development, economic growth*

DAVAMLI İNKİŞAFIN İDARƏ EDİLMƏSİ
SUSTAINABLE DEVELOPMENT MANAGEMENT

UOT 327(4/9);930.22(4/9); 351.78; 504.4/8; 614.8

FUAD HÜMBƏTOV
Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Davamlı inkişafın planlaşdırılması və idarə edilməsi kafedrasının dosenti, BDU-nun siyasi elmlər doktoru proqramı üzrə doktorantı
e-mail: fuad.humbatov@mail.ru

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR KONTEKSTİNDƏ EKOLOJİ TƏHLÜKƏSİZLİK MƏSƏLƏLƏRİ VƏ MÜASİR ÇAĞIRIŞLAR

Məqalədə beynəlxalq münasibətlər kontekstində ekoloji təhlükəsizlik institutlarının formalaşması və siyasi proseslərə təsir mexanizmləri, qlobal ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunmasında beynəlxalq əməkdaşlığın rolu, bu sahədə müasir çağırışlar, habelə siyasi təhlükəsizlik və ekoloji təhlükəsizlik risklərinin korrelyasiya kimi mühüm məsələlər tədqiq edilmişdir. Bununla yanaşı, "ekoloji təhlükəsizlik" termininin beynəlxalq münasibətlər anlamında təhlili əsasında belə nəticə əldə olunmuşdur ki, o, "ətraf mühit", "təhlükəsizlik" və "beynəlxalq münasibətlər" kimi kateqoriyaların sintezindən formalaşmışdır və beynəlxalq münasibətlər sistemində ekoloji risklərin əhəmiyyətinin artması ilə bu anlayış "təhlükəsizlik" anlayışını xeyli transformasiyaya uğratmış, "beynəlxalq münasibətlər" sisteminin klassik nəzəri kontekstini genişləndirmişdir. Belə ki, əvvəlki dövrlərdə bir sıra hallarda nəzəri və praktiki anlamda ciddi əhəmiyyət verilməyən, habelə klassik "təhlükəsizlik" məktəbi (realizm cərəyanı) və digərləri tərəfindən heç bir siyasi təhlükəsizlik riski kimi qəbul edilməyən ekoloji risklərin günümüzdə ekoloji deqradasiya, xüsusən də iqlim dəyişmələri və digər neqativ ekoloji proseslər fonunda ümumən qlobal və regional siyasi təhlükəsizlik sisteminə ciddi təhlükə yaratması müəllif tərəfindən konkret araşdırılmış və bu təhlükələrin getdikcə intensivləşməsi proqnozlaşdırmışdır.

Günümüzdə dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə nail olunmasına qlobal miqyasda mane olan təhlükələr, risklər sırasında əsas yeri regional və lokal hərbi münaqişələr, siyasi qarşıdurmalar, iqtisadi və maliyyə böhranları, habelə qlobal ekoloji problemlər tutur. Bir sıra hallarda bu səbəblər bir-birilə əlaqədar olur, xüsusən geosiyasi aktorların birbaşa və dolayısı iştirakı ilə baş verən hərbi münaqişələr, siyasi qarşıdurmalar iqtisadi, maliyyə böhranlarını, ekoloji və digər riskləri öz miqyasına və təsir gücünə görə daha təhlükəli edir. Bunu, məsələn, Ukraynada baş verən müharibə ilə əlaqədar RF ilə qərb ölkələri arasında davam edən hərbi-siyasi qarşıdurma nəticəsində Avropa İttifaqı və digər qərb ölkələrində meydana gəlmiş enerji böhranı, digər ölkələrdə taxıl təminatı məsələlərində baş vermiş problemlər, müharibə ilə bağlı bölgədə və ətrafında intensivləşmiş ekoloji problemlər də sübut edir. Qeyd edək ki, belə miqyasda müharibələrin qlobal iqlim dəyişmələrinə və istiləşmə prosesinə, ekoloji deqrasadiyaya təsirləri böyükdür.

Bu risklər sırasında qlobal ekoloji problemləri, yəni qlobal ekoloji deqradasiya, qlobal istiləşmə, biomüxtəlifliyin azalması, ətraf mühitin təmizliyi ilə bağlı problemlər və digər

məsələləri də xüsusi qeyd etmək lazımdır. Belə ki, bu problemlərin öz müxtəlif təzahürlərini daha intensiv və bəzən dağıdıcı formalarda göstərməsi ekoloji prioritetlərin müxtəlif fəaliyyət sahələrində də formalaşmasına səbəb olmuşdur.

Bu mənada, ekoloji problemlər artıq beynəlxalq münasibətlər sisteminə daha geniş surətdə sirayət etmiş, bu sistemi institusional, nəzəri anlamda zənginləşdirmiş, hətta bir sıra klassik anlayışların yenidən nəzər keçirilməsi ehtiyacını yaratmışdır.

Belə klassik anlayışlardan biri də beynəlxalq münasibətlər sistemində mərkəzi və müəyyən dərəcədə əsas rola malik olan "təhlükəsizlik" anlayışıdır.

Belə ki, müvafiq mənbələr üzrə apardığımız təhlillər, o cümlədən, mövzu üzrə terminoloji araşdırmaların icmalı xarakterli məqalələrdəki [1, 2, 3] əsaslandırma bunu deməyə əsas verir ki, "ekoloji təhlükəsizlik" termini nəzəri anlamda "ətraf mühit", "təhlükəsizlik" və "beynəlxalq münasibətlər" kimi kateqoriyaların sintezindən formalaşmışdır və o, "təhlükəsizlik" anlayışını xeyli transformasiyaya uğratmış və "beynəlxalq münasibətlər" sisteminin klassik nəzəri kontekstini genişləndirmişdir.

«Ekoloji təhlükəsizlik» terminine gəldikdə, hələ 1987-ci ildə BMT-nin alt-qurumu olan Ətraf Mühit və Inkişaf üzrə Ümumdünya Komissiyası (The World Commission on Environment and Development, Brundtland Komissiyası kimi tanınır) tərəfindən dərc edilmiş «Ümumi gələcəyimiz» adlı məruzədə, davamlı inkişaf konsepsiyası geniş şəkildə izah olunmaqla yanaşı, dünyada ilk dəfə olaraq «ekoloji təhlükəsizlik» termini istifadə olunmuşdur [4, 5].

Təsadüfi deyildir ki, "təhlükəsizlik" anlayışı tarixən, mövcud qlobal və regional siyasi proseslərin təsiri nəzərə alınmaqla, hər hansı dövlətin digər dövlət və ya dövlətlər, yaxud da onların birlikləri tərəfindən gözlənilən hər hansı potensial təhlükənin, riskin təhlili əsasında formalaşdırdığı özünümüdafiə sisteminin elmi ifadəsi kimi meydana gəlmişdir. Faktiki olaraq, İkinci Dünya Müharibəsindən sonra keyfiyyətcə yeni forma və məzmunda formalaşmış beynəlxalq münasibətlər sistemində "təhlükəsizlik" anlayışı klassik mənada məhz belə anlam kəsb etmişdir. Yəni, təhlükəsizlik anlayışında istinad obyekti, yəni təhlükə mənbəyi rolunu digər dövlət(lər) və ya onların birliyi oynamışdır. Qeyd olunduğu kimi, bu anlayış bütöv beynəlxalq münasibətlər sisteminin, o cümlədən "Beynəlxalq münasibətlər" predmetinin müvafiq surətdə formalaşmasına təsir etmişdir.

Məhz "realizm" adlanan nəzəriyyədə "təhlükəsizlik" anlayışı üçün ənənəvi olaraq belə yanaşma qəbul edilmişdir. Yəni yalnız dövlət və ya onların birliyi təhlükə mənbəyi kimi qəbul edilmiş, "təhlükəsizlik" anlayışı belə dar, kompakt tərif əsasında formalaşmışdır. Bu yanaşmada, təhlükəsizlik gücün tətbiq edilməsi və onunla təhdid edilməsi yolu ilə təmin edilir [6]. Maraqlıdır ki, məhz bu cərəyanın davamçıları (yəni "realistlər") təhlükəsizliyi bu anlamda "yüksək" siyasət sahəsinə ("high" politics) aid etdikləri halda, ekoloji problemləri aşağı siyasət sahəsinə ("low" politics) daxil etmişlər. Bir növ "realistlər" ekoloji problemlərin beynəlxalq münasibətlərdə real təhlükə mənbəyi ola biləcəyini inkar etmişlər. Məsələn, bu cərəyanın tanınmış təmsilçisi Mark Leisi (M.Lacy) bu mövzuya aid kitabında [7] qeyd edir ki, "realist"lər təhlükələrin, yəni risklərin iyerarxiyasını bu prinsip əsasında müəyyən etməyə üstünlük vermişlər. Onlar ekoloji və digər bəzi riskləri ümumiyyətlə "təhlükəsizlik gündəliyinə" daxil etmirdilər. Sonrakı mərhələdə konstruktivist və postkonstruktualist alimlər, xüsusən də Kopenhagen Məktəbinə aid olan bir qrup alim tərəfindən realistlərin təklif etdikləri tərifin bir qədər də dar çərçivəyə salınmasına cəhd edilmiş, yəni, faktiki olaraq, təhlükə və risklərin sosial cəhətdən təsnif edilməsi, sosial konstruksiya əsasında aparılması irəli sürülmüşdür. Bu yanaşma əslində elmi dairələrdə böyük mübahisələrə və

etirazlara səbəb olmuşdu. Buna baxmayaraq, Kopenhagen Məktəbinin görkəmli nümayəndələri, o cümlədən Barry Buzan və Ole Waever öz əsərlərində "təhlükəsizlik" anlayışının genişləndirilməsinin [Bu proses müvafiq elmi ədəbiyyatda "təhlükəsizləşdirmə" ("securitization") adlandırılmışdır], o cümlədən ekoloji və digər risklərin, məsələlərin bu anlayışa daxil edilməsinin nəzəri cəhətdən neqativ yan effektlərinin ola biləcəyini vurğulamışlar. Belə ki, onların fikrincə, dar, klassik mənada təhlükəsizlik dövlətlərin varlığı, "ölüm-dirim" məsələsi olduğu halda, ekoloji təhlükəsizlik məsələsi klassik təhlükəsizlik məntiqinə uyğun gəlmir, daha çox siyasi çağırış anlamı kəsb edir və buna görə də siyasi anlayışlara, siyasi fəaliyyət sahəsinə daxil edilməlidir [3].

Fikrimizcə, müasir ekoloji çağırışlarla əlaqədar, belə yanaşma tamamilə yanlışdır, çünki günümüzdə, yalnız iqlim dəyişmələrinin ağır nəticələrini təhlil etsək, görərik ki, bir çox ölkələrdə, xüsusən də kiçik ada-dövlətlərdə dəniz səviyyəsinin artması, yağıntıların qeyri-bərabərliyi və intensivliyinin artması nəticəsində xeyli insan tələfatı, iqtisadi zərərlər bir çox ölkələri məhz "ölüm-dirim" məsələsi qarşısında qoymuşdur. Buna görə də, risk və təhlükələrin ağırlıq dərəcəsi meyarı ilə məsələyə yanaşılarsa, hazırda ekoloji təhlükəsizlik sisteminə olan risklərin dağıdıcı potensialı getdikcə daha da yüksəlir və bu risklər həm insan tələfatı, həm sosial-iqtisadi bloka neqativ təsirləri, eləcə də dövlətlərarası münasibətlərə ciddi təsir imkanları baxımdan "realist"lərin arqumentlərini heçə endirmiş olur. Belə ki, təkcə Pakistanda 2022-ci ilin iyun-avqust aylarında intensiv yağışlarla əlaqədar baş vermiş daşqınlar nəticəsində ölkənin üçdə biri su altında qalmış, 1100 nəfər həlak olmuş, 33 milyon nəfərə ziyan dəymişdi. Problemin digər paradoksal tərəfi də ondan ibarətdir ki, bu iqlim dəyişmələrinə səbəb olan istixana qazlarının həcmi atmosferdə son 170-180 ildə sürətlə artmış və onların belə böyük miqdarda toplanmasına (təxminən 2,4 trilyon ton CO_2 ekvivalenti) görə tarixi məsuliyyət inkişaf etmiş ölkələrin üzərinə düşdüyü halda, hazırda iqlim dəyişmələrindən ən çox əziyyət çəkən dövlətlər isə əsasən kasib və ya inkişaf etməkdə olan ölkələrdir. Qlobal iqlim dəyişmələri ilə mübarizə üzrə hazırda dünyada ən nüfuzlu elmi istinad qurumu olan İqlim Dəyişmələri üzrə Hökumətlərarası Panelin (İPCC) hazırladığı son 6-cı Qiymətləndirmə Hesabatındakı məlumatlara əsasən, hazırda Mərkəzi və Şərqi Afrika, Cənubi Asiya, Mərkəzi və Cənubi Amerika, kiçik ada və inkişaf etməkdə olan dövlətlər və Arktika iqlim dəyişmələrinin təsirlərinə ən çox həssas bölgələr hesab edilir. Bu və digər həssas bölgələrdə hazırda təxminən 3,3- 3,6 milyard insan yaşamaqdadır. Məhz bu bölgələrdə 2010-2020-ci illərdə kəskin daşqın, fırtına və quraqlıq hadisələri nəticəsində tələf olmuş insanların sayı digər bölgələrlə müqayisədə 15 dəfə çox olmuşdur [24].

Beləliklə, günümüzdə öz aktuallığı ilə seçilən ekoloji risklərlə bağlı, ekoloji təhlükəsizlik konsepsiyasında klassik termindən fərqli olaraq, təhlükə mənbəyi, ayrı-ayrı halları nəzərə almasaq, hər hansı dövlət(lər) deyil, müxtəlif qlobal və ya lokal ekoloji proseslər, o cümlədən iqlim dəyişmələri, ekoloji deqradasiyalar, neqativ dəyişmələrdir. Ayrı-ayrı hallar dedikdə, dövlətlər tərəfindən münaqişələr zamanı müxtəlif ekoloji cinayətlərin törədilməsidir ki, nəticə etibarilə, bu lokal və ya qlobal miqyasda ekoloji fəlakətlərə səbəb olur. Konkret olaraq, Ermənistanın misalında bunu Azərbaycan Respublikasına qarşı 2020-ci ilədək törədilmiş və günümüzdə davam etdirilən ekoloji cinayətləri göstərmək olar ki, bu barədə müəllifin əvvəlki araşdırmalarında geniş bəhs edilmişdir [18, 19].

Məsələn, qlobal iqlim dəyişmələri bu proseslər arasında ən aktual, sosial-iqtisadi anlamda böyük dağıdıcı potensiala malik olan və müxtəlif sahələri əhatə edən fenomendir. Belə ki, ekoloji təhlükə mənbəyi kimi bu fenomen hər hansı ayrıca götürülmüş bir dövlətin digərləri ilə münasibətlərinə təsir üsulu kimi hazırlanmış "xüsusi silah" olmadığı kimi, onunla effektiv mübarizə də ayrıca götürülmüş

hər hansı dövlətin imkanları daxilində deyildir və buna görə də, qlobal səviyyədə beynəlxalq əməkdaşlığı zəruri edir.

Ən maraqlısı da odur ki, bir sıra hallarda qeyd olunan qlobal iqlimi dəyişmələri özü də dövlətlərin qonşu dövlətlərlə münasibətlərinə neqativ təsir edə bilər. Məsələn, iləbəil artan quraqlıq zonaları, ekstremal hava şəraiti ilə bağlı bir sıra bölgələrdə transsərhəd çayların istifadəsi və qorunması, meşə örtüyünün yanmasına qarşı qeyri-effektiv adaptasiya tədbirləri və s., nəticə etibarilə qonşu ölkələr arasında beynəlxalq münaqişələrə səbəb ola bilər. Bu da ekoloji təhlükələrin bilavasitə klassik mənada, siyasi, regional təhlükəsizlik sisteminə neqativ təsir potensialının mövcud olduğunu sübut edir.

Qeyd olunduğu kimi, klassik təhlükəsizlik anlayışından fərqli olaraq, ekoloji təhlükəsizlik anlayışında təhlükə mənbəyi konkret dövlət(lər) deyildir, bu təhlükə mənbəyinin ərazisi də qeyri-müəyyəndir, üstəlik siyasi-hərbi interpretasiya anlamında əsas etibarilə dövlətlərarası xüsusiyyətə malik deyildir. Belə ki, klassik mənada "təhlükəsizlik" dövlətlərarası əlaqələr və ya qarşılıqlı asılılıqla formalaşan anlayışdır və məlum "təhlükəsizlik dilemması" ilə xarakterizə olunur [4, s.66], yəni hər bir dövlət öz "suverenliyi" və "müstəqilliyi"ni öz ərazisinin toxunulmazlığı vasitəsilə təmin edir. Amma getdikcə beynəlxalq münasibətlər sisteminə daha geniş inteqrasiya edən ekoloji təhlükəsizlik sistemində "ərazinin toxunlmazlığını" təmin etmək üçün bir çox hallarda, ekoloji təhlükənin mənbəyi, intensivliyi barədə adekvat məlumat əldə etmək olmur, həm də bu səbəbdən onun aradan qaldırılması ayrıca götürülmüş dövlət üçün problematik olur. Məhz bu mənada, Deudney öz məqaləsində qeyd edir ki, ənənəvi təhdid və təhlükə mənbəyi kimi mütəşəkkil cinayət (beynəlxalq hüquq anlamında) belə ekoloji təhlükələrlə analitik cəhətdən müqayisə oluna bilməz [8]. Təsadüfi deyildir ki, Buzan, ekoloji təhlükəsizliyə bütün insan fəaliyyətinin asılı olduğu əsas dəstək sistemi kimi yerli və planetar biosferin qorunması kimi nəzərdən keçirir [9].

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, klassik təhlükəsizlik konsepsiyasından ekoloji məsələlərin də daxil edildiyi daha müasir "təhlükəsizlik" anlayışına keçid labüddür və bu keçidin zəruriliyini sübut edən araşdırmalara, nəzəri materiallara misal olaraq Hugh C.Dyer, D.Pirages, R.B.J. Walker və digərləri tərəfindən yazılmış məqalələri [3, 10, 11] misal göstərmək olar.

Digər tərəfdən bölgəsəl və qlobal ekoloji problemlərin dövlətlərarası (məsələn, Pakistan və Əfqanıstanın timsalında – F.H.) münasibətlərin gərginləşməsi və münaqişənin yaranması üçün sövqedivi, hərəkətverici rolunu nəzərə alaraq, NATO Müasir Cəmiyyətin Çağırışları Komitəsi (Committee on the Challenges of Modern Society - CCMS) tərəfindən maliyyələşdirilən "Beynəlxalq Kontekstdə Ətraf Mühit və Təhlükəsizlik" ('Environment and Security in an International Context') adlı pilot tədqiqat layihəsi 1995-ci ildə başlanılmış və 1999-cu ildə başa çatdırılmışdır. Bu layihə barədə hesabatın ana xəttini məhz təhlükəsizlik konsepsiyasına ekoloji problemlərin daxil edilməsi məsələsi təşkil etmişdir [24]. Belə ki, dünyada nüfuzlu hərbi-siyasi alyans, beynəlxalq təşkilat kimi NATO tərəfindən maliyyələşdirilmiş bu tədqiqat işinə aid hesabat qeyd olunur ki, NATO uzun müddətdir qeyri-ənənəvi xarakterli (o cümlədən ekoloji) təhlükəsizlik məsələlərinə maraq göstərir və bu məsələlərdən biri ekoloji stressdir. Ekologiya tarixini öyrənən hər kəsə məlum olduğu kimi, bir sıra alimlər ekoloji stressin insan tarixində bir çox hadisələrin hərəkətverici qüvvəsi olduğunu düşünürlər. Sənəddə eyni zamanda həm irimiqyaslı, həm də yerli ekoloji problemlərin təhlükəsizlik məsələləri üçün eyni dərəcədə risk təşkil etdiyi vurğulanmışdır. Bu nəticələr böyük ölçüdə NATO-nun Müasir cəmiyyətin problemləri (CCMS) üzrə Komitəsi tərəfindən 1995-ci ildə başlanılmış "Beynəlxalq kontekstdə Ətraf mühit və təhlükəsizlik" adlı layihə çərçivəsində araşdırmada istifadə edilmişdir. Qeyd olunan araşdırma ABŞ və Almaniyada tanınmış mütəxəssislər tərəfindən həyata keçiril-

mişdir [14]. Araşdırma qeyd olunan ekoloji mənşəli siyasi qarşıdurma situasiyalarını vaxtında müəyyən edən və potensial münaqişələrin ilkin xəbərdarlıq sistemini təmin edən bir sıra "sindrom"lar adlanan faktorlar çoxluğunu müəyyən etmişdir. Bu çoxluq bir-birləri ilə üzvi, həm də patoloji cəhətdən əlaqəli olan ekoloji, sosial, demoqrafik və siyasi faktorlardan ibarətdir.

Məsələnin digər önəmli tərəfi ondan ibarətdir ki, ətraf mühit, ekoloji təhlükəsizlik məsələlərinə dair risklərin hansı meyarlar əsasında seçilməsi məsələsidir. Qeyd olunan məsələ bəzən ciddi elmi ritorikaya da səbəb olur [3]. Belə ki, məsələn, elmi ədəbiyyatda "məşhur" "su müharibələri" [15, 16, 17] kimi adlandırılan dövlətlərarası qarşıdurmaların obyekti su resursları olmuşdur. Burada nəzəri ritorikaya səbəb olan məqam ondan ibarətdir ki, su resurslarının ətraf mühit elementi olduğu üçün bu tip risklər ekoloji təhlükəsizlik məsələlərinə aid edilməlidirmi, yoxsa burada söhbət yalnız iki dövlət arasında transsərhəd çaylardakı su resurslarının idarəçiliyinin qeyri-effektiv təşkil edilməsi ilə bağlıdır və heç də bunun ekoloji təhlükəsizlik məsələlərinə aidiyyəti yoxdur. Fikrimizcə, transsərhəd su resurslarının idarəçiliyinin qeyri-effektiv idarəçiliyi və ya ədalətsiz bölgüsü məsələləri ilə bağlı olmasından asılı olmayaraq, dövlətlər arasında potensial münaqişə ocağı yaratması potensialı təhlil edilməli və bunun əsasında qeyd olunan məsələ təhlükəsizlik riski kimi qiymətləndirilməlidir.

Fikrimizcə, bu kimi məsələlərdə siyasi təhlükəsizlik sistemi üçün təhlükə mənbəyi olan məsələnin qlobal ekoloji dəyişmələr, ekoloji deqradasiya, o cümlədən qlobal iqlim dəyişmələri ilə bağlılığı da müəyyən edilməlidir. Məsələn, resurs qismində suyun qıtlığına məhz iqlim dəyişmələri və ya hər hansı digər ekoloji deqradasiya prosesləri səbəb ola bilər və bu mənada onu ekoloji təhlükəsizlik sistemi, həm də yuxarıdakı nümunənin misalında ümumən təhlükəsizlik sistemi üçün də risk hesab etmək olar.

Qeyd olunanlarla əlaqədar, bəhs edilən məsələlər, su qıtlığından əziyyət çəkən qonşu ölkələrin diplomatik münasibətlərində xüsusi əməkdaşlıq formatının qurulmasına təkan verə bilər, habelə beynəlxalq təşkilatlar və digər ölkələr tərəfindən dəstəyin genişlənməsini stimullaşdıra bilər. Məsələn, hazırda transsərhəd su hövzələrinin mühafizəsi və istifadəsi məsələsində çətinliklər Azərbaycan Respublikasının Gürcüstan və Ermənistanla münasibətlərində də mövcuddur və iki qonşu ölkədən respublikamıza daxil olan çayların, yeraltı suların məişət və sənaye tullantıları ilə çirkləndirilməsi, həmin su ehtiyatlarının ildən-ilə azalması məsələləri xüsusən iqlim dəyişmələrinin təsiri ilə daha da kəskin hal almışdır. Eyni zamanda, Azərbaycandan fərqli olaraq, Ermənistan və Gürcüstanın qeyd olunan məsələlərin tənzimlənməsi üçün 1992-ci ildə qəbul edilmiş Helsinki Konvensiyasına [26] indiyədək üzv olmaması ölkələrimiz arasında qeyd olunan problemlərin beynəlxalq hüquqi çərçivədə həllini əngəlləyir və bu da yaxın perspektivdə regional ekoloji və xüsusən siyasi təhlükəsizlik sisteminə ciddi risklər formalaşdırmış olur. Halbuki Azərbaycan Respublikası Transsərhəd Su Axınları və Beynəlxalq Göllərinin Mühafizəsi və İstifadəsi Haqqında Konvensiyanı hələ 2000-ci ildə ratifikasiya etmişdir. Ermənistan və Gürcüstan isə beynəlxalq ictimaiyyətin, ekspertlərin tövsiyələrinə məhəl qoymayaraq, qeyd olunan konvensiyaya qoşulmağa məqsədyönlü surətdə tələsmir və Azərbaycana bu ölkələrdən axan çayların sistematik çirkləndirilməsi və ədalətsiz istifadəsini davam etdirir.

Beləliklə, bu nümunələrin təhlili onu göstərir ki, ekoloji təhlükəsizlik məsələləri getdikcə daha çox regional siyasi təhlükəsizlik problemlərini yeni müstəvidə, bəzən də gözlənilməyən tərzdə aktuallaşdırmış olur və faktiki olaraq, onun tərkib hissəsinə çevrilir.

Belə misalların sayını artırmaq olar, məsələn, transsərhəd hava çirklənməsi (Cenevrə Konvensiyası ilə tənzimlənir, 1979-cu ildə qəbul edilmişdir, Azərbaycan Respublikası

2002-ci ildə ratifikasiya etmişdir), təhlükəli tullantıların transsərhəd hərəkəti və yerləşdirilməsi (Basel Konvensiyası ilə tənzimlənir, 1989-cu ildə qəbul edilmişdir və AR 2001-də ratifikasiya etmişdir) və digər bu qəbildən olan məsələlərdir.

Eyni zamanda, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, klassik təhlükəsizlik anlayışından fərqli olaraq, ekoloji təhlükəsizlik konsepsiyasında təhlükə mənbəyi təkcə digər ölkə və ya onların birliyi deyildir, bu bir sıra hallarda ətraf mühitdə baş verən qlobal dəyişmələr, qlobal deqradasiya (məsələn, iqlim dəyişmələri və s.) proseslərdir və bu mənada bu təhlükə zaman və sərhəd tanımır, bəzən bir ölkəni deyil, bir neçə və daha çox ölkələrin ərazisini əhatə edə bilir. Bir qayda olaraq, onunla mübarizə ayrıca götürülmüş dövlətin imkanları xaricindədir. Bir növ beynəlxalq münasibətlər sistemində ekoloji təhlükəsizlik anlayışının "universallığı" meydana gəlir və bu da öz növbəsində ekoloji təhlükələrin təsirlərinin hər bir dövlət, əlaqədar beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən nəzərə alınması ehtiyacını formalaşdırmış olur [1, 12].

Ekoloji təhlükəsizlik konsepsiyasının ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərindən etibarən istər beynəlxalq münasibətlər, istərsə də ölkələrin idarəçilik sisteminə inteqrasiyası səviyyəsi genişləndikcə, bu istiqamətdə beynəlxalq və lokal səviyyədə müxtəlif orqanlar, yeni institusional mexanizmlər meydana gəlmişdir.

Belə ki, müxtəlif ölkələr tərəfindən bu istiqamətdə atılmış addımlar sırasında hələ 1993-cü ildə ABŞ-da Müdafiə Nazirinin Ətraf Mühitin Təhlükəsizliyi üzrə müavini vəzifəsinin təsis edilməsini misal göstərmək olar. Bir qayda olaraq, bu postu tutmuş şəxs aktiv surətdə ekoloji təhlükəsizlik məsələləri ilə məşğul olur, hətta ölkənin əsas siyasi təhlükəsizlik xidmətləri (Mərkəzi Kəşfiyyat Agentliyi, Dövlət Departamenti və s.) ilə birlikdə ətraf mühitlə bağlı yarana biləcək hər hansı risklər, təhlükəsizlik məsələləri ilə ciddi surətdə məşğul olurlar. Göstərilən misal ABŞ və digər inkişaf etmiş dövlətlərdə xeyli müddət əvvəldən ümumi, universal təhlükəsizlik sisteminin ekoloji təhlükəsizlik məsələlərini də ehtiva etdiyini sübut edir. Bu prosesi önümüzdəki illərdə digər ölkələrdə baş verməsi gözlənilməndir, belə ki, qlobal təhlükəsizlik sisteminin vacib elementi kimi ekoloji təhlükəsizlik sisteminin effektiv qurulması istər ayrı-ayrı ölkələrin təhlükəsizlik mexanizminin transformasiyası, istərsə də beynəlxalq təşkilat və qurumların yenidən şəkillənməsi hesabına baş verəcəkdir. Qeyd edək ki, bu istiqamətdə cəhd kimi hələ 2007-ci ilin aprel ayında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) Təhlükəsizlik Şurasında (TŞ) qlobal ekoloji təhlükə mənbəyi kimi iqlim dəyişikliyinin təhlükəsizlik məsələləri baxımdan nəticələrinin müzakirə olunmasını göstərmək olar. Lakin həmin dövrdə BMT TŞ-da təmsil olunan dövlətlərin təmsilçiləri ümumən ətraf mühitin pisləşməsinin təhlükəsizlik məsələsi kimi nəzərdən keçirilməsini, təəssüf ki, fikir ayrılığı ilə qarşılaşmışdılar [6].

Halbuki, qlobal ekoloji təhlükəsizlik məsələlərinin, o cümlədən iqlim dəyişmələrinin hərbi-siyasi təhlükəsizlik məsələlərinə bilavasitə və nəzərəçarpan təsirinin olması ATƏT və digər nüfuzlu beynəlxalq siyasi təhlükəsizlik institutlarının gündəliyinə xeyli müddət əvvəl daxil edilmişdir və bu istiqamətdə konkret layihələr icra olunmaqdadır. Belə ki, məsələn, iqlim dəyişmələrinin milli və qlobal təhlükəsizlik təhlükəsizlik mənbəyi kimi təsirinin artması ilə bağlı ATƏT tərəfindən «Ətraf mühit və təhlükəsizlik» (ENVSEC) adlı təşəbbüs ([27]) qurumun İqtisadi və Ekoloji Forumunda müzakirələrə çıxarılmış və 2003-cü ilin may ayında Kiyev şəhərində keçirilmiş «Avropa üçün ətraf mühit» mövzulu Nazirlər Konfransında və Praqada keçirilmiş ATƏT-in On Birinci Iqtisadi və Ekoloji Forumunda eyni vaxtda bəyan edilərək onun implementasiyasına başlanılmışdır. ATƏT tərəfindən irəli sürülmüş və maliyyəşdirilməsinə başlanılmış bu layihəyə daha sonra Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Inkişaf Proqramı (UNDP) və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ətraf Mühit Proqramı (UNEP) və BMT Avropa üzrə İqtisadi Komissiyası

(UNECE) da qoşulmuşlar. Layihənin əsas məqsədi dörd bölgə – Şərqi Avropa, Cənub-Şərqi Avropa, Cənubi Qafqaz və Mərkəzi Asiya bölgələri arasında və bölgədaxili ölkələr arasında ekoloji əməkdaşlığı təşviq etməklə təhlükəsizlik baxımdan ekoloji risklərlə və təhlükəsizlik risklərinə qarşı mübarizə aparılmasında ibarətdir. Belə ki, ölkəmizin və ümumən Cənubi Qafqaz regionunun da əhatə edildiyi «Ətraf mühit və təhlükəsizlik» (ENVSEC) təşəbbüsünü ərsəyə gətirən əsas mülahizə iqlim dəyişmələrinin hazırda regional hərbi-siyasi təhlükəsizlik sisteminə müxtəlif yollarla neqativ təsir etməsindən ibarətdir. Belə ki, iqlim dəyişmələrinin artan təsiri ilə su və digər təbii resurslara çıxış üçün dövlətlər arasında rəqabətin güclənməsi müvafiq mübahisələrin həlli üçün səmərəli mexanizmlər yaradılmadığı təqdirdə, ciddi münaqişə mərhələsinə keçə bilər və ya regionda artıq mövcud münaqişələri daha da gücləndirə bilər. Bundan əlavə, iqlim dəyişmələrinin səbəb olduğu ekstremal hava hadisələrinin və təbii fəlakətlərin intensivliyinin və miqyasının getdikcə artması region ölkələrində siyasi qeyri-sabitliyi daha da artıra bilər və əhalinin yaşayış səviyyəsinə ciddi neqativ təsir edə bilər ki, bu da öz növbəsində əhalini kütləvi surətdə miqrasiyaya məcbur edə bilər və ya onları qeyri-formal iqtisadiyyata keçməyə, qanunsuz gəlir mənbələrinə üstünlük verməyə sövq edə bilər. Eyni zamanda, iqlim dəyişmələri nəticəsində kənd təsərrüfatı və digər sektorlarda məhsuldarlığın azalması region ölkələrində ərzaq istehsalı və təminatı zəncirinin pozulmasına, nəticədə ərzaq qiymətlərinin ciddi surətdə artmasına səbəb ola bilər ki, bu da regionda sosial gərginlik, qeyri-sabitlik, şiddətli etirazlar və iğtişaşlara gətirib çıxara bilər. Bununla yanaşı, region ölkələrində, orta temperaturun getdikcə artması və illik yağıntıların qeyri-bərabərliyi və azalması su elektrik stansiyalarında, mümkün yaşıl hidrogen istehsalı müəssisələrində enerji istehsalının azalmasına, enerji təchizatına tədricən neqativ təsir edə bilər. Həmçinin, ekstremal hava hadisələri nəticəsində enerji istehsalı və ötürmə infrastrukturuna vurula bilən zərər və itkilər enerji tədarükü zənciri və ümumən enerji təhlükəsizliyi sisteminə ciddi təhlükə formalaşdıra bilər. Konkret olaraq, iqlim dəyişmələrinin neqativ təsirlərinin güclənməsi Azərbaycanda yaşıl enerjiyə keçid, dekarbonizasiya və yaşıl enerjinin Avropa İttifaqında ixracı məsələlərində problemlər yarada bilər, qeyd olunan ixracla bağlı müvafiq sazişlərin icrası ilə bağlı problemlər tərəfdaş ölkələrlə və digər dövlətlərlə ikitərəfli və çoxtərəfli anlamda neqativ təsir edə bilər. Bundan əlavə, bütün ölkələrdə orta illik temperaturun davamlı artması və quraqlıq zonalarının genişlənməsi fonunda əhalinin artması və iqtisadi fəaliyyətin tədricən genişlənməsi ölkələrdə suya tələbatın artmasına və su ehtiyatlarının idarə edilməsi üzrə mövcud mexanizmlərə etimadın azalması, habelə transsərhəd su hövzələrindən istifadə ilə bağlı qonşu dövlətlərlə siyasi münasibətlərin gərginləşməsinə səbəb ola bilər.

Qeyd olunan aspektlər üzrə Cənubi Qafqaz ölkələri arasında su, kənd təsərrüfatı və enerji məsələləri üzrə münasibətlər xüsusilə həssas xarakter daşıyır. Bu, ələlxüsus su ehtiyatlarının müxtəlif sektorlar üzrə milli səviyyədə istifadəsi və transsərhəd çayların axımından yuxarıda və aşağıda yerləşən ölkələr arasında su ehtiyatlarının koordinasiyalı istifadəsi məsələləri ilə əlaqədardır. Məhz su məsələsi, geniş anlamda regional təhlükəsizlik məsələsinə risk formalaşdıran məqam kimi hazırda regionun hər üç qonşu ölkəsi arasında su ehtiyatlarının əlaqəli istifadəsi və mühafizəsi haqqında ikitərəfli və üçtərəfli formatlarda beynəlxalq müqavilələrin imzalanması məsələsini aktuallaşdırmışdır. Məsələn, Azərbaycan ilə Gürcüstan arasında Kür çayı üzrə ikitərəfli sazişin hazırlanması istiqamətində fəaliyyət hazırda davam etdirilir. Lakin Ermənistan ilə bu istiqamətdə hər hansı müqavilənin imzalanması yalnız Azərbaycan Respublikasının bu ölkə ilə müvafiq sülh sazişinin imzalanmasından sonra mümkündür ki, bu da bir daha Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev

tərəfindən Münhen Təhlükəsizlik Konfransında qeyd olunan sülh sazişinin imzalanmasının vacibliyi barədə bildirilən fikirlərin əhəmiyyətini artırmış olur. Belə ki, Prezident İlham Əliyev həmin konfransda bu xüsusda açıq mesaj verərək bildirmişdir: "Hesab edirəm ki, Azərbaycan və Ermənistan uzun müddət çəkmiş toqquşmadan uzaqlaşmanı nümayiş etdirməli, qarşılıqlı ədavət və düşmənçiliyə son qoymalıdırlar. Hazırda biz Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sülh sazişi üzərində çalışırıq. Ümid edirik ki, biz bu işi gec yox, tezliklə tamamlayacağıq. Düşünürəm ki, bu, ciddi tarixi fikir ayrılığına malik olan ölkələrin bir araya gəlməsi və düşmənçilik səhifəsinin bağlanmasında yaxşı nümunə ola bilər..." [29].

Bundan əlavə, Cənubi Qafqaz regionunda iqlim dəyişmələrinin getdikcə ağırlaşacaq fəsadları kimi intensivləşən torpaq sürüşmələri, daşqınları və digər hallar ayrı-ayrı ölkələrin və ümumən bölgənin infrastrukturuna, əhalinin sosial-iqtisadi vəziyyətinə, mövcud geniş dağ ekosistemlərinin və sahilboyu zonalarının dayanıqlı inkişafına neqativ təsirlər göstərəcəkdir. Beləliklə, ekoloji təhlükəsizlik məsələlərinin beynəlxalq münasibətlər sisteminin önəmli institutu olan beynəlxalq əməkdaşlıq üzrə yeni effektiv institusional mexanizmlərin formalaşmasını da zəruri edir.

Qeyd edək ki, hazırda ekoloji məsələlər üzrə effektiv beynəlxalq əməkdaşlığın qurulması üzrə uğursuzluqların, bu sahədə olan ləngimə və maneələrin əksəriyyəti dövlətlərin bir çox hallarda qlobal xarakter kəsb edən ekoloji təhlükəsizlik məsələlərinə deyil, təəssüf ki, guya "öz milli maraqlarına" cavab verən məsələlərə üstünlük verməsi ilə bağlıdır. Buna misal olaraq, qlobal iqlim dəyişmələri ilə mübarizə sahəsində hazırda müxtəlif ölkələrin beynəlxalq əməkdaşlığa, Paris Sazişi, Kioto Protokolu üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə tam gücü və potensialı ilə səy göstərməməsi, öz "milli maraqlarına", geosiyasi prioritetlərinə üstünlük verməsini (məsələn, Çin, Rusiya və s.) misal göstərmək olar. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, məhz qlobal istiləşmə ilə əlaqədar, hər il müxtəlif bölgələrdə, o cümlədən "milli maraqlarına" üstünlük verən ölkələrdə milyardlarla dollar itki və ziyan baş verir. Belə ki, Ümumdünya Meteoroloji Təşkilatının 2022-ci ildə qlobal iqlimin vəziyyəti ilə bağlı müvəqqəti məruzəsinə əsasən, ekstremal istilik dalğaları, quraqlıq və dağıdıcı daşqınlar milyonlarla insana təsir etmiş və milyardlarla ABŞ dollarına başa gəlmişdir. Məsələ ilə bağlı, «Nature Climate Change» jurnalında 2021-ci ildə aparılmış araşdımaya əsasən, hazırda dünya əhalisinin təxminən 85%-i insan fəaliyyətindən irəli gələn iqlim dəyişikliyindən faktiki əziyyət çəkməkdədir. Bundan əlavə, fırtınaların kəskinləşməsindən artan meşə yanğınlarına qədər təhlükəli hava şəraiti insan sağlamlığına ciddi təhlükə yaradır. Milli Okean və Atmosfer Tədqiqatları İdarəsinin Milli Ekoloji Informasiya Mərkəzinin məlumatına görə, yalnız 2021-ci ildə ABŞ-da 18 iqlim fəlakəti baş vermişdir [28].

Beləliklə, dövlətlərin öz "milli maraqları" ilə əsaslandırdıqları bu eqoistik, nihilistik münasibət qlobal ekoloji təhlükəsizlik sisteminin effektiv qurulması prosesini ləngidir və kollektiv səyləri qeyri-effektiv edir. Təəssüflər olsun ki, dövlətlərin əksəriyyəti bəzən geosiyasi proseslər, regional qarşıdurmalar, beynəlxalq münaqişələr, daxili siyasi konyunktura və digər məqamların təsiri ilə qlobal ekoloji təhlükəsizlik sisteminə töhfə vermək əvəzinə, öz siyasi ambisiyalarının girovuna çevrilirlər. Son nəticədə bu dövlətlər ayrı-ayrılıqda ekoloji problemlərlə mübarizə aparmağa nəinki aciz olurlar, üstəlik bəhs edilən qlobal ekoloji təhlükə və risklər fonunda yeni regional və siyasi qarşıdurma mənbələrinin yaranmasına və ya daha da dərinləşməsinə səbəb olurlar. Məsələn, hazırda qlobal iqlim dəyişmələrinə qarşı beynəlxalq əməkdaşlıq formatında ciddi addımlar atılmasa yaxın perspektivsə hər bir ölkədə qida təhlükəsizliyi, sağlamlıq sistemi, insan haqlarının təmini və ümumilikdə dayanıqlı inkişaf məqsədlərinin impementasiyası məsələlərinə ciddi maneələr törədəcək və yuxarıda qeyd edildiyi kimi, ayrı-ayrı qlobal və regional münaqişə ocaqlarını alovlanması

ehtimalını artıracaqdır. Bu da geosiyasi qarşıdurmalar, münaqişələrlə birlikdə qlobal miqyasda siyasi təhlühəsizlik sisteminə ciddi risk formalaşdıracaqdır.

Bununla əlaqədar, qlobal iqlim dəyişmələrinin ekoloji təhlükəsizlik kontekstində yaratdığı risklər, beynəlxalq münasibətlər formatında bu qlobal fenomenlə mübarizə istiqamətində digər ölkələrlə yanaşı Azərbaycan Respublikasında da ötən dövrdə həyata keçirilmiş ekoloji diplomatiya fəaliyyəti, ekoloji siyasət böyük əhəmiyyət daşıyır. Qeyd olunan məsələlər, habelə iqlim dəyişmələrinin təsirlərinin azaldılması üzrə dekarbonizasiya və iqlim dayanıqlığının təmin edilməsi üzrə tədbirlər müəllifin müvafiq monoqrafiyasında geniş tədqiq edilmişdir [20]. Bundan əlavə, müəllifin digər əsərlərində [21, 22] qlobal energetik və ekoloji təhlükəsizlik məsələlərinin təmin edilməsi üzrə beynəlxalq əməkdaşlıq institutlarının, beynəlxalq təşkilatların fəaliyyəti geosiyasi kontekstdə araşdırılmış, bu əməkdaşlıq formatlarının rolu və siyasi əhəmiyyəti tədqiq edilmiş, ekoloji təhlükəsizlik məsələlərinin təmini ilə bağlı yaranmış müasir çağırışlar, bu çağırışların həlli üzrə effektiv beynəlxalq təcrübə və mexanizmlər araşdırılmışdır.

Qeyd olunan qlobal çağırışlar fonunda, hazırda ənənəvi hərbi-siyasi təhlükəsizlik məsələləri ilə yanaşı, ekoloji təhlükəsizlik məsələləri, müvafiq institutlar, bu istiqamətdə əməkdaşlıq əlaqələrinin genişlənməsi, yəni ümumən ekoloji diplomatiyanın əhəmiyyətinin getdikcə artması müşahidə olunmaqdadır. Bununla bağlı, istər qlobal, istərsə də regional siyasi aktyorların ekoloji təhlükəsizlik məsələlərinə və müvafiq risk və təhlükələrə xüsusi önəm verməsinə və doktrinal anlamda bu risklərin gələcək inkişaf dinamikasının modelləşdirilməsinə, o cümlədən ekoloji və siyasi təhlükəsizlik məsələlərinin hazırki və gələcəkdəki korrelyasiyanın ciddi təhlilinə ehtiyac vardır. Belə ki, hazırki məqalədə də bəhs edildiyi kimi, ekoloji təhlükəsizlik məsələlərinin gələcəkdə geosiyasi problemlərdə müəyyənedici və ya ən azından mərkəzi yer oynayacağının, klassik təhlükəsizlik formatını dəyişdiyi kimi beynəlxalq münasibətlər sistemini də xeyli transformasiyaya uğramasının konturları artıq indidən görünməkdədir.

Ədəbiyyat:

1. Dyer HC. 2001. Environmental security and international relations: the case for enclosure. Review of International Studies. 27(3), pp. 441-450.
2. Buzan, Barry (1991) P eople, states, and fear: an agenda for international security studies in the post-Cold War era (New York: Harvester Wheatsheaf), p.19-20.
3. Waever, Ole (1995) 'Securitization and desecuritization' in Ronnie Lipschutz (ed) On security (New York: Columbia University Press), p. 46–86.
4. F. Dell'Anna, Energy Policy, 149, 112031 (2021)
5. R. Kumar, Strategic Analysis, 44(5), 479-489 (2020)
6. Maria Julia Trombetta (2008) Environmental security and climate change: analysing the discourse, Cambridge Review of International Affairs, 21:4, 585-602, DOI: 10.1080/09557570802452920
7. Lacy, Mark (2005) Security and climate change: international relations and the limits of realism (London: Routledge)
8. Deudney D., 'Environmental Security: Muddled Thinking', Bulletin of The Atomic Scientists, 47: 3 (April 1991), pp. 22–8.
9. Buzan, Barry (1991) People, states, and fear: an agenda for international security studies in the post-Cold War era (New York: Harvester Wheatsheaf), p.19-20.
10. D. Pirages, 'Environmental Security and Social Evolution', International Studies Notes, 16:1 (1991), p. 8.
11. R.B.J. Walker, 'Security, Sovereignty and the Challenge of World Politics', Alternatives, 15:1 (1990), p. 8
12. H. Dyer, 'Environmental Security as a Universal Value: Implications for International Theory', in J. Vogler and M. Imber (eds.), The Environment and International Relations (London: Routledge, 1996)
13. H. Dyer, 'International Theory and Environmental Security: Values, Interests and Agency', Environment and Security, 1:3 (1998), pp. 133–53.
14. Lietzmann and Vest 1999.
15. Bulloch and A. Darwish, Water Wars: Coming Conflict in the Middle East (London: Victor Gollancz, 1993);
16. P. Gleick, 'Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security', International Security, 18:1 (1993);
17. M. Lowi, 'Transboundary Resource Disputes and Their Resolution', in D. Deudney and R. Matthew (eds.), Contested Ground: Security and Conflict in the New Environmental Politics (New York, NY: SUNY Press, 1998).
18. F.Humbatov. Environmental and regional security issues in the South Caucasus // "İnsan və biosfer" (MaB, UNESCO) Azərbaycan milli komitəsinin əsərləri. – Bakı: Təhsil. – 2021. – 352 s., – s.197-214.
19. F.Humbatov, Environmental crimes of Armenia against the Republic of Azerbaijan, South Caucasia in the context of social, economic and political progress in the post-cold war era, Turkey, Iksad Publications- 2021, , p.354, chapter VII, pp. 231-264.
20. F.Humbatov, Low emission development outlook and its role in the environmental security system of the Republic of Azerbaijan". – Baku, "Tuna" PPC LLC. – 256p.
21. F.Hümbətov, Beynəlxalq münasibətlər kontekstində ekoloji təhlükəsizlik sistemınə real təhdid kimi qlobal iqlim dəyişmələri ilə mübarizə məsələləri // Dövlət İdarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə. Elmi-nəzəri jurnal. – 2021. – №3(75). – s.159-176
22. F.Hümbətov, Müasir beynəlxalq münasibətlərdə enerji diplomatiyası. Baki, 2018, 356 s
23. Кукушкина А.В. Международно-правовые аспекты экологической

безопасности // Московский журнал международного права. 1993. № 2. с. 59.
24. https://apps.ipcc.ch/comments/ar6syr/fgd/chapters.php
25. the NATO/CCMS web site at http://www.nato.int/ccms/pilot.htm
26. https://treaties.un.org/doc/treaties/1992/03/19920317%2005-46%20am/ch_xxvii_05p.pdf
27. https://www.osce.org/oceea/446245
28. http://www.publichealthnewswire.org/?p=climate-update-2021
29. https://president.az/az/articles/view/ 58996

Açar sözlər: *təhlükəsizlik, ekoloji təhlükəsizlik, beynəlxalq münasibətlər, dayanıqlı inkişaf, iqlim dəyişmələri*

Fuad Humbatov
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan
Department of Planning and Administration of Sustainable Development
Ph.D., Associate Professor
Postdoctoral researcher of the political science program in Baku State University

ENVIRONMENTAL SECURITY AND MODERN CHALLENGES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL RELATIONS

ABSTRACT

The paper studies such important issues as the formation of environmental security institutions and mechanisms influencing political processes in the context of international relations, the role of international cooperation in ensuring global environmental security, actual challenges in this area, as well as the correlation of political security and environmental security risks.

Keywords: *security, environmental security, international relations, sustainable development, climate change*

Фуад Гумбатов
Доцент кафедры “Планирование и управление устойчивым развитием” Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики, докторант программы доктора политических наук Бакинского Государственного Университета

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ В КОНТЕКСТЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

РЕЗЮМЕ

В статье исследованы такие важные вопросы, как формирование институтов экологической безопасности и механизмы влияния на политические процессы в контексте международных отношений, роль международного сотрудничества в обеспечении глобальной экологической безопасности, современные вызовы в этой области, а также корреляция рисков политической безопасности и экологической безопасности.

Ключевые слова: *безопасность, экологическая безопасность, международные отношения, устойчивое развитие, изменения климата*

D A V A M L I İ N K İ Ş A F I N İ D A R Ə E D İ L M Ə S İ
S U S T A I N A B L E D E V E L O P M E N T M A N A G E M E N T

UOT 328; 342.5; 351/354; 351

CƏMİLƏ HÜSEYNOVA
Heydər Əliyev Fondunun əməkdaşı

HEYDƏR ƏLİYEV FONDU DAVAMLI İNKİŞAF NAMİNƏ DÖVLƏT-ÖZƏL TƏRƏFDAŞLIĞININ ÖRNƏYİ KİMİ

Davamlı inkişaf cəmiyyətin idarəedilməsi sahəsində tətbiq edilən ən müasir konsepsiyadır, hazırkı və gələcək nəsillərin maraqlarını nəzərdə tutur. Bu inkişaf yolunun qlobal perspektiv olması BMT-nin 2015-ci ildə Nyu-Yorkda keçirilmiş 70-ci Yubiley Sessiyasında müəyyən edilmişdi. Davamlı inkişaf nə deməkdir və necə hesablanması barəsində biliklər verilir. Qeyd edilir ki, bu sahədə uğurlu fəaliyyət bir tərəfdən dövlət-özəl əməkdaşlığı nəzərdə tutur. Təsadüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 27 dekabr 2022-ci ildə "Dövlət-özəl tərəfdaşlıq haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu" adlı sənədi imzaladı. Qanun davamlı inkişafın vacib amili olan dövlət idarəçiliyində dövlət təşkilatları ilə özəl qurumlar arasında tərəfdaşlığın təşkilatı, hüquqi və iqtisadi tənzimləmənin mexanizmlərini nəzərdə tutur. Digər tərəfdən nəzərə alınmalıdır ki, dövlət-özəl əməkdaşlığı ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən dövlət idarəçiliyində ilk dəfə tətbiq edilən sinergetik texnologiyaların bir elementidir. Vətəndaşın cəmiyyətin dövlət idarəçiliyində iştirakı və tərəfdaşlığı sinergetik texnologiyaların digər vacib elementidir. Azərbaycan Respublikasında 2017-ci ildə ölkənin Birinci Vitse-Prezidenti institutunun formalaşdırılması, bu vəzifədə Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın uğurlu fəaliyyəti tədqiq olunan mövzunun davamlı inkişaf məqsədlərinə nail olmaq üçün nə dərəcədə əhəmiyyətli olmasını nümayiş edir.

BMT və Dünya Sammiti tərəfindən 2030-ci il üçün hədəflənmiş 17 məqsədə nail olmaq üçün bu prosesi dövlət-özəl əməkdaşlıq ilə yanaşı vətəndaş cəmiyyətin iştirakı olduqca vacibdir. Bu istiqamətdə müxtəlif sahələrdə inkişaf prosesinə uğurla xidmət edən Heydər Əliyev Fondu davamlı inkişaf prosesinə də uğurla xidmət edir. Azərbaycan dünya inteqrasiya proseslərinə daxil olaraq ölkəmizin dövlət siyasətində milli prioritetləri ilə üstünlük təşkil edir. Bununla əlaqədar olaraq, ölkədə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin və islahatların davamlılığını təmin etmək üçün iqtisadiyyatın mövcud vəziyyətinin dərindən təhlili və yeni iqtisadi inkişaf strategiyasının hazırlanması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-cı il 02 fevral tarixli Sərəncamı ilə "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər təsdiq edilmişdir. Sənəd yaxın və orta perspektivdə ölkəmizin qarşısındakı əsas hədəf və vəzifələrin açıq müzakirə və dinləmələr əsasında müəyyənləşdiril-məsinə, bu zaman cəmiyyətin sosial gözlənti və istəklərinin nəzərə alınmasına imkan verir. Milli prioritetlər əsasında hökumət qarşısında 5 mühüm istiqamətdə islahat, layihə və tədbirlərin reallaşdırılması vəzifəsi qoyulub. Bu baxımdan, bütün istiqamətlər üzrə Heydər Əliyev Fondu geniş miqyasda fəaliyyət aparır.

Azərbaycan xalqının milli mədəniyyətinin, milli-mənəvi dəyərlər sisteminin qorunmasında, habelə cəmiyyətdə saflıq, nəciblik, xeyirxahlıq kimi dəyərlərin təbliğində Heydər Əliyev Fondu müstəsna xidmətlərə malikdir. Məlum olduğu kimi, Heydər Əliyev Fondunun 2004-cü il mayın 10-da müasir Azərbaycan dövlətinin qurucusu, xalqımızın dahi oğlu Heydər Əliyevin doğum günündə açılış mərasimi olmuşdur. Fondun məqsədi Ümum-

milli liderimiz Heydər Əliyevin zəngin irsinin öyrənilməsinə, ölkəmizin tərəqqisi və Azərbaycan xalqının rifahı naminə geniş-miqyaslı proqramların həyata keçirilməsini dəstəkləmək, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, Azərbaycançılıq məfkurəsinin və Azərbaycan mədəniyyətinin geniş təbliğ olunması ilə bağlı işlərin aparılmasına kömək etmək, ölkədə elm, təhsil, mədəniyyət, səhiyyə və idmanın inkişafını təmin edən layihələrə yardımçı olmaq, uşaq və gənclərin sağlam, milli-mənəvi dəyərlərə sadiq, hərtərəfli biliklərə malik vətəndaş kimi yetişdirilməsi işinə xidmət etmək, Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunun artırılması ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsinə yardım etməkdən ibarətdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Heydər Əliyev Fondu yarandığı gündən Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə bir sıra irimiqyaslı layihələrin hazırlanması və həyata keçirilməsi sahəsində mühüm addımlar atmışdır. Fondun həyata keçirdiyi «Uşaq evləri və internat məktəblərinin inkişaf Proqrammı» bilavasitə Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə hazırlanmışdır. Bakıda və ətraf qəsəbələrdə yerləşən uşaq evləri və internat məktəblərində mövcud olan problemlər öyrənilmiş, onların aradan qaldırılması üçün əməli işlər görülmüşdür. Fond tərəfindən səhiyyə sahəsində həyata keçirilən layihələr içərisində talassemiyanın müalicəsi və profilaktikası üçün milli proqramlar hazırlanması və həyata keçirilməsi önəmli əhəmiyyət kəsb edir. Heydər Əliyev Fondu az bir müddət ərzində fəaliyyətini genişləndirərək beynəlxalq miqyaslı tədbirlərin keçirilməsinin təşəbbüskarlarından birinə çevrilmişdir. Belə ki, 2004-cü il iyulun 6-da fondun təşəbbüsü ilə Parisdə YUNESKO-nun iqamətgahında «Davamlı inkişaf üçün Azərbaycanda təhsil islahatları» mövzusunda beynəlxalq konfrans keçirilmişdir [2].

Heydər Əliyev Fondu keçirtdiyi çoxşahəli milli və beynəlxalq layihələri çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının davamlı inkişafına çox böyük töhfə vermişdir. Bu baxımdan Heydər Əliyev Fondunun ölkəmizin davamlı inkişafına olan mühüm təsiri mövzunu müasir ölkəmizin elmi üçün daha da aktuallaşdırır.

Ümumiyyətlə, fond tərəfindən icra olunan irimiqyaslı layihələr «Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb», «Uşaq evləri və internat məktəblərinin inkişafı», «Təhsilə dəstək», «Diabetli uşaqlara ən yüksək qayğı», «Talassemiyasız həyat naminə», «Xocalıya ədalət», «Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması», «Tolerantlığın ünvanı Azərbaycan» və s. Bütün bu layihələrin nəticəsini biz bu gün görürük və əslində görülən bütün bu işlər Azərbaycanın davamlı inkişaf strategiyasının tərkib hissəsinə çevrilib» [3].

Bu gün Azərbaycan sürətlə inkişaf edir və respublikamız nəinki regionda, dünya miqyasında seçilən ölkələrdən biridir. Ölkənin siyasi, iqtisadi, sosial və təhlükəsizlik sahələrində uğurlarının kökündə Prezident İlham Əliyev tərəfindən işlənmiş, elmin ən müasir nailiyyətlərinə əsaslanan yeni idarəetmə texnologiyaları dayanır. Azərbaycan dövləti ölkədə əhalinin rifahının daha da artırılması üçün bazar iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi yolunu seçmişdir. Milli sosial rifah səviyyəsinin davamlı artması məqsədilə yüksək, davamlı, inklüziv və başlıca olaraq özəl təşəbbüslərə arxalanan iqtisadi artımın sürətlənməsi, azad edilmiş ərazilərə əhalinin qayıdışının təmini Azərbaycanın yeni inkişaf magistralının ideoloji nüvəsini təşkil edir. Ölkəmizin uzunmüddətli davamlı və sürətli inkişafı üçün cəmiyyət, biznes və dövlət üçlüyünün uğurlu əlaqəsi möhkəmləndirilməlidir. Ölkədə özəl təşəbbüslərin yaradıcı və innovativ idarəetmə əsasında inkişaf etdirilməsi iqtisadi resursların daha yüksək əlavə dəyər yaradan sahələrə istiqamətlənməsini təmin edəcəkdir. Gələcək illərdə dünyada artan rəqabətə hazır olmaq üçün hər bir ölkənin prioriteti yüksək rəqabətli insan kapitalını formalaşdırmaqdır. Bunun üçün müasir təhsil, innovasiyaları təşviq edən münbit şərait və insanların sağlamlığı əsas şərtdir. İnsanların yüksək keyfiyyətli təhsil almaq imkanları genişləndirilməli, kadr hazırlığı əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşmalıdır, peşə hazırlığı sisteminin inkişaf etdirilməsi tədbirləri

çərçivəsində beynəlxalq sertifikatlara uyğun mütəxəssislər hazırlanmalıdır. Bu istiqamətdə inklüziv inkişaf problemləri üzrə mövcud elmi-tədqiqat işlərinin analizi aparılmışdır. Cəmiyyətin inklüziv inkişafını xarakterizə edən çoxsəviyyəli indikatorlar sistemi təklif olunmuşdur. Biliklərə əsaslanan iqtisadiyyat cəmiyyət üzvlərinin hər birinin fəaliyyətindən asılıdır. Bilikli, təhsilli və bacarıqlı vətəndaşlar ölkənin inkişafına, rifah və əmin-amanlığına daha çox fayda verə bilərlər. Cəmiyyətdə inkişafın inklüzivlik səviyyəsinin yüksəldilməsində ən müasir innovativ texnologiyalardan maksimum yararlanmaq mühüm məsələ hesab olunmalıdır. Bu prosesin idarə olunması üçün onun xüsusiyyətlərinin təhlili, formalaşma səviyyəsinin ölçülməsi və müqayisəli qiymətləndirilməsi problemlərinin tədqiqi və metodoloji əsaslarının işlənilməsi çox aktualdır və xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bu imkanlar ölkəmizin 2030-cu ilə qədər olan milli prioritetlərdə öz əksini tapmışdır və bu istiqamətdə islahatlar davam etdirilir. İnklüziv cəmiyyətdə ölkənin bütün əhalisi əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaq, firavan yaşaması üçün zəruri vəsaiti qazanmaq imkanına malik olmalıdırlar. Cəmiyyətdə inklüzivlik səviyyəsinin artması bir çox vacib sahələrdə bilavasitə inklüzivliyə diqqət yetirilməsinin nəticəsində baş verir. Hesab etmək olar ki, cəmiyyətin inklüziv inkişafını ictimai-siyasi və ictimai-iqtisadi sistemin və yeni dövrün innovativ texnologiyalarından bəhrələnməklə təmin etmək olar. Cəmiyyətdə iqtisadi inkişafla yanaşı, sosial məsuliyyət məsələləri, vətəndaşların əməyə və iş yerlərinə münasibətləri, gəlirlərin ədalətli bölgüsü, resurslardan qənaətlə istifadə texnologiyaları kimi məsələlər də araşdırılmalıdır. Sosial yönümlü effektiv idarəetməyə üstünlük verilməlidir. Cəmiyyətdə sosial razılıq mühiti formalaşmalıdır. İnklüziv cəmiyyətdə inklüziv iqtisadiyyat olmalıdır. Cəmiyyət və iqtisadiyyat sosial yönümlü yanaşmalar və texnologiyalar əsasında idarə olunmalıdır. Hər bir kəsin işləməsi, normal əmək haqqı alması üçün ilk növbədə onun fərdi əmək qabiliyyətinin reallaşdırılması istiqamətində müvafiq əmək alətləri, iş şəraiti, istehsal və xidmət sahələri yaradılmalıdır. Hər bir kəsin fiziki vəziyyətindən asılı olmayaraq dəyər yaratmaq imkanı tanınmalı və reallaşdırılmalıdır.

Sadalanan çoxşahəli tədbirlər sayəsində iqtisadiyyat da məhz həmin qrup insanların yaratdıqları dəyərlər hesabına daha da inkişaf edəcəkdir. BMT-nin "inklüziv inkişaf"la əlaqədar tövsiyələrinə müvafiq surətdə inklüziv iqtisadiyyat və inklüziv iqtisadi artım məsələləri Beynəlxalq Valyuta Fondu, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı kimi bir çox beynəlxalq iqtisadi təşkilatların əsas sənədlərində əks olunmuşdur. Bu problemlər onların əsas işçi orqanlarında dəfələrlə müzakirə edilmişdir [4]. Hazırda milli regional və beynəlxalq səviyyələrdə müvafiq sahələr üzrə qərarlar inklüziv inkişaf indikatorları nəzərə alınmaqla qəbul olunur:

- BMT səviyyəsində (iqtisadi və ekoloji hesabatların uyğunluğu sistemi, insan potensialının inkişaf indeksi);
- İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı səviyyəsində (firavan həyat indeksi);
- Dünya İqtisadi Forumu (DİF) səviyyəsində (qlobal rəqabətlilik indeksi, inklüziv inkişaf indeksi).

Bir çox ölkələrin milli strategiyaları davamlı inkişaf üzrə razılaşdırılmış indikatorlara əsaslanaraq işlənilir. Hamı üçün yaşıl iqtisadiyyatın yaradılması inklüziv iqtisadiyyat üçün əsaslı prinsip hesab edilir. Ümumi Daxili Məhsula alternativ kimi işlənilmiş İnklüziv İnkişaf İndeksi müasir dövrün siyasəti üçün ölkələrin iqtisadi inkişafını daha dəqiq ifadə edir [5].

Beynəlxalq metodologiyaya görə, ölkə iqtisadiyyatları iki hissəyə ayrılır: inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr. DİF-in ilk dəfə olaraq 2018-ci ildəki hesabatında nüfuzlu indeks sayılan "İnklüziv İnkişaf İndeksi"-nə görə Azərbaycan inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında üçüncü yerdədir-4,69 təşkil edir. Bu dünya ölkələrin arasında 25-ci yerdir və böyük nəticə təşkil edir. İnklüziv indeks üzrə Azərbaycanın ilk üçlükdə qiymətləndirilməsi

ölkədə əhalinin sosial vəziyyətinin digər ölkələrə nəzərən yaxşı olmasını və son illərdə həyata keçirilən sosial-iqtisadi islahatların uğurunu təsdiq edir [6].

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, inklüziv artım indeksi yoxsulluq, təhsil, səhiyyə, gender bərabərliyi və s. kimi müvafiq göstəricilər üzrə hazırlanır. Dünya İqtisadi Forumu sərvət və gəlir paylanması, yoxsulluğun səviyyəsi üzrə araşdırmalar aparır. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, inklüziv artım indeksi gəlir, yoxsulluq, səhiyyə və davamlılıq kimi müvafiq göstəricilər üzrə hazırlanır. Son illərdə Azərbaycanda da qeyd olunan məsələlərlə, əsasən də yoxsulluğun minimuma endirilməsi ilə əlaqədar ciddi islahatlar həyata keçirilib və müsbət göstəricilər ilə nəticələnib (şəkil 1).

Məsələn, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2021-ci il 20 dekabr tarixli "Sosial müavinətlərin məbləğinin artırılması haqqında" sərəncamına etdiyi dəyişikliklər əsasında ölkəmizdə əhalinin gəlirlərinin artırılması və sosial müdafiəsinin təmin olunması istiqamətində tədbirlərin cari ildə də həyata keçirildiyinin əyani təzahürüdür. Qeyd etmək lazımdır ki, əvvəlki illər ərzində dövlət başçısının imzaladığı sərəncamlar və fərmanlar, təsdiq etdiyi dövlət proqramlarının nəticəsi olaraq Azərbaycanın davamlı və hər tərəfli sosial-iqtisadi inkişafı təmin olunub [7].

İnklüziv artım indeksində digər əsas göstəricilərdən biri də təhsilin inkişaf göstəriciləridir. Qloballaşan dünyada insan inkişafının qiymətləndirilməsində təhsil göstəriciləri xüsusi əhəmiyyət daşıyır. BMT ekspertlərinin insan inkişafı üzrə apardıqları araşdırmaların nəticəsinə görə, Azərbaycanda əhalinin savadlılıq indeksi 99 faiz təşkil edir.

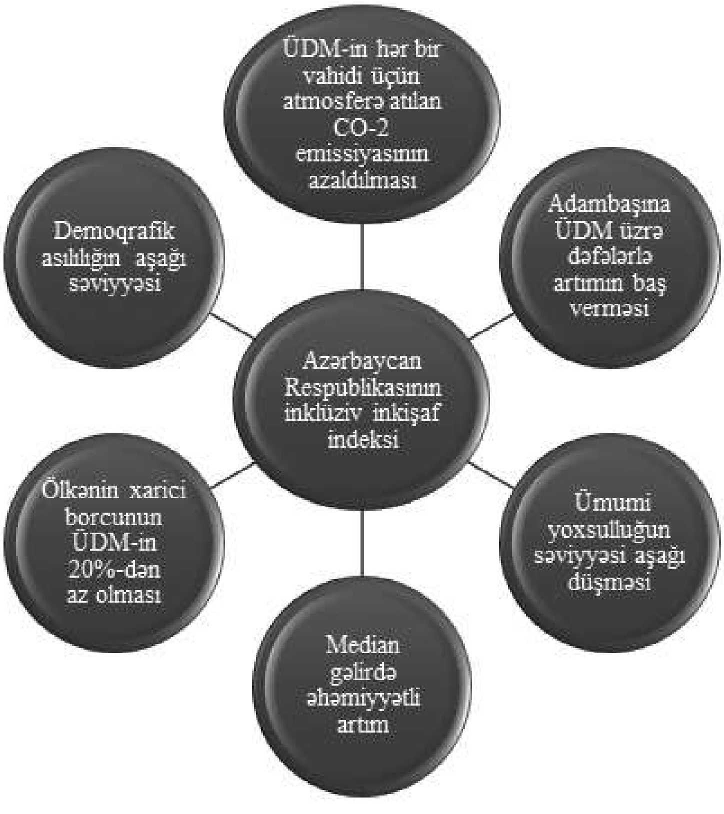

Şəkil 1. Azərbaycan Respublikasında İnklüziv İnkişaf İndeksinin artımını təmin edən amillər.

İnklüziv inkişafın planlaşdırılmasına ictimaiyyətin cəlb edilməsi bir neçə yolla həyata keçirilə bilər. İctimaiyyətlə görüşlər, ictimai dinləmələr, şəxsi görüşlər birinci mərhələnin optimal idarə edilməsi üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Bu proseslərə qeyri-hökumət təşkilatlarının, müstəqil ekspertlərin, mətbuat nümayəndələrinin cəlb edilməsi faydalı olur. Ümumiyyətlə, inklüziv inkişaf edən cəmiyyətin formalaşması sahəsində maraqlı olan hər bir şəxsin və ya təşkilatın fikirlərinin öyrənilməsi, zəruri halda deyilənlərin nəzərə alınması müasir idarəetmənin vacib bir üsuludur. İnklüziv inkişaf edən cəmiyyətin formalaşmasının ikinci mərhələsi planlaşdırmadır. Bu mərhələdə ən vacib və məsuliyyətli məqam icraçının seçilməsidir. Bu zaman nəzərə alınmalıdır ki, icraçı bu mərhələni planlaşdırılmış zaman kəsiyində və yüksək keyfiyyətlə yerinə yetirmək potensialına malik olmalıdır. İcraçı, bir qayda olaraq, müstəqil müsabiqə tender nəticəsində müəyyən edilir. Tender də, bir qayda olaraq, bir neçə təşkilatın iştirakı vacib şərtdir. Bu mərhələdə əsas məqsəd texnoloji geriləmə ilə inkişaf fenomeninin qarşısının alınmasıdır. Göstərilən riskin qarşısının alınması inklüziv inkişafın davamlı olması üçün çox önəmlidir. Çox zaman inklüziv inkişafın təmin edilməsi üçün cəmiyyətin tələblərinə cavab verən müvafiq müəssisələrin, yaxud istehsalatın yaradılması zəruri olur. Bu mərhələni həyata keçirən təşkilat tender, yaxud müsabiqə nəticəsində seçilir. İnklüziv inkişafın davamlılığı, bu vəziyyətin gələcək nəsillər üçün təmin edilməsi ən vacib problemlərdəndir. Bu məqsədə çatmağın ən optimal yolu inklüziv inkişafın planlaşdırılması və idarə edilməsi sahəsində bilik və bacarıqların daim yeniləşdirilməsidir. Bu baxımdan inklüziv inkişaf sahəsində bilik və bacarıqların daim artırılması olduqca əhəmiyyətlidir. Bu, eyni zamanda inklüziv inkişafa yönəldilmiş ehtiyatların optimal idarə edilməsinə xidmət edir. İnklüziv inkişafın səmərəli idarə edilməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının təcrübəsi buna əyani sübutdur. Ölkəmizdə istifadə olunan innovativ texnologiyalar haqqında bilgilər növbəti bölmələrdə təqdim olunur. İnklüziv cəmiyyətin qurulması və onun davamlılığının gələcəkdə də təmin edilməsi dövlətin bu sahədə həyata keçirdiyi inkişaf strategiyasından asılıdır. Dövlətin inkişaf strategiyası ilə yanaşı, uğur qazanmaq baxımından – inklüziv inkişaf məqsədlərinə nail olmaq istiqamətində bu sahədə həyata keçirilən texnoloji siyasət də böyük əhəmiyyət daşıyır. Texnoloji siyasətin həyata keçirilməsi zamanı istifadə olunan idarəetmə texnologiyalarının əhəmiyyəti çox böyükdür. Düzgün seçilmiş idarəetmə texnologiyaları, planlaşdırılmış fəaliyyətin optimal maddi təminatı, in san potensialının səfərbər edilməsi inklüziv inkişaf sahəsində qoyulan məqsədlərə uğurla nail olunmasına zəmanət verir. Eyni zamanda innovativ texnologiyaların istifadəsi insan potensialının formalaşması üçün çox önəmli vasitədir. Ümumiyyətlə, səmərəli idarəetmə şəraitində qəbul edilən qərarlar ən aşağı sərfiyyat nəticəsində keyfiyyətcə ən yüksək nəticəni əldə etməyə şərait yaradır. Son illər davamlı inkişafın idarə edilməsində yeni innovativ texnologiyaların tətbiqi xüsusi yer tutur. Davamlı inklüziv inkişaf prosesində belə texnologiyalardan kompleks şəkildə istifadənin nəzəri əsasları və tətbiqi yolları ilk dəfə Azərbaycan Respublikasında işlənilib. Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə iqtisadi və sosial sahəyə aid milli və beynəlxalq proqramlar həyata keçirilərkən ilk dəfə sinergetik, komplementar və kompensasion texnologiyalar kompleksindən istifadə edilmişdir. İdarəetmədə yüksək səmərə verən belə innovativ texnologiyaların istifadəsi nəticəsində Dünya Bankı, BMT, digər beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına əsasən, Azərbaycan Respublikası bir sıra iqtisadi, sosial və ekoloji göstəricilərinə görə dünya liderləri sırasındadır. İdarəetmədə sinergetik texnologiyaların tətbiqi zamanı layihənin bir neçə iştirakçısı öz səylərini ümumi məqsədlər naminə və vahid plan çərçivəsində birləşdirir. Nəticədə layihənin səmərəliliyi artır, keyfiyyəti yüksəlir, xərcləri isə azalır. İdarəetmədə sinergetik texnologiyaların tətbiqi zamanı layihə iştirakçılarının bilik və bacarıqları daha səmərəli istifadə

edilir. Eyni zamanda sinergetik texnologiyalar əsasında idarə edilən layihələr bu işə cəlb olunan personalın bilik və bacarıqlarının artırılması üçün şərait yaradır. Sinergetik texnologiyalar layihənin icrasına ayrılmış vaxt və vəsaitlərin qənaəti baxımından sərfəlidir. Həyata keçirilən fəaliyyətin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq, sinergetik effektin alınması üçün müxtəlif sayda və tərkibdə iştirakçı cəlb edilə bilər. İnklüziv inkişafla əlaqədar layihələrin icrasına, bir qayda olaraq, ilk növbədə, həm dövlət təşkilatları, həm də cari biznes cəlb edilir. Qeyri-hökumət təşkilatları, vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri də ciddi iqtisadi və sosial problemlərin həllinə cəlb edilirlər.

Sinergetik texnologiyaların istifadəsi ilə həyata keçirilən və inklüziv inkişafa yönəldilmiş iqtisadi və sosial layihələrin iştirakçıları haqqında məlumatlar təqdim olunmuşdur. Sinergetik texnologiyaların idarəetmədə tətbiqinin bir nəticəsi də odur ki, dövlət proqramları milli proqramlara çevrilirlər, eyni zamanda onların həyata keçirilməsi prosesində vətəndaş cəmiyyəti və fərdi biznes iştirak edir. Şəkildən göründüyü kimi, inklüziv inkişaf sahə sində sinergetik texnologiyalarla həyata keçirilən layihələrin əsas iştirakçısı dövlət təşkilatlarıdır. Dövlətin əsas funksiyası, ilk növbədə, inkişaf prosesi üçün əlverişli iqtisadi və hüquqi mühitin yaradılmasıdır. Azərbaycan Respublikasında sinergetik texnologiyaların istifadəsi ilə həyata keçirilən layihələrdə dövlət təşkilatlarının digər funksiyası inkişafın innovativliyini təmin etmək, bu məqsədlə elmin, təhsilin və mədəniyyətin inkişafına zəmin yaratmaqdır. Bu, eyni zaman da beynəlxalq əməkdaşlığa da aiddir. Qeyri-hökumət təşkilatları, vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri sinergetik texnologiyalarla həyata keçirilən layihələrin önəmli iştirakçılarıdır. Qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyəti cəmiyyəti məlumatlandırmaq, inklüziv inkişafla əlaqədar dəyişikliklərə hazırlamaq, ictimaiyyəti bu prosesin fəal iştirakçısına çevirməkdir. Ölkənin Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın fəaliyyəti dövlət strukturlarının və vətəndaş cəmiyyətinin ümumi məqsədlər naminə səmərəli fəaliyyətinin parlaq nümunəsidir. Davamlı inklüziv inkişafın idarə edilməsi bu prosesdə fərdi sektorun geniş iştirakını nəzərdə tutur. Onların funksiyaları iki əsas istiqaməti əhatə edir. İnklüziv inkişaf üçün böyük önəm daşıyan sosial məsuliyyətli biznesin inkişafı birinci istiqamətdir. İnnovativ texnologiyaların tətbiqi nəticəsində yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı isə fərdi sektorun digər vacib funksiyasıdır.

İşğaldan azad edilmiş torpaqlarımızda bu kontekstdə aparılan yenidənqurma, bərpa və quruculuq işlərində də Heydər Əliyev Fondu yaxından iştirak edir. Xüsusilə, milli dəyərlərimizin, o cümlədən, dini abidələrin bərpasına öz töhfələrini verir. Məlum olduğu kimi, Birinci vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun rəhbəri Mehriban xanım Əliyeva 2020-ci il dekabrın 8-də fondun işğaldan azad edilən ərazilərdəki mədəni-dini abidələrin, məscidlərin bərpası üzrə layihəyə başladığını bəyan etdi. Mehriban xanımın göstərişi ilə icrasına başlanılan layihəyə yerli mütəxəssislərlə yanaşı, xarici ekspertlər də dəvət olundular. Hazırda bərpa prosesində Avstriya, Böyük Britaniya, Bolqarıstan, İtaliya, Latviya, Rusiya, Türkiyə, Gürcüstan və digər ölkələrdən mütəxəssislər iştirak edirlər.

Layihənin icrası üçün xüsusi işçi qrupu yaradılıb və bərpa olunacaq abidələrin öyrənilməsi məqsədilə ilkin qiymətləndirmə aparılıb. Bərpa işləri dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün abidələri əhatə edir.

Heydər Əliyev Fondu Qarabağda yalnız bərpa layihələri həyata keçirmir. Bölgədə sürətlə aparılan quruculuq işlərinə töhfə vermək məqsədilə yeni dini və mədəniyyət obyektlərinin inşası da nəzərdə tutulur. Həmin layihə əsasında fond artıq bir sıra mədəniyyət abidələrinin bərpasını başa çatdırıb.

Bu ilin avqust ayında Şuşa şəhərində Molla Pənah Vaqifin muzey-məqbərə kompleksinin təmir-bərpa və yenidənqurma işləri yekunlaşıb və istifadəyə verilib. Kompleksdə işlərə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən 2021-ci ilin mart ayından başlanıb və abidə tarixi görkəminə uyğun olaraq bərpa edilib. Ötən müddətdə, həmçinin böyük Azərbaycan şairi Molla Pənah Vaqifin büstü, görkəmli bəstəkar Üzeyir

Hacıbəylinin heykəli fondun dəstəyi ilə Şuşa şəhərində yenidən ucaldılıb.

Ümumiyyətlə, Şuşa şəhərində 150-dən çox tarixi abidə mövcuddur. Prezident İlham Əliyevin Şuşanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi barədə sərəncam imzalaması şəhərin xüsusi əhəmiyyətə malik olduğunu bir daha göstərir. Buna görə də Şuşanın bərpası və yenidən qurulması xüsusi həssaslıqla aparılır [7].

Heydər Əliyev Fondu apardığı bütün bərpa işlərində inklüziv yanaşmadan istifadə edir, bu işlərə xarici mütəxəssisləri cəlb edir. Çünki bərpa olunan abidələr təkcə Azərbaycanın deyil, dünyanın mənəvi sərvətidir.

İndiyə qədər minlərlə abidəyə yenidən "nəfəs" verən Heydər Əliyev Fondu işğaldan azad olunan ərazilərdə dini abidələrin bərpası üçün işləri davam etdirir. Fondun həyata keçirdiyi layihə çərçivəsində yerli və xarici mütəxəssislərin iştirakı ilə bölgədəki ziyarətgahlarımızın bərpası, konservasiyası və yenidən qurulması həyata keçirilir. İşğal illəri ərzində Şuşa şəhərində və Ağdam rayonunda dağıntılara məruz qalmış ibadət yerlərinin bərpası üzrə işlərin bir qismi artıq başa çatdırılmışdır.

Birinci vitse-prezidentin tapşırığına əsasən, Heydər Əliyev Fondu Qarabağ ərazisində ermənilər tərəfindən dağıdılan, Azərbaycan xalqının milli sərvəti olan məscidlərin, dini-mədəni abidələrin bərpası ilə yanaşı, həm də bu bölgədəki mədəni ənənələrimizi də bərpa edir.

32 ildən sonra, 12-13 may 2021-ci ildə Şuşada, Cıdır düzündə fond tərəfindən təşkil olunan "Xarıbülbül" Musiqi Festivalı, Şuşa işğaldan azad edildikdən sonra, avqustun 30-da ilk dəfə Şuşada yenidən təşkil olunan Vaqif Poeziya Günləri, fondun təşəbbüsü ilə Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin notlarından ibarət "Əbədi imzalar" toplusunun, "Qarabağın mədəni irsi" adlı nəşrlər toplusunun hazırlanması Azərbaycan xalqının mənəvi, tarixi, mədəni irsinin dünyada tanıdılmasına, qorunaraq gələcək nəsillərə ötürülməsinə dəyərli töhfədir [7].

Ümumiyyətlə, Heydər Əliyev Fondu bu illər ərzində Azərbaycan həqiqətlərinin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması, Ermənistanın işğalçılıq siyasətinin ifşası, eyni zamanda, ermənilər tərəfindən əzəli torpaqlarından didərgin salınan yüz minlərlə məcburi köçkünümüzün hüquqlarının beynəlxalq müstəvidə qorunması istiqamətində də müstəsna fəaliyyət göstərib. Fond Vətən müharibəsindən sonrakı mərhələdə də Azərbaycanın haqq səsinin dünyaya çatdırılması üçün var qüvvəsi ilə çalışır.

Eyni zamanda, Heydər Əliyev Fondu Qarabağın dirçəldilməsi, məcburi köçkünlərimizin öz doğma yurdlarına tez bir zamanda qayıdışı üçün görülən işlərə də böyük dəstək verir.

Beləliklə, 2004-cü ildə Ümummilli lider Heydər Əliyevin parlaq ideyalarının işığında yaradılan Heydər Əliyev Fondu və onun rəhbəri Mehriban xanım Əliyevanın milli təəssübkeşlik, vətənpərvərlik, diqqət və qayğısının təzahürü kimi ölkəmizin təhsil sisteminin yeniləşdirilməsi üzrə xoşməramlı missiya Azərbaycana gələcək üçün yüksək səviyyəli, intellektual kadrların yetişdirilməsinə, kamil insan potensialının formalaşdırılmasına və respublikamızın davamlı inkişafına xidmət edir.

Fondun fəaliyyəti çoxşaxəlidir – təhsil, səhiyyə, elm və texnologiya, mədəniyyət, ekologiya, idman, sosial problemlər-bütün bu sahələrdə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən müxtəlif proqramlar hazırlanaraq uğurla həyata keçirilir. Ümumiyyətlə, Heydər Əliyev Fondu öz fəaliyyətini müasir zamanın tələbinə cavab verən şəkildə qurmağa – cəmiyyətdə olan, insanları narahat edən problemləri aşkar etməyə, bu problemlərin həlli yolunda lazımi tədbirləri hazırlamağa, həyata keçirməyə və uğurlu nəticələri əldə etməyə çalışır. Bu gün danılmaz həqiqətdir ki, Heydər Əliyev Fondu xüsusilə dünyada Azərbaycanın təbliği, Qarabağ həqiqətlərinin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması, habelə, ölkəmizdə elmin, təhsilin, mədəniyyətin, səhiyyənin inkişafı, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanılması sahəsində gördüyü titanik işlərə, eləcə də milyonlarla insanlara ünvanlanmış xeyriyyəçilik fəaliyyəti ilə ölkənin davamlı xidmət edir, müdrik şəxsiyyət Heydər Əliyev ideyalarının əbədi yaşamasına töhfələr verir.

Həmçinin, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın, təsisatçısı olduğu İDEA hərəkatı davamlı inkişaf məqsədlərinin yerinə yetirilməsi naminə sinergetik yanaşmanın uğurlu nümunəsidir.

Ötən 18 ildə fond Azərbaycanın davamlı inkişafında necə böyük rol oynadığını, qarşıya qoyduğu məqsədlərin əhəmiyyətinə, miqyasına və sanbalına görə ölkəmizdə analoqu olmayan qeyri-dövlət qurumu olduğunu sübuta yetirmişdir və bu baxımdan dövlət-özəl tərəfdaşlığının ən gözəl örnəklərindən biridir. Yerli əhəmiyyətli sosial problemlərin həllinə, insanların yaradıcı potensialının, bilik və bacarıqlarının aşkara çıxarılmasına, qabiliyyətlərini göstərməsinə, inkişaf etdirməsinə yardımçı olmaq Heydər Əliyev Fondunun məqsədləri sırasında ön yerlərdən birini tutur.

Fondun davamlı inkişaf istiqamətlərindən olan təhsilin, səhiyyənin inkişafı və bir çox bu kimi mühüm sahələrdə həyata keçirdiyi layihələr məhz Azərbaycanın davamlı inkişafına, elminə, böyük töhfə, əvəzsiz qayğıdır. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, bu kimi vacib məsələlərin layiqincə həyata keçirilməsi həm də ümummilli lider Heydər Əliyevin başladığı ideyaların davamıdır və bu ideyalar onun adını daşıyan Fondun prezidenti Mehriban xanım tərəfindən uğurla yerinə yetirilir. Mehriban xanımın gördüyü bu işlər həmçinin ölkə Prezidenti İlham Əliyevin Azərbaycanın davamlı inkişafı istiqamətində reallaşdırdığı layihələrə çox ciddi bir təkandır.

Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyeva Vətən müharibəsindən sonra işğaldan azad edilmiş ərazilərdə başlanmış genişmiqyaslı abadlıq və yenidənqurma işlərinin reallaşdırılmasına da layiqli töhfələrini verir. Eyni zamanda işğaldan azad edilmiş ərazilərdə həyata keçiriləcək layihə və tədbirlər barədə ictimaiyyətə müəyyən mesajlar, məlumatlar verir.

Bu gün həm Heydər Əliyev Fondu, həm də "YAŞAT" Fondu tərəfindən şəhid ailələrinin, Qarabağ qazilərinin, eləcə də onların ailə üzvlərinin sosial təminatının gücləndirilməsi ilə bağlı mühüm işlər görülür, sistemli tədbirlər həyata keçirilir. Bütün bunlar deməyə əsas verir ki, sosial cəhətdən həssas əhali qruplarının, o cümlədən əlilliyi olan şəxslərin, şəhid ailələrinin, müharibə əlilləri və veteranlarının, mina qurbanlarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi Prezident İlham Əliyevin apardığı davamlı inkişaf siyasətinin mühüm tərkib hissəsidir. Bu siyasətə əməli dəstək verən Azərbaycanın Birinci vitse-prezidentinin təşəbbüsü ilə gerçəkləşdirilən çoxsaylı layihələr isə cəmiyyətdə yüksək razılıqla qarşılanaraq vətəndaşların dövlətə və onun ali rəhbərliyinə etimadını daha da gücləndirir.

Azərbaycanda tətbiqi müsbət nəticələrə yol açan sinergetik, komplimentar və kompensasion idarəetmə texnologiyaları, onlardan ayrılıqda və kompleks şəklində inklüziv inkişafın idarəedilməsində istifadə ilə bağlı bilik və bacarıqlar formalaşdırılır. Qeyri hökumət təşkilatları, vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri sinergetik texnologiyalarla həyata keçirilən layihələrin önəmli iştirakçılarıdır. Qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyəti cəmiyyəti məlumatlandırmaq, inklüziv inkişafla əlaqədar dəyişikliklərə hazırlamaq, ictimaiyyəti bu prosesin fəal iştirakçısına çevirməkdir. Ölkənin Birinci vitse prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın fəaliyyəti dövlət strukturlarının və vətəndaş cəmiyyətinin ümumi məqsədlər naminə səmərəli fəaliyyətinin parlaq nümunəsidir.

Ümumilikdə, milli prioritetlər əsasında Azərbaycan hökuməti beş mühüm istiqamətdə islahat, layihə və tədbirlər reallaşdırır və bu baxımından, Heydər Əliyev Fondu bütün bu istiqamətlər üzrə geniş miqyasda fəaliyyət aparır. Bu onu deməyə əsas verir ki, Fondun fəaliyyəti müasir Azərbaycanın dövlət idarəçiliyində tətbiq olunan yeni texnologiyaların tərkib hissəsidir.

Görülən işlər, həyata keçirilən layihələr, real nəticələr isə bir daha belə deməyə əsas verir ki, Heydər Əliyevin adını daşıyan Fond Azərbaycanın bu günü və gələcəyi naminə bundan da artıq işlərə hazır və qadirdir. Bu fəaliyyət isə öz növbəsində, bütün respublikanın davamlı inkişafına töhfə verir.

Ədəbiyyat:

1. Abbasov Ə. Heydər Əliyev Fondunun hazırladığı "Azərbaycan" İnternet Portalının təqdimat mərasimi keçirilmişdir: [Rabitə və İnformasiya naziri Əli Abbasovun çıxışı] / Ə.Abbasov // Azərbaycan; Xalq qəzeti. 2005. 23 iyul.
2. Ələkbərov U. K. "Davamlı insan inkişafı və ekoloji sivilizasiyanın əsasları". Bakı, Təhsil, 2013
3. Heydər Əliyev Fondunda Böyük Vətən müharibəsində qələbənin 60 illik yubileyinə həsr olunmuş mərasim keçirilmişdir//Respublika.- 2005.- 8 may. Xalq qəzeti. 2005. 8 may.
4. Heydər Əliyev Fondu: Emblem və loqo müsabiqəsi // Azərbaycan. 2004. 1 iyun. Respublika. 2004. 10 iyun.
5. Heydər Əliyev Fondu / Ön söz: Heydər Əliyev Fondunun prezidenti M.Əliyeva. – B., 2006.
6. Heydər Əliyev Fondu: 2005-2006. – B., 2006.
7. Ələkbərov U. K. "Dinamik davamlı inkişaf əsas prioritetdir // Azərbaycan qəzeti, 14 iyun 2016-cı il
8. Rüstəmli N. Heydər Əliyev Fondu: [Fondun yaranması və fəaliyyəti haqqında] / N.Rüstəmli // Respublika. 2005. 11 dekabr.
9. Ziyafət Həbibova, Məftunə Abdullayeva, "Dəyişikliklərin idarə olunması və dövlət idarəçiliyi", Bakı, 2018
10. Концепция развития «Азербайджан – 2020: взгляд в будущее». Баку: Закон, 29 декабря 2012.
11. Алакбаров У. К. Основы человеческого потенциала. – Баку: Асполиграф, 2016. – с.280.
12. Воссина А.Е., Кустикова М.А. Экологические, экономические и социальные аспекты функционирования отечественных градообразующих предприятий как фактор устойчивого развития территорий // Научный журнал НИу ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент». 2015, N1. C. 18-27.
13. Heydar Aliyev Foundation. (2021). Inclusive Development. Retrieved from Heydar Aliyev Foundation: https://heydar-aliyev-foundation.org/en
14. RİİB. (2021). İnclusive Development. Retrieved from Regional Inkişaf İctimai Birliyi: https://riib.az/
15. Alakbarov U., Lawrence J.E.S. Towards Ecological Civilization: ideas from Azerbaijan. Journal of Human Resource and Sustainability Studies, 2015, 3, 93-100. http://dx.doi.-org/10.4236/jhrss.
16. "Heydər Əliyev Fondu tərəfindən 62 təhsil müəssisəsi istifadəyə verilir" https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18973
17. "Heydər Əliyev Fondu", https://azerbaijan.az/related-information/232
18. V Бакинский международный гуманитарный форум (2016). Секция — устойчивое развитие и экологическая цивилизация. Доклад академика Урхана Алакбарова [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://bakuforum.az/ru/ivustojchivoe-razvitie-iekologicheskaya-tsivilizatsiya-2/?fid=2850.
19. Государственный комитет по статистике Азербайджанской Республики [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.stat.gov.az/index.php?mode=desktop.
20. Фонд Гейдара Алиева [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://heydar-aliyev-foundation.org/ru.

Açar sözlər: *Heydər Əliyev Fondu, Qarabağ, davamlı inkişaf, inklüziv yanaşma, inklüziv inkişaf indeksi*

Jamila Huseynova
Heydar Aliyev Foundation

HEYDAR ALIYEV FOUNDATION AS AN EXAMPLE OF A PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ABSTRACT

The article talks about the preparation and implementation of multifaceted and large-scale projects of the Heydar Aliyev Foundation for sustainable development on a national and international scale, as well as the use of an inclusive approach in the reconstruction carried out in Karabakh. The factors that ensure the growth of the Inclusive Development Index in the Republic of Azerbaijan are considered. The author shows ways to involve the public in inclusive development planning and the importance of technology policy in this process.

Keywords: *Heydar Aliyev Foundation, Karabakh, sustainable development, inclusive approach, inclusive development index*

Джамиля Гусейнова
Сотрудник Фонда Гейдара Алиева

ФОНД ГЕЙДАРА АЛИЕВА КАК ПРИМЕР ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА ВО ИМЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о подготовке и реализации многогранных и масштабных проектах Фонда Гейдара Алиева во имя устойчивого развития в национальном и международном масштабах, а также об использовании инклюзивного подхода в восстановительных работах, проводимых в Карабахе. Рассмотрены факторы, обеспечивающие рост Индекса инклюзивного развития в Азербайджанской Республике. Автор показывает способы вовлечения общественности в инклюзивное планирование развития и важность технологической политики в этом процессе.

Ключевые слова: *Фонд Гейдара Алиева, Карабах, устойчивое развитие, инклюзивный подход, индекс инклюзивного развития*

DAVAMLI İNKİŞAFIN İDARƏ EDİLMƏSİ
SUSTAINABLE DEVELOPMENT MANAGEMENT

UOT 328; 342.5; 351/354; 351

SONA BAYRAMOVA
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının əməkdaşı

AZƏRBAYCANDA İNSAN POTENSİALININ İNKİŞAFI SİYASƏTİNİN PRİORİTET İSTİQAMƏTLƏRİ

"Gələcək inkişafı təbii resurslar yox, bilik müəyyən edəcək. Biz görürük ki, iqtisadi sahədə, sənaye sahəsində, hərbi sahədə texnologiyalar nə qədər inkişaf edir. O texnologiyaların sahibləri bu gün dünyada da söz sahibləridir. Biz Azərbaycanda elmə, təhsilə, texnoloji inkişafa çox böyük əhəmiyyət veririk ki, gənclərimiz, cəmiyyətimiz bilikli olsun və Azərbaycan da texnoloji inkişaf baxımından geridə qalmasın. Maddi-texniki baza möhkəmlənir, təhsilin keyfiyyəti yaxşılaşır. Bu sahəyə investisiyalar qoyulur, insan kapitalına investisiyalar qoyulur." [1].

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bu gün ölkəmizin hərtərəfli inkişafında azərbaycançılıq məfkurəsi ilə yetişən, müasir biliklərə yiyələnmiş, yüksək intellektə malik olan gənclərimizin rolu əvəzsizdir. Peşəkar gənclərimizin bütün sahələrdə – hərbi sahədə, idman, elm-təhsil, tibb, innovasiyalar, dövlət idarəçiliyində mühüm mövqelər tutması ölkəmizin bundan sonrakı inkişafı ilə də bağlı nikbin proqnozlar səsləndirməyə zəmin yaradır. Əsas məsələ isə budur ki, Azərbaycan gəncliyi hər zaman vətənpərvərlik ruhunda yetişib, öz fəaliyyətini milli və dövlətçilik maraqlarımızın təmin olunması istiqamətində qurub. Məlum olduğu kimi, Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1997-ci il fevralın 2-də imzaladığı Fərmana əsasən, fevralın 2-si Azərbaycan Gəncləri Günü elan edilib. Həmin vaxtdan etibarən bu gün MDB məkanında və Şərqi Avropa ölkələri arasında ilk dəfə olaraq Azərbaycanda qeyd edilməyə başlanıb.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 16 aprel tarixli 2090 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "2007- 2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı"nın əsas məqsədi ölkədə rəqabət qabiliyyətli iqtisadi sistemin formalaşdırılması və davamlı inkişafın təmin edilməsi baxımından ölkənin müasir tələblərə cavab verən kadrlara ehtiyacının ödənilməsi, "qara qızılın insan kapitalına çevrilməsi" olmuşdur. Dövlət Proqramının uğurlu icrası cəmiyyət həyatının ən müxtəlif sahələri üçün milli kadrların yetişdirilməsi ilə yanaşı, gənclərin elmə, müasir texnologiyalara və qabaqcıl biliklərə marağını xüsusilə artırmışdır. Proqram çərçivəsində təhsil almış və Azərbaycana qayıdaraq müxtəlif müəssisə və təşkilatlarda çalışmağa başlamış məzunlar ixtisas sahələrinə uyğun əmək fəaliyyəti ilə bərabər, qazandıqları bilik və təcrübəni ölkənin ali təhsil müəssisələrində paylaşaraq akademik fəaliyyətlə də məşğuldurlar. Proqram çərçivəsində ümumilikdə 3558 nəfər Azərbaycan vətəndaşı dünyanın 32 ölkəsinin 350-dən çox ən nüfuzlu ali

təhsil müəssisəsində təhsil almaq hüququ qazanmış, yüzlərlə gənc Harvard Universiteti, Yel Universiteti, Oksford Universiteti, Bristol Universiteti, Sorbonna Universiteti, Kioto Universiteti, Toronto Universiteti, Heydelberq Universiteti, Bilkənd Universiteti, Rusiya Federasiyası Xarici İşlər Nazirliyinin Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu kimi nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində ölkəmiz üçün əhəmiyyət daşıyan sahələrdə təhsil almış və ya almaqdadırlar. Həmin gənclər hazırda dünyanın aparıcı təşkilat və şirkətlərində (BMT, NASA, "Microsoft", "Google", "Bloomberg", "Samsung", "LG" və s.) təcrübə keçməyə dəvət edilmişlər. Onlar yaşadıqları ölkələrin ictimai-mədəni həyatında yaxından iştirak etməklə, Azərbaycan tarixinin, mədəniyyətinin, incəsənətinin təbliğində və diaspor işində xüsusi fəallıq göstərirlər. Həmin gənclərin Amerika Birləşmiş Ştatları (ABŞ), Almaniya, Avstraliya, Böyük Britaniya, Fransa, Koreya Respublikası və Yaponiya kimi ölkələrdə azərbaycançılıq məfkurəsi və milli dəyərlər ətrafında təşkilatlanması ölkəmizin maraqlarının həmin ölkələrdə qorunmasına xidmət edir. "2007-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikası gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı"nın uğurlu icrası nəticəsində əldə olunan təcrübə və nailiyyətlərdən faydalanaraq, müasir kompetensiyalara malik insan resurslarına olan ehtiyacın Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrində hazırlanması yolu ilə Azərbaycanda insan kapitalının dayanıqlı inkişafının təmin edilməsi, eləcə də Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına aparıcı ölkələrin ali təhsil standartları çərçivəsində keyfiyyətli təhsil almaq imkanının yaradılması məqsədilə "2019-2023-cü illər üçün Azərbaycan Respublikasında ali təhsil sisteminin beynəlxalq rəqabətliliyinin artırılması üzrə Dövlət Proqramı" hazırlanmışdır. Proqramın əsas hədəfi ən qabaqcıl elmi nailiyyətlərdən, innovativ təlim-tədris texnologiyalarından yararlanaraq, ölkəmizdə yeni nəsil mütəxəssislərin yetişdirilməsi, Azərbaycan ali təhsil sisteminin məzmun və keyfiyyət göstəricilərinin beynəlxalq ikili diplom proqramları ilə müasirləşdirilməsidir. Ali təhsil müəssisələrinin inkişafına dəstək verilməsi məqsədilə beynəlxalq təcrübənin öyrənilərək tətbiq edilməsi vacib prioritetlərdəndir. ABŞ, Almaniya, Avstraliya, Böyük Britaniya, Fransa və Yaponiya kimi ölkələrdə, xüsusilə ötən əsrin sonlarından etibarən aktuallaşmış transmilli təhsil modelinin Azərbaycan Respublikasında tətbiqi uğurlu nəticənin əldə olunmasına şərait yaratmalıdır. Bu baxımdan beynəlxalq ikili diplom proqramlarının ölkəmizdə tətbiqinin təmin olunması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bununla əlaqədar, ölkənin inkişaf prioritetlərinə uyğun ixtisaslar üzrə ali məktəblərimizdə tədrisin dünyanın qabaqcıl ali təhsil müəssisələrinin tədris proqramlarına uyğun olaraq təşkili təmin edilməlidir. Beynəlxalq ikili diplom proqramları yolu ilə əcnəbi professor-müəllim heyətinin Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrində əmək fəaliyyətinə cəlb olunması müasir tədris texnologiyalarının daha sürətli yayılmasına şərait yaratmaqla yanaşı, təhsillərini Azərbaycan Respublikasında davam etdirən gənclərimizə də yeni imkanlar açmalıdır. Belə ki, əcnəbi mütəxəssislərin yerli təhsilverənlərlə birgə davamlı fəaliyyətinin qurulması onların ölkəni tərk etdikdən sonra belə təhsil sisteminə töhfə vermələrini təmin etməli, nəticədə ali təhsil müəssisələrinin müasir elmi-tədqiqat və innovasiya mərkəzlərinə çevrilməsi prosesi sürətlənməli və onların dünya reytinqində irəliləməsi təmin olunmalıdır. Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin dünya miqyasında nüfuzu artdıqca, gələcəkdə onların müstəqil şəkildə əcnəbi tələbə və professor-müəllim heyətini cəlb etməsi imkanları genişlənməli, beynəlxalq reytinq cədvəllərində irəliləməli, ölkənin sürətli inkişaf tempinə uyğun mütəxəssis hazırlığı mümkün olmalıdır. Bununla yanaşı, xaricdə dövlət hesabına təhsil sahəsində əldə edilmiş təcrübə əsasında yerli ali təhsil müəssisələrinin akademik potensialının gücləndirilməsi məqsədilə doktorantura səviyyəsi üzrə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının seçiminin təkmilləşdirilməsi, onların işəgötürənlərlə birbaşa əlaqələndiril-

məsi və təhsil nailiyyətlərinin monitorinqi sisteminin yaradılması tələb olunur. Bu istiqamətdə işəgötürənlərin, eləcə də elm və ali təhsil sahəsinin tələblərinin müəyyən edilməsi və müvafiq sahələrdə iş təcrübəsinə malik mütəxəssislərin ixtisaslarının artırılmasına dəstəyin göstərilməsi ilə qısa müddətdə müxtəlif sahələr üzrə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil və elm müəssisələri üçün peşəkar mütəxəssislər yetişdirilməlidir. Eyni zamanda, Proqram müştərək maliyyələşmə prinsipi əsasında mütəxəssislərin hazırlanmasında işəgötürənlərin iştirakı ilə nüfuzlu xarici ali təhsil müəssisələrində doktorantura səviyyəsi üzrə təhsil almaq arzusunda olanlar üçün imkanların genişləndirilməsinə xidmət etməlidir. Doktorantura səviyyəsi üzrə kadr hazırlığının aparılacağı xarici ali təhsil müəssisələrinin dar ixtisaslaşmalar üzrə dünya reytinqlərinin nəzərə alınması müxtəlif sahələrdə yüksəkixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanmasının səmərəliliyini artırmalıdır. Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin beynəlxalq təhsil sisteminə inteqrasiyası, qeyd olunan əsas məqsədlərin yerinə yetirilməsi beynəlxalq səviyyəli mütəxəssis və tədqiqatçıların yetişdirilməsində irəliləyişi təmin etməlidir.

"2015-2025-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyası" da bu baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Prezident İlham Əliyevin 2019-cu il iyulun 26-da imzaladığı Sərəncamla intellektual səviyyəsi və idarəçilik bacarıqları yüksək olan perspektiv rəhbər şəxslərin müəyyənləşdirilməsini, dəstəklənməsini və ölkədə kadr ehtiyatı bankının yaradılmasını təmin etmək məqsədilə təsis olunan "Yüksəliş" müsabiqəsi də ölkə həyatı üçün önəmli olacaq idarəçiləri seçir. Təsadüfi deyil ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə həyata keçirilən layihələrdə, eləcə də ölkəmizin digər bölgələrində müxtəlif proqramların reallaşdırılmasında "Yüksəliş" müsabiqəsinin qaliblərinin potensialından istifadə edilməsi nəzərdə tutulur. Eyni zamanda Heydər Əliyev Fondu da gənclərimizə dəstək istiqamətində böyük layihələr həyata keçirir.

Təbii ki, Azərbaycan gənclərinin fəaliyyəti yalnız ölkə daxilindəki proseslərlə məhdudlaşmır. Xarici ölkələrdə təhsil alan, müxtəlif beynəlxalq təşkilatlarda çalışan gənc azərbaycanlı mütəxəssislərimiz həm də Azərbaycan diasporunun fəaliyyətində yaxından iştirak edirlər və bu fəallıq daha da artırılmalıdır. Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi uğurlu siyasət nəticəsində Azərbaycan gəncliyinin inkişafı ilə bağlı fundamental və məqsədyönlü dövlət proqramları reallaşdırılır. Bu proqramlar birbaşa Azərbaycan gəncliyinin hərəkat olaraq təkmilləşməsinə, ictimai-siyasi proseslərdə fəallığına xidmət edir. Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyeva hər zaman qeyd edir ki, peşəkar insan ehtiyatı hər bir ölkənin sərvəti hesab olunur. Yəni "qara qızıl"ın insan kapitalına çevrilməsi olduqca vacibdir. Mən pandemiyanın yaratdığı böhran vəziyyətində gənclərimizin fədakarlığını xüsusi qeyd etmək istəyirəm. COVİD-19 pandemiyasının yaratdığı reallıqlar fonunda ölkəmizdə fəaliyyət göstərən könüllü təşkilatları və hərəkatları tərəfindən yaradılmış Azərbaycan Könüllülərinin Əlaqələndirmə Mərkəzinin (AKƏM) fəaliyyəti əsl nümunə idi. Xüsusilə "Böyüklərimizi qoruyaq!" devizi altında keçirilən aksiya çərçivəsində paytaxt və regionlarda könüllülər minlərlə tənha ahılların, aztəminatlı ailələrin, şəhid ailələrinin, fiziki məhdudiyyəti olan şəxslərin evlərinə baş çəkir, onlara müxtəlif ərzaq və gündəlik tələbat məhsullarından ibarət bağlamaların çatdırılmasında birbaşa iştirak edirdilər. Ümumilikdə, ölkəmizin 28 şəhər və rayonunda minə yaxın könüllü fəaliyyətə cəlb olunaraq həssas kateqoriyadan olan 6254 ailəyə dəstək göstərdilər. Bu, bir daha təsdiqləyir ki, hər bir ölkədə gənclər cəmiyyətin əsas hərəkətverici qüvvəsi, gənclər siyasəti isə dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən biridir və bu siyasətin əsas prioritetləri ilk növbədə gənclərin ictimai fəallığını, onların cəmiyyətin və dövlətin həyatında yaxından iştirakını təmin etməkdir.

Ölkədə inklüziv və dayanıqlı sosial siyasətin həyata keçirilməsi, bu aspektdə məşğulluq sahəsində dövlət siyasətinin günün tələblərinə uyğun şəkildə qurulmasını da zəruri etmişdir. Bu mənada Prezident İlham Əliyevin 9 avqust

2018-ci il tarixli "Əhalinin məşğulluğu, əmək, sosial müdafiə və təminat sahələrində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" Fərmanın [2] xüsusi əhəmiyyəti vardır. Fərmana əsasən yaradılan DOST Agentliyi və mərkəzləri ölkəmizdə məşğulluq, əmək, sosial müdafiə və təminat sahələrində idarəçilik və əhaliyə xidmətlər sisteminin innovativ əsaslar üzərində inkişafına, tam keyfiyyətli mərhələyə daxil edilməsinə hesablanıb.

"DOST" mərkəzləri əmək, məşğulluq, sosial təminat, ünvanlı dövlət sosial yardımı, əlillik, pensiya, sosial sığorta və digər aidiyyəti sahələrdə xidmətlərin "bir pəncərə" prinsipi üzrə təkmil və sistemli, sadələşdirilmiş, eyni zamanda, bir-biri ilə əlaqələndirilmiş şəkildə, tam şəffaf, operativ və vətəndaşlarla açıq iş şəraitində əhaliyə təqdim etməyə imkan verir. "DOST" mərkəzinə müraciət edən vətəndaşın hansı sosial təminat növü ilə təmin edilmək hüququnun olub-olmadığı elektron məlumat bazalarında onunla bağlı məlumatların operativ araşdırılması nəticəsində dərhal müəyyənləşir. Belə bir hüquq yarandığı halda vətəndaş elə mərkəzdəcə aidiyyəti sənədləri təqdim etməklə təyinat aparılır və müvəkkil banka onun üçün ödəniş kartı sifariş olunur. Yaxud işsiz və işaxtaran şəxsə mərkəzdə onun üçün bütün mümkün məşğulluq xidmətləri təqdim ediləcək və seçiminə uyğun təminat həyata keçiriləcək. Həmçinin reabilitasiya, sosial sığorta münasibətləri, sosial xidmətə cəlbolunma və digər sahələr üzrə belə xidmətlər göstərilir [18].

Ən önəmli məqamlardan biri, 2020-ci ildə ölkəmizin işğal altındakı torpaqlarının azad edilməsi və ərazi bütövlüyünün bərpası olmuşdur. Şübhəsiz ki, bu tarixi Zəfərdən sonra Azərbaycan keyfiyyətcə yeni strateji mərhələyə daxil olmuşdur. Müzəffər Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə rəşadətli Ordumuzun əldə etdiyi Zəfərlə tarixi ədalət bərpa olunub, torpaqlarımız işğaldan azad edilib, nəticədə ölkəmizin inklüziv və dayanıqlı inkişafı üçün yeni reallıq və imkanlar yaranıb. Vətən müharibəsindən dərhal sonra işğaldan azad edilmiş ərazilərimizin bərpası prosesinə başlanılıb.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərin potensialı və coğrafi şəraiti nəzərə alınaraq, Kəlbəcər rayonu hasilat və turizm sənayesi, Ağdam rayonu emal sənayesi, Şuşa rayonu mədəniyyət və turizm sənayesi, Zəngilan və Cəbrayıl rayonu ticarət-logistika xidməti, Qubadlı, Laçın, Füzuli və Xocavənd rayonları isə kənd təsərrüfatı və turizm sahəsi üzrə yeni iqtisadi mərkəzlər kimi qiymətləndirilə bilər.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı ilə "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" təsdiq edilmişdir. Milli prioritetlərin icrasının təmin edilməsi məqsədilə "2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası" təsdiq olunmuşdur. Strategiyada 4-cü Milli prioritetin "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdış" Dövlət Proqramı" çərçivəsində icrası nəzərdə tutulmuşdur.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi canlanmanın sürətləndirilməsi və investisiya cəlbediciliyinin artırılması, müasir və effektiv istehsal, ticarət və xidmət infrastrukturunun yaradılması, innovativ texnologiyaların tətbiqi, sənaye potensialının reallaşdırılması, optimal güzəştlərin və stimullaşdırıcı mexanizmlərin hazırlanması və sahibkarlıq mühitinin yaxşılaşdırılması üçün əlverişli şərait yaradılması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 10 dekabr tarixli "İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında" Sərəncamı təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2021-ci il 3 may tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində "yaşıl enerji" zonasının yaradılması istiqamətində tədbirlərə başlanılmışdır. Sərəncamın icrasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 21 iyun 2022-ci il 22 iyun tarixli Sərəncamı ilə aşağıdakı prioritet istiqamətləri özündə ehtiva edən "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində 2022-2026-cı illərdə "yaşıl enerji" zonasının yaradılması üzrə Tədbirlər Planı" təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müəyyən etdiyi inzibati ərazi vahidində və ya onun hissələrində müəyyən edilmiş hədəflərə uyğun olaraq inkişafı təmin etmək, ərazinin perspektiv inkişafı ilə bağlı hədəflərə nail olunması məqsədilə dövlət orqanlarının (qurumlarının), onların yerli bölmələrinin fəaliyyətini əlaqələndirmək, ərazidə mülkiyyətin mühafizəsini, dövlət əmlakından səmərəli istifadəni, habelə sahibkarlıq, şəhərsalma, tikinti və digər sahələrdə fəaliyyətin həyata keçirilməsini təşkil etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 4 fevral tarixli Fərmanı ilə "Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəlikləri haqqında Əsasnamə" təsdiq olunmuşdur. Hazırda Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla), Şuşa rayonunda və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan Zəngilan rayonunda Azərbaycan Respublikasının xüsusi nümayəndəlikləri fəaliyyət göstərir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə dayanıqlı məskunlaşma üçün müasir və layiqli həyatın təmin edilməsi, bütün sahələrdə quruculuq-bərpa və abadlıq işlərinin aparılması, habelə təhlükəsiz yaşayışın, səmərəli fəaliyyətin və rifahın davamlı artmasının dəstəklənməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2021-ci il 4 yanvar tarixli Fərmanı ilə "Qarabağ Dirçəliş Fondu" publik hüquqi şəxsi yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 10 dekabr tarixli "İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında" Sərəncamı təsdiq edilmişdir [8]:

- İqtisadi resursların və əmək resurslarının səmərəli idarə olunması, onların emal sənayesinin və xidmət infrastrukturunun yaradılmasına yönəldilməsi məqsədilə vergi, sosial siğorta və digər güzəştlərin tətbiqi;
- Özəl təşəbbüslərin stimullaşdırılması, investisiyaların təşviqi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, həmin ərazilərdə istehsal fəaliyyəti ilə məşğul olan sahibkarlar üçün xammal və materialların idxalı ilə bağlı gömrük və vergi güzəştlərinin müəyyən edilməsi;
- Sahibkarların maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının genişləndirilməsi və bu istiqamətdə zəruri dövlət dəstəyinin gücləndirilməsi;
- İstehsal fəaliyyəti ilə məşğul olan sahibkarlara kommunal xidmətlər (elektrik enerjisi, təbii qaz və su istehlakı) üzrə güzəştlərin müəyyən edilməsi;
- Ekoloji təmiz texnologiyaları tətbiq edən, "yaşıl artım" yaradan və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə edən investorların dəstəklənməsi;
- Müasir bilik və bacarıqlara malik mütəxəssislərin işğaldan azad edilmiş ərazilərə cəlb edilməsi, habelə əmək miqrasiyası kvotasının müəyyən edilməsi və iş icazələrinin verilməsi prosedurunun təkmilləşdirilməsi;
- İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə yaşayış massivlərinin inşası ilə bağlı dövlət-özəl sektor tərəfdaşlığının inkişafına dair daxil olan təkliflərin dəstəklənməsi.

İşğaldan azad olunmuş Ağdam rayonunun əlverişli coğrafi mövqeyi, sosial-iqtisadi inkişaf imkanları, yük axınlarının gələcək təmərküzləşməsi və digər mühüm logistika potensialının mövcudluğu nəzərə alınaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2021-ci il 28 may tarixli Fərmanı ilə Ağdam Sənaye Parkı yaradılmışdır.

Cəbrayıl rayonunda logistika mərkəzinin, müxtəlif xidmət və innovativ sənaye sahələrinin, o cümlədən tikinti materialları istehsalı müəssisələrinin yaradılması imkanları nəzərə alınaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2021-ci il 4 oktyabr tarixli Fərmanı ilə "Araz Vadisi İqtisadi Zonası" Sənaye Parkı yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Qaşqaçay, Elbəydaş və Ağduzdağ filiz yataqlarının öyrənilməsi, tədqiqi, kəşfiyyatı, işlənməsi və istisması ilə bağlı işlərin təşkili məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 29 may tarixli Sərəncamı ilə Qaşqaçay filiz

yatağı "Eti Bakır A.Ş." şirkətinə, Elbəydaş və Ağduzdağ filiz yataqları "Artvin Maden A.Ş." şirkətinə öyrənilmə, tədqiq, kəşfiyyat, işlənmə və istismar məqsədləri üçün 30 il müddətinə müqavilə əsasında istifadəyə verilmişdir.

Regionun zəruri infrastruktur üçün tələb olunan tikinti materiallarının təchizatı məqsədilə Ağdam rayonunda yerləşən "Şahbulaq" əhəng daşı yatağının dövlət-özəl tərəfdaşlığı çərçivəsində istifadəyə verilməsi üzrə müvafiq tədbirlər həyata keçirilir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə, xüsusilə Kəlbəcər və Laçın rayonlarında yerləşən su elektrik stansiyaların bərpası və yenidən qurulması istiqamətində aidiyyəti dövlət qurumları tərəfindən müvafiq tədbirlər görülür. Su elektrik stansiyasının bərpası və istismarı üçün İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən özəl investisiyaların cəlb edilməsi üçün potensial investorların seçiminə dair müsabiqə elan edilib.

Yaşıl Enerji Zonasının yaradılması çərçivəsində işğaldan azad edilmiş ərazilərdə Enerji təchizatı infrastrukturunun qurulması, bərpa olunan enerji mənbələri hesabına elektrik enerjisinin istehsalı, enerji səmərəliliyinin təmin edilməsi, yaşıl texnologiyaların tətbiqi, bu sahədə dövlət-özəl sektor tərəfdaşlığının təşviqi kimi tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur.

Qubadlı, Zəngilan, Cəbrayıl və Füzuli rayonlarında günəş enerjisi layihələrinin icrası üçün texniki potensial mövcuddur və Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi ilə bp şirkəti arasında Zəngilan/ Cəbrayıl zonasında günəş elektrik stansiyasının tikintisi layihəsinin qiymətləndirilməsi və həyata keçirilməsi fəaliyyəti üzrə İcra Müqaviləsi imzalanmışdır.

Laçın və Kəlbəcərin dağlıq ərazilərində külək enerjisinin texniki potensialının olması müəyyən edilmişdir. Bununla bağlı həmin ərazilərdə külək elektrik stansiyası layihəsinin reallaşdırılması planlaşdırılır.

Tərtərçay, Həkəri çayı və bu çayların qollarında hidroenerji potensialı mövcuddur. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə yerləşən su elektrik stansiyaların bərpası və yenidən qurulması çərçivəsində müvafiq tədbirlər həyata keçirilməkdədir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərin yenidən qurulması, bərpası, dayanıqlı inkişafının və əhalinin yüksək səviyyəli həyat səviyyəsinin təmin olunması üçün zəruri infrastrukturun yaradılması çərçivəsində hava limanlarının, avtomobil və dəmir yollarının tikintisi işləri davam etdirilir, müxtəlif yaşayış məntəqələri arasında, eləcə də bu məntəqələri ölkənin digər şəhər və rayonları ilə birləşdirən nəqliyyat infrastrukturu formalaşdırılır.

Əhalinin qayıdışı ilə əlaqədar çoxmənzilli binaların və fərdi yaşayış evlərinin tikintisinin təşkili, bu qaydada tikilmiş çoxmənzilli binaların idarə edilməsi, habelə müvafiq ərazidə abadlaşdırma, yaşıllaşdırma və mənzil-kommunal təsərrüfatı sahələrində fəaliyyəti təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Fərmanları ilə "Qarabağ İqtisadi Rayonunda Bərpa, Tikinti və İdarəetmə Xidməti" və "Şərqi Zəngəzur İqtisadi Rayonunda 1 saylı Bərpa, Tikinti və İdarəetmə Xidməti" publik hüquqi şəxsləri yaradılmışdır.

Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan və Şuşa şəhərlərində çoxmənzilli yaşayış komplekslərinin, Ağdam rayonunun Xıdırlı, Kəngərli və Sarıcalı, Füzuli rayonun Dövlətyarlı yaşayış məntəqələrinin təməli qoyulmuşdur. Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində tikinti işləri davam etdirilir, ötən dövr ərzində kəndə bir qrup sakin köçürülmüşdür.

Ümumiyyətlə, son illər ərzində ölkə qarşısında duran əsas strateji vəzifələrdən biri sosial-iqtisadi həyatın daha da modernləşdirilməsi və qabaqcıl beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılması yolu ilə davamlı iqtisadi inkişafın təmin edilməsi, həmçinin əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi və inklüziv cəmiyyətin formalaşması olmuşdur. Bunun üçün Azərbaycan iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasının sürətləndirilməsi ilə yanaşı, ölkədə insan potensialının inkişafı, şəxsin müasir bilik və bacarıqlara yiyələnməsinin təmin edilməsi prioritet istiqamət kimi diqqətdə saxlanılıb. İnsan potensialının inkişafı iqtisadiyyatın qlobal sistemə uğurlu inteqrasiyası və ölkənin beynəlxalq rəqabətdən

daha səmərəli faydalanması prosesində ən mühüm şərtlərdən olaraq respublikanın təhsil sisteminin başlıca vəzifəsini təşkil etmişdir.

Azərbaycanda davamlı inkişafın təmin olunmasında həyata keçirilən sosial-iqtisadi siyasət, o cümlədən bu siyasətin prioritet istiqamətlərindən olan insan potensialının inkişafı və Azərbaycanda inklüziv cəmiyyətin formalaşması naminə böyük əhəmiyyətə malikdir. İnnovasiya fəaliyyəti istehsal və idarəetmə sahələrində əmək məhsuldarlığının və rəqabətqabiliyyətliliyin yüksəldilməsi, insan kapitalının inkişafında fasiləsizliyin təmin edilməsi üçün əsas hərəkətverici qüvvədir. Azərbaycanda innovasiyanın təşviqini stimullaşdıracaq fəaliyyət planları və dövlət proqramları hazırlanarkən bu fəaliyyətin əhəmiyyəti nəzərə alınır. İnnovasiya fəaliyyətini stimullaşdırmaq üçün ölkə elmi araşdırma və təkmilləşdirmələrə yüksək texnologiyalı məhsulların istehsalına görə mükafatlar və kreditlər vermək yolu ilə geniş diapazonlu bilik şəbəkəsi yaratmaq sahəsində bir çox imkanlara malikdir. Bu müddəaların ardıcıl, mərhələli və davamlı şəkildə icrasının diqqət mərkəzində saxlanılması uyğun və optimal nəticələrin əldə olunması üçün vacibdir.

Azərbaycanda həyata keçirilən iqtisadi siyasətin və islahatların davamlılığını təmin etmək üçün iqtisadiyyatın mövcud vəziyyətinin dərindən təhlili və yeni iqtisadi inkişaf strategiyasının hazırlanması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 02 fevral tarixli Sərəncamı ilə “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər təsdiq edilmişdir. Növbəti onillikdə ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına dair aşağıdakı beş Milli Prioritet reallaşdırılmalıdır. Onların ikisi dissertasiya işinin əsas tədqiqat mənbəyidir: dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyət və rəqabətli insan kapitalı və müasir innovasiyalar məkanı.

Davamlı inkişafın nəticəsi kimi formalaşan inklüziv cəmiyyət son illərdə dünyanın əsas qlobal prioriteti kimi qəbul edilmişdir. Bu konsepsiya iqtisadi inkişafın ənənəvi modellərini genişləndirir, səhiyyə sahəsində bərabərliyə, insan kapitalına, ətraf mühitin keyfiyyətinə, sosial müdafiəyə və ərzaq təhlükəsizliyinə xüsusi diqqət yetirir. Beynəlxalq standartlara əsasən, inklüziv inkişafın vəziyyətinin qiymətləndirilməsi 12 indikator əsasında keçirilir.

Əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsini təmin etmək üçün insan kapitalının inkişafının stimullaşdırılması məqsədilə nəzərdə tutulan tədbirlər kimi dəstəkləyici sistemin yaradılması, istehsalın və investisiyanın təşviq edilməsi, innovasiya fəaliyyətinə investisiya qoyuluşunun təşviq edilməsi, sektorlar üzrə əmək məhsuldarlığı təşəbbüslərinin reallaşdırılması istiqamətində aparılan islahatları qeyd edə bilərik.

İnsan potensialı əmək məhsuldarlığının artırılmasında, davamlı iqtisadi artımda, istehsal və xidmət sektorlarının rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsində və ölkənin qlobal bazarlara inteqrasiyasında həlledici rol oynayır. Buna nail olmaq üçün təhsilin bütün pillələrində keyfiyyətin yüksəldilməsi, təlimlər vasitəsilə işçilərin bilik və bacarıqlarının inkişaf etdirilməsində fasiləsizliyin təmin edilməsi, ixtisaslı kadr hazırlığının əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılması, şirkətlərin araşdırma və təkmilləşdirmə sahəsinə investisiya qoyuluşunun stimullaşdırılması, mövcud insan kapitalından səmərəli istifadə edilməsi tələb olunur. Bunu əsas tutaraq, Azərbaycanda iqtisadiyyatın transformasiyası istiqamətində həyata keçiriləcək islahatların ayrılmaz tərkib hissəsi kimi, insan kapitalının inkişafında fasiləsizliyin təmin edilməsi, əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi və biliyin iqtisadi inkişafda rolunun artırılması ilə bağlı tədbirlər hərtərəfli dəstəklənəcəkdir.

2030-cu il üçün planlaşdırılmış hədəflər arasında davamlı inkişaf, dayanaqlı iqtisadiyyat və uğurlu sosial siyasətin nəticəsi olan inklüziv cəmiyyətin formalaşması milli prioritet kimi müəyyən edilmişdir. İnklüziv inkişaf dövlət idarəçiliyinin elə bir yoludur ki, bu zaman ölkə hərtərəfli inkişaf edir. Dünya ölkələrində inklüziv inkişafın vəziyyəti və İnklüziv İnkişaf İndeksinin hesablanması

beynəlxalq ekspertlərin tərəfindən ilk dəfə 2018-ci ildə aparılmışdır və Davos Forumunun rəsmi hesabatı kimi təqdim edilmişdir. Azərbaycan Respublikasının inklüziv inkişaf indeksi 4,69 bərabərdir. Dünya ölkələrin arasında Azərbaycan 25-ci yerdədir. İnsan İnkişafı İndeksinə görə isə Azərbaycanın göstəricisi – 0.754-ə bərabərdir.

Müasir dövrdə Respublikanın dinamik sosial-iqtisadi inkişafında və dövlət idarəçiliyi sahəsində yenilikçi idarəetmə təfəkkürünə malik ixtisaslı mütəxəssislərin yetişdirilməsi məsələsi mühüm aktuallıq kəsb edir. “Qara qızıl”ın insan kapitalına çevrilməsi strategiyası uğurlarımızın davamlılığını şərtləndirir. “2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xaricdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı” və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2015-ci il 19 yanvar tarixli 995 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilən “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası” gənclərə öz potensiallarını reallaşdırmaq üçün geniş imkan yaratmışdır.

Prezident İlham Əliyevin 2019-cu il iyulun 26-da imzaladığı Sərəncamla intellektual səviyyəsi və idarəçilik bacarıqları yüksək olan perspektiv rəhbər şəxslərin müəyyənləşdirilməsini, dəstəklənməsini və ölkədə kadr ehtiyatı bankının yaradılmasını təmin etmək məqsədilə təsis olunan “Yüksəliş” müsabiqəsi də ölkənin siyasi həyatı üçün önəmli olacaq gələcəyin dövlət idarəçilərini seçməklə məşğul olur.

Sonda onu qeyd etmək olar ki, Azərbaycan Respublikasında uğurla həyata keçirilməkdə olan sosial siyasət və bu sahədə innovativ və səmərəli idarəetmə tədbirləri ölkədə inklüziv inkişafın təmin edilməsinə gətirib çıxarır. Sosial sahədə inklüziv inkişafı təmin etmək məqsədilə həm normativ, həm də institusional addımlar atılmaqdadır. Həyata keçirilən sosial siyasət cəmiyyətdə insanların bərabər inkişafına, xüsusilə də həssas qrupların cəmiyyətdə bərabər imkanlara sahib olmasına yönəlmişdir. Sosial sfera ilə birbaşa əlaqəli olan inklüziv iqtisadi inkişaf məqsədlərinə nail olunması da uzunmüddətli dövrə hesablanmış iqtisadi strategiyadan asılıdır.

Hazırda Azərbaycanda inklüziv inkişafla bağlı əldə olunmuş uğurlar həyata keçirilmiş məqsədyönlü dövlət siyasətinin bəhrəsidir. Ölkə iqtisadiyyatının bütün sahələrini əhatə edən islahatlar strategiyası, xüsusilə qeyri-neft sektorunun inkişafına yönəlmiş addımlar bu gün öz bəhrəsini verməkdədir. Həmçinin regionların inkişafına verilən dəstək mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bütün bunların nəticəsidir ki, ölkəmiz artıq inklüziv inkişaf istiqamətində xeyli yol qət edə bilmişdir. Bu isə hazırda müxtəlif nüfuzlu beynəlxalq hesabatlarda öz əksini tapır.

Ədəbiyyat:

1. “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019–2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 29 yanvar 2019-cu il.
2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa” dair Milli Prioritetlər.
3. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2021-ci il 20 dekabr tarixli sərəncamı “Sosial müavinətlərin məbləğinin artırılması haqqında”
4. Baxşəliyev R. Strateji Yol Xəritəsi Azərbaycanın davamlı inkişaf modelinə keçid konsepsiyasıdır. – Bakı, 2017.
5. Əhmədov M. Qloballaşma və milli iqtisadiyyatın formalaşması. – Bakı, 2003.
6. Ələkbərov U.K. İnklüziv inkişafın idarəedilməsinin əsasları. Ali məktəblər üçün dərslik, Bakı, 2018.
7. Ələkbərov U.K. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanı uğurlu innovativ tədbirlərlə

yeni zəfərlərə aparır / Azərbaycan qəzeti. – 2021. 4 mart. – 5 s.

8. Ələkbərov U.K. Azərbaycan Respublikasında inklüziv cəmiyyətin formalaşması davamlı inkişafın məqsədi kimi // "İnsan və Biosfer" (MaB UNESCO) Azərbaycan Milli Komitəsinin Əsərləri. – 2021. – buraxılış 16. –s.5-20.
9. Ələkbərov U. Davamlı inkişaf və ekoloji sivilizasiyanın idarə edilməsinin əsasları. – Bakı, 2017.
10. Ələkbərov U. Davamlı insan inkişafının əsasları. – Bakı, 2007. – s.8-10.
11. Əliyev M., Həmidov M. İnsan resurslarının idarəedilməsi. – Bakı, 2002.
12. Hüseynova N.Ş. Dövlət qulluğu və idarəetmə. – Bakı, 2017.
13. Hüseynova N.Ş. Dövlət qulluğu və kadr siyasəti. – Bakı, 2013.
14. Quliyev T.Ə. İnsan resurslarının idarə edilməsi (insan naminə). – Bakı, 2013. – 292s.
15. Quluzadə M.M. İnsan amili: Azərbaycan sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsi. – Bakı, 1994.
16. Muradov Ş. İnsan potensialı: əsas meyillər, reallıqlar, problemlər. – Bakı: – 2004.
17. Nağıyev Ə.T. Sosial iqtisadi inkişafın metodoloji aspektləri. – Bakı, 2002.
18. Rəcəb Rəhimli. Davamlı inkişafın idarə edilməsində sosial müəssisələrin rolu, Elmin İnkişafı Fondu. – B., 2013.
19. Rüstəmli N. Heydər Əliyev Fondu: [Fondun yaranması və fəaliyyəti haqqında] / N.Rüstəmli // Respublika. – 2005. – 11 dekabr.
20. Rzayev Ə.H. Dövlət qulluğu: nəzəriyyə və praktika. – Bakı, 2005.
21. Ziyafət Həbibova. Davamlı inkişafın təmin olunmasında insan kapitalı // Geostrategiya. – №02(32). – mart-aprel. – 2016.
22. Ziyafət Həbibova, Məftunə Abdullayeva. Dəyişikliklərin idarə olunması və dövlət idarəçiliyi. – Bakı, 2018.
23. Alakbarov U.K., Lawrence J.E. Energy sufficiency as an indicator of sustainable development policy: Azerbaijan experience. Journal of Suatainable Development (Canada, ISSN 1913-9063), v. 10, № 3, p. 187-193.
24. Amartya Sen. A Decade of Human Development. Journal of Human Development. Volume 1, No. 1, 2007.
25. Amartya Sen. Development as Freedom. OUP: 1998.
26. Barry W. Poulson. Economic Development: Private and Public Choice. West Publishing Company, 1994.
27. Debraj Ray. Development Economics. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998.
28. Desmond McNeil. Human Development: The Power of the Idea. Journal of Human Development. Volume 8, No. 1, March 2007.
29. Giovanni Andrea Cornia, Richard Jolly & Frances Stewart (eds.) Adjustment with a Human Face. Vol. 1: Protecting the Vulnerable and Promoting Growth. UNICEF, Clarendon Press, Oxford, 1987.
30. Khadija Haq & Richard Ponzio, eds. Pioneering the Human Development Revolution: An Intellectual Biography of Mahbub ul Haq. Oxford University Press, 2008.

Açar sözlər: *insan potensialı, dövlət siyasəti, davamlı inkişaf, inklüziv inkişaf, azad edilmiş ərazilər*

Сона Байрамова
Сотрудник Администрации Президента Азербайджанской Республики

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПОЛИТИКИ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются основные приоритетные направления государственной политики в области развития человеческого потенциала в Азербайджане. В ходе успешной политики, проводимой Президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым, реализуются фундаментальные и целенаправленные государственные программы, связанные с развитием молодежи Азербайджана. Эти программы служат совершенствованию молодежи Азербайджана и их активному участию в общественно-политических процессах. В этом направлении выделяются успешные результаты таких процессов, как повышение потенциальных возможностей и общественно-политической активности молодежи в стране. В аспекте реализации инклюзивной и устойчивой социальной политики в стране подчеркивается необходимость проведения государственной политики в сфере занятости в соответствии с требованиями дня. Деятельность центров DOST, служащих этим целям, показана как наглядный пример солидарности между государством и обществом в Азербайджане. Отражены основные направления необходимых мероприятий по реконструкции, восстановлению, устойчивому развитию и высокому уровню жизни населения освобожденных территорий.

Ключевые слова: *человеческий потенциал, государственная политика, устойчивое развитие, инклюзивное развитие, освобожденные территории*

Sona Bayramova
Administration of the President of the Republic of Azerbaijan

PRIORITY DIRECTIONS OF HUMAN DEVELOPMENT POLICY IN AZERBAIJAN

ABSTRACT

The article analyzes the main priority areas of state policy in the field of human development in Azerbaijan. In the course of the successful policy pursued by the President of Azerbaijan, Ilham Aliyev, fundamental and targeted state programs are being implemented related to the development of the youth of Azerbaijan. These programs serve to improve the youth of Azerbaijan and their active participation in social and political processes. In this direction, the successful results of such processes as increasing the potential opportunities and socio-political activity of young people in the country stand out. In implementing an inclusive and sustainable social policy in the country, the need for a state policy in the field of employment is emphasized in accordance with the day's requirements. The activities of the DOST centers serving these purposes are demonstrated as a clear example of solidarity between the state and society in Azerbaijan. The main directions of the necessary measures for reconstruction, restoration, sustainable development, and a high standard of living for the population of the liberated territories are reflected.

Keywords: *human potential, state policy, sustainable development, inclusive development, territories freed*

F Ə L S Ə F Ə
P H I L O S O P H Y

UOT 321. 01; 340. 11:1

ƏNTİQƏ PAŞAYEVA
AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun
"Heydər Əliyevin siyasi irsi və azərbaycançılıq fəlsəfəsi" şöbəsinin
aparıcı elmi işçisi, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
e-mail: pashayeva.ph@mail.ru

ARİSTOTELİN "NİKOMAXUSUN ƏXLAQI" ƏSƏRİNDƏ TƏBİİ HÜQUQ VƏ ƏXLAQIN NİSBƏTİ

Aristotel etikasının əsas qayəsi – mərkəzi konsepsiyası xoşbəxtlik, müvəffəqiyyətə çatmaq və uğur qazanmaqdır. O, bu əsərində ən üstün keyfiyyətlərin – yaxşılıqların (suprem good) axtarişındadır. Onun əsaslandığı əxlaq elə bir xüsusiyyətdir ki, ancaq insan onu özündə yaratmalı və tətbiq etməlidir; bu keyfiyyətləri başqa vasitələrlə ələ gətirməklə deyil, bunlar insanda olmalıdır. Aristotel bu əsərində ən yüksək dəyərləri axtarır və çalışır ki, bunları insanlara aşılasın. O, xoşbəxt insanı ən fəzilətli insan hesab edir. Aristotelin üstün keyfiyyətlər adlandırdığı fəzilət (virtue) o qədər geniş yayılmış və tədqiqatçılarda təsir qoymuşdur ki, hətta indiki dövrdə də təhlil olunan əxlaq nəzəriyyəsi "fəzilətə əsaslanan əxlaq" (virtue ethics) adı ilə tanınmışdır. Aristotelin nəzərində əxlaq dəqiq elmlərdən hesab olunmur, bu, siyasət elminin bir qoludur; yəni burada məntiqdə və fizikada olan dəqiqlikdən söhbət gedə bilməz, ancaq bu o demək deyil ki, bu elm dəqiqlikdən kənardır, əxlaq elmi bir çox məsələlərin mahiyyətində dəqiqlik dərəcəsini görmək gücünə malikdir. Bu barədə Aristotel yazır: əgər sual etsək ki, yaxşılıq (suprem good) nə deməkdir? Buna belə cavab verilər: hamı qəbul edər ki, bütün yaxşılıqların hədəfi xoşbəştlikdir (happiness) və insanın son hədəfi bu xoşbəxtliyə çatmaqdır. Ancaq soruşsaq ki, xoşbəxtlik özü nə deməkdir? Bu sualın cavabında müxtəlif fikirlər ortaya çıxacaq; bəziləri xoşbəxtliyi şöhrətdə, bəziləri ləzzətdə, digər bir qrup isə sərvətdə olduğunu bildirəcəklər (15, s.2). Aristotelin fikrincə, xoşbəxtlik haqqında bu deyilənlər olduqca süni bir yanaşmadır, çünki şöhrət həmişə mövcud deyil, bir gün aradan gedə bilər, amma yaxşılıq asanlıqla əldən gedə bilməz, yəni onu asanlıqla itirmək mümkün deyil. Əgər istəsək Aristotel fəlsəfəsinə əsasən təbii hüquq və əxlaqın nisbətini təhlil edək, ilk olaraq Aristotelin nəzəri və əməli elmlər arasında qoyduğu fərqə diqqəti yönəltməliyik. Aristotel elmi iki hissəyə ayırır: nəzəri və əməli (theoretical and practical). Nəzəri elmdə əsas məqsəd həqiqəti axtarmaq, əməli elmdə isə məqsəd rəftar və davranışdır. Ümumiyyətlə, Aristotel hüquq və əxlaq arasında olan nisbətə xüsusi diqqət etmişdir. O, hüququn müxtəlif sahələri ilə bağlı, o cümlədən qanunçuluq, mülkiyyət, irs, mal, sərvət, cinayət, cəza, müqavilə və digər mühüm məsələlər barədə fikirlərini bildirmiş və bunların işlənmə mexanizmini arqumentlər əsasında izah etmişdir. Qeyd olunduğu kimi Aristotel təlimlərində hüquqla bağlı olan məsələlərə, o cümlədən hüquq və əxlaq arasında olan nisbətə daha çox diqqət etmişdir, təbii ki, onun əsaslandığı hüquq etik normalarla sıx bağlılığı vardır. Bu məsələlərdə onun fikirləri bəzən Platonun fikirləri ilə uyğun olsa da (xüsusi ilə hüquq və dövlət arasında olan bağlılıqdan bəhs

edərkən), amma bir çox hallarda ciddi fikir ayrılığının şahidi oluruq ki, bu haqda bəhs olunacaq.

Aristotel və "Nikomaxusun əxlaqı". Aristotelin təbii hüquq və əxlaq barədə fikirlərini təhlil etməzdən əvvəl yaxşı olar ki, "Nikomaxusun əxlaqı" (Nicomachean Ethics) əsərinə qısa bir nəzər salaq. Bu əsər on fəsildən (book) ibarət olaraq Aristotelin liseydəki şagirdlərinə dediyi dərslərə əsaslanır. Qeyd olunması vacibdir ki, Aristotelin təlimləri əsasında onun əxlaq barədə üç kitabı əlimizə gəlib çatmışdır ki, bunlardan biri "Nikomaxusun əxlaqı"dır (Ethica Necomachea) ki, o bu əsəri atasının (Nikomachos) adına həsr etmişdir. Bu əsər Aristotelin şagirdlərinə dediyi dərslərin qeydləridir ki, onun şagirdi olan Teofrastos (qədim yun: Θεόφραστος, ing: Theophrastos, doğum tarixi: Eresos 371 m.ə., vəfat tarixi: Afina 287 m.ə.) tərəfindən toplanılmış və nəşr olunmuşdur. Digəri "Eudemosun əxlaqı" (Ethica Eudemia) adlanan kitabdır ki, şagirdi olan Eudemos (qədim yun: Ευδημος, ing: Eudemus of Rhodes, doğum tarixi: Rohdes 370 m.ə., vəfat tarixi: Afina 300 m.ə.) tərəfindən ustadının – Aristotelin mülahizələri əsasında hazırlanmışdır. Üçüncü kitabı "Böyük əxlaq" (Magna Moralia) adı ilə məşhur olan kiçik həcmli (traktat) əsəridir ki, bu da Aristotelin əxlaq barədə mülahizələrinin xülasə şəkilində toplanılmasıdır (3, s. 8-9). Ancaq "Nikomaxusun əxlaqı" əsəri digər iki kitabdan daha əhatəli və mükəmməl olduğu üçün təbii hüquq və əxlaq fəlsəfəsinin tədqiqində bu əsərə daha çox istinad olunur.

"Nikomaxusun əxlaqı" əsərində təbii hüququn əsas müddəaları

Aristotel də Platon kimi xeyir və şər arasında olan şərti ayrılığın əleyhinə olmuşdur; müəyyən bir əməlin yaxşı və pis olması üçün insanların rəyini meyar hesab etmirdi, ancaq buna baxmayaraq Aristotelin təbii hüquq və etik nəzəriyyəsi bəzi hallarda Platonun fikirlərindən tamami ilə fərqlənmişdir. Burada əsas fərq ondan ibarətdir ki, Platon fəlsəfi nəzəriyyəsini ontologiya ilə bağlı olan ideal nəzəriyyə (ideas) ilə əsaslandırırdı, ancaq Aristotel isə bu nəzəriyyəni inkar edərək fəlsəfi – siyasi və etik nəzəriyyəsini dörd amil əsasında möhkəmləndirdi ki, bunlar ibarətdir: maddi (material), forma (formalis), subyekt (agens, subject) və məqsəd (final, cause, ultimate). Bundan əlavə, o, aləmin yaranmasında əsas məqsədə də (final, cause) xüsusi diqqət edirdi (39, p.171). Burda mühüm bir məsələyə də diqqət etmək zəruridir və o, bundan ibarətdir ki, Aristotel varlıqların təbiəti (the nature of existences) barədə işlətdiyi "zat" (entity/essence) kəlməsi dinamikdir, yəni qeyr-sabitdir. Bu mənada ki, bir varlığın iki fərqli zamanda zatən mövcud olması eyni deyil, bunlar fərqlidir (33, p.130-134). Aristotel bütün varlıq aləmini vahid bir canlı varlıqda görürdü və səy göstərirdi ki, bütün varlıqların tam, mükəmməl bir varlıqda (mütləq varlıq) birləşdiyini sübuta yetirsin. Insan mövcud aləmin bir parçası hesab olunur ki, öz zatına əsasən irəli gedir, həmişə kamil, mükəmməl bir dərəcəyə çatmaq üçün hərəkət edir. Aristotel təkcə "Nikomaxusun əxlaqı" əsərində deyil, həm də "Siyasət" (Politics) adlı kitabında da insan təbiətinə dair teleoloji (teleology) nəzəriyyəsini bəyan etmişdir. O, bu barədə yazır: insanların məqsədi xeyrə – yaxşılıqlara nail olmaqdır, məqsədin olması isə bu deməkdir ki, məhz bu məqsədin nəticəsində əməl yerinə yetirilir (25, 3729-4010 p.I. 1-1094 a 2-3). O, dörd mühüm amil (maddi, forma, subyekt və məqsəd) arasında daha çox məqsədi əsas götürərək ən mühüm amillərdən (səbəb) biri hesab etmişdir. Məhz bu amildir ki, insanı öz səadətinə çatmağa şövq edir. Həqiqətən məqsəd (final, cause, ultimate) insanın bütün fəaliyyətini əhatə edərək, onu mükəmməl bir əxlaqa sahib olmağa çatdırır (26, I. 2-1252 b32). Aristotel bu barədə yazır: "insanın könüllü bir hərəkəti zehnində mövcud olan hədəfə əsaslanır ki, bu da yaxşı bir həyata, səadətə çatmaq hədəfidir. Bu hədəf insanın

həm də təbii haqqıdır" (34, p.67). Aristotelin nəzərində etik dəyərləri (əxlaqi fəzilət; ing: moral virtue), xoşbəxt həyatı, təbii haqqları əldə etmək üçün ancaq ağılla hərəkət emək lazımdır, əbədi xoşbəxt həyat ancaq ağıla, müdrikliyə əsaslanır. Burada əxlaqi fəzilət dedikdə bu, nəfsə aid olan bir sifətdir ki, bu sifət insanın seçdiyi, qəsd edəcəyi və görəcəyi hər hansı bir qüvvə (fəaliyyət) ilə sıx bağlılığı vardır. Bu seçilmiş qüvvə gərək həmişə əməli ağılın (experimental intellect or practical reason) nəzarəti altında olsun (27, bII. 6-1107a 1-4); daha aydın desək, insanın istəkləri, tələbləri, ehtiyacları gərək təbii hüququn müddəalarına və əxlaqi dəyərlərə uyğun olsun ki, bunun da nəticəsində insan səadətə və gözəl həyata qovuşsun. Elə bu səbəbdən də Aristotel hüquqa mənsub olan və hüquq vasitəsi ilə yaranan qanunun mövcudluğunda ağılın mühüm olduğunu təkid edirdi. O, bu barədə belə yazır: "qanun elə bir əmrdir ki, əməli ağılın (experimental intellect) vasitəsi ilə yaranır" (həmin mənbə, bX. 9-1180 a 23). Yaxşı olar ki, Aristotel fəlsəfəsinə əsasən ümumi və xüsusi qanunun fərqli cəhətlərinə qısa bir nəzər salaq.

Ümumi və xüsusi qanunun fərqli cəhətləri. Qeyd olunduğu kimi Aristotel qanunun təbii olmasını təkidlə bildirmişdir. Təbii qanunun fərqli cəhətləri "Ritorika" da (yun: Ῥητορική, ing: Rhetoric) belə izah olunur: Ədalətli və ədalətsiz məsələlər iki növ qanunla müəyyən olunur: ümumi və xüsusi qanun. Xüsusi qanun elə bir qanundur ki, insanlar onu öz aralarında yaradırlar, ancaq ümumi qanun yazılmamış qanunlardır ki, təbiətlə bağlıdır. Təbiətdə ədalət və ədalətsizlik haqqında ümumi bir prinsip mövcuddur ki, bütün insanlar öz düşüncəsi əsasında bunlar haqda məlumatları vardır, hətta insanlar bir-birləri ilə əlaqələri olmasa belə yenə bu prinsip mövcuddur (28, b.I.1373b). Burada mühüm bir məsələyə diqqət etmək zəruridir. Aristotel yazılarında Sokrat və Platon kimi təbii qanun adlanan bir termin işlətməmişdir, ancaq ümumi və xüsusi qanunların fərqini izah edərkən məlum olur ki, onun ümumi qanundan məqsədi həmin təbii qanundur. Aristotel israr edir ki, xüsusi qanun həmişə müəyyən bir cəmiyyətlə bağlıdır, sonradan yazılan ya tədqiq olunan bu qanun pozitiv hüquq (positive of law) adlanır. Belə bir qanunu ya insanlar müstəqil olaraq özləri yazırlar, ya da hər bir cəmiyyətin xüsusi adət və ənənələrinə uyğun olaraq yazılır. Ancaq ümumi qanun dediyimiz həmin təbii qanun sabit və yazılmayan qanundur, bu elə bir qanundur ki, bütün bəşəriyyəti öz əhatəsinə almış və bütün insanlar da onun barəsində zatən məlumatlıdırlar. Məhz bu qanun əsasında ədalətli və ədalətsiz məsələlər bir-birindən fərqlənir, ayrılır və bu qanunlara riayət etməklə insanlar səadətə qovuşurlar. Ədalətli qanun (təbii qanun) elə bir qüvvədir ki, bütün yerlərdə eyni gücə malikdir və onun mövcudluğu heç bir iradəyə tabe deyildir (29, ch.V.7, p.23-25).

Təbii hüquq və ədalətin qarşılıqlı əlaqəsi

Aristotel "Nikomaxusun əxlaqı" əsərinin bir çox hissəsini demək olar ki, ədalət mövzusuna həsr etmişdir. Bu əsərin beşinci fəsli demək olar ədalət mövzusuna həsr olunmuşdur. O, bu əsərində daha çox ədalətin mahiyyətindən, hüquq və ədalət arasında olan nisbətdən və qarşılıqlı əlaqədən bəhs etmişdir. Lakin "Siyasət" əsərində diqqəti daha çox ədalətin tətbiqinə və xüsusiyyətlərinə yönəltmişdir. Məhz bu səbəbdəndir ki, "Siyasət" əsərində ədalət və təbii hüquq arasında olan nisbətdən daha az bəhs olunur. O, bu əsərində hüquq elmini, onun dili ilə desək təbii qanunları siyasət elmi kimi təqdim etmişdir. Aristotel Platondan fərqli olaraq ədaləti ümumi formada tərif etmir, o, daha çox ədalətin növlərinə diqqəti yönəldir. O bu barədə yazır: "ədalət elə bir qüvvədir (faculty) ki, insanları ədalətli əməllər etməyə sövq edir, onları düzgün hərəkət, rəftar etməyə vadar edir, həmçinin doğru və düzgün işlərin yerinə yetirlməsinə istiqamətləndirir. Ancaq zülm (injustice) bunun əksinədir; digər təbirlə desək, ədalət elə

bir xüsusiyyətdir (character) ki, bizi dürüst əməllərə hazırlayır və onları yerinə yetirməyə vadar edir, ancaq zülm bizi layiq olmayan işlərə sövq edir" (30, b.V,1, p.71).

Ədalətin növləri, nəzəri və ictimai xüsusiyyətləri. Aristotelə görə ədalətin müxtəlif növləri vardır və o, ədalətin səkkiz növdən ibarət olduğunu bildirir: ümumi və xüsusi, bölgülü və mübadiləli (mübadilə: əvəz etmək, dəyişdirmək, mübadilə etmək), mütləq və nisbi (və ya siyasi), təbii və qanuni. Nəzərə almaq lazımdır ki, burada ümumi və xüsusi ədalətin digər adı külli (universal) və cüzidir (particular). Ümumi və ya külli ədalət (la justice universelle) mütləq düzlük və doğruluq olaraq qanuna riayət etmək, onun şərtlərinin daim tərəfdarı olmaqdır. Xüsusi və ya cüzi ədalət (la justice particuliere) isə bərabərlik deməkdir. Hər bir insan cəmiyyətdə bu bərabərliyə riayət edərək bir-birlərinə qarşı insafla rəftar etməlidirlər. Aristotelin əsərlərini şərh edən bəzi tədqiqatçılar ədalətin bu növünü (xüsusi – cüzi ədalət) səhmlərin tənzimlənməsi və ya əmlak mübadiləsi hesab etmişlər (4, s.156). Xüsusi ədalət özü də iki hissəyə bölünür: bölgülü (la justice distributive) və mübadiləli ədalət (justice la reparative ou redressment):

a) Bölgülü ədalətdən məqsəd budur ki, cəmiyyət üzvlərinə fərq qoymadan bütün imtiyazlar hər bir insanın ləyaqətinə, istedadına və tutduğu dərəcəyə əsasən verilməlidir. Bölgülü ədalətdə əgər insanlar bərabər olmasalar bu halda onların arasında səhmlərin bölgüsü aparıla bilməz. Ədalətli insan odur ki, həm insanların, həm də veriləcək imtiyazların arasında bərabərliyə riayət etsin. Çünki belə bir halda şəxsin ləyaqəti, tutduğu dərəcə, veriləcək imtiyaz, həmçinin əşyanın vəziyyəti nəzərə alınır.

b) Mübadiləli ədalət isə (müamilə) – ticarət məsələlərini əhatə etdiyi üçün burada da bərabərliyə riayət olunmalıdır. Çünki burda əsas ədədlərin bərabərliyi və mütənasibliyidir (6, s.105). Mübadiləli ədalət bəzən islah edən ədalət də adlandırılır; mübadiləli ədalət insanlar arasında olan çatışmazlıqları, düzgün olmayan qərarları islah edir. Burada mülki hüququn qəsb etmək (başqasına mənsub olan haqqı əlindən almaq, mənimsəmək) barədə qərarını misal göstərmək olar. Bu qərara əsasən şəxs başqasının qəsb etdiyi hər hansı bir şeyi sahibinə qaytarmalıdır (11, s.96). Mübadiləli ədalət məhkəməyə aiddir, yəni məhkəmə sisteminə aid olan bir qüvvədir – prosesdir. Burada hakim (qazi) ədalətə söykənərək, cinayətkarın etdiyi hərəkətdən düzgün və ədalətli nəticə çıxararaq cinayətə məruz qalana yardım göstərməlidir. Bu istər inzibati (yəni iki tərəf arasında olan alış, satış, kredit və s.), istərsə də qeyri-iradi işlərdə (oğurluq, təcavüz, zorakılıq və s.) olsun. Mübadiləli ədalət ona görə belə adlanır ki, burada hakimin vəzifəsi ondan ibarətdir ki, hər iki halda (istər inzibati, istərsə də qeyri – iradi işlərdə) ona verilən səlahiyyətə əsasən qərar çıxartsın (10, s.329). Mübadiləli ədalətdə fərdin hansı təbəqədən olması, həmçinin ləyaqəti, tutduğu mövqeyi əsas deyil, burada əsas məsələ ondan ibarətdir ki, ədalətli hakim gərək hər iki tərəf arasında bərabər şəkildə qərar qəbul etsin, yəni qərəzli fikirləri, qərarları kənara qoysun. Ümumiyyətlə, ədalətin yuxarıda sadalanan bütün növlərində bərabərlik, haqlı qərar çıxartmaq mühüm şərtdir; haqlı qərarın çıxarılmasında təbii ki, inzibati hüquq normalarına xüsusi diqqət olmalıdır. İnzibati hüquq normaları dedikdə bu, icra hakimiyyəti sahəsində yaranan, dəyişən və xitam verilən, ictimai münasibətləri nizamlama məqsədilə dövlət tərəfindən müəyyən edilən davranış qaydalarıdır (1, s.55). Bölgülü və mübadiləli ədalətdən bəhs edərkən mühüm bir məsələyə diqqət etmək olduqca zəruridir. Bölgülü ədalət insanların dövlətlə əlaqəsini, yəni fərd və dövlət arasında olan münasibətləri sistemləşdirir ki, bunların ikisi də vahid bir sistemə daxildir, ancaq mübadiləli ədalət insanların bir-birləri ilə əlaqəsini, onların aralarında olan ünsiyyəti tənzimləyir və bu əlaqələri müəyyən, düzgün bir istiqamətə yönəldir; daha aydın desək, bölgülü ədalətdə insanların haqlarına riayət olunur və hər bir fərd tələblərinə uyğun olaraq ədalətdən

bəhrələnir. Halbuki, mübadiləli ədalətdə haqq və haqsız əməllər mülahizə olunur, yəni hər iki tərəf arasında olan mübahisə və münaqişələr aydınlaşdırılır, əsil səbəbkar cəzasını alır. Burada mübadiləli ədalət hər iki tərəf – cinayətkar və cinayətə məruz qalan arasındadır (10, s.320). Diqqət etsək görərik ki, burada çox mühüm bir fərq mövcuddur; mübadiləli ədalət riyaziyyata (ədədə), amma bölgülü ədalət isə həndəsəyə aiddir, yəni burada həm tək, həm də cəm hökm sürür; ədəd fərdə (şəxsə), cəm isə həndəsəyə (topluya) aiddir. Ədalət insan və dövlət arasında əlaqə yaradır və hüququ rəhbər tutaraq iki tərəf (şəxs və dövlət) arasında olan münasibətlərə riayət olunmasını tələb edir. Ədalətin mütləq növünə gəldikdə isə, Aristotel ədalətin bu növünü tərif etməmişdir, amma onun mülahizələrindən belə nəticəyə gəlmək olar ki, onun nəzərində mütləq ədalət ictimai – siyasi sistemin xüsusi bir növünə aid deyil, bəlkə mütləq ədalətə riayət etmək bütün insanlar – bəşəriyyət üçün vacibdir; daha aydın desək, yəni insanların bir-birləri ilə əlaqələri təkcə xüsusi bir cəmiyyət üzvləri arasında olmamalıdır, bəlkə burada bütün insan kütlələri hakim və islahedici qüvvəyə sahib olmalıdırlar. Ancaq nisbi ədalət isə, Aristotel bəzən nisbi ədaləti siyasi ədalət də adlandırır, çünki onun nəzərində siyasi ədalət ancaq müəyyən siyasi sistemlə bağlı olan xüsusi cəmiyyət üzvlərinə aiddir. Təbii ədalətin əsas ayinlərinə gəldikdə isə onun mənşəyi təbii (natural) və fitridir (instinctive). Bizi əhatə edən hər nə varsa – gecə və gündüz, odun yanması, ayın, günəşin çıxması, baş verən təbii hadisələr və s. bunlar çox aydın və görünən olduğu üçün insanın bunlar haqqında düşünməyə ehtiyacı yoxdur, yəni bunlar bizə tam aydın olduğu üçün bunları dərk etməkdə ağıla ehtiyac duyulmur. Ancaq qanuni ədalət dedikdə isə ədalətin bu növü məhz qanunun hökmü ilə yaranır və icra olunur, yəni burada ağıl mühüm şərtdir (11, s.196). Buna misal olaraq demək olar ki, cərimələrin məbləği və həbslərin müddəti qanunun çıxartdığı hökmə əsasən müəyyən olunur.

Sofistlərin ədalət barədə mülahizələrinə Aristotelin cavabı. Sofistlər (ing: Sophist) ədalət anlayışı barədə bəzən ziddiyyətli, bəzən fərqli arqumentlər irəli sürürdülər, ancaq Aristotel bunlara məntiq əsasında cavab verirdi. Onların fikrincə, təbiətdə ədalətin mövcudluğundan söhbət gedə bilməz, yəni təbiətdə ədalət yoxdur, çünki təbiət eyni ilə bir-birinə oxşayan və həmahəngdir, halbuki, ədalət zati olaraq nisbi və dəyişən bir məfhumdur. Aristotel onların bu fikirlərinə cavab vermişdir: "hüquqla bağlı qanunlar və sistemləşmiş məhkəmə qərarları təbii ki, təbiətdə mövcud deyil, bəlkə bunlar insanların iradəsinə bağlıdır və bütün məkanlarda da eyni formada deyildir. Səbəbi odur ki, hökumət sistemi hər yerdə eyni olmadığı üçün hökumətlər arasında digər bir hökumət mövcuddur ki, onların ən üstünü hesab olunur. Məhz bu səbəbdən də qanuni ədalət təbii ədalətlə (başlanğıc, ibtidai) fərqli xarakter daşıyır" (4, s.58,157). Aristotel Sofistlərin qarşısında bəşəri qanunu müdafiə etmişdir. Onun nəzərində təbiət anlayışı mükəmməl bir məfhum və potensial qüvvəyə malik olaraq hər bir şeydə mövcuddur. İnsan təbii olaraq ağıllı, əxlaqlı və mədəni bir varlıqdır. Təbii ki, insana aid olan haqlar da bu xüsusiyyətlərin fəaliyyət səviyyəsinə əsasən dəyərləndirilməlidir. Məlum olur ki, Aristotel ədaləti bərabər insanlarla bərabər münasibət, həmçinin bərabər olmayan insanlarla qeyri-bərabər münasibət kimi tərif edir. Aristotelin belə nəticəyə gəlməsinin səbəbi budur ki, onun nəzərində bəzi insanlar zatən qul və kölə xüsusiyyətlərinə sahibdirlər, belə insanlarla alicənab insanlar kimi rəftar etmək olmaz; belə xislətli insanlara bərabər deyil, qeyri-bərabər münasibət olmalıdır, çünki onların təbiəti alicənab münasibət deyil, məhz kölə münasibət tələb edir. Burada qeyri bərabər münasibət dedikdə ədalətə uyğun olan münasibət nəzərdə tutulur, yəni hər iki təbəqə (alicənab və kölə) layiq olduğu ədalətli münasibətə sahib olmalıdır. Aristotel təkid edir ki, bütün hallarda ədalətə riayət olmalıdır, ancaq bəzi insanların malik olduqları təbii xüsusiyyətlər nəzərə alı-

naraq həmin xüsusiyyətlərə uyğun münasibət göstərilməlidir.

Platondan fərqli olaraq Aristotelin ədalət barədə fərqli düşüncələri. Platon və Aristotelin ədalət barədə fikirlərini təhlil etdikcə Aristotelin fərqli düşüncələrinin şahidi oluruq, yəni Platondan fərqli olaraq Aristotel ədaləti özünə xas şəkildə təqdim etmişdir; Aristotelin ədalət barədə düşüncələri daha aydın, əhatəli və təbii xarakter daşıyır. Onun nəzərində, ədalət insanlar arasında bərabərlik, tarazlıq yaratmaqdır; hər şeyin daha yaxşı, fəzilətli olması orta həddir və orta hədd təbii bir həddir; təbiət özü də qeyri-bərabər hesab olunur və ədalət bu qeyri-bərabərliklərin davamındadır, yəni təbiətdə olan bütün bərabər və qeyri-bərabərliklərdə ədalətin öz funksiyası vardır. Belə olan halda, yuxarıda da qeyd olunduğu kimi ədalətə bu cür tərif vermək olar: istənilən baxımdan ədalət bərabər insanlarla bərabər rəftar etmək və qeyri-bərabər insanlarla qeyri-bərabər rəftar etmək deməkdi, çünki təbiətdə insanlar həm təbəqə və həm də cins baxımından müxtəlifdirlər; məsələn, kişilər, qadınlar, aşağı təbəqələr, kölə insanlar, qullar və digər vətəndaşlar bərabər deyillər. Məhz buna görə də onlarla qeyri-bərabər rəftar etmək ədalətə uyğundur; yəni hər bir şəxsin təbiətinə, tutduğu dərəcəyə və ləyaqətinə uyğun olaraq onunla rəftar etmək ədalətin tələbidir. Çünki maddə və surətin (external form) təbii inkişaf mərhələsində kişi, qadın, kölə, qul və digər insanlar özlərinə xas dərəcəyə sahibdirlər və nəzərə almaq lazımdır ki, təkcə dərəcə deyil, həm də cins və digər xüsusiyyətlər baxımından bir-birlərindən tamami ilə fərqlidirlər. Buna misal olaraq demək olar ki, yuxarıda qeyd etdiyimiz təkamül prosesində (təkcə maddə və surət – forma baxımından deyil, həm də əqli və ruhi baxımından) qadın kişidən bir addım geridədir. Beləliklə, Aristotel ədalətdə bərabərliyin tələb olunmadığını, bölgüdə isə zəruri olduğunu bildirir. Çünki bölgünün düzgün aparılması bəzən bərabərliklə eynidir və nəticədə Aristotel ədalətin növləri arasında yalnız bölgülü ədaləti ədalətin digər növlərindən daha üstün hesab edir. Məlum olur ki, Aristotel ədaləti bərabərlik deyil, bəlkə uyğunluq və ya müvafiqlik (nisbət) hesab edir. O, bu barədə yazır: cəmiyyətdə hər bir fərdin dərəcəsi, hüquqları və imtiyazları gərək onun ləyaqəti, səviyyəsi, bacarıq və biliyi əsasında müəyyənləşsin (5, s.20-21). Aristotelin ədalət barədə düşüncələrini təhlil edərkən digər bir ədalətin də şahidi oluruq ki, o, ədalətin bu növünü qanunun ədalətindən daha üstün hesab edərək onu insaf adlandırmışdır. Aristotel bəzən bunu qayda olaraq həm ədalət, həm də insaf adlandırır. O, bu qaydanı (insafı) xüsusi olaraq hakimlərə, qazilərə nisbət verir; bu mənada ki, hakim insafa riayət etməklə gərək qanunun çatışmayan tərəflərini aradan qaldırsın. Çünki insafla icra olunan hər hansı bir fəaliyyət ədalətli fəaliyyətdən daha üstündür. Onun nəzərində, insaf ədalətlə eyni kateqoriyadandır, ancaq növ baxımından insaf ədalətdən daha üstündür (11, s.97). Aristotelin nəzərində insafın ən əsas cəhəti bundan ibarətdir ki, insaf qanuna düzəliş edərək ictimaiyyətdə işlənməsini tətbiq edir; insaflı hakim (qazi) qanunun qeyri-səhih məsələlərində özünü qanunvericiliyin varisi, bəzən isə vəkili kimi tanıtdırır, digər tərəfdən isə qüsurlu qanunun qarşısını almaq üçün insafa əsaslanaraq bundan ilham alır; məhz insafa riayət etməklə qanunvericilikdə ümumi qanunları islah edir. Platondan fərqli olaraq Aristotelin ədalət barədə digər arqumenti ədaləti müəyyən bir hədd hesab etməməsidir, yəni Aristotel ədaləti ifrat (excess) və təfrit (neglect) arasında hədd hesab etmir. Çünki Aristotel insana mənsub olan ifrat və təfriti pisləmiş, yalnız ifrat və təfrit arasında olan həddin ədalətlə birlikdə olduğunu qəbul etmiş, ədaləti insan üçün ən yaxşı fəzilət hesab etmişdir. Platon isə fəzilətə mənsub olan sifətlərin ifrat və təfrit tərəfləri olduğunu qəbul etmir; məsələn, hikmət elə bir xüsusiyyətdir ki, nə qədər öyrənilsə də insan yenə onu öyrənməyə can atır və daha da dərindən öyrənilməsini istəyir. Bu isə pis deyil, əksinə yaxşı və bəyənilən hesab olunur.

Platonun fikirlərindən belə nəticəyə gəlmək olar ki, ədalət insanın nəfsi ilə bağlı olan bir xüsusiyyətdir ki, topluda özünü göstərir. Ədalət o zaman insanda özünü göstərməyə başlayır ki, üç qüvvə – ağıl, qəzəb və şəhvət qüvvələri öz yerində olsun və xüsusi bir əmr onların münasibətlərini idarə etsin; bu üç qüvvənin hər biri özünün xüsusi vəzifəsini yerinə yetirsin. Bununla belə, nəfsin bütün qüvvələri, o cümlədən qəzəb və şəhvət qüvvələri də gərək ağılın nəzarəti altında olsun. Burada hökumət layiqli və müdrik insanlardan təşkil olunmalıdır. Amma Aristotelə gəldikdə isə o, ədaləti insana verilən təbii bir haqq hesab edir; yəni insan bu haqqa layiq olduğu və özünün haqqı olduğu üçün bu fəzilət – ədalət ona verilir. Onun nəzərində ədalət hər bir şeyin arasında mövcud olan xüsusi bir həddir və bu hədd təbii bir həddir; çünki təbiət adətən qeyri-bərabər olaraq dərk olunur və düşünülür, ədalət bu qeyri-bərabərliyi aradan qaldıran bir vasitədir. Burada mühüm bir məsələyə diqqət etmək olduqca vacibdir. Əgər baxsaq görərik ki, Platon ədalət barədə bəhs edərkən müxtəlif gözəl sözlərdən istifadə edir, baxmayaraq ki, Aristotel ədalət anlayışında gözəl, xoşagələn, bəyənilən sözlərdən istifadə etməmiş, lakin əxlaqın bütün kateqoriyalarını, o cümlədən ədaləti elmi və nəzəri olaraq izah etmişdir; daha aydın desək, Aristotel Platondan fərqli olaraq ədaləti ümumi formada deyil, hər birinin növlərini və bunların ictimai-siyasi, etik funksiyalarını ayrı-ayrılıqda izah etmişdir. Bu onu göstərir ki, Aristotel ustadından fərqli olaraq, ümumi fikirlərdən uzaqlaşaraq daha çox təcrübi metodlara istinad etmiş, hər bir məsələni detallarına kimi bəyan etmişdir.

Təbii hüquq və etik dəyərlərin nisbəti

Təbii hüquq və etik dəyərlər arasında olan bağlılıq təkcə filosofların deyil, hüquqşünas filosofların və siyasi xadimlərin də bəhs etdiyi əsas mövzulardan biri olmuşdur. Aristotel fəlsəfəsinə əsasən təbii hüquq və etik dəyərlərin nisbətindən bəhs edərkən filosoflarla yanaşı ictimai-siyasi alimlərin fikirlərini də təhlil etmək zəruridir. Ümumiyyətlə, təbii hüquq və etik dəyərlər arasında olan nisbət bütün dövrlərdə öyrənilmiş, hər bir mütəfəkkir əsaslandığı dəlilləri (sübut) bəyan etmişdir. Bu mənada, filosoflar arasında təbii hüququn əsas mənbəyinin haradan gəldiyi barədə ciddi fərqli fikirlər mövcuddur. Təbii hüquq nəzəriyyəsi ilə bağlı fikirlərin müxtəlif olmasına baxmayaraq əldə olunan nəticə o qədər də fərqli deyil, demək olar ki, oxşardır. Bunun üçün iki böyük filosofun fikirlərinə diqqət etmək kifayətdir. Bunlardan biri İmmanuel Kant (1724-1804), digəri isə Herbert Spenserdir (1820-1903). Bu iki nəhəng filosof baxmayaraq ki, məsələyə fərqli aspektdə yanaşmışlar, ancaq ümumi nəticə demək olar ki, oxşardır. Kant praktiki ağılın (practical mind) əsaslarını təbii hüquq üçün başlanğıc hesab etmişdir (14, c.1.s.27). Kant bu barədə yazır: sizin davranışınız elə olmalıdır ki, azad iradənizi həyata keçirmək üçün ümumi qanuna əsasən başqalarının da azadlığı nəzərə alınsın, yəni hər bir davranışda, rəftarda ümumi qanun (məqsəd təbii hüquqdur) nəzərə alınmalı və buna əməl olunmalıdır (8, s.13). Ancaq Spenserin təbii qanunlara dair empirik mülahizələri təbii hüquq qaydaları ilə demək olar ki, eynidir. Spenser də Kantın bu fikrinə oxşar digər fikir söyləmişdir: "hər bir şəxs başqalarının azadlığına zərər verməmək şərti ilə istədiyini etməyə haqqı vardır" (həmin mənbə). Təbii hüquq və etik dəyərlərin nisbətindən bəhs edərkən, digər mülahizəni Fransanın tanınmış filosofu və antropoloqu Lusien Levinin (Lucien Lévy-Bruhl: 1857-1939) fikirlərində müşahidə edirik. O, təbii hüquq və etik dəyərlərdən bəhs edərkən Hollandiyanın tanınmış filosofu, hüquqşünas filosof, siyasətçi alim, dövlət xadimi, hakim (həm də şair) olan Hüqo Qrotsinin (Hugo Grotius: 1583-1645) "Müharibə və Sülh qanunu haqqında" (latın: De iure belli ac pacis; eng: On the Law of War and Peace) əsərindən sitat gətirmişdir: "hətta əgər fərz edək ki, Tanrının varlığı mövcud deyil, ya mövcud aləmlə əlaqəsi yoxdur, buna

baxmayaraq təbii hüququn varlığını inkar etmək olmaz" (17, s.9-10); sonra o, Hüqonun fikrini tamamlamaq üçün yazır: "Hüqonun məqsədi o deyil ki, təbii hüquq ilahi və digər iradə ilə əlaqəsi yoxdur, əksinə təbii hüquq nəinki ilahi və digərlərinin iradəsi ilə, hətta bütün hallarda mövcud aləmlə sıx bağlılığı vardır. Məhz bu bağlılıq nəticəsində insanlar arasında ictimai-siyasi, etik dəyərlər yaranır" (həmin mənbə). Qeyd etmək vacibdir ki, Qrotsi təbii hüquqa heç bir nəzəriyyədə mövcud olmayan yeni bir məna vermişdir; yəni o, yeganə hüquqşünas filosofdur ki, təbii hüququ beynəlxalq münasibətlərlə əlaqələndirmişdir. Hüqo Qrotsinin beynəlxalq hüquq nəzəriyyəsi məhz təbii hüquqa əsaslanır. Onun fikrincə, dünyada yaşayan bütün millətlərin ortaq bir qanunu olmadığını nəzərə alaraq, bunların hamısının bir-biri ilə münasibətdə təbii hüquqa riayət etmələri zəruridir. Qrotsinin nəzərində təbii hüquq o hüquqa deyilir ki, İlahi varlıq bəşər övladını yaradanda bu hüququ onun təbiətində – zatında qoymuşdur və buna görə də hər bir insan öz ağlı və bacarığı əsasında bunu özündə aşkar və kəşf edə bilər. Təbii hüququn əsasını təşkil edən yaşamaq haqqı və azadlıq, pozitiv hüquq nəzəriyyəsinin tərəfdarları olan filosof və hüquqşünasların da əsas bəhs etdiyi mövzulardandır. Bəzi filosof və hüquqşünas filosoflar təbii hüquqa diqqət edərək yaşamaq və azadlıq hüququnu iki ali prioritet hesab etmişlər. İngilis filosofu və hüquqşünası Herbert Hart (Herbert Lionel Adolf Hart: 1907–1992) belə nəticəyə gəlir ki, əgər haqq varsa onda azadlıq deyilən bir hüquq da olmalıdır, çünki bundan sonra hər nə varsa məhz bu azadlıq deyilən hüquqa bağlıdır. İngilis filosofu və siyasi islahatçı, İngilis İdealist Hərəkatının üzvü olan Tomas Hillin (Thomas Hill Green:1836-1882) fikrincə isə əgər hüquq deyilən bir məfhum mövcuddursa onda bu, yaşamaq və azadlıq hüququ ya sadə dillə desək "sərbəst yaşamaq hüququ" olmalıdır (32, p.114). İngiltərənin siyasi filosofu Tomas Hobbsın da (Thomas Hobbes: 1588-1679) təbii hüquq və etik dəyərlər barədə fikirləri maraqlıdır. O, siyasi fəlsəfəsində təbii hüquq və etik dəyərlərdən bəhs etmiş, təbii hüquq və təbii azadlıq arasında olan mühüm bir fərqə diqqəti çəkmişdir. Hobbs yazır: hər bir fərd hər bir şeydə, hətta digərlərinin də həyatında haqqı vardır; digərlərinin həyatında haqqı vardır dedikdə, yəni insan yaşamaq üçün oğurluq, edir, qətl törədir, digər insanlardan qul kimi istifadə edir və başqalarının haqqını mənimsəyir – qəsb edir. Əgər insanlar dinc həyat yaşamaq istəsələr gərək özlərinin təbii haqlarında, təbii ehtiyaclarında, tələblərində güzəştə getməyi bacarsınlar; yəni bəzi məsələlərdə çox tələbkarlıq etməsinlər, bir-birlərinə qarşılıqlı münasibətdə tarazlığı qorusunlar. İnsanlar arasında olan belə münasibətlər etik dəyərlərinin göstəricisidir ki, təbii hüquqda buna təkid olunmuşdur. Belə olan halda mədəni və siyasi bir cəmiyyətin mövcudluğu şübhəsizdir. Bu, dövlətin əsaslandığı ictimai müqavilə adlanan ilk quruluşlarından biridir (13, s.327). Digər məşhur ziyalı alim, siyasi xadim, inqilabçı, idealist və Amerika Birləşmiş Ştatlarının qurucularından biri olan Britaniyalı Tomas Peyndir ki, (Thomas Paine: 1737-1809) təbii hüquq tərəfdarlarından olmuşdur. 1791-ci ildə yazdığı "İnsan hüquqları" traktatında (kiçik həcmli kitab, risalə) mühüm bir məsələyə diqqəti yönəltmişdir. O, insan haqlarından bəhs edərkən hər bir fərdin şəxsi hüquqa sahib olması üçün dövlətin yaranmasını vacib hesab edir. Tomas Peyn bu barədə yazır: hüququ hər hansı bir nizamnamədə təsbit etmək olmaz, çünki qanuna əsasən belə bir nizamnamənin ləğv olunması mümkündür və belə bir şəraitdə ola bilər hüququn imtiyaz və üstünlükləri azalsın, aradan getsin. Təbii hüquq bütün insanların haqqıdır, ancaq əksər insanlarda bu hüquqların ləğv olunması nəticəsində nizamnamələr təkcə bir neçə insana aid olacaq. Deməli, reallıq budur ki, insanların hər biri qarşılıqlı şəkildə özlərinin şəxsi və müstəqil hüquqlarına sahib olmaları üçün yalnız dövlətin yaranmasına səy göstərməli və çalışmalıdırlar (23, s.18-20). Digər mənbədə insan haqları liberal dəyərlərlə əlaqələndirilir: "insan

haqlarının müxtəlif nəsillərə bölünməsi haqqında artıq qeyd edilmişdir. Hüquq ədəbiyyatında birinci nəsil insan haqlarına burjua inqilabları nəticəsində yaranan və ənənəvi liberal dəyərlər kimi formalaşan insan haqları aid edilir” (9, s.40). Göründüyü kimi burada təkcə ictimai tələblərə deyil, ən əsası təbii haqlara və etik normalara ehtiyacın olmasıdır. Çünki insanların bir-birləri ilə ünsiyyətdə olması, sağlam fikir yürütməsi etik münasibətlərin yaranmasına səbəb olur ki, məhz bunun da nəticəsində təkcə sağlam cəmiyyət deyil, həm də möhkəm və davamlı qurum yaranır ki, biz buna dövlət deyirik.

Təbii hüquq və onun müxalifləri. Təbii hüquq tərəfdarları ilə yanaşı bu nəzəriyyənin müxalifləri də olmuşdur. Təbii hüquq müxalifləri öz təhlillərində daha çox tədqiqi hüququ (positive law) irəli çəkmişlər; onlar təbii hüququ hissə əsaslanan, emosional, möhkəm sübutları olmayan, metafizik və nəticədə faydasız bir nəzəriyyə hesab etmişlər. Buna misal olaraq Britaniyalı filosof, hüquqşünas, moralist və utilitarizm (ing: utilitarianism, davranışın faydalılığını onun əxlaqiliyinin meyarı kimi qəbul edən estetik nəzəriyyə) nəzəriyyəçisi Ceremi Bentam (Jeremy Bentham: 1748-1832) təbii hüququ xəyal və onu müdafiə edən sübutları isə absurd ritorika adlandırmışdır. Onun nəzərində, zəruri icra səlahiyyəti olmayan belə bir hüquq barədə danışmaq və ona tərəfdar olmaq düzgün deyil. Çünki idarə və icra etmə səlahiyyəti hisslə, emosional yanaşma ilə olmaz, bu, yalnız qanuni bir sistemlə mümkündür (24, internet resursu). Haqq qanunları yaradır və bu, təsviredici bir məfhumdur; burda metafizik məsələlərin olması mümkün deyil (35, pp.82-84). Təbii hüquq nəzəriyyəsinin digər müxalifi məşhur Şotland filosofu, empirizm və aqnostisizmin (aqnostisizm Tanrının, İlahi və ya fövqəltəbii varlığın naməlum və ya bilinməz olduğuna dair baxışdır) nümayəndəsi, ingilis maarifçiliyinin ən məşhur xadimlərindən biri olan Devid Yumdur (David Hume: 1711-1776). Onun nəzərində heç bir zəruri və qaçılmaz prinsip təbii hüquq və ədalətdə mümkün deyil (20, s.184). Devid Yumun təbii hüquqa belə yanaşması onun ümumi mövqeyindən irəli gəlir. Çünki o, ağılla bağlı olan zərurəti və ümumiliyi inkar etmişdir; onun fikrinə əsasən ümumi məlumatlar cüzi (part, particular) məlumatlardan yaranır, ümumi məlumatlar cüzi məlumatların göstəricisi və nişanəsidir. Məhz buna görə də ümumi qayda və prinsiplərin təfərrüatları heç vaxt əldə oluna bilməz. Onun burada ümumi təsəvvür barədə olan inamsızlığı özünü açıq-aşkar göstərir və bu onu deməyə əsas verir ki, o, təbii hüquq və ədalət kimi ümumi qayda və prinsiplərə etiqadı olmamışdır. İngilis filosofu və siyasi islahatçı Tomas Hill (Thomas Hill Green 1836-1882) də baxmayaraq ki, bəzi məsələlərdə təbii hüquqdan sitatlar gətirmiş, amma bütövlükdə təbii hüququn bir çox məsələləri ilə razılaşmamışdır. O, təbii hüququ qəbul etməmək səbəbini belə izah edir: “təbii hüquq nəzəriyyəsi cəmiyyətlə bağlı olmayan hüquqi şəxslərin cəmiyyətə gətirildiyini fərz edir; yəni bu şəxslər müəyyən bir qanunvericilik tərəfindən deyil, məhz təbii qanunlar əsasında cəmiyyətdə yaranmışlar. Bu hüquq (təbii hüquq) cəmiyyətə qarşı istifadə oluna bilər və təbii ki, bu da cəmiyyətdə fərdi hüququ digər fərdlərin vəzifə və öhdəliklərindən ayırır” (18, s.6,26). Həmçinin, XX əsrin məşhur Amerikalı yazarı və tarixçisi Gorcg Sçerger (George Lawrence Scherger: 1874-1941) təbii hüququn müxaliflərindən olmaqdan əlavə, həm də bu nəzəriyyəni qüsurlu hesab etmişdir. O, yazdığı “Müasir Azadlığın Təkamülü” (The Evolution of Modern Liberty) əsərində bunu belə şərh edir: “təbii hüquq nəzəriyyəsi nöqsanlı, qüsurlu bir nəzəriyyədir və nüfuzlu alimlərdən heç biri bu nəzəriyyəni qəbul etməyə hazır deyildir” (31, p.11). Təbii hüquq barədə söylənilən müxalif fikirlərə baxmayaraq bu da faktdır ki, qədim dövrdən başlayaraq hazırki dövrümüzə qədər öyrənilən və tətbiq olunan qanunların kökündə təbii hüququn prinsipləri mövcuddur ki, bu barədə Con Lokkun təbii hüquq nəzəriyyəsinə diqqət etmək kifayət edər.

Con Lokkun təbii hüquq nəzəriyyəsində təbii haqlar. Təbii hüquq və etik dəyərlərin nisbətindən bəhs edərkən ingilis filosofu, ictimai-siyasi xadim Con Lokkun (John Locke: 1632-1704) təbii hüquq nəzəriyyəsinə diqqət etmək zəruridir. Çünki Con Lokk təbii hüququ etik dəyər kimi qəbul etməkdən əlavə, həm də təbii hüququn insan həyatında çox böyük təsiri olduğunu bildirmişdir. Bundan əlavə, təbii hüquq, dövlət və mülki məsələlər Con Lokk fəlsəfəsində əhatəli şəkildə bəyan olunmuşdur, ancaq bəzi mənbələrdə bu barədə az bəhs olunduğu iddia olunur. İngiltərənin tanınmış tarixçisi Fransiz Okley (Francis Christopher Oakley: 1931) və Amerikalı hüquqşünas Elliot Urdanq (Elliot W. Urdang) Con Lokkun fikirlərinə istinad edərək yazır: "ola bilər təbii hüquq məfhumu Con Lokk fəlsəfəsində dövlətlə bağlı olan mülkü məsələlərdə daha çox əhəmiyyət kəsb etsin və mühüm iz qoysun, amma çox heyf ki, Con Lokk bu barədə az bəhs etmişdir (36, p.64). Hər halda, Con Lokk bu məsələlərdə Hüqo Qrotsinin ardıcıllarından biridir. O, ilk olaraq haqlardan bəhs edərkən bütün insanları bərabər hesab edir və onun nəzərində insana mənsub olan haqlara əsasən biri digərindən üstün deyildir. O, çalışırdı ki, bütün insanları haqlar baxımından eyni şəkildə dəyərləndirsin və bu dəyərləndirmə onun fikrincə etik dəyərlərin göstəricisidir; müəllif Con Lokkun fikirlərinə istinad edərək bu barədə yazır: "təbii olaraq bütün insanlar bərabər və müstəqildirlər. Təbii hüquq Tanrının tutarlı bir sənədidir və bu həmin sənəddir ki, bəşər varlığında mövcuddur. Belə olan halda bunu ilahi hüquq, ilahi qanun, hətta əzəli və əbədi bir qanun da adlandırmaq olar" (22, s.114). Con Lokk təbii hüququ təbii vəziyyətlə əlaqələndirir və bildirir ki, təbii vəziyyət iki əsas xüsusiyyəti əhatə edir: tam azadlıq və ümumi bərabərlik. Təbii vəziyyət təbii hüququn əmrinə tabedir və heç bir insan digər bir insana əmr vermir; yəni təbii vəziyyət təbii hüquqa əsaslanır ki, bu da hamı üçün məcburidir. Təbii hüququn əsasını təşkil edən ağıldır ki, insanlar məhz ağıl vasitəsi ilə dərk edirlər ki, bütün insanlar bərabər və azaddırlar. Buna görə də insanlar səy göstərməlidirlər ki, bir-birləri ilə münasibətdə etik məsələlərə riayət etsinlər; insanların həyatına, azadlıqlarına, həmçinin sahib olduqları mala, mülkə və sərvətə ziyan verməsinlər (2, s.276). Bundan əlavə, Con Lokkun təbii hüquq nəzəriyyəsində insan və azadlıq məfhumları əsas məsələlərdən biri olaraq öyrənilir; o, azadlığı təkcə insanın sahib olduğu müstəqil vəziyyəti deyil həm də azadlığın nəyə qadir olduğunu aydınlaşdırmağa çalışır ki, bundan sui-istifadə olunmasın. O, insan və azadlıq haqqında yazır: "insanın təbii azadlığı dedikdə, yəni bu o deməkdir ki, insan özündən daha güclü bir qüvvəyə tabe olmamaqla yanaşı həm də insanın verdiyi qanunla idarə olunmasın (12, s.73). Con Lokk təkcə hüququn deyil, dövlətin də təbii olduğuna inanır; dövlətin təbii olduğu dedikdə, yəni belə bir dövlətdə bərabərlik üstünlük təşkil etməlidir. Burada güc və hakimiyyət qarşılıqlı fəaliyyət göstərməlidir; güc dedikdə isə, xüsusi insan kütləsi nəzərdə tutulur ki, məhz bu kütlənin vasitəsi ilə hakimiyyət şərti olaraq həvalə olunur. Belə olan halda heç bir qüvvə hakimiyyətdən öz şəxsi marağı üçün istifadə edə bilməz və bunun da nəticəsində kütlə arasında bərabərlik yaranar. Təbii hüquqda təkcə bərabərlik deyil, həm də azadlıq, ədalət, mülkiyyət hüququ bəşəriyyətin inkişafı və tərəqqisi üçün ilahi tərəfindən insana verilən haqq təbii hüququn əsas sütunlarından hesab olunur. Con Lokkun diqqət etdiyi digər mühüm məsələlərdən biri də mülkiyyət hüququdur. Onun nəzərində mülkiyyət hüququ digər haqlar kimi ilahi tərəfindən insana təbii olaraq verilir, yəni insanlara heç bir fərq qoyulmadan bərabər şəkildə verilir (7, s.193,197). Con Lokk fəlsəfəsində mülkiyyət hüququ o qədər əhatəli və dəqiq tədqiq olunmuşdur ki, bir çox siyasi filosoflar və dövlət xadimləri bu məsələyə diqqət yönəltmişlər. Almaniyanın siyasi fəlsəfə nəzəriyyəçisi və tarixçisi Leo Straus (Leo Strauss: 1889-1973) Con Lokkun fikirlərinə əsaslana-

raq mülkiyyət hüququ barədə belə yazır: “Mülkiyyət hüququ Con Lokkun əsas təlimlərindən, həmçinin təbii hüququn bölmələrindən biridir. Çünki təbii hüquq mülkiyyət hüququnun əsas prinsiplərini təyin edir; vətəndaş cəmiyyəti formalaşmazdan əvvəl insanların sahib olduqları var-dövlət, sərvətlər mövcud olmuşdur və insanlar təbii olaraq əldə etdikləri mülkiyyəti qorumaq üçün vətəndaş cəmiyyətinə daxil olurlar” (21, s.248). Parri Grant (Parry Geraint) da bəşəri azadlıqdan və mülkiyyətdən bəhs edərkən Con Lokka istinad etmişdir. O, bu barədə yazır: Con Lokk azadlıq və mülkiyyət hüququnu ilahi haqq olaraq ən yaxşı haqq hesab edir, onun nəzərində mülkiyyət hüququ Tanrıya məxsusdur və heç bir mülkiyyət hüququ ondan üstün deyil və onu aradan apara da bilməz (37, p.40). Con Lokkun mülkiyyət hüququnu təhlil edərkən məlum olur ki, o, daha çox şəxsə mənsub olan xüsusi mülkiyyəti müdafiə etmişdir. Con Lokk iddia edirdi ki, fərdi mülkiyyət insanların təbii haqqıdır; təbii hüququn mövcudluğu ictimai, etik dəyərdir, yəni hər hansı bir mülki hakimiyyətdən (civil authority) üstündür. Buna görə də dövlət başçısı tərəfindən mülkiyyətin hər hansı bir şəkildə pozulması insanın təbii haqlarının pozulması deməkdir (16, s.137-138). Con Lokkun təqdim etdiyi mülkiyyət hüququnda hüququn insanlar arasında eyni olmadığının da şahidi oluruq; onun nəzərində mülkiyyət hüququ mal-mülk və sərvət baxımından qeyri-bərabər də ola bilər. Amerikalı siyasi filosof və iqtisadçı Karl Viderqust (Karl Widerquist: 1965) Con Lokkun bu fikirlərinə diqqəti yönəldərək yazır: “Lokk təbii hüquq nəzəriyyəsində fərdi şəxslərin xüsusi mülkiyyətdəki bərabərsizliyə necə sahib ola biləcəyini göstərir. Bu o deməkdir ki, o, cəmiyyət üzvləri arasında əmlak və sərvət bərabərsizliyini qəbul etmişdir” (38, p.4). Müəllifin fikrincə, Lokk təbii hüquqdan bəhs edərkən daha çox mülkiyyət hüququnu önə çəkmişdir: “Lokkun kitabında əksər fəsillər mülkiyyət barəsindədir ki, bu da təbii vəziyyətə əlaqədardır, ancaq sonda bir neçə paraqrafdır ki, (45-dən 51-ə qədər) vətəndaş cəmiyyətindəki mülkiyyətə şamil olunur. Bu onu göstərir ki, Lokkun nəzərində, təbii vəziyyətlə bağlı olan mülkiyyət daha çox önəm kəsb etmişdir” (38, p.13).

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi təbii vəziyyətin əsas prinsipləri tam azadlıq və ümumi bərabərlikdir. Məhz buna görə də ki, Con Lokk təbii hüquq nəzəriyyəsində haqlı olaraq buna daha çox önəm vermişdir; azadlıq və bərabərlik təbii (zati) bir əmr olaraq təbii hüququn əsasını təşkil edir ki, bu da bütün insanlara şamil olmaqla yanaşı həm də məcburi bir əmrdir. Con Lokkun mülkiyyət hüququna daha çox önəm verməsi təkcə Karl Viderquistinin fikri deyil, buna oxşar digər müddəanı da Con Mikleland (John Mcclelland) bildirir. Onun fikrincə, Lokk nəzəriyyəsinə əsasən mülkiyyət hüququndan bəhs edərkən bu hüququn cəmiyyət üzvləri arasında əhəmiyyətini də qeyd etmək lazımdır. O, Con Lokkun fikirlərinə istinad edərək yazır: “Lokk nəzəriyyəsində təbii hüququ, xüsusi ilə fərdi mülkiyyəti müdafiə edən hər hansı bir hökumət qanuni bir hökumət olaraq qəbul edilir. Çünki Lokk öz təlimlərində mülkiyyəti təbii hüququn əsas məhvəri, digər haqları (azadlıq, yaşamaq və s.) isə mülkiyyət hüququndan sonra hesab etmişdir” (19, s.534). Ümumiyyətlə, Con Lokkun təbii hüquq və ictimai-siyasi fəlsəfəsini təhlil edərkən belə nəticəyə gəlmək olar ki, onun nəzərində etik dəyərlərə əsaslanan hüquq hökumətdən öndə olmalıdır, çünki hökumətin yaranmasında və mövcud olmasında əsas şərt, insanların hüquqlarını müdafiə etməkdən asılıdır. Hökumət və qanun təbii vəziyyətlə bağlı olan tam və mükəmməl bir hüquqa heç bir əlavələr etməməlidir; dövlət və hökumət təbii hüququ müdafiə etməlidir, çünki insana mənsub olan can, mal, mülk, sərvət və azadlıq təbii hüquqla bağlıdır ki, Lokk bunların hamısını mülkiyyət adlandırır.

Tədiqatın ümumi nəticəsi. Aparılan tədqiq və təhlillərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, Aristotelin fəlsəfəsində insanın təbii olaraq yaxşı işlər görmək istəyi, sonra xoşbəxtliyə çatmaq üçün müəyyən bir yolda hərəkəti

əqli (rasional) meyara riayət etməklə və ya təbii hüququn məzmununa görə həyata keçirilir. Aristotelin həm təbii hüquq həm də əxlaq nəzəriyyəsi güclü təbiətə (intense nature) söykənir, yəni mövcud aləmdə olan bütün varlıqların yaranmasında bir məqsədin və ya hədəfin olması səbəblərinə əsaslanır; burada ümumi və xüsusi qanunlar mövcuddur, xüsusi qanun elə bir qanundur ki, insanlar onu öz aralarında yaradırlar, ancaq ümumi qanun yazılmamış qanunlardır ki, təbiətlə bağlıdır, ümumi qanun isə sabit və dəyişməyən həmçinin yazılmayan təbii qanundur ki, insanlar onu təbii olaraq dərk edirlər. Nəzərə almaq lazımdır ki, Aristotel təbii qanun dedikdə burada məqsəd təbii hüquqdur ki, bəzən təbii qanun da adlandırılır. Təbii hüquq və ədalətin qarşılıqlı əlaqəsi dedikdə isə, Aristotel Platondan fərqli olaraq ədaləti ümumi formada tərif etmir, o, bu əsərində (Nikomaxusun əxlaqı) ədalətə mənsub olan bir çox xüsusiyyətlərdən bəhs edərək ədalətin növlərinə diqqəti yönəldir. Ədalətin sadalanan bu növləri bir-birindən ayrı deyil, bəlkə bir-birinə həm təsiri, həm də bağlılığı vardır. Bundan başqa, Aristotel ədaləti xüsusi bir formada təqdim edir. Onun nəzərində, ədalət insanlar arasında bərabərlik yaratmaqdır. O, ədalətdə bərabərliyin tələb olunmadığını, ancaq bölgülü ədalətdə isə zəruri olduğunu bildirmişdir. Aristotel digər bir ədalətdən də bəhs edir ki, bunu qanunun ədalətindən üstün hesab edərək insaf adlandırmışdır. İnsaf qanuna düzəliş edərək ictimaiyyətdə işlənməsini tətbiq edir, həmçinin qanun keşikçiləri insafa riayət etməklə qanunvericilikdə ümumi qanunları islah edirlər. Platonun ədalət barədə fikirlərinə gəldikdə isə Platonun nəzərində ədalət insanın nəfsi ilə bağlı olan bir xüsusiyyətdir. Ədalət odur ki, iki digər təbəqə – mühafizəkarlar və insan kütləsi öz mövqelərində sabit olsunlar və bunlara ancaq müdrik insanlar başçılıq etməlidir. Hər bir fərd özünə xas olan işlə məşğul olmalı, tutduğu mövqeyindən sui-istifadə etməməli həmçinin fəaliyyət zamanında həddini aşmamalıdır.

Tədqiqatda digər mühüm məsələ Sofistlərin ədalət barədə mülahizələrinə Aristotelin cavabıdır. Sofistlər iddia edirdilər ki, təbiətdə ədalətin olması mümkün deyil, çünki təbiət eyni və həmahəngdir, halbuki, ədalət təbii bir məfhum olaraq dəyişəndir. Aristotel onların bu fikirlərinə cavab verərək bildirir ki, qanuni ədalət təbii ədalətlə fərqli xarakter daşıyır. O, bəşəri qanunu müdafiə edərək bildirir ki, təbiət anlayışı mükəmməl bir qüvvəyə malik olaraq hər bir şeydə mövcuddur. Burada digər mühüm mövzulardan biri də təbii hüquq və etik dəyərlərin nisbəti və təbii hüquq və onun müxalifləridir. Ümumiyyətlə, filosofların və hüquqşünas filosofların təbii hüququn mənbəyi barədə fərqli fikirləri mövcuddur. Məsələn, Kant praktiki ağılı təbii hüququn əsası hesab etmişdir. Onun fikrincə, insan davranışında ümumi qanunu nəzərə almalı və buna əməl etməlidir. Bu fərqli fikirlər təkcə filosoflar arasında deyil, hüquqşünas filosoflarla yanaşı siyasi alimlərin də diqqətini cəlb etmiş və müəyyən fikirlər irəli sürmüşlər ki, bunlar barədə bəhs olmuşdur. Məqalədə həmçinin Con Lokkun təbii hüquq nəzəriyyəsində təbii haqlara istinad edərək ətraflı təhlillər aparılmışdır. Təbii hüquq ilahi qanunlardır ki, təbii hüquq və təbii qanun adı ilə insana verilmişdir. Onun fikrincə, bəşər övladı məhz ilahi vəhy vasitəsi ilə təbii hüquqla tanış olmuş və bundan sonra onu ağıl vasitəsilə dərk edərək təsdiqləmişdir. Con Lokk həmçinin etik norma və qaydaların dərk edilməsində də ağılın gücünü xüsusilə vurğulayır ki, bu da təbii hüququ təsdiq etmək üçün onun humanist mövqeyidir. Buradan məlum olur ki, Con Lokk təkcə mülkiyyət hüququnu deyil, həm də təbii hüququn əsas üç hissədən ibarət olduğunu bildirir: bunlar yaşamaq hüququ, azadlıq hüququ və mülkiyyət hüququdur ki, bəşər övladına sonrada deyil, məhz doğulduğu andan verilmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Abdullayev A. İnzibati hüquq. Bakı: Qanun, 2005, 376 s.
2. Alim Əbdülrəhman. Yeni dövr və XIX əsr Qərb siyasi fəlsəfəsinin tarixi. Tehran: Xarici İşlər Naziriliyi, h.ş. 1396/2017 m., 552 s.
3. Aristotel. Nikumaxusun əxlaqı. Fars dilinə tərcümə edən:: Muhəmməd Həsən Lutfi Təbrizi. Tehran: Tərh e-nu, h.ş. 1377/1999 m., 416 s.
4. Bern Jan. Aristotel və Məşşayi hikməti. Fars dilinə tərcümə edən: Seyid Əbulqasim Pur Hüseyni. Tehran: Əmir Kəbir, h.ş. 1373/1995 m., 179 s.
5. Bəhram Əxəvan Kazimi. Platon və Aristotelin siyasi fəlsəfəsində ədalət anlayışının müqayisəli təhlili. Tehran: Elmi və Tədqiqat Jurnalı: Hüquqşünaslıq, c. 10, № 3, h.ş. 1397/2019 m., 27 s.
6. Cavan Musa. Hüququn əsasları. Birinci cild, Tehran: Kamal rəngin şirkəti h.ş. 1336/1958 m., 376 s.
7. Con Look. Hakimiyyət haqqında iki traktat (risalə). Fars dilinə tərcümə edən: Fərşad Şəriət. Tehran: Negah, 1392/2013 m., 366 s.
8. Dell Vikko. Hüququn fəlsəfəsi. Fars dilinə tərcümə edən: Cavad Vahidi. Tehran: Mizan, h.ş. 1380/2002 m., 275 s.
9. Əliyev M. İnsanın yaşamaq hüququ və onun sosial müdafiə sahəsində təminatları. Bakı: Təknur, 2009, 200 s.
10. Haşimi Hairi İlahi. Digər baxımdan yunan fəlsəfəsi. Tehran: Mişkat, h.ş.1374/1996 m., 468 s.
11. Həmid İnayət. Qərbdə siyasi fəlsəfənin əsasları. Efesli Heraklitosdan Tomas Hobbsa qədər. Tehran: Mustafa Qah, Tehran, h.ş. 1398/2020 m., 246 s.
12. Hobbs Tomas, Con Look, Jan Jak Rusu. Sosial məsələlərdə din və dövlət. Fars dilinə tərcümə edən: Ehsan Məktəbi, h.ş.1396/2017 m., 172 s.
13. Hobbs Tomas. Leviafan. Fars dilinə tərcümə edən: Hüseyn Bəşiriyyə. Tehran: Nəşr-e ney, h.ş. 1397/2019 m., 578 s.
14. Kant İmmanuel. Etikanın metafizikası. Fars dilinə tərcümə edən: Mənuçehr Saneyi Dəre Bidy. Tehran: Nəqş və Nəqar, c. 1, h.ş. 1380/2002 m., 172 s.
15. Kalvin Pinkin. Nikumaxusun əxlaqı. Fars dilinə tərcümə edən: Əli Həqqi. Tehran: fəlsəfi-teoloji tədqiqatlar, h.ş, 1381/2003 m., № 13-14, 27 s.
16. Levid Tomas. Lookun hakimiyyəti haqqında. Fars dilinə tərcümə edən: Abbas Eskuiyan. Tehran: Hkmət,1389/2010 m., 197 m., 197 s.
17. Levi Brull, Henri. Hüquq sosiologiyası. Fars dilinə tərcümə edən: Seyid Əbülfəzl Qazi. Tehran: Mizan, h.ş 1385/2006 m., 136 s.
18. Maykıl Feridan. İnsan haqlarının əsasları. Fars dilinə tərcümə edən: Firudin Məclisi. Tehran: Xarici İşlər Nazirliyi, h.ş. 1382/2003 m., 190 s.
19. Mikland Con. Qədim Yunanıstandan Maarifçilik dövrünə qədər Qərbin siyasi fikr tarixi. Fars dilinə tərcümə edən: Cahangir Moini Ələmdari. Tehran: Ney, h.ş. 1393/2014 m., 600 s.
20. Nuyman Frantes və Harbert Markuze. Azadlıq, hakimiyyət və qanun. Fars dilinə tərcümə edən: İzətullah Fuladvənd.Tehran: Xarəzmi, h.ş. 1373/1994 m., 476 s.
21. Ştraus Leu. Siyasi fəlsəfə nə deməkdir? Fars dilinə tərcümə edən: Fərhəng-e Rəcayi. Tehran: Elmi və fərhəngi, h.ş. 1393/2015 m., 304 s.
22. Tamson Gert. Con Look. Fars dilinə tərcümə edən: Əli Həqqi. Tehran: Neqah-e muaser, h.ş. 1394/2015 m., 128 s.
23. Tomas Peyn. Humanitar hüquq. Fars dilinə tərcümə edən: Ramin Mustəqim. Tehran: Ruşəngəran və mutalat-e zənan, h.ş.1395/2017 m., 176 s.
24. https://fa/wikipedia.org/wiki/ təbii və qanuni hüquq.
25. Aristotle. Complete Works of Aristotel. Nicomachean Ethics. Translated by Jonathan Barnes, Oxford 1991, 1991, 3729-4010 p.

26. Aristotle. Politics. Translated by T. A. Singlair. Harmondsworth, Penguin Books, 1962, 319 p.
27. Aristotle. Nicomachean Ethics. Translated by T. A. Singlair. Harmondsworth, Penguin Books, 1962, 325 p.
28. Aristotle. Rhetoric. Trans., G. Kennedy. Oxford, Oxford University Press, 1991, 337 p.
29. Aristotle, Nicomachean Ethics. in C. Rowe trans. Oxford, Oxford University Press, 2002, 480 p.
30. Aristotle, Nicomachean Ethics. Translated by W. D. Ross. Batoche Books, Kanada: Kitchener 1999, 182 p.
31. George L. S. The Evolution of Modern Liberty. New York: Longmans, Green, and Company, 1904. 303 p.
32. Green T. H. Lectures on the Principles of Political Obligation, Kitchener, Ontario 1999 1883, 199 p.
33. Guthrie W. K. The Greek Philosophers. University Press, Cambrige 1985, 538 p.
34. Harry Victor Jaffa. Aristotle, in L. Strauss and J. Cropsey eds., History of Political Philosophy. London: The University of Chicago Press, 2006, 215 p.
35. Jeremy B. The theory of legislation. London: K. Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd, 1931. 555 p.
36. Oakley Francis and Elliot W. Urdang. Locke, Natural Law, and God, In John Locke: Critical Assessments, Edited by Richard Ashcraft, London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 1966, pp. 92-109.
37. Parry G. Political Thinkers: From Aristotle to Marx. London and New York: Routledge, 2004, 1476 p.
38. Widerquist K. Article. Lockean Theories of Property Justifications for Unilateral Appropriation. Qatar: Georgetown University. Public Reason, 2010, 2 (1): 3-26 pp.
39. Werner Jaeger,. Aristotle, Fundamentals of the History of His Development, in R. Robinson trans.Oxford, Clarendon Press, 1934, 410 p.

Qeyd: Fars dilində mənbələr Azərbaycan əlifbası ilə verilib.

Açar sözlər: *Aristotel, Nikumaxusun əxlaqı, insan, təbii hüquq, təbii qanun, əxlaq, ədalət, qərb filosofları, ictimaiyyət*

Antiqa Pashayeva
Institute of Philosophy and Sociology of ANAS
Senior Researcher, Ph.D., Associate Professor

THE RATIO OF NATURAL RIGHT AND MORALITY IN ARISTOTLE'S NICOMACHEAN ETHICS

ABSTRACT

Aristotle's idea of a good and prosperous life differs from Plato's ideal theory. In his view, the criterion that he considers good and evil (bad) is not in another world but maybe in the world in which man exists, within himself, in his essence. People understand this criterion by means of reason. This criterion which they call good, is their natural right; good deeds or good deeds form the basis of natural right. It is for this reason that Aristotle insists that all beings have desires and demands to be perfect according to their nature; to be perfect is a human right, which means a natural right. Man is constantly moving towards his natural needs and natural rights. In Aristotle's view, justice as a natural concept is always stable and unchanging; justice has nothing to do with certain ideas and different beliefs. As for legal justice, it is practiced in all places, including different countries, according to the specific system of those countries, changes due to time and circumstances. The ratio of natural law and morality is one of the important conditions for regulating socio-political issues; ethical values are manifested in issues necessary for human life. That is why it is impossible to consider rights and laws apart from ethical values. In the current study, referring to Aristotle's work "Nicomachus's Ethics," the ratio of natural law and morality, related and essential topics have been studied in a comparative aspect based on the ideas of philosophers, legal philosophers, and socio-political scientists.

Keywords: *Aristotle, Nicomachus' ethics, man, natural right, natural law, morality, justice, western philosophers, society*

Антига Пашаева
Ведущий научный сотрудник Института Философии и Социологии НАНА,
доктор философии по философии, доцент

СООТНОШЕНИЕ ЕСТЕСТВЕННОГО ПРАВА И МОРАЛИ В РАБОТЕ АРИСТОТЕЛЯ "НИКОМАХОВА ЭТИКА"

РЕЗЮМЕ

Представление Аристотеля о хорошей и благополучной жизни отличается от идеальной теории Платона. По его мнению критерий, который он считает добром и злом (дурным), находится не в ином мире, а, может быть, в том мире, в котором существует человек, внутри него самого, в его сущности. Этот критерий люди воспринимают посредством разума и называют его добром, есть их естественное право; добрые дела или добрые действия составляют основу естественного права. Именно по этой причине Аристотель настаивает на том, что все существа имеют желания и требования быть чрезвычайно совершенными в соответствии со своей природой; быть совершенным – это право человека, а значит, естественное право. Человек постоянно движется к своим естественным потребностям и естественным правам. По мнению Аристотеля, справедливость, как естественное понятие, всегда устойчива и неизменна; справедливость не имеет ничего общего с определенными идеями и различными верованиями. Что касается судебного правосудия, то юридическое правосудие практикуется во всех местах, в разных странах, в том числе Азербайджане, в соответствии со спецификой системы этих стран и меняется в зависимости от времени и обстоятельств. Соотношение естественного права и нравственности является одним из важных условий регулирования общественно-политических вопросов; этические ценности проявляются в вопросах, необходимых для жизни человека. Вот почему нельзя рассматривать права и законы вне этических ценностей.

В настоящем исследовании, обращаясь к труду Аристотеля «Никомахова этика», соотношение естественного права и морали, важные темы, связанные с ним, изучались в сравнительном аспекте на основе идей философов, философов-правоведов, общественно-политологов.

Ключевые слова: *Аристотель, Никомахова этика, человек, естественное право, естественное закон, мораль, справедливость, западные философы, общество*

GƏNC TƏDQİQATÇILAR
YOUNG RESEARCHERS

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ
PUBLIC ADMINISTRATION

UOT 351

VÜSAL QULİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Dövlət qulluğu və kadr siyasəti" kafedrasının dissertantı

DÖVLƏT-ÖZƏL TƏRƏFDAŞLIĞINDA RİSKLƏRİN ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Dövlət-özəl tərəfdaşlığı dövlət orqanları və özəl sektor arasında qarşılıqlı münasibətlərin yeni inkişaf mərhələsinə irəliləməsi üçün şərait yaradan unikal alətdir.

Xarici qanunvericilik özəl sektor istiqamətinin prioritetliyini qeyd edərək dövlət-özəl tərəfdaşlığı anlayışını irəli sürmüş və bu münasibətdə dövlət üzərində məhz özəl sektoru prioritet göstərmişdir. Dövlət-özəl tərəfdaşlığı sosial əhəmiyyətli layihələrin həyata keçirilməsində dövlət və özəl sektorun tərəfdaşlığına faydalı və əhəmiyyətli əməkdaşlıq kimi baxır, lakin bu əməkdaşlıq fərqli formalarda həyata keçirilir.

Geniş mənada dövlət-özəl tərəfdaşlığı dedikdə, təkcə iqtisadiyyatda deyil, həm də siyasətdə, mədəniyyətdə və elmdə hakimiyyət və özəl strukturların istənilən rəsmi konstruktiv qarşılıqlı fəaliyyəti başa düşülür. Dar mənada dövlət-özəl tərəfdaşlığı dedikdə, ümumdövlət əhəmiyyəti olan sosial əhəmiyyətli layihələrin reallaşdırılması prosesində hakimiyyət və özəl sektorun qarşılıqlı fəaliyyəti başa düşülür.

Dövlət hakimiyyəti orqanları ilə özəl sektor arasında qarşılıqlı əlaqələr probleminə olan elmi maraq iqtisadi və siyasi sistemlərdəki əsas təmayüllərlə bağlı bir sıra amillərlə şərtlənmişdir. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti orqanları və özəl sektor arasında qarşılıqlı əlaqələrin səciyyəvi modellərinin formalaşması iqtisadiyyatda islahatların uğurluluğunun aparıcı amillərindən biridir və nəticədə, iqtisadi artım sürətinin yüksəlməsinə və həmçinin, siyasi sistemin fəaliyyətinin səmərəliliyinə təsir göstərir.

Lakin dövlət hakimiyyəti orqanları ilə özəl strukturların qarşılıqlı əlaqələrinin bu və ya digər modellərinin formalaşması ölkənin əvvəlki inkişaf təcrübəsindən, mövcud siyasi mədəniyyətdən və yaranmış sosial, iqtisadi və siyasi institutlardan asılıdır.

Dövlət-özəl tərəfdaşlığının qarşılıqlı əlaqələri probleminə olan maraq habelə idarəetmə vəzifələri ilə də bağlıdır. Bu qarşılıqlı əlaqələrin səmərəli modelinin yaradılması bu cür qarşılıqlı əlaqələrin müvafiq institusional əsaslarının formalaşdırılmasını, həmçinin onların təcrübədə gerçəkləşdirilməsi mexanizmlərinin işlənilməsini tələb edir.

Tərəfdaşlıq əsasında özəlləşdirmə dedikdə, dövlətə aid əməliyyat xidmətlərinin satışı və ya şirkətdəki səhmlərin və ya mülkiyyət hüququnun satışı nəzərdə tutulur. Dövlət-özəl tərəfdaşlığının həyata keçirilməsini, dövlət və özəl sektorun qarşılıqlı əlaqəsini iki əsas aspektdə göstərmək olar. Bunlardan biri infrastruktur layihələridir; digəri isə sosial sfera üzrə göstərilir. Dünya üzrə dövlət-özəl tərəfdaşlığının ümumi sektorları aşağıdakılardır:

- Nəqliyyat
- Mənzil, tikinti
- Kommunal xidmətlər
- Telekommunikasiya
- Ekoloji xidmətlər
- Dəmir yolları
- Enerji istehsalı və paylanması
- Maliyyə sahəsi
- Təhsil
- Mədəniyyət
- Səhiyyə
- Mənzil-məişət xidmətləri.

Bu sahələr arasında hər bir sektorun özünəməxsus problemləri yaranır. Tərəfdaşlıq zamanı tərəfdaşın seçilməsi, hüquq və qanunvericilik bazasındakı çatışmazlıqlar, müqavilə üzrə şərtlərin müəyyənləşdirilməsi, nəzarət, layihələrin formalaşdırılması və tətbiq edilməsi, digər sahələrdə elmi tədqiqatlara ehtiyac duyulması və bütün sahələrdə aydınlıq və şəffaflığın tam təmin olunmaması bunlara əsas misaldır. Bu məsələlərin həlli üçün sosial sahədə dövlət-özəl tərəfdaşlıq münasibətlərinin formalaşdırılması və elmi-praktik tövsiyələrin hazırlanması məqsədəuyğundur. Bundan əlavə, dövlətin formalaşma xüsusiyyətləri praktiki olaraq nəzərə alınmalı, sosial sahədə özəl tərəfdaşlıq, tərəfdaşlıq formasının seçilməsi və layihələrin maliyyələşdirilməsinin təşkili üzrə kifayət qədər məlumatların toplanması və araşdırılması bu məsələlərin həllində böyük rol oynayacaqdır.

Hökumətləri infrastruktur üçün dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrinə cəlb edən bəzi ehtiyaclar vardır:

- Özəl kapital qoyuluşunu və ya dövlət resurslarını artırmaq;
- Nəzərdə tutulan sahədə səmərəliliyi artırmaq və həmin resurslardan daha səmərəli istifadə etmək;
- Əlaqələrin, maraqların və maliyyə hesabatlılığının bölüşdürülməsi yolu ilə sektorlarda düzəliş etmək.

Dövlət-özəl tərəfdaşlığında yüksək effektivlik vasitələri kimi çox az olan ictimai resurslardan səmərəli istifadə kritik bir məsələdir və əksər hökumətlər nəzərdə tutduqları məqsədlərdən çox geri qalır. Buna səbəb, dövlət orqanlarının özünəməxsus təşkilati prosesləri daxilində strukturlaşdırılmış səmərəlilik üçün stimullar azdır və ona görə də infrastrukturu səmərəli şəkildə qurmaq və yönləndirmək olduqca zəifdir. Bunlara baxmayaraq, özəl sektor tərəfdaşları investisiya və proseslərdə səmərəliliyin artırılmasına əsasən əldə edilən mənfəəti ən yüksək həddə çatdırmaq məqsədilə investisiya və müqavilə bağlamaq fikrinə düşürlər. Əgər dövlət özəl tərəfdaşları nəzərdə tutulan planları yerinə yetirilə biləcək formada strukturlaşdırarsa, infrastruktur xidmətlərinin səmərəliliyi gözlənilən şəkildə artacaqdır. Göstərilən xidmətlərin və əməliyyatların mənfəət hesablarını ödədikdən sonra, bu kontekstdə davam edərsə, hətta onların sonrakı əməkdaşlıqlarında da şanslarını əsaslı şəkildə artırar. Nəzərdə tutulan yanaşma düzgün tətbiq olunarsa, hökumətlər üçün daha az pul xərcləri və istehlakçılar üçün isə daha yaxşı və daha ucuz xidmətlər əldə edilə bilər.

Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrinin həyata keçirilməsi, onların bu proseslər zamanı tərəflər üçün faydaları və riskləri ən çox diqqət edilməli məsələlərdəndir. Buradakı faydalı nəticələr aşağıdakılardır:

Layihələrdə özəl sektor mənbələrindən istifadə edildiyi üçün dövlət mənbələrinin istifadəsinə ehtiyac qalmır. Bu aspektdə dövlətin borclanması azalır və dövlət beynəlxalq kredit reytinqləri üçün müsbət rol oynayır. Həmin sahələrin xərcləmə qaynaqları dövlətin xeyrinə olması ilə birlikdə fərqli sahələrdə də xərclənməsi mümkündür. Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələri nəticəsində yaradılmış iqtisadi qurumlardan alınan vergi gəlirləri dövlət üçün əlavə gəlir mənbəyi olur. Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrinin əsas faydalarından biri də layihədə yaranacaq risklərin həmin riski ən yaxşı şəkildə qaldıra biləcək tərəfin üzərində olmasıdır. Buna misal olaraq, ödəniş, artımlar

və ya çatdırılmanın gecikməsinin özəl sektorun asanlıqla həll edəcəyi bir risk olmasını göstərmək olar: tətbiqetmə standartları və hüquqi tənzimləmələr dövlətin səlahiyyətində olan risklərin həllini asanlaşdırır. Özəl sektorun ticarət təcrübəsi layihənin maddi risklərinin daha operativ həllinə kömək edərkən, dövlət sektorunun hüquq, gömrük və iqtisadiyyat kimi sahələrdəki təcrübəsi yaranan risklərin tərəflər üçün həllini təmin edir. Cəmiyyətdəki əmək xərcləri bazarla qarşılaşdırıldıqda bərabərləşməyən bir şəkildə yüksək olsa da, bəzi məhsullar və ya xidmətlər dövlət müəssisələrinin bazar qiymətindən xeyli yüksəkdir. Bu da dövlət-özəl tərəfdaşlığının ölkədəki iqtisadi şərait üçün layihələrin həqiqi xərclərinin hesablanmasında dövlət orqanlarına köməklik göstərilməsinin bariz nümunəsidir.

Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələri böyük sahələrdə - beynəlxalq müqavilə, maliyyə, hüquq və bu kimi sahələrdə təcrübəsi olan qurumların, təşkilatların və hüquqi şəxslərin diqqətini cəlb edir. Buna cəlb etməyə səbəb odur ki, həmin qurumların, təşkilatların və şəxslərin uzun və əsaslı təcrübələri, beynəlxalq bilikləri ölkələrin özlərində əldə edə biləcəyi yerli biliklərdən və təcrübədən daha çoxdur.

Beləliklə, dövlət-özəl tərəfdaşları birlikdə əlaqə qurduqda böyük layıhələrin idarə və inkişaf etdirilməsi, beynəlxalq idarəetmə texnologiyaları və qabaqcıl texnikaların inkişaf etdirilməsi məqsədilə yerli işçiləri və yerli firmaları təlim keçmək üçün xarici ölkələrə göndərir. Layihələrin ilkin və sonrakı mərhələlərində texniki-iqtisadi əsaslandırılmalarında xərclər və risklər daha səmərəli irəliləmək üçün yerli və xarici ekspertlər və təcrübəli operatorlar tərəfindən qiymətləndirilir və onların həll yolları göstərilir. Bu da layihələrdə innovativ ideyaları ortaya çıxarır.

Tərəfdaşlıq zamanı yaranan risklər: Dövlət-özəl tərəfdaşlığı dövlət sektorundan özəl sektora həqiqi risklə əlaqələndirildiyindən, tərəfdaşlar üçün riskləri aralarında doğru müəyyənləşdirmək və bölüşdürmək böyük önəm daşıyır. Dövlət-özəl tərəfdaşlıqları dövlət tərəfindən maliyyələşdirilmir. Bu səbəbdən də dövlət investisiyaları ilə qarşılaşdırıldıqda daha riskli investisiyalar sayılır. Buna görə də maliyyə böhranı dövründə dövlət-özəl tərəfdaşlığı böhrandan daha çox təsirlənmiş investisiya modeli olmuşdur. Özəl sektor investorları risklərin proqnozlaşdırıla bildiyi və şərtlərin müəyyənləşdirildiyi bazarlara investisiya yatırılmasına diqqət edirlər. Risklərin artması investisiya üçün artıq gəlir tələb edir. Bəzi qeyri-müəyyən olan məsələlərin və risklərin azaldılması dövlət sektorunda daha az xərcə, özəl sektorda daha çox investisiya əldə etməyə səbəb olacaqdır. Bu da hər iki tərəf üçün daha təhlükəsiz və əlverişli investisiya mühiti yaradır. Beləliklə, risklərin azaldılması həm dövlət sektorunun, həm də özəl sektorun lehinə olur.

Tərəfdaşlıqda ən yaxşı risk paylaşımı layihələrdəki risklər geniş şəkildə təhlil edildikdən sonra mümkündür. Risklərin dövlət sektorundan özəl sektora həvalə edilməsi layihələrin dəyərini yüksək dərəcədə artırır, həmçinin xərc səmərəliliyini ortadan qaldırır. Buna görə də, dövlət-özəl tərəfdaşları ən yaxşı risk bölgüsünü o zaman etmiş olur ki, hansı tərəf riski daha yaxşı idarə edə bilər və ya həmin riskin yaratdığı xərc hansı tərəf üçün daha azdırsa, həmin tərəf riski öz üzərinə götürür. Tərəfdaşlar bir çox risklərə məruz qalır, bunlara misal olaraq: siyasət, müqavilə, texnologiya, bazar, maliyyə riskləri və s. göstərmək olar. Bunlara əlavə olaraq, təbii fəlakətlər və fövqəladə hadisələr də risk yaradır.

Hökumətin qərarlarındakı dəyişiklik dövlət-özəl tərəfdaşlarının investisiyalarına mənfi təsir göstərir, bu da siyasi risklərin yaranmasına səbəb olur. Qərarların dəyişməsi və ya həmin qərarlar ilə əlaqədar olaraq, ictimaiyyətin əvvəllər imzalamış olduğu dövlət-özəl tərəfdaşlıq müqavilələrinə dəyişiklik etmək fikri həm mövcud tərəfdaşlıq investoruna, həm də potensial investorlara mənfi təsir göstərir. Bu qərarlar hətta ölkənin inves-

tisiya imkanları ilə əlaqədar imicini beynəlxalq arenada korlaya bilər. Özəl sektor investorlarının üzləşə biləcəyi ən böyük risk özgəninkiləşdirmək olsa da, hökumətin vergi və digər məsələlərdə kiçik dəyişikliklər etməsi həmin riskləri əsassız edə bilər. Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələri nə qədər uzunmüddətli olarsa, onların qarşılaşacağı siyasi risklər də o qədər çox olar və həmin risklər maliyyələşdirmə xərclərində öz əksini tapar.

İşgüzar və ya iqtisadi şəraitin pisləşməsi nəticəsində müqavilənin tərəflərindən birinin bilərəkdən və ya istəməyərək şərtlərə əməl etməməsinə görə yaranan risklər müqavilə riskləri adlanır. Geniş infrastruktur layihələri siyasi baxımdan həssas və nəticələri geniş bir seqmentə təsir etdiyinə görə həmin layihələrdə özəl sektor siyasi və ya ictimai təsirə məruz qalır. Bu səbəbdən də müqavilənin şərtlərini vaxtaşırı dəyişmək məcburiyyətində olur.

Bundan başqa, özəl sektor ictimaiyyətlə bağlı böyük layihələrdə ona həvalə olunan öhdəliklərin bir qismini yerinə yetirməsə belə, dövlət qurumlarının layihələrinin tamamlanması üçün müqavilənin ləğvinə şərait yaratmır.

Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrinin həyata keçirildiyi dövr ərzində yeni və daha yaxşı texnologiyaların tətbiq edilməsi ilə əlaqədar yaranan risklər texnoloji risklərdir. Buna misal olaraq, sənaye müəssisələrində istifadə edilən cihazlarda əhəmiyyətli bir texnoloji dəyişiklik, müəssisənin əlindəki cihazların tez bir zamanda köhnəlməsinə və ya bu cihazlardakı sürətli dəyişikliyin işçilərə ötürülməməsinə səbəb olur. Bu da istehsal olunacaq məhsulların gecikməsinə gətirib çıxaracaqdır [6].

Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrində faktiki gəlirlərin və xərclərin onların gələcək planına uyğun gəlməməsi kommersiya riski yaradır. Tərəflərin təklif etmiş olduğu məhsullar və ya xidmətlər bir çox fərqli səbəblərə görə gözləniləndən daha aşağı olur. Tərəfdaşların qiymət planı gəlir təxminlərindən fərqlənməsi ilə ciddi risk yaradır. Buna səbəb, gələcəklə bağlı proqnozlar tarixi qeydlərə uyğun olaraq hazırlanır. Lakin bu proqnozlarla gələcək müştərilərin qiymətlərə olan həssaslığını müəyyən etmək çox çətindir.

Kapitalın tez-tez dəyərinin dəyişməsinə görə bir çox hallarda maliyyə riskləri ortaya çıxır. Maliyyə risklərinin iki mühüm növü göstərilir ki, bunlar valyuta məzənnəsi və faiz dərəcəsinin dəyişməsidir. Məzənnə riskinin artmasına səbəb layihənin xarici kapitalla maliyyələşdirilməsidir. Dövlət-özəl tərəfdaşlığında qoruma mexanizmləri məzənnə riskinə qarşı alınsa da, nəzərə almaq lazımdır ki, bu mexanizmlərin də ciddi xərcləri var. Faiz dərəcələrinin dəyişməsinin layihələrin gəlirliliyinə birbaşa təsir etməsi ciddi maliyyə riski yaradır. Faizlər aşağı olduğu zaman əksər layihələr özəl sektorun tələb etdiyi gərəkli gəlir dərəcələrindən daha çox qazanc əldə edərək investisiya üçün məqbul olur. Tərəfdaşlar sabit faizlə və ya istiqraz buraxaraq borc götürdükdə qarşılaşdıqları faiz dərəcəsi riski də azalır.

Təbii fəlakətlər, yanğınlar, daşqınlar və terror hadisələri tərəflərin nəzarətindən kənar olan fövqəladə hadisə riskləridir. Həmin fövqəladə hadisələri əvvəlcədən proqnozlaşdırmaq mümkün olarsa, risk sığorta və ya digər təhlükəsizlik tədbirləri ilə azaldıla bilər.

Burada göstərilən faydalar və risklər layihələrin uğurlu olmasında əsas göstəricilərdir və qeyd edilən faydaların maksimumlaşdırılması və qarşısı alına bilən risklərin aradan qaldırılması yalnız dövlət və özəl sektorun ciddi idarəetməsi ilə mümkün olacaqdır.

Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələri hazırkı dövrdə dünyanın 60-dan çox ölkəsində işlənib hazırlanır. Vahid qayda olaraq, xaricdə geniş çeşiddə özəl sektor nümunələri və münasibətləri dövlət-özəl tərəfdaşlığı adlanır. Bu tərif ictimai əhəmiyyətli tələbatın təmin edilməsi üçün xüsusi kapitalın resurslarından istifadənin hər bir növündə tətbiq edilir. Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrinin bütün istifadə edilən formalarının tətbiq edilməsində ilk yerdə ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa və Almaniya yer alır [5, s.98].

Son dövrlərdə dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrinin dayanıqlı inkişaf proqramları daha çox Qərbi Avropa ölkələrində müşahidə olunur. Bununla birlikdə, eyni qarşılıqlı fəaliyyət mexanizmini aktiv icra edən ölkələrin sayı paralel olaraq artır. Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrinin xarici təcrübələrinin tətbiq sahələri araşdırıldıqda, həmin ölkələrin hər birinin dövlət-özəl tərəfdaşlığın tətbiqi üzrə ən çox üstünlük təşkil etdiyi sahələr vardır. Bu, Böyük Britaniyada səhiyyə və təhsildir, Almaniyada – təhsil, İtaliya, Kanada və Fransada yalnız səhiyyə sahəsi, ABŞ-da isə avtomobil yolları sahəsidir. İnkişaf etmiş bazar iqtisadiyyatının, əhalinin yüksək həyat səviyyəsinin, yüksək əmək məhsuldarlığının, etibarlı sosial siyasətin olduğu ölkələrdə dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələri əsasən təhsil, səhiyyə, əhalinin sosial müdafiəsi və s. sahələrə yönəldilir.

Dövlət və özəl sektor bütün dünya ölkələrində, əsasən də Qərbdə etimadı doğruldan və xeyirxah tərəfdaşa çevrilirlər. Göstərilən faktlar təsdiq edir ki, inkişaf etmiş ölkələrdə dövlət və özəl sektorun tərəfdaşlığı birinci və aparıcı əməkdaşlar kimi çıxış edir [4].

Tərəfdaşlıq layihələrinin həyata keçirilməsində dövlət orqanlarının xüsusi vəzifəsi ondan ibarətdir ki, ictimai xidmətlər təqdim edilərkən böyük məbləğdə əlavə dəyər yaransın. Planlaşdırmanın yeni metodlarının dəstəyilə və sürətli innovasiyanın tətbiqi və effektivliyin maksimumlaşdırılması nəticəsində bu məqsədə nail olunur.

Dövlət-özəl tərəfdaşlığı aspektində dövlətin digər bir məqsədi odur ki, layihələrin formalaşması zamanı yaranan riskləri bu sahədə daha çox təcrübəsi olan özəl sektorun öhdəliyinə versin.

Beləliklə də, dövlət-özəl tərəfdaşlığına infrastrukturun inkişafı və həyata keçirilməsi üçün özəl sektorun resurslarından istifadə etməklə, göstərilən xidmətlərin səmərəliliyini yüksəltməyə və keyfiyyətini artırmağa və layihələrin icrası ilə bağlı spesifik risklərdən dövlətin azad olunmasına şərait yaradan konsepsiya kimi nəzər yetirilməlidir.

Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar xarici təcrübələr sübut edir ki, dövlət-özəl tərəfdaşlıq əsasında göstərilən xidmətlərin keyfiyyəti dövlət tədarükü modelində həyata keçirilməyə nisbətən yüksəkdir. Bu məqsədə xidmət istehsalçılarının inteqrallaşmasını optimallaşdırmaqla, layihənin diqqət çəkən obyektivliliyi və innovasiyanın tətbiq edilməsi ilə nail olmaq olar.

Layihələrin müəyyənləşdirilməsi, qiymətləndirilməsi və həmçinin, proqnozlaşdırılmasında dövlət və özəl sektor imkanlarının uyğunlaşması halları nəzərə alınır. Bu sahədə aparılmış tədqiqatlar göstərir ki, özəl sahibkarlar dövlət orqanları ilə münaqişədə əmtəə bazarını və gəlirli investisiyanı daha yaxından və praktiki cəhətdən daha yaxşı bilirlər. Layihənin həyata keçirilməsində özəl sektorun effektiv situasiyası var. Bu da dövlət orqanlarında narahatlığa səbəb olur. Çünki, dövlət orqanlarının layihənin həqiqi dəyəri haqqında düzgün məlumatı olmaması layihənin daha baha qiymətə başa gəlməsinə səbəb olacaq. Lakin özəl sektor tərəfindən real gəlirin göstərilməsi ilə dövlətin maliyyə yükünün azaldılmasına nail olunur. Bununla da dövlət orqanı maliyyə məsələlərini özəl sektora ötürməklə reqlamentləşdirilmiş fəaliyyətlə məşğul olur, bütün diqqətini planlaşdırma və nəzarətin həyata keçirilməsinə yönəldir.

Dövlət-özəl sektor tərəfdaşlığı aspektində yüksək idarəetmə üzrə Avropa İqtisadi Komissiyasının praktiki rəhbərliyinə uyğun olaraq, dövlət və özəl sektorun motivasiya və yeniliklərinin birləşməsi, həmçinin müzakirə əsasında müqavilələrin bağlanması dövlət-özəl tərəfdaşlığında dövlətin bütün layihələrinin həyata keçirilməsinə imkan yaradacaq.

Dövlət resurslarından istifadə və idarəetmə innovativliyinin təmin edilməsi, özəl sektorun idarəetmə texnologiyaları və bu sahədə olan geniş praktikası birləşdikdə dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələri yüksək effektivliklə reallaşdırılır.

Əhəmiyyətli sayda siyasi və texniki ədəbiyyat mənbələrinin tədqiqi dövlət-özəl tərəfdaşlığı probleminin yaxşı öyrənilmədiyini və bu səbəbdən də ayrıca bir araşdırma tələb etdiyini bildirməyə imkan verir. Belə bir problemə həsr olunmuş xeyli sayda elmi işlərlə tanışlıq onu deməyə əsas verir ki, problemlə qismən məşğul olmuş və tədqiq edilən sferanın tənzimlənməsi məsələlərinin nəzərdən keçirilməsini əhatə edən bu nəşrlər yalnız lazımi şərt qoyulmadan ümumi problemlərə toxunmuşdur.

Qarşılıqlı əlaqə mexanizminin səmərəli olması üçün kommunikasiyaların dəqiq qurulmuş sistemi lazımdır. Heç də bütün özəl assosiasiyalar öz üzvlərinin istədikləri dərəcədə kommunikasiyaların öhdəsindən gəlmir. Özəl sektor cəmiyyətdə çox passivdir, halbuki o, aktiv ictimai institutdur. Birləşmək bütün məsələlərin həlli demək deyildir, informasiya kanalları da yaratmaq lazımdır. Özəl assosiasiyaların fəaliyyətinin səmərəliliyinə mane olan səbəblər var. Bunlar özəl ictimaiyyətin potensialının kifayət qədər ekspertizasının olmaması, vəsait çatışmazlığı, özəl sektor üçün vacib olan layihələrə diqqəti cəmləyə bilməməsidir. Digər tərəfdən bir daha diqqəti tərəfdaşlığa cəlb edərək, onu da vurğulamaq lazımdır ki, kommunikasiya sisteminin uğurlu olması üçün özəl sektorun aktivliyi yetərli deyil, hakimiyyətin sahibkarlıq birliyini bərabərhüquqlu tərəfdaş kimi qəbul etməsi də vacibdir.

Ədəbiyyat:

1. Ələkbərov U.K. İnklüziv inkişafın idarəedilməsinin əsasları. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı, "Təhsil" nəşriyyatı, 2018, 216 s.
2. Həbibova Z.Z. Abdullayeva M.V. Dəyişikliklərin idarə olunması və dövlət idarəçiliyi. Bakı: Təhsil 2018.200 s.
3. Committee for Economic Development. https://www.ced.org/about
4. "Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığı imkanları". Qalib Toğrul. Bakı, fevral, 2014. http://edf.az/ts_general/azl/ksid/downloads, 36 s.
5. Iwasaki I. Evolution of Government-Business Relationship and Economic Performance in the Former Soviet States. // Economics of Planning. - 2004. - Vol. 36, pp. 223-257.
6. Sosial Ekonomi Araşdırmalar Dərgisi, Ekim 2019

Açar sözlər: *özəl sektor, dövlət hakimiyyəti, qarşılıqlı fəaliyyət, tərəfdaşlıq, layihələr*

Вусал Гулиев
Диссертант кафедры «Государственная служба и кадровая политика»
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики

ОСНОВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РИСКОВ В ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОМ ПАРТНЕРСТВЕ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются понятия государственно-частного партнерства, приватизации на основе партнерства и перечисляются распространенные во всем мире отрасли государственно-частного партнерства. Исследуются процесс формирования тех или иных моделей взаимоотношений между органами государственной власти и структурами частного сектора, положительные результаты процесса реализации проектов государственно-частного партнерства и основные причины и последствия рисков, возникающих в ходе этого процесса. Кроме того, приведены результаты, полученные на опыте зарубежных стран по реализации проектов государственно-частного партнерства.

Ключевые слова: *частный сектор, правительство, взаимодействие, партнерство, проекты*

Vusal Guliyev
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan
Department of Civil Service and Personnel Policy,
Ph.D. student

THE MAIN FEATURES OF RISKS IN THE STATE-PRIVATE PARTNERSHIP

ABSTRACT

The paper analyses the main features of risks in the state-private partnership, the concepts of state-private partnership and privatization based on partnership. The author lists the branches of state-private partnership that are standard worldwide. The process of formation of one or another model of relations between state authorities and structures of the private sector, the positive results of the process of implementation of state-private partnership projects and the leading causes and consequences of risks arising during this process are investigated. In addition, the results obtained from the experience of foreign countries in implementing state-private partnership projects are presented.

Keywords: *private sector, government, interaction, partnership, projects*

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

B E Y N Ə L X A L Q M Ü N A S İ B Ə T L Ə R
I N T E R N A T I O N A L R E L A T I O N S

UOT 327

NİSƏ PAŞAYEVA
Bakı Slavyan Universitetinin doktorantı
e-mail: nisa.pashayeva@mys.gov.az

BEYNƏLXALQ GƏNCLƏR HƏRƏKATININ TƏŞƏKKÜLÜ VƏ İNKİŞAF MƏRHƏLƏLƏRİ HAQQINDA

Beynəlxalq gənclər hərəkatının təşəkkülü elmi-texniki tərəqqi və texnoloji yeniliklərin bir-birini sürətlə əvəz etməsi nəticəsində fərdlər, cəmiyyətlər və dövlətlər qarşısında yeni-yeni sualların meydana gəlməsi və onların cavablandırılması istiqamətində əlaqələndirilmiş fəaliyyətin vacibliyi, ictimai və siyasi həyatda qeyri-dövlət strukturlarının iştirakının davamlı olaraq genişlənməsi ilə bağlı olub, həm də gənclərin potensialının, məsələlərə yanaşma tərzinin və ünsiyyət qurma qabiliyyətinin təzahürüdür. Əhalinin digər kateqoriyalarından fərqli olaraq, gənclər öz planlarını əsasən gələcəyə ünvanlayır, zamanla səsləşməyən dəyər və yanaşmaları qəbul etmir, mövcud problemlərin həlli istiqamətində təşəbbüs və təkliflərlə çıxış edir və nəhayət, təşkilatlanaraq, fəaliyyətini müxtəlif struktur və birliklər çərçivəsində davam etdirir. K. Manheymin qeyd etdiyi kimi, “gənclər təbiət etibarı ilə nə tərəqqipərvərdir, nə də mühafizəkardır. O, istənilən yeni başlanğıca hazır olan potensialdır” (1, s. 445).

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı nəticəsində milli-dövlət sərhədləri getdikcə şərti xarakter alır, beynəlxalq səviyyədə, konkret məkan və zaman parametrləri xaricində ünsiyyət yaratmaq imkanları davamlı olaraq artır. Əsas iştirakçısı gənclər olan beynəlxalq siyasi, iqtisadi, elmi və mədəni-humanitar xarakterli tədbirlərin dairəsi ildən ilə genişlənir. Eyni zamanda, son onilliklərdə beynəlxalq sülhə və təhlükəsizliyə qarşı yönələn təhdid və çağırışların dairəsinin genişlənməsi, dünyanın müxtəlif regionlarında on minlərlə insanın həyatına son qoyan, sosial-iqtisadi və humanitar fəlakətlərlə müşayiət olunan silahlı münaqişələrin mövcudluğu, qlobal ekoloji problemlərin dərinləşməsi, narkotik maddələrin qeyri-qanuni dövriyyəsinin artması və s. problemlər beynəlxalq səviyyədə səylərin birləşdirilməsini zərurət olaraq ortaya çıxarmışdır və bu istiqamətdə artıq müəyyən addımlar atılmışdır. Şübhəsiz ki, bütün bu proseslərin əsas hərəkətverici və stimullaşdırıcı qüvvəsi məhz gənclərdir. Müasir dövrdə dünyada gənclər hərəkatının geniş vüsət alması və məhz gənclərin təmsil olunduğu təşkilatlar şəbəkəsinin formalaşması da bunu əyani şəkildə sübut edir. Gənclərin öz arzularını reallaşdırmağa, özünüinkişafa, özünütəsdiqə yönələn və dialektik olaraq davam edən fəaliyyəti əsrlər boyu formalaşan təməl üzərində inkişaf edir.

Dünyada gənclərin təşkilatlanmış hərəkatının kökləri XIX əsrin ortalarına, kilsənin himayəsi altında xristian gənclər təşkilatlarının yaradıldığı dövrə gedib çıxsa da, bunun üçün ilkin şərtlər daha əvvəllər, gənclərin bioloji və psixoloji, kulturoloji və antropoloji, sosial xüsusiyyətləri ilə bağlı olaraq meydana gəlmişdir.

Gənclər nəzəriyyəsinin bioloji və psixoloji seqmentinə görə gənclər daha çox gəncliyin psixoloji və fiziki xüsusiyyətlərinin daşıyıcısı kimi nəzərdən keçirilməlidir. Kulturoloji və antropoloji seqment əsas diqqəti gənclərin mövcud olduqları təbii və süni-mədəni mühitdə onların formalaşması və inkişafı ilə bağlı məsələlərə yönəldir. Nəzəriyyənin sosial yönümlü seqmentinə gəldikdə isə, burada gənclər cəmiyyətdə özünəməxsus funksiyalar yerinə yetirən, nəsillərin varisliyinin və dəyişməsinin həm obyekti, həm də subyekti kimi çıxış edən sosial qrup kimi öyrənilir (2, s.7).

Malik olduğu geniş potensiala uyğun olaraq, gənclər cəmiyyətin inkişafını təmin edən sosial funksiyalar yerinə yetirirlər. V.İ.Çuprov bu funksiyaları üç qrupa bölür: təkrar istehsal, innovasiya və translyasiya. Bu yanaşmaya görə, gənclik cəmiyyətin mövcud sosial strukturunu təkrar istehsal edərək, özündən yaşlı nəslin təcrübəsini mənimsəyir və öz təşəbbüsü olan innovasiyaları dövriyyəyə gətirir, zaman keçdikcə isə, özü sonrakı nəsil üçün sosial təcrübə mənbəyinə çevrilir və beləliklə də, translyasiya funksiyasını yerinə yetirir (3, s. 77-78).

Qeyd etmək lazımdır ki, gənclərin öz funksiyalarını yerinə yetirməsi üçün müəyyən tarixi şəraitin, müvafiq inkişaf səviyyəsinin və infrastrukturun mövcudluğu əsas şərtlərdən biridir. Dövlətdə və cəmiyyətdə hər şeyin hökmdarların marağına tabe edildiyi, dini dünyagörüşünün və teoloji sistemlərin hakim olduğu, insan hüquq və azadlıqlarının gündəmdə olmadığı qədim dövrdə və orta əsrlərdə təkcə gənclərin deyil, ümumiyyətlə, cəmiyyətin istənilən kateqoriyasına aid olan insanların konkret maraq və ideyalar ətrafında təşkilatlanaraq, sistemli və məqsədyönlü, cərəyan edən proseslərə təsir edə biləcək fəaliyyət göstərməsi mümkün deyildi. Bunun üçün ilkin şərtlər, insanın şəxsi azadlığı və təbii hüquqları kimi fundamental dəyərlərin diqqət mərkəzinə çıxdığı kapitalizmin meydana gəlməsi və müvafiq sosial münasibətlərinin formalaşması ilə yaranmışdır. Siyasi sistemin transformasiyası, demokratik institutların və azad bazar münasibətlərinin yaranması, sənayeləşmənin və onun nəticəsi olan urbanizasiya prosesinin genişlənməsi, demoqrafik dəyişikliklərin baş verməsi və sosial differensiasiyanın dərinləşməsi, təhsilin forma və məzmun baxımından inkişafı və s. cəmiyyətdə müxtəlif yönümlü təşkilatların, partiyaların və hərəkatların təşəkkül tapması ilə nəticələnmişdi. Bu kontekstdə gənclər hərəkatının və təşkilatlarının yaranması da istisna deyildi.

Gənclər hərəkatının rüşeymləri, burjua münasibətlərinin daha erkən inkişaf etdiyi Qərb ölkələrində meydana gəlmişdir. Uzun müddət müstəmləkə əsarətində olması, kapitalizm elementlərinin nisbətən gec nüfuz etməsi və mühafizəkar düşüncə tərzinin üstünlük təşkil etməsi Şərq ölkələrinin bu sahədə müəyyən qədər gecikməsinə səbəb olmuşdu.

Artıq qeyd olunduğu kimi, dünyada gəncləri birləşdirən ilk təşkilat kilsənin iştirakı ilə yaradılmışdır. Belə ki, XIX əsrin ortalarında Avropada gənclər tərəfindən müxtəlif xristian cəmiyyətləri təsis olunmuşdu. 1844-cü ildə Londonda, bu cəmiyyətlərin vahid mərkəzdə birləşdirilməsi nəticəsində gənc xristianların assosiasiyası – “Gənc İnsanların Xristian İttifaqı” yaradıldı. 1855-ci ildə Fransada İttifaqın birinci ümumdünya konfransı keçirildi. Konfransda təşkilat federativ əsaslarda yenidən təşkil olundu və onun əsas sənədi – “Paris statutu” qəbul edildi. Bu sənədə əsasən, müstəqilliyə və özünüidarəetməyə malik olan bu İttifaqın mövcudluğu ianələr, müxtəlif tədbirlərdən əldə olunan gəlirlər və üzvlük haqları hesabına təmin edilir, o, xristian mənəvi-əxlaqi dəyərlərinin təbliğinə əsaslanan maarifçilik fəaliyyəti ilə məşğul olurdu. Bundan başqa, federasiyaya daxil olan ayrı-ayrı təşkilatların, tək gənc insanlar üçün sığınacaq təşkil etmək, ümumxristian birliyi naminə gənclərin, aid olduqları kilsədən asılı olmayaraq, birləşməsinə nail olmaq və s. kimi özəl məqsədləri də ola bilərdi. Fəaliyyətini tez bir zamanda genişləndirən təşkilat dünyanın bütün qitələrinə nüfuz edə bilmişdi. XX əsrin əvvəllərində onun nümayəndələri Avropanın bütün dövlətlərində, Asiya, Afrika və Latın Amerikası

ölkələrində, Amerika Birləşmiş Ştatları və Avstraliyada fəaliyyət göstərirdi (4, s.55-56).

Avropada gənclərin dini dəyərlərə söykənən hərəkatı XIX əsrin ikinci yarısında da davam etmiş və nəticədə, həmin əsrin sonlarında daha iki təşkilat – "Gənc Qadınların Xristian İttifaqı" və "Ümumdünya Xristian Tələbə İttifaqı" - meydana gəlmişdi.

"Gənc İnsanların Xristian İttifaqı"nın tərkibinə daxil olan "Ümumdünya Xristian Tələbə İttifaqı" özünü konfessiyalararası beynəlxalq təşkilat kimi təqdim edirdi (4, s.55-56). Bu da, təbii bir hal idi, çünki xristian dininin katolik, pravoslav, protestant və s. məzhəbləri arasında əsrlərlə davam edən fikir ayrılığı və qarşıdurma, müəyyənləşdirilən ümumi məqsədlərə çatmağa mane olurdu. Sıralarında tələbələri birləşdirən təşkilat özünü məzhəblərarası qarşıdurma səviyyəsindən yüksək tutaraq, bu maneələri aradan qaldırmağa və ümumxristian həmrəyliyinə nail olmağa çalışırdı.

Ümumilikdə, yuxarıda qeyd olunan təşkilatların əsas məqsədi, böyüməkdə olan nəsli xristian əxlaqı və dəyərləri əsasında tərbiyə etmək idi, lakin istisna olunmur ki, bu təşkilatlar Qərb ölkələrinin müstəmləkə əsarətində saxladıqları qeyri-xristian ölkələrdə missionerlik fəaliyyəti ilə də məşğul olurdular.

Ümumdünya gənclər hərəkatının formalaşmasında növbəti mərhələ XIX əsrin ikinci yarısı-XX əsrin ilk onilliklərində müxtəlif ideologiyaların və bu ideologiyaların daşıyıcısı olan siyasi təşkilatların yaranması ilə bağlı idi. Sinfi mübarizə ideyasına əsaslanan kommunist ideologiyasının təbliği gənclər hərəkatının da ideoloji əsaslarda qütbləşməsinə gətirib çıxarmışdı.

XIX əsrin 80-ci illərində Almaniyada "Gənc Qvardiya "İttifaqı" adlı gənclər təşkilatı meydana gəldi. Sıralarında 15-21 yaşlı insanları birləşdirən bu təşkilat, nəşr etdirdiyi "Gənc qvardiya" jurnalı vasitəsilə ümumelmi xarakter daşıyan məlumatlarla yanaşı, sinfi mübarizə ideyalarını da təbliğ edirdi (5, s. 86).

XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində dünyada inqilabi ideyaların gənclər arasında sürətlə yayılması onların təşkilatlanması ilə müşayiət olunurdu. Müxtəlif ölkələrdə artıq müstəqil fəhlə gənclər ittifaqları meydana gəlmişdi. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu təşkilatların pərakəndə şəkildə və məhdud coğrafiyada fəaliyyəti onların geniş kütlələrə təsir göstərmək imkanlarını məhdudlaşdırırdı.

Qeyd olunan dövrdə Avropada sol təmayüllü, lakin hədəfləri fərqli olan ondan çox gənclər təşkilatı yaradılmışdı. Bu təşkilatların təxminən yarısı militarizmə qarşı mübarizə aparırdı. Fəaliyyətini bu istiqamətə yönəldən təşkilatlar sırasında "Hollandiyanın Gənc Sosialistləri" (1885, Hollandiya), "Gənc Qvardiya" (1886, Belçika), "İsveç Gənc Sosialistlər Liqası" (1895, İsveç), "İsveçrənin Gənc Sosialistləri" (1900, İsveçrə), "İtaliya Gənc Sosialistlər Federasiyası" (1901, İtaliya), "Norveç Gənc Sosial Demokratlar Liqası" (1908, Norveç) yer almışdı. Gənclər təşkilatlarının digər qismi iqtisadi tələblərlə çıxış edir və əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması və işçilərin hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı məsələləri ön plana çıxarırdılar. 1894-cü ildə Avstriyada meydana gələn "Avstriya Gənc Fəhlələr Liqası" və 1904-cü ildə Almaniyada təsis olunan "Şimali Almaniya Azad Gənclər Liqaları Federasiyası" məhz bu istiqamətdə fəaliyyət göstərirdi. Bu dövrdə, gənclərin təhsil almaq imkanlarının genişləndirilməsinə nail olmaq da mübarizənin əsas hədəflərindən idi. 1903-cü ildə İspaniyada yaradılan "İspaniyanın Gənc Sosialistləri" və 1904-cü ildə Almaniyada meydana gələn "Cənubi Almaniya Gənc Fəhlələr Liqası" fəaliyyətini gənclərin təhsili ilə bağlı məsələlərə həsr etmişdi. Qeyd olunanlarla yanaşı, 1905-ci ildə Macarıstan və Danimarkada, 1906-cı ildə Finlandiyada, 1907-ci ildə isə Amerika Birləşmiş Ştatlarında da gənclər təşkilatı yaradılmışdı (6, s. 1).

Qadınların ailədə və cəmiyyətdə yeri və rolunun müəyyənləşdirilməsi əsrlər boyu fərqli səviyyələrdə və dairələrdə müzakirə obyekti olmuşdur. Tarixin müxtəlif mərhələlərində sosiumun inkişaf səviyyəsinə və mövcud dəyərlər sisteminə uyğun olaraq, qadına

münasibət də dəyişmişdir. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində sosial-iqtisadi və siyasi həyatda baş verən dəyişikliklər fonunda qadın azadlığı məsələsi kifayət qədər aktuallaşmış, gənclər də qadın hüquqları uğrunda mübarizəyə qoşulmuş və sıralarında gənc qadınları birləşdirən təşkilatlar meydana gəlmişdir.

Avropada ilk qadın təşkilatları ailədə kişi dominantlığına qarşı, qadınlara seçkilərdə iştirak etmək, kişilərlə bərabər təhsil almaq hüququnun verilməsi uğrunda mübarizə aparırdılar (5, s. 86).

Müxtəlif ölkələrdə mövcud olan gənclər təşkilatlarının fəaliyyətini əlaqələndirmək XX əsrin əvvəllərində müzakirə olunan məsələlərdən idi. Bu istiqamətində ilk addım 1907-ci ildə Ştutqartda təşkil olunan gənclərin birinci beynəlxalq konfransında atıldı. Avropanın 13 ölkəsini təmsil edən gənclər ittifaqlarının iştirak etdiyi konfransda sosialist gənclər təşkilatlarının beynəlxalq birliyini yaratmaq barədə qərar qəbul edildi (4, s.56). Məhz bu qərar əsasında, həmin ildə Gənclərin Sosialist İnternasionalı təsis edildi. Bu təşkilat İkinci dünya müharibəsi illərinə qədər fəaliyyət göstərmişdi.

Avropada sol təmayüllü gənclər hərəkatının genişlənməsi hakimiyyət orqanlarının əks tədbirləri ilə qarşılaşmışdı. Məsələn, 1908-ci ildə Almaniyada 18 yaşına qədər olan gənclərin hər hansı təşkilat və ittifaqa qoşulmasını, siyasi yığıncaqlarda iştirakını qadağan edən qanun qəbul edildi. Bunun ardınca həyata keçirilən təzyiq siyasəti bəzi təşkilatların öz mövqelərindən geri çəkilməsi ilə nəticələnmişdi (4, s. 56).

Birinci dünya müharibəsindən sonra beynəlxalq gənclər hərəkatında yeni mərhələ başladı. Bu mərhələdə güclü ideoloji təsirə məruz qalan hərəkat üç fərqli istiqamətdə inkişaf edirdi. Onlardan birincisi, Avropa sosial-demokratlarının, ikincisi, Rusiya bolşeviklərinin, üçüncüsü isə faşistlərin təsiri altında idi.

Mərkəzçi və sağ-sosialist mövqedən çıxış edən və Sosial-demokrat partiyalarının himayəsi altında fəaliyyət göstərən sosial-islahatçı gənclər birlikləri sosial təminatlar uğrunda mübarizə aparır, inkişafın, davamlı islahatlara əsaslanan təkamül yolunu təbliğ edir və dünyanın istənilən hissəsində inqilabi fəaliyyətə qarşı çıxırdılar.

1921-ci ildə sosial-islahatçı düşərgədə iki təşkilat – sağ-sosialist təmayüllü “Gənc Fəhlələrin İnternasionalı” və mərkəzçi mövqedə dayanan “Sosialist Gənclər Təşkilatlarının Beynəlxalq Birliyi” – yaranmışdı (4, s. 58). Təşkilatların fərqli təmayüllü olması bu düşərgənin daxilində ideya parçalanmasının mövcudluğuna dəlalət edir.

1917-ci ildə Rusiyada bolşeviklərin hakimiyyətə gəlməsi, dəyişikliklərə inqilab yolu ilə nail olmağa çalışan gənclərin fəallaşmasını stimullaşdırmışdı. Bu gənclərin əsas hədəfi azad bazar münasibətlərinə, siyasi plüralizmə və plebissitar demokratiyaya əsaslanan dövlət quruluşunu devirmək, əvəzində kommunist partiyasının dominant olduğu, idarəetmənin ifrat dərəcədə mərkəzləşdirildiyi və iqtisadiyyatın planlı şəkildə təşkil olunduğu “fəhlə-kəndli” dövləti yaratmaq prosesində iştirak etmək idi.

Gənclər hərəkatında inqilabi istiqamət gənc kommunistlərin ittifaqlarının yaradılmasında təzahür edirdi. 1918-ci ildə Rusiya komsomolu ilə yanaşı, daha iki təşkilat – “Finlandiya Gənclərinin Kommunist İttifaqı” və “Avstriya Kommunist Fəhlə Gənclər İttifaqı” – meydana gəldi. 1919-cu ildə Berlində, inqilabi gənclərin fəaliyyətini beynəlxalq səviyyədə əlaqələndirmək məqsədilə Gənclərin Kommunist İnternasionalı təsis edildi. Yeni birliyin proqramında kapitalizmə və burjuaziyanın militarist siyasətinə qarşı mübarizə aparmaq, fəhlə sinfini silahlandırmaq və s. radikal ideyalar yer almışdı. Bütün cəhdlərə baxmayaraq, inqilabi ideyalar dünya gəncliyi üçün cəlbedici olmadı və nəticədə, inqilab tərəfdarı olan gənclər özlərinə geniş sosial dayaq qazana bilmədilər (4. s. 57-58).

Avropada, irqi ayrı-seçkiliyə və ifrat millətçiliyə əsaslanan faşizm ideologiyası təşəkkül tapmışdı. 1922-ci ildə İtaliyada, bundan on il sonra isə Almaniyada hakimiyyətə gələn faşistlər, həyata keçirdikləri və “beyinlərin yuyulmasına” hesablanan sistemli təbliğat işi

nəticəsində yeniyetmə və gənclərin əhəmiyyətli hissəsini öz çətirləri altına səfərbər edə bilmişdilər. "Fürerlik" prinsipi ilə idarə olunan sistemin elementlərinə çevrilən bu gənclərin döyüş ritorikası, pafoslu davranışı və vətənpərvərliyi Almaniya və İtaliyadan kənarda yaşayan gənclərin müəyyən hissəsində də faşizm ideologiyasına rəğbətin oyanmasına səbəb olmuşdu.

Almaniyada gənclərin "Nasist Məktəb Liqası", "Nasional-Sosialist Alman Tələbə Liqası", "Gənc Alman Xalqı", "Gənc Qızlar Liqası", "Almaniya Qızlar Liqası", "Məktəbli Qızların Nasist Liqası" və onlarla digər təşkilatı faşizm ideologiyasının təbliğinə xidmət edirdi. Bütün bu təşkilatlar "Hitleryugend" ("Hitlerin gəncləri") adlı daha böyük bir təşkilatın ideya rəhbərliyi altında fəaliyyət göstərirdi (7, s. 21-38). İtaliyada "Tələbə Avanqardı", "Balilla Milli Operası", "Littorio İtalyan Gəncliyi" kimi təşkilatlar italyan gənclərin faşizm ruhunda tərbiyəsi ilə məşğul idilər (8, s. 93-94). Avropanın digər dövlətlərində və Amerika qitəsində də faşizm ideologiyasına rəğbət bəsləyən gənclər kifayət qədər idi. Bütün bunlara baxmayaraq, istər ümumilikdə faşizm, istərsə də onun gənclər seqmenti beynəlxalq hərəkata çevrilə bilmədi. Bunun əsas səbəbi faşizmin həmrəyliyə, inteqrasiyaya deyil, irqi və milli ayrı-seçkiliyə, işğalçılıq siyasətinə əsaslanması ilə bağlı idi.

Keçən əsrin 20-30-cu illərində faşizm təhlükəsinin artması antifaşist qüvvələrin vahid cəbhəsini yaratmaq zərurətini ortaya çıxarmışdı. Aralarındakı ideya fərqlərinə baxmayaraq, istər sosial-islahatçı, istərsə də inqilabçı mövqedə duran gənclər birlikləri də bu ümumi təhlükəyə qarşı mübarizədə səyləri birləşdirmək istiqamətində addımlar atmışdılar. Müxtəlif siyasi təmayüllü gənclərin sülh uğrunda mübarizə üçün səfərbər olunmasında tələbələrin müharibə əleyhinə 1934-cü ildə Brüsseldə keçirilən beynəlxalq konqresi, gənclərin sülh, azadlıq və tərəqqi uğrunda 1935-ci ildə Parisdə təşkil olunan beynəlxalq konfransı, Tələbələrin Sosialist İnternasionalının 1936-cı ildə Oksfordda keçirilən konqresi, gənclərin həmin ildə Cenevrədə keçirilən birinci ümumdünya konqresi, sosialist və kommunist tələbələrin 1937-ci ildə Parisdə keçirilən konqresi əhəmiyyətli rol oynamışdır (4, s.59).

İkinci dünya müharibəsindən sonra beynəlxalq gənclər hərəkatında üçüncü mərhələ başladı. Bu mərhələdə "soyuq müharibə"nin başlanması və ikiqütblü dünya nizamının formalaşması gənclər hərəkatına da təsirsiz qalmamışdı.

1945-1946-cı illərdə beynəlxalq gənclər hərəkatında nəzərəçarpacaq fəallıq müşahidə olunurdu. 1945-ci ildə Londonda "Demokratik Gənclərin Ümumdünya Federasiyası" təsis edildi. Federasiyanın şüarı belə idi: "Gənclik sülh, demokratiya, milli müstəqillik və yaxşı gələcək uğrunda birləş" (4, s. 61).

1946-cı ildə Praqada, 38 ölkənin tələbə-gənclərinin nümayəndələrinin iştirak etdiyi konqresdə "Tələbələrin Beynəlxalq İttifaqı" adlı yeni beynəlxalq təşkilat yaradıldı. Konqresin qətnaməsində qeyd olunmuşdu: "Faşizmin darmadağın olunmasına öz töhfəsini verən demokratik tələbələr müharibədən sonrakı dünyanın qurulmasında da öz rolunu oynamalıdırlar" (4, s. 62-63).

Gənclər hərəkatında müşahidə olunan bu müsbət meyllər uzunömürlü olmadı. "Soyuq müharibə" bütün dünyada olduğu kimi, beynəlxalq gənclər hərəkatında da parçalanmaya səbəb oldu. Siyasi proseslərin təsirinə məruz qalan gənclər Şərq – Qərb qarşıdurmasının iştirakçısına çevrildilər.

1948-ci ildə "Demokratik Gənclərin Ümumdünya Federasiyası"nda parçalanma baş verdi. Qərb ölkələrinin təmsilçiləri Federasiyadan ayrılaraq, "Ümumdünya Gənclər Assambleyası"nı yaratdılar (4, s. 63).

"Tələbələrin Beynəlxalq İttifaqı" da parçalanmadan kənarda qala bilmədi. 1948-1952-ci illərdə Qərb ölkələrinin tələbə təşkilatları bir-birinin ardınca bu İttifaqı tərk etdilər və 1952-ci ildə "Beynəlxalq Tələbə Konfransı – Əlaqələndirmə Katibliyi" adlı təşkilatda birləşdilər (4, s. 64).

"Soyuq müharibə"nin sonuna qədər olan dövrdə beynəlxalq gənclər hərəkatının iki düşər-

gəsi arasında təmas qurmaq üçün bir neçə cəhd edilsə də, müsbət nəticə əldə olunmamışdır.

Beynəlxalq gənclər hərəkatında "soyuq müharibə"nin sonunda başlayan dördüncü mərhələ hal-hazırda da davam edir. Bu mərhələdə, qloballaşma və inteqrasiya proseslərinin dərinləşməsi şəraitində gənclərin aktivliyi əvvəlki dövrlərlə müqayisədə nəzərəçarpacaq dərəcədə artmışdır. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı nəticəsində gənclərin ünsiyyət imkanlarının və dünyagörüşünün genişlənməsi, intellektual səviyyəsinin və təşəbbüskarlığının artması onları cəmiyyətin əsas aparıcı qüvvəsinə çevirmişdir. Sosial şəbəkələrin inkişafı, virtual məkanda layihələr reallaşdırmaq və konkret məsələlər ətrafında müzakirələr açmaq imkanlarının mövcudluğu ayrı-ayrı ölkələrin gənclərinin müxtəlif platformalarda təşkilatlanmasını və fəaliyyət göstərməsini reallığa çevirmişdir. Gənclər hərəkatı müasir beynəlxalq münasibətlərin, demək olar ki, bütün sahələrində bu və ya digər dərəcədə iştirak edir.

Müasir dövrdə gənclər hərəkatının fərqləndirici cəhəti onun dövlət strukturları və beynəlxalq təşkilatlarla sıx qarşılıqlı əlaqədə olmasıdır. Gənclər təşkilatları sanki dövlət orqanları və beynəlxalq təşkilatların struktur elementi kimi fəaliyyət göstərirlər. Öz növbəsində, "gənclər siyasəti müasir dövlətin və ya inteqrasiya birliyinin siyasi mexanizminin ayrılmaz hissəsinə çevrilir" (9, s. 60). Məsələn, Avropa İttifaqında gənclərin məşğulluğu, biznes fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi və s. məsələlər diqqət mərkəzində saxlanılır. Çində gənclər siyasəti dövlət tərəfindən tənzimlənir. Türkiyədə gənclər siyasəti ilə ondan çox nazirlik və idarə məşğul olur. Yaxın Şərqin ərəb ölkələrində gənclər təşkilatları siyasi və dini mübarizənin alətinə çevriliblər. Latın Amerikasında gənclər demokratiya və siyasi hakimiyyətin liberallaşdırılması uğrunda mübarizənin əsas qüvvəsi kimi çıxış edirlər (9, s. 59).

Hal-hazırda beynəlxalq və regional səviyyədə müxtəlif sahələrə aid onlarla gənclər təşkilatı fəaliyyət göstərir. "AİESEC", "Enactus", "Gənclik Anlaşma Tərəfdarıdır", "Beynəlxalq Gənclər Palatası", "Avropa Hüquqşünas Tələbələr Assosiasiyası", "Gənclərin Beynəlxalq Hüquq Mühafizə Assosiasiyası", "Demokratik Gənclərin Ümumdünya Federasiyası" müasir dövrdə mövcud olan iri gənclər təşkilatlarındandır (9, s. 61).

Yuxarıda qeyd olunanları ümumiləşdirərək, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, beynəlxalq gənclər hərəkatı XIX əsrin ortalarında təşəkkül tapmış və öz inkişafında dörd mərhələdən keçmişdir. Birinci dünya müharibəsinə qədər olan dövrü əhatə edən ilk mərhələnin əsas iştirakçıları mövcud sosial-iqtisadi münasibətlərə və dövlətlərin militarist siyasətinə qarşı mübarizə aparan sol təmayüllü gənclər idi. Beynəlxalq gənclər hərəkatının müharibələrarası dövrü əhatə edən ikinci mərhələsinin xarakterik cəhəti gənclərin ideoloji təsirlərə məruz qalması və buna uyğun olaraq təşkilatlanması idi. Bu mərhələdə gənclər hərəkatında sosial-demokrat, kommunizm və faşizm təmayüllü üç istiqamət formalaşmışdı. Onlar ideya və mübarizə vasitələrinə görə bir birindən fərqlənsə də, birinci və ikinci istiqamətin tərəfdarları faşizm təhlükəsinə qarşı mübarizədə vahid cəbhədən çıxış etmək üçün addımlar atmışdılar. Beynəlxalq gənclər hərəkatının üçüncü mərhələsi "soyuq müharibə" illərini əhatə edir. Şərq-Qərb qarşıdurması fonunda gənclər təşkilatlarının ideoloji əsaslarda qütbləşməsi bu dövrün xarakterik cəhəti idi. Nəhayət, beynəlxalq gənclər hərəkatının "soyuq müharibə"nin sona çatması ilə başlayan və müasir dövrdə davam edən dördüncü mərhələsində, qloballaşma və inteqrasiya proseslərinin təsiri altında gənclərin fəallığı artmış, fəaliyyət dairəsi genişlənmiş, onların təmsil olunduqları təşkilatların dövlət orqanları və beynəlxalq təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqəsi dərinləşmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Мангейм К. Диагноз нашего времени. М., “Юрист”, 1994,
2. Ростовская Т. К., Князькова Е. А. Молодежная политика в современной России. М., “Юрайт”, 2020, 155 с.
3. Луков В.А. Теории молодежи: пути развития / Гуманитарные науки: теория и методология, 2007, № 3, с. 70-82
4. Володин И. А. Международное молодежное и студенческое движение: этапы большого пути // Научные труды Московского гуманитарного университета. 2018. № 6, с. 55-71
5. Соколова В.И. Зарождение молодежного движения в мире (вторая половина xix – начало xx веков) // Вестник Чувашского университета. 2014. № 4, с. 85-90
6. Waller Sh.History ot the international socialist youth movement to 1929. Uew York, Young Socialist Forum Publication, 1959, 31 pp.
7. Lepage J.D. Hitler Youth, 1922–1945. Jefferson, McFarland & Company, 2009, 183 pp.
8. Morciano D. Youth work in Italy – Between pluralism and fragmentation in a context of state non-interference aniele. // Thinking seriously about youth work. And how to prepare people to do it. Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2017, pp. 91-104.
9. Вовенда А.В. Молодежные организации: их влияние на мировую политику // Вестник МГИМО, 2013, № 2, с. 57-61

Açar sözlər: *gənclər hərəkatı, gənclər təşkilatı, mərhələlər, gənclər siyasəti, ittifaq*

Nisa Pashayeva
Doctoral student of Baku Slavic University

ON THE FORMATION AND STAGES OF DEVELOPMENT OF THE INTERNATIONAL YOUTH MOVEMENT

ABSTRACT

Young people, who constitute a more active part of the population than other groups, occupy a significant place and play an important role in any society's social structure and economic, political, and cultural life. At the same time, changes in public life impact the position and behavior of young people, determining the direction of their activities. In the middle of the XIX century, the deepening of capitalist relations in Europe, the development of industry and urbanization processes, and the expansion of the struggle for rights and freedoms led to the participation of young people in socio-economic and political processes. During this period, international youth movements began to take shape and emerged as organizations that united young people in their ranks. The first organizations under the auspices of the church were engaged in promoting Christian values. In subsequent periods, the activities and geography of the youth movement expanded, and youth organizations that put forward social, economic, and political demands and proposals were formed. Currently, the international youth movement, which interacts with states and international organizations, continues its development.

Keywords: *youth movement, youth organization, youth policy, union, stage*

Ниса Пашаева
Докторант Бакинского Славянского Университета

ОБ СТАНОВЛЕНИИ И ЭТАПАХ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО МОЛОДЕЖНОГО ДВИЖЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

Молодежь, составляющая более активную часть населения, чем другие группы людей, занимает значительное место и играет важную роль в социальной структуре, экономической, политической и культурной жизни любого общества. В тоже время, изменения в общественной жизни оказывают влияние и на положение и поведение молодежи, на определение направления их деятельности. В середине XIX в. углубление капиталистических отношений в Европе, развитие промышленности и процессов урбанизации, расширение борьбы за права и свободы обусловили участие молодежи в социально-экономических и политических процессах. Именно в этот период начало формироваться международное молодежное движение, стали возникать организации, объединяющие молодежь в своих рядах. Первые организации, появившиеся под эгидой церкви, занимались пропагандой христианских ценностей. В последующие периоды расширились деятельность и география молодежного движения, формировались молодежные организации, выдвигавшие социальные, экономические и политические требования и предложения. В настоящее время международное молодежное движение, взаимодействующее с государствами и международными организациями, продолжает свое развитие.

Ключевые слова: *молодежное движение, молодежная организация, становление, этапы, молодежная политика, союз*

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

B E Y N Ə L X A L Q M Ü N A S İ B Ə T L Ə R
I N T E R N A T I O N A L R E L A T I O N S

UOT 327

ШАМС НАГИЕВА
Докторант Бакинского Государственного Университета
e-mail: shemsnagiyeva16@gmail.com

РОЛЬ ГЕЙДАРА АЛИЕВА В ФОРМИРОВАНИИ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Новые политические реалии, возникшие в результате серьезных перемен, в 90-е годы XX века, выдвинули на первый план формирование и реализацию нового внешнеполитического курса в соответствии с принципами национальной государственности. Выгодное географическое положение Азербайджана и огромный экономический потенциал могли бы создать для этого надежную основу. Однако в первые годы независимости общее отсутствие опыта государственного управления и некомпетентность во внешней политике не позволили руководству Азербайджана разработать и реализовать успешную внешнеполитическую стратегию, отвечающую национальным интересам азербайджанского народа. в 1991 году и первой половине 1992 года основой внешней политики Азербайджанского государства была в целом пророссийская стратегия. Иными словами, даже после распада СССР и обретения Азербайджаном независимости А. Муталибов, руководивший страной в то время, интегрировался в международную арену и не использовал прогрессивные ценности мировой цивилизации для укрепления азербайджанской государственности, независимости, возрождения экономики. А.Муталибов думал только о том, чтобы отдать приоритет отношениям с Россией, и даже если были установлены отношения с другими государствами, позиция России все равно была выше, и было ясно, что эта внешняя политика была не продолжением независимого государства, а просто продолжением внешней политики России. Иными словами, внешняя политика Азербайджана в то время напрямую диктовалась Москвой, и каждый шаг предпринимался в соответствии с позицией России и ее руководства [8, с. 155].

При вступлении в должность Президент Азербайджанской Республики Гейдар Алиев 10 октября 1993 года произнес инаугурационную речь. Гейдар Алиев отметил: «Задача состоит в том, чтобы построить и развить со всеми государствами равноправные, взаимовыгодные отношения, эффективно использовать их как для укрепления международных позиций Азербайджанской Республики, так и для развития её экономики, науки и культуры, у нас миролюбивая внешняя политика, мы не ставили цели нарушать суверенитет, территориальную целостность какого-либо государства. Но, в то же время мы будем стремиться, используя возможности внешней политики, обеспечить любой ценой суверенитет, независимость и

территориальную целостность нашей республики» [4, с. 46-48]. Таким образом, внешняя политика Азербайджанской Республики, разрабатываемая и реализуемая со второй половины 1993 года, связана с именем Гейдара Алиева.

Основными направлениями внешней политики Азербайджанской Республики стало международное обеспечение национальных интересов страны, сохранение суверенитета и целостности государства, обеспечение национальной безопасности страны, преодоление агрессии Армении, интеграция в систему европейского сообщества.

Большой опыт и дальновидность Гейдара Алиева в области государственного управления позволили ему разработать уникальную внешнеполитическую стратегию, которая в короткие сроки полностью отвечала национальным интересам Азербайджана и обеспечивала его успешную интеграцию в мировое сообщество. Главной особенностью концепции внешней политики, определенной Гейдаром Алиевым, было то, что эта концепция предусматривала осуществление сбалансированной внешней политики.

Главная уникальность внешнеполитической концепции общенационального лидера Гейдара Алиева заключается в том, что она создала надежную основу для стабильного, устойчивого развития Азербайджанской Республики и превращения ее в серьезного, полноценного актора в современной системе международных отношений. Надо отметить, что основные принципы, на которых базируется данная внешнеполитическая концепция, состоят в следующем.

– установление добрососедских отношений со странами региона на основе взаимовыгодного сотрудничества;
– Тесное сотрудничество с тюркоязычными странами по всем направлениям и установление тесных связей;
– установление особо тесных отношений с США;
– Реализация политики тесной интеграции со странами Европейского Союза;
– Установление связей с международными и региональными организациями и активное участие в их работе и др.
– Не игнорировать российский фактор в системе международных отношений.

В первую очередь необходимо было обеспечить мирные условия для новой внешнеполитической линии. Для этого нужно было остановить войну и создать внутреннюю стабильность. Изо дня в день практически без перерыва Президент занимался проблемой разрешения карабахского конфликта. Так 2 ноября 1993 года Гейдар Алиев обратился к народу с призывом встать на защиту Азербайджана [6, с. 2].

С этой целью мирное прекращение огня с Арменией в мае 1994 года, вывод незаконных воинских формирований и предпринятые шаги по установлению стабильности внутри страны создали необходимые мирные условия для последовательной реализации нового внешнеполитического курса. Судя по всему, Гейдар Алиев учел все факторы при определении основных направлений новой внешней политики Азербайджана. Эта обновленная внешнеполитическая линия должна была решить прежде всего ряд важнейших и неотложных задач.

Гейдар Алиев придавал большое значение установлению тесных отношений с отдельными государствами, а также с влиятельными международными организациями, и уделял этому направлению особое внимание при определении внешнеполитического курса.

Гейдар Алиев с большим предвидением определил, что установление тесных связей с международными и региональными организациями, активное участие Азербайджанского государства в работе этих организаций очень важны для его безопасности и внешней политики.

Так были подписаны соглашения о сотрудничестве с рядами стран. 5 мая 1997 года Азербайджан и Турция подписали

двухстороннюю Декларацию об углублении стратегического сотрудничества. Были восстановлены традиционные дружеские отношения с братскими Казахстаном, Узбекистаном, Кыргызстаном и Туркменистаном. В 1996 году были подписаны договоры о двусторонних отношениях между Азербайджаном и Узбекистаном, в 1997 году с Казахстаном был подписан меморандум двух стран о развитии двусторонних отношений и соглашение о сотрудничестве по транспортировке казахской нефти по азербайджанскому маршруту. Основа двусторонних отношений с Киргизстаном была заложена Гейдаром Алиевым в 1997 году. Официальные и деловые визиты Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева в Исламскую Республику Иран, в Саудовскую Аравию, Египет, Марокко, Пакистан сыграли огромную роль в развитии и укреплении связей республики с 20 исламскими странами.

Весомое место во внешней политике суверенного Азербайджана занимает установление стратегического партнерства с Соединенными Штатами Америки. Соединенные Штаты Америки признали независимость Азербайджана 25 декабря 1991 года. Для Азербайджана установление стратегических отношений с США имеет важное значение, в свою очередь США заинтересованы в укреплении в важном стратегическом районе [7].

Концепция внешней политики, определенная Гейдаром Алиевым, предусматривала эффективное использование богатых природных ресурсов Азербайджана, особенно энергоресурсов, для обеспечения национальных интересов и безопасности страны. Гейдар Алиев с большой дальновидностью использовал богатые природные ресурсы Азербайджана, особенно нефть, для того, чтобы заложить прочную основу для будущего высокого развития страны. Конечно, для этого, в первую очередь, была важна разработка новой энергетической стратегии. В первый же год своего правления Гейдар Алиев успешно определил эту стратегию. Основным принципом этой стратегии было эффективное и правильное использование нефти на благо каждого гражданина страны. В то же время устранение зависимости страны от нефти было важным принципом этой стратегии. Самое главное, обеспечение энергетической безопасности Азербайджанской Республики определено как важная задача на будущее. В соответствии с вышеизложенными принципами развернута активная дипломатическая деятельность по выводу энергоносителей на мировой рынок. В результате этих мероприятий 20 сентября 1994 года во дворце "Гюлистан" в Баку был был заключен договор типа СРП (соглашение о разделе продукции) относительно разработки глубоководных месторождений "Азери", "Чираг", "Гюнешли", находящихся в азербайджанском секторе Каспия. Названное, исходя из исторического, политического и международного значения "Контрактом века" соглашение нашло свое отражение на 400 страницах и 4 языках. В "Контракте века" приняли участие 13 компаний (Амоко, Би-Пи, МакДермотт, Юнокал, ГНКАР, ЛУКойл, Статойл, Эксон, Туркия Петроллери, Пензойл, Иточу, Ремко, Делта) из 8 стран (Азербайджан, США, Великобритания, Россия, Турция, Норвегия, Япония, Саудовская Аравия). Тем самым началось успешное претворение в жизнь "Новой нефтяной стратегии" и доктрины [5].

Соглашение положило начало важному этапу в обеспечении энергетической безопасности независимого Азербайджана. Имеющий жизненно важное значение для Азербайджанского государства «Контракт века» внес весомый вклад во внешнюю политику страны.

Успешная реализация новой нефтяной стратегии, дальновидно определенной общенациональным лидером Гейдаром Алиевым, сделала Азербайджан важным субъектом международных отношений, создав важную основу для расширения

сотрудничества с другими странами в качестве независимого государства и интеграции в Европейский Союз и другие престижные учреждения. Укрепляя свою независимость «Договором века», Азербайджан продемонстрировал миру, что полностью владеет своим богатством. Неслучайно, выступая на церемонии подписания «Договора века», великий лидер Гейдар Алиев сказал Подписывая это соглашение, мы еще раз демонстрируем миру, что суверенные права Азербайджанской Республики установлены, что Азербайджан полностью независим, и что наш народ владеет своим богатством. Подписанием этого соглашения мы строим отношения между крупнейшие компании. Подписав это соглашение, мы открываем иностранным инвесторам прекрасные возможности для инвестирования в Азербайджан.

В результате подписания и успешной реализации «Договора века» авторитет Азербайджана на международной арене значительно вырос. Добыча первичной нефти сделала Азербайджан крупнейшим в мире экспортером нефти. Несмотря на ввод в эксплуатацию трубопроводов Баку-Супса и Баку-Новороссийск, эти трубопроводы не могли экспортировать растущие объемы азербайджанской нефти на мировой рынок. Поэтому есть необходимость в короткие сроки построить магистральный экспортный нефтепровод. Он выдвинул идею магистрального экспортного нефтепровода Баку-Тбилиси-Джейхан как наиболее актуальный вопрос. Эта концепция оказалась вполне реальным и экономически выгодным проектом, и «легенда трех морей» стала реальностью.

Благодаря реализации этой стратегии и подписанию соглашений с международными нефтяными компаниями в разработку нефтяных запасов страны привлечены миллиардные иностранные инвестиции. Подписание соглашения подтвердило право народа на собственное богатство и в то же время еще раз продемонстрировало, что азербайджанская экономика открыта миру.

Подписание международных нефтяных соглашений заложило прочную основу для развития эффективного и взаимовыгодного сотрудничества со странами-участницами нефтяных соглашений, дальнейшего укрепления геополитических позиций страны и ускорения процесса интеграции в мировую экономику [10].

Одним из важных направлений внешнеполитической концепции Гейдара Алиева была реализация широкой программы мероприятий по защите интересов страны в процессе определения статуса Каспийского моря. После распада СССР государства Каспийского бассейна столкнулись с серьезными проблемами в определении его статуса. Потому что каждое государство пыталось решить проблему исходя из своих интересов, исходя только из своих экономических и политических интересов. Гейдар Алиев с большим предвидением определил, что вопрос о статусе Каспийского моря является одной из самых серьезных проблем, стоящих перед внешней политикой Азербайджанского государства. Суть внешнеполитической стратегии, определенной Гейдаром Алиевым в этом направлении, заключалась в том, чтобы добиться раздела Каспийского моря между прибрежными государствами на основе принципа срединной линии. То есть каждое прикаспийское государство должно иметь участок вдоль своих границ.

Так, азербайджанская сторона изначально предлагала равное распределение статуса Каспийского моря между прикаспийскими государствами по принципу пограничных вод. Это предложение Азербайджана также было поддержано Республикой Казахстан, имеющей богатые месторождения нефти и природного газа в каспийском секторе. В ходе визита Президента Российской Федерации Владимира Путина в Азербайджан в 2001 году между двумя странами был подписан протокол о статусе Каспийского моря. Согласно протоколу, Азербайджан и Россия поддержали идею раздела дна Каспийского

моря по срединной линии между пятью прикаспийскими государствами и раздела каспийских вод. Это было соглашение, отвечающее национальным интересам Азербайджана. Потому что в этом случае Азербайджан мог бы свободно использовать богатые углеводородные ресурсы своего сектора Каспийского моря. Конечно, это был протокол, подписанный в соответствии со стратегическими принципами внешней политики Гейдара Алиева. Это также означало, что, помимо Ирана и Туркменистана, другие прикаспийские государства, а именно Казахстан и Россия, приняли и приняли принципы определения статуса, предложенные Азербайджаном. Соответственно, Азербайджан, Россия и Казахстан пришли к общему знаменателю по разделу Каспийского моря. Это еще раз доказало непобедимость внешнеполитической стратегии, определенной Гейдаром Алиевым. Таким образом, не соглашаясь с указанными выше принципами раздела, Иран настаивал на принципе раздела Каспийского моря между пятью прикаспийскими государствами по 20% для каждой страны. В результате усилий Гейдара Алиева была достигнута договоренность между Азербайджаном и Россией и между Азербайджаном и Казахстаном о разделе Каспийского моря в соответствии с пограничными водами, что значительно ослабило позиции Ирана [9, с.158].

Главным направлением внешнеполитической деятельности Гейдара Алиева была интеграция республики в мировое сообщество, налаживание двусторонних и многосторонних межгосударственных отношений, установление и развитие связей с международными и региональными организациями. Расширение экономической интеграции Азербайджана в другие страны Президент Гейдар Алиев считал одним из важнейших условий в завоевании и повышении международного авторитета Азербайджана. Гейдар Алиев регулярно участвовал во встречах на высшем уровне самых различных организаций - НАТО, СНГ, Организации Исламской Конференции, Организации Экономического Сотрудничества Стран Черноморского бассейна, Организации Экономического Сотрудничества. Выступая на этих встречах, в беседах с главами других государств Гейдар Алиев всегда защищал политические и экономические интересы Азербайджана.

Он уделял особое внимание участию нашей страны в региональных экономических структурах, считал очень важным сотрудничество с НАТО. Еще в мае 1994 года во время визита в Брюссель, в штаб-квартиру НАТО, он подписал договор о присоединении Азербайджана к программе «Сотрудничество во имя мира». В апреле 1996 года, когда Гейдар Алиев вновь посетил с визитом штаб-квартиру НАТО, в июле 1997 года на встрече глав государств и правительств-членов НАТО он вновь заявлял о стремлении Азербайджана сотрудничеству [2, с. 238]. Политический опыт Гейдара Алиева, его правильный подход к протекающим в регионе и во всем мире политическим процессам с глобальной позиции привели к нормализации и развитию связей со многими странами мира.

Еще одним важным направлением политики общенационального лидера Азербайджанской Республики было точное информирование мировой общественности об истинных причинах армяно-азербайджанского конфликта, политике армянской агрессии против нашей страны и ужасных последствиях этой политики. В результате последовательной внешней политики, проводимой в этом направлении, справедливые позиции Азербайджана были эффективно защищены на международном уровне, а правда доведена до мировой общественности. Следует отметить, что в период с 1993 по 2000 год Гейдар Алиев провел более 130 встреч с руководством ОБСЕ и представителями Минской группы. Если добавить встречи и переговоры с лидерами государств-членов ОБСЕ, то становится понятно, насколько тесно и интенсивно Азербайджан сотрудничает и сотрудничает

с этой международной организацией, взявшейся за урегулирование нагорно-карабахского конфликта. С 1993 по 2001 год Гейдар Алиев провел 485 встреч с президентами и главами государств 68 стран. На всех этих встречах обсуждался армяно-азербайджанский нагорно-карабахский конфликт.

Дальновидная внешняя политика Гейдара Алиева позволила Азербайджану сделать еще один шаг в деле интеграции в мировую экономику. В 1993 году была принята программа «Транскавказский транспортный коридор Европа-Кавказ-Азия (TRASEKA)». 7-8 сентября 1998 года по инициативе общенационального лидера Гейдара Алиева приняли участие главы государств 9 стран (Азербайджана, Турции, Грузии, Украины, Молдовы, Румынии, Болгарии, Узбекистана, Кыргызстана), делегации 13 международных организаций и 32 страны встретились в Баку. Состоялась международная конференция, посвященная восстановлению исторического Шелкового пути с участием По итогам конференции было подписано «Основное многостороннее соглашение о международном транспорте для развития коридора Европа-Кавказ-Азия» на основе программы ТРАСЕКА Европейского Союза и принята Бакинская декларация.

Основными целями развития исторического Шелкового пути являются:

- Развитие торгово-экономических отношений между странами, расположенными в регионе;
- Развитие транспортных связей – международные перевозки грузов и пассажиров;
- Создание благоприятных условий для транзитных перевозок;
- Сокращение времени перевозки груза;
- Проведение соответствующей транспортной политики;
- специальные скидки на транспортные тарифы и налоги;
- Координация отношений между различными транспортными секторами;
- Согласованная политика в области международных и внутренних тарифов на грузовые и пассажирские перевозки;
- Разработка согласованной программы действий по организации мультимодальных (комбинированных) перевозок [11].

Таким образом, обретение Азербайджаном государственной независимости явилось самым крупным и самым важным по своей значимости событием во всей многовековой истории азербайджанской государственности. Благодоря заслугам Гейдара Алиева, Азербайджан сумел сохранить и укрепить свою государственную независимость, использовать свой экономический потенциал и занять своё достойное место в мировом сообществе. Гейдар Алиев добивался роста авторитета Азербайджанской Республики в мире и этому свидетельствует тот факт, что только с декабря 1993 года по август 2003 года Гейдар Алиев совершил 122 зарубежные поездки [1, с. 34].

Во время этих визитов одним из важных направлений внешнеполитической концепции Гейдара Алиева было ознакомление международной общественности с культурными ценностями азербайджанского народа. С этой точки зрения Гейдар Алиев также придавал большое значение деятельности азербайджанских диаспор. Правительство Азербайджана оказало всестороннюю помощь для повышения эффективности азербайджанских диаспорских организаций за рубежом. Во время своих визитов в зарубежные страны Гейдар Алиев всегда информировал проживающих в этих странах азербайджанцев о сути общественно-политических процессов, происходящих в стране.

Сегодня продолжителем дальновидной политики общенационального лидера Азербайджанской Республики является Ильхам Алиев. Сегодня Азербайджан возглавляет достойный продолжатель пути Гейдара Алиева Ильхам Алиев. Политика Гейдара Алиева живет и побеждает в Азербайджане. Выражая волю азербайджанского народа, Ильхам Алиев является Президентом независимого Азербайджана

и лидером азербайджанцев мира. Видный политический и государственный деятель Ильхам Алиев – сын общенационального лидера азербайджанского народа, гениального государственного деятеля Гейдара Алиева. За время пребывания в должности депутата Милли Меджлиса Ильхам Алиев осуществил обширную и многоплановую деятельность. Он всегда был среди людей, изучал их проблемы, регулярно заботился о нуждающихся в социальной защите. В то время забота Ильхама Алиева о представителях различных слоев населения, беженцах, вынужденных переселенцах и инвалидах Карабахской войны, его большая созидательная деятельность в Гарадагском районе и других регионах страны являются яркими проявлениями этой заботы о родном народе.

Президент Ильхам Алиев успешно продолжает политику построения демократического, правового и светского государства великого сына азербайджанского народа Гейдара Алиева. Президент Ильхам Алиев всегда уделял особое внимание обеспечению большего количества прав и свобод человека в стране. Он успешно претворяет в жизнь курс Гейдара Алиева на сохранение и дальнейшее развитие национально-нравственных ценностей азербайджанского народа.

Успешная политика Ильхама Алиева привела к тому, что Азербайджанская Армия Победы завершила свою 30-летнюю оккупацию. Таким образом, миф о «непобедимой армии», созданной врагом годами, за 44 дня потерпел крах перед всем миром, армянская армия была разгромлена, а операция «Железный кулак» завершилась Славной победой Азербайджана.

В ходе продолжающейся войны от оккупации были освобождены:

4 октября – Джабраил,

17 октября – Физули,

20 октября – Зангилан,

25 октября – Губадлы,

8 ноября – Шуша.

8 ноября Верховный главнокомандующий Азербайджанской Республики Ильхам Алиев сообщил народу весть об освобождении Шуши. В своем выступлении Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев отметил, что счастлив, что исполнил завет своего отца общенационального лидера Азербайджанской Республики Гейдара Алиева. Это показатель того, что Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев не просто достойный продолжитель дела общенационального лидера Азербайджанской Республики Гейдара Алиева, но и великий политик современности, могучий лидер, добивающийся целей. Победа в Шуше, по сути, предрешила исход войны. На следующий день пришло известие об освобождении еще более чем 70 сел, а днем позже Пашинян был вынужден подписать акт капитуляции, приняв условия Президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева.

Турция, Пакистан, Израиль, Украина, Афганистан, Турецкая республика Северного Кипра и ряд других стран поддержали в этой войне сторону Азербайджана, которая вернула свою исконную территорию. Во время Второй Карабахской войны в Азербайджане царила политико-экономическая стабильность, и на самом высоком уровне было продемонстрировано единство народа и правительства. Азербайджанский народ с большой радостью и воодушевлением встречал победы Азербайджанской армии, успешно предотвращающей военные провокации вооруженных сил Армении, и наносящей сокрушительные удары по врагу. Граждане Азербайджана, проживающие за рубежом азербайджанцы, а также граждане Турции направили Верховному Главнокомандующему Ильхаму Алиеву многочисленные поздравительные и благодарственные письма. Президент Азербайджана учредил памятные даты:

27 сентября – день начала военных действий

10 ноября – День победы в Карабахе.

Президент Азербайджана Ильхам Алиев 2 декабря учредил новый праздник – День победы, который будет отмечаться ежегодно 8 ноября. 10 декабря был проведен парад Победы.

Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев в своем выступлении сказал: «Операция «Железный кулак», которую наша армия осуществила в крайне сложных с территориально-рельефной точки зрения условиях и в короткий срок, попав в мировую военную историю, изучается ведущими военными центрами и специалистами. Грандиозный парад Победы, проведенный 10 декабря на площади Азадлыг в Баку, продемонстрировал политическое, экономическое и военное могущество Азербайджанского государства, волю нашего народа, стремление армии к победе, нерушимый боевой дух солдат и офицеров. Еще раз выражаю глубокую признательность всему личному составу нашей победоносной армии, подарившей народу чувство национальной гордости и чести, радость Победы, поднявшей наш трехцветный флаг на освобожденных от оккупации землях, в священной Шуше, являющейся венцом Карабаха. Склоняю голову перед бессмертной душой наших шехидов, прошу Аллаха упокоить их души, желаю раненным военнослужащим скорейшего исцеления. В ходе Отечественной войны Азербайджан, сказав свое слово на международном информационном пространстве, предотвратил проводимые против нашей страны кампании дезинформации, довел до внимания международной общественности вандализм Армении и ее политику террора против гражданских лиц. Уверен, что в кратчайшее время мы превратим родной Карабах, полностью разрушенный в результате оккупации и вандализма Армении, в настоящий рай. Смелые протесты наших соотечественников, проживающих за рубежом, против коварных провокаций врага и антиазербайджанских кругов во время священной Отечественной войны, их самоотверженный труд в деле доведения до мировой общественности азербайджанских реалий стали достойным вкладом в нашу Победу» [3].

Литература:

1. Алиев Гейдар. Азербайджан на пороге XXI века и третьего тысячелетия // Возрождение - XXI, №1-2, 2001 г., с. 34.
2. Гусейнова И. Гейдар Алиев - от политического руководителя к общенациональному лидеру. Тахсил. Баку. 2015. с. 238
3. Ильхам Алиев принял участие в открытии Парка военных трофеев в Баку/ https://report.az/ru/vnutrennyaya-politika/ilham-aliev-prinyal-uchastie-v-otkrytii-parka-voennyh-trofeev-v-baku/
4. Клятва на верность Родине, государству, народу. Речь Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева на инаугурации 10 октября 1993 года. М.: отпечатано в Московской типографии №5, с. 46-48
5. «Контракт века»/ https://azerbaijan.az/ru/related-information/132
6. Обращение Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева к народу по телевидению и радио 2 ноября 1993 года // Бакинский рабочий, 6 ноября 1993 г., с. 2
7. Сона Гурбанова. Гейдар Алиев и внешнеполитический курс азербайджанской республики. «Şərq-Qərb» .Баку – 2010
8. Babaoğlu Hikmət. Xarici siyasət, Elm. Bakı. 2019. s. 155
9. Babaoğlu Hikmət. Xarici siyasət, Elm. Bakı. 2019. s. 158
10. Əsrin müqaviləsi/ https://www.azerbaijans.com/content_775_az.html
11. TRASEKA - Tarixi İpək Yolunun Bərpası/ http://www.traceca-org.org/az/countries/azrbaycan/traseka-tarixi-ipk-yolunun-brpasi/

Ключевые слова: *внешнеполитическая концепция, мирное прекращение огня, соглашения о сотрудничестве, «Контракт века», статус Каспийского моря, ТРАСЕКА*

Şəms Nağıyeva
Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ XARİCİ SİYASƏT STRATEGİYASININ FORMALAŞMASINDA HEYDƏR ƏLİYEVİN ROLU

XÜLASƏ

Bu məqalədə dövlətimizin xarici siyasət strategiyasının formalaşmasında Ümummilli lider Heydər Əliyevin rolu geniş şəkildə təhlil olunaraq işıqlandırılmışdı. Heydər Əliyevin dövlət idarəçiliyi sahəsində böyük təcrübəsi və uzaqgörən siyasəti ona qısa müddətdə Azərbaycanın milli maraqlarına tam cavab verən və dünya birliyinə uğurlu inteqrasiyasını təmin edən unikal xarici siyasət strategiyasını hazırlamağa imkan verdi. Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi xarici siyasət konsepsiyasının əsas xüsusiyyəti ondan ibarət idi ki, bu konsepsiya balanslaşdırılmış xarici siyasətin həyata keçirilməsini nəzərdə tuturdu. Heydər Əliyev ayrı-ayrı dövlətlərlə, eləcə də nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla sıx əlaqələrin qurulmasına böyük əhəmiyyət verir, xarici siyasət kursunu müəyyənləşdirərkən bu istiqamətə xüsusi diqqət yetirirdi.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin xarici siyasət konsepsiyasının əsas unikallığı ondan ibarətdir ki, o, Azərbaycan Respublikasının sabit, dayanıqlı inkişafı və müasir dövrdə ciddi, tamhüquqlu aktora çevrilməsi üçün etibarlı zəmin yaratmışdır.

Açar sözlər: *xarici siyasət konsepsiyası, sülhməramlı atəşkəs, əməkdaşlıq sazişləri, "Əsrin müqaviləsi", Xəzər dənizinin statusu, TRASEKA*

Shams Nagiyeva
Ph.D student, Baku State University

THE ROLE OF HEYDAR ALIYEV IN FORMING THE FOREIGN POLICY STRATEGY OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

ABSTRACT

The article analyzes the role of national leader Heydar Aliyev in the formation of the foreign policy strategy of our state. Heydar Aliyev's great experience and foresight in the field of public administration allowed him to develop a unique foreign policy strategy that, in a short time, fully met the national interests of Azerbaijan and ensured its successful integration into the world community. The main feature of the foreign policy concept defined by Heydar Aliyev was that this concept envisaged implementing a balanced foreign policy. Heydar Aliyev attached great importance to establishing close relations with individual states and influential international organizations and paid special attention to this direction when determining the foreign policy course.

The main uniqueness of the foreign policy concept of the national leader Heydar Aliyev lies in the fact that it has created a reliable basis for the stable, sustainable development of the Republic of Azerbaijan and its transformation into a serious, full-fledged actor in the modern system of international relations.

Keywords: *foreign policy concept, peaceful ceasefire, cooperation agreements, "Contract of the Century", the status of the Caspian Sea, TRACECA*

GƏNC TƏDQİQATÇILAR
YOUNG RESEARCHERS

SİYASİ NƏZƏRİYYƏ
POLITICAL THEORY

UOT 327

ŞAHMAR İBADOV
AMEA Hüquq və İnsan Haqları İnstitutunun dissertantı
e-mail: shahmar.ibadov70@gmail.com

QLOBALLAŞMANIN SİYASİ PROSESLƏRƏ TƏSİRİ

Soyuq müharibə sonrası ikiqütblülükdən çoxqütblüyə və monosentriklikdən çoxmərkəzliyə keçid prosesində qlobal dünyanın geosiyasi məkanının yeni xüsusiyyətləri meydana çıxır: dünya siyasi proseslərinin dinamikasının artması; yenidən konfiqurasiya, parçalanma, iyerarxiya, qlobal dünyanın arxitekturasında dəyişiklik; yeni geosiyasi oxların formalaşması; blok xarakteri, yaranan güc mərkəzləri arasında rəqabətin dağılması və kəskinləşməsi. Qlobal dünyanın yeni strukturunun formalaşması onun geosiyasi mənzərəsinin dəyişməsinə təkan verir. Dəhlizlər və kommunikasiyalar uğrunda mübarizə fonunda yeni dünya nizamına keçid prosesində 2022-ci ilin fevralında başlayan Rusiya-Ukrayna müharibəsi eyni sivilizasiyaların da toqquşmasını labüd etdi. Qlobal siyasi proseslərin mürəkkəbləşməsi isə göstərir ki, müasir dövrə xas olan "qlobal qeyri-müəyyənlik" şəraitində siyasi qloballaşmanın mahiyyəti və onun nəticələri, qloballaşmanın siyasi proseslərə təsiri və bu təsirin empirik təyini hələ də kifayət qədər tədqiq edilməmişdir.

Qloballaşma və siyasi proseslər

Qloballaşmış siyasi proseslər qloballaşmanın siyasi aspekti kontekstində baş verən proseslərdir. Nəticədə dünya siyasi sisteminin struktur transformasiyası və yeni qlobal siyasi aktorların meydana çıxması, onlar arasında siyasi qarşılıqlı əlaqənin və asılılığın artması, qlobal siyasi arxitekturanın və iyerarxiyanın qurulması baş verir. Qlobal siyasi aktorların sayının artması və qloballaşmanın siyasi proseslərinə daha çox yeni iştirakçıların cəlb olunması prosesi ilə dünya siyasi sistemi tədricən qlobal siyasi sistemə çevrilir.

Qlobal dünyanın iyerarxiyası güc mərkəzləri, güc mərkəzi statusuna iddialılar, iqtisadi, siyasi, hərbi və sivilizasiya qütbləri, qlobal güc, regional güc kimi struktur elementlərlə təmsil olunur. Struktur elementlərin bu iyerarxiyasında yer uğrunda mübarizəsi dünyada qlobal siyasi proseslərin gedişatını və onun gələcək inkişaf ssenarisini müəyyən edir [1] Siyasi proseslərdə qloballaşmanın tendensiyaları potensial olaraq bir sıra mümkün istiqamətləri ehtiva edən qlobal inkişafın dəyişkənliyinə səbəb olur. Bu dəyişkənlik öz iqtisadi və geosiyasi maraqlarını həyata keçirməyə can atan, müxtəlif xüsusiyyətlərə malik çoxlu sayda qlobal aktorlar tərəfindən təmin edilir. Nüvə silahlarına malik olma ölkələrin və blokların siyasi çəkisini bərabərləşdirə bilir, əks halda ölkələr arasında iyerarxik məsafə dərinləşməkdədir. Müxtəlif siyasi sistemləri və fərqli məqsədləri olan ölkələrin iqtisadi və hərbi gücündəki balanssızlıqlar son onillkidə dünyanın bir çox yerlərində hərbi qarşıdurmaların artması və siyasi sabitliyin azalması ilə nəticələnib. Bu kontekstdə qloballaşma tendensiyası: resurslar, torpaq və güc uğrunda

artan rəqabətin iqtisadi münaqişələri və onun regional hərbi münaqişələrə çevirməsinin qarşısının alınması kimi həlli çətin olan mürəkkəb siyasi problem yaradıb.

Güc dövlətlərinin geosiyasi dünya nizamı kontekstində bir-birinə qarşı yürütdükləri siyasətlər dünyanın geosiyasi inkişaflarında böyük dövlətlərin və geosiyasi amillərin rolunu qaçılmaz edir. Bu günkü geosiyasət dəhlizlər və kommunikasiyalar uğrunda mübarizədir. Yeni dünya nizamı uğrunda mübarizədə dünyanın geosiyasi, geoiqtisadi və geostrateji ağırlıq mərkəzi Atlantikdən Sakit okean bölgəsinə istiqamətlənib. Afrika- Avrasiya bölgəsində enerji mənbələri və tranzit yolları geosiyasi mübarizə meydanına çevrilib. Avrasiyanın ağırlıq mərkəzini təşkil edən Qara dəniz–Qafqaz–Mərkəzi Asiya üçbucağı uğrunda ABŞ, Rusiya, Türkiyə və Çin arasında geosiyasi mübarizə güclənməkdədir. Çin Mərkəzi Asiya bazarında Rusiyanı sıxışdırmaqdadır və Tokayevin hakimiyyətə gəlişi ilə artıq Qazaxıstanın Mərkəzi Asiyada Rusiyanın nüfuz dairəsindən uzaqlaşıb. Üçüncü ölkələrdən Mərkəzi Asiya regionuna edilmiş investisiyaların həcmi 211 milyard ABŞ dolları qiymətləndirilir, investisiyaların 70 faizindən çoxu Qazaxıstana (ölkəyə 151,9 milyard dollar cəlb edilib) yatırılıb. (9,46)

Qərb liderləri qlobal iqtisadi və milli təhlükəsizlik strategiyalarını Asiya-Sakit Okean regionuna fokuslanacaq şəkildə tənzimləməyə sövq edirlər. (19) Birləşmiş Ştatlar son on ildə Sakit Okean hövzəsinə üçün 1,5 milyard dollardan çox vəsait ayırıb. 2021-ci ildə Vaşinqtonun Çin təsirinə qarşı ən təsirli tarazlığı yaratmaq məqsədilə Avstraliya, ABŞ və Böyük Britaniya Çinin regionda artan siyasi və iqtisadi ekspansiyasına qarşı Asiya-Sakit okean regionunda fəaliyyət göstərəcək Aukus adlı yeni ittifaqı elan etməsi, Fransa və Almaniyanın bu layihədən sıxışdırılaraq 66 milyard dollardan kənarda qalması deyilənləri təsdiqləməkdədir (8; 9, 46). Müqayisə üçün deyək ki, 2012-ci ildə ABŞ-ın Şərqi Asiya-Sakit Okean regionuna birbaşa xarici sərmayəsi 622 milyard dollar təşkil edib (19).

Siyasi proseslər qloballaşmanın siyasi aspekti kontekstində baş verdiyindən qloballaşmanın siyasi proseslərə təsirinin başa düşülməsində "siyasi proses", "siyasi dəyişikliklər" və "siyasi inkişaf" anlayışları arasında əlaqənin şərhi zəruridir. Siyasi prosesin subyektlər spektrinin formalaşması baxımından kəmiyyət xarakteristikası siyasi inkişafı təmin edən keyfiyyətcə denominasiyalı siyasi dəyişikliklərə gətirib çıxarır. Keyfiyyətli siyasi dəyişikliklər hakimiyyət xüsusiyyətləri ilə əlaqələndirilir və siyasi qərarlarda təzahür edən tsiklik, dalğalı və diskret xarakter daşıyır. Siyasi dəyişikliklər siyasi subyektlərin (siyasi sistemin elementləri və onların bir-biri ilə və xarici mühitlə qarşılıqlı əlaqəsi) qarşılıqlı təsirində yeni bir şeyin yaranması kimi xarakterizə etmək olar. Siyasi proses siyasətin dinamik xarakteristikası olduğundan demək olar ki, siyasi prosesin mövcudluq formaları siyasi dəyişikliklər və siyasi inkişafdır. ABŞ qlobal aktor olaraq hələ ki, qlobal dünyanın güc mərkəzi uğrunda mübarizənin önündə gedir. Belə ki, soyuq müharibənin başa çatması və yeni qloballaşma proseslərinin inkişafı nəticəsində beynəlxalq münasibətlər sistemində baş vermiş köklü dəyişikliklər ABŞ-ın ictimai-siyasi prosesinin xarici siyasət tərəfini ön plana çıxarıb.

İndiki prezident Co Bayden sələflərinin bəzi siyasətlərini rədd etdi və güclü ittifaqların ABŞ-ın bütün dünyada gücünü artırdığına inanaraq, Birləşmiş Ştatları qlobal səhnədə lider kimi bərpa etməyə çalışdı. Məsələ ilə bağlı prezident kimi xarici siyasətlə bağlı ilk çıxışında: "Biz dünənki problemləri həll etmək üçün deyil, bu günün və sabahın problemləri həll etmək üçün müttəfiqlərimizlə və dünya ilə yenidən əlaqə quracağıq. Amerika rəhbərliyi avtoritarizmin irəliləməsinin bu yeni məqamını, o cümlədən Çinin ABŞ-la rəqabət aparmaq ambisiyasını və Rusiyanın demokratiyamıza

zərər vurmaq və onu sarsıtmaq əzmini qarşılamalıdır. Biz qlobal çağırışları - pandemiyadan iqlim böhranına qədər, nüvə silahlarının yayılmasına qədər – sürətləndirməklə, yalnız birlikdə və ortaq işləyən ölkələrin həlli istəyinə meydan oxumaqla yeni anı qarşılamalıyıq. Biz bunu təkbaşına edə bilmərik" – deyə səsləndirdi (18).

ABŞ-ın qlobal liderliyinin əsası kimi Amerika hegemonluğunu qorumağı əsas götürür və bu amil strateji sənədlərin hazırlanmasında nəzərə alınır. ABŞ-ın "böyük strategiyası"nın əsas məqsədlərinə ölkənin təhlükəsizliyini möhkəmləndirmək və iqtisadi rifahını təmin etmək, nüvə silahlarının yayılmasının qarşısını almaq və terrorla mübarizə, eləcə də dünyada demokratiyanın təbliğini aid edilir.

Demokratiyanın təbliği təkcə prinsiplərə deyil, həm də Birləşmiş Ştatların maraqlarına uyğun hesab olunur, çünki ABŞ-ın mövqeyindən "demokratik rejimlər ümumi təhlükələri dəf etmək üçün bir-biri ilə əməkdaşlığa daha çox meyllidirlər, onlar azad ticarəti və iqtisadi inkişafın davamlılığını təşviq edir. Belə rejimlərin müharibələrə başlaması və öz vətəndaşlarının hüquqlarını pozması ehtimalı azdır. Buna görə də dünya bazara doğru irəliləmə meyli də Amerikanın maraqlarından irəli gəlir.

ABŞ-da dəyişikliklər yumşaq güc konsepsiyasının həyata keçirilməsi və birbaşa və ya dolayı sərt güc tətbiqi (terrorçuların istifadəsi və s.) ilə baş verir:. Yumşaq güc ABŞ iqtisadiyyatının üstünlüyündə təzahür edir, çünki dünyada yüksək texnologiyalı məhsulların istehsalının 41%-i ABŞ-ın payına düşür (5 Amerika Rusiya və Səudiyyə Ərəbistanından yan keçərək neft hasilatının artımında lider olub. "Bu gün ABŞ gündə 11,6 milyon barel hasil edir. Səudiyyə Ərəbistanının analoji göstəricisi isə gündəlik 11,2 milyon bareldir" (1).

ABŞ-ın ən yaxın müttəfiqlərindən və rəqiblərindən ayrılması hərbi-strateji mənada hiss olunur. Super güc mövcudluğunu və istəyini qlobal dünyada saxlamaq üçün ABŞ-ın müdafiə büdcəsinə ayrılan maliyyə vəsaiti ilbəil artmaqdadır.

Prezidenti Co Bayden 2023-cü maliyyə ili üçün (oktyabrın 1-dən başlayaraq) 858 milyard dollarlıq müdafiə büdcəsini imzalayıb (cədvəl 1).

Cədvəl 1

ABŞ-ın müdafiə büdcəsi
(milyard dollarla)

2019	2020	2021	2022	2023
738	740	740,5	770	858

Mənbə: (4)

Qloballaşma siyasi proseslərə təsirinin empirik yoxlanılması

Qloballaşma dünya siyasi sistemində struktur dəyişikliklərinə və bütün beynəlxalq münasibətlər sisteminin yenidən qurulmasına gətirib çıxarır, müasir dünyada həm dövlətlərin daxilində, həm də onlar arasında siyasi aktorlara və siyasi proseslərə təsir göstərir. Amma qloballaşmanın empirik yoxlanılması problemi aktual olaraq qalır. Bunu həll etmək üçün İsveçrə İqtisadiyyat İnstitutunun iqtisadçılarının kəmiyyət tədqiqatlarının nəticələrinə – 2002-ci ildə A.Dreerin təklif etdiyi prinsiplər əsasında qurulmuş KOF qloballaşma indeksinə və politoloqların nəticələrinə müraciət edək. KOF Qloballaşma İndeksi qloballaşmanı cəmiyyətin iqtisadi, siyasi və sosial göstəriciləri baxımından ölçür. (6)

İndeks 2002-ci ildə İsveçrə İqtisadiyyat İnstitutu və İsveçrə Federal Texnologiya İnstitutu tərəfindən yaradılmışdır. Layihənin rəhbəri Almaniyanın Rufert-Karls Universitetinin professoru Aksel Dreherdir. Qloballaşma prosesini mahiyyətinə uyğun olaraq indeks qloballaşmanın siyasi, iqtisadi və sosial aspektlərini ölçən dəyişənləri əhatə edir.

KOF indeksinə hazırda iki əlavə qloballaşma indeksi daxildir: de-fakto qloballaşma və de-yure qloballaşma, bunların hər biri ayrı-ayrılıqda qloballaşmanın üç səviyyəsini, yəni iqtisadi, sosial və siyasi qloballaşmanı nəzərdən keçirir.

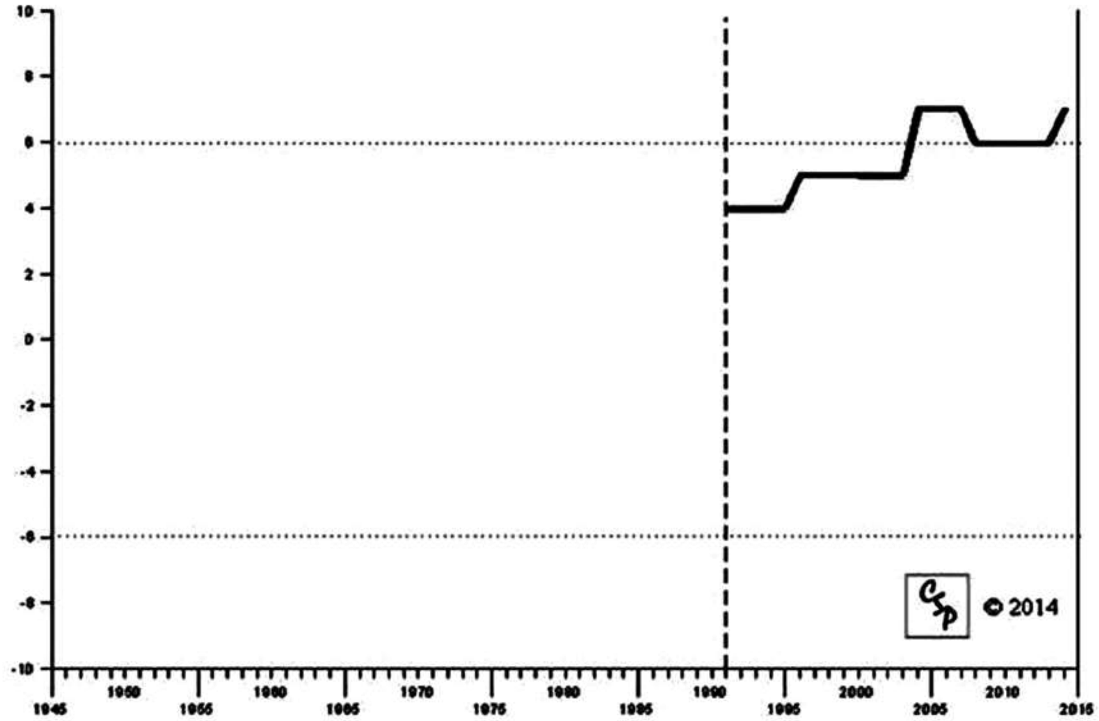

Şəkil 1. 1991-2013 Gürcüstanda siyasi rejimin dəyişiklik dinamikası
Mənbə: (16)

De-fakto qloballaşma indeksi 24 göstərici, de-yure qloballaşma 19 göstərici əsasında ölçülür. İndeksin xüsusiyyətləri qloballaşmanın ideal variantının olmamasıdır: indeks müəyyən bir zamanda dövlətin qloballaşma vəziyyətinin 0-dan 100-ə qədər dəyişkənliyini və dəyərləri müqayisə etmək qabiliyyətini nəzərə alır. 1970-ci ildən bəri indeksin hər birinin ölçüsü 20 bal olan yalnız dörd böyük intervalın buraxılması qərara alındı: qloballaşmanın aşağı səviyyəsi (20.00-dan 39.99-a qədər), qloballaşmanın orta səviyyəsi (40.00-dan 59.99-a qədər), qloballaşmanın yüksək səviyyəsi (60.00-dan 79.99-a qədər) və ən yüksək (80.00-dan 100.00-a qədər).

Professor Ted Qarrdan Poliity IV indeksini işləyib hazırlamış və mütəxəssislərin əldə etdiyi empirik məlumatların təxminləri əsasında qloballaşmanın siyasi rejimlərə təsirini nəzərdən keçirməyə çalışmışdır.

Polity indeksinin yaradılmasında məqsəd kəmiyyət məlumatları əsasında ayrı-ayrı ölkələrdə siyasi rejimlərin zamanla transformasiyası tendensiyalarını müəyyən etməkdir.

Bu göstəricinin fərqli xüsusiyyəti kimi tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, bu vəsait kəmiyyət göstəricilərinə əsaslanaraq, siyasi rejimlərin siyasi institut və strukturlarının xüsusiyyətləri və yanaşmanın universallığı ilə onların xüsusiyyətlərini nəzərə alır. Polity indeksinin əsas göstəricisi avtokratik və demokratik xüsusiyyətlərin nisbəti ilə xarakterizə olunan siyasi rejimin vəziyyəti kimi qəbul edilən siyasətdir. Polity avtokratiyanın ən yüksək səviyyəsindən (-10) demokratiyanın ən yüksək səviyyəsinə qədər (+10) sıralanır. Siyasiliyin yekun göstəricisi iki komponentin - demokratiya və avtokratiyanın dəyərlərinə əsasən hesablanır [3, 42.]. Ümumilikdə, Polity IV indeksi çərçivəsində hazırda yekun göstəriciyə uyğun olaraq beş rejim növü fərqləndirilir: avtokratiya (-10-dan -6-ya qədər), qapalı anokratiya (-dən - 5-dən 0-a), açıq anokratiya (1-dən 5-ə), demokratiya (6-dan 9-a), tam demokratiya (10). [16-17] (cədvəl 2)

Polity5 layihəsi müqayisəli kəmiyyət təhlili məqsədləri üçün dünya sistemində dövlətlərin nüfuzlu xüsusiyyətlərinin kodlaşdırılması

Cədvəl 2

Siyasətin qiymətləndirilməsi (Polity IV)

Siyasət bal diapazonu	10	6 ilə 9	1 ilə 5	10 ilə -6
Rejim növü	tam demokratiya	açıq anokratiya	qapalı anokratiya	avtokratiya

üzrə Siyasi tədqiqat ənənəsini davam etdirir. "Siyasətin qiymətləndirilməsi" bu rejimin səlahiyyət dairəsini 21 ballıq şkala üzrə özündə əks etdirir. -10 (irsi monarxiya) - +10 (konsolidə edilmiş demokratiya). Siyasət xalları təklif olunan üç hissədən ibarət təsnifatda rejim kateqoriyalarına da çevrilə bilər: "avtokratiyalar" (-10 ilə -6 arasında), "anokratiya" (-5-dən +5-ə qədər və üç xüsusi dəyər: -66, -77 və -88) və "demokratiya" (+6-dan +10-a qədər) (20).

Cədvəl 3-də Gürcüstanın 16-cı mənbədə tərtib edilmiş illər üzrə siyasi rejimin dəyiklik dinamikası əks olunub.

Cədvəllərdə əks olunan qloballaşma və siyasi rejim indekslərinin statistik təhlilinin nəticələrindən də göründüyü kimi qloballaşma ilə siyasi rejim arasında ikitərəfli bir əlaqə var. Münasibətlər təbiətcə güclü deyil, zəifdir və bu, qloballaşmanın özünün siyasi rejimi dəyişdirməyə qadir olmadığını, yalnız, siyasi rejimin dəyişmə sürətinə təsir göstərə biləcəyini göstərir.

Cədvəl 3

KOF qloballaşma indeksi və Polity IV indeksinin müqayisəli təhlili

№	**Ölkə**	**KOF indeksi (2020)**	**Demokratiya balı**	**Avtokratiya balı**	**Polity IV**	**Polity IV rejim tipi (2020)**
1	İsveçrə	90.79	10	0	10	Tam Demokratiya
4	İsveç	89.44	10	0	10	Tam Demokratiya
10	Fransa	87.69	9	0	9	Demokratiya
22	Lüksemburq	82.82	10	0	10	Tam Demokratiya
25	ABŞ	82.28				
44	Ukrayna	74.95	5	1	4	Açıq anokratiya
49	Rusiya	71.94	5	1	4	Açıq anokratiya
53	Gürcüstan	71.58	8	1	7	Demokratiya
66	Ermənistan	68.42	7	0	7	Demokratiya
69	Azərbaycan	67.76	0	7	-7	Avtokratiya
82	ÇXR	64.28	0	7	-7	Avtokratiya
83	Qazaxıstan	64.14	0	6	-6	Avtokratiya
132	Özbəkistan	52.4	0	9	-9	Avtokratiya

Cədvəl 4

Ölkələr üzrə de-facto və de-yure Qloballaşma KOF indeksi (2022)

№		Ümumi	№		De facto	№		De yure
1	İsveçrə	91	1	İsveçrə	90	1	Lüksemburq	93
2	Hollandiya	90	2	Hollandiya	90	2	İsveç	93
3	Belçika	92	3	Belçika	89	3	Birləşmiş Krallıq	92
4	İsveç	89	4	İrlandiya	88	4	Finlandiya	92
5	Birləşmiş Krallıq	89	5	Avstriya	87	5	Hollandiya	91
6	Almaniya	88	6	Danimarka	87	6	İsveçrə	91
7	Avstriya	88	7	Almaniya	86	7	Belçika	91
11	İrlandiya	86	9	İsveç	86.06	32	İrlandiya	84

Qeyd: Ümumi KOF Qloballaşma indeksi de-facto və de-yure qloballaşma indeksinin ortalaması kimi hesablanır.

Cədvəl 5

Qloballaşmada dəyişənlərin illər üzrə KOF indeksi (%)

Dəyişənlər	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Siyasi qloballaşma	26	26	26	26	27	27	33.3	33.3	33.3
Sosial qloballaşma	37	37	38	38	37	37	33.3	33.3	33.3
İqtisadi qloballaşma	36	36	36	36	36	36	33.3	33.3	33.3

Mənbə: (15; 14;12)

Cədvəl 6

Siyasi qlobalaşmanın de-facto və de-yure KOF indeksi

		2018	2019	2020	2021	2022
Siyasi qloballaşma	**De facto**					
	Səfirliklər	35.7	36.2	37.1	37.2	37.2
	BMT-nin sülhməramlı missiyaları	37.0	26.1	36.5	24.7	36.5
	Beynəlxalq QHT-lər	27.3	37.7	24.7	38.2	24.6
	De yure					
	Beynəlxalq təşkilatlar	37	36	32.6	36.5	32.6
	Beynəlxalq müqavilələr	33	33.4	38.2	32.6	38.2
	Müqavilə üzrə tərəfdaş müxtəlifliyi	30	30.4	30.9	30.9	30

Mənbə: (15; 14;12)

2019-cu ildə qlobal güc olaraq ABŞ inkişaf etmiş ölkə tərifi üçün sərt meyarlar təklif etdi (11; 7). Bu meyarlara üç il dalbadal Dünya Bankı tərəfindən tanınan yüksək gəlirli ölkə olmaq, qlobal mal ticarətinin 0,5 faizindən çoxunu təşkil etmək, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatına (OECD) və ya iyirmilik (G20) Qrupa üzv olmaq daxildir. Avropa İttifaqı (Aİ) və ÜTT üzvlərinin Ottava Qrupu S&DT-nin mümkün qədər məqsədyönlü olmasını təmin etmək üçün ehtiyaclara və sübutlara əsaslanan daha çevik yanaşma tətbiq etdilər (13). Bu təklifə əsasən, üzvlər aydın yollarla məzun olmaq üçün fəal şəkildə təşviq edilməlidir. İnkişaf etməkdə olan bazarlar, ümumiyyətlə, inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında fərqləndirməni rədd edirlər. Braziliya və Cənubi Koreya gələcək danışıqlarda inkişaf uğurlarını əsas gətirərək və ya başqa yerlərdə siyasi dəstək müqabilində S&DT-dən (Xüsusi və differensial rəftar (S&DT) prinsipi – inkişaf etməkdə olan, xüsusən də az inkişaf etmiş ölkələrin xüsusi inkişaf problemlərini nəzərə alan müxtəlif sazişlər) imtina etdilər. Bu isə belə nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, ölkələrdə iqtisadi vəziyyətin yaxşılaşdırılması üçün siyasi rejimlərə tələblər artır, bununla əlaqədar olaraq onlar siyasi sistemi elə tənzimləməli olurlar ki, qloballaşmanın faydalarını əldə etmək və hakimiyyəti saxlamaq imkanını təmin etsinlər. Bu halda istər demokratiya, istərsə də avtokratiya və anokratiya bu taktikanı çox uğurla davam etdir.

Ədəbiyyat:

1. Гринкевич, В. Строптивый углеводород // Профиль. №47(62) от 10.12.2018г. С.7-8.
2. Ильин И.В., Леонова О.Г., Розанов А.С.Теория и практика политической глобалистики / И.В. Иль-ин, О.Г. Леонова, А.С. Розанов. – М.: Издательство Московского университета, 2013. – 296с.
3. Мельвиль А.Ю. Как измерять и сравнивать уровни демократического развития в разных странах? / А.Ю. Мельвиль, М.В. Ильин, Е.Ю. Мелешкина и др.; Научно-координационный совет по международным исследованиям МГИМО (У) МИД России. М.: МГИМО-Университет, 2008. С. 42.
4. Байден подписал оборонный бюджет с $6 млрд на сдерживание России Подробнее на РБК: https://www.rbc.ru/politics/23/12/2022/63a5cc9b9a794772d8530e71 (baxılıb 24 dekabr 2022)
5. Доклад «Международные угрозы 2017» под ред. А. Безрукова, А. Сушенцова // Прогноз угроз международной безопасности и стабильности [Электронный ресурс]. www.foreignpolicy.ru/forecasts/mezhdunarodnye-ugrozy-2017/#3.
6. Индекс глобализации КОФ (KOF Index of Globalization) https://www.hse.ru/org/hse/4432173/mathbase/databases/db_35
7. An Undifferentiated WTO: Self-Declared Development Status Risks Institutional Irrelevance—Communication From the United States," World Trade Organization, January 16, 2019. WT/GC/W/757 16 January 2019 (19-0259) Pagehttps://docs.wto.org › Pages › directdoc
8. Australia, United Kingdom, United States (AUKUS) https://www.globalsecurity.org/military/world/int/aukus.htm
9. Ibrahimova G.I. South Caucasus after the 44-day war. https://conference-w.com/ii-international-scientific-conference-dortmund-germany-29-30-12-2022/

10. Communication From the European Union, China, Canada, India, Norway, New Zealand, Switzerland, Australia, Republic of Korea, Iceland, Singapore and Mexico to the General Council," World Trade Organization, November 23, 2018.
11. Draft General Council Decision—Procedures to Strengthen the Negotiating Function of the WTO, World Trade Organization, February 15, 2019 https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S006.aspx?DataSource=Cat&Query=@MeetingId=165529&Language=English&Context=ScriptedSearches&languageUIChanged=true
12. Dreher, Axel (2006): Does globalization affect growth? Evidence from a new index of globalization, Applied Economics 38, 10: 1091-1110. DOI: 10.1080/00036840500392078
13. FACT SHEET: Advancing the Rebalance to Asia and the Pacific ttps://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/16/fact-sheet-advancing-rebalance-asia-and-pacific
14. Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N. et al. The KOF Globalisation Index – revisited. Rev Int Organ 14, 543–574 (2019). https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2
15. KOF Globalization Index (2022) Swiss Economic Institute [Electronic Resource]. URL: https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-andindicators/indicators/kof-globalisation-index.html (müraciət olunub: 23.02.2019).
16. Polity IV Project:Political Regime Characterist icsand Transitions, 1800-2013. https://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm
17. Polity IV: Regime Authority Characteristics and Transitions Datasets [Electronic Resource]. URL: http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html (müraciət olunub: 23.02.2019)
18. Remarks by President Biden on America's Place in the World https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/04/remarks-by-president-biden-on-americas-place-in-the-world/
19. The East Asia-Pacific Rebalance: Expanding U.S. Engagementhttps://id.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/embassy-fact-sheets/the-east-asia-pacific-rebalance-expanding-u-s-engagement/
20. The Polity5 Project https://www.systemicpeace.org/polityproject.html

Açar sözlər: *qloballaşma, hegemonluq, siyasi proses, siyasi rejim, qloballaşmanın KOF indeksi, Polity IV indeksi*

Shahmar İbadov
Ph.D student, Institute of Law and Human Rights of ANAS

THE IMPACT OF GLOBALISATION ON THE POLITICAL PROCESS

ABSTRACT

Political events in the context of globalization's political aspect are referred to as globalized political processes. The global political system is undergoing structural change. New global political actors are emerging, there is growing political interaction and interdependence between them, and global political architecture and hierarchy are being established. Impact of globalization on political processes - the concepts of "political process," "political changes," and "political development" are interrelated. Since the political process is a dynamic feature of politics, the forms of existence of the political process are political changes and political development. Based on the findings of the impact of globalization on the political regimes of modern nations, it is determined that there is a relationship between the level of globalization and the assessment of political regimes. This conclusion is based on a statistical analysis of the KOF and PolityIV indices.

Keywords: *globalization, hegemony, political process, political regime, globalization index KOF, index Polity IV*

Шахмар Ибадов
Диссертант Института права и прав человека
НАН Азербайджана

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ

РЕЗЮМЕ

Глобальные политические процессы – это процессы, происходящие в контексте политического аспекта глобализации. В результате происходит структурная трансформация мировой политической системы и появление новых глобальных политических субъектов, усиление политического взаимодействия и зависимости между ними, построение глобальной политической архитектуры и иерархии. Анализируется влияние глобализации на политические процессы, рассматриваются понятия «политический процесс», «политические изменения» и «политическое развитие». Поскольку политический процесс является динамической характеристикой политики, формами существования политического процесса являются политические изменения и политическое развитие. На основании результатов статистического анализа индексов KOF и PolityIV по влиянию глобализации на политические режимы современных государств, делается вывод о том, что существует связь между оценкой уровня глобализации и политическими режимами.

Ключевые слова: *глобализация, гегемония, политический процесс, политический режим, индекс глобализации KOF, индекс Polity IV*

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

S İ Y A S İ N Ə Z Ə R İ Y Y Ə
P O L I T I C A L T H E O R Y

UOT 327; UOT 341.24

ФАРИДА АЛИЕВА
Докторант Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики
e-mail: afarida3101@gmail.com

ГЕОПОЛИТИЧЕСКАЯ СПЕЦИФИКА СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Напряженность миграционных процессов в мире стала проявляться с начала XXI века. Середина второго десятилетия ознаменовалась глобальными геополитическими изменениями, вызванными нестабильностью развития, кризисом политической ситуации в ряде регионов планеты. По крайней мере три из шести континентов в настоящее время затронуты глобальными кризисами.

Если рассматривать миграционные процессы в контексте обеспечения национальной безопасности в геополитическом контексте, то можно предположить следующие последствия: [8]

– рост социальной напряженности в странах, куда прибывает неконтролируемое количество мигрантов, что в свою очередь вызывает ряд конфликтов, в том числе этноконфессиональных;
– развитие социально деструктивного явления под названием «миграционные войны»;
– обострение проблем, вызванных эскалацией терроризма и экстремизма;
– растущий конфликт между местным населением и экономическими интересами мигрантов;
– использование миграционных процессов как инструмента внутриполитической и геополитической конкуренции.

Говоря о геополитических и геоэкономических аспектах миграционных процессов, нельзя не упомянуть термин «миграционная война». Миграционные войны – это открытые конфликты между местным населением и мигрантами с применением различных видов непрофессионального оружия на почве расовой, религиозной, общественно-политической и иных форм нетерпимости. Под миграционными войнами также следует понимать экономические, политические, этнические, конфессиональные или этнокультурные конфликты между местным населением и переселенцами, сопровождающиеся открытым насилием и применением любых непрофессиональных средств и методов ведения конфликта всеми участниками социального конфликта. В качестве действенного метода дестабилизации социальной ситуации могут выступать различные виды миграционных войн (расовые, этнокультурные, этико-конфессиональные, этнополитические, этноэкономические) со стороны наиболее влиятельных глобальных акторов международных отношений [17].

Еще одной причиной превращения миграционных процессов в геополитический

хаос может быть нестабильность международных отношений. Нестабильность международных отношений – это состояние нестабильности глобальных отношений, которое в свою очередь характеризуется следующим:

- отсутствие реального межгосударственного диалога;
- субъекты международных отношений не игнорируют взаимные интересы друг друга;
- применение военной силы, политических и экономических санкций в нарушение международного права [8].

Анализируя миграционные процессы с геополитической точки зрения, мы видим, что они относится к очень актуальным и сложным вопросам как с точки зрения региональной, так и внутренней безопасности. В этом контексте следует сказать, что внутренняя безопасность напрямую связана с взаимозависимостью суверенитета. Взаимозависимый суверенитет означает возможность контролировать, кто имеет право пересекать границы государства, а кто нет [12]. Таким образом, незарегистрированный въезд мигрантов связан с суверенитетом взаимозависимости. Вхождение в границы без разрешения государства является нарушением территориальной целостности государства. Это нарушение представляет собой угрозу безопасности. Хотя охрана границы является естественной обязанностью государства с геополитической точки зрения, строгий пограничный контроль также препятствует заселению мигрантов и служит их криминализации. Ужесточение пограничного контроля увеличивает объем статистических данных о въезде незарегистрированных мигрантов. Хотя в большинстве случаев незарегистрированные мигранты, то есть потенциальные преступники, являются торговцами людьми или контрабандистами, такая статистика негативно сказывается на репутации мигрантов. Такая статистика используется для усиления представления о том, что мигранты являются преступниками. Мы видим это особенно в Европе. В Европе миграционный кризис, вызванный массовой миграцией беженцев и мигрантов из зон вооруженных конфликтов, государств и территорий, где нарастает насилие, а также неблагоприятными условиями жизни в местах их прежнего проживания, по праву следует считать одним из важнейших кризисов нашего времени. По мнению европейских ана-ли-тиков, нынешняя ситуация с нелегальными мигрантами в странах ЕС является самым острым кризисом, связанным с вынужденными переселенцами, со времен Второй мировой войны [16].

На сегодняшний день количество мигрантов, прибывающих в Европу, уже достигло нескольких миллионов человек. При этом только в 2015 году их численность превысила 1,8 млн человек по данным Frontex, агентства ЕС по контролю за внешними границами. В Миграционном отчете Агентства ООН по делам беженцев содержится несколько иная информация. Согласно этому отчету, их численность составляла около 1 миллиона 47 тысяч человек. Эти несоответствия свидетельствуют о различиях в методологии, используемой для подсчета мигрантов двумя крупнейшими международными агентствами по мониторингу миграции. При этом как европейские, так и ооновские структуры сходятся в оценках остроты сложившейся ситуации, а также негативных перспектив ее развития [10].

На глобальном уровне геополитическое влияние миграции минимально, поскольку миграционные проблемы не затрагивают отношения между крупными державами. С другой стороны, этот эффект в основном наблюдается в региональном и континентальном масштабе, особенно в Европе и Африке. Если говорить о Европе, то здесь можно выделить два явления. Во-первых, это геополитическая чувствительность вопроса. Ежегодно во Францию с населением

67 миллионов человек прибывает около 150 000 дополнительных иммигрантов. [10] Помимо Франции, аналогичная ситуация сложилась и в других европейских странах. Однако тридцать лет назад в странах Южной Европы не было иммиграции, и новизна этого явления вызывает социальные и политические волнения. Среди стран Северной Европы Германия, Швеция и Норвегия первыми открыли свои границы для беженцев. Позже Норвегия не продолжила эту политику. Острота темы и появление популистских движений также могут иметь геополитическое влияние и формировать внешнеполитическое поведение европейских стран.

Эту напряженность можно наблюдать и внутри ЕС. Жесткая политическая стратегия Польши или Венгрии идет рука об руку с демографическим парадоксом. Восточные и балканские страны находятся в уникальной ситуации: их население сокращается, производительность труда снижается, их граждане эмигрируют, но эти страны радикально относятся к любому миграционному потоку. Например, население Румынии, составлявшее 23 миллиона человек в 1990 году, сократилось до 19 миллионов в 2020 году [7]. Поэтому им потребуется иммиграция, чтобы сохранить население трудоспособного возраста или уровень образования. Но опасения за свою культурную идентичность не позволяют им принимать мигрантов.

Это подводит нас ко второму, относительно недавнему феномену: использованию миграции в качестве инструмента давления некоторыми соседями ЕС. Беларусь использует миграционные потоки для давления на Польшу или Литву, а через них на Брюссель. У Турции есть соглашение с ЕС о приеме беженцев с Ближнего Востока, и вопрос миграции используется как оружие, когда отношения с ЕС обостряются. Можно также упомянуть поток мигрантов из Сахары на юг Европы через Ливию. В связи с этим миграция стала геополитическим оружием в региональном контексте.

Среди скандинавских стран больше всего мигрантов принимает Швеция. Эта политика шведского правительства не одобряется однозначно местным населением. В частности, неспособность мигрантов адаптироваться к местной культуре увеличивает социальную напряженность. Например, 11 июня 2019 года в Линчепинге, университетском городе к югу от Стокгольма, произошел взрыв, в результате которого пострадали 25 человек и были повреждены 250 квартир. На той же неделе в Мальмё произошли два взрыва. [15] Все эти мероприятия проводились мигрантами. Однако организованная преступность и бандитизм уже давно являются проблемой в Швеции. Эта проблема, существующая особенно в многолюдных и малообеспеченных районах, стала особенно актуальной в последние годы в связи с конфликтами между враждующими преступными группировками. Почти все, кто занимается бандитизмом в Швеции, – выходцы из восточных стран.

Рост преступности в Швеции – лишь одно из многих противоречий, сопровождающих прием в страну большого числа просителей убежища. В период с 2014 по 2019 год эта страна с населением 10 миллионов человек приняла более 400 000 новых мигрантов и родственников предыдущих мигрантов. К 2017 году 24 процента жителей Швеции были иностранцами, то есть они родились за границей или имели двух родителей-иностранцев. [5] В последние годы геополитики стали указывать в качестве примера Швецию, говоря о том, каким может стать социальное государство, если оно примет слишком много мигрантов. С точки зрения безопасности и геополитического хаоса эти столкновения культур действительно вызывают серьезные опасения.

Принятие шведским правительством мигрантов также влияет на его отношения с соседями. Итак, с геополитической точки зрения правые политические группы в

Швеции и других странах используют преступления мигрантов, особенно изнасилования, для организации своей политической повестки дня. Это приводит к усилению идеи национализма в странах. Это также влияет на его отношения с соседями в геополитическом плане. Например, после того как в 2015 году на музыкальном фестивале в Стокгольме несколько молодых девушек были окружены и подверглись сексуальному насилию со стороны иммигрантов из исламских стран, полиция Стокгольма в конце концов признала, что эти события оказали большое влияние на неонацистское движение Швеции. [2]

Особенно после 11 сентября идеи о связи миграции и терроризма получили серьезную поддержку международного сообщества. Эта поддержка проложила путь к созданию системы внутреннего контроля. В 2001 году несколько западных стран приняли законопроекты, которые предоставили правительству и полиции ряд полномочий по проверке и наблюдению за повседневной жизнью людей. Кроме того, следует отметить, что миф о связи между миграцией и терроризмом все еще имеет прочную основу в общественном сознании.

Геополитические риски миграционных процессов возникают не только из-за присутствия мигрантов или беженцев в пределах государственных границ, но и из-за неспособности правительств эффективно прогнозировать и управлять вопросами безопасности и будущими угрозами для своих граждан. Этому есть разные причины [8, 51]:

- Отсутствие политической воли,
- Отсутствие механизма решения проблемы и др.

По этим причинам миграционные процессы проблематичны не только с точки зрения прав человека, но и с точки зрения безопасности. Длительное вынужденное перемещение миллионов людей в другие страны выступает серьезным препятствием для установления стабильной политики и устойчивого развития мигрантов и лиц, ищущих убежища, как в странах их происхождения, так и в странах, в которые они мигрируют. Наиболее ярким примером этого является Турецкая Республика. Принятие правительством Турции беженцев из Сирии представляет большую угрозу ее экономике, национальной безопасности, общественному порядку и социальному благополучию местного населения. В целом правительствам может абыть трудно предсказать последствия приема мигрантов или беженцев, потому что они оказывают «сейсмический эффект» с точки зрения ранее существовавшей политической системы в стране, в которую они мигрируют [14, 44].

По данным ООН, в Турции проживает более 3,6 млн сирийцев, что является самым большим числом беженцев в мире. Президент Реджеп Тайип Эрдоган долгое время считался сторонником сирийских беженцев, и в течение нескольких лет Турция принимала миллионы людей, спасающихся от гражданской войны, правовой статус, который дает им временную защиту и право оставаться в Турции, включая бесплатное медицинское обслуживание и, в последнее время образование, а также возможность пользоваться некоторыми государственными услугами. Некоторым сирийцам даже дают безоговорочное гражданство.

С 2016 года сирийцы в Турции получают финансовую поддержку в рамках нескольких программ ЕС (Чрезвычайная сеть социальной защиты (ESSN) и Условные денежные переводы на образование (CCTE)). Сирийцы уже некоторое время участвуют в неформальном рынке труда Турции. Помимо трудностей, связанных с получением разрешения на работу, существуют различные законодательные препятствия для формального трудоустройства [9].

В 2019 году под сильным внутренним давлением Эрдоган начал менять курс в Сирии, запустив план переселения более

миллиона человек на часть сирийской территории, которая сейчас контролируется США и их курдскими союзниками. Этот план провалился. Эрдоган давно хотел создать «буферную зону» вдоль границы Турции с Сирией, чтобы держаться подальше от курдских сил, которые он считает угрозой безопасности для своей страны. В 2019 году он снова выдвинул эту идею эту переселения сирийских беженцев, пригрозив открыть шлюзы в Европу для мигрантов, если ЕС не поддержит создание безопасной зоны. Но и этот план провалился.

Геополитические силы в решении миграционной проблемы Европы не ограничиваются Турцией. Ливия также играет здесь очень большую роль. CNN потрясла мир в ноябре 2017 года, когда рассказала о работорговле в Ливии. Видео с мужчинами, которые были проданы с аукциона за 400 долларов за пределами столицы Триполи, привлекло международное внимание к эксплуатации мигрантов и просителей убежища в североафриканской стране. Однако то время как мир отреагировал гневом и недоверием, Италия и другие европейские страны (причем еще в 2017 году) заплатили десятки миллионов долларов тогдашнему ливийскому лидеру Муаммару Каддафи, чтобы помочь сократить миграцию из африканских стран. Хотя европейские политические лидеры знали, что Каддафи заманивал мигрантов и просителей убежища в лагеря рабов в пустыне. [11]

Ливия по-прежнему является основным транзитным пунктом для африканцев, пересекающих Средиземное море для попадания в Европу. В период с 2016 по 2019 год 150 000 человек ежегодно направлялись из Ливии в Европу через Средиземное море. Гуманитарные организации, работающие в регионе, неоднократно предупреждали, что ограничения ЕС на безопасные и легальные маршруты миграции приводят к ухудшению ситуации в Ливии. Этот шаг Европы создал финансовые стимулы и конкурентный рынок для задержания, жестокого обращения и продажи мигрантов в Ливии [11].

Однако миграция в Европу связана не только с Ливией и Турцией. В общем, надо смотреть на этот вопрос немного шире. По данным агентства Frontex, основные маршруты миграции в страны Евросоюза следующие. Большая часть беженцев попадает в Европу по так называемому балканскому маршруту из Турции, которая в 2015 году приняла около 850 000 человек. При этом, по данным Международной организации по миграции (МОМ), в декабре прошлого года в эту страну приехало 106 776 человек. Балканский маршрут, являющийся основным направлением миграции беженцев, в свою очередь включает в себя три основных миграционных потока: Восточное Средиземноморье, «Круговой» (из Албании в Грецию) и Западные Балканы [3].

Маршрут по Восточному Средиземноморью привел 885 386 мигрантов в Грецию, Болгарию и Кипр в Европе через Турцию в 2015 году. Самую большую группу мигрантов, пользующихся этим маршрутом, составляют беженцы из Сирии, Афганистана и Сомали [4].

Круговой маршрут из Албании в Грецию определяется миграцией через сухопутную границу между Грецией и Албанией. Специфика этого маршрута – его нерегулярность. В 2015 году по этому маршруту в Европу прибыло 8932 человека [4]. С начала 2016 года этот маршрут практически не используется. В то же время европейские аналитики не исключают, что в случае роста напряженности в зоне сирийского конфликта и усиления угрозы терроризма на Ближнем Востоке, а также в Ливии, он может вновь стать одной из угроз.

В целом, согласно Докладу Агентства ООН по делам беженцев, текущая миграционная ситуация в странах Евросоюза характеризуется следующими показателями. Как известно из представленного Отчета, больше всего мигрантов прибывает в Италию, Грецию и Болгарию. В частности,

Болгария стала местом назначения для граждан Ирака, Сирии и Афганистана. Наряду с беженцами из этих стран в Грецию прибыли также пакистанцы и иранцы. В Италии преобладают мигранты из Нигерии, Гамбии, Сенегала, Гвинеи и Кот-д'Ивуара [3].

Западно-Балканский маршрут включает два основных миграционных потока: [3]

– из стран Западных Балкан (Албания, Босния и Герцеговина, Черногория, Сербия и Македония);
– Вторичные мигранты, которые пересекают границы Европейского Союза по суше или по морю через болгарско-турецкую или греко-турецкую границу, Западные Балканы и достигают Венгрии. Данным маршрутом пользуются граждане Пакистана, Афганистана, Алжира, стран, расположенных южнее Сахары. В 2015 году этим маршрутом в Европу воспользовались 764 038 человек.

Еще одним основным маршрутом миграции беженцев в Европу является так называемый центрально-средиземноморский маршрут: из Ливии в Италию и на Мальту. Этим маршрутом пользуются мигранты из стран Африканского Рога и Западной Африки. В 2015 году по этому маршруту в Европу прибыло 153 946 человек. В то же время в начале 2011 года именно этот маршрут был основным для беженцев из Ливии, а также мигрантов из стран Экваториальной Африки. После свержения М.Каддафи количество беженцев, прибывающих в Европу по этому маршруту, превысило 200 000 человек в год [4].

Западноафриканский маршрут: из стран Западной Африки (Сенегал, Мавритания) на Канарские острова. Этот маршрут в основном используется гражданами Нигера, Нигерии, Мали, Марокко и Сенегала. В 2015 году по этому маршруту в Европу прибыли 874 человека. Относительно небольшое количество беженцев на общем фоне делает этот маршрут малоизвестным [4].

Западно-средиземноморский маршрут: из Северной Африки на Пиренейский полуостров через испанские анклавы Сеуту и Мелилью [3].

Одним из долговременных и важных факторов глобальной дестабилизации является разница в темпах роста населения в богатых и бедных странах. Несмотря на снижение темпов прироста населения земного шара в связи с демографическим переходом, темпы прироста населения в разных странах разные, даже отсталые страны Африки, Азии и Латинской Америки имеют самые большие показатели прироста населения. Хотя предпринимаются усилия по предотвращению легальной и нелегальной миграции, в результате этого демографического роста происходят массовые миграции из стран Азии, Африки и Латинской Америки в США, страны Европы и Россию. Между тем высокая рождаемость мигрантов приводит к изменению этнического состава США, Великобритании, Франции и других стран в результате стирания прошлых ценностей, изменения образа жизни общества, глубокого культурного, социального и политические изменения [6, 254].

Все эти разговоры, конечно же, касаются геополитических аспектов миграционных процессов для Европы. Но геополитические аспекты миграционных процессов не ограничиваются Европой. Возник такой тип миграции, который в будущем может стать угрозой для всего мира. Это климатическая миграция. В последнее время появилось понятие климатических мигрантов. Это новая геополитическая и геоэкономическая проблема. Что мы в настоящее время знаем о явлении, называемом «климатической миграцией», так это то, что оно происходит на коротких расстояниях. [13] В дельте Меконга и Бангладеш фермеры перемещаются на небольшие расстояния: они отправляются на соседние холмы. Но если его слишком много, это может привести к нестабильности в некоторых

странах. Индийское правительство не хочет этого делать и построило электрические заборы с Бангладеш. В Сахеле продвижение пустыни в основном вызывает миграцию сельских жителей. Когда пустыня отступает, фермеры остаются в городах. То же явление можно наблюдать и в Бангладеш: после наводнения фермеры покидают свои фермы и переезжают в ближайшие города. Самые бедные и имеющие долги остаются в городе, в то время как те, у кого есть некоторое богатство, возвращаются на свои земли. В этом отношении другим примером является Нигер. Население Нигера уже составляет 22 миллиона человек, и оно растет на 4% в год: удваивается каждые семнадцать лет. Нигерийцы переезжают на юг в Того, Бенин и Кот-д'Ивуар [13].

Есть геополитические риски, связанные с дестабилизацией. Ситуация в Мали, Буркина-Фасо и Чаде также нестабильна. Но Европа не чувствует риска в этом плане, поскольку европейцы думают, что бедный фермер, например, в Буркина-Фасо, не сможет пройти так далеко. Большая часть международной миграции из Африки происходит между африканскими странами.

Но больше, чем проблемы климатической миграции, здесь следует учитывать фактор гражданской войны. Это уже геополитическая сторона вопроса. Двумя наиболее известными примерами являются Дарфур, где от 500 000 до одного миллиона человек бежали в восточный Чад, и Сомали, откуда миллион человек бежали в Кению, где находится самый большой в мире лагерь с населением 500 000 человек. Это создает проблемы в самой стране.

Существует три основных способа воздействия климатической миграции на безопасность и геополитические интересы. Во-первых, это повышенный риск политической нестабильности в ключевых странах и регионах по мере перемещения населения из сельских районов в городские. Ожидается, что большая часть климатической миграции первоначально будет происходить внутри стран.

Второй способ, которым климатическая миграция усиливает озабоченность по поводу безопасности, заключается в расширении возможностей экстремистских или преступных групп за счет законных государственных субъектов. Когда правительство не вмешивается, это делают другие и пытаются использовать его в своих интересах.

Вот два примера того, как изменение климата побуждает людей к действию. Первый способ – когда вы испытываете острые потрясения. Обычно эти природные катаклизмы, такие как тайфуны, ураганы, наводнения. Речь идет о крупных мероприятиях, когда люди должны немедленно покинуть места своего проживания, а затем вернуться.

Второй способ – постепенные миграции. Это такие проблемы, как деградация сельскохозяйственных угодий с течением времени, засоление пресноводных водоемов или даже непригодные для жизни температуры. По мнению климатологов, из-за глобального потепления максимальная температура в некоторых частях мира станет настолько высокой, что станет непригодной для жизни человека. Всемирный банк недавно опубликовал крупный отчет под названием Groundswell, в котором оценивается, что к 2050 году 216 миллионов человек во всем мире могут быть вынуждены мигрировать внутри своих стран из-за изменения климата [13].

Другими причинами, определяющими актуальность темы исследования анализа нового проявления международных отношений и миграционных процессов, иначе говоря, геополитического проявления, являются следующие: [1, S.6]

– в результате целенаправленного вмешательства во внутренние дела суверенных государств поощряются массовые миграционные потоки, а разрушительные последствия происходящих процессов затрагивают все страны глобализированного мира;

– основной причиной несостоятельности теории и практики либерального мультикультурализма стал миграционный фактор;
– «утечка мозгов», известная как интеллектуальная миграция, стала одним из важных направлений миграции, имеющей геостратегические цели;
– претерпели трансформацию причины и тенденции миграционных процессов, считающиеся закономерными и объективными, отошла на второй план характеристика добровольных социально-экономически мотивированных мероприятий, локальных военных конфликтов, формирующихся в результате захватнической политики, внешней интервенции, геноцида, репрессий, экономических кризисов и др.; миграционные потоки, обусловленные вынужденными (насильственными) причинами, стали общемировой тенденцией;
– горькие последствия «технологий управляемого хаоса», подпитывающих потоки насильственной миграции, возвращаются к виновникам с «эффектом бумеранга». Все это свидетельствует о том, что миграционная политика западных стран также трансформировалась в геополитику.
– незаконная миграция, неконтролируемые «серые зоны», созданные в зонах конфликтов, используются для передвижения террористических организаций, криминальных и экстремистских группировок в трансграничных пространствах. Такого рода «серые зоны» существуют на оккупированных землях Карабаха;
– следует однозначно понимать, что решение данного вопроса возможно только путем прекращения вмешательства во внутренние дела суверенных государств и нарушения территориальной целостности, регулирования насильственной миграции и справедливого разрешения конфликтов в странах, откуда беженцы уехали, наконец, отказа от политики двойных стандартов;
– одной из основных причин нарождающегося миграционного кризиса являются проблемы, связанные с интеграцией мигрантов в принимающие их общества, нетерпимость и неприятие традиционных правил сосуществования. В последнее время этот деликатный вопрос стал средством манипулирования в различных странах в соответствии с политическими и геополитическими интересами. Это проявляется в виде исламофобии, крайнего национализма, неофашизма и ксенофобии, начиная с мигрантофобии.
– попытки преувеличить исламский фактор и превратить его в инструмент геополитического давления как искусственную угрозу «исламофобии» обострили миграционный кризис;
– последствия включения современной миграции в сферу геополитических интересов, обернувшиеся настоящей гуманитарной катастрофой, требуют серьезного совместного международного решения выхода из ситуации, механизмов регулирования этих процессов в сжатые сроки, а также учета опыта стран, столкнувшихся с такими проблемами. Это, в свою очередь, свидетельствует о наличии как научного, так и социального заказа на разработку темы исследования.

Подводя итог можно сказать, что в современных международных условиях миграционные процессы и миграционные войны используются как один из основных инструментов формирования и реализации геополитических сценариев. Сегодня эффективная реализация этих сценариев невозможна без активизации миграции и концепции миграционных войн как одного из основных инструментов современной геополитики.

В нынешних условиях при реализации геополитических сценариев активно ис-

пользуются миграционные процессы для оказания косвенного давления на геопротивников, что приводит к расширению миграционных войн. Это особенно актуально в условиях растущих гегемонистских притязаний отдельных стран. При этом снижается роль международных организаций и международно-правовой базы. Эта тенденция не является следствием объективных причин и может быть одним из геополитических сценариев глобальной конкуренции субъектов.

Литература:

1. Abdullayev F. Beynəlxalq münasibətlər və miqrasiya prosesləri: geosiyasi aspektlər. Siyasi elmlər üzrə elmlər doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferaratı. Bakı - 2016. 56 səh. s. 6.
2. Ali A.H. Sweden's migrant rape crisis (İnternet Resursu) https://unherd.com/2021/04/swedens-migrant-rape-crisis/ (15.06.2022)
3. ANSA. The main migration routes to the European Union (İnternet Resursu) https://www.infomigrants.net/en/post/36391/the-main-migration-routes-to-the-european-union (10.06.2022)
4. European Council. Infographic - Migration flows: Eastern, Central and Western routes (İnternet Resursu)
5. EURYDICE. Sweden: Population: demographic situation, languages and religions (İnternet Resursu) https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-80_en (15.06.2022)
6. İbrahimova G. Beynəlxalq münasibətlərin proqnozlaşdırılması. İstanbul: İKSAD, 2019. 356 səh. s. 254.
7. Osiewicz P. The migration crisis on the EU's eastern border: A new transit route from the MENA region? (İnternet Resursu) https://www.mei.edu/publications/migration-crisis-eus-eastern-border-new-transit-route-mena-region (12.06.2022)
8. Ozden C., Schiff M. International Migration, Remittances, and the Brain Drain. London: Routledge, 2006. 274 pages. p. 51
9. Pehlivan Ö. The impacts of mass migrations on immigration policy of Turkey. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2017. 217 pages. p. 65
10. Psaropoulos J. In 2021, the EU hardened its borders as new refugee crises flared (İnternet Resursu) https://www.aljazeera.com/features/2021/12/29/in-2021-the-eu-hardened-its-borders-as-new-refugee-crises-flared (13.06.2022)
11. Rankin J. Europe silent on plight of detainees in Libya, says migration chief (İnternet Resursu) https://www.theguardian.com/world/2022/may/26/europe-silent-on-plight-of-refugees-in-libya-says-iom-mission-chief-federico-soda (19.06.2022)
12. Sabel C. Sovereignty and Complex Interdependence: Some Surprising Indications of their Compatibility (İnternet Resursu) https://charlessabel.com/papers/Sovereignty.pdf (11.06.2022)
13. Sikorsky E. Climate Migration Is Now a Major Geopolitical Risk (İnternet Resursu) https://www.brinknews.com/climate-migration-is-now-a-major-geopolitical-risk/ (19.06.2022)
14. Solimano A. International Migration in the Age of Crisis and Globalization: Historical and Recent Experiences. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 240 pages. p. 44.

15. U.S. Department of State. Country Reports on Terrorism 2020: Sweden (İnternet Resursu) https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2020/sweden/ (11.06.2022)
16. UNICEF. Refugee and migrant crisis in Europe (İnternet Resursu) https://www.unicef.org/media/105091/file/2021-HAC-Refugee-migrant-response-Europe-July-Revision.pdf (12.06.2022)
17. Тонконогов А. В., Калинкина Т. В. Миграционная война как фактор современной геополитики (İnternet Resursu) https://cyberleninka.ru/article/n/migratsionnaya-voyna-kak-faktor-sovremennoy-geopolitiki (06.06.2022)

Ключевые слова: *международная миграция, геополитика, управление*

Fəridə Əliyeva
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının doktorantı

MÜASİR BEYNƏLXALQ MİQRASİYA PROSESLƏRİNİN GEOSİYASİ SPESİFİKLİYİ

XÜLASƏ

Məqalə dünyada qlobal problemə çevrilmiş beynəlxalq miqrasiya proseslərinin geosiyasi aspektlərinin təhlilinə həsr edilmişdir. Müəllif ilk növbədə beynəlxalq miqrasiya proseslərinin müasir dinamikasını təsvir edir. Eyni zamanda miqrasiya proseslərinin mövcud koridorlarını təsniflənidrməklə onun regional səviyyədə mənfi nəticələrini və o cümlədən, milli dövlətlərin təhlükəsizliyinin təsirlərini araşdırır. Xüsusilə vurğulanır ki, müasir miqrasiya koridorları müxtəlif dövlət və regionlara təzyiq üçün geosiyasi mexanizmə çevrilmişdir. Bu isə beynəlxalq miqrasiyanın qlobal bir problem olduğunu təsdiqləyir.

Açar sözlər: *beynəlxalq miqrasiya, geosiyasət, idarəetmə*

Farida Aliyeva
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan
Ph.D. student

GEOPOLİTİCAL SPECİFİCİTY OF MODERN INTERNATİONAL MİGRATİON PROCESSES

ABSTRACT

The article is devoted to the analysis of geopolitical aspects of international migration processes, which have become a global problem. First, the author describes the modern dynamics of international migration processes. At the same time, classifying the existing corridors of migration processes examines its negative consequences at the regional level, including the security effects of nation-states. It is emphasized that modern migration corridors have become a geopolitical mechanism for pressure on different states and regions, which confirms that international migration is a global problem.

Keywords: *international migration, geopolitics, management*

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

T A R İ X
H I S T O R Y

UOT 94 (479.24)

PƏRVİN İSMAYILOV
Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin baş məsləhətçisi
e-mail: pervin.ismayilov1987@gmail.com

AXC-nin DÖVLƏT VƏ DİN SİYASƏTİ: TOLERANTLIQ VƏ MULTİKULTURALİZM ƏNƏNƏLƏRİ

XX yüzilliyin əvvəllərində beynəlxalq münasibətlər sisteminin dəyişməsi və yeni dünya nizamının qurulması, eyni zamanda maarifçi və milli-demokratik qüvvələrin gərgin mübarizəsi nəticəsində Azərbaycan Milli Şurası 1918-ci il mayın 28-də Tiflisdə müsəlman şərqində ilk parlamentli respublika olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin istiqlaliyyətini elan etdi. Azərbaycan xalqını birləşdirən, bu birliyə və coğrafi məkana siyasi-hüquqi məna verən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması böyük tarixi hadisə, taleyüklü bir nailiyyət idi. Belə ki, bu, dünyanın yeni tarixində mürəkkəb dünyəvi siyasi-hərbi vəziyyətdə qurulmuş milli, dünyəvi respublika idi. Ümumiyyətlə, bu hadisənin, nəinki tarixi, həmçinin, hüquqi-siyasi baxımdan çox böyük əhəmiyyət kəsb etməsi şübhəsizdir. Əvvəla, "Azərbaycan" sözü müasir siyasi-hüquqi məzmununu, rəsmi dövlət adı statusunu məhz Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yaranandan sonra aldı.[9; s.396]

Dövlət-din münasibətlərinin tənzimlənməsi, eyni zamanda tolerant və multikultural mühitin yaradılması yeni qurulmuş dövlətin əsas siyasi xətlərindən biri olmuşdur. Bu Azərbaycan Milli Şurasının 1918-ci il mayın 28-də qəbul etdiyi dövlətin ali hüququ sənədi olan "İstiqlal Bəyannamə"sində də öz əksini tapmışdır. Belə ki, bəyannamənin 4-5-ci maddələrinə əsasən dövlət dinindən, dilindən və etnik mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsə bərabərhüquqlu şəraitin yaradılmasına, sərbəst inkişaf etməsinə təminat verirdi. "Millət, məzhəb... fərqi gözləmədən qələmrovunda yaşayan bütün vətəndaşlarına hüquqi-siyasiyyə və vətəniyyə təmin elədiyi", Cümhuriyyət "ərazisi daxilində yaşayan bircümlə millətlərə sərbəstanə inkişafları üçün geniş meydan buraxdığı" göstərilirdi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin xarici siyasətində bilavasitə dövlət maraqları üstünlük təşkil edir, həm islam, həm də xristian dövlətlərlə sülh, dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri qurulmasına önəm verilirdi [2, s. 62].

AXC-nin dövlət-din münasibətlərinin tənzimlənməsinə, bununla yanaşı insanların dini ehtiyaclarını ödəmək və milli-mənəvi dəyərlərə qayıdılmasına nə dərəcədə əhəmiyyət verdiyini göstərən faktlardan biri isə mövcudluğu dövründə təşkil edilmiş beş hökumət kabinetinin dördünün tərkibində dini etiqad məsələləri ilə məşğul olan Dini Etiqad Nazirliyinin yaradılmasıdır. Belə ki, ilk belə qurum 1918 il iyunun 19-da Fətəli xan Xoyskinin Gəncədə təşkil etdiyi 2-ci Hökumət kabinetində Azərbaycan Cümhuriyyəti Xalq Maarifi və Dini Etiqad Nazirliyi adı ilə formalaşdırılmış

və Nəsib bəy Yusifbəyli nazir təsdiq olunmuşdur.[1; s.332] Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökuməti 1918-ci ilin sentyabr ayında Bakıda fəaliyyətə başlayarkən Xalq Səhiyyəsi və Himayədarlıq Nazirliyi yenidən formalaşdırılaraq 2 yeni nazirlik yaradıldı: Xalq Səhiyyə Nazirliyi və Himayədarlıq və Dini Etiqad İşləri Nazirliyi. Cümhuriyyət hökuməti Gəncədən Bakıya köçdükdən sonra, hökumət kabinetində dəyişiklikliyə görə Himayədarlıq və Dini etiqad naziri – Musa bəy Rəfiyev, 3-cü hökumətdə Maarif və Dini Etiqad naziri - Nəsib bəy Yusifbəyli, 4-cü hökumətdə Maarif və Dini Etiqad naziri - Rəşid xan Qaplanov və 5-ci hökumətdə Maarif və Dini Etiqad naziri - Həmid bəy Şahtaxtinski təsdiq edilmişdir.

Bildiyimiz kimi, çar Rusiyası Şimali Azərbaycanı işğal etdikdən sonra, məqsədli şəkildə həyata keçirdiyi milli ayrı-seçkilik siyasəti çərçivəsində Cənubi Qafqaz şiələrinə başçılıq etmək üçün şeyxülislam (1823), sünnilərə rəhbərlik etmək üçün isə müfti (1832) vəzifələri təsis etmişdir. Məhz buna görə AXC-nin dini işlər sahəsində həyata keçirdiyi ilkin əməli tədbirlər çarizmin bu ayrı-seçkilik, məzhəbçilik siyasətinin aradan qaldırılması istiqamətində olmuşdur. Beləliklə, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yaradıldıqdan sonra dini işlərin həllində Şeyxülislamın və müftinin roluna diqqət artırıldı. Cümhuriyyət hökumətinin 1918-ci il 18 iyun tarixli qərarı ilə İslam dininə aid məsələlərin Nazirlər Şurasında müzakirəsi zamanı Şeyxülislama və müftiyə həlledici səs hüququ verilirdi. AXC-nin 2-ci hökumət kabinəsində yaradılan Xalq Maarifi və Dini Etiqad Nazirliyinin Şeyxülislama və müftiyə 1918-ci il 10 avqust tarixli müraciəti nəticəsində Cənubi Qafqaz müsəlman ruhani idarələri Tiflisdən Gəncəyə köçürüldü. Hər iki idarə rəhbərinin 1918-ci il 1 sentyabr tarixli qərarı ilə şiə və sünni ruhani idarələri birləşdirildi. Yeni yaradılan ruhani idarəsi, Osmanlı dövlətində olduğu kimi, "Məşyəxət-i islamiyyə" ("məşyəxati" "şeyx" sözünün cəm şəkillərindən biridir. "Məşyəxət-i islamiyyə", yəni müsəlman şeyxləri, ağsaqqalları, rəhbərləri, başçıları mənasındadır) adlandırıldı və onun strukturu müəyyənləşdirildi. Xalq Maarifı və Dini Etiqad Nazirliyinə təqdim edilmiş ştat cədvəlinə görə, "Məşyəxət-i islamiyyə" idarəsi 2 sədr, 4 idarə üzvü, katib, 2 kargüzar, ümumiyyətlə, 15 nəfərdən ibarət olmalı idi. Hökumətin 1918-ci il 8 oktyabr tarixli qərarı ilə müftinin və şeyxülislamın aylıq məvacibini 2 min 500 manat müəyyən edilmiş, digər dövlət və hökumət orqanları ilə birlikdə, onların da dəftərxanalarını Bakıya köçürtmüşdü. Sonralar müftinin və Şeyxülislamın məvacibi 1 min 500 manat müəyyənləşdirildi. "Məşyəxət-i islamiyyə" idarəsi Bakıya köçürüldükdən sonra onun strukturunun dəqiqləşdirilməsi sahəsində işlər davam etdirildi. İdarəyə şeyxülislamın və müftinin həmsədrlik etməsi qərara alındı. Hökumətin 1920-ci il mart Sərəncamına əsasən, həmsədrlər nazir köməkçisi ilə eyni status alırdı. [2; s.199]

Xüsusi olaraq qeyd edilməlidir ki, dövlətin din siyasətinin həyata keçirilməsində dövrün şeyxülislamları Məhəmmədəli Pişnamazzadə və Ağa Əlizadənin mühüm rolu olmuşdur. Belə ki, Cümhuriyyətin yaradılmasının və fəaliyyətinin ilk dövründə Məhəmmədəli Pişnamazzadə müsəlman ruhani idarəsinin işinin qurulmasında yaxından iştirak etmiş, Məşyəxət-i islamiyyə (şeyxülislam) idarəsinin həmsədri olmuşdur [3; s.179]

1918-ci ilin oktyabrında Pişnamazzadənin təşəbbüsü ilə həm şiə, həm də sünni cərəyan başçılarının yığıncağı keçirildi. Müfti Hüseyn Qayıbzadə 1917-ci ildə vəfat etdiyindən və bu, çar Rusiyasının dağıldığı illərə təsadüf etdiyindən yerinə yeni müfti təyin edilməmişdi. Müftinin vəzifəsini idarənin yığıncağında işçilər tərəfindən seçilən Mustafa Əfəndizadə icra edirdi. Mustafa Əfəndi Pişnamazzadə ilə yaxın münasibətdə idi və uzaqgörən, millətini sevən, müdrik şeyxülislama dərin hörmət bəsləyirdi. 1918-ci ilin 30 oktyabrında şeyxülislamın imzası ilə hökumətə 367 №-li təkliflər məktubu ünvanlandı. Təkliflər 4 bölmədən ibarət idi:

1. Azərbaycan Cümhuriyyəti hüdudlarında "Məşixət-i İslamiyyə" adlı ruhani idarəsi təsis edilsin və ona Türkiyədə mövcud olan Məşixət kimi tam müstəqillik verilsin;

2. 7 sentyabr tarixli 311 saylı təqdimatda göstərilən Məşixətin iki sədrindən birinə şeyxülislam, digərinə müstəşar, yaxud müşavir adı verilsin;

3. Şeyxülislam iclaslarda iştirak etmək hüququ qazanaraq rəsmən Nazirlər Şurasının üzvü hesab edilsin;

4. Ruhani heyətin komplektləşdirilməsi üçün Məşixətin birbaşa sərəncamına kredit ayrılsın. Sadalanan və digər bu kimi məsələlərin həll edilməsi məqsədilə bizim də iştirakımızla fövqəladə yığıncaq çağırılsın. [7; s.12]

Şeyxülislam Pişnamazzadə başda olmaqla ruhanilər çətin ideyanın təşəbbüsçüsü olmuş və sonra da bunu həyata keçirmişdilər. Bununla da, müsəlmanların dini işlərinin idarə edilməsində bir-birinə münasibətdə muxtar, ikili sünni-şiə ruhani rəhbərliyi aradan qaldırıldı, Qafqaz müsəlmanlarının vahid idarəsi yaradıldı. Şeyxülislam idarənin rəhbəri, yəni Qafqaz müsəlmanları Ruhani İdarəsinin başçısı, müfti isə onun müavini oldu. [7; s.13] Nəticədə, Qafqazda müsəlmanlar arasında düşmənçilik yaratmağa çalışan çarizmin siyasətinə son qoyulmuşdu.

1918-ci ilin sentyabrın 15-də Bakının azad edilməsi nəticəsində Məşyəxət bu şəhərə köçürülmüşdü. Pişnammazadənin doğma şəhəri Gəncədən ayrılmaq istəməməsi və səhhətində olan problemlərə görə 1918-ci il dekabrın 10-da idarənin sədri və şeyxülislam vəzifələrindən istefa verir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Dini etiqad naziri Musa bəy Rəfiyevin tövsiyəsi ilə dekabrın 12-də Təzəpirin axundu 47 yaşlı Ağa Əlizadə Zaqafqaziya Müsəlmanları Ruhani İdarəsinin sədri və şeyxülislam seçilmişdir. Ağa Əlizadə çar Rusiyasının islam dinini zəiflətmək və sünni-şiə məzhəbləri arasında ədavət yaratmaq fəaliyyətindən narahat idi. Bu fəaliyyətin qarşısını almaq üçün o, Təzəpir məscidinin axundu olarkən Qafqaz Müsəlmanlarının Qurultayının keçirilməsi üçün təşəbbüskarlıq göstərmişdir. Qurultayda din xadimləri çar Rusiyasının məzhəblər arasında ədavət yaratmaq hallarına son qoyulması üçün çağırışlar etmişlər.

AXC-nin 23 aylıq fəaliyyət dönəminə nəzər saldıqda, dövlət siyasətinin tolerant və multikultural prinsiplər əsasında qurulmasına xüsusi əhəmiyyət verilməsi aydın şəkildə görünür. Məlumdur ki, 1918-ci ilin mart-aprel aylarında daşnak S. Şaumyan başda olmaqla, bolşevik-daşnak qüvvələri Bakıda azərbaycanlılara qarşı soyqırım həyata keçirmişdir. Buna baxmayaraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti multikulturalizm və tolerantlıq prinsiplərinə sadiq qaldı. Belə ki. Azərbaycan parlamentinin yaradılması haqqında 1918-ci il noyabrın 19-da qəbul edilmiş qanuna əsasən parlamentin tərkibinə əhalinin sayına uyğun olaraq 80 nəfər azərbaycanlı və digər xalqların nümayəndələri daxil edilməli idi. Belə ki, parlamentdə təmsilçilik aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilmişdi: türk-müsəlman əhali-80; ermənilər-21; ruslar-10; almanlar-1; yəhudilər-1; gürcülər-1; polyaklar-1; Bakı Həmkarlar İttifaqı-3; Bakı Neft Sənayeçiləri Şurası və Ticarət-Sənaye İttifaqı-2. Lakin Azərbaycanın müstəqilliyini istəməyən ermənilər və başqaları parlamentin işində iştirak etmədilər. [6; s.367] Eyni zamanda qeyri-müsəlman din mənsubları hərtərəfli qayğı ilə əhatələnmiş, Rus Pravoslav Kilsəsi, Baptist və Molokan dini cəmiyyətləri, yəhudi ravvinliyi, hətta erməni yeparxiyası da hökumət tərəfindən yardımlar almış, onların fəaliyyətinə hər cür şərait yaradılmışdır. Dövlətin tolerant və multikultural ənənələri rəhbər tutmasını Milli Şuranın sədri M.Ə.Rəsulzadənin aşağıdakı fikirləri bir daha təsdiq edir: "Azərbaycan Cümhuriyyəti övladını ögey-doğmaya ayırmaz: erməni, rus, yəhudi, gürcü, alman, polyak və sair azlıqda qalan millətlər Azərbaycan vətəndaşı olmaqla bərabər, milli-mədəni muxtariyyətə malik olub kəndi ümuri-məzhəbiyyə, milliyə və mədəniyyətlərini kəndiləri idarə etməlidirlər". [3; s.101] Parlamentin 1918-ci il 26 dekabr tarixli iclasında baş nazir Fətəli xan Xoyski qeyd etdi ki, xalqın maariflənməsi sahəsi dövlət və cəmiyyətimizin özülünü qoyan bir sahədir. Hamının öz dilində təhsil almaq hüququ vardır. Bütün məktəblərdə qeyri-müsəlman şagirdlər üçün ilahiyyat dərsləri keçilirdi. Əgər qeyri-millətlərdən olan

şagirdlərin sayı 10 nəfərdən yuxarı idisə, onlara ana dili dərsləri keçilirdi. Özü də bu məktəblərdə ilahiyyat və ana dili dərslərinin xərcini dövlət öz xəzinəsindən ödəyirdi. Xristian dininə etiqad edən müəllim və şagirdlər üçün istirahət günü cümə günü əvəzinə bazar günü idi. [4; s.355] Milli orduda əsgərlərin mənəvi baxımdan ruhlandırılması və dini ehtiyaclarının ödənilməsi məqsədi ilə hərbi molla vəzifəsi təsis edilmişdi. Hərbi mollalar AXC dövründə, hətta bolşevik işğalının ilk illərində də fəaliyyətini davam etdirmişdir. Onlara birbaşa rəhbərliyi Hərbi Nazirliyin Baş hərbi mollası həyata keçirirdi. Hərbi nazirlik hərbi mollalara daim nəzarət edir, onların islam qaydalarına əməl etmələrini və əsgərlərə mənəvi dəstək olmalarını tələb edirdi. Hərbi nazirlik hərbi molla təyin etmək üçün Məşyəxətə müraciət edir və namizəd barədə xasiyyətnamə xarakterli məlumat verməyi xahiş edirdi. AXC dövründə dini bayramlar dövlət səviyyəsində qeyd edilirdi. Hələ 1918-ci ilin iyun ayının 27-də cümə günü müsəlmanlar üçün, bazar günü isə xristianlar üçün istirahət günü elan edilmişdi. Milad bayramı günləri, dekabrın 25-26-sı bütün dövlət müəssisələrində çalışanlar və xristian etiqadlı şagirdlər işdən və dərslərdən azad olunurdular. 1920-ci ilin aprelində hökumətin qərarına əsasən Pasxa bayramı ilə əlaqədar 4,7,10,11 və 12 aprel dövlət idarələrində çalışan xristianlar üçün istirahət günü elan edilmişdi. [8; s.83]

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tolerant və multikultural ənənələrə söykənən siyasəti özünü AXC-nin varisi elan etmiş Azərbaycan Respublikası tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Belə ki, ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə cümhuriyyət tarixinə dair arxiv sənədləri və fundamental nəşrlər işıq üzü görmüş, 2003-cü ilin mart-may aylarında Bakıda Azərbaycan Cümhuriyyətinin 85 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi sessiya keçirilmişdir. 2004-2005-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası Respublika Prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı əsasında iki cilddə nəşr olunmuş və ölkə kitabxanalarına hədiyyə edilmişdir. Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlətçilik tariximizdəki roluna yüksək qiymət vermişdir: "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması tariximizdə çox əlamətdar və önəmli hadisə idi. İlk dəfə müsəlman aləmində demokratik respublika yaranırdı, Azərbaycan xalqı müstəqilliyə qovuşurdu. Ölkəmiz dünya birliyinə üzv olurdu. Bu, çox əlamətdar hadisə idi". Həqiqətən də Azərbaycanın dövlətçilik tarixində ilk dəfə olaraq beynəlxalq səviyyədə rəsmi şəkildə Azərbaycan müstəqil beynəlxalq subyekt kimi tanınırdı. [5; s.149]

Eyni zamanda, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının 100 illik yubileyi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Sərəncam imzalanmışdır.

Azərbaycanın dövlət-din siyasəti sahəsində apardığı uğurlu siyasət nəticəsində, ölkəmizdə İslam dini ilə yanaşı, digər dinlərə mənsub insanlar qarşılıqlı anlaşma, mehriban qonşuluq və əmin-amanlıq şəraitində yaşayırlar. Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin Sərəncamı ilə 2016-cı ilin ölkəmizdə “Multikulturalizm İli”, 2017-ci ilin isə “İslam Həmrəyliyi İli” elan edilməsi dövlətin bu sahəyə göstərdiyi diqqət və qayğının nəticəsi kimi qiymətləndirilir. Azərbaycanda həyat tərzinə çevrilən tolerantlıq və multikulturalizm siyasəti, bu gün də bəzi dövlətlər tərəfindən tədqiq edilir və müvafiq araşdırmalar aparılır.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası, I cild, Bakı, 2004, səh. 440
2. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası, II cild, Bakı, 2005, səh. 472
3. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti: Dövlət-din münasibətləri, Bakı, 2018, səh. 312
4. Daşdəmirli. Ə. "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Maarif Ziyası", Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, Məqalələr toplusu , Bakı, 2018, səh. 505
5. Əhmədova F. "Müasir Azərbaycan Dövlətçiliyində Xalq Cümhuriyyəti Ənənələri", Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, Məqalələr toplusu, Bakı, 2018, səh. 505
6. Qasımlı M. "Müsəlman Şərqinin İlk Cümhuriyyəti", Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, Məqalələr toplusu, Bakı, 2018, səh. 505
7. Məmmədov C. "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Dövründə Dövlət-Din Münasibətləri", "Dövlət və Din" jurnalı - № 04 (51) İyul - Avqust 2017
8. Məmmədov N. "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Dövründə Dövlət-din münasibətləri və məşixət" Bakı, 2018, səh. 86
9. Novruzov S. "Azərbaycan Demokratik Respublikası Milli Dövlətçiliyimizin İlk Təcrübəsi kimi", Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, Məqalələr toplusu, Bakı, 2018, səh. 505

Açar sözlər: *Milli Şura, dövlət-din, rühani idarə, dini etiqad, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti*

Parvin Ismayilov
The State Committee for Work with Religious Organizations of the Republic of Azerbaijan, Senior Adviser

STATE AND RELIGION POLICY OF ADR: TRADITIONS OF TOLERANCE AND MULTICULTURALISM

ABSTRACT

The article deals with the policy of regulation of state-religious relations in the Azerbaijan Democratic Republic (ADR), the founding of the Spiritual Administration "Mashyat-i Islamiya," which is considered the main attribute of this policy and activities of religious figures who have played a significant role in the implementation of the state religion-policy.

The article studies the State's religious policy of ensuring equal conditions and free development for all, regardless of religion, language, or ethnicity, from the standpoint of tolerance and multiculturalism. The article illustrates the main directions of the religious policy of the ADR and the legal framework of the policy. Detailed information is given on establishing the Ministry of Public Education and Religious Beliefs of the Democratic Republic of Azerbaijan and its role in regulating State-religious relations. The author has also touched on the activities of the Sheikhulislams of the time, Muhammadali Pishnamazzadeh and Aga Alizadeh. The article compares steps taken by the ADR government and the period of the Tsarist Russia religion. The article justifies Tsarist Russia's policy to deepen interreligious differences and the steps the ADR government took to prevent this policy. As in other areas, the ADR government has always been faithful to democratic principles and multicultural traditions in its religious policy. The government made assistance to non-Muslims, churches and religious communities.

Keywords: *Azerbaijan Democratic Republic, religion, religious policy, tolerance, multiculturalism, "Mashyat-i Islamiya"*

Парвин Исмаилов
Старший консультант Государственного комитета по работе с религиозными организациями Азербайджанской Республики

ГОСУДАРСТВЕННАЯ И РЕЛИГИОЗНАЯ ПОЛИТИКА АДР: ТРАДИЦИИ ТОЛЕРАНТНОСТИ И МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМА

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается политика регулирования государственно-религиозных отношений Азербайджанской Демократической Республики, создание духовного управления «Машяхат-и Исламийия», которое считается главным атрибутом этой политики, и деятельность религиозных деятелей, сыгравших важную роль в реализации государственной религиозной политики. Также исследовалась и изучалась религиозная политика государства в направлении обеспечения равных условий и свободного развития для всех, независимо от их вероисповедания, языка и этнической принадлежности, с позиций толерантности и мультикультурализма. В статье отражены основные направления религиозной политики АДР и правовая основа этой политики, предоставлена информация о создании Министерства Народного Просвещения и Вероисповедания Азербайджанской Республики, его роли в регулировании государственно-религиозных отношений. Здесь также упоминается деятельность шейхульисламов того времени Мухаммадали Пишнамаззаде и Ага Ализаде. В сравнительном плане показаны шаги, предпринятые правительством АДР в области религии в период царской России. Обосновываются действия царской России по углублению межконфессионального раскола и демократические шаги, предпринятые правительством АДР для предотвращения этого.

Правительство АДР, как и в других областях, осталось верным демократическим принципам и мультикультурным традициям в религиозной политике. Не случайно, что правительство оказало помощь немусульманам, церквям и религиозным обществам.

Ключевые слова: *Национальный Совет, государство-религия, духовное управление, религиозная вера, Азербайджанская Демократическая Республика*

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

T A R İ X
H I S T O R Y

UOT 94(479.24)

ELNARA MADATOVA
PhD student Istanbul University
e-mail: elnaramadatova636@gmail.com

PALACES IN THE PERIOD OF THE KARABAG KHANATE

Introduction

The period of independent khanates in the second half of the 18th century is one of the important stages in the history of Azerbaijan. [12]. It is quite natural that the economic collapse in the country also manifests itself in the field of architecture and construction. Freed from Iranian slavery and the funds obtained from the treasury were mainly allocated to the construction of khan palaces and defense buildings. Although large monumental buildings of a socio-ritual character were not built in this period, they were not inferior to the structures of the 17th century in terms of value. M. Biberstein, who traveled to Azerbaijan, said in his work that the fear of the destruction of the society deprived them of building strong and durable buildings [17].

The Karabakh Khanate, founded by Panah Ali Khan in 1747, has a special position in terms of both material, moral and economic military strength and power. Shusha, the capital of the khanate, became the most important strategic and architecturally developed administrative-political center of the period.

During the Karabakh Khanate, architectural and construction works were mainly focused on the creation of strong fortress walls around the khan palaces. The palaces, castles and other residential buildings of the feudal lords form a separate group due to a number of characteristics and formed a special stage of the development of residential buildings in Azerbaijan.

Historically important buildings such as the palaces of Panah Khan, Ibrahim Khalil Khan, Kara Beyuk Agha, Mehdi Gulu Khan, Khurshud Banu Natavan, among the palaces built for the Khan family in Shusha during this period, Turkish- There are irreplaceable works that left a mark in the history of architecture in the Islamic world.

In addition to playing an important role in the development of the architectural construction of the country with the integration of the region to Russia, the elimination of internal and external wars and feudalism, on the other hand, it caused the spread of Armenians to the region, their territorial claims, and the spiritual genocide committed against the architectural monuments that constitute the cultural heritage of Azerbaijan.

As a result of the occupation of Shusha, most of the historical-architectural monuments in the region belonging to our national-cultural heritage were destroyed and became useless. Among the destroyed architectural works are especially the khan palaces of the Karabakh Khanate period.

Unfortunately, our knowledge about the Karabakh khan palaces, which have become a source of pride for each of us with their beauty and magnificence, is not at the desired level.

Despite the lack of sources that we encountered during the research, on the basis of available scientific studies and archaeological data, we tried to cover the article "Palaces during the Karabakh Khanate"

Research

The scientific research of the Karabakh khanate began in the second half of the 20th century. Among the studies, our historians of socio-economic and state structure E.B. Shukurzade, M. Mustafayev, F.Abbasov, Z.Haciyeva [6]; Y.Agamali, Russian orientalist I.P. Petrushevskiy and Leviatov [1]; about relations with neighboring khanates;C. Mustafayev's[9]; works on craftsmanship during the khanate period made an important contribution to the khanate period of the XVIII-XIX century. I would like to note that among the works created in recent years, the researches of Z.Haciyeva and C. Mustafaev put forward interesting and fundamental ideas about the history and architecture of the city of Shusha. [10]

Although there was no special study of the architecture of the khanate, especially its palaces, in the written scientific studies, some points of the subject were tried to be partially reflected by historians. The works of Karabakh historians Baharli, Hasan Ikhfa, Mirza Rahim Fena, among the important sources, played an important role in the in-depth study and research of the architectural history of Shusha, the capital of the khanate. [3.11]

Among the scientific works dedicated to the architecture of this period, the works of our prominent national architects A.V. Salamzadeh, A.M. Alizadeh, A.V. Sarkisov, E. Avalov[2] , M. Useynov, L. Bretanitsky, Sh. Fatullayev [5] Azerbaijan played an important role in the history of architecture.

In addition, the works of F. Shushinsky, N.R. Mamedov, K. Karimli, I. Khudiyev, M. Agaev, A. Agakisyyev, T. Zeynalov, H. Dalilin, B. Mamedov, Z. Guliyev, N. Mamedov, A. Valiev, V. Agamirova, G. Isimzade, L. Prilipko contain important information about Shusha, the capital of the khanate.

Palace of Karabakh Khans

According to Karabakh historical sources, the magnificent XVIII-XIX century building of historic importance, located in the north-eastern part of Shusha and known today as the palace of the Karabakh Khans, the palace of Khursud Banu Natevan or Panah Khan, is one of the irreplaceable works that have left a mark in the architectural history of the Turkish-Islamic World.

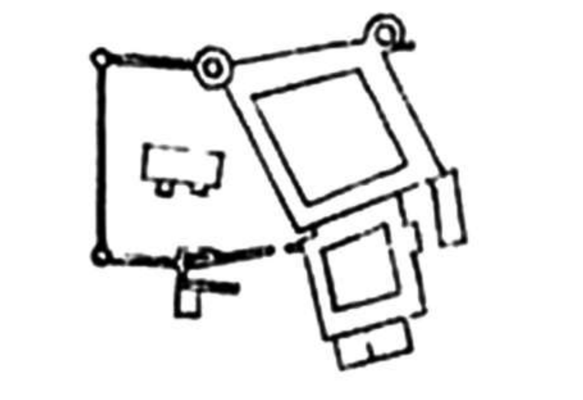

Picture 1. Khan's palace 1837

According to the sources, the laying of the foundation of the building, the construction of the Inner Castle in Shusha coincides with the reign of Ibrahimkhalil Khan (1759-1806). During his time, the Inner Castle was built on a high hill near the gates of Ganja with all the necessary Picture 1 Khan's palace 1837 architectural elements [13].

The palace complex, located in the Çöl Gala quarter in the center of Shusha, consists of several buildings and a large courtyard.This area includes the palace of Mehdi Gulu Khan and the palace of his daughter Kh.B. Natevan.

Architectural characteristics. A divan house, two large buildings and side buildings were built inside the castle. Mir Mehdi Khazani writes that in one of these buildings in the castle lived Khurshid Banu Beyim, the mother of Mehdi Gulu Khan, and Bika Agha, the sister of JarBalakane judge Omar Khan (Umma Khan), lived in the other. [13.15] According to the master plans of Shusha drawn up by Russian engineers, in the interior there was a complex of palace buildings, cedar and other buildings with a complex plan according to the topography of the hill.

Picture 2. Khan's palace

In another plan whose history is unknown, the palace walls extended up to the divan hall.But there are no walls in the 1855 plan.During the period of urban development, the walls were destroyed by the Russians and the area was used as the market square.

Mehdi Gulu Khan Palace is a two-story palace building with numerous rooms, including a large T-shaped ceremonial hall. The hall plays the role of the compositional center of the building. "Han Palace" is rectangular in shape, its size is Picture 2Khan's palace 24x12.5 meters.

There are three entrance doors on the south side of the building, the middle one leads to the corridor and the other two doors to the side rooms. On both sides of this hall there were large latticed windows.

Lattice type windows were widely used in the architecture of residential buildings in Azerbaijan in the XVIII-XIX century and have survived to this day in the palace of Sheki Khan, the palace of Mahammadhasan Aga, Shekikhanov's house and other residential buildings. [13.14]

Today, there is an inscription "Khan's Palace" on the wall of the palace, the southern wall is made of bricks, and the other walls are made of local stone. It is said that Khurshidbanu, who is called "Durru Yekta" in the palace, was born in this house.[8]The property with "stone medallion" above the windows was later built by the architect Karbalai Safikhan Karabagi on the order of the Khan's daughter.

Khan's daughter's house has utility rooms on the lower floor. Living rooms are located on the second main floor, where an external staircase runs around a wide central corridor.

Picture 3. On the right is Kh.B. Natevan's palace No. 342. On the left is Khan's palace No. 364

The height of the hall, painted and carved on alabaster, is 5 meters high, the entire width of the house is lit by 5-3.5-meter large grid windows on two opposite sides. [15]

Architectural monument Mehdi Gulu Khan's palace No. 364 and his daughter Kh.B. Natevan's palace No. 342 were listed in the register of monuments of the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Azerbaijan.

This palace, which once decorated the city center with its magnificent appearance, became a merciless victim of the Armenian occupation. Today, only part of the walls of both houses remain.

After the occupation, the Armenians completely demolished the roof, as well as a part of the walls, and the original appearance of both buildings was seriously damaged. It is appropriate to restore the monument.

Palace of Panah Khan

When we gave information about the Khan's palace, we mentioned that the construction of the Inner Fort took place during the time of Ibrahim Khan. During the reign of Panah Khan, fearing the enemy attack, instead of the castle, he built palaces that look like small castles in the most favorable places of the city. One of these palaces and castles is located in the Seyidli neighborhood on a steep cliff in the south-east of the city.

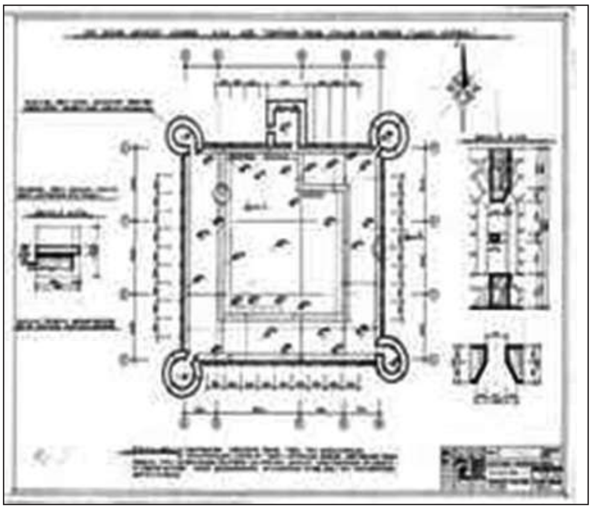

Picture 4. Panah Khan's Palace

Due to the strategic importance of the area where the Shusha fortress is located, the construction of the buildings and towers inside the fortress, including the palace fortress of Panahali Khan, was started at the same time as the construction of the Shusha fortress.

From here it can be assumed that this building is the first khan palace. According to Karabakh historian Mir Mehdi Khazani, under the instructions of Panahali Khan, palaces were built inside the fortress: Panah Khan had a palace in Shusha, surrounded by fortress walls, which resembled a small fortress. He built a palace on a hill for his son Ibrahimkhalil near his palace. [7]

Architectural features. The palace-fortress complex is surrounded by fortress walls with round turrets. The spatial and planning solution of Shusha castles was created under the influence of Shahbulag castle. [4] Today, only two fortresses in Shusha, located in the southeastern part of the city, have been preserved.

One of them is the " Kara Beyuk Agha " fortress located on a hill. The second worst preserved fortress is the "Panah Khan's palace fortress" located on the edge of a rock above a deep valley.[13.14].

The main north-facing entrance to Panah Khan's palace fortress is protected from direct landing by prismatic gate towers with outward-extended "Г"-shaped passages, as in the Shahbulag fortress. (Picture 4)

The rare architectural features of the castles in Shusha Castle have attracted the attention of travelers and visitors to the city since ancient times.

For example, the newspaper "Qafqaz" (Russian: Кавказ), published in the middle of the 19th century, wrote: "Among the various houses and residential buildings in the city, the external appearance of the castles where the members of the Khan family live is unique. They are surrounded by high walls with round turrets in the corners. [9].

Picture 5. Palace of Panah Khan. Its condition after the war.

The architectural monument has inventory number 338 in the register of monuments of the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Azerbaijan. This historical monument, located on the edge of the rock overlooking the Topkhana forest, was once the place where the khan took refuge and sought refuge. The palace building was destroyed by the Armenians after the occupation. Only a part of its walls remained.It is appropriate to preserve it for the purpose of demonstrating Armenian vandalism.

Kara Boyuk Hanim Agha Saray Castle

According to Karabakh historians, Panah Ali Khan and Ibrahim Khalil Khan built six palaces and mansions for themselves and their children in Shusha. In C. Mustafayev's work, it is stated that two of these palaces, Panah Khan and Kara Buyuk Khan, have survived to this day. [9].

The palace was built in the east-southern part of Shusha near the palace of Ibrahim Khan. According to the inscription on the entrance gate, the castle was built in 1182-1768. [4].

In some sources, the year of construction of the palace is presented as h 1182-1710. [2].

According to the plans of Russian military engineers, it was built in the area near the square and surrounded by fortification walls on four sides. They are surrounded by high walls, with round towers at the corners.

Looking at the undated master plan, it can be concluded that almost all of Shusha's fortresses had the same configuration: they were rectangular in plan, surrounded by defensive walls on four sides, with three quarter towers at the corners, and rooms were added from the inside.

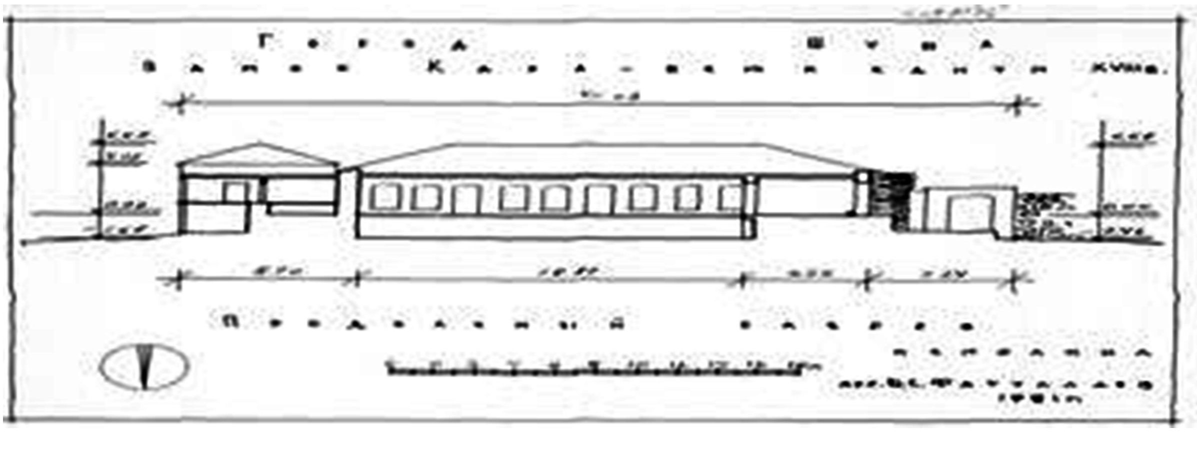

Picture 6. The plan of the Kara Boyuk Khanim 's palace

Architectural features. Rooms were added from the inside to the walls, which were living quarters for the inhabitants of the castles. It should also be noted that the spatial planning solution of the Shusha castles was created under the influence of the architecture of the Shahbulag castle. [2.5].

Picture 7. The castle of the Black Lady. Its condition after the occupation

The main north-facing entrances of this fort are protected from direct approach by prismatic gate towers with Γ-shaped passages to the outside, as in Shahbulag fort. [4].

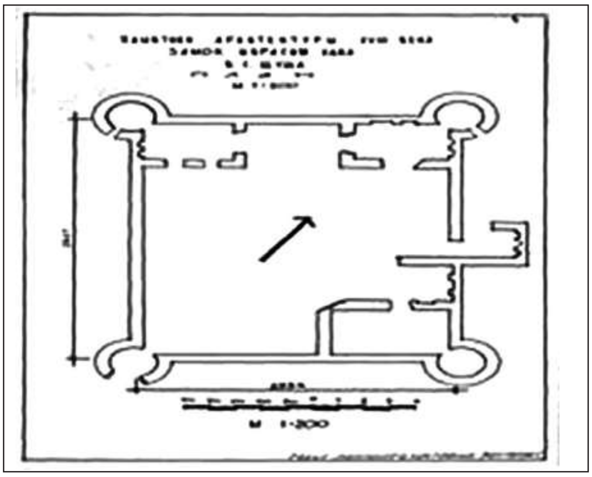

Picture 8. Plan of the palace

In the palace complex, single-story residential and utility rooms are located along the inner perimeter of the building. Their roofs have gaps in the walls of the castle at a height of 1.5 meters. So, the roof of residential buildings was used as a defense platform. [2].

Although the main north-facing entrance of the castle was designed in the same way as the entrance to Ibrahimkhalil Khan's palace, the prismatic volume that protrudes here has two floors. The host lived with his family on the second floor of the palace. The walls and vaulted ceilings of the rooms are decorated with paintings. The towers of the fortifications surrounding the palace complex were two-tiered and narrowed as their height increased. [8.9].

According to A. Salamzadeh, the main aspect that distinguishes castle buildings from residential buildings is the expectation of significant protection concerns in their construction.The castle not only provided its residents with a comfortable lifestyle in accordance with the social, political and economic conditions of the time, but also performed a protective function. [15].

The architectural monument has inventory number 339 in the register of monuments of the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Azerbaijan.

As we mentioned, only two of Shusha's palaces have survived to this day in a fenced state. It was destroyed by the Armenians after the invasion. Currently, only a part of the walls of the monument building, which adds meaning to the city with its presence, remains. It is appropriate to restore the monument.

Ibrahim Khalil Khan Palace

When we examined the palace of Kara Boyuk Khanim, we noted that it was located close to the palace of his father Ibrahim Khan, and in terms of architectural structure, it had the same characteristics as all other palaces in Shusha.According to historical information, the palace was built by Panah Khan in honor of his eldest son. According to the information provided by the Department of Protection of Historical and Cultural Monuments of the SSR, the castle was built when there were no fortifications in the city of Shusha. Its construction was both defensive and residential.

The absence of a developed inner fortress in Shusha during the Panah Khan period can be explained, first of all, by the impregnability of the Shusha plateau, thanks to which the Shusha fortress was not only a fortress, but also a fortress.

Another reason may be the presence of a large ancient cave fortress, which served as a shelter in times of danger, on the inaccessible slopes of the rock fortress outside the city limits of Dashalti valley.

According to Karabakh historian Ahmedbey Javanshir, he was connected with Shusha fortress through an underground passage. According to M. Huseynov, who led the excavations of the archaeological expedition conducted in the cave fortress in Dashalti valley in 1971, this non-attacking defense building was the first residence of Panah Khan in Shusha. [12].

Baharli writes that after coming to power, Ibrahimkhalil Khan built a shelter-castle consisting of seven or eight rooms between two rocks, in order to ensure the safety of himself, his family and his property during an enemy attack. [8].

Architectural features. The castle is a quadrangle with turrets at the corners, enclosed by castle walls on all four sides. From the inside, the towers are adjoined by buildings that once served as residences for the inhabitants of the castle. The main entrance of the castle, directed to the north, was strengthened by a special building moving forward. [3.10].

The castle was built on gravel mortar, the shape of the towers was conical. The towers had windows with different purposes facing the abyss. The foundations were placed on the rocks.

I think this castle was built by Panah Khan for his son during his rule. During the period when there was no inner castle, it was built for the defense of his children and himself. Later, during the period of Ibrahim Khan, this castle was not used as a residence by the Khan, but as a safe place for hiding and wealth. has been used.

It is for this reason that this castle is known in the historical records as the palace of Ibrahim Khan and the Treasury Castle. Like other palaces, this palace was attacked by the

Picture 9. Ibrahim Khan palace castle. Dashalti village. Its condition after the occupation

Armenian invaders and destroyed. The architectural monument has inventory number 348 in the register of monuments of the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Azerbaijan.

Result

Finally, I would like to mention that the thirty-year-old military conflict in Nagorno-Karabakh not only caused the expulsion of about a million local residents from their native homes, but also led to the mass loss of the national cultural values of the Turkic world in the form of the Azerbaijani state.

It is known that architectural monuments represent the history, material and spiritual values of a country, its cultural wealth. Protecting these resources with dignity means protecting the future of a country and a nation.

The palaces of the Karabakh Khanate of the XVIII-XIX centuries, which we examined in the framework of the research, today, like other architectural monuments located in Shusha, the capital of the Khanate, have become victims of Armenian provocations and occupations for many years and are in a very sad state. Armenian vandalism threatened the fate of historical architectural monuments in the Karabakh region of Azerbaijan and destroyed them.

Unfortunately, as a result of the research, the lack of scientific works dedicated to the palaces of the Karabakh Khan, especially the lack of knowledge about the architectural history and features of the palaces, has created a kind of gap in the architectural history of this period.

Bibliography:

1. Ağamalı Y. İ.P.Petruşevskiy və Leviatov "Qarabağ xanlığının qonşu xanlıqlarla və başqa dövlətlərlə əlaqələri" əsərlərindən əlavə, "Oçerklər. 1948-ci ildə nəşr olunmuş Azərbaycan tarixi XVIII əsrdə.
2. Avalov E."Архитектура города Шуши и проблемы сохранения его историчеcкого облика"
3. Baharlı. Əhvalati Qarabağ. // Qarabağnamələr. II kitab, Bakı, 1991, s.276
4. Əlizadə A. Sarkisov Sat. Azərbaycan memarlıq abidələri. Şuşanın bəzi memarlıqabidələri haqqında. Bakı 1950
5. Fatullayev Ş. "Gradostroitelstvo i Arkhitektura Azerbaycana nachala XIX – XX veka", "Jiliye doma v zastroyke gorodov Azerbaycana na rubeje XIX –XX vekov"
6. Hacıyeva Z. "Qarabağ xanlığı: sosial-iqtisadi münasibətlər və dövlət quruluşu". 2005
7. Xəzani, Mir Mehdi. [Mir_Mehdi_Xəzani_və_onun__Kitabi-tarixi_Qarabağ__əsəri Kitab-tarixi-Qarabağ. Bakı: Azərbaycan Elmlər Akademiyası nəşriyyatı. 1950.
8. Cənnətin qapısı, Üzeyir bəyin ev muzeyindən tapılan barelyef, https://apa.az/az/art-news/cennetin-qapisi-uzeyir-beyin-ev-muzeyinden-tapilan-barelyef-foto-657445
9. Qarabağ irsimizin ebedi yaddaşıdır. S18
10. Mustafayev C.M. "Xanlıqlar dövründə Azərbaycanda sənətkarlıq" və "Şuşa şəhərinin yaranma tarixinə dair bəzi fikirlər". Şəhərin tarixi, tikintisi ilə bağlı maraqlı və əsaslı fikirlər irəli sürülüb.
11. Mirza Rehim Fena "Tarihi – i Cedid-i Karabağ" , Hasan Ali İhfanın (1893-1972) "Şuşa Tarihi".
12. Mustafazadə T,(2010). Qarabağ Xanlığı. Azərbaycan: "Sabah" Nəriyyatı, 30
13. Salamzadə A.V. "Azərbaycan XVIII-XIX əsrlər yaşayış binaları", Проблемы сохранения и реконструкции исторических городов.
14. Salamzadə A., Avalov A., Salayev R. Tarixi şəhərlərin qorunması və yenidən qurulması problemləri.

15. Salamzade. A. "Arxitektura narodnoqo jilisha nagornix rayonov Azerbaijana"; Город Шуша. Дворец карабахских ханов //. Азербайджан (Исторические и достопримечательные места) / Под общей редакцией М.А.Казиева. Баку: Издательство АН Азербайджанской ССР. 1960. 92
16. Газета Кавказ, № 58. Тифлис. 1857
17. М.Биберштейн .Описание провинций расположенных на левом берегу Каспийского моря лежащего между реками Терек и Куры .перевод Саламова.

Keywords: *Karabakh Khanate, palaces, Shusha, architectural history*

Elnarə Mədətova
İstanbul Universitetinin doktorantı

QARABAĞ XANLIĞI DÖVRÜNDƏ SARAYLAR

XÜLASƏ

XVIII əsrin ortalarında Azərbaycanda müstəqil xanlıqlar dövründə monumental memarlığın və tikintinin tənəzzülü, ölkənin parçalanması, xanlıqların təsərrüfatlarının təcrid olunması ilə müşahidə olunurdu. Dövrün tikintisi xanların, xüsusi ilə Qarabağ xanlığının banisi Pənahəli xanın, iqamətgahlarının ətrafını möhkəmləndirmək və onlar üçün saraylar tikmək məqsədi daşıyırdı. İqtisadi böhranla əlaqədar olaraq, sosial-ritual xarakterli monumental tikililər tikilməsə də, XVIII-XIX əsrin əvvəllərində tikilmiş binalar xüsusi ilə xan sarayları, dəyər baxımından XVII əsrin strukturlarından geri qalmırdı. Qarabağ xanlığı dövründə xan ailəsi üçün tikilmiş saraylar sırasında yer alan Pənah xanın İbrahim Xəlil xanın,Qara Böyük ağanın və b. sarayları kimi tarixi əhəmiyyət daşıyan binalar Türk-İslam Dünyası memarlıq tarixində iz qoymuş əvəzsiz əsərlərdir.

1828-ci il Türkmənçay müqaviləsi nəticəsində bölgənin Rusiyaya birləşdirilməsi ilə daxili və xarici müharibələrin, feodal pərakəndəliyinin aradan qaldırılmasına,ölkənin memari inşaatın inkişafında önəmli rol oynamasıyla yanaşı, digər tərəfdən erməni göçlərinə, onların ərazi iddialarına və Azərbaycanın mədəni irsi olan memarlıq abidələrinə qarşı mənəvi soyqırımına səbəb olmuşdur. 8 noyabr 2020-ci ildə hörmətli Prezidentimiz İlham Əliyevin və Şanlı Ordumuzun Qarabağ savaşında əldə etdiyi qələbəsi sayəsində həsrətimizə son qoyuldu. Günümüzdə dağıdılmış əsərlər sırasında Qarabağ xanlığı dönəminə aid xan sarayları da mövcuddur. Məqalənin məqsədi, mövcud elmi tədqiqat işləri və arxeoloji məlumatlar əsasında Qarabağ xanlığının memarlığının şah əsərləri olan xan saraylarının formalaşmasını araşdırmaq, bədii xüsusiyyətlərini göstərmək və günümüzdəki, Qarabağ müharibəsindən sonra ermənilər tərəfindən dağıdılmış sarayların durumunu incələməkdir.

Açar sözlər: *Qarabağ xanlığı, saraylar, Şuşa, memarlıq tarixi*

Эльнара Мадатова
Докторант Стамбульского Университета

ДВОРЦЫ В ПЕРИОД КАРАБАХСКОГО ХАНСТВА

РЕЗЮМЕ

В середине XVIII века в Азербайджане, в период независимых ханств, наблюдался упадок монументальной архитектуры и строительства, раздробленность страны, обособление хозяйств ханств. Строительство того периода было направлено на возведение резиденций ханов,в частности Панахали-хана, основателя Карабахского ханства, строительство дворцов и укрепление их окрестностей. В связи с экономическим кризисом общественно-ритуальные монументальные постройки не строились, а постройки XVIII - начала XIX вв., особенно ханские дворцы, по ценности не отставали от построек XVII века. В период Карабахского ханства среди зданий, носящие исторически важную ценностьдворцы, построенные для ханской семьи, такие как дворцы Панах-хана, Ибрагим-Халил-хана, Карабеюк-аги и др., являются незаменимыми произведениями, которые оставили след в истории архитектуры Тюркско-Исламского мира.

В результате Туркменчайского договора 1828 г., с присоединением области к России, ликвидацией внутренних и внешних войн и феодализма, с одной стороны, сыграло важную роль в развитии архитектурного строительства страны, с другой стороны, переселения армян, их территориальные претензии послужили причиной геноцида архитектурных памятников, являющихся культурным наследием Азербайджана. 7 ноября 2020 года, благодаря Победе нашего уважаемого Президента, Главнокомандующего Вооруженными Силами Ильхама Алиева и под его руководством Храброй Азербайджанской Армии во Второй Карабахской войне, восторжествовала справедливость. Среди разрушенных сооружений есть ханские дворцы периода Карабахского ханства.

Цель статьи – на основе имеющихся научных исследований и археологических данных исследовать формирование ханских дворцов, являющихся шедеврами архитектуры Карабахского ханства, показать их художественные особенности и проанализировать состояние дворцов, разрушенных армянами после карабахской войны.

Ключевые слова: *Карабахское ханство, дворцы, Шуша, история архитектуры*

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

B E Y N Ə L X A L Q M Ü N A S İ B Ə T L Ə R T A R İ X İ
H I S T O R Y O F I N T E R N A T I O N A L R E L A T I O N S

UOT 327(091)

ŞAİQ ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası "Tarix" kafedrasının doktorantı
e-mail: aliyev-ays@mail.ru

CƏNUBİ QAFQAZIN NƏQLİYYAT-KOMMUNİKASİYA SİSTEMİNDƏ AZƏRBAYCANIN TRANZİT ÖLKƏ KİMİ ƏHƏMİYYƏTİ

Qlobal və regional geosiyasətin daha sıx əlaqədə olduğu müasir dövrdə geosiyasi dinamika sürətlə dəyişir. Belə bir şəraitdə aktual məsələlərdən biri də regional geosiyasətə ciddi təsir edə bilən dövlətlərin müəyyən olunmasıdır. Dünyanın bütün regionlarında bu istiqamətdə proseslər gedir.

Cənubi Qafqazda Azərbaycan Respublikasının bir neçə geosiyasi aspektləri mövcuddur: enerji geosiyasi aspekti (neft boruları), beynəlxalq geosiyasi aspekt (Xəzər dənizinin statusu müəyyənləşməsi və bölüşdürülməsində iştirak), etno-siyasi (bura qonşu dövlətlərlə münasibət və regionun siyasi stabilliyinin qorunub saxlanılması üçün aparılan siyasət: İkinci Qarabağ müharibəsi, İran İslam Respublikası ilə münasibətlərin gücləndirilməsi və s.)

İlkin olaraq geoiqtisadi maraqları: Energetika diplomatiyası Azərbaycanın xarici siyasət xəttinin prioritetlərindəndir. Bu istiqamətdə əldə edilən uğurlar diqqəti daha çox cəlb edir. Məlum olduğu kimi, hələ 1994-cü ildə dünyanın 11 aparıcı şirkətinin iştirakı ilə Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda "Azəri", "Çıraq" yataqlarının və "Günəşli" yatağının (AÇG) dərinsulu hissəsinin birgə istismarı və neft hasilatının pay bölgüsü haqqında beynəlxalq müqavilə – "Əsrin müqaviləsi" imzalandı. Ardınca xarici tərəfdaşlarla bağlanmış sazişlər digər karbohidrogen yataqlarının istismarına şərait yaratdı. Beləcə, Azərbaycan neftinin tarixində yeni mərhələ başladı, həm də Xəzərdə beynəlxalq əməkdaşlığın əsası qoyuldu. Daha sonra Azərbaycanın "qara qızıl"ının dünya bazarlarına ixracı məsələsi həll olundu. Nəticədə Xəzərin Azərbaycan sektorunda hasil olunan neftin ixracı üçün boru kəmərləri, o cümlədən Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac kəməri inşa edilib istifadəyə verildi. Beləliklə, Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası istiqamətində mühüm mərhələ qət edildi, həm də ölkənin inkişafı üçün geniş üfüqlər açıldı. Bu il sentyabrın 14-də "Əsrin müqaviləsi" yenidən gündəmə gəldi. Bu dəfə müqavilənin müddəti 2050- ci ilədək uzadıldı. Yeni saziş 30 il müddətinə bağlanmış "Əsrin müqaviləsi"nin düzəliş edilmiş və yenidən tərtib olunmuş formasıdır. Müqavilənin icra olunduğu 23 il ərzində layihəyə 33 milyard dollar investisiya qoyulmuş, təxminən 436 milyon ton neft hasil olunmuşdu. Azərbaycanın layihədən əldə etdiyi birbaşa mənfəət 125 milyard dollardan çox idi. "Əsrin müqaviləsi" imzalananda AÇG-də 511 milyon ton neft olduğu ehtimal edilirdi. Amma ehtiyatlar proqnozları üstələdi. Hazırda yataqlar blokunda hələ hasil edilməmiş 500 milyon ton neft olduğu təsdiqlənmişdir. "Yeni əsrin müqaviləsi"nə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin layihədə iştirak payı 25 faiz təşkil

edəcək. Ölkəmizə çatacaq mənfəət neftinin səviyyəsi 75 faiz olacaq. Saziş çərçivəsində qoyulacaq investisiyanın məbləği 40 milyard dolları ötəcək. Bununla yanaşı, xarici tərəfdaş şirkətlər Azərbaycan Dövlət Neft Fonduna 3,6 milyard dollar bonus ödəyəcək. Beləliklə, milli iqtisadiyyatın lokomotivi olan neft sənayesinın tarixində yeni mərhələ başladı. Saziş Azərbaycanın ixracat potensialını və nəticə etibarilə gəlirlərini artıracaq "İlk vaxtlarda Azərbaycan neftinin Gürcüstan və Türkiyə vasitəsilə Aralıq dənizinə , daha dəqiq desək Avropaya ixrac olunması üçün nəzərdə tutulan Bakı-Ceyhan neft kəmərinin tikilib tikilməməsi haqqında şübhələr mövcud idi. Belə ki, Rusiyanın hələ də Azərbaycana təsirinin mövcudluğundan ehtiyat edən Avropa iqtisadçılarının proqnozu özünü doğrultmadı" [12].

Rəsmi Bakı doğru addım ataraq yeni sazişin bağlanmasına nail oldu. Ölkəmizin gələcək inkişafına əsaslı zəmin yaradan "Yeni əsrin müqaviləsi" Azərbaycan energetika diplomatiyasının möhtəşəm qələbəsi kimi tarixə düşmüşdü. Azərbaycan Asiya ilə Avropa arasında körpü rolunu oynayaraq bu missiyanı müvəffəqiyyətlə həyata keçirir. Bu baxımdan ölkəmizin iştirakı ilə "Şərq-Qərb" və "Şimal-Cənub" nəqliyyat dəhlizlərinin yaradılması həm regional, həm də beynəlxalq ticarətin fəallaşmasına böyük töhfə verəcək. "Şərq-Qərb" dəhlizi artıq fəaliyyət göstərir. Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizinin Azərbaycan hissəsində daşınan yüklərin həcmi ilbəil artır. 2018-ci il oktyabrın 30-da dünyada dəmir yolu nəqliyyatının inkişafı naminə daha bir layihənin icrası başa çatmışdır [5]. Həmin gün Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanında Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun açılış mərasimi keçirildi və yeni polad magistral istifadəyə verildi. Dəmir yolu xəttinin ümumi uzunluğu 846 kilometr təşkil edir ki, bunun da 504 kilometri Azərbaycanın, 263 kilometri Gürcüstanın və 79 kilometri Türkiyənin payına düşür [4]. Qeyd edək ki, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun inşası bir sıra obyektiv səbəblərdən yubanmışdı. Belə ki, Ermənistanın Qərbdəki havadarları işğalçı dövlətin növbəti iri inkişaf layihəsindən kənarda qalmasını istəmir və onun reallaşmasına cidd-cəhdlə mane olurdu. Beynəlxalq maliyyə təsisatları yeni dəmir yolunun inşasına kredit verməkdən boyun qaçırmışdı, Qərb KİV-i isə layihənin perspektivsiz olacağını iddia edərək hər cür dezinformasiya yayırdı. Lakin bütün bunlar əbəs idi. Layihənin təşəbbüskarı olan Azərbaycan Türkiyə və Gürcüstanla birgə qəti iradə nümayiş etdirdi və nəhayət, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu – Avropa ilə Asiyanı birləşdirən ən qısa və etibarlı yol işə düşdü. Bu yol vasitəsilə birinci mərhələdə 5 milyon ton, ondan sonrakı mərhələdə 17 milyon ton, daha sonra isə bundan da böyük həcmdə yüklərin daşınması nəzərdə tutulur. Diqqətəlayiq haldır ki, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu Asiya ilə Avropa arasında ən qısa yol olmaqla yanaşı, Avrasiyada bütün polad magistrallarını birləşdirmək imkanına malikdir. Prezident İlham Əliyevin vurğuladığı kimi, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu Avrasiyanın nəqliyyat xəritəsinin önəmli hissəsinə çevrilir. Bu yolun fəaliyyəti nəticəsində yol boyunca yerləşən ölkələr arasında ticarət dövriyyəsi və qarşılıqlı sərmayə qoyuluşu artacaq. Eyni zamanda, bu yol sabitliyə və təhlükəsizliyə xidmət edəcək. Bundan başqa, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun uğurlu fəaliyyəti layihənin iştirakçısı olan ölkələrin geosiyasi əhəmiyyətini artıracaq və onlar üçün əlavə imkanlar yaradacaq. 2017-ci ildə Azərbaycan üçün regional və beynəlxalq əməkdaşlıq baxımından ən çox diqqətçəkən hadisələrdən biri Azərbaycan-İran-Rusiya əməkdaşlıq formatının formalaşması istiqamətində atılmış addımlar oldu. Xatırladaq ki, keçən ilin avqust ayında üç dövlətin başçıları – İlham Əliyev, Həsən Ruhani və Vladimir Putin arasında Bakıda keçirilmiş görüş və üçtərəfli sammit çərçivəsində əldə olunmuş razılaşmalar fövqəladə əhəmiyyəti ilə yadda qalmışdı. Azərbaycan rəhbərliyinin təşəbbüsü ilə irəli sürülmüş yeni regional əməkdaşlıq formatının meydana çıxması üç ölkənin ikitərəfli əlaqələrinin yüksəldiyi səviyyəni əks etdirirdi. Belə ki, həm Rusiya, həm də İranla həmsərhəd olan yeganə ölkə – Azərbaycan milli müstəqilliyini bərpa

edəndən bəri hər iki qonşusu ilə müxtəlif sahələrdə qarşılıqlı əlaqələri yüksək səviyyədə qurmuşdur. Öz növbəsində Rusiya-İran əlaqələri xüsusilə son illər nəzərəçarpacaq şəkildə inkişaf etmişdir. Bütün bunlarla yanaşı, yeni əməkdaşlıq formatının iştirakçısı olan ölkələri bir araya gətirən təkcə sırf coğrafi yaxınlıq – qonşuluq yox, həm də onların oxşar maraqları bölüşməsi, regional və beynəlxalq problemlərə münasibətdə ortaq məxrəcə gəlmək istəyidir. Azərbaycan-İran-Rusiya formatı regional əməkdaşlıqda konkret olaraq bir sıra mühüm nəticələr vəd edir. Söhbət ilk növbədə regional təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi məsələsindən gedir. Məlum olduğu kimi, beynəlxalq terrorizm və ekstremizm ən əcaib formalarda təzahür etdiyi Yaxın Şərq regionumuzdan çox da uzaq deyil. Burada cərəyan edən hadisələr Azərbaycan, Rusiya və İranı da ciddi narahat edir. Odur ki, yeni regional formatın üzvü olan ölkələr beynəlxalq terrorizmlə mübarizədə uğurun yalnız birgə səylər hesabına təmin ediləcəyinə əmindirlər. Digər tərəfdən, üç ölkə başqa bir mühüm infrastruktur layihəsini – "Şimal-Cənub" nəqliyyat dəhlizini reallaşdırmaq əzmindədir [11].

Qeyd edək ki, beynəlxalq enerji və nəqliyyat layihələrində Azərbaycanın müttəfiqi ABŞ, Avropa İttifaqı, Türkmənistan, Türkiyə və Gürcüstan olsa da Rusiya, İran və Ermənistan isə opponent idi. Təbii ki, Rusiya və İran Azərbaycan neftinin onların ərazisindən keçməsini istəsələr də, Ermənistan Azərbaycanın regionda iqtisadi güclənməsinə qarşı idi. Təbii bir sıra Qərb alimlərinin fikrincə "ABŞ-İran münasibətlərinin stabilləşməsi təqdirində Azərbaycan neftinin İran ərazisindən keçməsi mümkün ola bilərdi" [10].

Növbəti geosiyasi aspekt Xəzərin statusunun müəyyənləşdirilməsi və bölüşdürülməsi. SSRİ dağıldığından İran və Azərbaycanla olan Xəzər dənizi sərhəddi mübahisəli olaraq qalmaqda idi. Hətta mübahisəli ərazilərdə neft ehtiyatlarının mövcud olması da düşünülür. "2001-ci ilin iyul ayından"Britiş Petroleum"un tərəfindən mübahisəli zonada yerləşən Azərbaycanın maraqlarına uyğun fəaliyyət göstərən 18 yatağın işlənməsi, silahlı gəmi diplomatiyasını" tətbiq edərək İranın təşəbbüsü ilə heç bir iş mümkün görmək deyildi" Xəzər dənizinin statusunun muəyyənləşdirilməsində Azəbaycanın müttəfiqləri Rusiya, Qazaxıstan, Türkiyə, Gürcüstan və ABŞ olduğu halda opponentləri isə İran və Türkmənistan dövlətləridir.

Azərbaycan tərəfindən Xəzər dənizində sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı məsələdə Avropa İttifaqı neytrallığını saxlayırdı, belə ki, Aİ-İran İslam dövləti ilə enerji sahəsində olan maraqlarını Azərbaycan dövlətini dəstəkləyərək riskə atmaq istəmirdi. Bu məsələdə Azərbaycanın müttəfiqi olan dövlətlər də zidd siyasət yürüdürdülər, belə ki, Rusiya, ABŞ və Türkiyənin Xəzərin statusu məsələsinə qarışmağını istəmirdi.

Uzun illərin gərgin müzakirələrindən sonra beş Xəzəryanı ölkə Qazaxıstanın Aktau şəhərində Xəzərin hüquqi statusunun müəyyən edilməsi ilə bağlı çox mühüm sənəd imzaladılar. Bu hadisəyə bir sıra dövlət başçıları tarixi qiymət verdilər. Mütəxəssislər və kütləvi informasiya vasitələri də baş verənlərə böyük maraq göstərdilər. Qərb mətbuatı əldə edilən razılıqları daha çox "siyasi mövqe"dən dəyərləndirməyə çalışırdı. ABŞ, Böyük Britaniya, Almaniya, Fransa və başqa ölkələrin bəzi nəşrləri Xəzərin hüquqi statusunun müəyyənləşməsini Rusiyanın böyük qələbəsi kimi təqdim etməyə cəhd göstərirlər [9]. "The Guardian", "Le Monde", "The New York Times" və başqa nəşrlərdə imzalanan Konvensiyanın Moskvaya verə biləcəyi geosiyasi dividendlərdən bəhs edilirdi. Lakin, bu mühüm hadisə Azərbaycan üçün daha geniş geosiyasi və geoiqtisadi kontekstdə əhəmiyyət kəsb edir. Onu hansısa bir region dövlətinin uğuru kimi təqdim etmək reallığa uyğun deyil. Bu məqamı nəzərə alaraq Aktau sammitinin geosiyasi, mədəni, ekoloji, iqtisadi və energetik əhəmiyyəti üzərində geniş dayanmağa ehtiyac görürük. Belə ki, uzun illərdir regionun daha bir geosiyasi problemi də aradan qaldırılmış olur. "Xəzər beşliyi" dövlətlərinin başçıları Qazaxıstanın Aktau şəhərində V Zirvə toplantısında

mühüm sənədlər imzalamışdılar. Çünki Xəzərin hüquqi statusunun qeyri-müəyyən qalması iqtisadi, enerji, siyasi, hərbi, ekoloji və geosiyasi risklər yaradırdı ki, bu da istənilən an regionda gərginliyə yol aça bilərdi. Hətta bir neçə dəfə hövzə ölkələri arasında münasibətlər Xəzərin hüquqi statusunun müəyyən edilməməsi ilə bağlı gərginləşmişdi. Etiraf edək ki, münasibətlərdəki gərginlik Azərbaycan rəhbərliyinin təmkinli və qətiyyətli mövqeyi sayəsində hərbi münaqişəyə çevrilmədi. Həmin hadisələr artıq geridə qalıb Lakin Xəzərin statusunun müəyyən edilməməsinin hansı təhlükəli nəticələr verə biləcəyi faktını da unutmaq olmaz. Hazırkı mərhələdə həm də ona görə ki, supergüclərin müxtəlif regionlarda nüfuz uğrunda mübarizəsi çox intensiv xarakter alıb. Konkret desək, ABŞ, Rusiya və Çin hazırda beynəlxalq miqyasda çox fəal addımlar atırlar. Xəzərin strateji bir məkan olduğunu nəzərə alsaq, burada hər an böyük təsirləri olan qarşıdurmanın meydana gəlmə ehtimalının az olmadığı qənaətinə gəlmək mümkündür. Bu səbəblərdən Aktau sammitini siyasi liderlər haqlı olaraq "tarixi hadisə" kimi qiymətləndirirlər [6].

Prezidentlər sammitdə səkkiz sənəd – "Xəzər dənizinin hüquqi statusu haqqında Konvensiya", "Beşinci Xəzər sammitinin Kommünikesi", "Xəzər dənizində terrorizmlə mübarizədə əməkdaşlıq haqqında Protokol" və daha beş sənədi imzaladılar. Həmin sənədlərdə mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizədə əməkdaşlıq, iqtisadi-ticari əməkdaşlıq, nəqliyyat sahəsində əməkdaşlıq, münaqişələrin aradan qaldırılması, sərhəd qurumlarının əməkdaşlığı kimi məsələlər ifadə edilmişdi.

Ekspertlər Xəzər Konvensiyası ilə yanaşı sammitin yekununda qəbul edilən "Beşinci Xəzər sammitinin Kommünikesi"nin əhəmiyyətini də vurğulayırlar. Kommünikedə qeyd olunur ki, Xəzərlə bağlı keçirilən sammitlərdə – 2002-ci il Aşqabad, 2007-ci il Tehran, 2010-cu il Bakı və 2014-cü il Həştərxan tədbirlərindən bugünkü sammitə qədər mürəkkəb yol keçilib. 12 avqust Aktau sammitinin başlıca yekunu isə beş ölkə liderinin baza beynəlxalq müqaviləni – Xəzərin hüquqi statusu haqqında beynəlxalq Konvensiyanı imzalaması oldu. Bu sənəd konsensus və bütün tərəflərin qarşılıqlı maraqlarının nəzərə alınması əsasında ərsəyə gəlib [6].

Kommünikedə ayrıca vurğulanır ki, bu sənəd Xəzərin müasir tələblərə cavab verən və sahilyanı dövlətlərin hərtərəfli qarşılıqlı əlaqələrinin bundan sonra da intensivləşməsinə imkan yaradan hüquqi rejimini müəyyənləşdirir. Bununla yanaşı, ekspertlər vurğulayırlar ki, tərəflər arasında olan fikir ayrılıqları tədricən ciddi diplomatik təşəbbüslər sayəsində aradan qaldırılıb.

Əldə olunan razılıqların səmərəli yerinə yetirilməsi üçün Prezidentlər xüsusi beştərəfli məsləhətləşmə mexanizmlərinin işlənib hazırlanması barədə razılığa gəliblər. Sənəddə qeyd olunur ki, Xəzəryanı dövlətlərin hökumətləri tərəfindən ticari-iqtisadi əməkdaşlıq, nəqliyyat, energetika, innovasiya, turizm, informasiya və başqa sferalarda əlaqələrin gücləndirilməsinə dair razılaşmalar böyük məmnunluq doğurub. Bu bağlılıqda 2019-cu ildə Türkmənistanda Birinci Xəzər İqtisadi Forumunun keçirilməsi haqqında ortaq fikrə gəlinməsi də yüksək qiymətləndirilir.

Kommünikedə dəniz nəqliyyatı üzrə əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi barədə ortaq fikrin formalaşmasına da böyük qiymət verilir. Bu sferada beştərəfli müqavilənin işlənib hazırlanması barədə qərar qəbul edilib. Sənəddə Xəzəryanı ölkələr arasındakı anlaşılmazlığın həlli, təhlükəsizlik, ekoloji sferada əməkdaşlıq və hərbi sahədə qarşılıqlı etimadın yüksəldilməsi məsələləri xüsusi vurğulanıb.

Məlumdur ki, bu məsələlər ekspertlərin də çox diqqət yetirdiyi məqamlarla sıx əlaqəlidir. Burada ilk olaraq dövlətlərin təhlükəsizliyi məsələsinin geosiyasi konteksti aktuallıq kəsb edir. Xəzəryanı ölkələr uzun müddət bu aspektdə ortaq mövqeyə gələ bilmirdilər. Onların geosiyasi maraqları bir-birindən fərqlənir. Demək olmaz ki, Aktau sammiti həmin istiqamətdə mövcud çətinlikləri tam aradan qaldırdı. Lakin danılmaz faktdır ki, vurğulanan istiqamətlər üzrə əhəmiyyətli dərəcədə irəliləyiş əldə edilib.

Məsələn, Xəzər dənizində münaqişələrin qarşısının alınması ilə bağlı imzalanan sənəddə Xəzəryanı dövlətlərin bir-birinin suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, təhlükəsizliyinə ziyan vurmamağa, hərbi sferada regional təhlükəsizliyin təmini kontekstində qarşılıqlı etimadın artırılmasına ayrıca diqqət yetirilib. Həmçinin terrorla mübarizədə də birgə fəaliyyət haqqında razılığın əldə olunması ciddi hadisədir.

Ümumiyyətlə, Azərbaycanın Avrasiyada əməkdaşlığın genişləndirilməsi məqsədilə irəli sürdüyü təşəbbüslər, reallaşdırdığı infrastruktur layihələri onu regionun aparıcı dövlətinə çevirmişdir. Ölkəmizin coğrafi mövqeyi onun belə bir rol oynamasına imkan verir. Lakin coğrafiya hər şeyi həll etmir. Əsas məsələ coğrafiyanın verdiyi imkanlardan səmərəli istifadədir. Bu baxımdan Azərbaycanın gördüyü işlər diqqətəlayiqdir. Rəsmi Bakı regional əməkdaşlığın inkişafını təmin etmək üçün heç bir fürsəti fövtə vermir. Elə bu yaxınlarda Azərbaycan paytaxtı daha bir mühüm regional tədbirə evsahibliyi etmişdir. Dekabrın 2-də Bakıda "Asiyanın Qəlbi – İstanbul Prosesi" çərçivəsində "Gücləndirilmiş Asiyanın Qəlbi regionuna doğru təhlükəsizlik və iqtisadi bağlantılar" mövzusunda VII Nazirlər Konfransı keçirilmişdir. Azərbaycan və Əfqanıstan prezidentləri İlham Əliyev və Məhəmməd Əşrəf Qaninin iştirak etdikləri foruma xarici ölkələrin və beynəlxalq təşkilatların 250-dən çox nümayəndəsi qatılmışdı. 2011-ci ildə təsis edilmiş "Asiyanın Qəlbi – İstanbul Prosesi" platformasının əsas vəzifəsi Əfqanıstanda inkişafa yol açan sülhün və sabitliyin bərqərar edilməsinə dəstək verməkdir [2]. Məlum olduğu kimi, bu dost ölkə uzun illərdir silahlı münaqişədən, terrorizmdən, narkoticarətdən əziyyət çəkir. Aydındır ki, "Asiyanın Qəlbi" kimi geniş bir regionda yerləşən Əfqanıstanın qarşılaşdığı ciddi problemlər həll edilmədən tammiqyaslı regional inkişafdan söhbət gedə bilməz. Odur ki, regionun ölkələri sözügedən problemlərin tənzimlənməsi üçün bütün mümkün səyləri göstərməlidir.

Kommünikedə yer almış digər əhəmiyyətli məqam Xəzərin ekologiyası ilə bağlıdır. Tərəflər bu aspektdə əməkdaşlığa böyük önəm verdiklərini vurğulayıblar. Bu bağlılıqda Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Aktau sammitində söylədiyi geniş nitqində ifadə etdiyi aşağıdakı fikri vurğulamaq gərəkdir: "Xəzər dənizinin ekoloji vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, onun bioresurslarının mühafizəsi və artırılması ölkəmiz üçün prioritet məsələlərdən biridir. Son illər Azərbaycanda Xəzərin ekoloji vəziyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Xəzər dənizinin çirklənmədən qorunması məqsədilə mövcud sutəmizləyici qurğuların modernləşdirilməsi və yenilərinin inşası üzrə irimiqyaslı layihələr icra edilir" [1].

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın ekoloji faktora böyük önəm verdiyini konkret faktlarla göstərib. O cümlədən, ölkə rəhbəri Bakının "Xəzər dənizinin ətraf mühitinin mühafizəsi haqqında Çərçivə Konvensiyası"-nın və onun protokollarının, eləcə də "Xəzər dənizində su bioloji resurslarının mühafizəsi və səmərəli istifadəsi haqqında Saziş"in razılaşdırılması prosesində fəal iştirak etdiyini deyib. Dövlət başçısı ifadə edib ki, "bu istiqamətdə aparılan beştərəfli qarşılıqlı fəaliyyətin mühüm nəticəsi kimi cari il iyulun 20-də Moskva şəhərində Xəzəryanı dövlətlər arasında Çərçivə Konvensiyasının Transsərhəd kontekstdə ətraf mühitə təsirinin qiymətləndirilməsinə dair Protokolunun imzalanmasını yüksək dəyərləndiririk [1].

Kommünikedə bu kimi faktorların vurğulanması üzərində dayanmağımız təsadüfi deyil. Bu faktlar onu göstərir ki, Aktauda Xəzərin hüquqi statusunun müəyyənləşməsi məsələsi çox geniş kontekstdə götürülüb. Mütəxəssislər həmin məqamı nəzərə alırlar. Əslində, bu özəllik prinsipial geosiyasi əhəmiyyət kəsb edir. Hər şeydən öncə aydın olur ki, Xəzərin hüquqi statusunun müəyyən edilməsi sırf hüquqi prosedurlarla bağlı deyildi. Qarşıya çıxan müxtəlif çətinliklər daha çox geosiyasi, hərbi və iqtisadi, energetika məsələləri ilə bağlıdır. Aktau sammitinin strateji əhəmiyyətini ilk növbədə məhz bu faktorlar şərtləndirir.

Regionun geosiyasi `aspektlərdən biri Qarabağ problemidir. Vurğulanan səbəblər sırasında Cənubi Qafqazın son 300 ildə dünya siyasəti üçün daha əhəmiyyətli region kimi özünü təsdiqləməsini göstərirlər. Sovetlərin çökməsindən sonra regionda xeyli xaotik mənzərə meydana gəldi. Artıq onilliklərdir ki, bu cür, obrazlı desək, riskli mənzərə regional təhlükəsizliyə ciddi təhdid olaraq qalırdı. Bunun fonunda bir səbəb daha təhlükəli görünürdü. Bu, bəzi geosiyasi güclərin region dövlətlərinə qarşı heç də birmənalı qiymətləndirilməyən mövqe sərgiləməsi ilə bağlıdır. Məsələn, onlar Ermənistanın təcavüzkarlığına müxtəlif bəhanələrlə haqq qazandırmaq işindən hələ də əl çəkməyiblər. Bundan başqa, insan haqları, söz azadlığı, demokratiya kimi təmtəraqlı ibarələri yalnız təcavüzkar Ermənistana aid etməyə çalışırlar. Əlbəttə, bu vəziyyət uzun müddət davam edə bilməzdi. Bunun fonunda daha bir səbəb Cənubi Qafqazda münaqişələrin həll edilməməsi ilə əlaqəli idi. Daha çox Qarabağ problemi əməkdaşlıq və təhlükəsizlik qarşısında əngələ çevrilmişdi. ATƏT-in Minsk qrupu problemi həll etmək əvəzinə erməni işğalının ömrünün uzadılmasına çalışırdı. Bununla da problemin həlli üçün BMT tərəfindən qəbul edilmiş məlum qətnamələrin tələbləri yerinə yetirilmirdi. Bu isə arzuolunmaz presedent yaradırdı. Belə şəraitdə Cənubi Qafqazda risklər çoxalır, əməkdaşlıq və sabitlik üçün müxtəlif maneələr yaradılırdı.

SSRİ dağıldıqdan Cənubi Qafqazda yeni bir münaqişə ocağı yaranmışdı. Azərbaycanla Ermənistan arasında ötən il sentyabrın 27-dən noyabrın 10-dək davam edən 44 günlük müharibə Cənubi Qafqazda hərbi və siyasi sahələrdə qüvvələr nisbətinə əsaslı dəyişikliklər gətirdi. Azərbaycan 44 gün ərzində yalnız hərb meydanında deyil, siyasətdə, diplomatiyada və informasiya savaşında da əsaslı mübarizə aparıb tarixi qalibiyyətinə qovuşmuşdu. Azərbaycana məğlub olan işğalçı ölkə kapitulyasiya aktı imzalamağa məcbur edildi. Ermənistanın 30 illik işğal siyasətinə son qoyulmuşdu. Bunun nəticəsində regionda yeni layihələrin, o cümlədən Naxçıvan üzərindən Aralıq dənizi və Xəzər dənizi hövzələrini birləşdirən nəqliyyat dəhlizin yaradılması yeni inkişaf perspektivləri vəd edir. Bu kontekstdə məsələyə geniş geosiyasi aspektdə təhlili yanaşdıqda çox maraqlı və aktual məqamlar üzə çıxır. Xüsusən Azərbaycan Prezidentinin liderlik keyfiyyəti və Ali Baş Komandan kimi fəaliyyəti ön plana çıxır. Həmin kontekstdə regional miqyasda formalaşan yeni geosiyasi reallığı analiz etmək ciddi aktuallıq kəsb edir. Azərbaycan faktiki olaraq konfrontasiya geosiyasi xəttini sındırdı, regionu əməkdaşlıq və təhlükəsizlik geosiyasi müstəvisinə çıxardı. Bunun tarixi, siyasi, sosial, mədəni, iqtisadi və hərbi-strateji nəticələri özünü göstərməkdədir.

Kompleks halda vurğulanan məqamlar Cənubi Qafqazı qlobal geosiyasətin ən həssas məkanlarından birinə çevirmişdi. Burada hər an sabitliyin pozulması, terrorun tüğyan etməsi və bölgə xalqlarının fəlakətlərə düçar olması baş verə bilərdi. 2020-ci il sentyabrın 27-dən noyabrın 10-dək regionda baş verən geosiyasi-hərbi proseslər vəziyyəti kökündən dəyişdi. Cənubi Qafqazın geosiyasi mənzərəsinin formalaşmasında 44 günlük Vətən müharibəsi həlledici rol oynadı. Ekspertlər hesab edirlər ki, Azərbaycan bununla faktiki olaraq Cənubi Qafqazda yeni geosiyasi reallıq yaratdı. Doğrudan da, məsələnin bu tərəfinin dərin və geniş mənası vardır. Onun müxtəlif incəlikləri üzərində geniş dayanmaq lazım gəlir.

Bəzi geosiyasi güclərin regiona olan münasibəti risk və qeyri-müəyyənliklə xarakterizə olunan xaos yaradırdı. Belə bir geosiyasi xətt formalaşmışdı ki, inkişaf etdikcə region daha çox təhlükəyə düçar olurdu. Aydındır ki, yaxşı mənada bu xəttin "sındırılması" lazım idi. Ancaq necə?

Bəzi güc mərkəzləri Cənubi Qafqazda "geosiyasi tarazlığı" konfrontasiyanı müəyyən həddə qədər yüksəldib, lakin hərbi toqquşmalara imkan verməmək taktikası ilə saxlayırdılar. Bu cür riskli gedişat kifayət qədər təhlükəli geosiyasi dinamika formalaşdırmışdı. Belə təəssürat yaranırdı ki, Ermənistan bölgədə istədiyi təxribatı törədib, "süddən ağ qaşıq" kimi çıxa bilərdi.

Regional təhlükəsizlik baxımından burada çox təhdidedici geosiyasi məqam meydana gəlmişdi. Ermənistan faktiki olaraq regionun yeni terror qaynağına çevrilmişdi. Bu ölkə nüvə tullantıları ilə də bölgəyə fəlakət gətirirdi. Ekoloji mühitin çirkləndirilməsi üçün əlindən gələni edirdi. İşğal etdiyi Azərbaycan ərazilərində mədəni və dini abidələri dağıdırdı, müsəlman qəbirlərini təhqir etməkdən çəkinmirdi. Xüsusilə məscidlərə qarşı heç bir ölçüyə sığmayan vəhşiliklər edirdi. Aydın görünürdü ki, işğalçı ölkə öz havadarlarından dağıdıcılıq üçün icazə alıb. Onun danışıqlarda qeyri-konstruktiv mövqe tutması və əsassız olaraq yeni şərtlər irəli sürməyə çalışması bunu təsdiq edir.

Beləliklə, Cənubi Qafqazda maraqları olan bəzi xarici qüvvələr regionda konfliktləri sona çatdırmaq əvəzinə, öz maraqlarına uyğun fəaliyyət göstərirdilər. Bu oyunun son məqsədi Azərbaycana ədaləti bərpa etməyə imkan verməməklə Ermənistanın işğalının nəticələrini əbədiləşdirməkdən ibarət idi. Həmin xətti regionun köhnə geosiyasi xəttinin əsas qayəsi hesab edə bilərik. Təbii ki, vəziyyətin köklü dəyişməsi üçün geosiyasi xətt qırılmalı idi. Bunun baş verməməsi üçün həmin supergüclər, demək olar ki, əllərindən gələn hər şeyi edirdilər. Lakin onlar bir məqamı nəzərə ala bilməyiblər. Azərbaycan siyasi rəhbərliyinin qətiyyətini, iradəsini və çox uğurlu dövlət quruculuğu siyasətini davamlı olaraq həyata keçirməsini!

Həqiqətən, Azərbaycan faktiki olaraq geosiyasi aspektdə konfrontasiya xəttini sındıraraq, yeni əməkdaşlıq yolu açıb. Bununla yeni geosiyasi reallığın mərkəzi punktunu əməkdaşlıq və təhlükəsizlik təşkil edir. Bu iki faktoru birləşdirən mexanizm isə dialoqdur. Dialoq İlham Əliyevin mövqeyinə görə yeni regional əməkdaşlıq formatını reallaşdırmağa imkan yaradacaq. Azərbaycan Prezidenti həmin formulu artıq təklif edib, o, ekspert dairələrində “3+3” və ya “5+1” əməkdaşlıq formulu kimi məşhurdur.

Deməli, yeni geosiyasi reallığın siyasi-diplomatik rəmzi “3+3” (“5+1”) formuludur ki, bunun da təşəbbüskarı cənab İlham Əliyevdir. Bu formulun reallaşması üçün konkret təkliflər də artıq hazırdır. Onların bir qismi haqqında Prezident İlham Əliyev fikir bildirib. Dövlət başçısı deyib: “İndi bölgədə nəqliyyat-kommunikasiya sahəsində böyük layihələr müzakirə edilir. Burada əlbəttə ki, Horadiz-Zəngilan dəmir yolu, ondan sonra Zəngilan-Naxçıvan dəmir yolu, Naxçıvan-Türkiyə dəmir yolu layihələri və həmçinin digər layihələr də prioritet təşkil edir. Çünki hesab edirəm ki, müharibədən sonra yaranmış vəziyyət bölgə ölkələri üçün yeni imkanlar açır. Azərbaycan bu sahədə əməkdaşlığa hazırdır və bu işə öz töhfəsini verməkdədir. Mənim tərəfimdən göstəriş verildi ki, Horadiz-Ağbənd dəmir yolunun layihələndirilməsi başlasın. Artıq start verildi. Burada ən müasir texnologiyalar tətbiq edilməlidir ki, Azərbaycan bu sahədə də daim liderliyi öz əlində saxlaya bilsin” [7].

Buradan görünür ki, Prezident üçün kommunikasiya xətlərinin açılması ilə yanaşı, Azərbaycanın liderliyini saxlaması da ciddi əhəmiyyət kəsb edir, və ya kommunikasiyaların açılması Azərbaycanın regional liderliyini təmin etməkdə böyük rol oynaya bilər. Görünür, məhz bu səbəbdəndir ki, İlham Əliyev Ermənistanın Zəngəzur dəhlizinin işə düşməsinə əngəl törətdiyini, lakin bunun aradan qaldırılacağını ayrıca vurğulayıb. Ekspertlər də Zəngəzur dəhlizinin yalnız regional deyil, beynəlxalq əməkdaşlıq üçün mühüm rol oynadığını vurğulayırlar.

Beləliklə, yuxarıda vurğulanan məqamlar bir daha təsdiq edir ki, Azərbaycan Cənubi Qafqazda yeni geosiyasi reallıq yaradıb. Bu yeni mənzərənin iki özəlliyi vardır: birincisi, regional əməkdaşlıqla beynəlxalq miqyasda əməkdaşlıq arasında daha uyğun şərait meydana gəlib; ikincisi, Azərbaycan bundan sonra da regionun lideri olaraq qalacaq.

Verilmiş təhlil göstərir ki, qeyd olunan bütün geosiyasi aspektlərdə Ermənistandan başqa Azərbaycana qarşı mövqedə olan dövlətlər yoxdur. Cənubi Qafqaz regionunda regional və böyük dövlətlərin geosiyasi maraqlarının

toqquşduğu bir halda Azərbaycanın həmin dövlətlərlə ikitərəfli münasibətləri mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Təbii qeyd olunan qarşıdurmaların fonunda regionun en stabil iqtisadi və siyasi dövləti olan Azərbaycanın belə daxili və xarici siyasətində risklərlə üzləşməkdədir.

Azərbaycan beynəlxalq müstəvidə mühüm nəqliyyat-logistika qovşağıdır. Dünya təcrübəsi göstərir ki, transmilli nəqliyyat layihələri əhatə etdiyi coğrafiyada təhlükəsizliyin qarantına çevrilir. Azərbaycanda da Vətən müharibəsindən sonra regionda qalıcı sülhün bərqərar olması və qarşılıqlı əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsində maraqlı tərəf qismində çıxış edir. Bu mənada sözügedən nəqliyyat layihələri regionda hərbi təhdidlər aradan qalxması, dialoq və əməkdaşlıq mühitinin yaradılması baxımından da mühüm əhəmiyyətə malikdir. Qeyd edilən nəqliyyat layihələri qarşılıqlı əməkdaşlığı gücləndirməklə yanaşı, Azərbaycanın beynəlxalq nəqliyyat qovşağına çevrilməsi siyasətinin uğurunun praktiki göstəriciləridir. Bütün bunların faktiki təzahürü sonuncu Avropa İttifaqı-Azərbaycan biznes forumunda özünü bir daha göstərdi. Forumda Avropa İttifaqının Azərbaycandakı nümayəndəliyinin rəhbəri səfir Peter Mixalko nəqliyyat-logistika sahəsində yeni layihələrin icrasının tərəfdaşlığın daha da möhkəmlənməsinə töhfə verəcəyini qeyd edib. Peter Mixalko Azərbaycanın əlverişli coğrafi mövqeyinin, nəqliyyat-tranzit potensialının Avropa İttifaqı şirkətlərini cəlb etdiyini və onların ölkəmizdə fəaliyyətdə, eləcə də işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin bərpası və quruculuq işlərində iştirakda maraqlı olduqlarını bildirib [8]. Avropa İttifaqı ilə yanaşı, hazırda dünyanın bir sıra ölkələri tərəfindən Azərbaycanın tranzit imkanları yüksək qiymətləndirilir. Bu fonda Azərbaycanın beynəlxalq nəqliyyat-kommunikasiya qovşağına çevrilməsi ölkəmizin geosiyasi, geoiqtisadi mövqelərini qarşıdakı dövr ərzində daha güclü hala gətirəcək. Avropada qəbul edilir ki, Azərbaycan bu gün regional və beynəlxalq müstəvidə mühüm nəqliyyat-logistika qovşağıdır.

Ədəbiyyat:

1. “Azərbaycan Respublikasında nəqliyyat sisteminin inkisafına dair” (2006–2015-cu illər) Dövlət Proqramı
2. “Azərbaycan Respublikasında logistika və ticarətin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”-Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı
3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası. Azərbaycan diplomatiyası
4. Avropa – Qafqaz – Asiya (TRACECA) beynəlxalq nəqliyyat dəhlizi” https://www.mfa.gov.az/az/content/332/avropa-qafqaz-asiya-traceca-beynelxalq-neqliyyat-dehlizi
5. Hacızadə E.M. Energetik kompleks yeni islahatlar ərəfəsində, Bakı, Elm, 2012.
6. Xəzərin hüquqi statusu: Aktau sammitinin tarixi və geosiyasi özəllikləri. http://newtimes.az/az/economics/5728
7. Prezident: İndi bölgədə nəqliyyat-kommunikasiya sahəsində böyük layihələr müzakirə edilir. https://azertag.az/xeber/Prezident_Indi_bolgede_neqliyyat_kommunikasiya_sahesinde_boyuk_layiheler_muzakire_edilir-1697185

8. Uğurlu nəqliyyat-logistika siyasəti Azərbaycanın beynəlxalq tərəfdaşlarının sayını sürətlə artırır // https://www.baki-xeber.com/siyaset/139620.html
9. Frederick L. Schuman, International Politics: The Western State System in Transition (New York: McGraw-Hill, 1941), p. 59.
10. Robert M. Cutler, "[Russian Imperial and] Soviet Policy toward Greece and Turkey: A [Comparative International] Systems Perspective," pp. 183-206 in The Greek-Turkish Conflict in the 1990s, Dmitri Konstasın redaktəsi ilə (London: Macmillan, 1991) http://www.robertcutler.org/download/html/ch91dc.html saytında tapıla bilər (30 may 2010-cu ildəki vəziyyətə görə).
11. Абдуллаев К. Н. Участие Азербайджанской Республики в международных транспортно-транзитных проектах: реалии и перспективы. // Внешнеэкономическая деятельность. №37 (79) – 2011 с. 61-65
12. Маршруты транспортировки азербайджанской нефти (Баку-Новороссийск, БакуСупса)// http://www.azerbaijan.az/_Economy/_Oil Strategy/ oilStrategy_05_r.html

Açar sözlər: *Cənubi Qafqaz, tranzit, kommunikasiya, tranzit layihə, geosiyasi aspekt*

Shaiq Aliyev
Ph.D. student, Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

THE IMPORTANCE OF AZERBAIJAN AS A TRANSIT COUNTRY IN THE TRANSPORT AND COMMUNICATION SYSTEM OF THE SOUTH CAUCASUS

ABSTRACT

The importance of Azerbaijan as a transit country in the transport and communication system of the South Caucasus has increased in the post-pandemic period. This article substantiates the rapid change in the dynamics of geopolitics in the modern era when global and regional geopolitics are closely connected. After the second Karabakh war, the level of transport and communication potential of Azerbaijan has been noted.

Keywords: *South Caucasus, transit, communication, transit project, geopolitical aspect*

Шаиг Алиев
Докторант Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики

ЗНАЧЕНИЕ АЗЕРБАЙДЖАНА КАК ТРАНЗИТНОЙ СТРАНЫ В ТРАНСПОРТНО-КОММУНИКАЦИОННОЙ СИСТЕМЕ ЮЖНОГО КАВКАЗА

РЕЗЮМЕ

Значение Азербайджана как транзитной страны в транспортно-коммуникационной системе Южного Кавказа еще более возросло в постпандемический период. В данной статье обосновывается стремительная смена динамики геополитики в современную эпоху, когда глобальная и региональная геополитика более тесно связаны. После Второй Карабахской войны отмечается уровень транспортно-коммуникационного потенциала Азербайджана.

Ключевые слова: *Южный Кавказ, транзит, коммуникация, транзитный проект, геополитический аспект*

DÖVLƏT İDARƏÇİLİK AKADEMİYASINDA

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "ASAN xidmət"lə həyata keçirdiyi layihənin növbəti təlimləri olub

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli prioritetlər"dən irəli gələn tapşırıqların icrası ilə bağlı olaraq Dövlət İdarəçilik Akademiyası Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi ("ASAN xidmət") ilə Əməkdaşlıq Memorandumu çərçivəsində fəaliyyətini davam etdirir. Bununla əlaqədar sentyabrın 30-dan oktyabrın 5-dək "ASAN xidmət" mərkəzlərinin əməkdaşları üçün daim yenilənən "Prezident İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları" adlı təlimlər keçirilib.

Təlimlərdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov mövzu üzrə məruzə ilə çıxış edib. Rektor çıxışına müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu ümummilli lider Heydər Əliyevin müstəsna tarixi xidmətlərinin əhəmiyyətini xatırladaraq başlayıb. U.Ələkbərov vurğulayıb ki, dahi rəhbər Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulan və Prezident İlham Əliyevin uğurla inkişaf etdirdiyi innovativ idarəetmə texnologiyalarının nəzəri əsaslarının işlənilməsi, onların təcrübədə tətbiqi nəticəsində respublikamız sürətli sosial-iqtisadi inkişafını qoruyub saxlayır, böyük infrastruktur layihələri, regional proqramları həyata keçirir, Avropanın enerji təhlükəsizliyində sözünü deyir.

Akademik iştirakçıların diqqətinə çatdırıb ki, inklüziv cəmiyyətin qurulması ölkənin 2030-cu il üçün planlaşdırılmış əsas prioritetləri sırasındadır və Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın bu məsələdə ardıcıl fəaliyyəti respublikamızın müvafiq sahədə lider olmasına töhfə verir.

Təlimlər zamanı müstəqil və suveren Azərbaycan dövlətinin keyfiyyətcə yeni olan və 2021–2030-cu illəri əhatə edən strateji mərhələyə daxil olduğu, ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən yeni strateji dövrdə yüksək iqtisadi artım mənbələrinin tapılması vasitəsilə Azərbaycanda yüksək rifah cəmiyyətinin qurulmasının, azad edilmiş bölgələrə tarixi qayıdışın təmin edilməsinin vacibliyi vurğulanıb.

Rektor Urxan Ələkbərov təlimləri işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işləri, müstəqillik əldə etdikdən bu günədək qazanılan siyasi, iqtisadi, hərbi uğurlar, inklüziv inkişafın idarə edilməsi sahəsində ölkənin nailiyyətlər barədə geniş məlumat verməklə yekunlaşdırıb.

Təlimlər diskussiya formatında davam edib və uğurla başa çatıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbələri "Əlaçı" proqramı çərçivəsində PAŞA Holding tərəfindən təqaüd şansı əldə edib

Gənc nəslin peşəkar inkişafına önəm verən və bu istiqamətdə müxtəlif layihələr həyata keçirən PAŞA Holdinq tərəfindən bu il ilk dəfə olaraq "Əlaçı" təqaüd proqramı təşkil olunmuşdur. "Əlaçı" proqramı akademik göstəriciləri yüksək olmaqla yanaşı, təcrübə proqramlarında, sosial layihələrdə və könüllü fəaliyyətlərdə aktiv iştirak edən 3 və 4-cü kurs bakalavr tələbələrini əhatə edən bir illik təqaüd proqramıdır. Proqram çərçivəsində seçilmiş tələbələr üçün 1 akademik il ərzində aylıq təqaüddən əlavə, onların peşəkar və fərdi inkişafına yönəlmiş tədbirlər təşkil olacaq, eləcə də karyera məsləhətləri, mentortorluq və digər xidmətlər göstə-

riləcək. Təqaüd proqramına Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrində təhsil alan 2400 tələbə müraciət etmiş, 3 mərhələdən ibarət olduqca rəqabətli seçim prosesinin nəticəsində 115 tələbə təqaüd proqramının qalibi elan edilmişdir. Proqramının qaliblərinin 6 nəfəri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbələridir. Dövlət İdarəçilik Akademiyasının 4-cü kurs hüquqşünaslıq ixtisası üzrə təhsil alan H-191 qrupunun tələbəsi Səbinə Zülfiyeva, H-192 qrupunun tələbəsi Gülçin Mustafayeva, 3-cü kurs hüquqşünaslıq ixtisası üzrə təhsil alan H-202 qrupunun tələbəsi İsmayıl Süleymanov, 4-cü kurs beynəlxalq münasibətlər ixtisası üzrə təhsil alan BM-191 qrupunun tələbəsi Sevil Abdullazadə, 3-cü kurs iqtisadiyyat ixtisası üzrə təhsil alan İ-201 qrupunun tələbəsi Şəbnəm İbrahimova və 4-cü kurs kompüter elmləri ixtisası üzrə təhsil alan K-191 qrupunun tələbəsi Ləman Xəlilova qaliblər sırasındadır. Paşa Holdinqin rəhbər şəxslərinin və qaliblərin iştirakı ilə layihənin açılış tədbiri təşkil olunaraq qalibləri təbrik etmişlər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının məzunu dünyada hüquq və texnologiyanın qarşılıqlı öyrənilməsi üzrə ən yaxşı universitetə qəbul olub

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının məzunu dünyada hüquq və texnologiyanın qarşılıqlı öyrənilməsi üzrə ən yaxşı universitetə qəbul olub. Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Hüquqşünaslıq ixtisası üzrə 2018-ci il məzunu Əli Ələkbərli dünyanın ən yaxşı 10 universitetindən 7-sinə qəbul olaraq hüquq üzrə magistr təhsili almaq şansı əldə edib və universitetlərin əksəriyyətindən akademik və professional göstəricilərinə görə təqaüd qazanıb. Əli Ələkbərlinin seçimi dünyada hüquq və texnologiyanın qarşılıqlı öyrənilməsi üzrə ən yaxşı universitet olan Stanford Universiteti (LLM in Law, Science and Technology) olub. Qeyd edək ki, Prezident təqaüdçüsü olmuş Əli 2018-ci ildə DİM tərəfindən keçirilən magistraturaya qəbul imtahanında, 2021-ci ilin fevralında isə doktoranturaya qəbul imtahanında ölkə birincisi olub.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında dövlət qulluqçuları üçün təlim keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) Dövlət Miqrasiya Xidmətində çalışan dövlət qulluqçuları üçün “Prezident İlham Əliyevin innovativ dövlət idarəçiliyi texnologiyaları yeni inkişaf mərhələsində” mövzusunda təlim keçirilib. Təlimdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov mövzu üzrə təqdimatla çıxış edərək Azərbaycanın sürətli və innovativ inkişaf etdiyini bildirib. Rektor qeyd olunan uğurların təməlində əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və Prezident İlham Əliyevin yaradıcılıqla inkişaf etdirdiyi innovativ dövlət idarəçiliyi strategiyasının və tətbiq edilən yeni idarəetmə texnologiyalarının olduğunu xüsusi vurğulayıb. U.Ələkbərov qazanılan uğurların 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbə və BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin yerinə yetirilməsində böyük roluna diqqət çəkib. Akademik bildirib ki, Azərbaycanın hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi və dövlət qulluğu sahəsində reallaşdırılan ardıcıl uğurlu islahatların nəticəsidir. Rektor beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına əsaslanaraq Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın planlaşdırılması və idarəedilməsi sahəsində lider olduğunu qeyd edib. U.Ələkbərov inklüziv inkişaf sahəsində ölkəmizin yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya

liderinə çevrilməsində Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın müstəsna xidmətlərini vurğulayıb. Eyni zamanda qeyd edib ki, ölkənin hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi sahəsində reallaşdırılan ardıcıl islahat və dəyişikliklərin məntiqi yekunudur. Akademik milli və beynəlxalq inklüziv cəmiyyətin qurulması prosesinin ölkənin 2030-cu il üçün planlaşdırılmış əsas prioritetləri sırasında olduğundan söz açıb. Təlim müddətində müstəqil və suveren Azərbaycan dövlətinin keyfiyyətcə yeni olan və 2021–2030-cu illəri əhatə edən strateji mərhələyə daxil olduğu, ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən yeni strateji dövrdə yüksək iqtisadi artım mənbələrinin tapılması vasitəsilə respublikamızda yüksək rifah cəmiyyətinin qurulmasının, azad edilmiş bölgələrə tarixi qayıdışın təmin edilməsinin vacibliyi qeyd olunub. Rektor Urxan Ələkbərov məruzəsini işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işləri, müstəqillik dövründə qazanılan siyasi, iqtisadi, hərbi uğurlar, inklüziv inkişafın idarə edilməsi sahəsində ölkənin əldə etdiyi nailiyyətlər barədə geniş məlumat verməklə yekunlaşdırıb. Təlimlər diskussiya formatında davam edib.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında 18 Oktyabr – Müstəqilliyin Bərpası Günü ilə əlaqədar konfrans keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) 18 Oktyabr – Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyinin Bərpası Günü ilə əlaqədar elmi praktik konfrans keçirilib. Tədbirdə bu ali məktəbin rektoru akademik Urxan Ələkbərov ötən 30 il ərzində Azərbaycanda əldə edilən nailiyyətlərdən danışıb, ölkənin uğurlu inkişafı sayəsində dövlətçilik ənənələrimizin möhkəmləndiyini, iqtisadi və siyasi gücümüzün artdığını bildirib. Qeyd edilib ki, müstəqil Azərbaycan Respublikası bu gün hər bir soydaşımız üçün əsl qürur mənbəyinə çevrilib. U.Ələkbərov vurğulayıb ki, müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycan dərin siyasi, iqtisadi və sosial böhranla yanaşı, Ermənistanın hərbi təcavüzü, xalqımıza qarşı həyata keçirilən etnik təmizləmə siyasəti ilə üzləşib. Xalqımızın təkidli tələbi ilə ulu öndər Heydər Əliyevin 1993-cü ildə hakimiyyətə

qayıdışı və apardığı müdrik siyasət nəticəsində ölkəmiz parçalanma təhlükəsindən xilas oldu. Akademik Urxan Ələkbərov 44 günlük Vətən müharibəsindən, Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qüdrətli Azərbaycan Ordusunun düşmən üzərində qazandığı parlaq Qələbədən söz açıb. Vətən müharibəsində Azərbaycan Ordusunun qəhrəmanlığını, mübarizliyini xüsusi qeyd edib. Rektor bildirib ki, Qələbəmizin başlıca amili Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin uzun müddət ərzində həyata keçirdiyi güclü dövlət, güclü xalq və güclü ordu strategiyası olub. Konfransda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Hüquq kafedrasının müdiri professor İsaxan Vəliyev, Qarabağ Arasdırmalar Mərkəzinin rəhbəri, professor Elçin Əhmədov, Tarix kafedrasının müdiri dosent Firdovsiyyə Əhmədova və digərləri çıxış edərək dövlət müstəqilliyimizin bərpası uğrunda gedən mübarizələrdən, əldə olunan uğurlardan bəhs ediblər. Çıxış edənlər Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpa edilməsini xalqımızın tarixində böyük hadisə kimi qiymətləndirib, ölkənin əldə etdiyi nailiyyətlər barədə fikirlərini bölüşüblər. Bildirilib ki, müstəqilliyi qoruyub saxlamağın onu qazanmaqdan qat-qat çətin olduğunu tarix dəfələrlə sübut edib. Azərbaycan xalqı bu il bu bayramı öz ərazi bütövlüyünü bərpa etmiş qalib xalq kimi qeyd edir.

DİA əməkdaşı Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyətinin Berlində keçirdiyi "Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində yaxşı idarəçilik üzrə payız məktəbi"ndə iştirak edib

26-30 sentyabr 2022-ci il tarixlərində Almaniya Federativ Respublikasının paytaxtı Berlin şəhərində Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyətinin (GİZ) "Peşəkar dövlət qulluğu və peşə təhsili və təlimi" layihəsinin ikinci mərhələsi çərçivəsində Şərq Tərəfdaşlığı (ŞT) ölkələrinin nümayəndələri üçün "ŞT ölkələrində yaxşı idarəçilik üzrə payız məktəbi" təşkil olunub.

GİZ, Hertie Məktəbi və Alterbridge Beynəlxalq İdarəetmə və Kommunikasiya Universitetinin birgə təşkilatçılığı ilə keçirilən təlimdə DİA-nın Elektron idarəetmə şöbəsinin müdiri Sərxanbəy Xudiyev iştirak edib.

Payız məktəbi "Beynəlxalq münaqişələrin idarə edilməsi", "Siyasətçilər üçün effektiv yazı", "Dövlət sektorunda innovasiya və transformasiya", "Dövlət sektorunda siyasi ünsiyyət və süni intellekt", "Süni intellekt və insanların idarə edilməsi" və digər mövzuları əhatə edib. Təlimlər Almaniyanın dövlət qulluğu sahəsinin mütəxəssisləri tərəfindən aparılıb.

Payız məktəbi çərçivəsində 28 sentyabr tarixində İqtisadiyyat və İqlim Fəaliyyəti üzrə Federal Nazirliyə səfər təşkil olunub.

"Peşəkar dövlət qulluğu və peşə təhsili və təlimi" regional layihəsinin mənşəsini dövlət sektorunda müntəzəm qarşılıqlı təcrübə mübadiləsi yolu ilə müasir təlim yanaşmalarını inkişaf etdirmək və praktiki dəstək verməkdir.

2022-ci ilin yanvar ayından başlayan layihənin 2024-cü ilin oktyabr ayınadək davam etməsi planlaşdırılır. 2 illik regional layihə çərçivəsində müxtəlif təlimlər nəzərdə tutulub və layihə 6 təlim modulu ilə beş gün davam edən təlimi əhatə edir.

Ağdamda dövlət qulluqçuları üçün ixtisasartırma təlimi keçirilib

Ağdam şəhərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası tərəfindən Prezidentin Qarabağ iqtisadi rayonu üzrə xüsusi nümayəndəliyi və Ağdam Rayon İcra Hakimiyyətinin əməkdaşları (dövlət qulluqçuları) üçün ixtisasartırma təlimi keçirilib. Təlim Ağdam Rayon İcra Hakimiyyətinin, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa

rayonu istisna olmaqla) xüsusi nümayəndəliyinin və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının birgə təşkilatçılığı ilə reallaşıb. Təlimdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov "Prezident İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları" mövzusunda interaktiv təqdimatla çıxış edib. Urxan Ələkbərov təqdimatda Ümummilli Lider tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyası sayəsində Azərbaycanın qazandığı nailiyyətlərə diqqət çəkib. O, Prezident İlham Əliyev tərəfindən işlənərək tətbiq edilmiş yeni dövlət idarəçiliyi texnologiyalarının Azərbaycanın davamlı inklüziv inkişaf naminə resurslardan səmərəli istifadə sahəsində regional və qlobal liderə çevrilməsinə gətirib çıxardığını xüsusi vurğulayıb. Eyni zamanda, Azərbaycanda tətbiq edilən innovativ idarəçilik texnologiyaları kompleksinin yüksək səmərəliliyinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin uğurla yerinə yetirilməsində və Ermənistan tərəfindən 30 ilə yaxın işğal altında saxlanılan ərazilərin azad edilməsində təsdiqini tapdığını bildirib. Bu Zəfərin cəmi 44 günə qazanılmasını və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tam bərpasını dövlətimizin başçısının innovativ inkişaf strategiyasının təntənəli yekunu kimi dəyərləndirib. Rektor Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən davamlı inklüziv inkişaf siyasətini səmərəli şəkildə reallaşdıran dünya lideri olduğunu bildirib. Diqqətə çatdırıb ki, məhdud maliyyə imkanları şəraitində Azərbaycanın inklüziv inkişafı indeksinin daha inkişaf etmiş ölkələrdəkindən yüksək olması ölkənin iqtisadi potensialının hərtərəfli inkişafı və əhalinin rifah halının yüksəldilməsi üçün daha səmərəli istifadəsinin beynəlxalq təsdiqidir. U.Ələkbərov vurğulayıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsində ölkənin Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın da müstəsna xidmətləri var. O, qazanılan uğurların 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük payının olduğunu da xüsusi

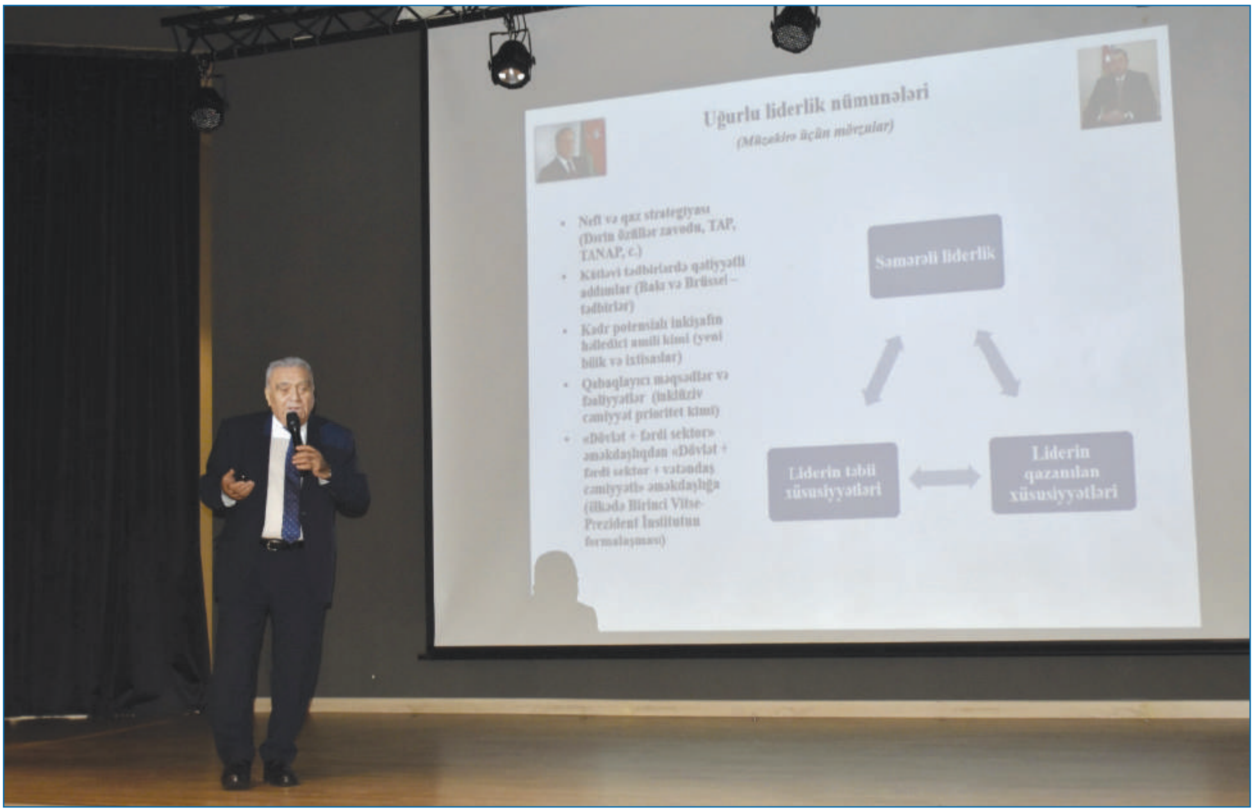

vurğulayıb. Bildirilib ki, ölkənin hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi və dövlət qulluğu sahəsində reallaşdırılan ardıcıl islahatlar və dəyişikliklərin nəticəsidir. Akademik qeyd edib ki, 8 noyabr 2020-ci il Azərbaycan tarixinə ən şanlı gün kimi yazıldı. Eyni

zamanda, Prezident İlham Əliyevin xarici kütləvi informasiya vasitələrinə verdiyi çoxsaylı müsahibələri Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünün, 30 ildən artıqdır yürütdüyü işğalçılıq siyasətinin, xüsusilə müharibə cinayətlərinin mahiyyətini açmaqla bunun region üçün yaratdığı ciddi təhdidləri, Azərbaycanın haqlı mövqeyinin konkret faktlarla dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında müstəsna rol oynadı. Həmçinin bu müsahibələrin informasiya məkanında düşmənin yalan üzərində qurulmuş təbliğatına ciddi zərbə vurduğunu və Ermənistanın təcavüzkar siyasətinin, eləcə də onun himayədarlarının ifşa olunması ilə nəticələndiyini qeyd edib. Rektor U.Ələkbərov təlimlər zamanı müstəqil və suveren Azərbaycan dövlətinin keyfiyyətcə yeni olan və 2021–2030-cu illəri əhatə edən strateji mərhələyə daxil olduğunu qeyd edərək, inklüziv cəmiyyətin qurulması prosesinin ölkənin 2030-cu il üçün planlaşdırılmış əsas prioritetləri sırasında olduğunu da qeyd edib. O, beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına əsaslanaraq ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən bu yeni strateji dövrdə Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın planlaşdırılması və idarəedilməsi sahəsindəki uğurlarını dinləyicilərin diqqətinə çatdırıb. U.Ələkbərov məruzəsini işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işləri, müstəqillik dövründə qazanılan siyasi, iqtisadi, hərbi uğurlar, inklüziv inkişafın idarə edilməsi sahəsində ölkənin əldə etdiyi nailiyyətlər barədə geniş elmi statistik təhlilə əsaslanan məlumatlarla yekunlaşdırıb. Təlimin sonunda dinləyicilərin sualları cavablandırılıb. Daha sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının professor-müəllim heyəti Ağdam şəhərində olan abidələri ziyarət ediblər.

Azərbaycan dünyada inklüziv inkişaf sahəsində resurslardan ən səmərəli istifadə edən ölkədir

Azərbaycanın inkişafında azad olunmuş ərazilərin bərpası və yenidən qurulması xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycan bir sıra sahələrdə dünya lideridir. Ölkəmiz öz inkişaf səviyyəsinə və texnologiyalarına görə bir çox ölkəni qabaqlayır. Ağdam şəhərində və bu ərazidə inkişafın innovativ yolla aparılması təqdirəlayiq haldır. Bu sözləri oktyabrın 18-də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Qarabağ iqtisadi rayonu üzrə Xüsusi Nümayəndəliyinin və Dövlət İdarəçilik Akademiyasının birgə təşkilatçılığı ilə Ağdamda keçirilən səyyar təlimdə iştirak edən DİA-nın rektoru akademik Urxan Ələkbərov jurnalistlərə müsahibəsində deyib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Texnologiyaların transferi və Elmin kommersiyalaşdırılması platformasının təqdimatı keçirilib

13 oktyabr 2022-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Texnologiyaların transferi və Elmin kommersiyalaşdırılması platformasının (TTCP) təqdimatı keçirilib. Təqdimatda DİA-nın rektoru, professor-müəllim heyəti və tələbələr iştirak etmişdilər. Tədbiri giriş sözü ilə açan DİA-nın Elmi təşkilat və beynəlxalq əlaqələr şöbəsinin müdiri, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Rəcəb Rəhimli AMEA-nın Yüksək Texnologiyalar Parkı (YT Park) və Cənubi Koreyanın Elm və Texnologiya Siyasəti İnstitutu (STEPİ) tərəfindən həyata keçirilən “Azərbaycanda texnologiya transferi və elmin kommersiyalaşdırılmasının təşviqi” layihəsi çərçivəsində ərsəyə gələn TTCP platformasının Dövlət İdarəçilik Akademiyasında təqdimatının keçirilməsinin xüsusi əhəmiyyət daşıdığını qeyd etdi. Natiq vurğuladı ki, bu gün DİA-nın alimləri öz innovativ ideyaları və layihələri ilə respublikanın iqtisadiyyatına və o cümlədən, dünya elminə töhfələr verməkdədirlər. Sonra tədbirdə çıxış edən DİA-nın “Davamlı inkişafın

planlaşdırılması və idarə edilməsi" kafedrasının baş müəllimi, aqrar elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Vüqar Babayev Texnologiyaların transferi və Elmin kommersiyalaşdırılması platforması (TTCP) barədə tədbir iştirakçılarına məlumat verdi və qeyd etdi ki, keçirilən tədbirin əsas məqsədlərindən biri də elm-istehsalat əlaqələrinin genişlənməsi və multidissiplinar innovativ layihələrin hazırlanması, elmin kommersiyalaşdırılmasının təşkilində patent və lisenziyaların rolu, bu istiqamətdə beynəlxalq təcrübələr, o cümlədən DİA-da həyata keçirilən innovativ layihələrlə tanışlıqdır. Daha sonra tədbirdə çıxış edən AMEA-nın YTP İnkubasiya və Texnologiyaların Transferi Mərkəzinin rəhbəri Bünyamin Seyidov "AMEA-nın Yüksək Texnologiyalar Parkının (YTP) Əməliyyat proqramı: tətbiq və potensialın gücləndirilməsi" layihəsi haqqında danışdı. O, qeyd etdi ki, AMEA YT Parkı ilə Koreyanın Elm və Texnologiya Siyasəti İnstitutunun (STEPI) birgə layihənin həyata keçirilməsi Azərbaycanın innovasiya ekosisteminin inkişafında Koreya təcrübəsindən bəhrələnmək, həmçinin ölkəmizin ali təhsil müəssisələrinin bilik və təcrübə mübadiləsi aparmaq üçün geniş imkanlar açmışdır. Tədbirdə çıxış edən BMU Sənaye mühəndisliyi kafedrasının dosenti, c.e.f.d. İsa Qasımov TTCP və onun təklif etdiyi xidmətlər haqqında və "CODDERS" MMC-nin həmtəsisçisi Seymur Həmidov TTCP platformasının təqdim etdiyi imkanlardan danışmışlar. Qarşılıqlı diskussiya şəraitində keçən tədbirdə iştirakçıların sualları cavablandırılmışdır.

DİA-nın tələbələrinə sertifikatlar təqdim edilib

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının İnzibati idarəetmə fakültəsinin tələbələri Azərbaycan Layihə İdarəetmə Assosiasiyası tərəfindən təşkil olunan "Layihə menecmenti" üzrə kursu uğurla başa vuraraq sertifikatla mükafatlandırılıblar. Tədbirdə iştirak edən Azərbaycan Layihə İdarəetmə Assosiasiyasının vitse-prezidenti Fərid Kazımov kurs müddətində DİA tələbələrinin xüsusi aktivlik göstərdiklərini və 10 nəfərin beynəlxalq imtahanda iştirak edərək Beynəlxalq sertifikat qazandıqlarını, 20 nəfər tələbənin isə yerli sertifikatla mükafatlandırıldığını qeyd etmişdir.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Beynəlxalq Humanitar Hüquq: Hərbi Əsirlər və İtkin Düşmüş Şəxslər" mövzusunda tədbir keçirilib

20 oktyabr 2022-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Beynəlxalq Humanitar Hüquq: Hərbi Əsirlər və İtkin Düşmüş Şəxslər" mövzusunda Beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsinin (BQXK) Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiyadakı missiya və nümayəndəliyinin üzvü Andrey Kozikin seminarı baş tutmuşdur. Əsir və itkin düşmüşlər, hərbi əsirlər, minalanmış ərazilər mövzusunda baş tutan seminarda spiker bu istiqamətdə BQXK-nin gördüyü işlər haqqında məlumat vermiş, bu sahədə təşkilatın hüquq və funksiyalarına aydınlıq gətirmişdir.

Öz növbəsində, akademiyanın tələbələri bu mövzuların azərbaycanlılar üçün həssas olduğunu, bu istiqamətdə beynəlxalq hüququn işlək olmasının vacibliyi ilə bağlı fikirlərini bildirmişlər.

“İstedadlı Tələbələrin Təhsil Haqqının ödənilməsi” müsabiqəsi ilə əlaqədar olaraq DİA-nın tələbələri ilə görüş keçirilib

25 oktyabr tarixində Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondu tərəfindən elan edilən “İstedadlı Tələbələrin Təhsil Haqqının ödənilməsi” müsabiqəsi ilə əlaqədar olaraq Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbələri ilə görüş baş tutmuşdur. Görüşün giriş hissəsində təhsil müəssisəsinin müşaviri Zaur Məmmədov Gənclər Fondu və Dövlət İdarəçilik Akademiyası arasında ötən il imzalanmış memoranduma diqqət çəkərək Azərbaycanda gənclərə dövlət qayğısından bəhs etmiş, bu kimi layihələrin sosial istiqamətdə mühüm xarakter daşıdığını qeyd etmişdir. Daha sonra Gənclər Fondunun nümayəndəsi Rahim Rəhimov geniş şəkildə çıxış edərək Təhsil haqqının ödənilməsi müsabiqəsi ilə bağlı prezentasiya nümayiş etdirmişdir. Rahim Rəhimov çıxışı zamanı gənclərə bu vacib müsabiqənin məqsədləri, şərtləri və istiqamətləri haqqında məlumat vermişdir. Tələbələrin aktiv sualları ilə davam edən görüşdə gənclərin Gənclər Fondunun bu və digər layihələri ilə bağlı onları sualları cavablandırılmışdır. Müsabiqədə iştirak etmək istəyən gənc tələbələr 1 noyabr 2022-ci il, saat 18:00- dək müraciət edə bilərlər.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının “ASAN xidmət”lə həyata keçirdiyi layihənin növbəti təlimi olub

Prezident İlham Əliyevin “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli prioritetlər”lə bağlı 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamına əsasən Dövlət İdarəçilik Akademiyası Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi (“ASAN xidmət”) ilə əməkdaşlıq memorandumu çərçivəsində fəaliyyətini davam etdirir. Bununla əlaqədar oktyabrın 26-dan noyabrın 3-dək “ASAN xidmət” mərkəzlərinin əməkdaşları üçün təlimlər keçirilib. Təlimlərdə DİA-nın rektoru akademik Urxan Ələkbərov “Prezident İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları” mövzusunda təqdimatla çıxış edib.

Rektor U.Ələkbərov təqdimatda ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyasından, Azərbaycanda tətbiq edilən innovativ idarəçilik texnologiyaları kompleksindən bəhs edib. O vurğulayıb ki, bu yeni dövlət idarəçiliyi texnologiyalarının Azərbaycanda davamlı inklüziv inkişafın əldə olunmasında və bu məqsədlə resurslardan səmərəli istifadə edilməsində önəmi danılmaz faktdır. Bu siyasətin nəticəsidir ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsi uğurla yerinə yetirildi və Ermənistan tərəfindən 30 ilə yaxın işğal altında saxlanılmış ərazilərimiz azad edildi. Akademik bu Zəfərin cəmi 44 günə qazanılmasını və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tam bərpasını dövlət başçısının innovativ inkişaf strategiyasının təntənəli nəticəsi kimi dəyərləndirib.

U..Ələkbərov vurğulayıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsində ölkənin Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın müstəsna xidmətləri var.

Rektor təlimlər zamanı müstəqil və suveren Azərbaycan dövlətinin keyfiyyətcə yeni olan və 2021–2030-cu illəri əhatə edən strateji mərhələyə daxil olduğunu qeyd edərək, inklüziv cəmiyyətin qurulması prosesinin ölkənin 2030-cu il üçün planlaşdırılmış əsas prioritetləri sırasında olduğunu da bildirib. O, beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına əsaslanaraq

ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən bu yeni strateji dövrdə Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın planlaşdırılması və idarəedilməsi sahəsindəki uğurlarını dinləyicilərin diqqətinə çatdırıb. U.Ələkbərov məruzəsini işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işləri, müstəqillik dövründə qazanılan siyasi, iqtisadi, hərbi uğurlar, inklüziv inkişafın idarə edilməsi sahəsində ölkənin əldə etdiyi nailiyyətlər barədə geniş elmi statistik təhlilə əsaslanan məlumatlarla yekunlaşdırıb.

Sonda dinləyicilərin sualları cavablandırılıb.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında 8 Noyabr – Zəfər Günü ilə əlaqədar elmi-praktik konfrans keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) 8 Noyabr – Zəfər Günü ilə əlaqədar “İkinci Qarabağ müharibəsi: hərbi–diplomatik uğurlar” adlı elmi konfrans keçirilib. Əvvəlcə şəhidlərin əziz xatirəsi anılıb. Elmi-praktik konfransda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov “Prezident İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları” adlı məruzə ilə çıxış edib. Rektor, ötən 30 il ərzində Azərbaycanda əldə edilən nailiyyətlərdən danışıb, ölkənin uğurlu inkişafı sayəsində dövlətçilik ənənələrimizin möhkəmləndiyini, iqtisadi, siyasi, hərbi gücümüzün artdığını bildirib. Qeyd olunub ki, müstəqil Azərbaycan Respublikası bu gün hər bir soydaşımız üçün əsl qürur mənbəyinə çevrilib. U.Ələkbərov diqqətə çatdırıb ki, müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycan dərin siyasi, iqtisadi və sosial böhranla yanaşı, Ermənistanın hərbi təcavüzü, xalqımıza qarşı həyata keçirilən etnik təmizləmə siyasəti ilə üzləşib. Xalqımızın təkidli tələbi ilə ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı nəticəsində ölkəmiz parçalanma təhlükəsindən xilas oldu. Akademik 44 günlük Vətən müharibəsindən, Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qüdrətli Ordumuzun düşmən üzərində qazandığı parlaq Qələbədən söz açıb. O, Vətən müharibəsində əsgər və zabitlərimizin qəhrəmanlığını qeyd edib. Rektor bildirib ki, Qələbəmizin başlıca amili Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin uzun müddət ərzində həyata keçirdiyi güclü dövlət idarəetməsi strategiyası olub. Konfransda Milli Məclisin deputatı, DİA-nın “Dövlət qulluğu və kadr siyasəti” kafedrasının dosent Aydın Mirzəzadə “Tarixi Qələbənin siyasi – ideoloji əsasları”, İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin icraçı direktoru professor Vüsal Qasımlı “Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında post–model quruculuq modeli”, Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Beynəlxalq Münasibətlər kafedrasının professoru “Qarabağ Araşdırmalar Mərkəzi”nin rəhbəri professor Elçin Əhmədov “44 günlük müharibə zamanı tarixi atributlarımızın bərpa olunmasının milli-mənəvi və siyasi-tarixi tərəfləri” və başqaları Vətən müharibəsində qazandığımız tarixi Qələbənin əhəmiyyətini vurğulayıblar. Eyni zamanda, noyabrın 8-də Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusu tərəfindən Şuşanın işğalçılardan azad edilməsi, eləcə də son iki ildə Qarabağın, o cümlədən Şuşa şəhərinin əsl tarixi siması, ənənələri və qədim mədəni abidələrinin bərpası istiqamətində aparılan işlərdən bəhs edilib. Qeyd olunub ki, Azərbaycanın hərbi-diplomatik uğurları, xüsusilə qədim Şuşa şəhərinin rəşadətli Ordumuz tərəfindən işğaldan azad edilməsi müharibənin sonrakı gedişinə və taleyinə həlledici təsir göstərərək Zəfər Günü kimi tariximizə yazıldı, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin qətiyyətli və prinsipial mövqeyi hərb meydanında olduğu kimi, diplomatiya

meydanında da uğurlarımızı şərtləndirdi. DİA-da Şuşa dövlət rəsm qalereyasının “Şuşanın mədəni irsi” adlı rəsm əsərlərinin sərgisi nümayiş etdirilib.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Beynəlxalq Biosfer Qoruqları Gününə həsr edilmiş tədbir keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Beynəlxalq biosfer qoruqlari günü"nə həsr edilmiş tədbir keçirilib. Tədbirdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov çıxış edib. Akademik U.Ələkbərov təqdimatda Ümummilli Lider tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyası sayəsində Azərbaycanın qazandığı nailiyyətlərə diqqət çəkib. O, Prezident İlham Əliyev tərəfindən işlənərək tətbiq edilmiş yeni dövlət idarəçiliyi texnologiyalarının Azərbaycanın davamlı inklüziv inkişaf naminə resurslardan səmərəli istifadə sahəsində regional və qlobal liderə çevrilməsinə gətirib çıxardığını xüsusi vurğulayıb. Eyni zamanda, Azərbaycanda tətbiq edilən innovativ idarəçilik texnologiyaları kompleksinin yüksək səmərəliliyinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin uğurla yerinə yetirilməsində və Ermənistan tərəfindən 30 ilə yaxın işğal altında saxlanılan ərazilərin azad edilməsində təsdiqini tapdığını bildirib. Rektor Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən davamlı inklüziv inkişaf siyasətini səmərəli şəkildə reallaşdıran dünya lideri olduğunu bildirib. Diqqətə çatdırıb ki, məhdud maliyyə imkanları şəraitində Azərbaycanın inklüziv inkişafı indeksinin daha inkişaf etmiş ölkələrdəkindən yüksək olması ölkənin iqtisadi potensialının hərtərəfli inkişafı və əhalinin rifah halının yüksəldilməsi üçün daha səmərəli istifadəsinin beynəlxalq təsdiqidir. Daha sonra akademik U.Ələkbərov "Beynəlxalq biosfer qoruqları günü"nə həsr edilmiş tədbirin əhəmiyyətini qeyd etmiş, təbii mühitlə münasibətlərin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün ilk növbədə biosferin vəziyyətinə nə dərəcədə təsir etdiyimizi və biosferin özümüzə olan təsirini daha dərindən dərk etməli olduğumuzu bildirmişdir. Ümumdünya Biosfer Qoruqları Şəbəkəsinin – dünyanın 134 ölkəsində yerləşən 738 təbiət ərazisini əhatə edir. Daha sonra Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər nazirinin müavini Vüqar Kərimov "Beynəlxalq Biosfer Qoruqları Gününün yaranmasının əhəmiyyəti", DİA-nın "Davamlı inkişafın planlaşdırılması və idarə edilməsi" kafedrasının baş müəllim Vüqar Babayev "Biosfer Qoruqlarının Ümumdünya Şəbəkəsi" adlı məruzə ilə çıxış etmişlər. Onlayn formatda keçən görüşdə beynəlxalq biosfer qoruqları günü münasibətilə YUNESKO-nun baş direktoru xanım Odri Azulenin müraciəti səslənmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının nümayəndə heyəti Qırğızıstan Respublikasında səfərdə olub

30 oktyabr – 2 noyabr 2022-ci il tarixlərində Qırğızıstan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının 30 illik yubiley tədbirləri keçirilib. Qırğızıstan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektorunun dəvəti ilə Bişkek şəhərində keçirilən tədbirdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov və DİA-nın Elmi təşkilat və beynəlxalq əlaqələr şöbəsinin müdiri, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Rəcəb Rəhimli iştirak etmişlər. Tədbirdə Qırğızıstan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının və nazirliklərin rəhbər işçiləri, müxtəlif ölkələrin Qırğızıstan Respublikasında akkreditə olunmuş səfirləri, Qazaxıstan, Türkmənistan, Özbəkistan Respublikalarının Dövlət İdarəçilik Akademiyalarının rektorları, Almaniyanın Hanns Zaidel Fondunun rəhbər heyəti, Varşava, Şimali Makedoniya Universitetlərinin, Bavariya Dövlət İdarəçilik Məktəbinin nümayəndələri və Qazaxıstan Regional XAB-ın Rəhbər Komitəsinin sədri iştirak ediblər. Tədbirdə

Azərbaycan Respublikasının Qırğızıstandakı fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Lətif Qəndilov da iştirak edib. Tədbir çərçivəsində 31 oktyabr 2022-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov "Davamlı inkişaf və inklüziv cəmiyyətin formalaşması üçün dövlət idarəçiliyinin

yeni texnologiyaları" mövzusunda məruzə ilə çıxış edib. Məruzədə ölkəmizin innovativ iqtisadi, sosial, humanitar inkişafı ilə bağlı BMT və digər nüfuzlu beynəlxalq qurumların 2022-cı il üçün qiymətləndirmələri diqqətə çatdırılıb. Qeyd edilib ki, Azərbaycan Respublikası qlobal miqyasda prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın səmərəli planlaşdırılması və idarə edilməsi üzrə dünya lideridir. İnklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsinin təməlində Prezident İlham Əliyevin innovativ dövlət idarəçiliyi strategiyasının olduğu xüsusi vurğulanıb. Qazanılan uğurların 44 günlük Vətən mühari-bəsindəki parlaq Qələbədə böyük rolunun olduğuna diqqət çəkilib. Bildirilib ki, Azərbaycanın hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi sahəsində reallaşdırılan ardıcıl uğurlu islahatların nəticəsidir. Yubiley tədbirində DİA-nın Elmi təşkilat və beynəlxalq əlaqələr şöbəsinin müdiri, siyasi e.f.d., dos. Rəcəb Rəhimli insan resurslarının idarə edilməsi sahəsində müasir modellərin tətbiqi, dövlət qulluğunda insan resurslarının idarə edilməsi, insan resurslarının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi mövzularında aparılan müzakirələrdə iştirak edərək bu sahədə Azərbaycanda həyata keçirilən islahatlar haqqında məlumat vermişdir. Qırğızıstan Respublikasının Baş naziri Alıbek Japarov yubileydə iştirak edən rəhbər nümayəndə heyətini qəbul edib.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının müəllimi "Universitet müəllimləri üçün beynəlxalq peşəkar müsabiqə"sində qalib olmuşdur

10 noyabr 2022 il tarixində Rusiyanın paytaxtı Moskva şəhərində Universitet müəllimlərinin "University teacher-2022" adlı VIII Beynəlxalq Peşə Müsabiqəsi keçirilmişdir. Xatırladaq ki, sözügedən müsabiqəyə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Hüquq" kafedrasının müəllimi, h.ü.f.d. Reyhan Cəfərova "Multikulturalizm – Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətinin tərkib hissəsidir" adlı məqaləsi ilə qatılmışdır. Hər il müxtəlif elm sahələri üzrə keçirilən müsabiqəyə dünyanın bir sıra ölkələrindən yüzlərlə elmi işlər göndərilir.

Müsabiqənın məqsədi müəllimlərin fəaliyyətinin və yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafına, pedaqoji səriştələrinə, özünü ifadə etmək üçün imkanları təmin etməyə, təhsilin optimal səviyyəsinə çatmaq üçün şərait yaratmaqdır. Bu il müsabiqədə iştirak edən elmi müəssisələrin sayı 418 çatmışdır. İştirakçılar arasında ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinin (universitetlər, institutlar, akademiyalar, kolleclər) müəllimləri və elmi işçilərdır. İştirakçılar bir neçə istiqamətlərdə və nominasiyalarda layihələrini təqdim etmişdilər. Müsabiqənin nəticələri karyera yüksəlişi, müxtəlif istiqamətlər, nominasiyalar və müsabiqə işlərinin təqdimat formaları, habelə iştirakçı – təhsil müəssisələrinin reytinqləri əsasında formalaşdırılmışdır. Hüquq üzrə fəlsəfə doktoru Cəfərova Reyhan Fərhat qızının təqdim etdiyi elmi əsər elmi-pedaqoji səviyyəyə görə 125-dən çox balla qiymətləndirilərək müəllimlər nominasiyasında I yerə layıq görülmüşdür. Həmçinin, müsabiqənin nəticəsi olaraq bir müsbət məqamı da qeyd etmək lazımdır ki, müsabiqədə iştirak edən 418 tədris müəssisəsindən yalnız 10 tədris müəssisə top–onluğa daxil olmuşdur və onların sırasında Dövlət İdarəçilik Akademiyası da vardır. Müsabiqədə qalıb olan və top-onluğa daxil olan əsərlər Dövlət Elektron Depozitariyasında, Google Books, ЛитРес, on-line Elm və Təhsil Depozitariyasında, e-library, B.N.Yeltsin adına Prezident Kitabxanasında yerləşdirilmişdir.

“Müasir dövrdə dövlət qulluqçularının xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi” mövzusunda növbəti təlim keçirilib

22 noyabr 2022-ci il tarixində Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Rəhbər Dövlət İdarəçiliyi Kadrlarının İxtisasının Artırılması İnstitutu Azərbaycan Respublikasının Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin rəhbər heyəti üçün növbəti onlayn təlim keçirmişdir. Təlimdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının “Dövlət qulluğu və kadr siyasəti” kafedrasının müdiri, siyasi elmlər doktoru, dosent Rəcəb Rəhimli “Müasir dövrdə dövlət qulluqçularının xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi” adlı mühazirə ilə çıxış etmişdir. Məlumdur ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları tərəfindən 24 noyabr 2020-ci il tarixində “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu və Qanunun tətbiqi ilə bağlı 26 dekabr 2020-ci il tarixində Fərman imzalanmışdır. Dəyişikliklər dövlət qulluqçusunun fəaliyyətinə nəzarətin həyata keçirilməsi, onun potensial imkanlarının aşkara çıxarılması, dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsini nəzərdə tutur. Məhz təşkil olunmuş təlimin əsas məqsədi bu dəyişikliklərin izahı və həyata keçirilməsi metodlarının rəhbər heyətin diqqətinə çatdırılması olmuşdur. Rəcəb Rəhimli təlim iştirakçılarına ölkəmizdə dövlət qulluğunun formalaşması, qanunverici bazası haqqında məlumat verərək qeyd etmişdir ki, Azərbaycanda dövlət qulluqçularının xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və Nazirlər Kabinetinin 6 aprel 2021-ci il tarixli “Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi Qaydası”na əsasən aparılır. Mühazirəçi həmçinin təlim iştirakçılarına dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin beynəlxalq təcrübəsi, qiymətləndirmənin məqsədi, qiymətləndirilməyə hazırlıq, qiymətləndirilmə dövrü, qiymətləndirilmənin nəticəsinə əsasən tətbiq edilən tədbirlər, dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsində rotasiyanın rolu barədə məlumat vermişdir. Natiq qeyd etmişdir ki, Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiyada da dövlət orqanlarının struktur bölmələrinin və dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi mühüm məsələ kimi qeyd olunur. Strategiya dövlət qulluğu

sisteminin inkişafı məqsədilə institusional quruculuq, kadr siyasəti, dövlət qulluqçularının rotasiyası, dövlət qulluğunda səriştə (kompetensiya) və mütərəqqi motivasiya (həvəsləndirmə) modellərinin tətbiqi və bir sıra əlaqəli sahələrdə əsaslı islahatların həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Rəcəb Rəhimli həmçinin ölkə prezidenti cənab İlham Əliyevin 2 fevral 2021-ci ildə imzaladığı "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"in təsdiq edilməsi haqqında Sərəncamı qeyd edərək növbəti onillikdə ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafına dair Milli Prioritetin reallaşdırılmasında dövlət qulluqçularının qarşısında duran mühüm vəzifələri vurğuladı. Təlimin sonunda iştirakçıların sualları əhatəli şəkildə cavablandırıldı.

Zəngilan rayonu üzrə nümayəndəliyin və Zəngilan Rayon İcra Hakimiyyətinin əməkdaşları üçün ixtisasartırma təlimi keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası tərəfindən Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan Zəngilan rayonu üzrə nümayəndəliyin və Zəngilan Rayon İcra Hakimiyyətinin əməkdaşları (dövlət qulluqçuları) üçün ixtisasartırma təlimi keçirilib. Təlim Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan Zəngilan rayonu üzrə nümayəndəliyin, Zəngilan Rayon İcra Hakimiyyətinin və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının birgə təşkilatçılığı ilə reallaşıb.

Təlimdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov "Prezident İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları" mövzusunda interaktiv təqdimatla çıxış edib. Urxan Ələkbərov təqdimatda Ümummilli Lider tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyası sayəsində Azərbaycanın qazandığı nailiyyətlərə diqqət çəkib. O, Prezident İlham Əliyev tərəfindən işlənərək tətbiq edilmiş yeni dövlət idarəçiliyi texnologiyalarının Azərbaycanın davamlı inklüziv inkişaf naminə resurslardan səmərəli

istifadə sahəsində regional və qlobal liderə çevrilməsinə gətirib çıxardığını xüsusi vurğulayıb. Eyni zamanda, Azərbaycanda tətbiq edilən innovativ idarəçilik texnologiyaları kompleksinin yüksək səmərəliliyinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin uğurla yerinə yetirilməsində və Ermənistan tərəfindən 30 ilə yaxın işğal altında saxlanılan ərazilərin azad edilməsində təsdiqini tapdığını bildirib. Bu Zəfərin cəmi 44 günə qazanılmasını və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tam bərpasını dövlətimizin başçısının innovativ inkişaf strategiyasının təntənəli yekunu kimi dəyərləndirib. Rektor Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən davamlı inklüziv inkişaf siyasətini səmərəli şəkildə reallaşdıran dünya lideri olduğunu bildirib. Diqqətə çatdırıb ki, məhdud maliyyə imkanları şəraitində Azərbaycanın inklüziv inkişafı indeksinin daha inkişaf etmiş ölkələrdəkindən yüksək olması ölkənin iqtisadi potensialının hərtərəfli inkişafı və əhalinin rifah halının yüksəldilməsi üçün daha səmərəli istifadəsinin beynəlxalq təsdiqidir. U.Ələkbərov vurğulayıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsində ölkənin Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın da müstəsna xidmətləri var. O, qazanılan uğurların 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük payının olduğunu da xüsusi vurğulayıb. Bildirilib ki, ölkənin hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi və dövlət qulluğu sahəsində reallaşdırılan ardıcıl islahatlar və dəyişikliklərin nəticəsidir. Akademik qeyd edib ki, 8 noyabr 2020-ci il Azərbaycan tarixinə ən şanlı gün kimi yazıldı. Eyni zamanda, Prezident İlham Əliyevin xarici kütləvi informasiya vasitələrinə verdiyi çoxsaylı müsahibələri Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünün, 30 ildən artıqdır yürütdüyü işğalçılıq siyasətinin, xüsusilə müharibə cinayətlərinin mahiyyətini açmaqla bunun region üçün yaratdığı ciddi təhdidləri, Azərbaycanın haqlı mövqeyinin konkret faktlarla dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında müstəsna rol oynadı. Həmçinin bu müsahibələrin informasiya məkanında düşmənin yalan üzərində qurulmuş təbliğatına ciddi zərbə vurduğunu və Ermənistanın təcavüzkar siyasətinin, eləcə də onun himayədarlarının ifşa olunması ilə nəticələndiyini qeyd edib. Rektor U.Ələkbərov

təlimlər zamanı müstəqil və suveren Azərbaycan dövlətinin keyfiyyətcə yeni olan və 2021–2030-cu illəri əhatə edən strateji mərhələyə daxil olduğunu qeyd edərək, inklüziv cəmiyyətin qurulması prosesinin ölkənin 2030-cu il üçün planlaşdırılmış əsas prioritetləri sırasında olduğunu da qeyd edib. O, beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına əsaslanaraq ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən bu yeni strateji dövrdə Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın planlaşdırılması və idarəedilməsi sahəsindəki uğurlarını dinləyicilərin diqqətinə çatdırıb. U.Ələkbərov məruzəsini işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işləri, müstəqillik dövründə qazanılan siyasi, iqtisadi, hərbi uğurlar, inklüziv inkişafın idarə edilməsi sahəsində ölkənin əldə etdiyi nailiyyətlər barədə geniş elmi statistik təhlilə əsaslanan məlumatlarla yekunlaşdırıb. Təlimin sonunda dinləyicilərin sualları cavablandırılıb. Daha sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının professor-müəllim heyəti Ağalı kənd orta məktəbinin müəllim və şagirdləri ilə görüşüb, onlara “Prezident İlham Əliyevin uğur düsturları” mövzusunda dərs keçiblər. Həmçinin Zəngilanda aparılan quruculuq işləri ilə tanış olub, abidələri ziyarət ediblər.

DİA-nın İnzibati idarəetmə fakültəsində Azerbaijan Trading Academy ilə birgə “Birja və Maliyyə Bazarlarında ticarət” adlı seminar keçirilmişdir

25 noyabr 2022 Tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının İnzibati idarəetmə fakültəsində Azerbaijan Trading Academy ilə birgə “Birja və Maliyyə Bazarlarında ticarət” adlı seminar keçirilmişdir. Seminarda fakültə dekanı dosent Elnur Əliyev, Azerbaijan Trading Academy-nin rəhbəri Fərid Cabbarov, icraçı direktoru Qurban Abbasov və təlimçi Əmrah Əhmədov tərəfindən tələbələrə Birja və maliyyə sahələrində yeni iş imkanları ilə bağlı məlumat verilmişdir. Sonda tələbələrin sualları cavablandırılmışdır.

DİA-da Elektron hökumət laboratoriyasının açılışı olub

Noyabrın 29-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) Dünya Bankı Qrupu ilə birgə əməkdaşlıq çərçivəsində Elektron hökumət laboratoriyasının açılışı olub və əməkdaşlıq haqqında protokol imzalanıb. Tədbirdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov geniş təqdimatla çıxış edərək Ümummilli Lider tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyası sayəsində Azərbaycanın qazandığı nailiyyətləri diqqətə çatdırıb. O, Prezident İlham Əliyev tərəfindən işlənərək tətbiq edilmiş yeni dövlət idarəçiliyi texnologiyalarının Azərbaycanın davamlı inklüziv inkişaf naminə resurslardan səmərəli istifadə sahəsində regional və qlobal liderə çevrilməsinə gətirib çıxardığını vurğulayıb. Eyni zamanda, Azərbaycanda tətbiq edilən innovativ idarəçilik texnologiyaları kompleksinin yüksək səmərəliliyinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin uğurla yerinə yetirilməsində və Ermənistan tərəfindən 30 ilə yaxın işğal altında saxlanılan ərazilərin azad edilməsində təsdiqini tapdığını bildirib. Bu Zəfərin cəmi 44 günə

qazanılmasını və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tam bərpasını dövlətimizin başçısının innovativ inkişaf strategiyasının təntənəli yekunu kimi dəyərləndirib. Rektor Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən davamlı inklüziv inkişaf siyasətini səmərəli şəkildə reallaşdıran dünya lideri olduğunu bildirib. Diqqətə çatdırıb ki, məhdud maliyyə imkanları şəraitində Azərbaycanın inklüziv inkişafı indeksinin daha inkişaf etmiş ölkələrdəkindən yüksək olması ölkənin iqtisadi potensialının hərtərəfli inkişafı və əhalinin rifah halının yüksəldilməsi üçün daha səmərəli istifadəsinin beynəlxalq təsdiqidir. U.Ələkbərov vurğulayıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsində ölkənin Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın da müstəsna xidmətləri var. O, qazanılan uğurların 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük payının olduğunu da xüsusi qeyd edib. Bildirilib ki, ölkənin hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi və dövlət qulluğu sahəsində reallaşdırılan ardıcıl islahatlar və dəyişikliklərin nəticəsidir. Akademik qeyd edib ki, 8 Noyabr 2020-ci il Azərbaycan tarixinə ən şanlı gün kimi yazıldı. Eyni zamanda, Prezident İlham Əliyevin xarici kütləvi informasiya vasitələrinə verdiyi çoxsaylı müsahibələri Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünün, 30 ildən artıqdır yürütdüyü işğalçılıq siyasətinin, xüsusilə müharibə cinayətlərinin mahiyyətini açmaqla bunun region üçün yaratdığı ciddi təhdidləri, Azərbaycanın haqlı mövqeyinin konkret faktlarla dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında müstəsna rol oynadı. Həmçinin bu müsahibələrin informasiya məkanında düşmənin yalan üzərində qurulmuş təbliğatına ciddi zərbə vurduğunu və Ermənistanın təcavüzkar siyasətinin, eləcə də onun himayədarlarının ifşa olunması ilə nəticələn-

diyini qeyd edib. Rektor U.Ələkbərov müstəqil və suveren Azərbaycan dövlətinin keyfiyyətcə yeni olan və 2021–2030-cu illəri əhatə edən strateji mərhələyə daxil olduğunu qeyd edərək, inklüziv cəmiyyətin qurulması prosesinin ölkənin 2030-cu il üçün planlaşdırılmış əsas prioritetləri sırasında olduğunu da deyib. O, beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına əsaslanaraq ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən bu yeni strateji dövrdə Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın planlaşdırılması və idarə edilməsi sahəsindəki uğurlarını qonaqların diqqətinə çatdırıb. Qeyd olunub ki, bu gün Azərbaycanın hər bir sahədə sürətlə inkişaf etməsi dövlət idarəçilik sahəsində ixtisaslaşan gənclərin qarşısında mühüm vəzifələr qoyur. Bu vəzifələri uğurla və səmərəli icra etmək üçün dünyada sürətlə yeniləşən nanotexnologiyalardan, yüksək bilik və təcrübədən geniş istifadə olunmalıdır. Bu mövzuda isə böyük maraqlarımızdan biri təcrübəli şirkətlərlə əməkdaşlıqlardır. Rektor Dünya Bankı Qrupu ilə əməkdaşlığın uğurlu olacağına inandığını, gələcəkdə əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsi üçün müxtəlif tədbirlər görməyi planlaşdırdıqlarını qeyd edib. U.Ələkbərov çıxışını işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işləri, müstəqillik dövründə qazanılan siyasi, iqtisadi, hərbi uğurlar, inklüziv inkişafın idarə edilməsi sahəsində ölkənin əldə etdiyi nailiyyətlər barədə geniş elmi statistik təhlilə əsaslanan məlumatlarla yekunlaşdırıb. Görüşdə birgə həyata keçiriləcək layihələrin perspektivi, əməkdaşlıq imkanları müzakirə olunub. Dünya Bankının Azərbaycan üzrə ölkə meneceri xanım Sara Maykl çıxış edərək Dünya Bankı ilə Azərbaycan arasında səmərəli əməkdaşlığı vurğulayıb, ölkəmizdə aparılan bütün sahələrdə islahatların dəstəkləndiyini bildirib. O, Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə əməkdaşlıqdan məmnun olduğunu qeyd edib. Sara Maykl bildirib ki, müxtəlif dövrlərdə Dünya Bankı və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının birgə əməkdaşlığı çərçivəsində görüş və seminarlar təşkil olunub. Bu, "Dövlət investisiyaları sahəsində potensialın gücləndirilməsi" layihəsinin reallaşmasına öz töhfəsini verib. Birgə uğurlu fəaliyyətin davamı olaraq aparılan danışıqlar nəticəsində əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsi məqsədilə DİA-da Dünya Bankının dəstəyi ilə kompüter laboratoriyasının yaradılması layihəsi müzakirə edilib. DİA-nın kompüter elmləri ixtisası üzrə maddi-texniki bazasının yaradılması, eyni zamanda, rəqəmsal Azərbaycan sistemi sahəsində yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanması məqsədilə kompüter laboratoriyasının yaradılması qərara alınıb. Laboratoriya il ərzində 3000-dən çox dövlət qulluqçusunun müxtəlif sahələrdə təlim aldığı və canlı və distant şəkildə əlavə ali təhsilin təşkil olunduğu nəzərə alınmaqla, praktik vərdişlərin yalnız bakalavriat və magistratura səviyyələrində təhsil alan tələbələr üçün deyil, eyni zamanda, dövlət qulluqçuları üçün müvafiq təlimlərin təşkili zamanı xüsusi əhəmiyyət kəsb edəcəkdir. Görüşdə Dünya Bankının əməliyyatlar üzrə baş mütəxəssisi Səidə Bağırlı, Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının Azərbaycandakı daimi nümayəndəsi Aliya Azimova, Dünya Bankının Azərbaycan üzrə ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə müşaviri Zaur Rzayev, Dünya Bankının Azərbaycan üzrə ölkə menecerinin icraçı köməkçisi Lalə Talibova, Dünya Bankının informasiya texnologiyaları üzrə mütəxəssisi Məmməd Cəfərzadə iştirak ediblər. Memorandumu Sara Maykl və rektor Urxan Ələkbərov imzalayıblar.

DİA-da təlim: insan resurslarının idarə edilməsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) Dövlət Miqrasiya Xidmətinin əməkdaşları üçün "İnsan resurslarının idarə edilməsi" mövzusunda onlayn formada növbəti təlim keçirilib. Təlim zamanı Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Dövlət qulluğu və kadr siyasəti kafedrasının müəllimi Anar Həsənov insan resurslarının strateji planlaşdırılması və idarə edilməsinin məqsədlərindən, metodlarından, prosesin müxtəlif mərhələlərində qarşıya çıxan problemlərdən və həll yollarından danışıb. O, müasir praktikada insan resurslarının idarə edilməsi sahəsində istifadə olunan əsas anlayışları dinləyicilərə xatırladıb və bildirib ki, kadrların idarə edilməsi işə qəbulun rəsmiləşdirilməsi, işdən azad etmə, əmrlərin verilməsi, əməkhaqqının təyin edilməsi kimi fəaliyyətləri, həmçinin insan resurslarının idarə edilməsi iş analizi, insan resurslarının planlaşdırılması, işə uyğun kadrların tapılması və seçilməsi, adaptasiya, təlim və inkişaf, karyeranın idarə edilməsi, fəaliyyətin qiymətləndirilməsi, motivasiya və s. kimi funksiyaları əhatə edir. Bu gün təcrübə onu göstərir ki, bir təşkilatın digər qaynaqları nə qədər güclü olursa olsun, insan resursları kifayət qədər səmərəli deyilsə, müvəffəq olmaq şansı da azdır. A.Həsənov təşkilatların kadr siyasətinin quruluşunda səmərəliliyin artırılması üçün digər sosial, iqtisadi, elmi-texniki, informasiya və təşkilati-istehsalat siyasətləri ilə uyğunlaşdırılmasının vacibliyini diqqətə çatdırıb. Təlim zamanı insan resurslarının idarə edilməsinin əsas istiqamətləri, funksiyaları, əsas funksiyalardan olan motivasiyanın önəmi, motivasiyanın prinsipləri və s. barədə geniş məlumat verilib. Sonra təlimdə insan resurslarının idarə edilməsi sahəsində kadrların fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi mövzusu üzrə müzakirələr aparılıb.

DİA-da Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 30 illiyinə həsr olunan tədbir keçirilib

Tədbirin açılışında Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirildikdən sonra ulu öndər Heydər Əliyevin və Vətən müharibəsində həlak olmuş şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib. Tədbirdə çıxış edən Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov YAP-ın yaradılmasının 30 illiyi münasibətilə iştirakçıları təbrik edərək, ulu öndər Heydər Əliyevin qurucusu olduğu, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə inkişaf edən YAP-ın əldə etdiyi uğurlardan haqqında danışıb. Dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsinə və dinamik inkişafına mühüm töhfələr verən YAP-ın qısa müddətdə hakim partiyaya çevrilməsinin əsasında xalqın ulu öndərə sevgisinin və inamının dayandığını bildirib. Rektor Ümummilli Lider tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyası sayəsində Azərbaycanın qazandığı nailiyyətləri diqqətə çatdırıb. O, Yeni Azərbaycan Partiyasının ötən dövr ərzində keçdiyi uğurlu yola nəzər salıb, dövlətimizin suverenliyi uğrunda mübarizədə verdiyi töhfələrdən, əldə etdiyi nailiyyətlərdən söhbət açıb. Ulu öndər Heydər Əliyevin sədrliyi ilə yaranmış Yeni Azərbaycan Partiyasının xalqımızın müstəqilliyi naminə mübarizəsində layiqli aparıcı siyasi qüvvə olduğunu vurğulayıb. Rektor U.Ələkbərov Prezident İlham Əliyev tərəfindən işlənərək tətbiq edilmiş yeni dövlət idarəçiliyi texnologiyalarının Azərbaycanın davamlı inklüziv inkişaf naminə resurslardan səmərəli istifadə sahəsində regional və qlobal liderə çevrilməsinə gətirib

çıxardığını vurğulayıb. YAP Səbail rayon təşkilatının sədri Muxtar Nağıyev partiyanın keçdiyi şərəfli yoldan, gələcək hədəflərindən söz açıb. 30 illik zəngin və şərəfli inkişaf yolu keçən YAP-ın ötən müddət ərzində ümumxalq partiyasına çevrilərək, ölkəmizin inkişafı və formalaşmasında misilsiz rol oynadığını, partiyanın irəli sürdüyü hər bir təşəbbüsün, qəbul etdiyi qərarların dövlətimizin daha da qüdrətlənməsinə, xalqımızın yüksək rifah şəraitində

yaşamasına xidmət etdiyini vurğulayıb. Tədbirdə çıxış edən Milli Məclisin deputatı Aydın Mirzəzadə ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi kursunu bütün sahələrdə uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Yeni Azərbaycan Partiyasının daha da inkişaf etdiyini diqqətə çatdırıb. Vətən müharibəsində əldə olunan parlaq qələbənin partiyanın və ölkəmizin inkişafında yeni mərhələnin əsasını qoyduğunu bildirən A.Mirzəzadə, YAP-ın dövlətin qətiyyətli siyasəti, xalqın sarsılmaz həmrəyliyi ilə öz üzərinə düşən vəzifələri layiqincə davam etdirdiyini bildirib. Ulu öndər Heydər Əliyevin partiyanın qurulmasında və möhkəmlənməsində göstərdiyi fədakarlıqlardan, qarşıya çıxan maneələri cəsarətlə dəf etməsindən danışıb. Bildirilib ki, partiyada hər zaman mənəvi və humanist dəyərlər yüksək tutulub, gənclərə diqqət və qayğı ilə yanaşılıb. Tədbirin sonunda YAP ərazi təşkilatının sədri prof. Elçin Əhmədov ictimai fəallığı yüksək olan bəzi üzvlərin adlarını oxuyub və onlara YAP Səbail rayon təşkilatı tərəfindən təşəkkürnamələr təqdim olunub.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin zəngin irsi gələcək nəsillər üçün iftixar mənbəyidir

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) Heydər Əliyev Mərkəzinin dəstəyi ilə fəaliyyət göstərən "Heydər Əliyev Dövlət İdarəçilik Məktəbi"ndə Ulu Öndər Heydər Əliyevin xatirəsinə həsr olunan anım tədbiri keçirilib. Əvvəlcə Ulu Öndər Heydər Əliyevin əziz xatirəsi anılıb. Tədbirdə DİA-nın rektoru, akademik Urxan Ələkbərov Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanın müasir siyasi tarixindəki əvəzsiz xidmətlərindən danışıb. Rektor bildirib ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev

Ulu Öndərin siyasətini yeni müstəvidə uğurla davam etdirir. Bu gün Azərbaycan dünyada tanınan, beynəlxalq münasibətlərdə öz sözü və yeri olan, inklüziv inkişaf edən modern və güclü dövlətə çevrilib. U.Ələkbərov qeyd edib ki, Azərbaycanın müasir tarixində Ulu Öndər Heydər Əliyevin müstəsna xidmətlərinin ictimai-siyasi mahiyyəti hələ uzun illər tədqiqatçıların diqqət mərkəzində olacaq. Müasir Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu Heydər Əliyevin xatirəsi daim ürəklərdə yaşayacaq, zaman keçdikcə biz Heydər Əliyev dühasının əzəmətini, böyüklüyünü daha çox hiss edir, həyata keçirdiyi çoxşaxəli işlərin, xalqımız və müstəqil dövlətçiliyimiz üçün ən çətin, taleyüklü anlarda yerinə yetirdiyi xilaskarlıq missiyaların nəhəngliyini daha dərindən dərk edirik. Tədbirdə DİA-nın Tarix kafedrasının professoru Musa Quliyev, Dövlət idarəetməsi və menecment kafedrasının müdiri professor Xatirə Hüseynova və başqaları çıxış edərək qeyd ediblər ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin zəngin irsi müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişaf və tərəqqisi yolunda, indiki və gələcək nəsillər üçün əvəzsiz sərvət, böyük qürur və iftixar mənbəyidir. Ulu Öndər Heydər Əliyev irsini öyrənmək və təbliğ etmək bizim hər birimizin şərəfli borcudur. Vurğulanıb ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulmuş siyasi kursun Prezident İlham Əliyev tərəfindən inkişaf etdirilməsi nəticəsində Azərbaycanın çox böyük uğurlara imza atması ölkəmizin dünya birliyində mövqelərinin yüksəlməsini təmin edib. Həyata keçirilən qlobalmiqyaslı tədbirlər bu gün Azərbaycanın dünya miqyasında nüfuzunu artırıb, ölkəmiz regionda və dünyada lider dövlətə çevrilib.

DİA Tələbə Elmi Cəmiyyəti virtual elmi konfrans keçirmişdir

DİA Tələbə Elmi Cəmiyyəti 03 noyabr 2022-ci il tarixində magistrant və tələbələrin geniş iştirakı ilə 8 noyabr – Zəfər Gününə həsr olunmuş elmi konfrans keçirmişdir.

Tədbir Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsi və torpaqlarımızın azad olunması uğrunda canlarından keçmiş qəhrəman şəhidlərimizin əziz xatirəsinin bir dəqiqəlik sükutla yad edilməsi ilə başlamışdır.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov konfransı açaraq, 44 günlük Vətən müharibəsində erməni faşizmi üzərində Azərbaycanın Böyük Qələbəsinin memarı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyev olduğunu göstərmiş, onun rəhbərliyi altında işğala cəmi 44 gündə son qoyan rəşadətli Ordumuzun qəhrəmanlığından geniş söhbət açmışdır. Rektor ölkəmizdə Qələbəyə aparan nəhəng işlərdən danışaraq, bu işlərin təməlində Ulu öndər Heydər Əliyevin gələcəyə hesablanmış güclü dövlət strategiyasının müvəffəqiyyətlə reallaşması və bu strateji kursun Prezident İlham Əliyev tərəfindən böyük uğurla davam etdirilməsinin, onun sərkərdəlik məharəti, apardığı siyasi-diplomatik mübarizənin, müdrik və qətiyyətli qərarlarının, eləcə də sarsılmaz xalq – iqtidar birliyinin durduğunu göstərmişdir. Natiq Ermənistanın təcavüzkar və terrorçu dövlət kimi törətdiyi insanlığa sığmayan faşist əməllərinə görə beynəlxalq hüquq əsasında ağır cəza alacağına əminlik bildirmiş, postmüharibə reallıqları və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin həyata keçirdiyi Qarabağın dirçəlişi strategiyasından geniş bəhs etmiş, Tələbə Elmi Cəmiyyətinin konfransının xüsusi əhəmiyyət kəsb etdiyini vurğulayaraq, onun işinə uğurlar arzulamışdır.

Sonra DİA Tələbə Elmi Cəmiyyətinin sədri, siyasi elmlər doktoru Sevil Məmmədova ətraflı məruzə etmiş, tarix elmləri doktoru, professor Havva Məmmədova, siyasi elmlər

doktoru, professor Elçin Əhmədov, magistrant və tələbələrdən Zemfira Həsənova, Murad Həsənov, Etibar Babayev, Hüseyn Hacıyev, Cahangir Həsənov, Aytac Rəhimova, Nigar İbrahimova, Nəzrin Quluzadə, Elxan Ramazanov, Adilə Məmmədova, Sura Həsənova və b. maraqlı çıxışlar etmiş, geniş fikir mübadiləsi aparmışlar.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "ASAN xidmət"lə 2022-ci üçün nəzərdə tutulan son təlim keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının (DİA) "ASAN xidmət"lə həyata keçirdiyi layihənin növbəti təlimi təşkil olunub. Prezident İlham Əliyevin "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli prioritetlər"lə bağlı 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamına əsasən Dövlət İdarəçilik Akademiyası Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi ("ASAN xidmət") ilə əməkdaşlıq memorandumu çərçivəsində fəaliyyətini davam etdirir. Bununla əlaqədar oktyabrın 26-dan noyabrın 3-dək "ASAN xidmət" mərkəzlərinin əməkdaşları üçün təlimlər keçirilib. Təlimlərdə DİA-nın rektoru akademik Urxan Ələkbərov "Prezident İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları" mövzusunda təqdimatla çıxış edib. Rektor U.Ələkbərov təqdimatda ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyasından, Azərbaycanda tətbiq edilən innovativ idarəçilik texnologiyaları kompleksindən bəhs edib. O vurğulayıb ki, bu yeni dövlət idarəçiliyi texnologiyalarının Azərbaycanda davamlı inklüziv inkişafın əldə olunmasında və bu məqsədlə resurslardan səmərəli istifadə edilməsində önəmi danılmaz faktdır. Bu siyasətin nəticəsidir ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsi uğurla yerinə yetirildi və Ermənistan tərəfindən 30 ilə yaxın işğal altında saxlanılmış ərazilərimiz azad edildi. Akademik bu Zəfərin cəmi 44 günə qazanılmasını və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tam bərpasını dövlət başçısının innovativ inkişaf strategiyasının təntənəli nəticəsi kimi dəyərləndirib. U.Ələkbərov vurğulayıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsində ölkənin Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın müstəsna xidmətləri var. Rektor təlimlər zamanı müstəqil və suveren Azərbaycan dövlətinin keyfiyyətcə yeni olan və 2021–2030-cu illəri əhatə edən strateji mərhələyə daxil olduğunu qeyd edərək, inklüziv cəmiyyətin qurulması prosesinin ölkənin 2030-cu il üçün planlaşdırılmış əsas prioritetləri sırasında olduğunu da bildirib. O, beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına əsaslanaraq ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən bu yeni strateji dövrdə Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın planlaşdırılması və idarəedilməsi sahəsindəki uğurlarını dinləyicilərin diqqətinə çatdırıb. U.Ələkbərov məruzəsini işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işləri, müstəqillik dövründə qazanılan siyasi, iqtisadi, hərbi uğurlar, inklüziv inkişafın idarə edilməsi sahəsində ölkənin əldə etdiyi nailiyyətlər barədə geniş elmi statistik təhlilə əsaslanan məlumatlarla yekunlaşdırıb. Sonda dinləyicilərin sualları cavablandırılıb. Bununla da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "ASAN" Xidmət ilə 2022-ci il üçün nəzərdə tutulan Əməkdaşlıq Memorandumu çərçivəsində olan təlimlər uğurla başa çatib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Əhməd Cavadın 130 illiyinin həsr edilmiş tədbir keçirilib

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, Azərbaycan xalqının istiqlal mübarizəsinə layiqli töhfələr vermiş vətənpərvər şair Əhməd Cavadın anadan olmasının 130-cu ildönümünün qeyd olunmasını təmin etmək məqsədilə Əhməd Cavadın 130 illiyinin qeyd edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 20 aprel 2022-ci il tarixli Sərəncam imzalamışdır. Bununla əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Əhməd Cavadın 130 illiyinin həsr edilmiş tədbir keçirilib. 2022-cidə Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, böyük şair, tanınmış maarifçi və ictimai xadim Əhməd Cavadın anadan olmasının 130 illiyi tamam olur. Əhməd Cavad Azərbaycan ədəbi-bədii fikri tarixində istiqlal şairi kimi özünəməxsus dəstxətti ilə seçilən, müstəsna mövqeyə malik söz ustalarındandır. Bütün qəlbi ilə bağlı olduğu doğma xalqının müstəqillik ideallarına həyatı boyu sadiq qalmış sənətkarın azadlıq motivləri ilə zəngin yaradıcılığı milli məfkurədən yoğrulmuşdur. Azərbaycanın dövlət rəmzlərini yüksək şeiriyyətlə alovlu tərənnüm edən şairin müstəqil dövlətçiliyə sevgi aşılayan əsərləri dərin vətənpərvərlik duyğularının heyrətamiz poetik ifadəsidir. Əhməd Cavad daim ictimai-siyasi hadisələrin qaynar nöqtələrində olmuş, dövrün parlaq şəxsiyyətləri sırasında 1930-cu illərin ağır repressiyalarına məruz qalaraq, sovet totalitarizminin qurbanına çevrilmişdir. DİA-da keçirilən tədbirdə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirilib, Şəhidlərin xatirəsi sükutla anılıb. Açılış sözü ilə çıxış edən Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov Azərbaycan xalqının vətənpərvər şairi Əhməd Cavadın anadan olmasının 130-cu ildönümünün qeyd olunmasının, bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev imzaladığı Sərəncamın əhəmiyyətini qeyd etmişdir. Sonra Əhməd Cavadın 130 illiyinin həsr edilmiş tədbirdə DİA-nın Tarix kafedrasının müdiri dosent Firdovsiyyə Əhmədova "Əhməd Cavadın ictimai-siyasi fəaliyyəti", "Dillər" kafedrasının müəllimi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Günay Maqsudova "Əhməd Cavadın ədəbi fəaliyyəti", İnzibati idarə etmə fakültəsinin II kurs tələbəsi Elmira Əliyeva "Əhməd Cavadın ömür yolu" adlı məruzə ilə çıxış etmişlər. Daha sonra DİA-nın tələbələrinin ifasında Əhməd Cavad irsindən nümunələr ifa edilmişdir.

Dövlət Qulluğu üzrə Astana Regional Xabın Rəhbər Komitəsinin sədri Alixan Baimenov Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında olub

19 dekabr 2022-ci il tarixlərində Dövlət Qulluğu üzrə Astana Regional Xabın Rəhbər Komitəsinin sədri Alixan Baimenov Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında qonaq olub. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov çıxış edərək davamlı inkişaf, inklüziv cəmiyyətin formalaşması üçün dövlət idarəçiliyinin yeni texnologiyaları sahəsində ölkənin əldə etdiyi uğurları qeyd edib. Rektor diqqətə çatdırılıb ki, Azərbaycan Respublikası qlobal miqyasda prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın səmərəli planlaşdırılması və idarə edilməsi üzrə dünya lideridir. İnklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından

dünya liderinə çevrilməsinin təməlində Prezident İlham Əliyevin innovativ dövlət idarəçiliyi strategiyasının olduğu xüsusi vurğulanıb. Qazanılan uğurların 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük rolunun olduğuna diqqət çəkilib. Bildirilib ki, Azərbaycanın hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi sahəsində reallaşdırılan ardıcıl uğurlu islahatların nəticəsidir. Daha sonra çıxış edən Dövlət Qulluğu üzrə Astana Regional Xabın Rəhbər Komitəsinin sədri Alixan Baimenov Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında çalışan və təhsil alanlarla görüşündən məmnunluq duyduğunu bildirib. Belə bir görüşün təşkili üçün Akademiyanın rəhbərliyinə minnətdarlıq edib. Qeyd edib ki, aparılan müzakirələrin Xaba üzv dövlətlər arasında mövcud əməkdaşlığa, gələcək islahatlara müsbət töhfə verəcəyinə inandığını bildirib. İnsan potensialının dövlət idarəçiliyində səmərəli istifadə olunması və əhəmiyyəti, onların potensialından səmərəli istifadə və keyfiyyətli ictimai xidmətlərin göstərilməsində insan resurslarının rolunu qeyd edib. Eyni zamanda interaktiv vasitə ilə keçmiş və gələcək inkişaf mərhələlərinin müqayisəli təhlilini verib. Dövlət Qulluğu üzrə Astana Regional Xabın Rəhbər Komitəsinin sədri Alixan Baimenovun məruzəsi çox maraqla qarşılanıb və iştirakçıların sualları cavablandırılıb. Qeyd edək ki, Dövlət Qulluğu üzrə Astana Regional Xab isə 25 iştirakçı ölkə və 5 beynəlxalq təşkilat tərəfindən yaradılan effektiv tərəfdaşlıq və şəbəkə platformasıdır.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Hüquqşünaslıq ixtisasının tələbələri Ədliyyə Nazirliyinin Baş İdarəsində təcrübədə olmuşlar

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Hüquq" kafedrasının təşəbbüsü ilə Hüquqşünaslıq ixtisasının 4-cü kurs tələbələri 20.12.2022-ci il tarixində Ədliyyə Nazirliyinin Ədliyyə sahəsində Xidmətlər Baş İdarəsində

olmuşlar. Tələbələr idarənin əməkdaşları tərəfindən oxunan mühazirədə müxtəlif vətəndaşlıq aktlarının qeydiyyatı haqqında nəzəri və praktiki məlumatlar əldə etmiş, şəxsin ad və soyadının dəyişdirilməsi ilə bağlı proseduru icra etmişlər. Daha sonra tələbələr ölkədəki ən geniş istifadə olunan arxivlə tanış olmuşlar. İdarənin əməkdaşları tərəfindən ölüm və doğum haqqında qeyd-aktlarla və informasiya sistemi ilə əyani tanış olmaq üçün şərait yaradılmışdır. Beləliklə, hüquq tələbələri nəzəriyyədə öyrəndikləri bilikləri dərinləşdirərək, əyani şəkildə tətbiqinin icrasında iştirak etmişlər. Tədbir zamanı hüquq elminin, təhsilin mühüm rolundan danışılıb, Prezident İlham Əliyevin bu sahənin inkişafına xüsusi əhəmiyyət verdiyi vurğulanıb. Qeyd edilib ki, DİA-nın Hüquq fakültəsi tələbələrinin, gənc hüquqşünasların təcrübə keçdikləri qurumlarda onlara daim dəstək veriləcək.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə Mediasiya Şurası arasında Memorandumunun imzalanıb

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə Mediasiya Şurası arasında birgə əməkdaşlıq haqqında Anlaşma Memorandumunun imzalanması ilə əlaqədar tədbir keçirilib. Memorandum nəzəri və təcrübi biliklərin artırılmasını, tələbələr üçün təcrübə imkanlarının yaradılmasını, birgə tədqiqatların aparılmasını və digər məsələləri ehtiva edir. Tədbirdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov digər ixtisaslarla yanaşı, hüquqşünaslıq ixtisası üzrə kadr hazırlayan və tələbələrin praktik bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə xüsusi önəm verildiyini qeyd edib və Mediasiya Şurası ilə əməkdaşlığın səmərəli olacağına inamını ifadə edib. İmzalanma mərasimində rektor Urxan Ələkbərov bildirib ki, son 30 ildə Azərbaycan böyük inkişaf yolu keçib. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin uğurlu siyasətinin əhəmiyyətini vurğulayan rektor qeyd edib ki, ölkəmizdə

yaradılan innovativ idarəetmə sistemi nəticəsində respublikamız inklüziv inkişafa nail olub. İndi hər kəs öz həyatında bunu hiss edir. U.Ələkbərov Azərbaycanın inkişaf tendensiyasını nüfuzlu beynəlxalq qurumların yaydığı statistik göstəricilərlə əsaslandırıb. İdarəetmənin innovasiyaya təsirini və inkişafın əsas amillərini diqqətə çatdırıb. Rektor deyib ki, 44 günlük Vətən müharibəsi Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində xüsusi mərhələ kimi qalacaq. Müstəqillik illərində Azərbaycanın bir çox istiqamətlərdə regional və qlobal liderə çevrildiyini qeyd edən U.Ələkbərov ölkəmizin inkişaf göstəricilərinin bir çox beynəlxalq təşkilatların rəsmi sənədlərində, müstəqil ekspertlər tərəfindən hazırlanmış hesabatlarda təsdiqini tapdığını bildirib. Mediasiya Şurası İdarə Heyətinin sədri Nadir Adilov bildirib ki, Dövlət İdarəçilik Akademiyasının ölkəmizin nüfuzlu ali təhsil ocaqlarından biri olduğunu vurğulayıb, DİA-nın məzunlarının müxtəlif dövlət və özəl qurumlarda aparıcı və rəhbər vəzifələr tutduqlarını bildirib. O, imzalanan memorandumun əməkdaşlığın genişləndirilməsi baxımından əhəmiyyətli sənəd olduğunu və hər iki təşkilat üçün faydalı olacaq bir sıra sahələrdə əməkdaşlığın və mühüm layihələrin həyata keçirilməsini nəzərdə tutulduğunu qeyd edib. Tədbirdə Mediasiya Şurası İntizam Komissiyasının sədri Mayıl Əhməd, 14 saylı mediasiya təşkilatının rəhbəri Gəray Məmmədtağıyev, Hüquq kafedrasının müdiri prof. İsaxan Vəliyev iştirak etmişlər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında “Vəkil günü” peşə bayramı ilə əlaqədar görüş keçirilib

28 dekabr 2022-ci il tarixində “Vəkil günü” peşə bayramı ilə bağlı Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Hüquqşünaslıq ixtisası üzrə təhsil alan tələbələri ilə görüş təşkil edilmişdir. Tədbirdə çıxış edən DİA-nın Tədris işləri üzrə prorektoru Əlikram Abdullayev insan hüquqlarının müdafiəsinin təmin edilməsi sistemində vəkillik institutunun rolundan bəhs etmiş və 19 mart 2021-ci il tarixində Vəkillər Kollegiyası ilə Prezident yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası arasında imzalanmış Anlaşma Memorandumunun əhəmiyyətini vurğulamışdır. Prorektor əlavə etmişdir ki, bu səmərəli əməkdaşlıq nəticəsində hüquqşünaslıq ixtisası üzrə təhsil alan tələbələrimiz Vəkillər Kollegiyasının struktur bölmələrində və Vəkil bürolarında təcrübə keçmişlər, nəzəri və praktiki biliklərin inteqrasiyası prosesi təmin edilmiş və yüksək ixtisaslı gənc kadrların hazırlanmasında mühüm addımlar atılmışdır. Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin sədr müavini, Hüquqi Yardım və Tədris Mərkəzinin direktoru Şahmar Məmmədov “Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında” 28 dekabr 1999-cu il tarixli Qanununu nəzərdən keçirərək vəkillik fəaliyyətinin fəlsəfi və praktiki aspektləri barədə dinləyicilərə məlumat vermişdir. Qeyd edilmişdir ki, hər il dekabrın 28-nin “Vəkil günü” peşə bayramı kimi təsis edilməsi Heydər Əliyevin layiqli davamçısı olan Prezident İlham Əliyevin 25 dekabr 2019-cu il tarixli Sərəncamına əsasən həyata keçirilir. Daha sonra görüş interaktiv formada davam etmiş, Şahmar Məmmədov tələbələrin vəkillik institutu ilə əlaqədar onları maraqlandıran suallarını cavablandırmış və vəkilliklə bağlı maarifləndirmə tədbirinin DİA-da keçirilməsi məsələsinə dəstək göstərildiyi üçün Akademiya rəhbərliyinə təşəkkürünü bildirmişdir.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının nümayəndələri Türkiyədə Beynəlxalq İnsan Resursları Forumunda iştirak etmişlər

05-06 dekabr 2022-ci il tarixlərində Türkiyənin İstanbul şəhərində Türkiyə Prezidenti Administrasiyası yanında İnsan Resursları Ofisi və Türk Dövlətləri Birliyinin təşkil etdiyi İnsan Resursları Forumunda iştirak etmək üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Dövlət qulluğu və kadr siyasəti" kafedrasının müdiri, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Rəcəb Rəhimli və Akademiyanın "İntellektual sistemlərin idarə olunması" kafedrasının müdiri, fizika-riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Elvin Əzizbəyov Türkiyəyə ezam olunmuşdur. Dünyanın 40 ölkəsindən mütəxəssislərin, Türkiyə Prezidenti Administrasiyası yanında İnsan Resursları Ofisinin rəhbərliyinin, şöbə və sektor müdirlərinin, layihə rəhbərlərinin, müxtəlif nazirliklərin, o cümlədən Türk Dövlətləri Birliyinin nümayəndələrinin qatıldığı Forumda dos. Rəcəb Rəhimli "Rəhbər dövlət idarəçiliyi kadrlarının hazırlanması" adlı məruzə ilə çıxış etmişdir. Məruzədə dos.Rəcəb Rəhimli son illər ölkəmizdə dövlət idarəçiliyi və dövlət qulluğu sahəsində həyata keçirilən islahatlardan və əldə edilən uğurlardan danışaraq qeyd etmişdir ki, əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən islahatlar nəticəsində ölkəmizdə müasir, çevik dövlət qulluğu sistemi qurulmuş, kreativ düşüncəli dövlət qulluqçuları korpusu formalaşdırılmış, dövlət xidmətlərinin keyfiyyəti yüksəldilmişdir. Məruzəçi çıxışında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında edilən dəyişikliklərdən, Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiyadan, Nazirlər Kabinetinin 2021-ci ildə təsdiq etdiyi "Dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi Qaydası"ndan danışmışdır. O, dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsini və dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiyada dövlət qulluğu sisteminin inkişafı məqsədilə institusional quruculuq, kadr siyasəti, dövlət qulluqçularının rotasiyası, dövlət qulluğunda səriştə (kompetensiya) və mütərəqqi motivasiya (həvəsləndirmə) modellərinin tətbiqini, o cümlədən bir sıra əlaqəli sahələrdə əsaslı islahatların həyata keçirilməsinin vacibliyini mühüm

məsələ kimi qeyd etmişdir. Bundan əlavə dosent Rəcəb Rəhimli rəhbər dövlət idarəçiliyi kadrlarının hazırlanması sahəsində Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rolu, “Yüksəliş” müsabiqəsi və kadr ehtiyatı bankı haqqında tədbir iştirakçılarına məlumat vermişdir. DİA-nın “İntellektual sistemlərin idarə olunması” kafedrasının müdiri, dos. E.Əzizbəyov isə Beynəlxalq Forumda dövlət idarəçiliyində İT texnologiyaların tətbiqi, rəqəmsal iqtisadiyyatda texniki-informasiya üsulları (Crowdsourcing, Project management, İT-management), risklərin idarə olunmasında Big Data sistemlərinin rolu və digər mövzularda Forum iştirakçıları ilə səmərəli müzakirələr aparmışdır.

MÜNDƏRİCAT

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fəaliyyətinin qısa xronikası............7

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəsmi qəbulları............................17

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin səfərləri..33

Bolqarıstan Respublikasına rəsmi səfər 33
Ağdam rayonna səfər 39
Çex Respublikasına səfər 42
Rusiya Federasiyasına işgüzar səfər..45
Qırğızıstan Respublikasına dövlət səfəri...46
Qazaxıstan Respublikasına işgüzar səfər 56
Cəbrayıl, Qubadlı və Zəngilan rayonlarına səfər 61
Gürcüstana işgüzar səfər 69
Rusiya Federasiyasına işgüzar səfər..72
Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasına səfər 73
Füzuli və Şuşaya səfər...77
Özbəkistan Respublikasına səfər..81
Albaniya Respublikasına dövlət səfəri...85
Serbiya Respublikasına rəsmi səfər 88
Şəki və Oğuz rayonlarına səfər 93
Türkmənistan Respublikasına işgüzar səfər..99
Rumıniya Respublikasına işgüzar səfər 102
Rusiya Federasiyasına işgüzar səfər..104

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqləri,
çıxışları və müsahibələri** 105

Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri Cəbrayıl şəhərində
mətbuata birgə bəyanatlarla çıxış ediblər...105

İlham Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının
30 illiyi münasibətilə keçirilən tədbirdə çıxış edib 107

Bakıda keçirilən "Orta Dəhliz boyunca: geopolitika, təhlükəsizlik və iqtisadiyyat" mövzusunda
beynəlxalq konfransda İlham Əliyevin nitqi 112

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ

Rəcəb Rəhimli. İnsan resurslarının idarə edilməsi dövlət idarəçiliyində islahatların amili kimi 113

Elnur Əliyev. Dövlət qulluğu üzrə qlobal çağırışlar və şəbəkə idarəetməsinin perspektiv inkişafı 127

KULTUROLOGİYA

Фуад Мамедов. Концепция развития духовной культуры Азербайджана..........................135

İQTİSADİYYAT

Khatira Huseynova. Interaction between technological and economic transformations..........151

Yusif Zeynalov. Azərbaycanda dövlət maliyyəsi və onun icrasına nəzarətin vəziyyəti 157

Адиль Султанов. Формирование эколого-ориентированного управления как новый фактор развития экономики Азербайджана 165

DAVAMLI İNKİŞAFIN İDARƏ EDİLMƏSİ

Fuad Hümbətov. Beynəlxalq münasibətlər kontekstində ekoloji təhlükəsizlik məsələləri və müasir çağırışlar 177

Cəmilə Hüseynova. Heydər Əliyev Fondu davamlı inkişaf naminə dövlət-özəl tərəfdaşlığının örnəyi kimi 189

Sona Bayramova. Azərbaycanda insan potensialının inkişafında dövlət siyasətinin əsas prioritet istiqamətlərinin təhlili..199

FƏLSƏFƏ

Əntiqə Paşayeva. Aristotelin "Nikomaxusun əxlaqı" əsərində təbii hüquq və əxlaqın nisbəti..209

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ

Vüsal Quliyev. Dövlət-özəl tərəfdaşlığında risklərin əsas xüsusiyyətləri.................................225

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR

Nisə Paşayeva. Beynəlxalq gənclər hərəkatının təşəkkülü və inkişaf mərhələləri haqqında.....233

Шамс Нагиева. Роль Гейдара Алиева в формировании внешнеполитической стратегии Азербайджанской Республики 241

SİYASİ NƏZƏRİYYƏ

Şahmar İbadov. Qloballaşmanın siyasi proseslərə təsiri...251

Фарида Алиева. Геополитическая специфика современных международных миграционных процессов...261

TARİX

Pərvin İsmayılov. AXC-nin dövlət və din siyasəti: tolerantlıq və multİkulturalizm ənənələri...271

Elnara Madatova. Palaces in the period of the Karabag Khanate 277

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR TARİXİ

Şaiq Əliyev. Cənubi Qafqazın nəqliyyat-kommunikasiya sistemində Azərbaycanın tranzit ölkə kimi əhəmiyyəti 287

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında 297

«Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə» jurnalına
məqalələrin təqdimolunma qaydası

1. Məqalə Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində qəbul edilir.
2. Məqalənin adı, müəllif(lər)i, müəllif(lər)in elmi dərəcəsi, vəzifələri, ad və soyadları, çalışdıqları qurum və elektron poçt (e-posta) ünvanları yuxarıda sağ tərəfdə göstərilir.
3. Məqalənin həcmi 8 səhifədən az olmamalı (Microsoft Word formatında), 1,5 (bir tam onda beş) intervalla, Times New Roman 12 şriftilə yazılmalı, A4 formatında və elektron daşıyıcıda təqdim olunmalıdır.
4. Məqalədə xülasə (Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində), açar söz (Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində, ən çox 6 söz) qeyd olunmalıdır.
5. Məqalənin xülasəsi məqalənin məzmununa uyğun olmalı, 150-200 sözdən çox olmamalı, tədqiqatın məqsədini, əhəmiyyətini və elmi dövriyyədəki yerini, istifadə edilən metodları, tətbiq dairəsini göstərməlidir.
6. Elmi məqalənin sonunda elm sahəsinin və məqalənin xarakterinə uyğun olaraq işin elmi yeniliyi, tətbiqi əhəmiyyəti və s. aydın şəkildə qeyd olunmalıdır.
7. Məqalədə elmi mənbələrə istinadlar olmalıdır. Son 5-10 ilin elmi məqalələrinə, monoqrafiyalarına və s. istinadlara üstünlük verilməlidir. Məqalədə istinad olunmuş mənbələr ədəbiyyat siyahısında əlifba sırası ilə yazılmalı və nömrələnməlidir. İstinad olunmuş mənbənin ədəbiyyat siyahısındakı nömrəsi və səhifə nömrəsi mətndəki istinaddan sonra kvadrat və ya adi mötərizədə göstərilir. Məsələn (39, s.127-128), [27, s.237] və s.
8. Məqalələr orijinal olmalı və əvvəllər başqa yerli və ya beynəlxalq jurnallara, konfranslara təqdim edilməməlidir.
9. Məqalələr gizli rəyçilərin rəyindən sonra redaksiya heyətinin qərarı ilə çapa tövsiyə edilir.

Procedure for Submitting Articles to the Journal
«Public Administration: Theory and Practice»

1. The article is accepted in Azerbaijani, English and Russian languages.
2. The title of the article, the author (s), author's (s') academic affiliation, titles, names and surnames, workplace and electronic mail address (e-mail) addresses should be displayed above on the right side.
3. The content of the article should be no less than 8 pages (in Microsoft Word format), 1,5 space, Times New Roman 12 fonts and must be submitted electronically in A4 format.
4. The article should contain summary, (English, Russian and Azerbaijani languages), keyword (English, Russian and Azerbaijani languages, no more than six words)
5. The summary of the article must be in line with the content of the article, should not exceed 150-200 words, must indicate the purpose and importance of the research, the methods that used as well as the scope of the study.
6. At the end of the scientific article, the scientific originality and the importance of the emprisicm should be clearly stated in accordance with the character of the scientific field and article.
7. The article should contain references to scientific sources. The scientific articles, monographs and etc.that have been written for the last 5-10 years should be preferred. The sources referred in the article must be listed in an alphabetical order in the reference list. The number and page number of the referred article in the reference list should be displayed in parantheses or brackets after the reference in the text. For instance, (39, p.127-128), [27, s.237] and etc.

8. The articles should be original and should not be previously submitted to other local or international journals and conferences.
9. The articles are recommended to publication by the decision of journal's editorial board after the opinion of peer reviewers.

Правила предоставления статей для публикации в журнале «Государственное управление: теория и практика»

1. Статья принимается на азербайджанском, английском и русском языках.
2. Название статьи, автор(ы), ученая степень автора(ов), занимаемая должность, имя и фамилия автора(ов), организация, где они работают, адрес электронной почты указываются в верхнем правом углу.
3. Объем статьи не должен быть менее 8 страниц (в формате Microsoft Word), с междустрочным интервалом - 1,5 (полуторный), размером шрифта – 12 пт в формате А4 и должен предоставляться на электронном носителе.
4. В статье должны быть указаны резюме (азербайджанском, английском и русском языках), ключевые слова (на азербайджанском, английском и русском языках, не более 6-ти слов).
5. Резюме статьи должно соответствовать содержанию статьи, и не превышать 150-200 слов, должны быть указаны цель, значимость и место в научном обороте исследования, используемые методы, сфера применения.
6. В конце научной статьи в соответствии с областью науки и характером статьи должны быть чётко сформулированы научная новизна работы, значимость её внедрения и др.
7. В статье должны быть ссылки на научные источники, преимущественно на научные статьи, монографии и др. за последние 5-10 лет. Источники, на которых были ссылки в статье, должны быть пронумерованы и включены в список литературы в алфавитном порядке. Номер источника и страницу, на которую была сделана ссылка, в тексте следует указать в квадратных или обычных скобках. Например, (39, s.127-128), [27, s.237] и т.д.
8. Статья должна быть оригинальной и ранее непредставленной в местные или международные журналы, конференции.
9. Статья рекомендуется к публикации по решению редколлегии после получения отзыва от тайных (неразглашаемых) рецензентов.

Dövlət idarəçiliyi:
nəzəriyyə və təcrübə

Elmi-nəzəri jurnal

2022, №4(80)

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fəaliyyətini
əks etdirən bölməni *siyasi elmlər doktoru, professor E.Nəsirov,*
siyasi elmlər doktoru, professor E.Əhmədov,
psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent B.Haqverdiyev
və baş müəllim *F.Şammədov*
AzərTAc-ın materialları əsasında hazırlamışlar.

İngilis dilində xülasələr *filologiya üzrə fəlsəfə foktoru,*
dosent Ülkər Şəfiyeva tərəfindən redaktə edilmişdir.

Redaktoru *Günay Maqsudova*
Kompüter dizayneri *İradə Təhməzova*
Korrektoru *İradə Təhməzova*

Lisenziya: AB № 022732,
Qeydiyyat № b 532, 08.04.2003-cü il.
Redaksiyanın ünvanı:
Bakı, Az-1001, Lermontov küç., 74
(Dövlət İdarəçilik Akademiyası).
E-mail: publishing@dia.edu.az
Telefonlar: (012) 492-65-29; (012) 437-19-75; (012) 497-71-86
Fax: (012) 492-65-15

«Aspoliqraf LTD» MMC-nin
mətbəəsində çap olunmuşdur.
Sifariş ... Tiraj 500.

Journal of Public Administration:
Theory and Practice

Scientific and theoretical journal

2022, №4(80)

The section covering activities the President of the Republic of Azerbaijan
is prepared on the basis of AzərTAC materials and is compiled by
E.Nasirov, Dr. of political sciences, professor;
E.Ahmadov, Dr. of political sciences, professor;
Dr. B. Hagverdiyev, Ph.D. in Psychology, assistant professor
and *F.Shammedov,* senior lecturer, all from Academy of Public Administration.

The summaries of the articles were edited by *Ulker Shafiyeva, Ph.D., assistant professor*

Editor *Gunay Maqsudova*
Computer designers *Irada Tahmazova*
Correctors *Irada Tahmazova*

License: AB No. 022732
Registration No. b 532, 08.04.2003
Address of Publisher:
Baku, Az-1001, Lermontov st., 74
(Academy of Public Administration)
E-mail: publishing@dia.edu.az
Phone: (012) 492-65-29; (012) 437-19-75; (012) 497-71-86
Fax: (012) 492-65-15

Printed at the printing-house of the
«Aspoliqraf LTD»
Order .... Number of copies printed 500